

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն { 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	20 ֆր.	40 ֆր.	70 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 $.	5 $.
Ուրիշ երկիրներ	—	30 ֆր.	90 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ
2
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ՓԱՐԻԶ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ 1925

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Այս գործին ձեռնարկած ենք երկար վարանումներէ և պրպտումներէ յետոյ:

Ի՞նչ խօսք որ օրաթերթի մը պահանջը՝ անժխտելի է Ֆրանսայի և հարեւան երկիրներու հայ գաղութներուն համար: Մօտաւորապէս քսան հազար հայրենակիցներ կը համրուին մեր քիչած սահմաններուն մէջ: Իւրաքանչիւր հայկական համախմբում ունի իր թերթը երբեմն մէկէ աւելին: Ամերիկա, Եգիպտոս, Սուրիա, Պուլկարիա, Ռումանիա շատոնց գոհացում տուած են այս անհրաժեշտութեան: Բաց կը մնար միայն Ֆրանսան, կեդր. Եւրոպայի հաստատեաներով: Ամէնէն նոր գաղութն է այս շրջանը, բայց կեանքը կը ձեւաւորուի հետզհետէ, իսկ այդ ձեւաւորման հիմնական ազդակներէն մէկը պիտի ըլլայ մամուլը: Մենք տաշեղներ ենք այն զարհուրելի յորձանքին մէջ որ եւրոպական քաղաքակրթութիւն կը կոչուի, որուն ալիքները կը քշեն կը տանին, կը տարրալուծեն ամէն բան:

Երէկ՝ ֆիզիքական գոյութեան պայքարը ունէինք, ուրի՞շ երկրի մը մէջ. այսօր՝ նոյնքան ծանր է մղձաւանջը, այս ակնախտիղ և լպրծուն կղզեակներուն վրայ, որոնք բանուկ ճամբաներ են օտարացման և այլասերման համար:

Մեր ուժերը թոյլ չեն տար, առ այժմ, սատանձնելու օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր բեռը: Բայց մեր պարտքը պիտի ըլլայ, նոյն իսկ այս համեստ սահմանին [illegible], լրացնել այն բոլոր անհրաժեշտութիւնները որ կան մեր առջեւ [illegible]:

Ամէն բանէ առաջ, մեր գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել այն բոլոր որբութիւնները որոնք շատոնց կուտան ժողովուրդներու և վառ կը պահեն անոր հաւատքը՝ լաւագոյն օրերու համար: Գաղութները հանգրուաններ են, ուր նստուած ենք ակամայ, դէպքերու բռնադատման տակ, մինչեւ որ կարենանք հասնիլ մեր հայրենիքը: Մեր ձեռքն է նուազագոյն չափին վերածել այս անխուսափելի չարիքը, կազդուրուելով ֆիզիքապէս և նիւթապէս, և ներշնչուելով սեփական հայրենիքի գաղափարէն: Այս հիւրընկալ այլ համայնակուլ ափերուն վրայ, մեր հայրենակիցները պիտի ջանան զարգացնել իրենց ազգային գիտակցութիւնը, պահել լեզուն որ միակ թանկագին աւանդն է, ուժ տալ մայրենի դաստիարակութեան, գրականութեան եւ արուեստին, մոռնալ շատ մը սեփական ունակութիւններ եւ նորոգուիլ այս նոր կեանքի բարիքներով:

Ամէն գաղթ, իր շատ մը չարիքներու հետ, ունի բարիքներ ալ. կը բաւէ որ արթուն ըլլանք, չտարուինք խաբուսիկ երեւոյթներէ, եւ ամուր պահենք մեր ազգային անհատականութիւնը:

«Յառաջ»ը պատկերը պիտի ըլլայ իր շրջանի կեանքին, բայց միաժամանակ կանոնաւոր արձագանգը՝ այն բոլոր անցուդարձերուն որ տեղի կ'ունենան այս շրջանէն դուրս, Հայաստանի մէջ եւ գաղութէ գաղութ: Բոլորովին տեղական թերթի մը հանգամանքը չի գոհացներ մեզ: Ճիշդ այդ նկատումով ալ, լայն տեղ պիտի տանք այն երկիրներուն որ կապ ունին հայկական կեանքին հետ, առանձնապէս Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան, առօրեայ լուրերու կարգին վերլուծելով նաեւ երեւոյթները: Իսկ միջազգային քաղաքական, ընկերային տեսակէտով, ընթերցողները պիտի ունենան այն բոլոր տեղեկութիւնները որ անհրաժեշտ են ընդհանուր զարգացման համար: Այո՛, մեր հայրենակիցները պիտի գիտնան թէ «ինչ կ'անցնի կը դառնայ» աշխարհի մէջ, բայց ոչ այն ուղղութեամբ որ սրճարանի դիւանագէտներու սերունդ մը հասցուց Պոլսոյ մէջ, խառնիխուռն եւ երկարապատում թարգմանութիւններով:

Ֆրանսայի մէջ, եւ ինչպէս այլուր, ստուար մեծամասնութեամբ աշխատաւորներ եւ արհեստաւորներ են մեր հայրենակիցները, ցրուած երկրին տարածութեան վրայ. անոնք լայն տեղ պիտի ունենան «Յառաջ»ի մէջ, իրենց տրտունջներուն եւ բաղձանքներուն, իրենց պէտքերուն եւ տագնապներուն համար: Արդէն իսկ ձեռնարկած ենք անոնց ազգագրական քարտէսը երեւան հանելու:

Բայց աւելի լաւ է թողուլ որ գործը խօսի:

ՑՈՒՑՈՒՄ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Մանաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդեն թէ մեծ խուճապ կը տիրէ Սուրիոյ գաղթականութեան մէջ, ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան վաւերացման առթիւ: Մանաւորապէս յուզուած է Իսկէնտէրունի և Անտիոքի հայութիւնը, որ կ'ուզէ [illegible] գաղթել:

[illegible] հրապարակեմք կը հրատարակենք այս լուրը, սպասելով մանրամասնութեանց:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ. — Կառավարութիւնը առնէ մը ի վեր մասնաւոր ուշադրութեամբ կը քննէ օտարականներու հսկողութեան խնդիրը: Ներքին Նախարարութիւնը որոշած է կատարել բոլոր օտարականներու մէկ մարդահամարը: Այս նպատակով յատուկ պաշտօնէութիւն մը պիտի կազմուի, որուն համար պէտք է 1,500,000 ֆրանք: Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, 1914 ին Ֆրանսա կը գտնուէին 1,732,768 օտարականներ, 1924 ին՝ 2,374,952, իսկ 1925 ին, 2,834,949, ինչ որ մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է: Ներգաղթը արգիլելու խնդիր չկայ, քանի որ Ֆրանսա ամէն ժամանակէ աւելի պէտք ունի աշխատող ձեռքերու. բայց կառավարութիւնը կ'ուզէ իրական հսկողութեան մը տակ առնել «անբաղձալիները», որոնք երեք դասակարգի կը բաժնուին, ներքին նախարար Փ. Շրամէքի կարծիքով.— Ա. Հասարակ ոճրագործներ. Բ. պոլշեւիկեան գործակալներ և յեղափոխական գործիչներ. և Գ. այն գաւառցիները որոնք կ'օգտուին հիւրընկալութեան իրաւունքէն, դաւեր սարքելու համար իրենց իսկ երկրին փարիչներուն դէմ:

ՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ.— Մարոքի պատերազմը պատճառ եղաւ որ նոր միջոցներ ձեռք առնուին համայնավարներուն դէմ, որոնք բացէ ի բաց կը պահանջեն հաշտութիւն կնքել Ապտէլ Քէրիմի հետ, ճանչնալ Րիֆի հանրապետութիւնը և պարպել Մարոքը: Վերջին տասը օրուան ընթացքին սաստկացան հետապնդումները: Նախարարական խորհուրդին որոշումով, խուզարկութիւններ կատարուեցան կարգ մը կեդրոններու մէջ, և բազմաթիւ թուղթեր և թռուցիկներ գրաւուեցան: Հետապնդումներ տեղի կ'ունենան նաև Աշխատանքի Դաշնակցութեան (պոլշեւիկեան ճիւղ) Կեդր. Կոմիտէին և անոր օրկանին՝ «Իւմանիթէ»ի դէմ: Հակառակ այս հետապնդումներուն, այն Կեդր. Կոմիտէն որ բուռն պայքար կը մղէ Մարոքի պատերազմին դէմ, ամէն գնով հաշտութիւն պարտադրելու համար, նոր կոչով մը կը հրաւիրէ բանուորները բողոքել, ցոյցեր ընել, գործել, որպէսզի Մարոքը Մարոքցիներուն մնայ: Ինչպէս Երեսփ. Ժողովը, մամուլն ալ մեծ մասով—ընկերվարականներն ալ միասին—կը դատապարտէ Ֆրանսայի կոմունիստներուն այս ընթացքը: Կան պահանջողներ ալ որ առանց այլ և այլի խափանուի պոլշեւիկեան գործունէութիւնը:

Յիշենք թէ օտարականներու մասին առաջադրուած նոր կարգադրութիւնները սերտ կապ ունին այս գործին հետ:

ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ պատերազմը կը շարունակուի սաստկութեամբ: Միւս կողմէ, հաշտութեան ձեռնարկներ կը կատարուին: Լուրի մը համաձայն, Ապտէլ Քէրիմ տրամադրութիւն յայտնած է զաղրեցնելու կռիւը, եթէ Րիֆի անկախութիւնը ճանչցուի Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ: Ֆրանսական շրջանակներու մէջ շատ չեն հաւատար այս առաջարկին լրջութեան: Արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Ֆրանսայի և Սպանիոյ միջեւ, համախորհուրդ գործելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՈՍՏԻԿ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ եւ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մեր հայրենակիցներէն շատերը շփոթութեան մէջ են ինքնութեան թուղթերու, անցագրի եւն. մասին, մանաւանդ որ վերջերս նոր կարգադրութիւններ եղան:

Այս խնդիրներու մասին ստոյգ տեղեկութիւններ առնելու նպատակով, դիմեցինք Փարիզի Ոստիկանական Տեսչութեան, որուն Օտարականներու դիւանին Տնօրէնը սիրով ընդունեց մեր խմբագիրը և տուաւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

— Օտարականներու մասին վերջերս տրուած միակ որոշումը, որ ներկայիս օրէնքի ուժ ստացած է և գործադրութեան մէջ է, կը վերաբերի ինքնութեան թուղթի (Carte d'Identité) *խնդրին: 13 Յուլիսի Ելմտական Օրէնքին համաձայն, երկու ամիսէն աւելի բնակելու համար Ֆրանսա եկող բոլոր օտարահպատակները պարտաւոր են ինքնութեան թուղթ առնել: Տախքերը հետեւեալ կերպով որոշուած են.*

Ուսանողները, գրական և մտաւորական աշխատաւորները, ամսականաւոր պաշտօնեաներ, բանուորներ, ինչպէս նաև անոնց ծնողքն ու զաւակները կը վճարեն տասը (10) ֆրանք միայն: Այս վճարումէն ենթակայ են նաեւ ամէն անոնք որ Ֆրանսա. բանակին մէջ ծառայած են, և կամ ֆրանսահպատակ զաւակներ ունին:

Առեւտրականները, սեփական գործ ունեցողները, դրամատէրներ եայլն կը վճարեն 68 ֆրանք:

Ամէն երկու տարին անգամ մը ինքնութեան թուղթերը պիտի նորոգուին:

— Նախապէս ինքնութեան թուղթ ստացողները ներկայ օրէնքին համաձայն ե՞րբ պէտք է նորոգեն իրենց անձնագիրները:

— Առ այժմ ձեռնարկած ենք փոխելու միայն 1917 և 1918 թուականներուն տրուած ինքնութեան թուղթերը: Խճողումը այնքան մեծ է որ, ներկայ տարուան ընթացքին թերեւս կարելի չըլլայ սկսիլ միւսներուն նորոգութեան: Անոնք որ ձեր հայրենակիցներէն անոնք որ 1919ին և աւելի վերջը անձնագիր ստացած են, աճապարելու պէտք չունին և կրնան հանգիստ սրտով գործածել իրենց գրպանը գտնուող թուղթերը, մինչեւ նոր տնօրինութիւն:

— Ունէ՞ դժգոհութիւն ունի՞ք հայ գաղթականներէն:

— Ո՛չ ա՛լ, ընդհակառակն, ֆրանսական կառավարութիւնը այն տպաւորութիւնն ունի որ Հայերը լուրջ և աշխատասէր տարր մըն են և կը փափաքին միայն աշխատիլ ու հանգիստ կեանք մը ապահովել իրենց համար Ֆրանսայի մէջ: Հարկ չկայ ըսել որ ամէն ազգի մէջ ալ լաւ ու գէշ անհատներ կը գտնուին: Հայերու մասին մասնաւոր դժգոհութիւն չկայ:

— Հարցում մը եւս, եթէ կը հաճիք: Ի՞նչ է ֆրանսական կառավարութեան դիրքը հայկական հպատակութեան և անցագիրներու մասին:

— Լոզանի դաշնագիրը վաւերացուած և Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութիւնը իրաւապէս ճանչցուած ըլլալով, այժմ, առնէ մը ի վեր ֆրանսական կառավարութիւնը այլեւս չի ճանչնար Հայկական Հպատակութիւն մը (Nationalité arménienne)*: Հայաստան ներկայիս բաժնուած ըլլալով Թուրքիոյ և Ռուսիոյ միջեւ, Թուրքիա ծնած բոլոր Հայերը կը նկատուին թրքահպատակ, իսկ Ռուսիա ծնածները՝ ռուսահպատակ: Հետեւաբար այսուհետեւ Հայերը իրենց գործերուն համար պէտք է դիմեն թրքական կամ ռուսական հիւպատոսարան: Իսկ անոնք որ չեն ուզեր կամ չեն կրնար այդ հիւպատոսարանները դիմել և կամ այս վերջիններուն կողմէ կը մերժուին, պիտի ստանան Նանսէնեան անցագիր, Ոստիկանական Տեսչութեան միջոցաւ:*

Խմբ. — Ինչպէս յայտնի է, Թուրքիա այլեւս հպատակ չի ճանչնար բոլոր անոնք որ երկրէն հեռացած են առանց մէկի անցագրի: Իսկ Խորհրդային Միութիւնը անցագիր կուտայ միայն անոնց որ նախկին Ռուսաստանի բնակիչ են, այն ալ կնճռոտ հարցարանի մը համաձայն: Միւս կողմէ, Խորհրդային անցագիր ունեցող մը չի կրնար անցնիլ այն երկիրներէն որոնք չեն ճանչնար Խորհրդային իշխանութիւնը: Հետեւաբար Խորհրդային հպատակութիւն ընդունելու խնդիրն ալ շատ կնճռոտ է, և անգործնական:

Տեղի կը հաղորդեն թէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան վարիչը կը շարունակէ իր ձեռնարկները, ելք մը գտնելու համար այս անելին մէջ, բայց առանց մեծ յոյսեր ունենալու: Մարսէլիոյ հիւպատոսարանն ալ անգործութեան դատապարտուած է այս պատճառով:

(Շար. կարդալ 4րդ էջ)

ՄԵՐ ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Տեսակցութիւններն ու պրպտումները լաւագոյն ձեւերն են, որուն կեանքը ծանօթանալու համար։ «Յառաջ» մասնաւորապէս ուժ պիտի տայ արդի լրագրութեան այս ճիւղին։ Մեր առաջին տեսակցութիւնը ունեցանք Եւրոպայի Կաթ. պատուիրակ Գրիգորիս Եպ. Պալաքեանի հետ, բուն աղբիւրէն քաղելու համար տեղեկութիւններ՝ Եւրոպայի Թեմական կազմակերպութեան մասին։

Ստորեւ կը հրատարակենք մեր հարցումներն ու տրուած պատասխանները։

—Ի՞նչպէս կ'զգաբեւէք ձեզի տրուած իրաւասութեանց սահմանը։ Որոշ ծրագիր ունի՞ք։

—Իրաւասութեանս սահմանները ճըշդուած են Հայրապետական կոնդակով, որուն հիման վրայ կազմած եմ ծրագիր մը՝ բաւական մանրամասն՝ և որուն գրեթէ կէսը գործադրած եմ արդէն։

Ամէն բանէ առաջ կ'ուզեմ յայտարարել սա սկզբունքը, որ իմ բոլոր գործունէութեանս ընթացքին պիտի ձըգտիմ որ ժողովուրդը ինք կառավարէ ինքզինքը։ Ժողովրդապետական ոգիով վարելու այս մեթոտին ապացոյցները առած եմ արդէն վերջին ամիսներու ձեռնարկներուս մէջ։ Այդ ոգիէն բացարձակապէս չպիտի շեղիմ։

Նոյնպէս կ'ուզեմ շեշտել որ ես բնաւ չեմ զբաղիր քաղաքականութեամբ, այդ գործը իրաւասութեանս սահմաններէն դուրս ըլլալով։ Ես ունիմ միայն եկեղեցական, վարչական, բարեգործական և կրթական պարտականութիւններ, որոնց կատարման պիտի նուիրեմ ամբողջ ուժս և ժամանակս։

Իրաւասութեանս շրջանակը կը տարածուի Եւրոպայի տասը երկիրներուն վրայ. ասոնք են՝ Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Գերմանիա, Աւստրիա, Եուկօ-սլաւիա, Չեխօ-Սլովաքիա, Լեհաստան Պելճիքա և Զուիցերիա։

Վերջերս Պուլկարիա ևս դիմած է միանալու համար Եւրոպայի Թեմին։ Այս մասին գրած եմ Կաթողիկոսին, որուն հրահանգին կը սպասեմ։

—Ի՞նչ կարգադրութիւններ ըրած էք մինչև հիմա, իբրև կաթողիկոսական լիազօր։

—Զատկէն վերջ երբ գործի ձեռնարկեցի, առաջին հոգս եղաւ կազմել Թեմական Կեդրոնական Ամբողջական Վարչութիւն մը, բաղկացած 12 հոգիէ, որուն մէջ իրենց ներկայացուցիչները ունին Փարիզի մէջ հաստատուած ազգային զանազան մարմինները։ Ասոնցմէ զատ իմ կողմէ անձնապէս նշանակուած են երկու Թրքահայ, մէկ ռուսահայ և մէկ պարսկահայ։ Վարչութիւնը կազմուած է հետեւեալ կերպով.—Հ. Հ. Պատուիրակութիւն՝ Ծ. Ահարոնեան, Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողով՝ Լ. Բաշալեան, Հայ Բարեգործականէն՝ Մ. Պապաջանեան, Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն և ընդհ. ժողով Վ. Թագւորեան Ա. Կէփէկ, Հայ Տիկնանց Միութիւն և իր ճիւղերը Ա. Չօպանեան, Աղքատախնամ Տիկ. Ալլահվէրտի, Բժշկ. Միութիւն՝ Տքթ Վ. Թորգոմեան, և Ներսէս Օհանեան, Մ. Չալլաք, Թրքահայ, Պրոֆ. Ադոնց ռուսահայ, Մաթէօս Խան Ներսէսեան, պարսկահայ, իմ հաւանութեամբ նշանակուած։

Թեմական վարչութիւնը ամէն Չորեքշաբթի կանոնաւոր նիստ գումարած է, իսկ այժմ արձակուրդի առթիւ 15 օրը անգամ մը կը գումարուի։

Թեմականը իր կողմէ ընտրած է չորս մարմիններ, որոնք են.—

Ա. ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ, բաղկացած երեք աշխարհականէ և երեք կղերականներէ՝ նախագահութեամբ Վռամշապուհ Եպս. Քիպարեանի, Անդամներն են Բարթող Թագւորեան (Ատենադպիր-քարտուղար), Գրիգոր Ճէպէճեան՝ Վահան Թոյեան քահանաներ, Գ. Գ. Պրոֆ. Աղաջանեան (ատենապետ), Վ. Փորթուգալեան, և Մանուէլ [illegible]։

Ինչպէս յայտնի է, յարգ միայն Պոլսոյ Ազգ. Պատրիարքարանը ունէր իրեն կից Դատաստանական խորհուրդ մը, որ կը զբաղէր ամուսնալուծման հարցերով, այժմ Պոլսոյ և Եւրոպայի գաղութներուն միջև յարաբերութիւնները դժուարացած ըլլալով, Հայրապետը իրաւասութիւն տուած է Եւրոպայի մէջ ևս այսպիսի խորհուրդի մը կազմութեան։

Բ. ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ. անդամներն են Գ. Գ. Տոքթ. Ց. Թօփճեան (Ատենապետ), Գ. Բարունակեան (Ատենադպիր-քարտուղար), Քերովբէ Սվաճեան (գանձապետ) Ա. Թաշճեան, Խալիթ-Պէկ, Ա. Ճէվահիրճեան, Գ. Պալենց, Տքթ. Ա. Բարսեղեան, Ա. Թէրզիպաշեան։

Այս Մարմնին պաշտօնն է ամբողջ Եւրոպայի հայաշատ վայրերուն մէջ բանալ Մանկապարտէզ, նախակրթարաններ, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի պետական օրէնքներուն, հայ մանուկներուն տալու համար ազգային կրթութիւն, որպէսզի ձուլումէ փրկուին։

Գ. ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ, բաղկացած Գ. Գ. Գ. Էսմէրեանէ, Արմ. Համբարձումեանէ և Գույումճեանէ Կէֆէքէ։ Պաշտօնն է Կաթողիկոսական պատուիրակութեան ծախքերը մատակարարել առժամապէս։

Թեմական Խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ պատրաստեց հասոյթներու համար սակացոյց մը։

Դ. ԿՏԱԿԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴ, անդամներն են փաստաբաններ, Մարմարեան, Մկրըճեան, Պէօլէքճեան, [illegible] և Փորթուգալեան։

[illegible] մասնագէտներ՝ Գ. Գ. Ք. Էլմասեան և Վաչէ Մարաշեան։

Այս մարմինը պիտի զբաղի զանազան կտակներու գործադրութեամբ, ինչպէս նաև պատերազմի առթիւ մեռած Հայերու ապահովագրութիւնները պահանջելու գործով։

Այս չորս մարմիններն ալ գործի ձեռնարկած են արդէն։

ՊԻՒՏՃԷ ԵՒ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

—Ի՞նչ պիւտճէ ունիք և որո՞նք են ձեր հասոյթի աղբիւրները։

—Թեմական Կեդրոնական Վարչութիւնը Կաթողիկոսական պատուիրակութեան համար տարեկան պիւտճէ նշանակած է վաթսուն հազար ֆրանք, որմէն մասնաւորապէս Ազգ. Պատուիրակութեան ամսական պիւտճէին (50.000) չափ։

Բոլոր գաղութները տարբեր ձեւով և իրենց կարողութեան չափով պիտի մասնակցին այս ծախքերուն։

Ու այժմ մեր հասոյթի աղբիւրներն են նուիրատուութիւնները։ Գ. Ա. Համբարձումեան այս նպատակով տրամադրած է 30.000 ֆրանք, որուն կէսը ստացուած է արդէն և և միւս կէսին պէտք չէ մնացած։

Պատուիրակութիւնը ունի երեք վճարեալ պաշտօնեայ։

ԴՊՐՈՑՆԵՐ ՊԻՏԻ ԲԱՑՈՒԻՆ

—Դպրոց բանալու մասին ի՞նչ ձեռնարկներ եղան մինչև հիմա։

—Նախ սկսած եմ կրթական հիմնադրամ մը գոյացնել, և արդէն երկու հայրենակիցներ տասը հազարական ֆր. տրամադրած են. ասոնք են Լոնտոնէն Գ. Եղիա Պէնլեան, և Եգիպտոսէն Գ. Արմենակ Կամսարական։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի և մեծ յոյս ունիմ որ մօտ օրէն պիտի գոյանայ երկու հարիւր հազար ֆրանք։

Փարիզի արուարձաններէն Ալֆորվիլի մէջ, ուր կան մօտ 250 տուն Հայեր, առաջիկայ տարեշրջանին պիտի բանանք մեր առաջին Մանկապարտէզը։ Ձեռնարկներ կ'ըլլան հող գնելու և փայտաշէն տաղաւարներ շինելու այս նպատակով։ Այս շէնքերուն մէջ շաբաթը վեց օր փոքրիկներուն դաս պիտի տրուի, իսկ շաբթուան մէջ երեք գիշեր մեծերուն ֆրանսերէն և հայերէն դասեր պիտի տրուին։ Կիրակի օրերն ալ կրօնական արարողութիւն պիտի կատարուի։

— Որո՞նք են ձեր անմիջական առաջադրութիւնները։

Ամէն բանէ առաջ կ'ուզեմ որ օր առաջ գումարուի Եւրոպայի պատգամաւորական Ժողովը Փարիզի մէջ։ Ասոր համար ալ անհրաժեշտ է բոլոր երկիրներու մէջ ստեղծել ազգային կեդրոնական մարմիններ, որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ պատգամաւոր ընտրելու համար ժողովրդական քուէարկութիւն կատարել տալ։ Այսպիսի մարմիններ կազմելու համար մօտ օրէն Թեմական այցելութեան պիտի ելլեմ և հետզհետէ պիտի երթամ Մարսիլիա, Ժընեւ, Միլան, Վիէննա, Պերլին, Փրակա, Վարշաւա, Պելկրատ, Սոֆիա, Լոնտոն, Մանչեսթր, Պրիւքսէլ և Անվերս։

Վերջերս Լիոն այցելելով կազմեցի թեմական վարչութիւն մը։ Մանչեսթըր և Վիէննա ևս կազմուած են ժողովրդական Մարմիններ։ Ձեռնարկ պիտի ըլլայ Լոնտոնի մէջ գաղութային ներկայացուցչական Մարմին մը ստեղծելու։

ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՊԱՇՏՕՆԸ

—Ի՞նչ պիտի ըլլայ Պատգամաւորական ժողովին գործը։

—Առաջին գործը պիտի ըլլայ կազմել Եւրոպայի հայ գաղութներուն համար Ազգային Սահմանադրութիւն մը։

Արդէն առժամեայ, Թեմական Կեդր. Վարչութիւնը յանձնախումբ մը ընտրած է Գ. Գ. Պրոֆ. Ադոնցէ, Ն. Օհանեանէ Ա. Չօպանեանէ և Մ. Պապաջանեանէ, որ ներկայիս կը մշակէ Ազգ. Սահմանադրութեան նախագիծ մը։

Երկրորդ՝ պիտի ընտրէ Թեմական Կեդր. Վարչութիւն մը ամբողջ Եւրոպայի համար, որ մասնաւորապէս Պոլսոյ Ազգ. Քաղաքական Ժողովի իրաւասութիւնները պիտի ունենայ։

Երրորդ՝ պիտի ընտրէ Եւրոպայի Հայոց Առաջնորդը։

Չորրորդ՝ պիտի սահմանէ Առաջնորդարանի տարեկան պիւտճէն և պիտի ճշդէ իւրաքանչիւր գաղութի մասնակցութեան բաժինը։

Հինգերորդ՝ պիտի զբաղի Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցով, համաձայն Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին գրաւոր հրահանգին։

—Յարաբերութիւն ունի՞ք Ֆրանսական կառավարութեան հետ։

—Նախարարապետ Գ. Փէնլըվէին դիմած եմ 2 Յուլիսին, պաշտօնագրով մը, կցելով Հայրապետական կոնդակին հայերէն պատճէնը և ֆրանսերէն թարգմանութիւնը։ Նախարարական խորհուրդը զբաղած է Կաթողիկոսական պատուիրակութեան հարցով, որ նոր խնդիր է Ֆրանսայի համար. այժմ կսպասենք պատասխանին։

Ոստիկանութեան և Քաղաքապետութեան կողմէ վաւերացուած է ստորագրութիւնս։

—Ֆրանսա գտնուող Հայերու մարդահամարը ունի՞ք։

—Ֆրանսայի մէջ կան ներկայիս մօտաւորապէս 42,500 Հայեր, համաձայն տեղական ազգային մարմիններու տուած տեղեկութեանց։ Այս թիւը կը կը բաժնուի հետեւեալ կերպով.

Մարսիլիա և շրջակայքը	16.000
Փարիզ և շրջակայքը	14.000
Լիոն և շրջակայքը	8.500
Զանազան քաղաքներ	4.000

Եւրոպայի տասը երկիրներուն մէջ գտնուող Հայերուն ընդհ. թիւն է՝ 70 հազար, իսկ Պուլկարիոյ մէջ կան մօտ 30.000 հայեր. այնպէս որ եթէ Պուլկարիան ալ միանայ մեզ, Եւրոպայի Թեմը կ'ունենայ 100.000 բնակչութիւն։

—Ի՞նչ լուծում տուաք Մարսիլիոյ առաջնորդական խնդիրը։

—Մարսիլիոյ հոգևոր հովիւ Արսէն Վրդ. Ղլտճեանի պաշտօնը չեմ վաւերացուցած խիստ յարգելի պատճառներով զորս պիտի բացատրեմ և տեղեկագիրներով պիտի հաստատեմ Մարսիլիոյ Ազգ. Միութեան առջև։

Արդէն Մարսիլիոյ Ազգ. Միութեան և Կաթ. Պատուիրակութեան միջև սեւէ անհամաձայնութիւն չէ մնացած և հրաւիրուած եմ նախագահելու դպրոցական ամավերջի հանդէսներուն։ Այս առթիւ Մարսիլիոյ ազգ. վարժարանին բացը գոցելու համար հանգանակութիւն պիտի կատարեմ, և վիճելի բոլոր խնդիրները պիտի կարգադրեմ։

ԵՐԳԵՐ ՇԻՐԱԿԻ ՋՐԱՆՑՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ Մայիս 21ին բացուեցաւ Շիրակի ջրանցքը, զոր Շիրջրանցքի փիւռակեր էին որուան փորձերը, իսկ հիմա կը կոչեն Շիրլենի կամ Լենջրանցք (Լենինի ջրանցք)։ Այս առթիւ խանդավառ յօդուածներ և բանաստեղծութիւններ հրատարակուեցան խորհրդային մամուլին մէջ։ Ստորեւ կ'արտատպենք տարեց բանւորի մը, Ուստա Մաչակի կամ Մացոյի արտասանած երգը։ «Խ. Հայաստան»էն (Թիւ 140) կ'իմանանք թէ Ուստա Մացօ, որ այժմ 67 տարեկան է, մանուկ հասակէն եղած է որմնադիր, հիւսն և քարտաշ։ Մասնակցած է Թիֆլիսի Ներսէսեան դպրոցի, էջմիածնի վեհարանի և ուրիշ բազմաթիւ շէնքերու և դպրոցներու շինութեան, իսկ ջրանցքին մէջ՝ կամուրջներու կառուցման։

Աւելորդ է յիշել թէ փոխած ենք Երեւանի այլանդակ ուղղագրութիւնը —

ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ ԼԵՆՋՐԱՆՑՔԻ

Եկէ՛ք, եկէ՛ք, Լենինական ռաղամոլիք,
Մեր երգանի բազմաչարչար խեղճ գիւղացիք,
Որ զարերով մեր դաշտերի կուրծքն էք ծեծել,
Ձեր գութանի սուր խոփերով, մի կերպ ապրել
Վար ու ցանքով դուք տարել էք զաւակ յոյսով
Պահէք առել սերմը հողին ձեր աղօթքով։
Արտ ու այգի աղօթքներով չեն կանաչում,
Երբ նրան առատ-առատ դու չես ջրում,
Ցոյց են դնում, որ ծերերը սերմը օրհնեց—
Եղ ու գլխում եղած միսը բթացրեց։
Եկէք, եկէք, հաւաքուեցէք, սեն է այսօր,
Նորափեսան ալիս ոսկ դնէ մեր դաշտը նոր
Երագ ձեռով հազար-հազար գիւղերներով,
Դալարեանցը սպասում էին դաշտ հարսնով,
Նա գալիս է ձեր ցաւերին դեղ անելու,
Նա գալիս է ձեր հանդերին ջուր անելու։
Նա գալիս է ռանչպարին ձեռք բռնելու,
Նա գալիս է դաշտերի սունը զէնգցնելու,
Նա գալիս է, բնդմիջեց ձեզ նիւր սուրախ,
փարթամ
Լենջրանցքը կոչուածայի մեծ բարեկամ։
Արփա գետի ակունքներից է դուրս գալիս,
Եվ Շիշ-թափի առափնյերին ողջոյն տալիս։
Զորս կողմից դադիկներր զով են կարդում,
Եվ նոր հներին, որ սպրել էր մուր խորշերում
Նա մտնում է խոր քարափի կուրծքը ներլիկ—
Եվ քարափի գլխին կանգնիր, սրտ մեկի
Թէ ինչպէս է կոխ ասլիս ժեռ քարափին—
Աեխտաւոր ծոցովրդի կարին որդին։

***

Տէ՛ր, ընկերներ, հաւաքուեցէք ձորի գլխին,
Որ գալիս է մեր գիւղացու ազիզ որդին,
Նա գալիս է պսակուելու մեր յոյսի հետ,
Մեր պապակած չոր ու ցամաք սեւ հողի հետ։

***

Եկէ՛ք, եկէ՛ք, հաւաքուեցէ՛ք, դուք բանւորներ,
Դուք էք յօյսը էս մեր կեանքի, ու պարծանքներ
Եվ սեւ ու մուր խոնաւ անցքի ժայռ քարերի
Կուրծքն են փորում հարուածներր ձեր մուրճերի։

***

Մեր քարտաշն էլ աշխատանքին է մասնակցել,
Ժայռ քարերը կոել, կոփել ու կառուցել.
Եվ քարտաշի յղկած քարով դուռը շինած,
Մուրճ ու մանգաղ նրա վրայ է քանդակուած։
Պատրաստուած է մուրճ ու ալոր գնացքներով,
Մեր էն ազիզ բանւորների ծով քրտինքով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃՈՒՄԸ

Ներքին գործավարութեան քաղաքային բաժնի տեղեկագրին համաձայն, 1924ի ընթացքին Հայաստանի բոլոր գաւառներուն մէջ տեղի ունեցած են հետեւեալ ծնունդները, մահերը, ամուսնութիւնները և ամուսնալուծումները.

Երեւանի գաւառ. — Ծնած են 4537 հոգի, որոնց 2372 արական, իսկ 2165 իգական, մեռած են՝ 1657 հոգի, 870 արական, 1657 իգական, ամուսնացած են՝ 1014 զոյգ եւ ամուսնալուծուած՝ 116։

Լենինականի (Շիրակ) գաւառ. — Ծնած են 9328 հոգի. 4959 արակ. 4369 իգական. մեռած են 3188 հոգի, 1554 արակ. 1534 իգ. ամուսնացած են 1965 զոյգ. եւ ամուսնալուծուած՝ 82։

Էջմիածնի գաւառ. — Ծնած են՝ 7683 հոգի. 4231 արակ. 3452 իգ. մեռած են՝ 2943 հոգի, 1122 արակ. իսկ 1821 իգ. ամուսնացած են՝ 861 զոյգ եւ ամուսնալուծ. 29։

Լոռի–Փամբակի գաւառ. — Ծնած են՝ 6258 հոգի. 3222 արակ. 3036 իգ. մեռած են 2409 հոգի, 1278 արակ. 1131 իգ. ամուսնացած են՝ 1073 զոյգ, ամուսնալուծուած 49։

Դիլիջանի գաւառ. — Ծնած են՝ 3633 հոգի. մեռած՝ 1199, ամուսնացած՝ 337 զոյգ և ամուսնալուծուած 15։

(Այստեղ որոշուած չեն ծնունդներու եւ մահերու սեռը)։

Նոր-Բայազէդի գաւառ. — Ծնած են՝ 4674 հոգի, 2462 ար իսկ. 2212 իգ. մեռած՝ 1676, 887 ար. իսկ 787 իգ. ամուսնացած 778 զոյգ եւ ամուսնալուծուած 21։

Դարալագեազի գաւառ. — Ծնած են՝ 1500 հոգի, 778 արկ. 722 իգ. մեռած՝ 581 հոգի, 318, արկ 263 իգ. ամուսնաց. 831 զոյգ եւ ամուսնալուծ. 25։

Զանգեզուրի գաւառ. — Ծնած են՝ 1705 հոգի, 932 արակ. 773 իգակ. մեռած են՝ 509 հոգի, 295 արակ. 214 իգ. ամուսնացած են՝ 381 զոյգ եւ ամուսնալուծ. 34։

Մեղրիի գաւառ. — Ծնած են՝ 433 240 արկ. 193 իգ. մեռած են՝ 143 հոգի, 71 արկ. 72 իգ. ամուսնացած են՝ 63 զոյգ և ամուսնալուծուած են 10։

Աճած բնակչութեան թիւը. — Այսպիսով 1924ի ընթացքին Հայաստանի ինը գաւառներուն մէջ ծընած են ընդամէնը 39,851 հոգի, մեռած 14,605 հոգի, ամուսնացած 7385 զոյգ եւ ամուսնալուծուած 381 զոյգ։

Ծնածներու ընդհանուր թիւէն մեռածներու թիւը զեղչելով, կը տեսնենք որ 1924ին Հայաստանի ազգաբնակութիւնը աւելցեր է 25,245 հոգի։

Աճման համեմատութիւնը Հայաստանի մէջ կը կազմէ 2 ու կէս։

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Կոմունիստ, Հայաստանի Կոմ. Կուսակցութեան պաշտօնական օրկանը, իր Բ. (Յունիս) թիւին մէջ կը հրատարակէ ուսումնասիրութիւն մը կազմակերպութեան վիճակի մասին։ Կը քաղենք գըլխաւոր կէտերը։

Մինչեւ 1924 Մարտ կուսակցութիւնը ունէր 1824 իսկական անդամ եւ 2405 թեկնածու. համագումար 4229։ Ասոնց 883ը բանւոր էին (20.8o/o), 2279ը գիւղացի (53,8o/o), 812ը պաշտօնեայ (19,2o/o), 255ը զանազան (6.2o/o)։

1925 Մայիս 1 ին իսկական անդամներու թիւն էր 3170, թեկնածուները՝ 2930. համագումար 6100, որոնց 1292ը բանւոր (21,1o/o), 3672ը գիւղացի (60,1o/o), 1059ը պաշտօնեայ (17,3o/o), 77ը զանազան (1,5o/o)։ Այս թիւին մէջ են նաեւ անդամուհիները, 218 հոգի (1924ին՝ 107), որոնց 25ը բանւոր 83ը գիւղացի, 108ը պաշտօնեայ։

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1925 յուն. 1ին Հայաստանի մէջ կային 702 տարրական դպրոց, 567ը հայկական, 92ը թրքական, 23ը ռուսական, 11ը եզիտական, 5ը ասորական եւ 4ը յունական։ Եօթնամեայ դպրոցներու թիւն էր 44, որոնց 1ը ռուսական, իսկ բ. աստիճանի դպրոցներուն թիւը՝ 11, որոնց 1ը թրքական։ Մանկապարտէզ՝ 15, որոնց 1ը ռուսական։

Ա. աստիճանի 702 դպրոցներէն քննուած են 664ը, որոնց աշակերտները կը բաժնուին հետեւեալ համեմատութեամբ.

	Ընդհ. թիւ	%	% ազգ.
Հայեր	57,864	91,8	85,98
Թուրքեր	3,382	5,3	9,80
Ռուսեր	1,245	4,09	2,45
Ասորիներ	223	0,2 (	
Քիւրդեր	12	0,0)	
Յոյներ	329	0,4 (	1,77
Եզիտներ	315	0,4)	
Այլազգիներ	31	0,0 (	
	62,901	100	100

7-ամեայ 44 դպրոցներ քննուած 43ը, որոնց աշակերտները դասաւորուած էին՝

Հայեր	13,533	96,04	85,98
Թուրքեր	89	0,63	9,80
Ռուսեր	459	3,26	2,45
Քիւրտեր	4 (		
Յոյներ	2)	0,07	1,77
Այլազգիներ	3 (		
	14,090	100	100

Բ. Աստիճանի 11 դպրոցները բոլորն ալ քննուած են, աշակերտները դասաւորուած են բատ ազգութեանց այսպէս.

Հայեր	2,142	94,91	85,89
Թուրքեր	51	2,26	9,80
Ռուսեր	57	2,52	2,45
Ասորիներ	4 (		
Յոյներ	2)	0,31	1,77
Վրացիներ	1 (		
	2,257	100	100

15 մանկապարտէզներէն քննուած են 14ը, հետեւեալ բաժանումներով.

Հայեր	1,373	96,21	85,98
Թուրքեր	14	0,98	9,80
Ռուսեր	38	2,73	2,45
Այլազգիներ	1	0,08	1,77
	1,436	100	100

Ընդհանուր թիւերով, Հայաստանի դպրոցները ունին 104,090 աշակերտ, որոնց 74,070ը մանչ, 30,019ը աղջիկ։

ԻՏԱԼԻԱ

Ֆաշիստները բուռն միջոցներու կը դիմեն նորէն, ընդդիմադիր հոսանքը ճզմելու համար։ Նախորդ նախ Ամենոլայէն յետոյ, այս շաբթու յարձակման ենթարկուեցաւ նախկին վարչապետ Նիթթի[?], որ ընդդիմադիրներուն պետն է։ Դասալքին [illegible] խորտակուեցան, բայց նախարարը յաջողեցաւ փրծիլ։ Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան, բայց զոհ չկայ։ Միեւնոյն օրը, ծեծուեցաւ ընկեր վարական երեսփոխան մը։

Մամուլի նոր օրէնքին համաձայն, երբ թերթ մը բուռն և յանախակի քննադատութիւններ ընէ կառավարութեան դէմ, և տպուած օրինակներուն գրաւումը օգուտ չունենայ, յաջորդաբար երկու ազդարարութիւն պիտի զրկուի խմբագրութեան, որմէ յետոյ պատասխանատուն այլ եւս չպիտի ճանչցուի։ Ուրիշ խօսքով, թերթը պիտի խափանուի, որովհետեւ իշխանութիւնը կը մերժէ ճանչնալ նոր պատ. տնօրէնը։ Արդէն իսկ առաջին ազդարարութիւնը ստացուած է շարք մը կարեւոր թերթերու։ Այս առթիւ կը հաստատեն թէ ասոնցմէ «Քորրիէրէ տէլլա Սէրա», որ մեծ ազդեցութիւն ունի, ամէն միջոց ձեռք առած է Զուիցերիոյ կամ Փարիզի մէջ հրատարակելու համար իր հրատարակութիւնը։

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

ՆԱՆՍԷՆԻ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մանրամասնութիւններ չկան տակաւին. Նանսէնի առաքելութեան եւ մասին Երեւանէն հաղորդուած լուրի մը համաձայն, յանձնախումբը երկու վայրեր ընտրեր է, գաղթականներու բնակութեան համար. մէկը կը գտնուի Երեւանի հիւսիս-արեւմտեան կողմը, և 60,000 արտավար տարածութիւն ունի. միւսը՝ հիւսիս արեւմտեան կողմը, 15,000 արտավար տարածութեամբ։ Ուրեմն, ընտրուած են Սեւանի շրջանը (Նոր Բայազիտ, Բասար գեչեր) և Արագածի ստորոտը և Սարդարապատը։ Բայց այս տեղեկութենէն չի հասկցուիր թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ անմիջապէս Յունաստանէն փոխադրել մաս մը գաղթականներ, 5.10,000 հոգի, որոնք սպասելու ժամանակ չունին։ Եթէ գործը ոռոգումներու ծրագրին պիտի կապուի, պէտք է դեռ քանի մր տարի սպասել, մանաւանդ որ դրամն ալ նոր պիտի գտնուի։

Ամէն պարագայի մէջ, անհրաժեշտ է սպասել յանձնախումբի տեղեկագրին, եւ չտարուիլ պատրանքներով։ Եթէ անմիջապէս ճամբայ ելլելու պատեհութիւն մը կայ, պէտք է նախ օգտուին Յունաստանի տեղահան գաղթականները, որոնց կացութիւնը խիստ ողբերգական է։ Անոնց փոխադրութենէն կախուած ուրիշ միւսներուն ճակատագիրը, ինչպէս կը հասկցուի խնամատարութեան Նախարարին յայտարարութիւններէն։

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

Տեղահանութեան վերսկսումը նորէն սարսափի մատնած է յունահայ գաղութը։ Արմատախիլ կը տարագրուի Թրակիոյ մնացորդ հայ գաղթականութիւնը։ Տրամա, Քաւալա, Տէտէ Աղաճ, Կիւմիւլճինա, Դեդէաղաչ մաս մը Հայեր արտօնուած էին մնալու, անցեալ տարուան տեղահանութենէն յետոյ, բայց հիմա անոնք ալ կը հեռացուին։ Տեղական իշխանութիւնները չեն հանդուրժեր որ 20-25 ընտանիքէն աւելի միայն իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ։ Ազդարարութիւն ստացած են նոյն իսկ խանութպաններ եւ վաճառականներ։ Անհնարագրելի է ժողովուրդին յուզումը։

Մինչեւ հիմա կատարուած դիմումները իրական օգուտ մը չունեցան։ Տեղ-տեղ կարճ պայմանաժամեր տրուեցան, բայց անստուգութիւնը ծանրանայի մը պէս կը ճնշէ բոլորին վրայ։

Իբրեւ պատասխան վերջին դիմումներուն, խնամատարութեան նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնը բրած է. —

— «Եթէ Ազգերու Միութեան Ներկայացուցիչ պ. Ուստինոֆ պաշտօնապէս հաւաստիքներ տայ մեզի, թէ քանի մը ամիս յետոյ պիտի սկսի տասը հազար հայ գաղթականներու արտագաղթը, մենք խօսք չպիտի ընենք մնացած գաղթականներու թիւի մասին»։

Այս առթիւ Նախարարը յայտներ է որ եօթ ամիսէ ի վեր կը խօսուի 10,000 գաղթականներու Հայաստան փոխադրութեան մասին, բայց ոչինչ եղած է մինչեւ հիմա։ Անշուշտ Նախարարը գիտէ որ այս ձգձգման մեղքը գաղթականներուն վրայ չիյնար, հետեւաբար եւ արդար չէ որ անոնք ըլլան քաւութեան նո[խազ]։ Անցեալ տարուան մայիսէն ի վեր, երբ սկսաւ առաջին տեղահանութիւնը, անընդհատ կը նօսրանայ յունահայ գաղութը, որ հազիւ 45,000 հայրենակիցներ կը համրէ այժմ, բոլորն ալ ինքնապահ։ Ծնդիրն այն է որ այս անգամ որբերն անգամ տեղահան կ՚ըլլան, ինքնապահ ըլլալով հանդերձ։

— Յունահայ թերթերէն կը տեղեկանանք թէ Պ. Դ. Շահվէրտեան պաշտօնական հրահանգ ըստացած է հազարէն հազար հինգ հարիւր գաղթական ընդունելու Յունաստանէն։

Ուրեմն. ջուրը կ՚իյնայ այս տարի 8-10,000 գաղթական ընդունելու հաւաստիքը, որ կը յեղ-եղուէր անցեալ աշունէն ի վեր։—

Առաջին կարաւանը ճամբայ պիտի ելլէ եղեր Սեպտեմբերին։

Միւս կողմէ, դարձեալ Աթէնքէն լուր կու տան թէ «Համպուրկ-սիւտ-Ամերիքանա» շոգենաւային ընկերութիւնը համաձայներ է Ուրուկուէյի կառավարութեան հետ, 10,000 երկրագործ եւ 2000 արհեստաւոր Հայեր փոխադրելու համար։

Անհաւասիկ աղէտ մը որուն դէմ պէտք է մաքառիլ ամէն գնով։

Յունական կառավարութիւնը հպատակութեան համար եղած անհատական դիմումներն ալ չընդունիր այլեւս։

«ՀՕԿ»-Ը

Կ՚իմանանք թէ Հ. Օ. Կ.ի Փարիզի առժամեայ վարչութիւնը առանց սպասելու յիազօր Պ. Ն. Կարինեանի Հայաստանէն վերադարձին, Պ. Շահվերտեանի նախագահութեամբ գումարուելով, լուծած է նախկին վարչութիւնը և ընտրած է նոր մարմին մը, հետեւեալ անդամներով. — Տիկին Զապէլ Եսայեան, ՊՊ. Վ. Փորթուգալեան, Աղոլտոս Կէմրէկ, Ա. Թէրզիպաշեան, Ս. Քարեան, Գ. Թահմազեան, Մ. Պետրոսեան։

Լուծման և ընտրութեան մէջ մեծ դեր կատարած են միակողմանի նկատումները, կուսակցական թէ քաղաքական, ինչ որ երբեք լաւ գրաւական մը չէ գործին յաջողութեան համար։

Միւս կողմէ կը լսենք թէ երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը պիտի գայ Երեւանէն, Հօկ.ի վերջնական կազմակերպութեան համար։

ՆԻՍ։ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ Դի. ւանէն մեզի կը հաղորդեն հետեւեալ լուրերը.

Կաթ. պատուիրակ Պալաքեան եպս. մօտերս վարդապետ պիտի ձեռնադրէ երկու մասնաւորականներ։

~~Ս. Աթ. Կ՚իմանանք թէ մէկը~~ յայտնի մանկավարժ Գրիգոր Շահլամեանն է, որ Վիէննայի առաջնորդ պիտի ընտրուի։

Կաթ. Պատուիրակը Ձ. Օգոստ. կիրակի օրը Վէմքարեր պիտի օծէ Վիէննայի, Լիոնի, Մարսէյլի. Միլանի և Պրիւսէլի համար։

Պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ որ անկէ առաջ փորձած էր անսակցիլ Փարիզի Թրքական Նախորդ Ներկայացուցիչ Ճէվատ պէյի հետ, այս անգամ ալ այցելած է դեսպան Ֆէթհի պէյի, սակայն վերջինին բացակայութեան պատճառով տեսակցած է դեսպանատան խորհրդականին հետ։

ՀԱՅ ԼԵՓԷՆԵԱԿԱՆՆԵՐԸ այս օր պիտի այցելեն Անծանօթ զինուորին գամբարանը, ծաղկեպսակ մը դնելով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԹԱՆՈՒԶՄԱՆՆԵՐՈՒ» ԳՈՐԾԸ — Քեմալական կառավարութիւնը իր ամբողջ ուժը թափած է ընդդիմադիրներուն դէմ, որոնք կը հետապնդուին զանազան անուններու տակ։ Խմբակները յեցուած են բազմաթիւ ամբաստանութիւններով, որոնց մեծ մասը վարիչ պաշտօններ ունեցին Միւլ[?] Իշխանութենէն առաջ։ Ամբաստանեալներուն գլուխը կը գտնուի պաշտօնէից Սուլթան Վահտէտտինի, իր նախարարներով և գինուորականներով։ Թէև կառավարութիւնը ուրացաւ թէ լայն խառնակութիւններ եղած են, բայց կը կիրիէն նոր հետազօտ մը կը տեղեկացնէ թէ բան մը չպիտի պատահի [illegible] և [illegible] չեն պրծած։ Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ միապետականներն ու խալիֆայականները, որոնց խումբով «խառնակիչները» կը պատրաստէին տապալել Հանրապետութիւնը, կրօնի քողին տակ, և արտասահմանի ծառայող կոչուած կազմակերպութեան միջոցաւ։ Կը հաստատեն թէ, հակառակ բոլոր հետապնդումներուն, ասոնք կը շարունակէ գործել «Գաւառական մեծա» մը պիտի սպասէ այս շարժման, ինչպէս կը գրեն Թուրք թերթերը, միևնոյն ատէն աղաղակելով թէ յեղափոխութիւնը չէ վերջացած Անատոլուի մէջ։ Այս պատճառաւ կը տեսնուի բուռն մայրաքաղաքին, Էնկիւրիի մէջ։

Քրդական ապստամբութեան ազդակը մարած է ու այժմ։ Շէյխ Սաիտ և իր 46 ընկերներուն կախաղանէն յետոյ, նոր փորձ մը կատարեց Շէյխ Աբդուլլա, քիւրտ ծերակուտական Սէյիտ Աբդուլ Գատէրի (կախուած) որդին, աջ ու ձախ ուրելով։ Էնկիւրիի թերթերը կ՚ըսեն թէ «դաւաճանը» պարտուելով Պարսկաստան ապաստանած է և թէ յանձնումը պիտի պահանջուի Թէհրանի կառավարութենէն։

Տիգրանակերտի և Խարբերդի անկախութեան դատարանները կը շարունակեն մահավճիռներ արձակել ու գործադրել, շաբաթը քանի մը անգամ։ Խարբերդի մէջ պիտի դատուին այն խմբագիրները որոնք Պոլսէն Տիգրանակերտ փոխադրուած էին իբրև յետադիմական։

Կը հետապնդուի նաև արգ. «Աղքատախնամ ընկերութիւնը», որուն ձերբակալուած անդամները թէև մեծ մասով արձակուեցան, բայց խիստ հսկողութեան տակ են։ Ընկերութիւնը յաջողեր է ուշանալ կարգ մը թուղթեր։

ԳԱՒԱՌԻ Կ՚ԸՆԴՀԱՆՐԱՆԱՅ — Թուրքիոյ մէջ, առանց, սակայն, որ և է բարեփոխութիւն մտցնելու գիւղերուն մէջ։ Անգլիականին մօտ գլխաւորներ պատրաստուած են ռազիոներուն և գիտութիւններուն համար և օրինակ մըն ալ կը բերուի պետական պաշտօնեաներուն համար։ Բարեկի եղանակներն ալ փոխուած են։ Ինչպէս Եւրոպայի մէջ, այսուհետեւ Թուրքերն ալ գլխարկը պիտի հանեն, պաշտօնատունէ մը ներս մտած ատեն։ Մասնաւոր օրէնք մը չկայ, բայց կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ [illegible] նոյը գնելու։ Պիտի հետապնդուին անոնք որ կը նեղեն գլխարկ դնողները։

ԲՈՒՆԻ ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՄԱՐՄԱՋԸ ասոր հանդամանք առած է նորէն։ Պրուսայի և Պալըքէսիրի քաղաքապետական ժողովները վճռեցին որ բոլոր թրքահպատակները թրքերէն խօսին, որպէսզի «ազգային կատարեալ եղբայրութիւն և միութիւն ստեղծուի»։ Անհնազանդները ծանր պատիժներու պիտի ենթարկուին։ Պատճառաբանութեան մէջ, կ՚ըսեն թէ թրքահպատակ Թուրքէ մը գոռ, «ոչ ոք իրաւունք ունի իր լեզուն խօսելու իր համայնական կեանքով ապրելու»։

«Աքշամի» խմբագրապետ Նէճմէտտին Սատըք պէյ, իր ֆրանսերէն թերթին մէջ կը քննադատէ այս որոշումը իբրև տարօրինակ և անգործադրելի։ Բայց իր կողմէ կը թելադրէ միջոց մը որ աւելի թունաւոր է։ «Միա տարրերը մշակոյթի միջոցաւ ձուլելու և իրապէս Թուրք դարձնելու առաջին արամաբանական միջոցն է ոչ թէ հիմնաւորէն արգիլել բոլոր լեզուներու գործածումը, այլ մեր դպրոցներուն մէջ կրթել անոնց որդիները։ Անոնք որ կը պնդեն թէ Թուրք են, չատ տարօրինակ բան մը բրած կ՚ըլլան, եթէ Թուրքերէնէ զատ ուրիշ մայրենի լեզու ընդունին։ Մեր կարծիքով, կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ, եթէ կարելի է, սահմել որ միւս տարրերուն զաւակները մեր դպրոցները յաճախեն»։

Ասանց տակ որ ալ, Թուրք իշխանութիւնը ամէն դրած է իր թաթը ոչ-իսլամ դպրոցներուն վրայ, որոնք մասնաւոր են ու միայն ընդունին կառավարութեան նշանակած Թուրք ուսուցիչները, որ կը գործէն մեր պանքէ բարձրագոյն։ Թուրքերէն պաշտօնականութիւնը և ամէնէն առաջ ու յետագայ վճարել անոնց ամսականները, հակառակ պարագային կը փակուի դպրոցը։ Ամերիկեան հաստատութիւններու մէջ, տեղեկագրերուն անգամ Թուրքերէն էին...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ողիմպիականի Յանձնախումբէն ստացուած ենք հետեւեալ կոչը՝ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ,

1924ին էր որ բոլոր ազգերը իրենց կարողութեան ու ուժը ցուցադրեցին Փարիզի մէջ. դուք բոլորդ տեսաք թէ ինչ մեծ կարեւորութիւն տուած էին անոնք այդ ուխտին, միլիոնաւոր ժողովուրդ վազեց գիտելու համար ազգերու պայքարը որ տեղի կ՚ունենար իրենց մարզիկներով։ Ցեղթականներ՝ ազգային հպարտութեան համոյքին հետ՝ բոլոր ժողովուրդներուն համակրանքին և յեղային առողջութեան ու ապրելու իրաւունքի քուէն առաջան։ Այս՝ համաշխարհային ողիմպիականն էր՝ որ չորս տարին անգամ մը տեղի կ՚ունենայ, աշխարհի զանազան կեդրոններուն մէջ։

Հայկական կեանքին մէջ՝ անշուշտ նորութիւն մը չէր այս։ Մենք ունինք մեր պատուաւոր անցեալը և նոյն իսկ ներկան։ չորս-հինգ տարիէ ի վեր Փարիզի մէջ գտնուող մեր մարզիկները, մանաւանդ վերջին տարիներս նորեկներով զօրացած եկան հաստատելու թէ մենք ևս տեղ ունինք ազգերու կողքին հպարտօրէն քալելու, մեր Ֆութ Պոլիսթներուն և Աթլեթներուն յաղթանակները ուժեղ փրոփականտը եղան հայերուն համար ֆրանսական մարզական շրջանակները և հարիւր հազարաւոր փառասէր երիտասարդներ ակնածանքով ու հիացումով կը յառանարատորին մեր մարզիկներուն հանդէպ։ Ատորներու մա մենք մեր դերը կատարած ենք, և աշխատելով Հ. Մ. Ը. Մ. և Հ. Մ. Մ. միացեալ ուժերով, հայ ժողովուրդին հուզան առիթը տալու իրեն ազգային հպարտութեան զեղելիք օր մը վայելելու։ Այդ օրը օգոս. 9 ն է, որ պիտի կատարուի Փարիզահայ 2րդ ողիմպիականը Մարսէյլի եւ մեծ զօշողութիւններով իր մարզիկները կը գրկէ, հանդէսին փառքը ~~աւելցնելու համար~~։

Հայ ժողովուրդ, մենք մեր պարտքը կատարած ենք, կարգը քուկդ է, յառաջ անցիր, ցոյց տուր հանար որ մենք իսկապէս կենսունակ ժողովուրդ ենք և գիտենք գնահատել, մեր յաջողութիւններով ինչ որ գեղեցիկ է ազատախոհ մարդու։ Ձգէ այդ օրը բոլոր անձնական զբաղումներդ և գնա Փարթ-Տօրէ, պատանիներուդ խոյանքը դիտելու և պահ մը ապրելու այն գերագոյն հրճուանքը, որուն այնքան կարօտ ես։

Ծանօթ. — Ողիմպիականը պիտի կատարուի, 9 օգոս. Փարիզի ամենամօտ Սթատին Փոն-Ըրթի-Ժուի մէջ որ կը գտնուի Փորթ-Տորէ կամ Փիկբիւս-ի դիրք։ պետք պիտի աւելի ժամ մը շուտ ՁԻՆ, պէտք է իջնել մեթրօ Տօմէնիլ, Բուլվ. 81. Օթօպիւս AU St-Lazare-Picpus.

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Թայմզի Թղթակիցը Պէյրութէն կը հեռագրէ թէ Սուրիոյ մէջ խառնակութիւններ ծագած են։ Ապստամբած է Սուլթան Աթրաշ։ Զօրավար Սարայլի ծրագրին համաձայն ճէպել Տիւրզէն օգնական ուժեր կը հասնին ապստամբութիւնը զսպելու համար։ Ֆրանսական սաւառնակներ կը ռմբակոծեն ապստամբ գիւղերը։ Դամասկոսի և Պէրասի միջեւ երկաթուղիի և խճուղիներու երթեւեկը դադրած է հասարակութեան համար, որովհետեւ զինուորական իշխանութիւնը զօրքերու փոխադրութեան յատկացուցած զանոնք ամբողջութեամբ։

Պէյրութի մէջ եւս խռովութիւններ ծագած են

Այս առթիւ «Թայմզ»ի Պէյրութի Թղթակիցը կը գրէ.— Վարժականները ցոյցեր կատարեցին 20 Յուլիսին, ցոյցերուն կը մասնակցէին եղեր նաեւ մեծ թիւով հայ գաղթականներ։

Նշաններ կան որ, կարծել կուտան թէ ցոյցերը հետեւանքն են պոլշեւիկեան գրգռութիւններու։

Ցոյցերը այնքան սպառնալից բնոյթ մը ունէին որ Լորտ Պալֆուրի այցելութեան առթիւ պարզուած տեսարանները կը յիշեցնէին։ Ընդհարումներու ընթացքին երեք ցուցարարներ սպաննուեցան, իսկ ուրիշներ վիրաւորուեցան։ Կառավարիչ Պ. Քայլա յաջողած էր հանդարտեցնել խռովարարները, որոնք ցոյցերը դադրեցնելու վրայ էին, երբ խորհրդաւոր գործիչներ գրգռեցին ամբոխը եւ պատճառ եղան արիւնահեղութեան. Ոստիկանութեան պաշտօնատան ապակիները ջարդ ու փշուր եղած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Էնկիւրի, 31 Յուլիս.— Գործավարներու Խորհուրդը վաւերացուց Սուրիոյ հետ մաքսային համաձայնութիւն կնքելու սկզբունքը։ Այժմ վերաքննութեան պիտի ենթարկէ արտ. գործոց և առեւտրական գործավարներու առաջարկած փոփոխութիւնները։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ՊՂՏՈՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՅՐԸ ԻԹԹԻՀԱՏԻՆ ՀԱՍԱՒ

Մանրակշիռ լուրեր բերաւ, երէկ, Պոլսոյ վերջին Թղթաբերը (Յուլիս 28 և 29)։

«Խառվարար»ներու դատին առթիւ յայտնութիւններ կը հրատարակուին, որոնք շատ ուշագրաւ են։ Էնկիւրիի Անկախութեան դատարանը սկսած է դատել Լութֆի Ֆիքրի պէյը, նախորդ նախագահը՝ փաստաբանական կաճառին և ծագումով Քիւրտ Թռնուած է իր յուշատետրը, որուն մէջ հետեւեալ կէտերը կան.

—«Խալիֆայութեան և Սուլթանութեան մասին տրուած որոշումէն Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի օդապարիկը ծակեցաւ և այն օրէն իվեր կ'իյնայ . . . Ցակաւին չէ հասկցուած թէ փաշան միացած է իթթիհատականներուն, որոնք շատ վարպետորդի են. այսօր անոնք փաշային բոլոր ուզածները կ'ընեն, սակայն վաղը . . . Իմ կարծիքով, եթէ փաշան անոնց միանայ, դատապարտուած է Մաշմուտ Շէվքէթ փաշայի վախճանին . . . Իթթիհատականները օր մը գնդակով պիտի մեռցնեն զայն»։

Ուրիշ տեղ մը կ'ըսէ,— «Իզմիրի տնտեսական համաժողովէն վերադարձողէ մը լսեցի թէ Տօքթ. Նազըմ և միւս իթթիհատականները ուժ կուտան իրենց շարժումին, թէ իթթիհատականները պիտի միանան Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի կողմնակիցներուն, սակայն վերջը վերջը դանակ դանակի պիտի գան»։

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պոլսոյ, Պրուսայի և Պիղայի մէջ ձերբակալուած է բազմաթիւ կարեւոր անձեր, ասոնց մէջ կը գտնուին նախորդ երեսփոխաններ Էյուպ Սապրի և Խուրշէտ Սամի (Էսկիշէհիր), Շիւքրի (Պոլիս), Պահրի (Եոզղատ) Սալիհ (Էրզրում), գնդապետ Օսման, Ոստ. քաղաքական բաժնի նախկին պաշտօնեաներէն Մէհմէտ Զէ (Պրուսայի և Նիկոմիդիոյ ջարդարարը), Ճէպրէցի Թուստ, միլլի ուժերու նախորդ հրամանատար Իսմայիլ Հագգը, Սապանճալը Հագգը, Պրուսայի Թաղապետութեան նախագահ Սամի, Հօճա Սալիհ, առեւտրական Միւնհապ և Սամիան? պէյերը։

Պրուսայի եւ Պիղայի մէջ ձերբակալուածները գործակցած են Չէրքէզ Էտհէմի Րշիտի և ընկերներուն։

Այս կալանաւորները մեծ մասով իթթիհատականներ են. բոլորն ալ յանձնուած են Էնկիւրիի Անկախութեան դատարանին։

Լուրի մը համաձայն, ոստիկանատուն կանչուած են նաև Գարա Քէմալ (պարենաւորման նախարար պատերազմի ատեն, իսկ այժմ Իթթիհատի Կեդր. Կոմիտէին ներկայացուցիչը Պոլսոյ մէջ), Միւհտար Քէմալ, Էրզրումի նախկին երեսփոխան Հիւսէին Ավնի և ուրիշներ։

Սիրքէճի, Մէյմէնէթ խանը խուզարկուած և կնքուած է, բայց յաջորդ օր բացուածէ Ասոնցմէ անջատաբար կը շարունակուի քրդական ապստամբութեան մեղսակիցներուն հաշուեյարդարը։ Խարբերդի անկախութեան դատարանը մահուան դատապարտեց չորս հոգի, որոնք հաւուշ մը և 17 զինուորներ կառք կառք ընելով Եփրատ գետը նետեր էին։ Մահապարտներէն Ալիի համար կ'ըսեն թէ խոլամացած Հայ մըն է։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

Մարսիլիա 28 Յուլիս

Յառաջիկայ Օգոստ. 16 ին, Մարսիլիոյ Ազգ. Միութիւնը մեծ դաշտահանդէս մը պիտի տայ ի նպաստ Ազգ. Վարժարանին։

Կը թուի թէ հանդէսը մէկ քանի շաբաթ պիտի ուշանայ, թերեւս մինչև Օգոստոսի վերջին Կիրակին։ Տրուելիք դաշտահանդէսին նպատակն է գոցել տարեկան բացը, որ մօտաւորապէս 15 հազար ֆրանք է։ Թէեւ անմիջական նպատակը այդ է, սակայն աւելի կարեւորը զայն վերարանալու ճիգն է, որ պիտի արտայայտուի այդ հանդէսով։ Որովհետև, առանց բացը գոցելու հնար չէ վերաբացման մասին խօսք անգամ ընել։ Դաշտահանդէսին յաջող ելքէն կախում ունի քանի մը հարիւրեակ փոքրիկներու մայրենի դաստիարակութեան գործը։ Դպրոցը ապահովելէ զատ, հնարաւորութիւն պիտի տայ նաև մտածելու այն բազմաթիւ փոքրիկներու վրայ որոնց մանկապարտէզի մը կարօտը կը քաշեն։

Եթէ այս տարի դպրոցին նիւթական պայմանները ապահովուին, աշակերտներուն թիւը 40է)ն յաւելում պիտի կրէ. այլապէս 100է)ն պիտի զեղչուի, դատարկուի դպրոցը, ու ծնողները իրենց զաւակները պիտի ղրկեն պետական վարժարանները, որոնք ձրի են արդէն։

Ուրեմն այս դաղութը պիտի փորձէ իր գերագոյն ճիգը։

Մեծ աշխատանք ունին դաշտահանդէսի յանձնախումբը և Ազգ. Միութիւնը. այս ընդհ. շարժումին մէջ, շարժիչ լծակները պիտի հանդիսանան մեր տասնեակ մը հայրենակցական միութիւնները. գործի պիտի լծուի ու առաջին գծին վրայ կանգնի Կարմիր Խաչը, իրենց սատարը պիտի բերեն Երիտասարդ և Պատանի միութիւնները, որովհետև այդ օրը՝ առանց այլ և այլի պիտի ըլլայ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ։

Կաթ. պատուիրակ Պալաքեան Եպս. պիտի հովանաւորէ հանդէսը։

Դեռ առիթ կ'ունենանք այս ձեռնարկի մասին գրելու «Յառաջ»ին, որ օտար ափերու վրայ, ազգային դիմագիծը պահելու, ձուլումին դէմ կռուելու ամենէն ուժեղ օգակներէն մէկը պիտի դառնայ։

Մ. Ս.

ՍԷՆԴ-ԷԹԻԷՆԷՆ կը գրեն մեզի.— Այստեղ ալ կազմուեցաւ ազգային միութիւն մը, առժամեայ վարչութեամբ, որուն անդամներն են պ. պ. Վարդան Զուլոէրեան, Յարութիւն Սուճեան, Գր. Գաբրիէլով, Պօղոս Արոյեան, Վարդան Նորիկեան։ Այս կիրակի տեղի կ'ունենայ ընդհ. ժողով, ծրագիրը վաւերացնելու համար։

ՅՈՒՑԱՀԵՏ

ԲԱԲՁՐ ՀԱՅՔԻ (Էրզրումի Նահանգի) բոլոր հայրենակիցները այսօր Կիրակի Օգոստ. 2 կէսօրէն յետոյ ժամը 3 ին ժողովի կը հրաւիրուին, Հայրենակցական Միութիւն կազմելու համար։

Ժողովատեղի՝ 131, Faubourg du Temple, (Métro-Belleville).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Լիօն, Յ. Պ.— Կրնաք Թղթակցել։ Համաձայնեցէք Ընդհ. Գործակալին հետ, քանակի մասին։

Ժ. Փարիզ.— Այդ բաժինը պիտի ունենանք միշտ և արդէն պայմանաւորուած ենք։

Ճ. Անթառամեան Լիօն, Ստացանք բաժնեգինը։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱԿԱՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Վերջերս նոր կենդանութիւն կը տիրէ արտասահման ապաստանած ռուս փախստականներու շրջանակներուն մէջ։ Կը յուզուի «արտասահմանեան» ռուս համագումար հրաւիրելու խնդիրը։ Այդ հարցը նախապէս դրուեցաւ նեղ սահմանի մէջ, աջքի առջեւ ունենալով միայն ծայրայեղ միապետական խաւերը։ Սակայն շուտով շարժումին յարեցան աւելի ազատական, չափաւոր միապետականները, եւ բոլոր ճարտարագործական եւ առեւտրական խմբակցութիւնները։ Այդ գաղափարը սկսաւ արծարծել նաեւ Փարիզի ռուսերէն նոր օրաթերթը «Վօզրօժտէնի» (Վերածնութիւն) որ իր շուրջը հաւաքած է բազմաթիւ մտաւորականներ նախկին չափաւոր ազատականներէն ու սահմանադրական միապետականներէն։ Կազմուած է արդէն նախաձեռնարկ մասնախումբ մը որ պատրաստած է ցուցակը բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ մարմիններուն որոնք պիտի հրաւիրուին համագումարին։ Մասնախումբը որոշած է հրաւիրել, այս ամսու վերջերը,Ֆրանսա գտնուած ռուս կազմակերպութիւններու ու ներկայացուցիչներու ժողով, որու հաւանութեան պիտի ենթարկուի մասնախումբին բանաձեւը, իբրեւ հիմք առաջիկայ արտասահմանեան համագումարին։

Ժողովը պիտի լսէ կազմակերպիչ մարմնի նախագահի զեկուցումը եւ վերջնապէս պիտի վճռէ համահամագումար հրաւիրելու հարցը։ Անհաւասիկ այդ բանաձեւը. — «Ռուսական արտասահմանեան համագումարը կը ձգտի համախմբել բոլոր այն Ռուսերը որոնք իրենց նպատակ են դրած Ռուսաստանի ազատագրումը Գ. Ինտերնասիոնալի լուծէն եւ վերականգնումը Ռուսաստանի, իբրեւ մեծ եւ օրինաւոր պետութիւն, աչքի առջեւ ունենալով. առաջին՝ անոր պատմական հիմքերը եւ երկրորդ՝ Ռուսաստանի մէջ տեղի ունեցած խոշոր փոփոխութիւնները եւ ներկայ ռուս իրականութեան պայմանները»։

Բանաձեւը հագիւ տպուած, Միլիւքովի թերթը սկսաւ խառնօրէն քննադատել զայն եւ համագումարի գաղափարը, մերժելով մասնակցիլ անոր։ Ուրեմն, առաջին քայլէն իսկ որոշ արգելքներու կը հանդիպի համագումարի ծրագիրը։

ԱՆԳԼԻԱ

Օտարականներուն դէմ մղուած պայքարը իր արդիւնքը ունեցաւ նաև Անգլիոյ մէջ։ Այս երկիրը սկիզբէն ի վեր գաղթական չընդունիր արդէն, բայց եղածներուն ալ չեն հանդուրժեր, ազդուած անգործութենէն և կարմիր վտանգէն։

Յուլիս 28 ին Ներքին գործերու նախարարին վիճաբանութեան ատեն, Նորէն յուզուեցաւ այս հարցը երեսփոխանական ժողովին մէջ։ Նախարարը յայտարարեց թէ՝ տիրող անգործութեան հետեւանքով, չի կրնար թոյլատրել որ ո և է օտարական Անգլիա գայ այն գործին համար զոր անգլիացի մը կրնայ կատարել։ Ներգաղթիւն չպիտի տրուի անոնց որոնք Անգլիա մտած են այս արգիլքէն առաջ։

*** Հանքագործներու ատենապետ սուր հանդամանք առաւ վերջին օրերս։ Ո[illegible] գործատէրերը տեղի կուտան, ոչ ալ ա[illegible] խատաւորները։ Կառավարութիւնը հազիւ միջին ճամբայ մը գտաւ Տագնապին ծա[illegible] լուծումը հասկնալու համար, կըբաւէ ըսե[illegible] որ հանքածուխի արտադրելի մէթրը հազիւ երկու շաբաթ կը բաւէ երկա[illegible] թուղիներու և գործարաններու։ Վարչապետ Պ. Պօլտուին անձամբ միջամտեց վէճը լուծելու համար։ Գործաւորները կը պահանջեն հանքերու հասոյթէն 17 0/0ը յատկացնել պահեստի դրամագլխին և 87 0/0ը՝ աշխատավարձքի, գեղչելով ծախքերը. յետոյ վարձքի նուազագոյն սակ մը հաստատել իւրաքանչիւր շրջանակի համար։ Իրաւարար ատեանը առաջարկել դատաւ գործաւորներուն տեսակէտները, առանց սակայն լուծման ձեւ մը գտնելու։ Կառավարութիւնը որոշեց առժամապէս սատարել գործատէրերու գրոծ և գործաւորներու պահանջած առ[illegible] ծիկներու տարբերութիւնը, պայմանաւ որ հանքագործները յանձն առնեն երեք ամիս շարունակել աշխատանքը, որպէսզի կարելի ըլլայ բարեյաջող ելքի մը հասցնել բանակցութիւնները։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

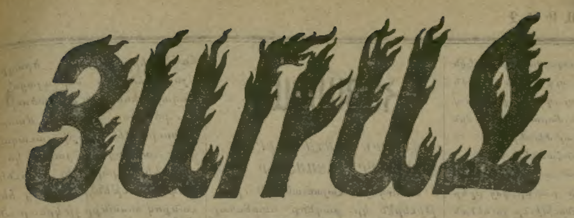
Մինչեւ 30 Յունիս, Գերմանիա հատուցումներու հաշուին վճարած է 180 միլիոն ոսկեփն, առանց հաշուելու Գրաւման բանակի և Ռուրի գրաւման ծախքերը։ Այս գումարէն Անգլիա ստացած է 25 միլիոն ոսկեփն, որուն 22ը իր բաժինն է։ Ռուրը պարպուեցաւ, բայց Քէօլնը գրաւման տակ է դեռ, և այնպէս ալ պիտի մնայ, մինչեւ որ Գերմանիա գործադրէ զինաթափութեան համար տրուած հրահանգները։ Քննութեան մը հետեւանքով, յաղթականները դժգոհ մնացին, բայց Գերմանիան ալ իր կարգին կը գանգատի, անընդունելի գտնելով կարգ մը պայմաններ։

— Աշխարհի ամենէն մեծ ցէփլինը պիտի շինուի Գերմանիոյ մէջ, եթէ յաղթականները թոյլատրեն։ Ծրագիրը պատրաստ է արդէն։ Ծախք պիտի ընթայ եօթը միլիոն մառք, որուն կէսը միլոնը պիտի հաւաքուի հանգանակութեամբ, կոմս Ցեփլինի շինած օդանաւին առաջին ճամբորդութեան քսանամեակին առթիւ։ Նոր ցեփլինը պիտի ծառայէ ոչ միայն բեւեռային արշաւանքներու, այլև Եւրոպայէն Ամերիկա ճամբորդութեան, Սիպերիոյ և Ճափոնի ճամբով։ Գերմանացիները նանսէնի վրայ դրած են իրենց յոյսը, Դաշնակիցներէն արտօնութիւն առնելու համար։

Նոր օդանաւը պիտի ունենայ 150,000 խորանարդ մեդր տարողութիւն, 245 մեդր երկայնութիւն և պիտի կրնայ փոխադրել 55 թօնօ ծանրութիւն։

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr, Ch, Nercès, 65 rue Pascal—Paris.

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն } 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	20 ֆր.	40 ֆր.	70 ֆր.
Անգլիա եւ "	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 $.	5 $.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Ծանր երկունքի մատնուած է միլլի Թուրքիան։

Քրտական ապստամբութենէն ի վեր, Էնկիւրիի վարիչները գիշերը ցերեկին խառնած են, բազմաթիւ եւ բազմագոյն թշնամիներ հետապնդելու համար. կախաղանը անդադար կը գործէ «Արեւելեան Նահանգներ»ուն մէջ, որոնք տակաւին չեն մաքրուած։

Բանտերը լեցուն են ամէն կարգի ամբաստանեալներով, իսկ լրտեսներն ու ոստիկանները ամէն օր խումբ խումբ կասկածելիներ երեւան կը հանեն։

Ասդին, Պոլսէն մինչեւ Էնկիւրի, կառավարութիւնը կը հետապնդէ իր Թուրք թշնամիները, իթիլաֆական, իթթիհատական կամ խալիֆայական։ Ամէն օր շանդալից յայտնութիւն մը կը հրատարակուի, եւ նոր դաւադրութիւն մը կը ծանուցուի, վտանգելով մօտէ չանցած դէմքեր։ Այս կարգէն է միլլի ուժերու նախորդ հրամանատար Իսմայիլ Հագգը պէյ, որուն վրայ գտնուեր են ամենէն ծանրակշիռ փաստաթուղթերը։ Կառավարական շրջանակները միաձայն կը պնդեն թէ դաւադիրներուն նպատակն էր տապալել հանրապետական վարչութիւնը, տեղ բանալու համար սուլթանախալիֆայութեան։ Տագնապին ամենէն յատկանշական կէտը այն է որ, մինչ իթիլաֆականները յայտնապէս կ'ամբաստանուին եւ մեծ մասով ձերբակալուած են, բացի փախստականներէն, Էնկիւրի շատ զգուշութեամբ կը շարժի նախկին Իթթիհատին հանդէպ, որ երկու տարիէ ի վեր խլրդային աշխատանքի մէջ է, եւ իրական սպառնալիքը։ «Յառաջդիմականներու կուսակցութիւնը (լուծուած) Իթթիհատին արտաքին դիմակն էր, ինչպէս, անկէ առաջ, Թուրք Բանուորական Միութիւնը, որուն վարիչ ոգիներն էին երկու «կասկածելի» դէմքեր, նախկին վարչապետ Րէուֆ պէյ եւ Գարապէքիր Քեազիմ փաշա։ Վերջին շաբթուան կալանաւորներուն մէջ կան թէեւ իթթիհատականներ եւ յայտնի Ջարդարարներ, բայց Էնկիւրի առայժմ իբրեւ անհատ կը հալածէ զանոնք, եւ կը զգուշանայ բացէ ի բաց ասպարէզ կարդալ։

Հակառակ այս ռազմագիտական դիրքին, Մուսթաֆա Քէմալ գիտէ որ ընդհարումը անխուսափելի է, մանաւանդ երբ վերջանան դատերը։ Եթէ վաւերական են Լուֆթի Ֆիքրի պէյի օրագրէն քաղուած հրատարակութիւնները, որոնք երեւցան Պոլսոյ թերթերուն մէջ, նոր լոյս մը կը ծագի Իթթիհատի գործունէութեան ձեւերուն վրայ։ Շատ բան կախուած ունի այս դատէն, եւ նոր կալանաւորներուն խոստովանութիւններէն։ Յետոյ նաեւ շատ բան կը հասկցնեն միլլի թերթերը, պաշտօնական թէ անպաշտօն։ Ամէն օր կրակ ու բոց խօսքեր կ'արտասանուին Էնկիւրիի վարձած խմբագիրներուն կողմէ, մեծ սկզբունքներու անունով. բայց աներեւ է անոնց տակ ծածկուած մտահոգութիւնը, վաղուան երկիւղը։ Այս միջոցին, օրակարգի նիւթ է տէքքէներու ջնջումը, շէյխերուն եւ պէկերուն ոչնչացումը։ Խնդիրը այն է որ միլլի վարիչները այս պայքարը կը մղեն ոչ թէ պատմական չարիք մը վերցնելու եւ խելապէս ժողովրդավար կարգեր հաստատելու համար, այլ ամէն բանէ առաջ, իրենց գոյութիւնը ապահովելու, իրենց կաշին փրկելու մտահոգութեամբ։ Իթթիհատը շոյեց տէքքէները, նոյն իսկ անդամագրեց զանոնք. իսկ միլլին այդ արիւնաուշտ բռնապետներէն շատեր կը համրէ իր հաւատարիմներուն մէջ, ինչպէս Տիգրանակերտի Ջարդարարը և տէրն ու տիրականը, Ֆէյզի պէյ, որ հանրօգուտ շինութեանց գործավար ալ եղաւ. և աչքէ ինկած է, քրտական ապստամբութենէն ի վեր։

Գոյութեան կռիւը իր սաստկագոյն աստիճանին հասած է այժմ. Ո՛չ միայն Քիւրտերը վրէժով լեցուած են, այլ եւ Թուրքերը, եւ այս վերջիններուն ամենէն կազմակերպուած կամ ազդեցիկ տարրերը։

Անկախութեան Ատեաններու սարսափը առ այժմ ջլատած է ընդդիմադիրները, սակայն, ժողովուրդներու պատմութեան մէջ կը պատահին այնպիսի վայրկեաններ, երբ ամենակարող ուժն իսկ յանկարծակիի կուգայ։ Մուսթաֆա Քէմալ իր ամբողջ յոյսը դրած է իր հաւատարիմներուն եւ բանակին վրայ, եւ կը ջանայ իր թաթին տակ պահել Անատոլուի գիւղացիները, հարկին զանոնք իբրեւ հում նիւթ գործածելու համար քաղաքներուն դէմ։

Բայց երկար չի կրնար տեւել այս լարուած վիճակը, մանաւանդ եթէ աւելի պրկուին շղթաները եւ բուն Թուրք ընդդիմադիրներն ալ կախաղանին վրայ քաշեն իրենց մեղքերը։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դրամատուներու Պաշտօնեաներուն գործադուլը

Տասներչինգ օրէ ի վեր կը շարունակուի Փարիզի եւ գաւառներու դրամատուներուն գործադուլը, որ Պանք տը Քրէտի Նասիոնալէն սկսաւ եւ վարակեց բոլոր սեղանաւորական հաստատութիւնները։ Քանի հազարի կը մօտենայ բանթողներուն թիւը։ Շարժման միացած են Քրէտի Լիոնէի, Սոսիէթէ Ժէնէրալի, Քրէտի Էնտիւսթրիէլ և Քոմէրսիալի, Քոնթուառ Նասիոնալ տ'Էսքոնթի, Քրէտի տիւ Նոռի, Քրէտի Քոմէռսիալ տը Ֆրանսի եւն. պաշտօնեաները։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէ բոլոր դրամատուներուն առջեւ։

Երկուշաբթի օր միթինկ մը գումարեցին բանթողները եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին 15,000 պաշտօնեաներու անունով։ Ընդարձակ սրահը անբաւական կուգար խռնուած բազմութեան։ Բանաձեւը բացարձակապէս կը մերժէ այն վերագրումը թէ գործադուլը քաղաքական հանգամանք ունի եւ կը յայտարարէ թէ վճռած են մինչեւ վերջը շարունակել պայքարը, ռոճկաւելում ստանալու համար։

Գործադուլին վարիչ մարմինը ընդարձակ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ թէ «պայքարին շարժառիթը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անօթութիւնը։ Թշուառութեան գործադուլ մըն է այս։ Թշուառութիւն՝ կանոնաւոր հագուստով եւ փողկապով, այո՛, բայց ճիշդ անոր համար ալ աւելի ողբերգական։

«Պէտք է լաւ հագուիլ, մաքուր վրայ գլուխով երեւալ գրասենեակներուն մէջ։ Բայց ահա թէ ինչ կը շահին այդ մաքուր հագուած պաշտօնեաները։ Երեսուն տարեկան պաշտօնեայ մը 695 ֆրանք ամսական կ'առնէ Պանք Նասիոնալ տը Քրէտիի մէջ։ Միեւնոյն տարիքէն կին պաշտօնեայ մը՝ 495 ֆրանք։ 42 տարեկան պաշտօնեայ մը 791 ֆր. կը ստանայ Քրէտի Լիոնէի մէջ, կին պաշտօնեայ մը՝ 581 ֆր։ Երեսուն տարի մը այս շքեղ պալատներուն մէջ ծառայելէ յետոյ, մեր ընկերները, ակարացած, մաշած, հիւանդկախ՝ փողոց կը նետուին, ամսական ռոճիկէն աւելի ողորմելի կենսաթոշակով մը, որ առաջ 2,700 ֆրանք էր, յետոյ եղաւ 3,300, այսինքն ոչ իսկ օրական տասը ֆրանք։ Ահա թէ ինչո՛ւ հանգստեան կոչուած շատ մը պաշտօնեաներ իբրեւ օժանդակ կը մտնեն նորէն նոյն դրամատուները ուր աշխատած են 30 տարի։ 1925 Փետրուարէն ի վեր բուռն պայքար կը մղուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ամբողջ մամուլը կը զբաղի այս խնդրով, բազմաթիւ դիմումներ եղան, բայց դրամատուներու անօրէնները շարունակեցին բացարձակապէս մերժել մեր պահանջները։ Այո՛, կարգ մը յաւելումներ կամ խոստումներ եղան, բայց տարեկան 100-300 ֆրանք ամիսը 8, 25 եւ 33 ֆրանք...»։

Գաւառներէն պատուիրակութիւններ եկած են Փարիզ։ Ելմտական նախարար պ. Քայյօ անձամբ միջամտած է։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿ. ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

Ներքին Նախարարը 17 Յուլիս 1925 թուակիր հետեւեալ Շրջաբերականը ղրկած է Ֆրանսայի բոլոր նահանգապետներուն։

Պատիւ ունիմ հաղորդելու ձեզ, համաձայնութեամբ Արտաքին գործերու Նախարարութեան, թէ Լօզանի դաշնագրին ստորագրուելէն իվեր երբեմն Հայաստանը կազմող նահանգները բաժնուած են Սովետական Ռուսիոյ և Թուրքիոյ միջեւ։ Ուստի այլեւս հայկական պետութիւն, հետեւաբար և հայկական հպատակութիւն գոյութիւն չունի։

Երախտապարտ պիտի ըլլամ ձեզ եթէ հաճիք այսուհետեւ իրենք զիրենք Հայ կոչող անհատներու մասին ձեր վերաբերմունքը ճշդել հետեւեալ կերպով

1.— Խորհրդային Ռուսիոյ կամ Խորհրդային հանրապետութեանց Միութեան պատկանող նահանգներ.— Խ. Հ. Միութեան տրուած նահանգներուն մէջ Հայերուն տրուելիք բոլոր վաւերաթուղթերու վրայ պէտք է գրել «Քաղաքացի Խ. Հ. Մ. ծնունդով Հայ» եթէ անոնք կ'ընդունին խորհրդային կառավարութիւնը. հակառակ պարագային անոնց պիտի տրուի «ռուս գաղթական»ի ինքնութեան թուղթ (certificat d'identité), այլ անուամբ Նանսէնեան վկայագիր (certificat de Nansen)։

2.—Թուրքիոյ պատկանող նահանգներ.—Թուրքիոյ տրուած նահանգներուն մէջ ծնած բոլոր Հայերու վաւերաթուղթերուն վրայ պէտք է գրել «Թուրք՝ Հայկական ծագումով» (Turcs, d'origine arménienne)։ Բայց ասոր անոնք պէտք է կրեն թրքական անցագիր։ Սակայն և այնպէս Թուրքերը երբեմն կը մերժեն ճամբորդութեան թուղթեր տալ այն օտարականներէն անոնց, որոնք Լօզանի դաշնագրին ստորագրուելէն առաջ ֆրանսական հովանաւորութեան տակ դրած էին իրենք զիրենք։ Թրքական անցագիր հայթայթել չկրցողներուն հարկ պիտի ըլլայ տալ «Թուրքիոյ Հայերուն համար ինքնութեան վկայագիր» (certificat d'identité pour Arméniens de Turquie) կամ Նանսէնեան վկայագիր։

Կը հետեւի ուրեմն՝

1.—Որ Ռուսիոյ տրուած նահանգներուն մէջ ծնած Հայերը պիտի կոչուին «Քաղաքացի Խ. Հ. Մ., ծագումով հայ» կամ «Ռուս գաղթական ծագումով հայ», իսկ եթէ թրքական տիրապետութեան տակ կը գտնուին, պիտի կոչուին «Թուրք՝ ծագումով հայ»։

2.—Որ այսուհետեւ «հայկական հպատակութիւն» (nationalité arménienne) բացատրութիւնը չպիտի գործածուի։

3.—Անկէ վերջ արտասահմանի պատուիրակութեանց կամ հայկ. այլ կազմակերպութեանց կողմէ տրուած անցագիրները վիզէ չպիտի ըլլան։

4.—Այսուհետեւ այս օտարականներուն ոչ մէկ ֆրանսական անցագիր (կամ ազատ երթեւեկի թուղթ, sauf conduit) չպիտի տրուի։

Ներքին գործոց Նախարարին կողմէ
Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէն
(ստոր.) ՇԻԱՓ

.՝. Կաթող. պատուիրակութեան հասած նամակէ մը կը տեղեկանանք որ Քրէօզոյի ոստիկանապետը արդէն սկսած է հաւաքել վիճակագրութիւնը յիշեալ գիւղը բնակող այն Հայերուն, որոնց ինքնութեան թուղթին մէջ «հայկական հպատակ» գրուած է, արձանագրելով անոնց ո՞ւր ծնած ըլլալը և որ պետութեան անցագրով իրենց երկրէն դուրս ելած ըլլալը։

ԴԷՊՔԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ նոր կալանաւորները, որոնք Էնկիւրի փոխադրուած են մասնաւոր վակոնով, կ'ուրանան իրենց վերագրուած յանցանքները։ Ամբաստանեալներուն մէջ կան վեց նախկին երեսփոխաններ, երեք վաճառականներ և մէկ քաղաքապետ։ Եթէ հարկ ըլլայ, ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ պիտի կատարուին։ Այս իսկ պատճառով, յետաձգուած է դատավարութիւնը։

—Միայն Թուրքերէն լեզուն խօսելու որոշում տուած է նաեւ Մերսինի քաղաքապետութիւնը, հետեւելով Պրուսայի և Պալըքէսիրի շրջաններուն։

(Լուրերու Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՀՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Աթէնք կը շողար իր փառքին ու արեւուն մէջ, երբ ճառագայթ մը ոսկեղէն ու տաք, բացաւ աչքերը ցնծուհիին, որ կը քնանար ինկած վազրի մորթի մը վրայ մերկ, մարմարաթոյր և փեշափառ հանդարտութեամբ:

Շփեց աչքերը, սթափեցաւ իր թմրութենէն և քաղցր վերյիշումի մը տակ ժպտեցաւ հոգւոյն, երկարօրէն բանալով շրթունքները՝ ծեղքուած կարմիր պտուղի մը նման. նայուածքէն շողացող անօրինակ կայծեր։

Այլեւս բացարձակ վստահութեամբը լեցուած էր իր գեղեցկութեան զօրութեանը մասին, համոզուած էր թէ կը կրէր իր մէջ այն երկնատուր զաղտնիքը, որով ամբողջ բազմութիւն մը աղամարդոց, առանց ցեղի ու դասակարգի, կրնար քաշել իր քղանցքին գծած ճամբէն և չփոթեցնել փիլիսոփաները իրենց բնազանցական վերլուծներուն մէջ։ Կարող էր տալ իր բաղձանքուններուն այնպիսի հրապոյրներ, որոնք թէ կը քնացնեն և թէ կը ցնցեն. և այս ամէնը կը կատարէր առանց երթալու մինչև մեհեանը ցնծուհիներու պաշտպան ոսկեմազասար Աֆրոդիտէին։

Որովհետև Սիկիլիոյ արքաներէն մէկը, որուն կինը կը նկատուէր գեղեցկագոյնը ամբողջ կղզիին, քիչ առաջ մեկնած էր իր երկիրէն։

Հպարտ էր դիտելով ոսկի արձանիկ մը, որ նուէրն էր նախորդ գիշերուայ իր այդ երկրպագուին։

Ու քմահաճոյքն ունեցաւ փոխանակ յայտնելու պայմանադրական շնորհակալութիւն մը՝ սիրահրաւէր ատառածուհիին, ընծայել իր շնորհներէն քաղաքին ամէնէն թշուառ մարդուն որ կ՚ապրէր պատերուն տակ, երգելով ու մուրալով։

Իր այդ անսովոր փափաքին մէջ տեսաւ գոհօղութեան մը ու մեծագոյն խոնարհութեան ամենաչքեղ արտայայտութիւնը։

Կանչեց գերին ու բսաւ.

—Այսօր պէտք չէ որ երթաս անունս գրելու Խեցեգործներու թաղին պատին վրայ, այլ ուղղակի հոս պիտի բերես այն մուրացիկը, որուն երգերը այնքան տխուր են և ձայնը՝ սիրատարփ ու մահացու։

Սևամորթը նայեցաւ ապշահար իր տիրուհիին, բայց վարժուած միշտ հնազանդելու, մեկնեցաւ։

Լոգանքը դեռ նոր էր աւարտած երբ ներս եկաւ մուրացիկը, ամփոփուած իր պատառատուն հովձին մէջ, աղտոտ, արեւահեր և քաղցած՝ կարծես անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր։

—Դուն որ վարժուած ես երկարելու բազուկդ ու լումայ մը ի զուր խնդրելու՝ սիրահարներու նսուաէր առատաձեռնութենէն, պիտի ստանաս առանց խնդրանքի այն որ քու երջանիկ օրերուդ երազներուն մէջ իսկ չէիր համարձակած երեւակայել։

Աշաւասիկ քու առջև է Գեղեցկագոյնը գեղեցիկ Աթէնքի, հեռուէ սիրտիդ ու վարուէ համաձայն անոր ատառածախոս պատգամներուն։

Ու լուսագեղ, ու վարդագեղ, ան կը խոստանար պարգևել միակ, վերջին, խանդավառ վայրկեանը երկրի վրայ շրջող երկնային հրճուանքի մը։

Մուրացիկը որ միականի էր և ազնիւ այլանդակօրէն, երերցուց իր գլուխը և ծակոտին կնճիռները բազմացան։ Պատասխանեց այնպէս ինչպէս զգաց։

— Կը հաւատամ, Երկնային Աղջիկ, որ կարող ես դէպի քեզ քաշել հեռաւոր կղզիներու մէջ իսկ երջանիկ ու խաղաղօրէն ապրող մարդիկը և շարժել ինչպէս Սարասխս մը, Պերիկլէսեան իմաստութիւններ, քու մաւրդ ուզղութեամբ։

Կը հաւատամ որ կարող ես յարուցանել ծերերու խենդութիւնն իսկ, բայց, Հրեղէն Դիցուհի, կարող չես հպատակեցնել քու կամքիդ այն որ կը պահուի սիրտի մը խորը և որ չարթննար ոչ շնորհով, ոչ քմահաճոյքով, և ոչ իսկ գթութեամբ։

Անօթի եմ ես և շատոնց ի վեր իմ ամփաանեց տատմոգսա կարօտն ունի խղճա հաճաղամներու և Քիոսի բասոր գինիին։

Ցոյց ինծի անոնցմէ որքան կրնաս, նաև եթէ կ'ուզես քանի մը լումայ, բայց թոյլ տուր որ շրթունքներս ատզերգեն միայն երևակայական, երազող, հրճմարիտ աչերը մշտատանջ, մարդատեաց ու մարդոցմէ հալածուած, երբեք չվայելած հոգիի մը։ Իմ հպարտութիւնս աւելի ուժեղ է քան քու Գեղեցկութիւնը։

Ծնծուհին, որուն առջև ծնրադրած էին գայրուն կաշմբռուած ու հարուստ պարմանիները, որուն գեղեցկութիւնը յուզմունքի անճառ քաղցրութիւններ ու ներշնչումներ էր խառնած նոյն ատեն նուաչ քերթողներու տաղերուն և որուն մարմնի մէջ խորհողները տեսած էին արժանի պատճառ մը եղերական փախճաններու կամ յաւազոյն իմաստը՝ անհպատակ գոյութեան, նայեցաւ իր բարկութեան ու արհամարհանքին բոլոր ուժովը, և հրամայեց ծառաներուն դուրս նետել այդ անսովոր մուրացկանը։

ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

"Foyer Français,, Ի ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Արդէն երկրորդ տարին է, որ Փարիզի զանազան թաղերուն մէջ գոյութիւն ունին ֆրանսերէնի երեկոյեան դասընթացքներ օտար երիտասարդներու համար։

Դասընթացքներու կազմակերպողն է "Foyer Français" ընկերութիւնը, որու մէջ կը մտնեն՝ իբրև պատուական նախագահ—վարչապետ Պ. Փէնլըվէ, Փարիզի երկրորդական վարժարաններու վերահսկիչ Պ. Լըֆէվր Մարգկային իրաւունքներու դաշնակցութեան նախագահ Պ. Պէրտ. Պիւիսօն, Պ.Պ. Օլշանսքի, Մ. Մօսէ և այլ պետական անձեր ու երեսփոխաններ։

Այս կազմակերպութիւնը Յուլիս 18ին տուաւ իր ամավերջի հանդէսը XIII քաղաքամասի քաղաքապետարանի գեղեցիկ սրահին մէջ, որուն ներկայ ըլլալու պատեհութիւնը ունեցայ գրեթէ պատահաբար։

Իր արտաքին երեւոյթով ամավերջի սովորական հանդէսի բնոյթ ունէր այս երեկոյթը՝ բանախօսութիւններ Պ. Պ. Լըֆէվրի և Պիւիսոնի կողմէ, պարգևատրաշխութիվն յառաջադէմ ուսանողներուն, վկայականներու յանձնում շրջանաւարտներուն՝ երգեր, դաշնակ նուագ ևայլն և ի վերջոյ պզտիկ կատակերգութիւն մը մէկ արարով։ Ներկաներու մեծագոյն մասը կը կազմէին ուսանող - ուսանողուհիները, գրեթէ բոլորն ալ չափահաս երիտասարդներ և օրիորդներ զանազան ազգութիւններէ. կային 7-8 հայ երիտասարդներ ևս, որոնցմէ մէկը արժանացաւ առաջին կարգի, մէկն ալ երկրորդ կարգի մրցանակի։

Մեզ հետաքրքրողը այն չէ, թէ ինչ նպատակներ կը հետապնդէ յիշեալ կազմակերպութիւնը իր այդ դասընթացքներով, սակայն անժխտելի է անոնց մատուցած ծառայութիւնը և տուած օգուտը օտար երիտասարդներու համար, եթէ վերջիններս ուզեն օգտուիլ պատեհութենէն։

Խօսքս կը մասնաւորեմ հայ երիտասարդներու վրայ, որովհետև այս պատեհութենէն ամէնէն քիչ օգտուողները հայերն են, 7-8 հոգի միայն և այն ալ ոչ բաւարար չափով։

Օտար երկրի մը մէջ յաջողութիւն գտնելու գլխաւոր պայմաններէն մէկն է տեղւոյն ըլլալ այդ երկրի լեզուին տիրապետել ամենօրեայ գործածելու ապացուցուած ճշմարտութիւն մըն է, զոր ոչ ոք կրնայ ժխտել։

Եթէ կան անհատներ, որ 2-3 տարիէ իվեր Ֆրանսա հաստատուած ըլլալով քանի մը բառեր գոց ըրեր են, թող յաւակնութիւնը չունենան պարծենալու, թէ իրենք արդէն Ֆրանսերէնի հիմքը դրած են և կրնան կանոնաւոր խօսիլ։

Լեզուի մը հիմքը կը կազմէ քերականութիւնը։ Քերականական գէթ ամենատարրական կանոններուն անծանօթ մէկը երբեք թող չխաբէ ինքզինքը, թէ կրնայ այդ լեզուն շատով իւրացնել, կանոնաւոր խօսիլ ու գրել։

Հաւանաբար առարկողներ ըլլան, թէ բանւորներուս կամ արհեստաւորներուս համար ինչո՞ւ է պէտք անսխալ գրել կամ խօսիլ, բաւական է, որ կարենանք արտայայտուիլ։ Մասամբ իրաւունք ունին այդ առարկողները՝ նկատի ունենալով այն անպաստ պայմանները, որոնց մէջ ամփոփուած են իրենց օրուան հացը ճարելու Սակայն նոյն այդ հացը ճարելը դիւրացնելու համար է, որ մենք կը թելադրենք տեղական լեզուն սորվիլ. իսկ լեզու մը արագ սորվելու լաւագոյն միջոցն է անոր հիմքը կանոնաւոր գնելը՝ առանց մոռնալու ի հարկէ, մայրենի լեզուն։

Այս դիւրութիւնը մեզ կ'ընծայէ "Foyer Français„ կոչուած կազմակերպութիւնը քաղաքի զանազան թաղերու մէջ հիմնած իր երեկոյեան դասընթացքներով. բոլորովին ձրիաբար։ Ինչո՞ւ չօգտուինք այդ պատեհութենէն և չփութանք արձանագրուելու եկող տարեշրջանի համար, որ պիտի սկսի հոկտեմբեր 3էն։ Հայ ուսանողներուն աւելի դիւրութիւն տալու համար, տեղը ընտրուած է քաղաքի հայաշատ կեդրոններէն մէկը՝ Սէն Միշէլի շրջանը (23 rue Cujas), ուր պիտի դասախօսեն ֆրանսերէնի հմուտ հայ իրաւագէտներ պ. պ. Փորթուգալեան և Թէլլալեան։

Եթէ ուսանողներու թիւը բաւականաչափ ըլլայ, անոնք պիտի բաժնուին խումբերու՝ համաձայն իրենց կարողութեան։

Լ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԻՋԱԶԳ. ԸՆԿԵՐԱԿՑ. ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Մերձաւոր Արեւելքի Միջազգային Ընկերակցութեան տարեկան ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Սթօքհօլմի մէջ. փոխանակ Լա Հէյի։ Գործադիր Մարմնի նախապատրաստական ժողովին օր նշանակուած է 23 օգոստոսի կիրակին։ Ընդհ. ժողովները տեղի կ'ունենան 24 և 25 օգոստոսին։

Այս տարուան օրակարգը աւելի սահմանափակ է. սակայն խիստ ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանանք որ այս ժողովին մէջ նկատի պիտի առնուի հայ գաղթականները տեղաւորելու մասին Նանսէնի Յանձնաժողովին պատրաստած տեղեկագիրը։ Նոյնպէս օրակարգի նիւթ կը կազմէ Մերձաւոր Արեւելքի վերաշինութեան և ընթացիկ կարիքները գոհացնելու վերաբերեալ հարցեր։

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը հրաւէր ստացած է մասնակցիլ այս ժողովին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդային Հայաստանի Յուլիսի թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ լրացուցիչ տեղեկութիւնները Երեւանի վերջին ողողումներու մասին.

Հեղեղը այնքան ուժգին էր Աւան ի մէջ, որ արմատախիլ եղան մեծ թուով բազմամեայ ծառեր։ Գիւղի բոլոր տնտեսութիւնները անխտիր վնասուած են։ Կարկուտը փճացուցած է պտուղները։ Աւելի գէշ է հացահատիկներու, ցորենի և գարիի ցանքերուն եւ բանջարանոցներու վիճակը։ Հեղեղը արմատախիլ ըրաւ բոլոր ցանքերը (վնաս՝ 13,000 ռուբլի)։ Կարկուտը անձրեւը և հեղեղը տեւեցին վեց ժամ եւ քանդեցին ճամբաներն ու առուներ եւ շատ մը տուներ։ Գիւղացիները կը մնան առանց բերքի։

Դէպի Հրազդան անցած հեղեղը իր ճամբուն վրայ փճացուցած է Շէնգաւիթ գիւղի ցանքերու մեծ մասը։

Կոտայքի Առինջ գիւղին մէջ հեղեղը փճացուցած է բանջարանոցները և ցանքերու տասներորդ մասը։

Լէնինականի գաւառին (Ալեքսանդրապոլ) կարգ մը գիւղերուն մէջ փճացած է ցանքերու 80օ/օը։

Երեւանի մէջ, հեղեղը փճացուցած է «Խորհրդային Հայաստան» «Մաճկալ եւ Աւանկարդ» թերթերու թուղթերը, մեծապէս վնասելով նաեւ տպարաններուն։

Մեծ վնաս կրած է նաեւ համալսարանը, որուն գրեթէ ամբողջովին փճացած են քիմիական նիւթերը, գործիքները, ապակեղէնը, շիշերը եւ այլն.(8.9000րբ.)։ Ջուրը ոչնչացուցած է նաեւ համաքարանական հաւաքածուներ եւ զանազան իրեղէններ, 15-18,000 րբ.։ Ամբողջովին քանդուած են ներքնայարկի դուռները, պատուհանները եւ պատերը։

Խոշոր վնասներ կրած են Գետառի երկու ափերու այգիները։ Մինչեւ հիմա հասած տեղեկութեանց համաձայն, փճացած են 300 է աւելի պտղատու ծառեր։ Միայն բուսականութեան եւ ծառերուն հասած վնասը 100,000 ռուբլին կ'անցնի։

Հրազդանի գաւառին մէջ, փճացած է 80 տեսեադին բամպակ, որուն արժէքն է 32,000 ռուբլի եւ 20 տեսեադին բանջարանոց. արժէք՝ 6000րբ.։ Մեծ գումարներ պէտք են, ջրային դրութիւնը նորոգելու համար։

Միայն Երեւան քաղաքին վնասները դարմանելու համար, ծախք կը նախատեսուի 1534,550 րբ։ 300,000րբ. պէտք է թումբ շինելու համար Գետառի շուրջը, ուրկէ սկսաւ հեղեղը. 382.880րբ. քաղաքի ողողուած մասերուն նորոգութեան համար. 275,000րբ. Օթման ցորի հոսանքը կանոնաւորելու համար։ Աւան գիւղի ջրային դրութեան եւ ճամբաներու նորոգման համար անհրաժեշտ է 1300 բանւոր։

ՃԱՀԻՃՆԵՐԸ ՉՈՐՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նանսէնի Յանձնախումբը Հայաստան գտնուած ատեն, մասնաւորապէս զբաղած է Սեւ Ջուրի, Զանգի Բասարի եւ Ղամարլուի ճահիճները չորցնելու ծրագր[ով]։ Այս շրջանը կը ներկայացնէ [...] հազար տեսեադին տարածութի[ւն]։ Ճահիճներու գլխաւոր մասը [...] գտնուի Սեւ Ջուրի աւազան[ին] մէջ։ Ճահճացումը յառաջ կուգ[այ] գետակի ջուրերէն եւ առուներ[ու] անկանոնութենէն, որոնց հետ[եւ]անքով հոսանքը չի կրնար անվ[արան] ջայէս խառնուիլ Արաքսին.

Յանձնաժողովին կարծիքով, [...] հրամեշտ է շարք մը աշխատա[նք]ներ կատարել, Սեւ Ջուրի (Գա[րա] Սու) հոսանքը ուղղելու եւ երկ[...] թուղթի երկայնքը ընդունարան[...] շինելու համար, ուր պիտի [...]նան առուները։ Անհրաժեշտ [...] են նաեւ մաքրել Մասգար[...] հեղեղատի հուները եւ հողային [...] բարտակներ եւ թումբեր շին[ել]։ Ճահիճները ցամքեցնելու և ո[ռոգե]լու համար իւրաքանչիւր տեսե[ադին] դինին ծախք կը հաշուեն 170[...] իսկ երկու քարքարուտ վայրե[րու] ոռոգման համար՝ 200րբ., նկա[տի] առնելով հողի անհարթութի[ւ]ները։ Ոռոգումը պիտի կատար[ուի] Հրազդանի միջոցաւ եւ Սեւա[նի] ջուրերով։ Ջրային պաշարը [...] հաշուեն հինգ միլիոն խորանա[րդ] սաժէն, որ բաւական է 14,0[00] տեսեադին ջրելու։

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻ[Ւ]Ն

Իր գործը աւարտած է [...] յանձնաժողովը որ նշանակուած [...] ներքին գործավարութեան կող[մէ] կարգ մը գաւառներու, քաղա[ք]ներու և գիւղերու անուննե[րը] փոխելու համար։ Յանձնաժող[ովը] նկատի առեր է գաւառական [...]նութիւններու, գիւղական [...] մայնքներու և ուրիշ պաշտօ[նա]կան հաստատութիւններու կո[ղմէ] առաջարկուած փոփոխութիւ[ն]ները, և մեծ մասով վաւերացուց[ած] է զանոնք։ Այդ փոփոխութի[ւն]ներուն համաձայն Հայաստա[նի] վարչական բաժանումները պի[տի] կարենան իրենց պատմակ[ան] անուանակոչութիւնները և պի[տի] կոչուին իրենց քաղաքակրթակ[ան] աշխարհագրական անուննե[րով]։ Փոփոխութիւններու մեծ մ[ասը] կը կազմեն ուղղագրական սր[բագ]րութիւններ։ Շատ մը վայ[րեր] պիտի կոչուին Խորհրդային [...] ծիչներու անունով։

Յանձնաժողովի վերջին նիս[...] հրաւիրուեր են նաև Լէօ, Փ[...] Ա. Խաչատրեան, Ե. Լալայ[եան] Ե. Շահազիզ և ուրիշներ։

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՑՈՅՑ[Ը] ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐ[Ի]

2 Օգոստոս կիրակի հաւա[...] Հայոց եկեղեցին արտասո[վոր] խանդավառութիւն կը տիր[էր]։ Ֆրանսական բանակի նախ[կին] հայ կամաւորներու Միութ[իւնը] հոգեհանգիստ մը կազմակեր[պած] էր Մեծ պատերազմին նա[հա]տակուած իրենց ընկերներու [...] շատակին, այդ պատերազմի [...] ամեակին առթիւ։ Եկեղեցիին [...] տեղ կը բարձրանար այս առթ[իւ] պատրաստուած մահարձան մը, թաւիշներով զարդարուած և [...] ծրագիր աշտանակներով եզերու[ած]։

Արարողութիւնները հանդ[իսա]ւորապէս կը շարունակուէին [...] դէն, երբ ժամը 11ին եկեղեց[...]

առջեւ փողոցէն կամաւորներու Հայկական Նորակազմ փանֆառը սկսաւ նուագել նախ Ֆրանսական քայլերգը «լա Մարսէյյէզ», ապա «Բամբ Փորոտանը», որոնք երկուքն ալ ունկնդրուեցան գլխաբաց, հարիւրաւոր երկսեռ բազմութեան կողմէ։

Յետոյ կազմուեցաւ թափօր մը, որուն առջեւէն կը տարուէր հայկական եռագոյն դրօշակը, երկու կողմէն ֆրանսական դրօշակներով շրջապատուած, եռեւէն կուգար սիրուն ծաղիկներէ կազմուած թանկարժէք պսակ մը, յետոյ նուագախումբը, հաթ. պատուիրակ Պալաքեան Ս., Հայ կամաւորներու Միութիւնը և անհամար բազմութիւն մը Հայերու։ Թափօրը Շանզ Զէլիզէի լայն պողոտայէն ուղղուեցաւ դէպի էթուալի յաղթական կամարը, որուն տակ կը հանգչի անծանօթ զինուորը։ Ամբողջ ճամբու ընթացքին փանֆառը նուագեց հայկական երգեր, «Մեր Հայրենիք», «Լուսին Ջկար», «Կամաւոր Բանակ» եւ այլն, յուզելով հայրենակարօտ սիրտերը բոլոր ներկաներուն, որոնք առաջին անգամ ըլլալով եւ այն ալ Փարիզի ամենէն շքեղ պողոտային վրայ հայրենիքի անուշ եղանակները կը լսէին և անգամ մը եւս կը տեսնէին հայկական եռագոյնին ծածանումը։

Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ երկու հրամանատարներ դիմաւորեցին թափօրը։ Կամաւոր մը ծաղկեպսակը դրաւ Անծանօթ զինուորի շիրիմին վրայ։ Կամաւոր Գ. Մանուկեան եւ Պալաքեան Ս. յարգանքի քանի մը խօսք արտասանեցին, որմէ վերջ նուագուեցաւ Շոփէնի մահերգը։ Յաղթական կամարին չորս բոլորտիքը հայերով լեցուած էր։ Այստեղի կարճ արարողութեան վերջանալէն յետոյ փանֆառը հայկական քանի մը կտորներ նուագեց եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ՝ յիշատակելի օր մը վայելած ըլլալու գեղեցիկ տպաւորութեան տակ։

ԱՐԱԲՆԵ՞ՐՆ ԱԼ . . .

Պէյրութի Իսլամ-Արաբական թերթի մը՝ «Բայ-իւլ-Ամ»ի Հալէպի թղթակիցը մասնաւոր յօդուածով մը արաբ ժողովուրդին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Հալէպի հայ գաղթականութեան տնտեսական նախանձելի կացութեան վրայ։

Կը զարմանայ թէ ի՛նչպէս տեղական թերթերը չեն անդրադառնար այն մօտալուտ վտանգին՝ որ կը սպառնայ Արաբ առեւտրականին, ժողովուրդին կամ արաբական հարստութեան, հայերու այս տնտեսական յառաջդիմութեան զարգացումին հետեւանքով։

«Երէկ աղքատ էին այդ տառապեալ հազարաւոր գաղթականները և նոյնիսկ իրենց ձեռքերը կը բանային հաց մուրալու համար, այսօր իրենց գրպանները լեցուն են մեր ոսկիներով։ Ապագային հայերը պիտի տիրանան մեր ամբողջ հարստութեան։ Փողոցի մը մէկ ծայրէն միւսը կ՚երթաս, հազիւ արաբական նշանատախտակի մը կը հանդիպիս. միւս բոլորը «եան» ով վերջացող անուններ են։ Ամէն ինչ որ կը գտնուի մեր երկրին մէջ, հայկական է։ Մենք կը զբաղինք արտաքին խնդիրներով, բայց բուն վտանգը ներսն է։ Ամէն ազգայնական իր բոլոր նախզգուշական միջոցները ձեռք պէտք է առնէ այս մահացու վտանգին դէմ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Պոլսոյ թերթերը երկար մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն նորդ աւայրութեան մասին, որուն պարագաները պարզեր էինք մեր առաջին թուով։ Ամէնէն կարեւոր թուղթերը գտնուած են միլլի ուժերու նախորդ հրամանատար Խամալիլ Հաքքը պէյի վրայ, որ ծրագիր ունի եղեր հանրապետութիւնը քանդելու։ Ձերբակալուած է նաեւ Նիքոլօքի անուն յոյն մը, որ գաղտնի տեղեկութիւններ կը հաւաքեր Թուրքիոյ մասին, ինչպէս կը գրեն թուրք թերթերը։

Էնկիւրէի պաշտօնաթերթը «Հաքիմիէթը Միլլիէ», խօսելով նոր ձերբակալութիւններուն վրայ, կը գրէ.

«Ազգային պայքարէն յետոյ, պատասխանատուները պատժելու տեղ, ներում հռչակուեցաւ։ Հակառակ ատոր, անոնք փոխանակ հանգիստ նստելու, խռովութիւններ կազմակերպեցին։ Եթէ արեւելեան ըմբոստութիւնը չխափանեցինք մեզ. մեզ պիտի ըլլար այս հայրենիքին։ Այլ եւս չենք կրնար հանդուրժել որ այս երկիրը անգամ մը եւս կործանի, անձնական վէճերու հետեւանքով»։

Նոր կալանաւորներն ալ Էնկիւրէի փոխադրուած են։ Ասոնք անջատ են միւս «խռովարար»ներէն, որ «բարեկարգիչ ատեան» կը յորջորջուի. բայց կը հաւատան թէ ասոնց մէջ ազդակներն ալ Սան Ռէմօ, Պուքրէշ և Հալէպ կը գտնուին։

Էնկիւրէի երկունքի մէջ է այս դէպքերէն իվեր։ Շարունակ քայքայիչ ժողովներ տեղի կ՚ունենան, Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեամբ։ Վերջին նիստի մը մէջ, որոշուած է ջնջել [illegible], իբրեւ աղբիւրը բոլոր չարիքներուն։ Հարիւր քսան տարուան պատմութիւնն է որ կը կրկնուի . . .

ԵՐԱՆԻ՜ ՀՈԳԻՈՎ ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒՆ

Յայտնի է որ քէմալական կառավարութիւնը բուռն թափով կը հալածէ նաեւ կարմիրները։ Քանի մը տարի առաջ, Բրքավարի բարբարոսութեամբ կոտորուեցան խումբ մը թուրք պոլշեւիկներ։ Այժմ աւելի սաստկացած են հետապնդումները։ Վերջերս շարք մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան Պոլսոյ և Անատոլուի մէջ։ Բանտարկուեցան բժշկական և իրաւագիտական համալսարանի ուսանողներ։ Պոլսոյ թերթերը կը հաւաստեն թէ կարեւոր գաղտնիքներ ձեռք ձգած է ոստիկանութեան քաղաքական ճիւղը։ «Աքշամ»ի համաձայն, պոլշեւիկները Թուրքիոյ մէջ ալ ստկեր էին մեծ գումարներ ծախսել և տարածել համայնավարական գաղափարները, բայց ոստիկանութիւնը արգելք հանդիսացաւ»։ Այս միջոցին կը փնտռուի փախստական մը, երիտասարդ բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթ, «որ տարօրինակ բանաստեղծութիւններ կը գրէր «Օրագ-Չէքիճ» թերթին մէջ (փակուած) և կարեւոր գումարներ ստացած էր քարոզչութեան համար»։

Գ. Միջազգայինը ի հարկէ անհամութեամբ կը դիտէ այս իրողութիւնները. բայց որքան մեղմ են իր արտայայտութիւնները՝ բաղդատելով ուրիշ երկիրներու դէմ արձակուած թունաւոր սլաքներուն հետ։ Անուշ խօսքը օձը ծակէն կը հանէ... Այս առածին կը հետեւին պոլշեւիկ վարիչները, երբ հարցը Թուրքիոյ մասին է։ Թիֆլիսի «Մարտակոչ»ին մէջ (թիւ 146) կը կարդանք բաց նամակ մը՝ ուղղուած թուրք կառավարութեան, «Թուրք ժողովուրդի բարեկամներու կողմէ, որոնք յուզուեր են, իմանալով թէ Պոլսոյ ոստիկանութիւնը 25 թուրք քաղաքացիներ ձերբակալեր է, իբրեւ պոլշեւիկ։ Ու կ՚ափսոսան. «Այսպէս ուրեմն, Անկախութեան դատարանը որ կը կոչէ աւատապետներու, հակայեղափոխականներու և Մեծն Բրիտանիոյ գործակալներուն գլուխները, պիտի զարնէ նաև թուրք կոմունիստները։ Ի՞նչի համար։ Միթէ Թուրքիոյ կոմունիստները կ՚ուզէին տապալել Թրքական Հանրապետութիւնը։ Ընդհակառակն. երբ չէյխ Սայիտ ապստամբեցաւ անգլիական ոսկիի և անգլիական զէնքի օգնութեամբ, կոմունիստները առաջինն էին որ պահանջեցին անխնայ ջախջախել հակայեղափոխական ապստամբութիւնները։ Ծորչափ դուք (խօսքը ուղղուած է քէմալականներուն) կը մաքառէք յետադիմութեան, կրօնական կեղծ բարեպաշտներուն միջնադարեան մնացորդներուն դէմ, թուրք բանուորներու և գիւղացիներու ամբողջ համակրանքը ձեր կողմն է։ Բայց ձեր սխալը կը սկսի այնտեղ ուր դուք ձեր սուրը կը դարձնէք կոմունիստներուն դէմ, որոնք կ՚աջակցին ձեզ հակայեղափոխութեան դէմ սկսած յառաջդիմական կռիւին մէջ։ Ո՞վ պիտի աշխատի ձեր շինած երկաթուղիներուն և գործարաններուն մէջ։ Ո՞վ պիտի առնէ ազգային հարստութիւն, եթէ ոչ թուրք «պրոլետարիատը»։

«Բարեկամները» նաեւ երդում պատառ կ՚ըլլան թէ թուրք կոմունիստները միտք չունին յափշտակելու քէմալական իշխանութիւնը կամ տապալելու հանրապետութիւնը, և կը շարունակեն.

—«Ամէն անգամ երբ յեղափոխութեան թուրը կը պատժէ այս կամ այն թուրք վաւաշէցին (յետադիմական, կղերի, միապետական) Ս.Խ.Հ.Մ. բանւորն եւ գիւղացիները թեթեւ շունչ մը կը քաշեն։ Այն օրը երբ տեղեկութիւն առնուեցաւ թէ գերի բռնուած է Անգլիոյ գործակալ չէյխ Սայիտը, աւելի ուժգին գործեց Խորհրդային Դաշնակցութեան աշխատաւորներու զարկերակը, ուրախութենէն։ Մեր մամուլը ճշգրիտ կը լուսաբանէր կռուի բոլոր երեւէջները քրտական ճակատին վրայ, երբ թուրք յեղափոխական ասկերները ձիւնի մէջ խրելով, արիաբար կը կռուէին [illegible] հակայեղափոխական ապստամբներուն դէմ։ Ամբողջ ընթերցող խորհրդային հանրապետութեան հայեացքները դարձուեցան Անատոլուի քարտէսին վրայ, ուշադրութեամբ հետեւելով յեռներու մէջ կատարուած տանի իւրաքանչիւր արարին։»

Արդ, ինչու այս հալածանքը. «Ինչու քէմալական յառաջդիմական կառավարութիւնը իր ամբողջ ծանրութեամբ ինկաւ Թուրքիոյ կոմունիստ կուսակցութեան վրայ»։

Ի՞նչու... Խե՜ղճ բարեկամներ։ Դեռ որքան «ինչու»ներ կան, մինչեւ հասկնալու համար։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԸՆԴՀԱՏՈՒԵՑԱՆ ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փարիզ դարձաւ այն պատուիրակութիւնը որ Լոնտոն գացած էր, պարտքերու վճարման ձեւ մը գտնելու համար։ Բանակցութիւնները ընդհատուած են առայժմ, որովհետեւ բոլորովին տարբեր տեսակէտներ կը պաշտպանեն երկու կողմերը։ Անգլիա կը պահանջէ որ առժամեայ կարգադրութիւն մը ըլլայ և Ֆրանսա տարեկան 20 միլիոն ստերլին՝ վճարէ պարտքերու հաշուէն (համագումար 650,000,000 ստերլին)։ Ֆրանսա յանձն կ՚առնէ միայն երեք միլիոն ստերլին, իսկ 7 միլիոն ալ, Գերմանիայէն ստանալիք հատուցումներէն. բայց կը մերժէ երաշխաւոր ըլլալ մարքերուն ստերլինի վերածման և փոխադրութեան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ինչպէս գրած էինք, կարելի եղաւ կանխել Անգլիոյ հանքագործներուն գործադուլը, որ աղէտալի սպառնալիք մը կը կազմէ։ Կառավարութիւնը տալը, ի հարկին մինչեւ քսան միլիոն ստերլին վարկ պիտի բանայ հանքատէրերուն համար։ Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուին բանակցութիւնները, վերջնական համաձայնութեան համար։

Եթէ վերջնապէս չլուծուի հարցը, անխուսափելի է նոր տագնապ մը, որ տարափ կը սպառնայ, որովհետեւ գործէ պիտի դադրին ոչ միայն մէկ միլիոնէ աւելի հանքագործներ, այլ և 700,000 երկաթուղիի պաշտօնեաներ, պիտի խանգարուին ուրիշ ձեռնարկութիւններ։ Մօտ երեք միլիոն բանուորներ պիտի մնան գործադուլին։

Կնքուած համաձայնութեամբ, կառավարութիւնը նպաստ պիտի տայ 1925 Օգոստոս 1 էն մինչեւ 1926 Մայիս 1, միջին հաշուով ամսական մէկ միլիոն ստերլին։ Պահպանողական թերթերը, նոյն իսկ նախարարներ կը սպառնային թէ վարչապետը տեղի տուաւ աշխատաւորներու ճնշումին, և գէշ նախընթաց մը ստեղծեց։ Յայտնի է որ յաղթանակը աշխատաւորներուն միայն։ Բայց ուրիշներ ալ դիտել կուտան թէ գործադուլ մը աւելի սուղի պիտի նստէր պետութեան։ 1920 ի գործադուլը, որ հազիւ 15 օր տեւեց, 60 միլիոն ստերլին արժեց, 350,000 հոգի անգործութեան մատնելով։ Իսկ 1921 ի գործադուլը, որ երեք ամիս տեւեց, 200 միլիոն ստերլին վնաս պատճառեց երկրին։ Լոնտոնեան թերթ մը կ՚ըսէ թէ «բռնութեան յաղթանակն է» կնքուած համաձայնութիւնը. ուրիշ մը՝ զինադադար կը նկատէ զայն։ «Տէյլի Հէրըլտ», աշխատաւորներու օրկանը կը գրէ. «Մեծ յաղթանակ մըն է այս աշխատաւորական համերաշխութեան համար։ Հանքատէրերը և կառավարութիւնը վերջին պահուն փոխեցին իրենց ընթացքը, արհեստակցական միութեանց դիմադրութեան առջեւ»։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Les Œuvres libres» գրական հաւաքածոն որ ամիսը մէկ անգամ լոյս կը տեսնէ և անտիպ երկասիրութիւններ կը հրատարակէ, իր Օգոստոսի թիւին մէջ (No. 50) հրատարակած է Գ. Աւետիս Ահարոնեանի «Խաւարին մէջը» թարգմանութեամբ Տօքթ. Սարգիսեանի և ֆրանսացի ծանօթ գրագիտուհի Ալթիարի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Փարիզ.— Մար. Դ.— Ստացանք քսան ֆրանք։

Վիէննա.— Թղթակից.— Ստացանք երկու թղթակցութիւնները։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն)

Վիէննա, 1 Օգոստոս 1925

Դժբախտաբար այսօր, հետք չէ մնացած Վիէննայի հին գաղութէն։ Անոնք ձուլուեր, կլանուեր են Գերման մեծ ժողովուրդի մէջ, կորսնցնելով ոչ միայն իրենց լեզուն, այլ և ազգային դիմագիծը։ Շատ հայ ընտանիքներ կան որոնց յաճախ պետական, հանրային կեանքի մէջ մեծ ծառայութիւն մատուցած են Աւստրիոյ ժողովուրդին, բայց իրենց նախահայրերու հայկական ծագումէն զատ ուրիշ կը յիշեն։ Վերջերս Վիէննական թերթի մը մէջ պատահաբար աչքիս զարկաւ տեղական լուր մը, որ կը ծանուցանէր գպրոցներու տեսուչներուն անունները։ Անոնց երկուքը հայեր էին, Սարգսեան և Բաղէշեան։ Մէկը նշանակուած է ճեմարանի տեսուչ, միւսը նախակրթարանի։ Եւ դեռ որքան այսպիսի հայրենակիցներ կան, որոնց մասին լուր չունինք, եւ որոնք, հայրենիքէ զրկուած ըլլալով, գացեր են ծառայելու օտար երկիրներ, օտար քաղաքակրթութեան։

Բայց ի՞նչու սպրդել հին գաղութի ձուլման համար, երբ նո՛րն ալ կանգնած է նոյն ճամբուն վրայ։ Անոր հիւանդի մասին մտածելը օգուտ չունի նոր բացուած վէրքին դարմանը գտնելու է։ Եթէ հայ ժողովուրդի սփիւռքաբարեկամները չպահեն իրենց բովանդակ ուժերը կռուելու աճող վտանգին ստորացման դէմ, դժուար է նախատեսել հետեւանքները։

Համեմատաբար բազմաւոր տարրերէ կազմուած է Վիէննահայ գաղութը, որ քանի չէ, հազիւ 300 հոգի, բայց բոլորն ալ ո՛չ միայն ինքնապահեր, այլ և բաւական հարուստ։ Բոլորի գործն ալ վաճառականութիւն է, մեծ մասով գորգավաճառութիւն։ Ինքնահոս գրիչներու փոքր գործարան մը կայ «Արմէնիա» անունով, որուն տէրը հա՛յ է։ Փոքր է հայ պաշտօնեաներու թիւը։ Հայ վաճառականներու պաշտօնեաներէն շատերը Հրեաներ եւ Գերմաններ են։ Հեռու ինծմէ թէու ազգայնականութիւնը. բայց Հրեաներն ու Գերմանները ունին յայն ասպարէզներ, մինչ մեր տարաբախտ հայրենակիցներուն առջեւ փակ են օտար հիմնարկութիւնները։ Լաւ չէ՞ր ըլլար անգործ հայրենակիցները ինքնապաշտ զարձնել և թեթեւցնել անոնց հոգերը։

Կազմակերպուած է Վիէննայի հայ գաղութը, բայց դժբախտաբար երեւութապէս։ Թոյլ է շաղկապը և լպրծուն շաղախը. և պատճառները շատ պարզ են։ Ամէն մէկը իր անհատական մտածումը ունի. ամէն մէկը դրամ դիզելու կը ձգտի, «ազատ ժամ չունի» հանրային աշխատանքի լծուելու կամ գոնէ արձագանգ տալու։ Ծաղկապի թալութեան ամենամեծ պատճառը ասիական կիրքերն են։ Վիէննահայ վաճառականներու մէջ դեռ կ՚ապրի թրքական մտայնութիւնը, էֆէնտիական ու ամիրայական։ Ստեղծուած են խմբակներ, շատ անգամ առեւտրական հաշիւներու հետեւանքով, որոնք ազդարար հետեւանքներ կ՚ունենան գաղութի կեանքին մէջ։ Ամփոփական է բամբասանքը առաւելապէս Եւրոպացի բայց ներքնապէս Ասեայի վաճառականներու մօտ։ Ժամանակին կազմակերպուեր են. և քանի՛ անգամ, և որքա՛ն կազմակերպիչներով, բայց գաղութը մնացեր է նոյն քառակուսի անիւներով անշարժ կառքը։ Նոյն իսկ հիմք են դրած հայ մատուռի մը, բերած են քահանայ, բայց խմբական կիրքերու համար զոհ է եղած խեղճ ու կրակ հոգեւորականը և առանց ամսական առնելու, հիւծուեր, վախճաներ է...

Բայց կան ուրիշ երեւոյթներ։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

—Տրուած որոշումի մը համաձայն, Օգոստոս 1էն սկսեալ մասնաւոր տարազով դատարան պիտի մտնեն դատաւորները և փաստաբանները։

—«Վագըթ»ի մէջ Թուրք ընթերցող մը կ'առաջարկէ փրկչական թուականը գործածել, գործառնութեանց դիւրութեան համար, բոլորովին ջնջելով եկմտական տարին են։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Ռումանահայ բոլոր կազմակերպութեանց բողոքին վրայ, քննութիւն բացուած էր Հ. Հ. Պուքրէշի հիւպատոս պ. Խնդիրեանի հաշիւներու մասին, որոնք ոչ միայն անկանոն են, այլ և խարդախուած. «Գաւառակալ» հիւպատոսը յարմար տեսեր է աջ-ձախ բամնել կամ իւրացնել հիւպատոսարանի եկամուտները, որոնց 75օ/օը պիտի յատկացուէր Յունաստանի գաղթականներուն և մաս մըն ալ՝ ռումանահայ որբանոցին։

Կ'իմանանք թէ Հ. Հ. պատուիրակութեան դիմումին վրայ, պաշտօնանկ եղած է զեղծարարը։ Այս առթիւ պաշտօն յանձնուած է Ռումանիոյ ազգ. միութեան ատենապետ պ. Մանիսալեանի՝ հաշուեյարդարի ենթարկել հիւպատոսարանը և հոշուեքննիչ յանձնախումբին հետ համախորհուրդ միջոցներ ձեռք առնել, իւրացուած գումարները գանձելու համար։

Դէպքերը Չինաստանի մէջ

Չինացիները կը շարունակեն տրտնջալ և գործել աշխարհակալ պետութեանց դէմ, որոնք տեղի տալու միտք չունին։ Շարժումը այնքան սուր չէ որքան շաբաթներ առաջ, բայց նորէն ծանր մըտահոգութիւն կը պատճառէ, ինչպէս նաեւ նիւթական կորուստներ, մանաւորապէս Անգլիոյ։ Շանկայի անգլիական առեւտրական սենեակը կը հաշուէ թէ անգլիական առեւտուրը 80օ/օ պակսած է այժմ։ Այս կորուստին իմաստը հասկնալու համար, կը բաւէ յիշել թէ վերջին տարուան ընթացքին Անգլիայէն Չինաստան ներածուած ապրանքներուն արժէքը կը հասնէր 19 միլիոն 500,000 ոսկիի։ Այնպէս որ, Անգլիա ստիպուած է անմիջական համաձայնութեան մը յանգիլ, այլապէս Չինացիներուն խաղաղ պօյքոթը միայն բաւական է, այդ շահաստանը կորսնցնելու։

Վէճ մը Գերմանիոյ եւ Չինաստանի միջեւ

Հազարաւոր Գերմանացիներ մերժած ըլլալով Լեհական հպատակ արձանագրուիլ, վտարուեցան և գերմանական սահմանագլուխը հասան թշուառ վիճակի մէջ։ Գերմանիոյ Ներքին Նախարարը անձամբ այցելեց և հաստատեց թէ հազարաւոր գաղթականներ, այր, կին, տղայ խռնուած են նեղլիկ տեղերու մէջ, յարդէ փռած անկողիններու վրայ և առանց ծածկոցի։ Հարսանիքի համաճարակ մը ծագած է մանուկներուն մէջ, որոնց թիւը 1500ը կ'անցնի։ Մէկ հիւանդապահ յատկացուած է 6000 հոգիի։

Այս դէպքին առթիւ մեծ յուզում կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ։ Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը որոշած է 60,000 Լեհեր արտաքսել Գերմանիայէն, իբրեւ փոխվրէժ։ Գերման գաղթականները սահմանէն հեռագիր մը ուղղելով Լիւտէնտորֆի, յոյս կը յայտնեն թէ «հեռու չէ այն օրը երբ Լիւտէնտորֆ՝ Հինտէնպուրկի կողքին ուրի՛շ միջոցներով պիտի դարմանէ Լեհաստանի գործած անարդարութիւնը և արժանի պատիժը պիտի տայ Լեհ աւարառու կառավարութեան»։

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր թղթակիցներէն՝

1.—Մասնաւոր կարեւորութիւն տալ ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ, ուր շատ մը հայկական համախմբումներ անյայտ կը մնան տակաւին։

2.—Կարելի եղածին չափ ճշտել իւրաքանչիւր գաւառի, քաղաքի կամ գործարանային շրջանի հայ գաղթականութեան թիւը, անհատ կամ ընտանիք, իրենց ծննդավայրով եւ զբաղումներով։

3.—Տեղեկութիւններ տալ դպրոցական մանուկներու մասին (ո՛րքան են, ո՛րքանը Ֆրանսական դպրոց կ'երթան, ո՛րքանը փողոցները կը թափառին կամ գործի մտած են):

4.—Գրել տեղական կազմակերպութեանց մասին, եթէ կան (Ազգ. Միութիւն, լսարան-ընթերցարան, Հօկ, Կարմիր Խաչ, Մարզական Միութիւն եւն.):

ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱՒԱՐԸ

Թէմայական կառավարութիւնը, որ շաբաթը անգամ մը նոր հրահանգներ կ'ուղղէ չէզոք գօյքերու գրաւման մասին, վերջերս կը ծանուցանէր թէ անհատները իրաւունք չունին ծախելու հայապատկան կալուածները. կրնան բնակիլ հայկական կալուածներու մէջ, բայց ծախելու մենաշնորհը կառավարութեան կը պատկանի։ Այս հիման վրայ, Իզմիրի պետական կալուածներու վարչութիւնը արդէն խնդ աճուրդի հանած է հետեւեալ կալուածները, « որոնց տէրերը անհետացած են ».—

Պետրոս Պէքիրեանի (Պաքրճեան ?) խանը 7500 ոսկի, Մարիամ Գալուստեանի տունը՝ 7000, Յակոբ Վառվառայի տունը՝ 9000, Գրիգոր Աշագարեանի տունը՝ 6300, Յակոբ Արթինեանի տունը՝ 10000, Մանուկ Մարգօ Մանասեանի տունը՝ 2500,՝ երկաթագործ Գրիգորի խանութը՝ 400, Մարինոս Սեւտոփի տունը՝ 1800, Հէլվաճի Գրիգորի տունը՝ 850, Տիւրկէր օղլու Մարտիրոսի տունը 350, Հաճի Զաքարիա Արթինեանի տունը՝ 200, Լուսանկարիչ Ժանի կնոջ Նուրիկի տունը՝ 1000, Լուսիա Մկրտիչ Միքայէլեանի տունը՝ 1400, Կեսարացի Մարտիրոսի տունը՝ 1900, Յակոբի դուստր Մարիի տունը՝ 950, Սարգիս Իսրայէլեանի տունը՝ 1400, Հաճի Օհաննէսի տունը՝ 1850, Իլիա Վարդանեանի տունը՝ 600, Մարիա Սարաֆեանի տունը՝ 900, Կարապետ Փափազեանի տունը՝ 3000, Հաճի Վարդան օղլու Յովհաննէսի տունը՝ 1500, Երկաթագործ Գրիգորի դուստր Վառվառայի տունը՝ 1300, Զարեհի և Վարդուհիի տունը՝ 700, Յովհաննէս Յակոբ Արապաճեանի 5 խանութները 500ական էն 2500, Մարիամ Հաճի Կարապետ Սպարթալիի տունը՝ (կարասիներով) 10800, Արշուհի Մկրտիչ Նալպանտեանի տունը՝ 4500, Ռոզինա Անտոնեան Կարապետի տունը՝ 4000, Ռոզինա Պաղտասար Ճերմակեանի տունը՝ 4000, Վերգինէ Հաճի Գասպարի վեց խանութները, հետեւեալ գիներով.— 1800, 1725, 2500, 2000, 1100, 4000, Մարիամ Յակոբ Փափազեանի տունը՝ 3500, Հաճի Յակոբ Պետրոս Ալիքսանեանի խանութը՝ 2800, Ռոզինա Մանկասար Ճերմակեանի երկու խանութները՝ 2600 և 2200, Վարդան Պաղտասարեանի կնոջ երկու խանութները՝ 350 և 250, Ինճէ Սեդրակի խանութը՝ 900, Մարի Մանուկ Եօզպէկեանի տունը՝ 1200, Մկրտիչի կին Նիւլայի տունը՝ 9500, Թագուհի Լազարօֆ և Իրմա Պարանեանի տունը՝ 1900, Եղիսաբէթի ժառանգորդներէն Գրիգորի և Մելքոնի տունը՝ 400, Գրիգոր Սարգիս Իսրայէլի տունը՝ 210, երկաթագործ Արթին Ասլիթմայի տունը՝ 320, Հէլվաճի Գրիգորի տունը՝ 1500, Սաղաթիէլ Մովսէսի տունը՝ 1000, Պետրոսի կին Ազատուհիի տունը՝ 1350 ոսկի։

Իզմիրի պետական կալուածներու տնօրէնութիւնը, այս առթիւ կը ծանուցանէ թէ Տէֆթէրտարութեան մէջ մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուած է, որու պէտք է դիմեն բոլոր անոնք, որ լքեալ կալուածներ կ'ուզեն գնել, կամ ծախու հանուած կալուածներու մասին կ'ուզեն մանրամասնութիւններ առնել։ Լքեալ գոյքերու աճուրդը տեղի կ'ունենայ գոց պահարանի դրութեամբ։

⁂ Միւս կողմէ, Պոլսոյ Տէֆթէրտարութեան մէջ կազմուած յանձնաժողովը 200ի չափ ազգային և լքեալ կալուածներ ծախու պիտի հանէ։ Այս շէնքերը կը գտնուին գլխաւոր փողոցներու վրայ և երկու միլիոն ոսկի կ'արժեն։

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

Գիտական ուսումնասիրութիւն մը Հայ Ֆաքիրին փորձերու մասին, նկարով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՅՑԻ ՖՐԱՆՍԱ ՓՈԽԱԴՐԱԾ ՈՐԲԵՐԷՆ ՀԵՑԵՒԵԱԼՆԵՐԸ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Յովհաննէսեան Սարգիս՝ իր եղբայրը, Խորէն Թեբրզեան որ անցեալ տարի պէյրութ կը գտնուէր և գերձակութեամբ կը պարապէր։

Նալչաճեան Միհրան, Մարաշցի՝ իր եղբայրը Աբրահամ Նալչաճեան որ 1919ին ոստիկան էր Կիլիկիոյ Օսմանիէ քաղաքը, յետոյ փոխադրուեցաւ Ատանա։

Գալուստ Սահակեան՝ իր եղբայրը Մուշեղ Սահակեան։ Կ'ենթադրուի թէ Պուլկարիա կը գտնուի։

Չէքմէճեան Յարութիւն իր քոյրը Խադուշ Չէքմէքճեան որ առաջ Մարաշի Պէթէլ որբանոցը կը գտնուէր։

Յարութիւն Մարկոսեան՝ իր քոյրը Մարիամ Մարկոսեան որ նախ Պէյրութի Ամերիկեան որբանոցը կը գտնուէր, յետոյ նոյն քաղաքը խոհարարուհիի պաշտօն ունէր ընտանիքի մը քով։

Յովհաննէս Հալաճեան՝ իր քոյրը Լուսիա Հալաճեան որ նախ Պէյրութի Ամերիկեան որբանոցը կը գտնուէր։

Մանուկեան Յովսէփ, Քօնէացի՝ իր քոյրը Մարիամ Սարգիսեան որ 1923 Նոյեմբերին Շամ կը գտնուէր։

Հայկազուն Աբրահամեան՝ եղբայրը Աբրահամ Աբրահամեան որ Պէյրութի մէջ հովիւ էր։

Խամիսեան Տիգրան, Իւրնէքցի, իր քոյրը Մարիամ Խամիսեան։

Արսէն Թորոսեան, Կեսարացի, մայրը Մայրինէ, եղբայրը Յովհաննէս եւ մօրեղբայրը Ապնէր Գալուստեան։

Գրիգոր Էսմէյեան, եղբայրը Երուանդ, հօր անունը Յովսէփ, մօրը՝ Նարգիզ։

Յարութիւն Քէշիշեան Կեսարիոյ Էվէրէկ գիւղէն, իր մայրը՝ Հայկանուշ, հօրեղբայրը Պետրոս։

Գըլըճեան Մաթէոս, Եոզղատցի՝ մայրը Վերգինիա։

Մոմճեան Գրիգոր, Պալըքէսիրցի, հայրը Յակոբ, մայրը Արմենուհի. կը փնտռէ եղբայրը Խաչիկ։

Գալայճեան Գէորգ կը փնտռէ մեծ մայրը Խաթուն Թոփալեան որ Պէյրութի մէջ խոհարարուհի էր։

Յակոբ Սարգիսեան, Տրապիզոնցի, եղբայրը Գրիգոր Սարգիսեան։

Մահսէրէճեան Հրանտ մօրաքոյրը Սերիէ Ղազարեան, Այնթապցի և իր քոյրը Էֆրոն, որոնք հինգ տարի առաջ Հալէպ կը գտնուէին։

Ճամպազեան Պօղոս՝ իր եղբայրը Կարապետ Ճամպազեան Արաբկիրցի. 22-24 տարեկան, հօր անունը Մարիամ, հօր անունը Համբարձում. Կարապետ վերջերս Պէյրութ կը գտնուէր. իսկ մայրը Քարֆա։

Աղամեան Հրանտ, իր մօրաքոյրը Ռօզի Սվաճեան և իր քոյրը Սաթենիկ որ վերջին տարիները Այնթապ կը գտնուէր։

Ներսէս Տէիրմէնճեան՝ իր քոյրը Արշալոյս և եղբայրը Գրիգոր, Այնթապի Նիզիպի գիւղէն որ Տէր-Զօրի մէջ հացթուխ էր։

Մկրտիչեան Եղնատիոս՝ մայրը Պէպէր Գալուստեան, եղբայրները Խաչա և Մանուէլ որոնք Եոզղատի Պատթալ գիւղը կը գտնուէին։

Իրէպեան Տիգրան կը փնտռէ քոյրը Եպրաքսի Գույումճեան 15 տարեկան և մայրը Կիւլի։ Այս վերջինը Եոզղատ կը գտնուէր։

Լուր ունեցողները կը խնդրուի տեղեկացնել Near East Relief Bd. des Italiens 15, Paris.

Վարժ գրաշարի մը պէտք կայ. դիմել բերբիս խմբագրութեան։

Մեր ընդհանուր գործակալն է ՄԱՐՍԻԼԻԱՅ, ԹՈՒԼՈՆԻ, ՆԻՍԻ Ն ԼԱՍԷՅՆԻ համար՝ Պ. ՄԵՍՐՈՊ ԴՕԻՑՈՒՄՃԵԱՆ, (Poste Restante, Marseille) որուն կարելի է դիմել բաժանորդագրութեան և ազդերու համար։

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅ ՄԷՋ կը ծախուի
Պ. Պերճ Թաշճեանի խանութը
23, Rue des Dominicains
Պ. Պօղ. Մ. Պօղոսեանի խանութը
38, Rue Françis de Pressensé
Պ. Ռ. Կարապետեանի խանութը
12, Rue Puvis de Chavanne
Պ. Սահակ Կէմալմազեանի խանութը
3, Rue St. Barbe, 3
Պ. Ղ. Քէնտէրեանի ճաշարանը
4, Rue Mont de Piété
(Օթէլ Տամասի կողքին)

VIVIER Պր. Վարդան Մարգարեանի քով Barraque I.
LE POUZAIN Պր. Պետրոս Ստեփանեանի քով, Canton Arménien, 15
VAUCLUSE Պր. Սարգիս Յովհաննէսեանի մօտ Epicerie Belloka Gd. rue Bollène.
VALENCE Պր. Սարգիս Ժամկոչեանի քով 13, Bld. Bancel
ROMANCE Պր. Ս. Պիլալեանի քով 28, Rue Bistour
SAINT-CHAMONT Պր. Վ. Զուլոեանի միջոցով Gafé du Globe 29, Place de la Liberté
Villiers le-Bel ի մէջ Bibliothèque de la gare
ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ Ն ՏԷՍԷՆ Պ. Գեղեցիկ Օհաննէսով, Café . Restaurant Franco-Hellénique, 38 Rue Michel Rondet, St. Etienne (Loire)
ՎԻԷՆ, Պ. Յակոբ Մկրեան
125, Rue Lafayette
ԼԻՕՆ, Պ. Խաչիկ Սիլիճեան
10, Rue de Marseille
ՆԻՍ, Պ. Հայրօ Ապաճեան
198, Avenue de la Californie
(chez Mr. A. Bottin)
ՔԱՍԷԹԼՍԱՐԱԶԷՆ, Պ. Գրիգոր Գատոյեան
Cie. Franç. des Metaux D 4/3
ԹԱՒՐԻԶ (Պարսկաստան)
Պ. Հ. Վարդանեան
ՂԱԼԱ, ԹԱՒՐԻԶ

ՎԱՐՁՈՒ

Տուն, Սենեակ, Ապարթըման, Առեւտրական փօնտր, խանութ, ագարակ, աթըլիէ։
Մշակութեան և շինութեան գետիններ և այլն, դիմել Պ. Անդրանիկ Բաբերդեան դիմել ժամը, 11-15, 52, Rue Lafayette, métro le Pelletierի դիմացը։ 8-1

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

126, rue du Fauboug St. Denis
Métro Gare de l'Est — Téléphone Nord: 84 04
Ընդունելութեան ժամեր, ամէն օր 4—7։
Կիրակի օրերը ժամը 9—12
Ուրիշ ատեն ժամադրութեամբ։

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ

ԳՐԻԳՈՐ ՃՕՂՕԼԵԱՆ

Կըստանձնէ լուսանկարչական ամեն կարգի աշխատանքներ
pose, agrandissement, reproduction
խնամուած և գեղարուեստական
Դիմել իր հասցէին
39, Rue Brancion, (15)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Արմէն-Գարօ» Երիտասարդներու Թաղային խումբի կազմութեան տարեդարձին առթիւ, ժողովի կը հրաւիրուին միւս Թաղային խումբերուն բոլոր ընկերները, յառաջիկայ Շաբաթ գիշեր ժամը 8 ու կէսին (8 Օգոստոս)։

Պիտի խօսին որոշուած ընկերներ
1, Rue de Buci, 1 - Paris (6e)
(Մէթրօ Օտէօն)

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Վարժարանի այն սաները, շրջանաւարտ թէ թերաւարտ, որոնք Փարիզ և շրջակայքը կը գտնուին, հաճին ներկայ ըլլալ եկեղեցւոյ Խորհրդարանը՝ յառաջիկայ 16 Օգոստոս Կիրակի օր, կէս օրէն առաջ, ժամը 11ին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար,
Խումբ մը Սանասարեանցիներ

ԴՐՕՇԱԿ

ՕՐԳԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Տարեկան բաժնեգին — 20 ֆրանք
Ամերիկա՝ 2 տոլար։ Հատը 2 ֆրանք։
Հասցէ.— S. DER-TOVMASSIAN
6 Av. de Sully, Chaville (S. et O.)
(France)

ՆԱՒԱՍԱՐԴ

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
Տարեկան բաժնեգին .— 25 Ֆր.
Ամերիկա 2 տոլար, Անգլիա եւ գաղութներ՝ 7 1/2 շիլին։
Հասցէ .— H. Dj. SIROUNI
15, Str. Armeneasca, Bucarest
(Roumanie)

Le Gérant : H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris.

ՅԱՌԱՋ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆԳԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	20 ֆր.	40 ֆր.	70 ֆր.
Անգլիա եւ "	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 $	5 $
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ
7
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 3 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱՄՓՈՓ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հիմա որ գէշ-աղէկ տեղաւորուած ենք 1922ի գաղթական բազմութիւնները, մեր առաջին հոգը պէտք է ըլլայ լուռ և ինքնամփոփ աշխատանքը։

Եւ այս՝ ամէն տեղի համար, հին թէ նոր գաղութներու մէջ, ո՛ւր որ ափ մը հայրենակիցներ բոյն դրած են։

Ոչ միայն քաղաքական անյուր յուսախաբութիւնները, այլ և ամէնօրեայ կեանքը այդ պահանջը կը դնեն մեր վրայ։ Ամէնքս ալ թէ իբրև անհատ և թէ իբրև հաւաքականութիւն, ծանրապէս ճընշուած ենք օրուան դառն և անողորմ հոգերէն։

Կեանքը անհամեմատ աւելի դժնդակ է այս լուսաշխարհ հորիզոններուն տակ։ Զրկուած հողէն ու ջուրէն — եթէ կ'ուզէք օդէն ալ — մենք կը նմանինք արմատախիլ տունկերու որոնք զարդարուն թաղարներու, ջերմոցներու մէջ դրուեր են, աճելու համար։ Ճիշդ է, չենք մեռնիր, բայց կը ծիւրինք. կ'աղճատուինք, եթէ ուրանանք այն ոգին որ ապրեցուցած այս ժողովուրդը, հակառակ բոլոր սարսափներուն և յուսախաբութեանց։

Մեր աչքին առջեւ ցցուած է նորէն, միձաւանջի մը պէս, ապրելու կռիւը։ Վտանգ չկայ ֆիզիքական գոյութեան համար, բայց վտանգաւոր է շրջապատը՝ ազգային հաւաքականութեան տեսակէտէն։ Շա՛տ են հրապոյրներն ու փորձութիւնները, և յաճախ անյաղթելի՝ դժուարութիւնները։

Եւ սակայն, ոչինչ կայ յուսահատական։

Բոլոր ժողովուրդներն ալ անցած են այսպիսի շրջաններ։ Այսօր ...ն՝ անկախ կամ ինքնավար ազգեր կան, որոնք արիւն-արցունք ...ն, ի՛նչ հետեւանք Մեծ Պատերազմին և գարհուրելի անարգութեանց։

Մեր կսկիծը աւելի խոր է, որովհետեւ ամէնէն անփոխարինելի հարուածը կրեցինք եւ մատաղ եղանք գիւղին խաղերու։ Հաւատահարուած կրեցինք ... թէ կարելի է երկու տարուան մէջ սրբագրել վեց հարիւր տարուան պատմութիւն մը։ Բայց, ինչո՞ւ կը մոռնանք որ հարուածը անդրադարձաւ նաեւ հալածողներուն եւ ջարդարարներուն վրայ։ Այսօր «յաղթական» Թուրքիան աւելի շրջուեցաւ պատմութիւնը։ ... երէկ։ Այն ոգին որ կը կրծէր օսմանեան հանքը ... հիմերը, կը գործէ նաեւ այսօր, հակառակ ... կայսրութեան ...։ Տարբերութիւնը այն է որ, Թուրքերը արդիացման բոլոր փորձ... ... իսկ կը հաւատան իրենց ապագա... խաչ քաշելու ամէն բանի վրայ, մեր մէջ տրամադրութիւն մը կ... հառաչելու եւ յօրանջելու։

Այսպիսի տրամադրութիւն մը աւելի ... է, քան արտաքին բոլոր վտանգները։ Ինքնամփոփ աշխատա... ... ... նպատակներէն մէկը պիտի ըլլայ հակազդել ... ... Իսկ հակազդեցութեան բոլոր միջոցներն ունինք։ ... մը, որ թէեւ չի լրացներ հայ ժողովուրդին պահ... ... ու բաղձանքները, բայց կը շնչէ ու կը ծաղկի շնորհիւ այդ ... ժողովուրդին չարքաշութեան եւ ճիգերուն։ Գաղութներուն ... է գործակցիլ այդ երկունքին, որպէս զի առաւելագոյն բարիքը ... ... նանք վաղուան համար։

Անդին աշխատանք ունին գաղութները նաեւ իրենք իրենց համար։ Ներշնչման եւ գործունէութեան անսահման ասպարէզներ կան այս առժամեայ կայաններուն մէջ, որոնք պահեստի ուժեր են հայրենիքին համար։ Ամերիկա, Եգիպտոս, Սուրիա, Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Ֆրանսա եւ դեռ ուրիշ հայկական համախմբումներ պէտք է լարեն իրենց ուժերը, որպէսզի անաղարտ եւ կենսունակ մնայ համայնքը, մանաւանդ նոր սերունդը։ Երիտասարդական, ստեղծագործ եռանդ մը հրաշքներ կրնայ գործել, այս ուղղութեամբ։ Կա՛յծ մը պէտք է վառի ամէն մէկու սրտին մէջ, որպէս զի չժանգոտին այնքան գեղեցիկ յատկութիւններ որ այս ժողովուրդը կը յատկանշեն։

Եւ պայմանները թոյլատու են, կը բաւէ որ ամէն մէկը համոզուի թէ ինք անբաժան մէկ մասնիկն է այս ժողովուրդին, հետեւաբար եւ պիտի խորհի ու գործէ անոր բարիքին համար։

Ոչ ոք իրաւունք ունի մեկուսանալու, քէն պահելու, կամ վերէն նայելու։ Ուժերու կեդրոնացման, տեսակ մը խաղաղ զօրաշարժի շրջան մը կ'ապրինք։ Հետեւաբար, բոլոր անոնք որ ընդունակ են գործ արտադրելու, պէտք է ասպարէզ իջնեն, փոխանակ խճեր կամ քարեր գլորելու ճամբուն վրայ։

Լուռ եւ ինքնամփոփ, պէտք է շարունակենք ինքնապաշտպանութեան եւ վերածնութեան աշխատանքը։

ՏՈՄՍԵՐ

ՓՈՂՈՑԷՆ ԱՆՑԱԾ ԱՏԵՆ...

Ժամուն դուռը.

— Արտօ, սէն պէրիէ, պէն պիլէրի պիլիրիմ...

Սէն Միշէլի հրապարակին վրայ.

— Զօֆ հօֆտրա օֆր, Ճապար պէնէրէմէզ...

Պէլվիլ, փոքր սրճարանի մը մէջ, բիլիարտի մը պահուն.

— Պաշա պըֆ, հէ՛յ, պէն պարտասըմ...

Մօնպառնասի արուարձանի մը կայարանը.

— Օ զասար ալաիֆ բի կիրմէ, ... մը ալէմի՛ն...

Թուրքերը Փարի՞զ արշաւած են։ Ո՛չ։ Հայեր են, եւ երիտասարդներ, որ Ֆրանսա եկած են Պոլսոյ սուլթանին բարբառը, եւ ախորժով կը սարքեն պողոտաներուն վրայ, ականջ ծակելով։

— Արտօ՛, սէն պէրիէ, պէն պիլէրի պիլիրիմ...

Կրնա՞մ երեւակայել աւելի գռեհիկ, աւելի ընդվզեցուցիչ երեւոյթ։

Այստեղ ապաստաներ են Թուրքերու սարսափէն, կեանքի եւ ազգային ապահովութեան համար։ Կ'անիծեն իրենց երբեմնի ծննդավայրը. կը պատմեն հին ու նոր ցաւեր։ Շատերը կան որ իրենց մորթին վրայ կրած են անճանաչելի սառապանքներ, խոշտանգուած են, բանտուած են հալածանքի եւ բարբարոսութեան։ Հազարաւորներ՝ իրենց հայրն ու մայրը եւ եղբայրը, զաւակը կամ եղբօրորդին կը փնտռեն առանց սարսափի։

Եւ սակայն, սարսափը արժանապատւութիւնն իսկ չունին արհամարհանքով մէկդի նետելու այդ ազգին բարբառը, որ միրտ կը խարէ, որովհետեւ արիւն կը հոտի։

Փարիզ կ'ապրին եւ սակաւին չեն սորված թէ բարեկրթութեան տարրական պայմանն է իր մայրենի լեզուն գործածել իրարու հետ խօսած ատեն, պահել ու զարգացնել զայն, իբրեւ կենդանի շաղկապ մը եւ հիմքը ազգային գոյութեան։

Ո՞ւր պիտի սրտափին։ Պիտի սրտափի՞ն։

Կարծեցէ՛ք, պարոննե՛ր։ Աւելի մեծ անարգանք չէիք կրնար բերել մէկ միլիոն մեռելներու յիշատակին։

ՎԱՐԱԶ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, 9 Օգոստոս Stade Jean Petitjeanի մէջ (Porte de Picpus) տեղի կ'ունենան հայկական մեծ մրցումները, կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ. և Հ. Մ. Մ.ի կողմէ։ Սոյն մրցումներուն կը մասնակցին Մարսիլիայէն և Լիոնէն կարող մարզիկներ։ Միեւնոյն առթիւ տեղի պիտի ունենան ֆութպոլի մրցումներ եւ ակումբական խաղեր։

Հարկ չենք տեսներ կրկին թելադրել հայ հասարակութեան՝ քաջալերելու այս հանդէսը որ իրապէս ազգային կենսունակութեան արտայայտութիւն մը պիտի ըլլայ։

Մրցանակաշարին վրայ պիտի գտնուին յայտնի ֆրանսացի գաւառներ և հանդիսականներ։

Մինչեւ հիմա, սպորտները լաւ տպաւորութիւն կրած են մեր մարզիկներու յաջողութիւններէն։ Կ'ուզէինք որ այս անգամ աւելի բարձրանար այդ տպաւորութիւնը։

Միւս կողմէ, այս մարզահանդէսը պէտք է առիթ ըլլայ մտնելու կարգ մը նիւթի վէճեր, և համախմբուելու շարժման մը շուրջը որ մեծագոյն պարգեւն է պատանիներու և երիտասարդներու փրկութեան համար։

Հայ Ճաւիրը դաշտին մէջ
(Տես երկրորդ էջ. առաջին յօդուածը)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՏԱՆՁԻ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ընկերոջս՝ Եղիային

Հիւանդ եմ։

Զգիտեր բժիշկը, չեն գիտեր ընկերներս ալ, որոնք ուսանողի բանիբուն ուղեղն իրենց կը չարչրկեն։

Հիւանդ եմ ու իմ հիւանդութիւնս ... է, ուրիշ։ Ու մարդ չիտէ իմ հիւանդութեանս անունը։

* *

Մեր գիւղին մէջ հիւանդութիւն մը կայ, որ ամառները, պտուղներու եղանակին, անչափաւոր կուտող հարկ առնող պաշտօնեայի պէս։

Թուշերդ տաք հացի պէս վառ ու կարմիր, աչքերդ խակ պտուղ մը ջուրի պէս պայծ ու վճռահար, այնպէս ինչպէս կը տեսնուի քուրաներին ճնճղուկի բերանէն, ձեռքերդ վերմակէն ներս կ'առնես, չեղած դուրս կը հանես, նորէն ներս ու նորէն դուրս, չես կրնար դադրիլ, ու սառոյց կը թափէ, փառքէն մատներովդ վերմակին պղպջին վրայ ծաղկանկարները կը շոյես, բայց ներսէդ բան մը կը մնայ, յանկարծ,

— Մայր, տանձ կ'ուզեմ, Պառաւին էգիին տանձէն։

Հասկցուեցաւ. տանձի հիւանդութիւն ունիս։ Եթէ, փորձառու, տաքդ ալ ըլլայ, տաքի հիւանդութիւն, եթէ խաղող ուզեցիր, խաղողի հիւանդութիւն ունիս։ Ու մեր գիւղի բժիշկները միայն ու միայն հայրենասիրութիւնը կը ճանչնան, ու կը ծիծաղին։ Սակայն պտուղի հիւանդներ, գիտեմ, որոնք, յուսահատ՝ տերտերէն ու բժիշկէն, միայն ուզած պտուղը ուտելով առողջացան։

* *

Այս տարի, Փարիզի մէջ, ես ալ տառապեցայ տանձի հիւանդութիւնով։

Ուժս հատած, մինս մարած՝ պառկեր եմ պատուհանիս դէմը, որ կը վարագուրէ երկինքը, մռայլ մը պէս՝ պերճ է, շղթայուած գեղձի ազատամտով, մեր լեռնահարթերու մորթին նման աղջ։

... Սարդանի ժամացոյցը կը զարնէ, ես ալ կը համրեմ, 12։ Եռանէն Սէնթ-Ժըրվէի եկեղեցիին ժամացոյցը, հոսէն Թանգարանութեան ժամացոյցը, ու Պանթէոնէն, ու հեռուէն երկուած կոչնակներ են, ու նեղութիւն մը կը զգամ։

Կէս ժամէն ընկերս պիտի գայ։ Անզգամ, չուտ եկուր, չես գիտեր որ հիւանդ եմ։

Դուռը կը զարնուի. ընկերս ներս կը մտնէ։

— Ա՛ռ, քիչ մը տանձ, աղէկ տանձ չէ, աւելի աղէկը չգտայ, դեռ ժամանակը չէ։ Հիւանդանոցին մէջ քեզի հարցուցին։ Ուսու ընկերուհիդ ցաւեցաւ որ հիւանդ ես, բոլոր հիւանդներդ ալ կը նային, փրոֆէսէօրը չիմացաւ որ բացակայ ես թելէն դրօշմաթուղթերուդ կը սպասէ, խօսուեցաւ ես...

— Լաւ։ Ալ մինակ մնալ կ'ուզեմ, ձգէ զիս, տանձերուս հետ։ Քոլէժ ... գնա, Ծննդին բաէ որ Թոլիսի «Մէտիթասիոն»ը նուագէ, կամ Թոսքայի Աղօթքը։ Թերեւս նուագը հանդարտեցնէ զիս, ապա թէ ոչ տանձ կերած ատեն փախնամ գիւղս լիշեմ ու լամ...

* *

Մինակ եմ։

Դէմս գիւղական երկինք մը, մեր Օգոստոսի տանձին գոյնովը։

Ընկերս շութակ կը նուագէ. — սիրոյ դաղէն բանուած շրթունք մը, որ քաղցր ու բարակ բերրուտի բառեր կ'ըսէ, ինչպէս թելի մը վրայ ներդաշնակ հնչուն ոլորուններ կը դողան։ Սիտոյ կը պրկուի, փոթորիկէն զուլարուած ճիւղի մը պէս տանն առան կը ծռուի, յանկարծ յուսահատած պաղթիւնով մը, կարծես գինիին կուժն է կոտրեր, Չիւ Չիւ Չիւ Չիւ Չի Չի Չի Չի... հառաչելու կ'ըլլայ, հասիկ հասիկ, կիսով մեղմ հեկեկում մը, կ'ըսես կ'արտասուէ շրթներովը...

Սիրտս թունդ է... Ու նուագը նորէն կը սկսի։ Սակայն ալ ես ոչ, միտք կ'ընեմ, ոչ ալ կ'ուտեմ։

Յանկարծ, տեկողնէս դուրս՝ գրասեղանիս վրայ կը կախուիմ, ձեռքերս կը մխրճեմ տանձերուն մէջ, ու կը պոռամ.

— Մեծ հա՛յր, Մեծ հայր, տանձերու, սալորներու, կեռասներու, էգիներու, պտուղի հարուստ պարտէզներու տէր Մեծ հայրս, տես, թոռնիկդ հիմա քիչ մը տանձով է ապրեր, ամէ՛ն քիչ մը...

Ու կուլամ։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Մնացածը յաջորդով)

Օրուան Լուրերու բաժինը կարդալ Չորրորդ Էջին։

ՀԱՅ ՖԱՔԻՐԻՆ ՓՈՐՁԵՐԸ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Եւրոպական և մանաւանդ ֆրանսական մամուլի և գիտական աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրած է այս միջոցիս երիտասարդ հայ ֆաքիր մը, Թիր-Թոր-Պալ կամ Թահրա պէյ որ պտըտած երկիրները, միջին Եւրոպա և Իտալիա այցելելէ ետք, այժմ եկած է Փարիզ իր ապշեցուցիչ փորձերը ենթարկելու գիտուններու հակակշռին և ուսումնասիրութեան։

Ֆաքիրները որոնք առանձին աղանդ մը կը կազմեն և տեսակ մը մասօնական կազմակերպութիւն ունին, իրենց արտակարգ կարողութիւններով առասպելական անուն հանած են, մանաւանդ Եգիպտոսի և Հնդկաստանի մէջ, ու երբ սուրբ կը պաշտուին։ Շատեր տեսած են թէ ինչպէս անոնք քանի մը վայրկեանի մէջ ցորեն կը բուսցնեն և հասկի կը վերածեն, կամ օդին մէջ չուան մը կը նետեն ու իրենք ալ անոր ետևէն կ'անհետանան. կամ թէ ինչպէս անոնք իրենք զիրենք կ'անզգայացնեն ու իրենց մարմնին զանազան մասերուն վրայ դաշոյնով վէրքեր կը բանան կամ այրուցքներ յառաջ կը բերեն, որոնք արագօրէն կըսպիանան, և կամ թէ ինչպէս քանի մը վայրկեանի մէջ զգայազիրկ կ'ըլլան, իրենց մարմինը դիակնային կարծրութիւն մը կըստանայ և այդ վիճակին մէջ շաբաթներով ամիսներով կրնան թաղուիլ առանց օդի և սնունդի։

Այս ամէնը սակայն մինչև հիմա իրենց առասպելական հանգամանքը պահած էին. գիտական աշխարհը հաւատք չէր ընծայեր անոնց իրականութեան և կամ կը նկատէր զանոնք աճպարարութեան կամ թելադրութեան (suggestion) արդիւնք։ Եւ ինչպէս ցորենի արագ աճումը, չուանի և ֆաքիրին օդին մէջ անյայտացումը՝ ներկաներուն վրայ հաւաքական թելադրութեան հետևանք են։ Սակայն կան փորձեր—ինչպէս անզգայացումը, երկարատև թաղումը—որոնք իրական են, առանց ոևէ խարդախութեան կամ աճպարարութեան։ Ահա այդ իրապէս կատարուող զգայացնող փորձերն են որ գիտուններու կողմէ պիտի հակակշռուին, ուսումնասիրուին և մեկնաբանուին, շնորհիւ ֆաքիր Թիր-Թոր-Պալի։

Երիտասարդ ֆաքիրը հազիւ 27 տարեկան կայ, գեղեցիկ դիմագծով ու հեզահամբոյր արտայայտութեամբ։ Ծնած է Եգիպտոս, ուր մնացած է մինչև 1901. փոքր հասակին իսկ ցոյց տուած է այնպիսի հոգեկան կարողութիւններ, ինչպէս ինքնաքնէածութիւն, որոնք յատուկ զինք մղած են մանաւանդ զբաղելու թաքուն (occultes) գիտութիւններով, 1905ին Պոլիս գացած է իր ծնողքին հետ, հոն հետաքրքրուած է տէրվիշներու պաքերով և կատարած փորձերով։ Զինադադարին անցած է Եգիպտոս ուր շնորհիւ Պոլսոյ տէրվիշներէն ստացած յանձնարարականներուն, յաջողած է ֆաքիրներու հետ յարաբերութեան մէջ մտնել, մանաւանդ նշանաւոր Բարա Թէլէքիի հետ։ Մէկ ու կէս տարի շարունակ ապրած է անոնց միութեան մէջ, ուսումնասիրած ու սորված է անոնց կատարած բոլոր փորձերը, թափանցած է անոնց կրօնա-փիլիսոփայական տեսութիւններուն և ձեռնարկած է իր մեծ ճամբորդութեան, զանոնք ծանօթացնելու համար Եւրոպային։

1922ին վերադարձած է Պոլիս, ուր երկու օր մնալէ ետք անցած է Ռումանիա։ Ետքը այցելած է Պուլկարիա, Յունաստան, Գերմանիա, Չեխօ-Սլովաքիա և վերջապէս Իտալիա ուր գտած է խանդավառ ընդունելութիւն և յաջողութիւն, արժանանալով Իտալիոյ և Անգլիոյ թագաւորներուն, գիտական աշխարհին և մամուլի գնահատութեան։

Մօտ երկու շաբաթ առաջ Թիր-Թոր-Պալ, աստուածա-իմաստասիրական ընկերութեան սրահին մէջ տուաւ իր առաջին ներկայացումը ընտրեալ բազմութեան մը առջև, ուր կը նշմարուէին բազմաթիւ գրագէտներ, օրագրողներ, քաղաքական անձեր և ականաւոր բժիշկներ։

Թահրա պէյ բեմ բարձրացաւ Արաբական տարազով։ Քանի մը խօսքով բացատրեց իր նպատակը, ըսելով թէ կ'ուզէ ապացուցանել ֆաքիրական կարգ մը փորձերու իրականութիւնը և փաստել իր իսկ օրինակով թէ կարելի է entraînementով այն աստիճան զարգացնել հոգեկան ուժերը որ անոնք կարող ըլլան հրամայել և տիրապետել մեր ջղային դրութեանց և ներքին գործարաններու գործունէութեան։

Ետքը հրաւիրեց որ յանձնախումբ մը կազմուի բժիշկներէ և օրագրողներէ հակակշռելու համար իր փորձերը։ Փրոֆ. Մարսէլ Լապէ, բժշկ. Ակադեմիայի անդամ, Տօքթ. Վաշէ, Տօքթ. Ժավորսքի, Հանրի Տիւրվիլ, հանրածանօթ հիփնօսացնողը և Illustrationի խմբագիրը բեմ բարձրացան։

Քանի մը վայրկեան ինքնամփոփումէ ետք ֆաքիրը սկսաւ իր փորձերուն։

Նախ ցուցամատերով ճակտին երկու կողմը և բթամատերով խաչաձևի երկու կողմը սեղմելէ ետք, քանի մը երկվայրկեանի մէջ ինքզինքը catalepsieի վիճակին մէջ դրաւ, այսինքն ապաղակ մը արձակելով զգայազիրկ ինկաւ, շնչառութիւնը դադրեցաւ և սրտին շրջանը դանդաղեցաւ։ Մարմինը ստացաւ դիակնային կարծրութիւն մը, այն աստիճան որ երբ իր օգնականները զայն դրին գերանդիի երկու ծայրերու վրայ որոնց վրայ կը հանգչէին միայն ծոծրակն ու ոտքերը, գործաւոր մը 82 քիլօ կշռող քար մը դնելով անոր փորին վրայ, մուրճի երկու սաստիկ հարուածով յաջողեցաւ զայն կոտրել, բայց մարմինը ամենադոյզն վնաս մը իսկ չկրեց։

Այդ վիճակին մէջ մէկ վայրկեան մնալէ ետք ֆաքիրը, հեւազհեւ ուշքի եկաւ, շնչել սկսաւ և յայտարարեց թէ իր մարմինը բոլորովին անզգայացած էր։ Այդ փաստելու համար ֆաքիրը անասելի ժպիտով մը գլխարկի երկար ասեղներ մխեց մորթին և այտերուն մէջ, հանդիպակաց կողմէն հանելով զանոնք և դաշոյնով մը ծակեց վզի մորթը։ Յանձնախումբի մի քանի անդամները անձամբ ըրին նոյն փորձը. ֆաքիրը միշտ կը պահէր իր ժպիտը։ Ետքը ասեղները և դաշոյնը դուրս քաշեց և յայտնուած փափաքներուն համաձայն, վէրքերէն ոմանք արիւնոտեցան, իսկ ուրիշներ ալ և նոյնն արագօրէն սպիանալ։ Այդ միջոցին Փրոֆ. Միքար հաստատեց թէ կըրնայ appendiciteի գործողութիւնը կրել առանց դեղերով թմրելու։ Ֆաքիրը դրական պատասխան տուաւ և պատրաստակամութիւն յայտնեց քանի մը օր ետք այդ փորձերուն ենթարկուելու։ (*)

Իր անզգայացումը աւելի ևս փաստելու համար, ֆաքիրը պառկեցաւ հարիւրաւոր սուր և խոշոր գամերով ծածկուած լայն տախտակի մը վրայ և այդ վիճակին մէջ կուրծքին վրայ, երիտասարդ մը ելաւ կանգնեցաւ։ Ֆաքիրը ոևէ ցաւ չզգաց, այլ միշտ ժպտուն՝ ներկաներուն ցցուց իր կռնակի մորթը որ աննշան հետքեր միայն կը կրէր։

Քանի վայրկեան դադար մը տրուեցաւ, որուն միջոցին ֆաքիրին փորձերը ներկաներուն մէջ տեղի տուին ոգևորուած վիճաբանութեան մը։ Ոմանք եղած փորձերը աճպարարութեան արդիւնք կը նկատէին, իսկ ուրիշներ նորութիւն մը չէին տեսներ։ Այս երկու կարծիքն ալ հերքելու համար ֆաքիրը կրկին բեմ ելաւ, այս անգամ ինքզինքը ողջ ողջ թաղելու համար։

Եւ իրօք քանի մը երկվայրկեանի ինքնաթելադրութենէ վերջ catalepsieի մէջ ինկաւ. իր օգնականները զայն դագաղի մը մէջ դրին, աւազով լեցուցին, և դագաղը գետնեցին աւելի խոշոր դագաղի մը մէջ զոր կրկին աւազով լեցուցին։ Նախապէս յանձնախումբի անդամներուն յայտնած փափաքին համաձայն, ֆաքիրը քառորդ ժամ թաղուած մնաց։ Այս անգամ բոլորն ալ համոզուեցան թէ փորձը աճպարարութիւն չէր, այլ իրականութիւն։ Երբ դագաղը բացուեցաւ, շնչառութիւնը դեռ ետ դարձած էր, նմանապէս բազկերակը, ինչպէս կրցանք անձամբ հաստատել։ Քանի մը երկվայրկեան վերջ շնչառութիւնը և բազկերակը սկսան գործել նախ դանդաղ յետոյ հետզհետէ արագ։ Սակայն ֆաքիրը 15-20 վայրկեանի մօտ թմրած վիճակի մէջ մնաց և այդ միջոցին ներկաներուն բաժնեց թղթի կտորներ, որոնց վրայ գրուած էին արաբերէն բառեր որոնք, ըստ Թիր-Թոր-Պալի, զայն ունեցողին մէկ բաղձանքը իրագործելու յատկութիւնը ունէին ինքնաթելադրութեան շնորհիւ։ Պէտք էր տեսնել թէ ներկաները, որոնց մէջ բժիշկներ, ծանօթ գրագէտներ, ի մէջ այլոց բանաստեղծ կոմսուհի Նոայը, ինչպէս խուժեցին ֆաքիրին վրայ այդ թղթիկներէն—թալիսման - ձեռք բերելու համար...

Յաջորդով կը վերլուծենք այս փորձերու գիտական արժէքը։

Médicus

*) Թերթերէն ոմանք գրեցին թէ Ֆաքիրը յետագային խուսափեցաւ իր խոստումը իրականացնելէ։ Ընդհակառակն օր մը եռք նամակով մը հաստատեց իր առաջարկը, սակայն փրօֆ. Սիքար պատասխանեց թէ զա օրինի իրաւունք չունի գործողութեան ենթարկելու առողջ մարդ մը։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԿՐԻՉ ՄԸ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Վիեննա, 5 Օգոս.

Առաջին թղթակցութեամբս քանի մը գիծեր տուի այս գաղութի մասին։ Չեմ գիտեր թէ այս վիճակին համար որքան մեղադրելի են Մխիթարեանները, որոնք չեն օգտագործած իրենց հեղինակութիւնը, շահը փառք պահելու համար։ Իրողութիւն է որ պաղութիւն մը կը տիրէ Մխիթարեաններուն և գաղութին միջև։ Չկրցայ հասկնալ պատճառները։ Հայ գաղութը շատ անիրաւութիւններ բրած է Միաբանութեան։ Հայ ուսանողութիւնը միշտ կապուած է եղեր Մխիթարեաններուն, որովհետև անոնց բարոյական աջակցութիւնը շատ մեծ է եղած և է այժմ՝ հանդէպ հայ ուսանողութեան։ Բայց գաղութը, յարգելի բացառութիւններէ զատ, մասը մասին չէ դրած, և շատ անգամ, պատճառ եղած է հայ ուսանողի աշխատանքներու ընդհատման և Վիեննայէն հեռացման։

Թողունք այս խորհրդածութիւնները, որոնք շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ։

Վերջին ամիսներս փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ միտքերու մէջ։ Քանի մը անհատներ, խորհելով որ Վիեննայի Գաղթային Միութիւնը չի գոհացներ հայկական կեանքը և իրեն չի կապեր Վիեննայի ամբողջ հայութիւնը, որոշեցին փոխել կազմակերպութեան ձևը, և հիմնել Հայ Լուսաւորչական Համայնք, վերապահել մատուռ և քահանայ մը բերել։

Որքան ալ այժմ ուզեն համոզել թէ Գաղթային Միութեան կազմակերպութիւնը կը մնայ և պիտի մնայ, չենք կարծեր որ Վիեննահայ կեանքին լաւ ծանօթ մարդ մը հաւատայ ատոր։ Որովհետև լուսաւորչական համայնքի առեղծումով, Գաղթահայ Միութիւնը մնաց կասւորի մէջ. անոր վարչութեան անդամները անցան համայնքի վարչութեան մէջ, և նոյն իսկ Միութեան նախագահը յաջողեցաւ ձեռք բերել համայնքի վարչութեան գործակատարի կանխիկ պաշտօնը։ Ուսանողութենէն դուրս, ո՞վ կայ որ պաշտպանէ Միութեան շահերը. կամ եթէ պաշտպանեն, ի՞նչ արդիւնք պիտի ունենայ և որո՞ւ։ Իսկ թէ գաղթային միութիւնը կորսնցնելով որքան բան պիտի կորսնցնէ համայնքը, շուտով կը հասկնանք։ Նորէն յարանուանական խնդիր։

Որքան ալ նոր կազմակերպութիւնը հակաժողովրդական է իր հիմքով (որովհետև ձայն ունին անոնք որ դրամ ունին, և տարեկան տուրք կուտան մատուռին), կը յուսանք թէ առժամապէս պիտի մարէ կիրքերը և օգտակար աշխատանք պիտի կատարուի, ազգային դիմագիծը պահելու և ընդհանուր հոգերուն մասնակցելու համար։ Գէշ—աղէկ կարգ մըն է կազմուած։

Համայնքի վարչութեան արտցաւ անդամներէն Պ. Երուանդ Զատէեան, որ մեծ հեղինակութիւն ունի գաղութին մէջ, մասնաւոր խօսակցութեան մը ընթացքին պարզեց գործունէութեան ծրագիր մը որուն 1/10ը եթէ իրականանայ, Վիեննահայ գաղութի կեանքը իր բնական ընթացքը պիտի առնէ։

Ուշագրաւ է որ համայնքը հաստատուն և քաղաքական խոշոր եկամտացոյց մը կազմած է, մօտ 250 անդամ, ռակի. որ հազուագիւտ է Վիեննահայ պատմութեան մէջ։ Քահանայ մըն ալ պիտի բերեն։

Մեր գաղութին անդամները համահայկական կեանքով հազիւ թէ կը հետաքրքրուին. քիչեր հայերէն թերթ կը կարդան, բայց բաժանորդ են գերմանական թերթերու։ Երբ լսեն որ թերթի մը մէջ բան գրուած է գաղութի մասին, այդ առթիւ կը տեղեկանան համահայկական կեանքին ալ։ Բայց հայ թերթերը չեն կրնար տարին 360 օր Վիեննայի մասին գրել։

Գաղութին մէջ օրուան խօսակցութեան նիւթն է վաճառական Պ. Ա. Փօյաճեանի կողմէ Հայաստանի մէջ բացուած մեղուաբուծական դպրոցի գործակցութիւնը։ Ամօթալի զրոյցներ շրջան կ'ընեն։ Ի՞նչ եղաւ Պ. Փօյաճեանի ուղարկած 2,500 տոլարը. կամ, ճի՞շդ է որ Պ. Փօյաճեան այդ ձեռնարկին կապուած էր Երևանէն մենաշնորհ ստանալու, Պարսկաստանէն և Կովկասէն Եւրոպա գորգ արտահանելու համար։ Ո՞վ պիտի պատասխանէ այս հարցերուն։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Մեր վերջին թիւով հրատարակած էինք Ֆրանսայի Ներքին Նախարարութեան մէկ շրջաբերականը, հայկական ինքնութեան թուղթերու մասին։

Հ. Հ. Պատուիրակութեան շրջանակներէն քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, խնդիրը դեռ առկախ կը մնայ։ Այդ շրջաբերականին վրայ, դիմումներ եղած են կառավարութեան, և արդիւնքին կը սպասուի։ Խնդիրը այնքան ալ պարզ չէ։ Գործնականին մէջ, այստեղ ոստիկանական ծառայութիւնը կը ճանչնայ հայկական անցագիրները և գործողութիւններ կը կատարէ անոնց վրայ. Պերլինի ֆրանսական հիւպատոսը չի ճանչնար, իսկ Ուաշինկթընի ֆրանսական հիւպատոսը կը շարունակէ վաւերացնել։ Ուրիշ խօսքով, իշխանութիւնը ինք ալ տեղեակ է գործին դժուարութեանց, և կարելի դիւրութիւնները կուտայ, անոնց տառապէս կապուելու շրջաբերականին տրամադրութեանց։ Միշտ արժէք ունին նաև Պատուիրակութեան կողմէ տրուած որոշ վկայականները։ Այնպէս որ, յոյս կայ միջին ճամբայ մը գտնելու այս փոխանցման շրջանին համար։

Միւս կողմէ, դիւրութեամբ կը տրուի նաև Նանսէնի անցագիրը։ Իրականին մէջ, ան կը ծառայէ միայն ճամբորդութեանց։ Մնաց որ անցեալ տարուան վրայ, մեծապէս նուազած է անցագիրներու պահանջը, քանի որ իւրաքանչիւր երկիր ամուր փակած է իր դռները, և գաղթային հոսանք չկայ, այլ միայն անհատներ, առևտրականներ են որ կը ճամբորդեն։

ԱՆՈՐՈՇ ԽՕՍՔԵՐ

Ինչպէս յայտնի է, յունական կառավարութիւնը վերջերս յայտնած էր թէ մնացած գաղթականները հանգիստ պիտի ձգէ, եթէ Աթէնքի ռուսական դեսպանը երաշխաւորէ 10,000 հայ գաղթականներու փոխադրութիւնը։

Անցեալ շաբթու Աթէնքի Ազգ. Վարչութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած էր Պ. Ուստինօֆի, պատասխան մը ստանալու համար։ Ահա թէ ինչ ըսած է դեսպանը.

—«Սկզբունքով արդէն ընդունուած էր տասը հազար հայ գաղթականներու ներգաղթի խնդիրը։ Այս մասին մեր խորհրդային մամուլին մէջ յաճախ և ընդարձակօրէն գրուեցաւ որոնք պաշտօնական կը համարուին. այս մասին առանձին կերպով ինծ տեղեկացուած չէ խնդիրը։ Որպէսզի ես կարենամ տասը հազար հայ գաղթականներու մեկնումի թուականին մասին յայտարարութիւններ ընել, անհրաժեշտ է որ նախ դիմում կատարեմ Մոսկուա, իմ կառավարութեանս մօտ։ Տօքթ. Նանսէն վերջերս հոն կը գտնուէր և ներգաղթի հարցը մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած է և գործադրութիւնն ալ անշուշտ պիտի սկսի։ Մինչև շաբաթ մը անպայման կը յուսամ հեռագրով ստանալ պատասխանը։

Միւս կողմէ ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ հետևեալ պարագան. Խորհրդային հանրապետութեան և Յունաստանի յարաբերութիւնները վերսկսելու առթիւ Սև ծովի եզերքները գտնուող 18 հազարի մօտ հելլէնահպատակ Յոյներ յուսալով որ իրենց երկիրը պիտի կրնան վերադառնալ իրենց ամբողջ գոյքերը ծախելով նաւահանգիստներու մէջ խռնուեցան։

Յունական կառավարութիւնը գաղթականական խնդրումի պատճառներ ցոյց տալով, կը դժուարանայ զանոնք ընդունիլ։ Այս գաղթականները իրենց ամբողջ ինչքերը ծախած ըլլալով մեծ բեռ են մեր երկրին համար։ Յունական կառավարութիւնը բերանացի խոստում տուած է մինչև մայիս Յունաստան ընդունիլ զանոնք»։

Պատուիրակութիւնը յայտնած է նաև թէ 150 ընտանիքներ պատրաստ են Հայաստան մեկնելու, ի հարկին 300,000 տրախմի դրաւ դնելով դրամատունը։ Դեսպանը մանրամասն ցուցակ մը պահանջած է և անոնց նիւթական կարողութեան մասին ալ տեղեկագիր մը, որպէսզի գրէ Մոսկուա։

ԲԱՐՔԵՐՈՒ ԱՆԿՈՒՄԸ

Վերջերս յաճախադէպ դարձած են հասարակ ոճիրները՝ Ֆրանսական գաղթականներուն մէջ։ Այն աստիճան որ, յանկական մամուլը, սկսած է, լրջօրէն զբաղիլ և ազգաբարոյութիւններ ուղղել։ Բարեացակամ թերթ մը, «Փոլիթիքա», խմբագրականի մը մէջ իր հիացումը յայտնելով հանդերձ հայ ժողովուրդի առաքինութեանց մասին, կը գրէ. «Կը կարծենք որ ասոնք (ոճրագործները) Մարսիլիոյ քարափներէն, Փարիզի մութ նկուղներէն և կամ Փիքառէլլիի կապեյաներէն մեզի եկած արիւնուշտ ախաշներու սերունդ մըն են, որոնց համար ոճիրը ոչ միայն ապրելու միջոց մըն է, այլ և սովորութիւն»։

Մեր յոյն պաշտօնակիցը կը բացատրէ այս բոլորին պատճառը, երբեւ հետեւանք անվերջ յուսախաբութեանց և հալածանքներու. և նման օրինակներ կը կը յիշէ ազգերու պատմութենէն։ Բայց և այնպէս, հարկ կը դատէ հետեւեալ ազդարարութիւնը ուղղել.

—«Ասիկա հիւանդութիւն մըն է որուն վրայ պէտք է հսկեն զարգացած Հայերը։ Բուժումը դիւրին չէ, բայց հիւանդներն ալ —որովհետեւ խնդիրը հիւանդներու վրայ է— անկարելի է անխնամ ձգել. անոնց վրայ պէտք է հսկել ինչպէս ժանտախտաւորներու վրայ։ Որովհետեւ խնդիրը վերջապէս ոճրային համաճարակի մը վրայ կը դառնայ որ չի կրնար անտարբեր թողուլ հիւրընկալները, որոնց սահմանին մէջ գործուած յաջորդական սպանութիւններ անվիճելի վնաս մը կը հասցնեն։»

Ուրիշ թերթեր ալ, սույն հեգնութիւններ կ'ուղղեն, ինչպէս «Աթինայիքի»։ որ կ'ըսէ. «Երեւի Հայերը յուսահատած իրենց անկախութիւնը իրագործելու գաղափարէն, վճռած են իրար ոչնչացնել... Քիչ ժամանակէն, ոչ մեր մէջ, ոչ ալ աշխարհի որ և է մէկ անկիւնը նմոյշ մը պիտի մնայ այս ցեղէն»։ Դեռ ծաղրաթերթեր ալ կան որ դիտել կուտան. «Կը կարծենք որ Քէմալը աւելի շատեր պիտի մորթէր քան որքան անոնք իրար կը սպաննեն»։

Աւելորդ է զբաղիլ այս անճոռնի չափազանցութիւններով։ Բայց իրողութիւնը կայ ու կը մնայ, —մեր իւրաքանչիւր քայլը կ'անդրադառնայ հասարակութեան վրայ...

—Յունական թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիոյ նոր համաձայնութեան մէջ զաղեցի կնքած Յունաստան ապաստանած Հայերու մասին։

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Տարօրինակ անզգայութիւն մը վարակեր է Պուլկարիոյ մեր հայրենակիցները, մանաւանդ կրթական տեսակէտով։ Գաւառական քաղաքներու մէջ աւելի ոգեւորութիւն կը տիրէ քան կեդրոններու մէջ.—Սոֆիա, Վառնա, Ֆիլիպէ։ Նոր գաղթականները դպրոց չունին և կը գուրգուրան. հինները նստած են երեսի վրայ ձգած են։ Մայրաքաղաք Սոֆիան ծաղկոց մը ունի որ տարուէ տարի կը ծիւրի, տիրող անտարբերութեան հետեւանքով։ Ի զուր չէ որ «Հայաստան» կը գրէ

—«Պուլկարահայ գաղութները եթէ ոչ միշտ, վայր փակելու վտանգին առջեւ են։ Մենք չունինք ուսուցիչներ որ համապատասխանեն պետութեան սահ-

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԱԼ ՉՈՒՆԻՆ.— Թուրք թերթերը անհամար պակասներու կարգին, կ'ողբան նաև ուսուցիչներու սովը։ «Իգտամ» կը գրէ թէ գաւառներէն ուսուցիչ կ'ուզեն, բայց չկայ։ Մասնագէտները հեռացնել կը քաշուին ասպարէզէն, ըսելով թէ ապագայ չունի։ Ուսուցիչները անբաւական կը գտնեն 25-30 ոսկի ամսականը։ Երկրին կացութիւնը նկատի առնելով, Թուրք թերթը կ'առաջարկէ հետեւեալ միջոցները.— 1. Արտօնել ուսուցիչները որ ուրիշ գործով ալ զբաղին. 2. Ուսուցիչները ուսումնական ձեռներու հետ ամուսնացնել, որպէս զի իրենք ամէն վարժ մանկերու և աղջիկներու դպրոցները...

ԼՔԵԱԼ ԳՈՑՔԵՐՈՒ ԱՒԱՐԸ.— Ինքնիշխան արոզացմամբ, ազգափոխանակելի անձերու և համայնքներու (հոյն) պատկանող գորոցները, աղօթատեղիներ, հիւանդանոցները, որբանոցները եւն. կը պատկանին այն նահանգին ուր կը գտնուին։ Ելմտական իշխանութիւնները տէր պիտի դառնան այդ շէնքերուն և իրենց անունով պիտի արձանագրեն կալուածական տոմարներուն մէջ։

ՔԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵւ.— Թուրք կառավարութիւնը անդադար կը գանգատի թէ Խորհրդային իշխանութիւնը միջազգայնութիւններ կը հանէ Թուրք ապստամբներուն դէմ, մինչդեռ Թուրքիա ամէն զիջողութիւն կ'ընէ... Յատկապէս, ինքնիր ձեռնարկներ կատարած է այս մասին։ Թերթերը կը հաղորդեն թէ Սեպտեմբերին պիտի վերսկսին առեւտրական բանակցութիւնները, որոնք ընդհատուած էին։

ՊՈԼՍԵՆ ՓԱԽՍՂ ՅԱՅՆԵՐԸ.— Թուրքենսելին համաձայնութիւնը չէ վաւերացուած տակաւին, բայց անոր կարգ մը տրամադրութիւնները կը գործադրուին արդէն։ Խիստ քննութիւն մը պիտի կատարուի 1918էն առաջ, Յափահատատուած Յոյներու մասին։ Անոնք որ հեռացած են երկրէն, պիտի իրենց վերադառնալ, միայն իրենց գոյքերը հաշուեյարդարի ենթարկելու համար։ Այս առթիւ չորս տարի պայմանաժամ պիտի տրուի։

Պոլսոյ մէջ կը գտնուին որ Յունաստան տակաւին չի վաւերացներ համաձայնութիւնը։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱՎԷՃԸ.— Թուրք թերթերը անվերջ կը զբաղին Սուրիոյ սահմանային խնդրով։ «Ճիւմհուրիէթ» կ'ըսէ թէ Անտիոք և Իսկէնտէրուն Արգաս-Լոռէններ են Թուրքիոյ համար։ Այնթապի երեսփոխանը կ'ողբայ որ Քիլիսի քաղաքին վեց հարիւր գիւղերը ազգային սահմաններէն դուրս մնացած են։ Երկու սահմանները չեն համապատասխաներ և դեր ցեղագրական և վարչական պահանջներու։ Համաձայնութիւնը կը թելադրուի յարգել Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը։

Միջոց է որ պայմանագիրը վերանայուելով կը բացուի։

ԱՆԱՏՕԼՈՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՎ ԿԸ ԼԵՑՆԻ.— Թուրք գաղթականներու տեղաւորման յանձնախումբը տեղեկագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն մինչեւ հիմա Յունաստանէն եկած են 662,000 Թուրքեր։ Ասոնց 330,000ը արդէն բնակութիւն հաստատած են։ 30,000 հոգի պիտի զետեղուին նոր շինուելիք գիւղերու մէջ։ Իզմիր, Պրուսա, Պանտրմա, Պալըքէսիր և Ուշաք ու Իզմիրի շրջակաները տե-

մանաւ օրինական տրամադրութեանց։ Տարուէ տարի աւելի չքացուած կերպով այս ու այն շրջանին մէջ, կրթական տեսուչները միայն կը յիշեցնեն օրէնքին տրամադրութիւնները, և ամէն տարի որ դպրոցի դուռները կը բանանք, այդ կ'ըլլայ միայն պետական իշխանութեանց բարեացակամութեամբ»։

ղաւորուած գաղթականներու մեծ մասը կը զբաղի ծխախոտի մշակութեամբ, այգեգործութեամբ և ձիթենիներ տնկելով։

Որոշուած է առաջին առթիւ 200,000 նոր գաղթականներ ընդունիլ ուրիշ երկիրներէ։ Չորս տարի այսպէս շարունակելով, կը յուսան մէկ միլիոն գաղթական տեղաւորել Անատոլուի մէջ։

ՆՈՐ «ԹՈՒՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐԸ.— Ենկիւրիէն հասած վերջին լուրերուն համաձայն, 80ի կը հասնի նոր կալուածատէրերուն թիւը։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ ժամ առաջ վերջացնել այս գործը։ Մեծ յայտնութիւններ կը սպասուին. յարձ պաշտօնատարէ մը, Րէշատ Ֆուատ պէյէ, որ, Վահդէտտինի բժշկապետն որդին է և որ իր կարգին Ենկիւրի տարաձնորդուած է... Թէեւ փափկութեամբ... Այս առթիւ պիտի դատուի նաև Չէրքէզ Էդհէմ, որուն համար կ'ըսեն թէ Միջագետք գացած է գործելու համար։

Կարգ մը գործավարներ (նախարար) պաշտօնէ եկած են Անատոլուի խորերը։ Կը հաւաստեն թէ ուսումնականութիւնը ընթերցելու պատրուակով, մէկ մը Կիպրոսեր տեղավան պիտի ըլլան։ Արդէն բազմաթիւ գաղթ Կիպրոսեր Աստանա, Սամսոն և Օրտուօ աքսորուած են։

Արեւելեան նահանգներու Անկախութեան դատարանը օրէ օր նոր դատեր կը ստեղծէ, ժողովուրդը ահաբեկ մատնելու համար։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

ՄԱՐՕՔԻ ԽՌԻՒԸ

Վարչապետ Փէնլըվէի յայտարարութեան համաձայն, Մարոքի պատերազմը պիտի վերջանայ հոկտեմբերէն առաջ։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, զինու զօրութեամբ կամ բանակցութեամբ հաշտութիւն պարտադրելու համար։ Ֆրանսա և Սպանիա համաձայնած են հաշտութեան պայմաններու մասին։ Լուրի մը համաձայն, Ապտիւլ-Քերիմ պարտաւոր պիտի ըլլայ ճանչնալ Մարոքի Սուլթանին հագուոր իշխանութիւնը, իսկ փոխարէն վարչական ինքնավարութիւն պիտի առնայ Րիֆի համար։

Կառավարութիւնը կը շարունակէ հետապնդել համայնավարները, որոնք միշտ կը մաքառին Մարոքի պատերազմին դէմ։ Իւմանիթէի պատ. տնօրէնը և երեսփոխան Տօրիօ հարցաքննուելով, յայտարարեցին թէ կ'ընդունին զինուորներուն ուղղուած կոչին ամբողջ պատասխանատուութիւնը։ Ասոնք և ուրիշներ պիտի դատուին զինուորները անհնազանդութեան հրաւիրած ըլլալու յանցանքով։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկայի բողոքական եկեղեցիներու դաշնակցային խորհուրդը, որ կը ներկայացնէ Մ. Նահանգներու բոլոր բողոքական եկեղեցիները, որոշեց պահանջել որ Ամերիկան ալ ճանչնայ խորհրդային իշխանութիւնը։ Այս առթիւ պատրաստուած տեղեկագիրը կ'ըսէ. «Անգլիա խորհրդային իշխանութիւնը ճանչնալով ամէնէն զգալի հարուածը տուաւ կոմունիզմին։ Տնտեսական տեսակէտով Ռուսիան կոմունիստ չէ. հաստատուեցաւ թէ համայնավարութիւնը անգործադրելի է, և այսօր Ռուսիոյ մէջ կը տիրէ միայն պետական ընկերվարութիւնը։ Տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը հաստատեց համայնավար

հոսանքին մնանկութիւնը, դուռները բանալով անհատական դրամագլուխին առջեւ։ Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին, Ռուսիա աւելի շատ զիջումներ ըրաւ քան վերջին երկու տարուան ընթացքին»։

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նորէն լարուած են յոյնեպուլկար յարաբերութիւնները։

Պուլկարիոյ Սթանիմաքա քաղաքին մէջ, Մակեդոնացիներու կողմէ սպաննուած է մեծահարուստ Յոյն մը։ Յունաստան գահացում գտած չըլլալով, սկսած է զինուոր համախմբել պուլկարական սահմանին վրայ։ Մամուլին արգիլուած է լուրեր հրատարակել այս գործողութեանց մասին։ Յունաստան կը պահանջէ ձերբակալել և պատժել յանցաւորները։

Առնէ մը իվեր Եուկօ-Սլավիա կը մերժէր վաւերացնել պուլկարահպատակներու անցագիրը, երբեւ հետեւանք սերպ հպատակի մը սպանութեան։ Սոֆիա 200 հազար լէվա հատուցում վճարած ըլլալով, յարաբերութիւնները վերահաստատուեցան։

Միւս կողմէ, յունական եւ սերպիական թերթերը կը շարունակեն շանթեր տեղալ փոխադարձաբար, Սելանիկի համար, որուն վրայ աչք ունին Սերպերը։ Բանակցութեանց խզումէն իվեր, նոր ձեռնարկ չէ եղած։

ՆԱՒ ՏՈՒՐՔ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, անգլիական կառավարութիւնը յանձն առաւ մինչեւ քանի միլիոն ստերլին վճարել հանքատէրերուն, որպէս զի գոհացում տայ բանուորներուն, որոնք վիթխարի գործադուլ մը պիտի հռչակէին Յուլիս 31 ին։

Այս գումարը եւ մատուցմամբ դուրս ըլլալով, կառավարութիւնը կը խորհի տուրք հաստատել գանձերուն վրայ։ որ Անգլիացիներուն սիրական զմայլելին է։

Մեծ վիճաբանութիւններ կը սպասուին խորհրդարանին մէջ, երբ ծրագիրը ներկայացուի։ Համբային կարծիքը յուզուած է այս անակնկալէն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Կարելի կարգադրութիւնները ըրած ենք, «ՅԱՌԱՋ»ը ամէն տեղ հասցնելու համար։

Կը խնդրենք մեր բարեկամներէն և ընթերցողներէն, իմացնել մեզի ուր վայրերը ուր թերթ չի գտնուիր։

Շատ մը ընթերցողներ իրենց հասցէները հաղորդած են մեզի, իբրեւ բաժանորդ։ Կը խնդրենք որ տեղեկացնեն նաև բաժանորդագրութեան պայմանաժամը։ որպէսզի չուշանայ հասցէներու տպագրութիւնը։

Այս առթիւ աւելորդ է յիշեցնել որ, ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ ԿԱՆԽԻԿ է։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԴՐՕՇԱԿ

Թիւ 2, Օգոստոս

Բովանդակութիւն.— Ախ մը հոգի համար (խմբ.) — 2 Միացեալներ և իրողութիւններ, Ս Վրացեան —3 Քիւրտերը և Հայերը, Թուրէն—4. Միջազգային կացութեան ճանկերում, Ա. Ջամալեան.—5 Ա. Ք. Իննդրնաախոնայի հիմնադիր ժողովի, Մ. Արխեան.— 6. Արիւնոտ հեգնանք.—7. Վաչան Խորէնի.— 8. Թուրքիոյ շուրջը.— 9. Կ. Կաւալեի և Ռուսական խնդիրը, Ա.Չ. 10, Ռուսաստանը Արտասահմանում.— 11. Գրախօսական։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՄԱՒԱԼԻ

Մեր վերջին թուով լայն տեղեկութիւններ տուած էինք դրամատուներու գործադուլի մասին։

Շարժումը աւելի ընդարձակուած է, անկէ ի վեր։ Չորեքշաբթի օր գործադուլին միացան Սոսիէթէ Ժէնէռալի պաշտօնեաները, որոնցմէ հոծ բազմութիւն մը խուժելով կեդրոնական շէնքի դուռներուն առջեւ, գոհացում կը պահանջէր։

Աշխատանքի նախարարը յանձն առած է միջամտել, որպէսզի դրամատուներու վարչութիւնները զիջում ընեն։ Բանթողները կը շարունակեն ժողովներ սարքել և որոշումներ տալ։ Չորեքշաբթի օրուան միթինկը բանաձեւ մը քուէարկեց 18,000 պաշտօնեաներու անունով, և վճռեց պայքարը շարունակել, մինչեւ որ գոհացում տրուի իրենց պահանջներուն։

Կարգ մը դրամատուներ յանձն առած են ամսական 60-70 ֆրանք աւելցնել ռոճիկները։ Բանթողները որոշեցին մերժել այս առաջարկը, իբրեւ անբաւական և պնդել հարիւր ֆրանքի վրայ։ Այս պահանջը նուազագոյն սակը կը նկատեն մանաւանդ որ անկէ ի վեր աւելի սղած է ապրուստը, փոխադրութեան միջոցներու, կազի, ջուրի, ելեկտրականութեան և տուրքերու յաւելման հետեւանքով։ Այս յաւելումը կը պահանջուի ամէն տեսակ պաշտօնեաներու համար, և առանց սեռի խտրութեան, իբրեւ տեւական թոշակի բարձրացում, և ոչ թէ յաւելեալ վճարում ապրուստի սղութեան առթիւ։ Այս վերջին կէտը պիտի ճշդուի առանձին, այսինքն, բացառիկ վճարում պիտի ըլլայ համաձայն ապրուստի սղութեան ելեւէջներուն։

Կանք որ Ֆրանսի պաշտօնեաներէ այսօր պատուիրակութիւն մը պիտի դրկեն տնօրէնին, յանձնելու պահանջները համար։ Բանթող Ալժէռիէնի պաշտօնեաներն ալ սկզբունքով ընդունեցին գործադուլը, որ պիտի սկսի այսօր։

Շարժումը արագօրէն կը ծաւալի գաւառներուն մէջ։ Պառտոյի մէջ՝ ութ դրամատուներու պաշտօնեաներ գործադուլ հռչակեցին հարիւրին 80 համեմատութեամբ։ Ամէն տեղ ալ, բանթողները թափօրներ կը կազմեն և կը պտտին փողոցները։ Մարսիլիոյ քաղաքապետութիւնը 50,000 ֆր. վարկ սահմանեց, բանթողներուն օգնելու համար։ Թէ Մարսիլիոյ և թէ Լիոնի մէջ պաշտօնեաներու մեծ մասը միացած է շարժումին։

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

St MICHEL Madame Allanche Bd. St. Michel Թիւ 7ի առջեւի կրպակը (քէօշք)

Rue Lafayette Պ. Արտաշէս Պաղտասարեանի մօտ, 33 Fbg. Montmartre

ՊԵԼՎԻԼԻ ՄԷՋ (Փարիզ)

Librairie Gachet 19, Rue de Belleville Paris (19)

Restaurant International
Mr. P. Mavros
92, Rue Rébeval Paris (19)
(մօտը Rue de Belleville)

ԲԻԼԱՆՔՈՒՐԻ գործաւորներուն համար.
Պր. Ա. Պօյաճեանի մօտ
43, Rue St. Cloud Billancourt

Հեռաձայնով կը ծանուցանենք միւս տեղերը։

Վարժ գրաշար մը պէտք կայ. դիմել թերթիս խմբագրութեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐՈՔԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Առաւօտեան թերթ մը առջի օր հրատարակած ըլլալով Ֆրանսայի և Սպանիոյ հաշտութեան պայմանները, մեծ յուզում կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Մամուլը կը պահանջէ անմիջապէս հրատարակել բուն պայմանները։ Արտաքին Նախարարութիւնը կը պատասխանէ թէ այդ հրատարակութիւնը ստիպողական չէ. մանաւանդ որ, եթէ պայմանները հրատարակուին, վերջնական պիտի համարուին։ Առ այժմ Նպաստաւոր են պայմանները. բայց եթէ Աբտէլ Քերիմ շարունակէ կռիւը, կրնան փոխուիլ։

Կ'ըսուի թէ ֆրանսական բանակին հրամանատարը լայն յարձակողականի մը պիտի ձեռնարկէ մօտերս։ Այս առթիւ, կը քննուի թէ Սպանիա ո՛ր աստիճան կրնայ մասնակցիլ կռիւին։ Արդէն 80,000 սպանիական զինուորներ կը պահուին Նահանջի գիծերուն վրայ, անշարժութեան դատապարտելով Ռիֆի զօրքը։ Միւս կողմէ, Սպանիա արտօնած է որ ֆրանսական օդանաւեր յածին իր ազդեցութեան շրջանակին վրայ։

Վերջին լուրերու համաձայն, զինուորական գործողութիւնները մեղմացած են։

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Երէկ իրիկուան թերթերը կը գրեն թէ դրամատուներու գործադուլը կը տարածուի, բայց հաշտարար տրամադրութիւններն ալ պակաս չեն։ Որքան կը ծաւալի շարժումը, այնքան ստիպողական կը դառնայ լուծումը։ Դրամատուները յօժարութիւն չեն պատասխանած աշխատանքի Նախարարին հրաւէրին, բանակցելու համար։ Պաշտօնեաները Նախարարին առջեւ պարզեցին իրենց վերջնական պայմանները։ Կը պահանջեն վճարել գործադուլի շրջանին օրականները. վերահաստատել բոլոր բանթողները, առանց ո՛րեւէ պատիժ սահմանելու, ամսական 100 ֆրանք յաւելում կատարել, կանոնաւորել կենսաթոշակները, և անձեռնմխելի պահել իրենց արհեստակցական իրաւունքները։

Հայկական Հպատակութեան խնդիրը

Կ'իմանանք թէ բանակցութիւններ կը կատարուին ֆրանսական կառավարութեան և Թուրքիոյ միջեւ, Թրքահայերու հպատակութեան հարցի մասին, որ կը պահէ իր կնճռոտ վիճակը։

Քիւրտերը կը յարձակին հայ գիւղերու վրայ

Մոսկուայի «Փրավտա»ին մէջ կը կարդանք.— Յուլիսի 16ին Ճէլալցի Քիւրտերը յարձակեր են Նորաշէնի (Շարուր) վրայ։ Ասում-ը բաժնուեր է երկու մասի, մէկը 14 հոգիով զրաւեր է Դարալագեազի Անրիճա գիւղը, թալաներ է քառասուն գիւղացի, քշեր տարեր է երկու հայ աղջիկ, ինչպէս և 20 ձի, 6 գոմէշ։ Յուլիսի 17ին և բեկոյեան 10 զինուած Քիւրտեր Սառտարակի շրջանին մէջ յարձակեր են Շարուրի գործադիր կոմիտէի Նախագահ Ալի-Թաղի զատէի և ուղեկից ոստիկաններու վրայ. հրացանաձգութեան բռնուելով. Ալի-Թաղի—զատէ սպաննուած և ոստիկանները—վիրաւորուած եղած են։ Քիւրտերը կողոպտած են մօտակայ գիւղի գիւղացիները և ապահով հեռացած են։ Վերջերս նման յարձակումներ յաճախադէպ են։ Դարալագեազի խումբերը կրցեր են ետ առնել գերի տարուած աղջիկները և անասուններու մէկ մասը։ Յուլիս 18ին Նախիջեւանի մէջ կատարուած է ընկ. Թաղի-զատէի հանդիսաւոր թաղումը, Յեղափոխական տան հրապարակին վրայ պիտի կանգնի Թաղի-զատէի արձանը։

Բամպակի մշակութիւնը

Յուլիսի 21ին Թիֆլիսի մէջ փակուած է Անդրկովկասեան բամպակի խորհրդաժողովը. ընդունուած բանաձեւերէն մէկուն մէջ կը մատնանշուի թէ բամպակի աճման կնահատութեան պատճառով, վախ կայ որ բամպակագործները պակսեցնեն ցանքի քանակը։

Նոր դատապարտութիւններ Վրաստանի մէջ

Վրաստանի գերագոյն ատեանը 18 օրուան դատավարութենէ մը յետոյ իր վճիռը տուաւ Վրաստանի յեղափոխական կոմիտէի անդամներու մասին։ 47 ամբաստանեալներ կային։ Գլխաւորներէն Անդրոնիկաշվիլի, Եանոշաշվիլի և Ձինիլի մահուան դատապարտուեցան, բայց պատիժը 10 տարի բանտարկութեան վերածուեցաւ, իբրև «զղջման գին»։ Կախիանի դատապարտուեցաւ ութը տարի բանտարկութեան։ Միւս ամբաստանեալները, բացի մէկէն որ անպարտ հռչակուեցաւ, դատապարտուեցան 3—5 տարի բանտարկութեան։ Նոյնհայ դատապարտեալներուն պատիժը ջնջուեցաւ զանազան պատճառներով։

Գերմանական հողերը կը պարպուին

Ռուրի պարպումէն յետոյ, որ վերջացաւ անցեալ շաբթու, դաշնակիցներու զօրքը որոշեց որ պարպուին նաև գերմանական Տիւսելտորֆ, Տուիզպուրք և Ռուրորդ քաղաքները։ Այս վայրերը գրաւման տակ էին 1921 Մարտէն ի վեր, իբրև ճնշման միջոց։

Ամերիկայի հանքագործներն ալ

Անգլիոյ հանքագործներուն խնդիրը չլուծուած, նոյնքան ծանր տագնապի մը լուրը կը հասնի Ամերիկայէն։ Հեռագիր մը համաձայն, բանակցութիւնները խզուելու վրայ են Մ. Նահանգներու հանքատէրերուն և հանքագործներուն միջեւ։ Գործադուլը անխուսափելի կը նկատուի Սեպտեմբերին։ Կացութիւնը ամէնէն աւելի ծանր է արեւելեան Վիրճինիոյ մէջ, ուր խռովութիւններ ալ ծագած են։

Ճէպէլը Տրիւզի կռիւները

«Թայմզ»ի թղթակիցը 4 օգոստոս թուականով կը գրէ Պէյրութէն.—Կիրակի օր ծանր կռիւներ տեղի ունեցան ապստամբ ցեղերուն և Ֆրանսացիներուն միջեւ Սարսափելի տաքին և ջուրի Նուազութեան հետեւանքով, Ֆրանսացիները առ այժմ կը սահմանափակեն իրենց գործողութիւնները։

Սխալ է թէ անգլ. զօրքը կը գործակցի Ֆրանսացիներուն։ Պաղեստինի Տիւրզիները թուրք անգլիասէր են եւ հաւանական չէ որ դէպքեր պատահին Անդր-Յորդանանի մէջ։

Յունաստան կը զինուի

Յունական կառավարութիւնը պայմանագիր մը ստորագրեց, որուն համաձայն 100,000 մանլիխէր հրացան պիտի ստանայ իտալական գործարաններէ։ Ապսպրանքին մէկ մասն է այս, եւ Իտալիոյ յանձնուած է, որովհետեւ ամէնէն աժանը պիտի հայթայթէ։

Յունաստան միեւնոյն ատեն ուժ պիտի տայ օդային տորմիղին։ Մեծ քանակութեամբ օդանաւեր պիտի յանձնարարուին։ Այս տարուան ռազմափորձերը տեղի պիտի ունենան Օգոստոս 17ին, Մակեդոնիոյ մէջ, ֆրանսական զինուորական պատուիրակութեան ղեկավարութեամբ։ Ռազմափորձերը երեք շաբաթ պիտի տեւեն։

Ածուխի բեռը

Պելժիոյ մէջ լրջօրէն մտահոգ են, հանքածուխի գերարտադրութեան հետեւանքով։ 2,000,000 թօնօ հանքածուխ յաճախորդի կը սպասէ։ Յոյս կար որ մէկ մասը արտածուի անգլ. գործադուլին հետեւանքով, բայց գործադուլ չեղաւ. միւս կողմէ Պելժերը չեն կրնար մրցիլ հոլանտական և ֆրանսական արտադրութեանց հետ։ Իսկ ամէնէն տարօրինակը, Պելժիա ճիշդ այս օրերս 200,000 թօնօ հանքածուխ ևս պիտի ստանայ Գերմանիայէն, իբրև հատուցում։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ.— Փարիզի Դատաստան. Խորհուրդի Դիւանէն.—

Դատաստանական Խորհուրդը լուծեց Սթանօսցի Միսակ Հիրինեանի ընդ Իսկուհի Սկաճաճեանի պսակը, և տըւաւ Միսակի իրաւունք վերամուսնութեան, հաստատուած ըլլալով որ Իսկուհի չորս տարիէ ի վեր Էնկիւրիի մէջ կը կենակցի Թուրքի մը հետ և մերժած էվերադառնալ իր ամուսնական յարկը։

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր թղթակիցներէն՝

1.—Մանրամասն կարեւորութիւն տալ ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ, ուր շատ մը հայկական համախմբումներ անյայտ կը մնան տակաւին։

2.—Կարելի եղածին չափ ճշտել իւրաքանչիւր գաւառի, քաղաքի կամ գործարանային շրջանի հայ գաղթականութեան թիւը, անհատ կամ ընտանիք. իրենց ծննդավայրով եւ զբաղումներով։

3.—Տեղեկութիւններ տալ դպրոցական մանուկներու մասին (ո՞րքան են, ո՞րքանը ֆրանսական դպրոց կ'երթան, ո՞րքանը փողոցները կը թափառին կամ գործի մտած են)։

4.—Գրել տեղական կազմակերպութեանց մասին, եթէ կան (Ազգ. Միութիւն, լսարան-ընթերցարան, Հօկ, Կարմիր Խաչ, Մարզական Միութիւն ևն.)։

ՅՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Արմէն-Գարօ» Երիտասարդներու Թաղային խումբի կազմութեան տարեդարձին առթիւ, ժողովի կը հրաւիրուին միւս Թաղային խումբերուն բոլոր ընկերները, յառաջիկայ շաբաթ գիշեր ժամը 8 ու կէսին (8 Օգոստոս)։

Գիտի խօսին որոշուած ընկերներ.

1, Rue de Buci, 1 - Paris (6°)

(Մէթրօ Օտէօն)

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թաղացային Կոմիտէն ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ բոլոր Թաղային խումբերը և ընկերները 13 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8 ու կէսին 2, Rue du vieux Colombier *ի վերի յարկը։*

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Վարժարանի այն սաները, որոնք աւարտած են թէ թերաւարտ, որոնք Փարիզ և շրջակայքը կը գտնուին, հաճին ներկայ ըլլալ Ծկեղեցւոյ Խորհրդարանը յառաջիկայ 16 Օգոստոս Կիրակի օր, կէսօրէն առաջ, ժամը 11ին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար,

Խումբ մը Սանասարեանցիներ

Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» Թաղային Կոմիտէի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս գիշեր ժամը 8 ու կէսին, ծանօթ հասցէին։

Le Gérant : H. TEUTRNIER.

Impr. Ch. Nercès— 65, rue Pascal Paris.

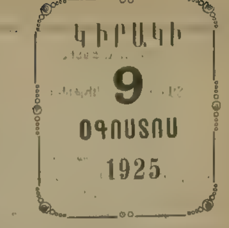
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration { 65, Rue Pascal, PARIS (13)
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	20 ֆր.	40 ֆր.	70 ֆր.
Անգլիա եւ "	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	5 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէք. մանդափոստ եւլն. ղրկել Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի անունով

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 4 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԵՌՔԵՐԸ ՍԵՂՄԵԼՈՎ...

Գործեան հանգոյց մը դարձաւ հայկական հպատակութեան խնդիրը

Եւ շատ հասկնալի է պատճառը:

Մեծերը յաղթական էին ամէն տեղ. բայց պարտուեցան ամէնէն խախուտ ճակատին վրայ: Եւ հիմա, իրենք ալ կը քաշեն հետեւանքները, նոյն իսկ իրենց քաղաքական և տնտեսական շահերուն տեսակէտով:

Բայց փակենք այս պժգալի էջը. որ պատմութեան կը մնարերի:

Մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը, և անկէ վերջն ալ ի զօրու էին հայկական անցագիրները: Դաշնագրին վաւերացումէն յետոյ, մէկ-մէկ քթմնջել սկսան զանազան պետութիւններ, «յանուն միջազգային օրինաց»: Այլեւս չկար հայկական պետութիւն, բառին իրական իմաստով. Հայաստանը բաժնուած էր Ռուսիոյ և Թուրքիոյ միջեւ, իսկ այն հանրապետութիւնը որ կը մնայ այսօր, Երեւանի մէջ, մաս կը կազմէ խորհրդային ընդհանուր Միութեան և անոր յանձնած է իր զէնը, հետեւաբար և միջազգային քաղաքականութիւնը: Բոլորն ալ գիտէին այս իրողութեան պատճառը, մանաւանդ անոր հետեւանքները, և ձայն չէին հաներ, իբրեւ թէ «բարեացակամութիւն» ցոյց տուած ըլլալու համար: Սակայն վաւերացումէն յետոյ, և ամէն անգամ որ խնդիրը ունեցան Թուրքիոյ հետ, դժկամակութիւնները շեշտուեցան: Առաջ մը Պուլկարիան դժուարութիւններ հանեց, եւ կամաց կամաց անվաւեր նկատեց հայկական անցագիրը: Յետոյ Ցեռնաստանը, եւ Ռումանիան, ու կարգը եկաւ Մեծերուն: Իտալիան արդէն շատ գործ չունէր Հայերուն հետ, քանի որ գաղթական չընդունիր, և Խորհրդային Միութիւնը ճանչնալէ անմիջապէս ետքը, Անգլիա ճանչցաւ հայկական անցագիրը: Անգլիա նմանապէս. Ամերիկա ոչ Լօզանի դաշնագիրը վաւերացուցած է, ոչ ալ կը ճանչնայ Խորհրդային իշխանութիւնը, եւ գործերը ձգած է իրենց վիճակին:

Այս անգամ Ֆրանսան է որ հարկ դատած է պաշտօնապէս ծանուցանել իրերու նոր վիճակը, եւ հրահանգներ հաղորդել հիւպատոսներուն եւ նահանգապետներուն, թէեւ, իրականին մէջ, միջին ճամբու մը կը հետեւի, որպէսզի անտեղի դժուարութիւններ չծագին:

Միջազգային, օրինական տեսակէտէն անկախաբար, այս բոլոր ընկրկումներուն մէջ կարմիր թելի մը պէս կ'երեւայ արտաքին ազդեցութիւնը: Անոնք որ իրաւապէս ճանչցան Խորհրդային իշխանութիւնը, տեղի տուին անոր պահանջին առջեւ, հայկական անցագիրը ջնջելու համար: Հաճելի ըլլալու ձեւ մըն էր այս: Նոյն պահանջը դրաւ նաեւ Թուրքիա, մանաւանդ Լօզանի Դաշնագրէն յետոյ, եւ մինչեւ հետեւ յամառօրէն կը շարունակէ հետապնդել ամէն տեղ, Մեծերուն թէ փոքրերուն առջեւ: Պուլկարիոյ վարիչները հայկական անցագրին դէմ ելան յանկարծակի, ճիշդ այն օրը երբ սկսան բանակցիլ Էնկիւրիի հետ: Իբրեւ պարտուած պետութիւն, ստիպուած էին զոհացում տալ անմիջապէս. թէեւ շատ լաւ գիտէին որ հայկական անցագիրը, ո՛ր եւ է մէկու չպատճառելէ զատ, մեծապէս կը դիւրացնէր հայ գաղթականներուն իրաւական կացութիւնը: Ֆրանսան Պուլկարիա չէ, եւ սակայն կը հետեւի նոյն ճամբուն, տհաճութիւն չպատճառելու համար:

Հինները բսած են,— համբուրէ այն ձեռքը զոր չես կրնար կտրել: Երէկուան յաղթականները չկրցան կտրել այդ ձեռքը. բայց չեն ալ կրնար համբուրել, եւ կը նախընտրեն սեղմել...

Ձեռք սեղմելով յարմարելու, սիրաշահելու այս քաղաքականութեան նոր հետեւանքներն է որ կը կրեն, այսօր, մեր ցիրուցան հայրենակիցները, Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր: «Յաղթականը» սրածէ տխրժակները, եւ եթէ ոչ ձեռքը, գոնէ ձայնը կը հասցնէ ու՛ր որ կրնայ: Եւ դժբախտաբար հաճութեամբ կը լսուի այդ ձայնը, որ խառնմնալից է միշտ, հակառակ խոսպատ եղանակին: Թուրքիա հետեւողական է իր ուղղութեան մէջ. հայկական հպատակութեան մը փաստը մերժելով, ան ոչ միայն կը ձգտի խախտել ո՛ր եւ է իրաւական դիրք եւ բաշխմերու քաղութեան մը վերածել հայ գաղթականութիւնը, այլ եւ յափշտակել անոնց ինչքերը: Արդէն հոկայաքայլ յառաջդիմեր է այդ ճամբուն վրայ. 1915էն ի վեր անդադար կը շարունակուի «լքեալ գոյքերու» թալանը: Իթթիհատը յանձնաժողովներ կազմած էր տեղահան ժողովուրդին գոյքերը «մատակարարելու» համար: Միլլին աւելի կտրուկ գտաւ, եւ առաջին տարէն ապստամբներուն ալ հաշուեյարդարի ենթարկեց: Իսկ այժմ ահաւոր համակ է ինչ որ կը մնայ անտէր, մանաւանդ Իզմիրի շրջանին մէջ:

Ո՞ւր է ելքը այս անելին:

Անտարբեր առ այժմ: Ձեռքի սեղմումներու շրջան է հիմա, երկու կողմէն ալ, կարմիր թէ ճերմակ...

ՏՈՄՍԵՐ

ՔԷՆ, ԽԱՂ, ԳԻՆԻ

Վրիպակ չէ, մի՛ խնդաք:

Այո, քէն, խաղ, գինի. ոչ թէ կին, խաղ, գինի, ինչպէս կ'ըսեն սովորաբար.

Առաջին բառը անդին չէ, գիտեմ. բայց տեղի՞ն է մասնաւորուած իրողութիւնը:

Ամէնքդ ալ գիտէք, անշուշտ: Մեր մարզիկներ, կամ անոնց վարիչները անէնէ մը ի վեր քէն բռնած են իրարու հետ: Ընկեր ընկերոջ երեսին կ'ըսէ, «առանց դատանանքի խորութեան Չեմ ուզեր մարզամասնութիւններով զբաղիլ, չեմ ալ ճանաչեմ: Մեր տեսակ մը ներքին վէճերը հետեւանք են պարզ բոլի-բոյլներու, եւ ապահովաբար այս ալ այդ կարգէն է:

Հայկական մեծ Մարզահանդէս մը տեղի կ'ունենայ այսօր, եւ «Յառաջ» ուրախութեամբ արձանագրեց թէ Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Հ. Մ. Մ. միացեալ ուժերով պիտի մասնակցին անոր

Ի՞նչ բարի լուր:

Բայց «չաւագոյնը լաւէն լաւ է», ինչպէս կ'ուսուցանէր ողբացեալ ուսուցչապետը, Եւ. Պէրպէրեան

Այսօր, հայկական ողիմպիականի մրցումներուն մէջ, երբ իւրաքանչիւր մարզիկ ապաւէզ պիտի գայ իր աշխատանքը արժեցնելու եւ ծափեր խլելու համար, պիտի կրնա՞նք ծափերով փակել նաեւ ներքին պառակտումները:

Պիտի կրնա՞նք աւելցնել թէ այլեւս ոչ քէն կայ, ոչ ալ վէճ, այլ միայն զօրծ, կենսալի եւ եղբայրական աշխատանք

Խաղացէ՛ք, սպաք, եւ լա՛ւ խաղացէք Մարզանքը լրացուցիչ մասն է այս ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան պայքարին. Առողջ երակն ու ջիղերը՝ բանկագին հարստութիւններ են թէ Ֆիզիքական եւ թէ բարոյական տեսակէտով.

Բայց, մէկ մրցումէն միւսը, մի՛ մոռնաք թէ ձեր կոչումն է ուժերը ամփոփել, ոչ թէ ցրուել: Ձեր ցլապինդ վարժութիւնները, ձեր խոյանքը, ձեր ոստումները պէտք է սորվեցնեն ձեզ վերէ՛ն նայիլ մանր բաներու վրայ, եւ ժպիտով մը հարթել թիւրիմացութիւնները

Խաղացէք, եւ թող ձեր խաղերուն խանդավառութեան մէջ, բաց դաշտի վրայ, յայտարարուի թէ պարզ աւկած մըն էր քէնը.

Ու մարզահանդէսէն դարձին, ձեր յաղթանակի գինովութեան մէջ, խմեցէք փոփուրցինին

Խաղն ու գինին թող փոփուրի վերածեն բոլոր քէները

ՎԱՐԱԶ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՋՆՋՈՒԵՑԱՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Ծանօթ հայագէտ Պ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր Տեմբսի 7 օգոստ. թիւին մէջ կը հրատարակէ «Լեհաստանի Հայերը» խորագրով յօդուած մը, որուն մէջ նկարագրելէ յետոյ Խրիմի հայ վաճառականներուն գաղթը, կ'ըսէ.

— «Ու անա Հայերը, փոխանակ ջարդուելու և հալածուելու Լեհերէն, ինչպէս կ'ընէին այլուր ուրիշ ժողովուրդներ, ա՛յնքան սերտիւ կապուեցան նոր երկրի տէրերուն, որ չուշացան կալիցիոյ ժողովուրդին հետ նոյնանալ: ԺԷ. ու մանաւանդ ԺԸ. դարու վերջերը ձուլումը կատարեալ եղաւ: Որու է թէ լեհացած ձեւով հայ անուններ շարունակեցին մնալ և հայ ընտանիքները հաւաքաբար ապրեցան, սակայն ԺԸ. դարը տեսաւ Կալիցիոյ և Պուքովինայի Հայերուն ամբողջական լեհացումը: Սիրտով, մտայնութեամբ և ազգութեամբ անոնք ընդ միշտ լեհ դարձան:

«Լեհաստանի ազդեցութիւնը այնքան մեծ եղաւ իր հողին վրայ ապաստանած հայ ազգին վրայ, որ ո՛չ մէկ Հայ միտքէն անցուց իր պապերուն երկիրը վերադառնալ, որովհետեւ շատ լաւ գիտէր թէ ի՛նչ կը սպասէր իրեն Արաքսի և Եփրատի ափերուն վրայ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿ. ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վաւերական աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան դիմումներուն վրայ, կարգադրուած է, որ Ֆրանսայի մէջ Թրքահայերու անցագիրներուն վրայ այսուհետեւ արձանագրուի ոչ թէ Turc կամ de nationalité turque, d'origine Arménienne, (Թուրք կամ Թրքահպատակ, ծագումով՝ հայ), այլ պարզապէս d'origine Arménienne, առանց յիշելու nationalitéն (հպատակութիւն):

Այս իմաստով նոր շրջաբերական մը պիտի ղրկուի բոլոր նահանգապետներուն: Միեւնոյն ատեն ձեռնարկները կը շարունակուին, ուրիշ դժուարութիւններ հարթելու համար: Կ'իմանանք թէ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին նախագահն ալ համախորհուրդ կը գործէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ, այս գետնին վրայ: Այս առթիւ, արտաքին նախարարութեան վարչական բաժնի տնօրէնը գոհունակութիւն յայտնած է Պ. Խատիսեանի. հայ գաղթականներու օրինապահութեան մասին:

Մարսիլիոյ հիւպատոսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, տեղական իշխանութիւնը հաւանած է որ առաջուան ձեւով շարունակուին հայկական անցագրի գործողութիւնները:

ՄԵԿ ՄԻԼԻՈՆ ՐԲ. ՎԱՐԿ ԱԼԼԱՀՎԵՐՏԻԻ ՊՂՆՁԻ ՀԱՆՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Խորհ. Հայաստան»ի վերջին թիւերէն կը տեղեկանանք թէ Մոսկուայի կարգադրութեամբ 900,000 րբ. վարկ սահմանուած է Ալլահվէրտիի պղնձի հանքերուն բարելաւման համար: Այս նպատակին պիտի յատկացուին նաեւ 10,000 փութ պղնձի վաճառումէն գոյացած դրամները, այնպէս որ հիմնական դրամագլուխը մէկ միլիոն րուբլին կ'անցնի:

Օգոստոսի սկիզբէն պիտի սկսին գործել հանքերը, 600ի հասցնելով բանուորներու թիւը:

Ո՞ւր կուտան Մուսուլը

Օգոստոս 7ին հրատարակուեցաւ Մուսուլի միջազգային յանձնախումբին տեղեկագիրը, որ շատ առանձգական է:

Երեւոյթէն դատելով, տեղեկագիրը նպաստաւոր է Թուրքիոյ, թէեւ այս վերջինը փութացեր է բողոքել, պահանջելով որ իրեն վերադարձուի Մուսուլը, «խաղաղութեան շահուն համար»: Յանձնախումբին կարծիքով, վիճելի հողերը պէտք է մնան Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ, որքան ատեն որ այս վերջինը չէ հրաժարած իր իրաւունքներէն: Բայց որպէս զի երկիրը կարենայ հասնիլ իր կատարեալ զարգացման, «նախընտրելի է Մուսուլը դնել Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեան տակ մինչեւ քսան եւ հինգ տարի»: Յանձնախումբը կը թելադրէ նկատի առնել Քիւրտերուն բաղձանքները, որոնց համաձայն քիւրտ պաշտօնեաներ պէտք է վարեն երկիրը և քիւրտերէնը պէտք է պաշտօնական լեզու ըլլայ:

Տեղեկագիրը բաց դուռ կը ձգէ, վիճելի հողը ի նարկին Իրաքի և Թուրքիոյ միջեւ բաժնելու համար, բայց այդ պարագային կ'առաջարկէ սահմանագիծ մը որով Թուրքիոյ կ'իյնայ Մուսուլի շրջանին մեծ մասը: Կարճ խօսքով, յանձնախումբը Ազգերու Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդին կը ձգէ վէճին վերջնական լուծումը:

Այս առթիւ, կարծիք կը յայտնէ նաեւ հաշակաւոր նաւթահորերու մասին, որոնք աղբիւրն են այս բոլոր վէճերուն և որոնց իրական արժէքի մասին վերապահ է:

Անգլիա եւ Խորհրդային Միութիւնը

Ուրբաթ օր, նորէն հարցապնդումներ եղան անգլիական խորհրդարանին մէջ, անգլեւռուս յարաբերութեանց մասին: Նախորդ դահլիճին արտաքին խորհրդականը ամբաստանեց կառավարութիւնը թէ «արհամարհոտ անտարբերութեամբ» կը նայի այս հարցին վրայ, վնասելով անգլիական առեւտուրին: Իր յաջորդը պատասխանեց թէ ներկայ դահլիճը պատրաստուած դաշնագիրը մերժեց երկրին կամքին համաձայն: «Մենք ալ ուրիշ բան չենք ուզեր եթէ ոչ առեւտուր ընել Ռուսիոյ հետ: Եթէ Ռուս կառավարութիւնը կ'ուզէ բարեկամաբար մօտենալ Անգլիոյ և որոշ առաջարկներ դնել, պատրաստ ենք բարեացակամութեամբ նկատի առնելու զանոնք: Այլապէս, ժամավաճառութիւն է առաջարկներ ներկայացնել մեր կողմէ:

(Լուրերու Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՅԱՌԱՋ-Ի ՊԱՏՄՈՒՎԾՔՆԵՐԸ

ՏԱՆՁԻ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

(Շար. 3-րդ թիւէն ու վերջ)

Ես կայներ եմ մենծ հօրս էգին մէջ, ուրուն շուքը Աստուած—երբ ստեղծեց մեր գիւղը, ինչպէս մենծ հայրս կը պատմէր,—արտեւանունքի պէս դրեր է հոն. որ բաքախէ գիւղին վրան։ Դէմօքը կը շարուին Թոխ-Թոխ Գարեգիննեց էգին, Պաղտիկ պապային էգին, Մեղատէրենց կալը, յետոյ Քանկանի կանանչ գօտին, ու գիւղին ոլխարներուն սայլաններ։ Ետեւօքը նորէն էգի, Ճանիկենցը, Խօճա-Պըլըխին՝ բուր պէս այդ մինակուկ մարդունը, Մխճինցը, ու բարձրաւանդակը։

Մենծ հայրս Օգոստոս ընկոյզին, Երկան ընկոյզին, Չէթին ընկոյզին կարգին ետեւ տանձի մը ծառ ունի։ Ամէնէն շատը կը սիրէ այդ ծառը։ Զիս ալ կը սիրէ, բայց այդ ծառն ալ կը սիրէ։ Իր առջի նշանածին անունովը—որ կանուխ մեռեր է,—ծառը Մարիամ անունով կնքած է։

Մարիամ ծառը մեր ժամ'ուն Զարխափան Աստուածածնի մէջքին պէս մէջք ունի, ոսկի տանձերը անոր կրակէ մատներուն կը նմանին։ Մանր են տերեւները,—որ Օգոստոսին դեղին, ու հովէն շարժին, աղջկայ թարթիչ կը կարծես, որ քեզի կը կանչեն։ Մայիսին կը ծաղկուորի, ու ճերմակ գմբէթ մը կ'ըլլայ, Յունիսին տանձերը աչք կը բանան, այն ատեն պզտիկ աղջիկի պըտուկի կը նմանին անոնց, ատոր համար մենծ հայրս դեռ ուտելը մեղք է, կ'ըսէ։ Յուլիսին քաղցրութեամբ և բոյրով լեցուն բաժակներ կը դառնան. ամբողջ էգին կը բուրէ, ճիշդ հօրս հարսնիքի սնտուկին պէս. Թիթեռնիկները գլխուն շուրջ գոյնզգոյն ժապաւէններու նման կ'ելլեն ու կ'իջնեն, մեղուները կը բզզան, պիծակները կը սուրան, հովերը հողմահարի պէս կը ծփան, և Թագուհի Մարիամ ծառը գլուխը կը թօթվէ ու . . . կարծես պալատի մը մէջ՝ քալելու կ'ելլէ։

Մենծ հայրս բանաստեղծ է, միշտ հետս քիւրտերէն երգով մը կը խօսի, Մարիամ ծառին հետ ալ հայերէն։

—Մարեամ, դուն գառան նման, գլուխդ՝ լուսընկան, շուքդ՝ երկնքի պէս կլոր ու լայն, ես քեզի վուրպան։

Ու շուքին ու բոյրին մէջ գինովցած, իր չինած նստարանէն ոտքի կ'ելլէ, հողը փորեմ կ'ըսէ, չի փորեր ու կ'երգէ, կիրամուտքի ժամու չարականի մը եղանակովը, այսպէս, (ընթերցող, դուն ալ երգելով կարդա).

—Փառք քեզ, Մարիամ, հառդ առաւօտ-աշխարհ. անմահական սուրբ պատկերն ջուրէն ելլող մէլեքին, ոսկի կաթող մազերով՝ արձակ ու տարածեալ Իշխանուհւոյ անկողին, ծաղկազարդեալ, բուրավառ։ Օրհնեալ ըլլաս, կոյս Մարիամ, պտղաւորեալ պորտդ օրհնեալ։

Մենծ հայրս քովէն չի զատուիր։ Թաշունները կը հեռացնէ, ու կը հալածէ գիւղին լակոտները, որ հեռուէն ճամբայէ մը քար կը նետեն։ Երբ հովը ուժով փչէ, — մի՛ վախնար, Մարիամ, սուտ հով է, կ'անցնի,—կ'ըսէ ու նշանածը կ'ապահովցնէ։ Երբ Օգոստոսի արեւը հալած մանանայի պէս կ'իջնէ, ձեռքերը կը տարածէ ու կ'օրհնէ։— Հրճուէ, Մարիամ, կը պոռայ հեռուէն։ Երբ Հէյէճի կատարէն ամպ մը սեւ ուրուրի պէս երեւի, մենծ հայրս, վախցած, կը կենայ, կը մամռայ, երկար, ու մտքովը աղօթք մը կ'ըսէ, յետոյ սեւ ամպին կը նայի ու կը նայի, մինչեւ [illegible]։

⁂

Ափսոս, հազար ափսոս, ամպերը դարկին բարձունքէն, կայծակները կրակէ դանակներու պէս ճեղքեցին երկինքն ու երկիրը, անձրեւը իջաւ ու ծածկեց մեր գիւղը։

Մարիամ տանձին ծառը ջախջախուեցաւ, ճիւղ, տերեւ ու պտուղ գետին թափեցաւ, ու մենծ հայրս ցեխին մէջ փռուեր՝ կուլայ . . .

Մենծ հայրս, պզտիկ տղու պէս, պտղածառին հիւանդութեան մատնուած, անմխիթար է։

⁂

Արեւ կայ մեր գիւղին վրայ, ինչ արեւ։

Վերի բլուրին ետեւ, խփուելու վրայ թարթիչ մը, ու այգիներն ի վար, բըռնկած փոշի մը։

Բարակ շաղ մըն ալ արեւին հետ կ'իջնէ. անձրեւին կաթիլները, գոյնզգոյն գնդասեղներու նման, կ'իյնան հարսերուն ծամերուն և գիւղին ծառերուն վրայ, ու տերեւները, կ'ըսես, կը ծակծկին։ Շատ անգամ կը կարծես որ, անձրեւը չէ, այլ արեւն է. զունդ, զունդ, օղի պէս կը թափի։

Գուլոենց Բենիկը, Պառաւիկ Մամային միջնախաղողի տունկով ծաղկահիւսուած թզենիին տակ նստեր կը խորհի որ, այս ժամուս, տանձի պահապանները տուն դարձած կ'ըլլան, որովհետեւ թէ անձրեւ կուգայ և թէ իրկուն կ'ըլլայ արդէն։ Մարիկոսին տղան կ'առարկէ թէ անձրեւը եղինկի անձրեւ է, սուտ սուտ կը տեղայ ու կը դադրի շուտով յետոյ թրջուած ծառէն պտուղ հաւաքել դժուար բան է, կ'աւելցնէ։ Մանչոյ Ցիլոս մատներովը մազերը դէպի ետ կը սանտրէ և Բենիկին ուժ կուտայ։

—Ա՜խ, Վաննէս, Արեւին փոքր տանձի մը ծառ կայ, հասունցեր հասունցեր պտուկերք դարձեր են տանձերը։ Ուզես՝ Քացախ մամային տանձը կը թօթվենք, անանկ փրփրեր՝ ճեղքերէն դուրս են կախուեր, որ քաղքցի աղջկայ շիլլինք կ'ըլմանին, տանկ կօթին վրայ ծռած, ոմանց փիլոփշի, ոմանք կրակի կտոր, ոմանց կատուի լեզու։ Ուզես՝ մեր Անուշ տանձին գողութեան կ'երթանք, հայրս քաղաք գացած է . . .

Գովքը օգնեց։ Խումբը ճամբայ կ'ելլէ. Այսօրմայի ակէն ջուր խմելու պատրուակով պարտէզներէն անցնելու արտօնութիւնը ունեցած ըլլալ կը կարծէ։ Պածանին տղան ծառ ելլելու եօթը տեսակ մեթոտ ունի, հիմա վերջին ձեւը կը բացատրէ։ Եթէ ծառին բունին փուշ կամ երկաթ փաթթած են, չուան մը կը նետուի մէկ ճիւղին, և միւս ծայրը կը կապուի մօտակայ ծառի մը արմատին։ Եւ մաքրջի նման պտուղի գողերը չուանին վրայէն կը բանին։

Մոյ, գրպան, թաշկինակ չեցուն են։ Ցանկարծ սրտոտ Զօնջոնը վտանգի նշանը կուտայ, սուլումով մը, դիմացի բլուրէն։

Փուշ, մացառ, առուակ, թումբ ու ձոր մէկ շունչով կը կտրեն կ'անցնին։ Վարը, Մուղալին ամայի ձորը կը հասնին, քիչ մը կը հանգչին, ճամբան ետ մնացողներուն կը սպասեն։ Դեռ մէկը կը պակսի։ Վախնամ՝ բռնուած է, ծածկին տակ լղրդալէն մեռնի, կ'ըսէ Բենիկ։ Խոզիթը, անպիտան բույս մը, ամբողջ հագածնին վերէն վար ծեփեր է։ Ցանկարծ Քացախ մաման ճամբու մը ծայրէն կը փրթի։

—Ծո՜ տղաք, որո՞ւ տանձի գողութեան գացիք, մեր տանձը չըլլայ, տե՛սնեմ ես կը ճանչնամ։

—Վարժապետենց տանձը, կ'ուզէ խաբել Բենիկ։

—Վարժապետենց հո՞ս, վազէ, տանձին գողերը հոս են։

—Քացախ մամա, սուտ է, մեր տանձն է։

—Վո՜ւյ, չէլլեր բարկ արեւին գայ, տղա՜յ, տարին տղաքը ժողվեցիր, հօրդ տանձերուն վրայ գողութեա՞ն տարիր, մեղայ տէր, խելքէ պակաս տղան ալ փորձանք է։

—Մ՞ըսեր, Քացախ մամա, մ՞ըսեր, վաղն ալ քու տանձիդ գողութեան կուգամ։

—Փառք կատր, դուն ընտո՛ր մեր տանձին գողութիւն կրնաս ընել։ Գնա, աղջիկս Վարսենը պահապանութիւն կ'ընէ։

—Կ'երթամ ու աղջկանդ ծոցի տանձերն ալ կը թօթվեմ, գիտցած ըլլաս։

—Էշոյ վերնայ, շա՛ն զաւակ, օտարին տանձին գողութեան երթալու չափ սիրտ որ ունենաս, աշխարհք վայր չ'առնէր, բայց հօրդ տանձերուն վրայ օտարին տղաքը գողութեան որ կը բերես, տէրտէրն ալ կ'անիծէ քեզ, վարնոց, մայրդ ալ, հայրդ խմէք պիտի բերես։ Վո՜ւշ, խծուծի գայ քեզի պէս տղան, դժոխքին կրակը փորդ լեցուի, սակորներդ ծծումբի պէս էրին վառին . . .

⁂

Կ'արթննամ։ Երազներ են։ Զուռնան դադրած է։ Ցերեկս ուժգին կը բաքախէ։

Գիւղիս տանձերուն կարօտը աւելի կը վառէ հոգիս, ու տագնապ մը կ'ունենամ։

Ընկերներուս կը բացատրեմ, ջերմէն հոգիս բոցավառուած ․

—Տղա՛ք, գիւղիս տանձը որ չուտեմ կը մեռնիմ։ Քանիմէկ տեսակ տանձ կը ճանչնամ.—Թեփիկ տանձը, զոր եթէ ակռաներովդ ճեղքես, չորցած մանանայի քաղցրահամ փոշի կը դառնայ բերանիդ մէջ,—կաթնատանձը, սպիտակ ու կակուղ խմորի պէս է, և սեխի հոտ ունի. Թօփիւզ տանձը որ հօրի կը նմանի.— Ջրատանձը, դաւաթ մը ջուրի հետ չես փոխեր. քարատանձը, որ փուշը կը դնես և խնձոր կը դառնայ.—կապուտ տանձը, որ լորամարգիի կը նմանի, քա՜ղցր, քա՜ղցր, կրկին քաղցր.—Թուրքին տանձը, որ քսոտ կ'ըլլայ.—քարքըռուկ տանձը, որ լեռներուն մէջ կ'աճի.— այլաս տանձը, պզտիկ սրուակի մը պէս բուրումնաւէտ.— ձմեռատանձը, իլիկի պէս.—կէյրէկ տանձը, ապրշումի կծիկ է, որ ոսկի ջուրը թաթխած ես.—ո՞րը ըսեմ, ո՞րը չըսեմ, շատերուն անունն ալ մոռցեր եմ։ Օ՜, ես գիւղիս տանձը կ'ուզեմ, կամ գողցուած տանձ մը։

Ըսէք, չէք գիտեր պարտէզ մը, ուր տանձի ծառ մը իր փէշերը ցանկապատէն դուրս կախէ. կը մեռնիմ, եթէ հիմակ գողցուած տանձ մը չուտեմ։ Քացախ մամային անէծքը վրաս։ Ես պէտք է երթամ, պարտէզներէն անցնիմ, ցօղը ոտքերս թրջէ, ջերմէն այրող էրեսներս խոցէ, պէտք է ցատքեմ ցանկապատէն, ու տանձ մը գողնամ, և այնպէս կրծեմ, ուտեմ, ուտեմ, դուք պիտի տեսնէք որ ինչպէս պիտի աղէկնամ, մի՛ փափաք, չեմ զառանցեր, իրական կարօտս է որ կ'ըսեմ. դարմա՛ն. օ՜, գողցուած տա՜նձ մը. գիւղիս տանձերուն նմանը կ'ուզեմ…

Ջերմէն կը տառապիմ։ Ծաղկապալից նոպայի մը մէջ, կուլամ, կը բողոքեմ, թէ երազ չեմ տեսներ, այլ, խռովահար՝ կարօտս կը պոռամ։

Ու տեսիլքի մէջ կ'երեւին դեռ ինծի։

Մենծ հայրս, որ ցեխին մէջ փռուեր կուլայ իր կորսուած տանձերուն համար։

Քացախ մաման, որ շաղէն թրջած ճերմակ մազերով գլուխը կը թօթվէ ու կ'անիծէ։

Ու գիւղիս տանձերը, որ բուներ են եկեղեցիին ճիւղ ճիւղ մոմերուն բոցին պէս։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Կարելի կարգադրութիւնները բրած ենք, «ՅԱՌԱՋ»ը ամէն տեղ հասցնելու համար։

Կը խնդրենք մեր բարեկամներէն և ընթերցողներէն, իմացնել մեզի այն վայրերը ուր թերթ չի գտնուիր։

Շատ մը ընթերցողներ իրենց հասցէները հաղորդած են մեզի, իբրեւ բաժանորդ։ Կը խնդրենք որ տեղեկացնեն նաեւ բաժանորդագրութեան պայմանաժամը, որպէսզի չուշանայ հասցէներու տպագրութիւնը։

Այս առթիւ աւելորդ է յիշեցնել որ, ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ ԿԱՆԽԻԿ է։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՖԱՔԻՐԻՆ ՓՈՐՁԵՐԸ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

(Երկրորդ եւ վերջին յօդուած)

Նախորդ համարով ներկայացուցինք ֆաքիր Թահրա պէյի կատարած փորձերը, որոնք առջի օր կրկնուեցան Փրքի Թուռնեայի սրահներուն մէջ։ Այժմ կ'ուզենք զանոնք վերլուծել գիտական տեսակէտով։

Ինչպէս յանձնախումբը, մենք ալ կըցանք անձամբ և երեք անգամ իր փորձերուն ներկայ ըլլալով համոզուիլ անոնց իրականութեան։ Միւս կողմէ անոնց գիտութեան ընդունած բնախօսական կարգ մը օրէնքներէ դուրս կը գտնուին, մանաւանդ թաղումը՝ առանց շնչառութեան և առանց սնունդի։ Կարելի՞ է արդեօք գիտականապէս բացատրել այդ երեւոյթները։

Այդ մասին Թահրա պէյ ունի իր ուրոյ տեսութիւնները, որոնք աւելի բնազանցական (մեթաֆիզիք) և հոգեգանական (մեթափսիշիք) հանգամանք ունին։ Ան կ'ենթադրէ համաշխարհային տիեզերածորդ ուժի մը գոյութիւնը, որուն էութեան մասին ոեւէ կարծիք չի յայտներ, և որմէ մասնիկ մը ամէն անհատի մէջ կը մտնէ ծնած պահուն։ Այդ ուժը ընդհանրապէս ենթակայ է նիւթին, սակայն բուռ իրեն, վարժութեամբ, ինքնաթելադրութեամբ այն աստիճան կարելի է զարգացնել զայն որ նիւթը, մարմինը ենթակայ ըլլայ անոր։ Այդ ուժին շնորհիւ է որ ինք կրնայ իր մարմինը և անոր գործունէութիւնը ենթարկել իր կամքին և հետեւաբար իրագործել վերոյիշեալ արտակարգ փորձերը։ Մենք հաւանաբար ուրիշ առթիւ կ'անդրադառնանք այդ տեսութիւններուն։ Սակայն այժմէն իսկ պէտք է խոստովանիլ որ գիտութիւնը դեռ շատ քիչ բան գիտէ մարմնի և հոգիի (*) փոխյարաբերութիւններու և այս վերջնոյն յատկութիւններու և կարողութիւններու մասին։ Երկարօրէն և զանազան պայմաններու մէջ պէտք է ուսումնասիրել վերոյիշեալ փորձերը, մեկնութիւն մը կարենալ տալու համար։

Առաջին փորձը, ուր ֆաքիրը catalepsie-ի մէջ իյնալով մարմինը կը կարծրացնէ, կարելի է գտնել կարգ մը ախտաբանական վիճակներու մէջ, ինչպէս օրկ. յուսնոտութեան նոպային սկիզբը, «իսթերի»ի մէջ և մահուընէ վերջ։ Սակայն անոնք երբեւան կուգան ինքնաբերաբար, կամքէն բոլորովին անկախ, իսկ ֆաքիրը այդ վիճակը յառաջ կը բերէ քանի մը երկվայրկեանի մէջ, իր կամքի ուժով՝ և այնքան յաճախ որքան ուզուի։ Պէտք է ենթադրել որոշ ուժի մը գոյութիւնը զոր կրնանք անուանել կամք, հոգի, ելեկտրականութիւն, մագնիսական հեղուկ, որ կարող է յառաջ բերել այդ վիճակը և որ Տիր-Թոր-Գալի մօտ մասնաւորապէս զարգացած է։

Այդ ուժին շնորհիւ կարելի է բացատրել նաեւ անզգայութեան, սրոփ բաքախումներուն վրայ պառկելու, վէրքերէն արիւնահոսութիւնը դադրեցնելու կարողութիւնը։ Նախ պէտք է ըսել որ ֆաքիրին անզգայական վիճակը իրական է և ոչ թէ ցաւի դիմանալու մեծ վարժութիւն մը, ինչպէս ներկայացման գիշերը ենթադրեցին շատերը, նաեւ փրոֆ. Սիքար։ Մենք անձամբ փորձեցինք և տեսանք որ բնական պայմաններու մէջ ֆաքիրը չափազանց զգայուն է նոյնիսկ գնդասեղի հարուածներու։ Երկրորդ որ անզգայացումը, ընդհանուր կամ մասնակի, կարելի է գտնել կարգ մը ախտաբանական վիճակներու, ինչպէս «իսթերիոյի մէջ, բայց հիւանդի կամքէն բոլորովին անկախ։ Այս երկրորդ փորձը կարենալ բացատրելու համար պէտք է ըսել որ մեր ջղային դրութիւնը երկու մասէ բաղկացած է, մէկը կեդրոնական ջղային դրութիւնը (ուղեղը և անկէ մեկնող ջիղերը) որ կը հրամայէ մեր գիտակից աշխարհին և միւսը բուսական (orguo-végétatif) ջղային դրութիւնը կազմուած երկու ջիղերէ (sympathique et pneumogastrique) որ կը հրամայէ մեր անգիտակից աշխարհին, եթէ կարելի է այսպէս ըսել։ Մարսողութիւն, շնչառութիւն, արեան շրջան, զգայնութիւն ևայլն անոր ենթակայ են։ Երկու ջղային դրութիւնները իրարմէ անկախ են. յաճախ երկրորդը կրնայ ազդել առաջինին վրայ, իսկ առաջինը երբեք երկրորդին վրայ, այսպէս բնախօսական օրէնքներու տեսակէտով։ Ֆաք. Թահրա պէյ հաւանաբար հակառակը փաստել, եթէ երբեք կարենայ յետագային վէրքերը ըստ կամքի արիւնելու կամ արիւնահոսութիւնը դադրեցնելու, սրտի բաբախումները փոփոխելու փորձերը աւելի համոզիչ դարձնել։ Հոգ է որ ինք նորութիւն մը երբեւան բերած պիտի ըլլայ և կարող պիտի ըլլայ փաստել թէ կամքի որոշ ուժեղացումով կամ կեդրոնացումով կարելի է մեր անգիտակից աշխարհին հրամայել և այս՝ հակառակ բնախօսական օրէնքներու։ Հետաքրքրական պիտի ըլլար նաեւ գիտնալ թէ արդեօք անզգայութիւնը մակերեսայի՞ն (մորթային) է միայն, թէ ներքին գործարանները ալ անզգայ են ցաւին. գործողութեամբ մը կարելի է այդ հաստատել, ինչ որ դժուար է որքան, ատեն որ ֆաքիրին մարմինը անոր պէտքը չզգայ։

Թաղումի փորձը բոլորովին արտաբնական է։ Թահրա պէյ մասնաւոր խօսակցութեան մը ընթացքին ինծ յայտնեց թէ ֆաքիրները յաճախ շաբաթներով, ամիսներով և նոյնիսկ տարիներով կը թաղուին, ինչպէս օրինակ նշանաւոր Էլ-Ֆելէքին։ Անոնք կը թաղուին որպէս զի ոեւէ չարիք չկարենան գործել, որովհետեւ կ'ըսեն թէ առօրեայ կեանքի ընթացքին անխուսափելիօրէն ստիպուած են ոեւէ շնչող էակի կամ՝ բոյսի վնաս հասցնել, ինչ որ չեն ուզեր։ Նմանապէս իրենց զիրենք դաշոյններով կը վիրաւորեն, ցոյց տալու համար բարձրագոյն ուժին թէ մարմինը ոեւէ արժէք չունի, այլ հոգին՝ բարձրագոյն ուժին մէկ մասնիկն է ամենակարեւորը։ Ինչ որ ալ ըլլայ անոնց նպատակը, էականը այն է որ երկար ծոմապահութենէ մը ետք անոնք կրնան առանց սնունդի և օդի մնալ շատ երկար ժամանակ։ Ֆաքիր Տիր-Թոր-Գալ Ցունաստանի մէջ թաղուած մնացած է 28 օր և 18 ժամ, Իտալիոյ մէջ միայն 6 ժամ մնացած է, համաձայն յանձնախումբի փափաքին։

Մեր հարցումին թէ ինչպէս ձեռք բերած է այդ կարողութիւնը, Տիր-Թոր-Գալ պատասխանեց թէ վարժութեամբ միայն։ Մէկ կողմէ ինքզինք վարժեցուցած է ծոմապահութեան, որ մարմինը կը մաքրէ աւելորդ թոյներէ, կը դանդաղեցնէ սննդառական փոխանակումները և հետեւաբար սնունդի և օդի պէտքը, միւս կողմէ ջանք թափած է շնչառութեան քանակը և յաճախականութիւնը նուազեցնել։ Բնականոն մարդը, ինչպէս նաեւ ֆաքիրը բնական պայմաններու տակ, մէկ վայրկեանի մէջ մօտ 18 անգամ մը շնչէ։ Ինք վարժութեամբ հասած է այնպիսի աստիճանի մը որ նայած մարմնի ֆիզիքական պայմաններուն (ծոմապահութեան տեւողութեան) մէկ շնչառութիւնը կարող է քանի մը ժամ կամ քանի մը օր բաւեցնել։ Այս արդիւնքը ձեռք բերած է մօտ մէկ ու կէս տարի աշխատութեամբ։

Արդ, ինչ կ'ըսէ գիտութիւնը։ Բնախօսները բացարձակապէս չեն ընդունիր թէ մարդը կարող է իր սննդառական փոխանակումները պակսեցնել նոյնիսկ

(*) Ուրիշ բառ չունինք տռակելու համար այն ուժը որ բաց dualisteներուն նիւթէն անկախ գոյութիւն ունի եւ բաց հաս մը գիտուններու նիւթի գործունէութեան արտայայտութիւնն է եւ նիւթին հետ կը մեռնի:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՅՐ ԴԷՊՔԵՐ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Միապետական հռաւերը. — Հակահրէական շարժում. — Արիւնոտ ցոյցեր. — Ցարժակում սուրով եւ ատրճանակով:

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Վիեննա, 7 օգոստ.

Հինտէնպուրկի յաղթանակէն ի վեր, Աւստրիոյ, յատկապէս Վիեննայի միապետական կազմակերպութիւնները (հակէնկրոյցներ) շփոթցան, և ամէն առթիւ սպարէզ կուգան, անզօրութիւնը խանգարելու համար։ Քանի մը ամիսէ ի վեր, այս կազմակերպութիւնները իրենց յետադիմական թերթերով, հրապարակաւ կը ձաղկեն հանրապետական կարգերը և յուսանքներ կը թափեն սոցիալ-դեմոկրատ կազմակերպութեան և Հրեաներուն վրայ։ Ինչ որ գերմանական չէ, առելի է անոնց համար։ Մէկ ամիս առաջ, երիտասարդ-ուսանող. կազմակերպութեան ցոյցին զոհ գնաց սոցիալ-դեմոկրատ ականաւոր գործիչ Միւլլէռը, որ գիշերանց խողխողուեցաւ երբ փողոց ելած էր, քանւորները և անոնց ընտանիքները պաշտպանելու։ Ժամանակին Սոցիալ-Դեմոկրատ կազմակերպութիւնը ահագին ազմուկ հանեց այս խնդրին շուրջ և հսկայական ցոյց մը կազմակերպեց, իր ուժը ապացուցանելու և իր արդար պահանջները ընդունիլ տալու համար։ Խորհրդարանը և կառավարութիւնը զբաղեցան այս խնդրով։ Իբրեւ հետեւանք, կառավարութիւնը լուծեց միապետական կազմակերպութիւններու ամէնէն ուժեղը, և խուզարկութիւններ կատարեց։ Բայց խուզարկութիւնները այնքան ուշ սկսան որ միապետականները կրցան պահել իրենց զէնքի պահեստները։

Ցետադիմականներու այս ընթացքին հետեւանքով, Աւստրիան ալ կը վնասուի։ Շատ օտար-ուսանողներ պիտի ձգեն այս տարի Վիեննայի համալսարանը, որովհետեւ միապետականներու ձեռքը մինչեւ համալսարանները կը հասնի. Նոյն իսկ ուսուցչապետներ կան որ կը հովանաւորեն անոնց «հայրենասիրական գեղեցիկ գործերը»։

Միապետականները չափազանց կ'ատեն Հրեաները, որոնք յաջողած են առանձին տեղ մը գրաւել տնտեսական գետնի վրայ և իրենց ձեռքը առնել առեւտուրը։

Տիրող ատելութեան մասին գաղափար մը տալու համար, բաւ է թէ հանրային պարտէզներու մէջ յաճախ կը հանդիպիմ հրախաներու, որոնք չեն ուզեր խօսիլ ծանօթացութեամբ, հետեւաբար չեն ուզեր հաւատալ թէ փաքիրները կրնան իրենց շնչառութիւնը դադրեցնել և իրենց թոքին մէջ գտնուած օդը բաւեցնել քանի մը շաբաթ կամ նոյն իսկ քանի մը ժամ։ Ըսա թէ ինչու փրօֆ. Մարսէլ Լապէ առաջարկեց Գիր-Թոր-Գայի քննած պահուն չափել իր սննդառական պայմանները (métabolisme basal), փորձ մը որուն համար անհրաժեշտ է անոր դէմքին վրայ դնել քառուշուէ դիմակ մը, շիշի մը մէջ հաւաքելու համար անոր շնչած օդը։ Եթէ շիշը պարապ մնայ, այդ փաստ է թէ փաքիրը թաղուած ժամանակամիջոցին չի շնչեր, ինչ որ պիտի յեղաշրջէ մեզ ծանօթ բնախօսական օրէնքները։ Թահրա պէյ ընդունեց եղած առաջարկը և փորձը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբերի սկիզբը։

Ըսա թէ ինչու եւրոպական մամուլը և գիտական աշխարհը այնքան հետաքրքրութեամբ կը հետեւին մեր հայրենակից Գիր-Թոր-Գայ (Գրիգոր Գալֆայեան) Թահրա պէյի փորձերուն։ Կոր փաքիրը պիտի կրկնէ Օգոստոս 10ին, երկուշաբթի գիշեր Salle Wagramի մէջ։

Médicus

հեռու, տեսնելով սև մազերս. բայց երբ կ'իմանան որ Հրեայ չեմ, իմ ներկայութեամբ իրենց ամբողջ հոգիով կը հայհոյեն Հրեաներուն։ Այս հակահրէական շարժումը, որ մեծ թափ առաւ վերջին ամիսներս, կը սպառնայ երկրի տնտեսական բարգաւաճման։ Գերման ազգայնականները չեն կրնար հանդուրժել որ Վիեննայի քաղաքապետ Զայթցը սոցիալ դեմոկրատ, բայց ամենազխաւորը՝ Հրեայ է։ Մարդը հաւատարմօրէն կը ծառայէ ժողովուրդի շահերուն, և անոր շնորհիւ կը վերաշինուի գեղեցիկ Վիեննան, բայց և այնպէս...

Այս տարի հրէական միջազգային համաժողով պիտի գումարուէր Վիեննայի մէջ։ Կառավարութիւնը, թէեւ տագնապած հակահրեայ արամադրութիւններով, բայց երկրի շահը նկատի առնելով, թոյլատրեց համաժողովին կազմակերպութիւնը. չէ որ կանխիկ դրամ պիտի մտնէր Վիեննա, հազարաւոր հրեայ պատգամաւորներուն շնորհիւ։ Սակայն, միապետական մամուլը այնքան աղմուկ հանեց որ Հրեաները հրաժարեցան Վիեննա համաժողով գումարելու ծրագրէն։ Անոնք սպառնացին հրապարակաւ ցրուել համաժողովը և լինչի ենթարկել պատգամաւորները։

Չեխօ-Սլովաքիոյ արտաքին նախարար Պենէշը Վիեննա պիտի անցնէր բանակցութիւններ վարելու կառավարութեան հետ, բայց միապետականները կը պատրաստուէին ցոյցեր կազմակերպելու և նախարարը լուր առնելով, եղ կեցաւ Վիեննա գալու ծրագրէն։

Շատ որոշ չէ հակէնկրոյցներու նպատակը. միայն բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ պիտի հալածեն Հրեաները և սոցիները (սոցիալ-դեմոկրատներ)։

Կառավարութիւնը անտարբեր չէ այս երեւոյթին հանդէպ, բայց չուզեր բանութեան դիմել։ Կառավարական կուսակցութիւնը — քրիստոնեայ ընկերվարական ներ — կատաղի թշնամիներ են սոցիալ-դեմոկրատներուն։ Վերջինները կ'ուզեն որ բարեշրջումով ընթանայ քաղաքական տնտեսական կեանքը, և կը բաւականանան միայն խորհրդարանի բեմէն և գրականութեամբ, իսկ հանրապետութեան պաշտպանութեան համար ունին 100,000-նոց մարտական ուժ մը։ Անոնք իրենց ուզած ժամուն կրնան իրենց ուժով լուծել միապետական կազմակերպութիւնները. բայց չեն ըներ և միայն կտրուկ պահանջներ կը դնեն, օրինական ճանապարհներով պաշտպանելու համար հանրապետական կարգերը։

∴

Այժմ անցնինք վերջին շաբթուան դէպքերուն։ Վիեննայի ժողովրդական պլօցարանին, Փրատէրի հրապարակին վրայ գրեթէ ամէն իրիկուն տեղի կ'ունենան ցոյցեր։ Այդ թաղամասը մեծ մասով հրէական է։ Միապետական երիտասարդները ամէն իրիկուն իրենց կրգուիչ կեցուածքով կը խանգարեն այդ թաղամասին անդորրութիւնը։ Կը հայհոյեն անցնող-դարձող հասարակութեան, յատկապէս Հրեաներուն և իրենց յրագրավաճառները մարդոց ականջին կը պոռան իրենց թերթերուն անունները։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէ միայն որ ցոյցերը մեծ համեմատութիւններ չառնեն։ Վիեննայի ընկերվարական բանւորները չհանդուրժելով այս հանգամանքին, հակացոյցեր կը կատարեն. միւս կողմէն համայնավարները օգտուելով առիթէն, կը ծեծագին թէ այս և թէ այն կողմին վրայ, և երկուքին ալ կը հայհոյեն իրենց թռուցիկներով և կը հրահրեն վայրենի բնազդները։ Վերջին օրերս սուր հանգամանք առացան ցոյցերը։ Օգոստ. 2ին կը թաղուէր Վիեննայի առաջին սոցիալ-դեմոկրատ քաղաքապետ Ռէօմանը։ Սոցիալ-դեմոկրատ կազմակերպութիւնը երեւան բերած էր իր ամբողջ ուժը. հանդէսին կը մասնակցէին մօտ 500,000 բանւորներ և մասւորականներ կարմիր դրօշակով, սև ժապաւէնով և նուագախմբերով։ Աչքի կը զարնէր անոնց մարտական կազմակերպութեան թիւը և օրինակելի կարգն ու կանոնը։

Թաղման հանդէսէն յետոյ, հանրապետական մարտիկներու առւար խումբ մը ուղղուեցաւ դէպի հրէական թաղամասը, ուր յետադիմականները ազատ ասպարէզ գտած էին բռնութիւններ գործելու։ Երբ խումբը կը հասնի, Փրատեր, ազգայնականները անտանելի ժխոր կը բարձրացնեն։ Սոցիալ-դեմոկրատները (ուրիշներ կ'ըսեն համայնավարները) կը յարձակին անոնց վրայ, և անմեղ մարդ մը կը սպանեն դանակներով։ Վրայ կը հասնի ոստիկանութիւնը. կը սկսին ընդհարումները ժողովուրդին և ոստիկանութեան միջև։ Ոստիկանական կեդրոնէն կը շտապեն ձիաւոր խումբերը մերկ թուրերով, կը սկսի խուճապը։ Հետեւակ ոստիկանները կը առիպուին հանել իրենց ատրճանակները. իսկ ձիաւորները իրենց թուրերու շեղբերով կը հալածեն խռնուած ամբոխը։ Ցուցարարները կ'ընդդիմանան և քարեր կը շպրտեն. կը վիրաւորուին քանի մը ոստիկաններ և ցուցարարներէն շատերը։ Տեղ տեղ միթինկներ կը սարքուին. համայնավարները կը սկսին պղտորել միտքերը և թռուցիկներ ցրուել։ Ցետադիմականները ոստիկանութեան օգնութիւնը կը խնդրեն և կը պաշտպանուին։

Քաղաքին անդորրութիւնը խանգարուեցաւ ժամը 4½ին և ընդհարումները տեւեցին մինչեւ ժամը 6։ Այդ պահուն, համայնավարները փորձեցին նոր միթինկ մը կազմել, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց։ Շատ ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան։ Ոստիկանական ուժեր ջոկատներ իրենց պաշտպանութեան տակ առին հրէական թաղամասը։

Ուղիղն այն է որ իւրաքանչիւր թերթ իր հասկցած եղանակով կը նկարագրէ դէպքը։

Այժմ մթնոլորտը ելեկտրականացած է և միտքերը պղտոր են։ Այս դէպքերը պիտի սրեն կուսակցական պայքարները։

Կը սպասուի դէպքերու կարգաւորումին։

Վ. Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՐԱԿԻ ՋՐԱՆՑՔԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

«Խորհրդային Հայաստան»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Շիրակի ջրանցքին տնտեսական նշանակութեան մասին։

Շիրակի դաշտը սակաւահող է, ջուրի չգոյութեան հետեւանքով, գիւղացին բացառապէս հացաբոյսեր կը ցանէ և բերքը միշտ միջակէն վար կ'ըլլայ, մէկէն երեք Աստուծմէն յետոյ, մէկ տեսիաղին հողը պիտի կրնայ տալ 70 փութ ցորեն։ Միեւնոյն ատեն, գիւղացին պիտի կրնայ ուրիշ մշակութիւններ ալ կատարել, պիտի աճեցնայ ցորենի և բանջարանոցներու տնտեսութիւնը, իսկ պիտի պակսին գարին և հանգստի յատկացուած հողերը։

Մասնագիտական հաշուիւ մը համաձայն, Շիրակի դաշտին ընդհանուր եկամուտը պիտի աւելնայ 1,169,940 ռբ., որմէ հանելով այգիներու ընդհանուր եկամուտը, որ պիտի իրականանայ քանի մը տարիէն, կ'ունենանք 1,067,940 ռբ.։ Ջրանցքին համար ծախսուած է 1,400,000 ռբ. եւ դեռ 400,000 ալ անհրաժեշտ է ուրիշ հողային աշխատանքներու համար։ Կարելի պիտի ըլլայ այս գումարը վերադարձնել քանի մը տարի յետոյ։ Դեռ պարզ չեն ջրանցքի ջուրի շահագործման պայմանները։ Կը բաւէ յիշել թէ՝ քաղաքապետական հողերը, որոնք առաջ վարձու կը տրուէին տեսիաղինը 6.7ռբ.ի, ասկէ ետք պիտի տրուին 25.40 ռբ.ի, որով միայն այս հաշուէն տարեկան եկամուտ պիտի գոյանայ 100,000ռբ։ Ջրանցքին շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ մշում տալ ծառատնկութեան։ Այժմ ամէն տարի 20-25 հազար ռբ. կը ծախսուի ծառեր՝ տնկելու համար, առանց սպասուած արդիւնքը ստանալու։

Ջրանցքը պիտի լուծէ նաեւ ելեկտրականութեան խնդիրը. 115 մեթր բարձրութենէ դէպի ձորը թափող ջուրին շնորհիւ։ Ամառը 3000, իսկ ձմրան ամիսներուն 7000 ձիու ուժ կը սպասուի։ Ելեկտրական կայանը, որուն աշխատանքները չեն վերջացած տակաւին, ամէնէն ուժանը պիտի արտադրէ, բաղդատելով Երեւանի կամ ուրիշ տեղերու հետ։ Առաջին տարիէն, երբ սկսի գործել կայանը 3000 ձիու ուժով, քաղաքի լուսաւորման պիտի գործածուի 400 ձիու ուժ. քաղաքին արհեստանոցներուն, գործարաններուն, ջրաղացներուն համար՝ 220, մանարանին՝ 1500։

Ինչպէս յայտնի է, ջրանցքը ունի 42 վերստ երկայնութիւն. շրջակայ հողերու ընդհանուր տարածութիւնն է 19,000 տեսիաղին, որմէ 4000 տ. զեղչելով իբրեւ անպէտ, կը մնայ 15,000։ Ջրանցքը կը բխի Ախուրեան գետէն (Արփաչայ), նեղ կիրճէ մը.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ Է

Խորհրդային իշխանութիւնը ատենէ մը իվեր շատ կը զբաղի ազգային փոքրամասնութեանց խնդրով։ Կեդրոնին հետեւելով, Հայաստանի Կոմ. կեդր. Կոմիտէն ալ օրակարգի վրայ դրած է այս փշոտ հարցը։

Իմանալու համար թէ ինչպիսի տեսակէտներ կը պարզուին, «Խորհրդային Հայաստան»ի մէկ խմբագրականէն կը քաղենք հետեւեալ խորհրդածութիւնները (թիւ 138).—

«Հիմնական կերպով ազգային խնդիրը Նախկին Ռուսաստանի մէջ լուծուած է հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն անմիջապէս յետոյ, իսկ մեր մէջ՝ Նոյեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ։ Բայց միամտութիւն կ'ըլլար կարծել թէ միայն խնդրի ընդհանուր լուծումով, ազգային հարցը հրապարակէն կը վերնայ իր մանրամասնութիւններով։ Զարմանք կը սխալին անոնք որ այդպէս կարծեր են և կը կարծեն։ Մեր կուսակցութեան 12րդ համագումարը մասնաւոր ուշադրութեան առաւ ազգային հարցը և գծեց բանւոր դասակարգի յառաջապահի պարզ ու յատուկ ուղին։ Ընդհանուր կերպով լուծուելէ յետոյ, ազգային հարցը այս օր մանրամասն լուծման կը կարօտի։ Խորհրդային մեծ Միութեան մէջ մտնող տարբեր ազգութիւններ ազգային ինքնորոշման և սեփական մշակոյթի զարգացման ասպարէզին մէջ երաշխիքներ ստեղծած են իրենց համար։

Սակայն և այնպէս, մենք չենք ծածկեր թէ նոյն խնդիրները դեռ լիովին չեն լուծուած առանձին հանրապետութիւններու մէջ։ Այդ հանրապետութիւններու ազգային փոքրամասնութիւններու կացութիւնը և անոնց մէջ կատարուած աշխատանքը դեռ բացեր և թերութիւններ ունի։ Խորհուրդներու համագումարի հրահանգները գործադրելու համար մենք եւս խոշոր աշխատանքներու պիտի ձեռնարկենք։ Նոյեմբերեան յեղափոխութիւնը, որ վերջ տալով ցարերու և դաշնակներու օրով տիրող ազգային խտրութեան, հալածանքին և ոչնչացումին, հիմնական տեսակէտով լուծեց մեր երկրի ազգային կնճռոտ խնդիրը, այդ նոյն յեղափոխութեան վերջնական յաղթանակը կը պահանջէ որ մեր երկրին մէջ եւս մանրամասնօրէն դրուի և լուծուի ազգային խնդիրը։

Մեր մէջ ազգային փոքրամասնութիւնները ըստ քանակի կը դասաւորուին այսպէս.—Թուրքեր, Մալականներ, Եզիտիներ եւն. Մեզի համար առանձնայատուկ նշանակութիւն ունի Թուրքերու մէջ կատարուած աշխատանքը (խմբ. ստորագծումը մերը չէ)։ Անոնք իրենց քանակով և կացութեամբ առաջին տեղը կը բռնեն։ Թուրք բնակչութեան մէջ դժգոհութիւններու տեղի կուտայ հողային, խորհրդային կազմի և լեզուի հարցը։ Որոշ դժգոհութիւններ կան, լքեալ գիւղերու մէջ հայ գաղթականութիւն տեղաւորելու, ինչպէս և Թուրքերը առանձին գիւղերու մէջ համախմբելու հետեւանքով։ Թուրքերու հողային հարցը պիտի լուծուի անոնց յատուկ պայմաններուն համաձայն։ Անմիջական ընթացք պիտի ստանայ Թուրք շրջաններու եւ գիւղերու խորհրդայինպետական կազմը և լեզուն ազգայնացման ենթարկելու աշխատանքը։ Թուրք առաջաւոր տարրերը, մասնաւորապէս երիտասարդները առաջ քաշելու, զանոնք դաստիարակելու աշխատանքին հետ զուգընթաց, մեծ տեղ պիտի տրուի Թուրք դպրոցներուն և ուսուցիչներուն։ Միաժամանակ, կուսակցական ամուր բջիջներ եւ ստեղծելու և եղածները ամրացնելու միջոցներ պէտք է որոշել։

Իր բովանդակութեամբ աւելի դժուար է և մեծ խոչընդոտներու կը հանդիպի Մալականներու մէջ կատարուած աշխատանքը։ Ցարի ժամանակ արտօնեալ վիճակ ապրող մալականները, անոնց վերին խաւերը այսօր չեն կրնար յարմարիլ խորհրդային իշխանութեան, քանի որ հողային որոշ «վնասներ» կրած են։ Եզիտիներու մէջ ալ աշխատանքներ պիտի կատարուին։

Մէկ խօսքով, մեր ձեռնարկելիք միջոցները հիմնական նպատակ պիտի ունենան մանրակրկիտ և մանրամասն կազմակերպել և կարգաւորել ազգային փոքրամասնութիւններու աշխատանքը։ Այդ նպատակով, համապատասխան մարմինները պաշտօնական լուսաբանութենէ միշտ հեռու մնալով, հիմնական և պատասխանատու «անելիքներ ունին»։

Հ. Յ. Դ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԵԿ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԵՒ ՏԻՖԼԱԶՎԻԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

խորին ցաւով կը յայտնեն մահը՝

ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՐԱՔԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Յուլիսի 28 ին, աշխատանքի դժբախտ պատահարի մը հետեւանքով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՌՕՄԷՆ, Ա. Հայածին.— Քարմեր պրդիլ։ Դրեցէք թղթակցութիւններ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Թայմզ» իր երէկի թիւին մէջ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ Սուէյտայի կռիւներուն մասին.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 8 Օգոստ.— Հեղինակաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանամ որ Սուէյտան պաշարուած է Տիւրզիներու կողմէ։ «Էս Սիյասա»յի հրատարակած արաբական տեղեկագիրներուն նայելով ապստամբ Տիւրզիները Սուէյտա մտնելով պաշարած են միջնաբերդը, պահակախումբին մէկ մասը և ֆրանսացի փոխ-կառավարիչը գերի բռնելէ վերջ։ Դամասկոսէն միջնաբերդի օգնութեան ղրկուած ֆրանսացի զինուորները չեն կրցած Սուէյտա հասնիլ։ Առաջին ջոկատը թակարդի մէջ ինկած, իսկ երկրորդը ցրուուած է։ Ֆրանսական օդանաւեր կը շարունակեն ռմբակոծել տիւրզի գիւղերը։

Էգրայէն ղրկուած երեք ֆրանս. օդանաւեր չեն հասած իրենց նպատակակէտը։ Մարոք մեկնելու համար Պէյրութ համախմբուած ֆրանսական զինուորներու ջոկատ մը Հաւրան ղրկուած է և ֆրանս. իշխանութիւնները ազդու միջոցներ ձեռք կ'առնեն Դամասկոսը պաշտպանելու համար։ Ընդոստութիւնը կը տարածուի ամբողջ Ճէպէլը Տիւրզիի մէջ։

⁂ «Ռիւթէր»ի հեռագրի մը համաձայն մինչեւ հիմա ֆրանսական կորուստներն են 200 մեռեալ և 600 վիրաւոր։ Ամմանի մէջ ընդհարում մը տեղի ունեցած է Ֆրանսացիներուն և Տիւրզիներուն միջեւ, որոնք յաջողած են գրաւել ռազմանիւթ, եւ պաշարեղէն բեռցած հարիւր ուղտեր։ Ապստամբները տիրած են Սէյփայի։ Ֆրանսացիները կորուստներ կրելէ վերջ քաշուած են Էզրաա։ Ֆրանսական օդանաւերը կը մասնակցին կռիւներուն։ Վերջին կռիւի մը մէջ 22 Արաբներ սպաննուած են։

⁂ Երուսաղէմէն 7 օգոստ. Թուակիր երկրորդ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Տիւրզիները ֆրանսական զօրամասի մը հետ ընդհարելէ վերջ գրաւած են Սուէյտան։ Սուլթան փաշա էլ Աթրաշ անձամբ կը վարէր յարձակողականը. ապստամբները ձեռք անցուցած են բազմաթիւ թանքեր, գնդացիրներ, թնդանօթներ եւ օդանաւեր։ Ֆրանսացիները պարպած են հարաւային Հաւրանը։

⁂ Զրոյցի մը համաձայն ֆրանսացի սպայ մը անձնասպան եղած է, որովհետեւ իր հրամանին տակ գործող մալկաշ զինուորներու ընկրկումին հետեւանքով բոլոր թնդանօթները գրաւուած են ապստամբներուն կողմէ։ Արտաքին Նախարարութիւնը լրացուցիչ տեղեկութիւններու կը սպասէ կռիւներուն ընթացքին մասին։

Ութ հարիւր ամբաստանեալներ

Խարբերդէն կը հեռագրեն.— Անկախութեան ատեանի Նախագահ Մազհար Միւֆիդ պէյի յայտարարութեան համաձայն, մէկ ամսուան ընթացքին 387 հոգի գատուած և վճիռ ստացած են։

Այժմ դատի տակ են ութ հարիւրէ աւելի ամբաստանեալներ, որոնց կարգին և Պոլսէն տարուած խմբագիրները։

Կացութիւնը Պալքաններուն մէջ

Աթէնքէն հասած հեռագրի մը համաձայն, երկրէն հեռանալու հրաման տրուած է Զնդ. Փլասթիրասի, որ յեղափոխական կառավարութիւն մը կազմեց 1922ին, Կոստանդինի անկումէն յետոյ։ Նախկին դիկտատորը կը մեղադրուի թէ կ'ուզէր բանակը ապստամբեցնել ներկայ կառավարութեան դէմ։ Միւս կողմէ, հաւանական է որ խորհրդարանը լուծուի յառաջիկայ հոկտեմբերին և նոր հանրաքուէ կատարուի։

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը ամուր չէ այս դժբախտ երկրին ինչպէս Պուլկարիոյ մէջ։ Այս վերջին երկրէն ալ շարունակ տխուր լուրեր կը հասնին։ Օգոստոս 7ին, Պելկրատի ճեպընթացը Ցարիպրոտէն անցած ատեն, պուլկար փախստականներ վակոնին մէջ յարձակեցան Պուլկարիոյ Երեսփ. Ժողովի Նախագահին եւ երկու երեսփոխաններու վրայ, և անարգելէ յետոյ, անխնայ ծեծեցին զանոնք։ Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ ազատել զիրենք։

Կամիրներու գործունէութիւնը

Միլանէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը համայնավարական գործունէութեան կարեւոր կեդրոն մը երեւան հանած է այդ քաղաքին մէջ։ Բռնուած թուղթերուն հետեւանքով, ձերբակալուեր է երեսփոխան Թէրրաչինի, որուն քով գտնուեր են յեղափոխական տետրակներ, գաղտնի գործակալներու ցանկ մը և 70,000 տոլար։

Ընդհանուր գործադուլ

Համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով, դրամատուներու պաշտօնեաներու կոմիտէն որոշեց ընդհանուր գործադուլ հռչակել վաղը, երկուշաբթի։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼԻՈՆԱՀԱՅ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ

(Թղթակցութիւն Յառաջի)

Լիոն, 7 օգոստ.

Նախորդ կիրակի (2 Օգոստոս) տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Լիոնի և շրջականներու մասնաճիւղներու տարեկան անդրանիկ ողիմպիականը։ Նկարագրութեան անցնելէ առաջ, պարտք կը զգամ հրապարակաւ գնահատել այս դեռատի երիտասարդներու անձնուէր ու յամառ գործունէութիւնը՝ որուն ապացոյցը տուին կիրակի օր։ Դատն վշտերով խոցոտուած այս սերունդը ուծանալու, տարրալուծուելու միտք չունի, կը բաւէ որ իրենց երեցներն եղբայրական ձեռք երկարեն, բարոյապէս թէ նիւթապէս։

Հանդէսը բացուեցաւ «Յառաջ Նահատակ» քայլերգով, զոր նուագեց «Արաքս» ֆանֆառը, ուրիշ ազգակ մը՝ ազգային ոգիի պահպանման.

Յետոյ մարզիկները ախոյեաններու առաջնորդութեամբ գեղեցիկ տողանցք մը կազմակերպեցին, որմէ յետոյ, կարդացուեցաւ ողիմպիականի առտուան բաժինի արդիւնքները (*)։ Հանդէսը կը հովանաւորէր Պ. Ս. Փափազեան, իսկ նախագահն էր Պ. Յ. Վարժապետեան։ Օրուան թագուհին էր Օրդ. Զաքմաքեան ու պատուոյ օրիորդներ՝ Օր. Թիրաքեան և Պերճուհի Զաքմաքեան։

Հակառակ պաշտի և օդի աննպաստ պարագաներու, մրցումները տուին սպասուած արդիւնքները.—

100 մեթր վազք. ժամանակ 13 2/5 երկվ. Ա. Պ. Գ. Պամուճեան. Բ. Յ. Ոսկանեան, Գ. Հ. Համբարձումեան։

1500 մեթր վազք. ժամ. 4,48 4/5 (Փարիզի 1924ի մրցանիշը կոտրուած) Ա. Պ. Ս. Մոմճեան, Բ. Խ. Գարոեան, Գ. Հ. Ազարեան։

200 մ. վ. ժամ. 29 երկվր. Ա Գ. Պամուճեան, Բ. Յ. Ոսկանեան, Գ. Հ. Համբարձումեան

Սկաւառակ նետել. Ա. Յ. Բեքմեզեան. Բ. Ս. Մէհտերեան, Գ Խ. Վարդանեան։

400 մ. վազք.— ժամ. 66 երկվր. Ա. Գ. Պամուճեան, Բ. Ս. Մոմճեան, Գ. Հ. Համբարձումեան։

3000 մեթր վազք.— ժամ. 11, 53 2/5 Ա. Ս. Մոմճեան, Բ. Բ. Յակոբեան (Վիէն), Գ. Հ. Ազարեան

Կեցած բարձր ցատկել.— 1,20. Ա. Յ. Բեքմեզեան, Բ. Գ. Պամուճեան, Գ. Ղ. Աղապալեան։

Գունտ նետել.— 7,48. Ա. Ա. Տէր Յակոբեան (Վիէն), Բ. Ն. Պըլըքեան, Գ. Ս. Մեհտերեան։

Կեցած երկայնութիւն ցատկել.— 2,75. Ա. Յ. Բեքմեզեան, Բ. Կ. Մանուկեան. Գ. Ն. Պըլըքեան։

Ուժով բարձր. ցատկել— 1,43,05. Ա Խ. Գարոեան, Բ. Ս. Թիրաքեան, Գ. Ս. Մեհտերեան։

Պարկարշաւ (փոքրերու).— Ա. Յ. Պենեկեան, Բ. Ժ. Տէմիրճեան, Գ. Ա. Յովհաննէսեան։

Ուժով երկայն. ցատկել.— Ա. Յ. Բեքմեզեան 5,31 (Փարիզի նախորդ մրցանիշը կոտրուած), Բ. Ն. Դաւիթեան (Վիէն), Գ. Ն. Պըլըքեան։

Ձողով բարձր ցատկել — Ա. Համ. Համբարձումեան 2,21, Բ. Կ. Մանուկեան։

Եռեակ խայլ ցատկել.— Ա. Խ. Գարոեան 11 մեթր, Բ. Ն. Դաւիթեան (Վիէն) Գ. Կ. Մանուկեան։

Միջնարարներուն, սկաուտ պատանիները կը կազմէին յաջող բուրգեր որոնք կը խլէին անվերջ ծափահարութիւններ։

Մրցումներէն վերջ նախագահը ջահերական խօսքեր ըրաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ու սոյն կարգին յիշեց նաև «Արաքս» նորակազմ ֆանֆառի կարեւորութիւնը մեր մէջ։ Յետոյ սկսաւ մրցանակաբաշխութիւնը. քաղաքիս «Մասիս» միութիւնը զովելի գաղափարը յղացած էր պատրաստելու գեղեցիկ շքանշան մը, զոր օրուան թագուհին նուիրեց ախոյեան Պ. Յ. Բեքմեզեանի։ Հետզհետէ բաժնուեցաւ Ա. Բ. Գ. հանդիսացողներու շքանշանները։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 7ին և ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Յ ՊՈՒՐՆԱԶԵԱՆ

(*) Հ. Մ. Ը. Մ.ի սեփական դաշտի անյարմարութեան պատճառաւ վազքերու բաժինը կատարուեցաւ կիրակի կէսօրէ առաջ Stade Terrauxի մէջ։

Յայտարարութիւն

Խումբ մը հայրենակիցներ ծրագրած ըլլալով փոխադարձ վարկի հաստատութիւն մը հիմնել Փարիզի մէջ, դիմած են Հ. Հ. Պատուիրակութեան, խնդրելով փակատար մէկ ցանկը հայկական առեւտրական և այլ հաստատութիւններու։ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը, դիւրացնելու համար անոնց ջանքերը, ներկայիս կը խնդրէ Փարիզի և շրջականներուն մէջ հաստատուած բոլոր հայկական տուներէն որ հաճին իրեն հաղորդել իրենց հասցէն։

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ 8 Օգոստ.
71, Avenue Kléber

Ազատ բեմ

Այս խորագրին տակ կրնան երեւալ բոլոր անոնք որ բանդիք մը ունին հանրային գործերու համար,— տեսակէտ, բողոքանք, հարց, գանգատ։

Կը խնդրենք գրել կարճ, ամփոփուելով նիւթին շուրջը, և ստորագրել իրական անունով։

Այս սիւնակն ալ ներքին կազմ մը պիտի ըլլայ «Յառաջ»ի և իր ընթերցողներուն միջեւ, տեսակ մը մտերմական ատեան։

Շնորհակալութեան պարտ մը

Կը փութանք մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել բոլոր անոնց, անհատ, միութիւն թէ պաշտօնակից, որոնք փութացեր էին անձամբ կամ գրաւորապէս շնորհաւորել «Յառաջ»ի երեւումը։

Մեր պարտքը պիտի ըլլայ արդարացնել մեր վրայ դրուած յոյսերը։ Բանից, այս առթիւ, թէ «Յառաջ»ը մեծ ընդունելութիւն գտաւ, և թղթատարական կարգ մը անկանոնութիւններու պատճառը այն է որ, տպարանական կարգադրութիւնները անբաւական կուգային պահանջուած քանակութիւնը հասցնելու ամէն տեղ, ժամը ժամին։ Այս անյարմարութիւնն ալ կը կարգադրուի քանի մը օրէն։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Այսօր, ժամը 2 ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

Ժան Ֆէրի Թանի Մարզարանին մէջ

Մէթրօ՝ Daumesnil. Թրամուէյ՝ 81, Օթոպիւս՝ AU, Gd. Lazar-Picpus.

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Քաղաքային Կոմիտէն ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ բոլոր թաղային խումբերը և ընկերները 13 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8 ու կէսին 2, Rue du vieux Colombierի վերի յարկը։

ՏՐԱՊԻԶՈՆ Նահանգի Հայրենակցական միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Օգոստ, 14ի գիշերը ժամը 8 30ին Café Rocherի ներքնայարկը 128 Bd. St. Germain (métro Odéon)։

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ՝ սոյն յայտարարութիւնը ընդունելով իբր հրաւիրագիր։

Օրակարգը ընտրութիւն վարչական մարմնոյ։

ՀԱՅ ՏԻԿՆԻՆՑ ՓՈՐՁԸ.— Վաղը երկուշաբթի, ժամը 8 ու կէսին, Salle Wagramի մէջ։

Le Gérant: H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"

Journal Arménien

Paraissant trois fois par semaine

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն { 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	20 ֆր.	40 ֆր.	70 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէֆ. մանրավաճառ եւն. գրել Sch. Missakianի անունով

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ 1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 5

Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ

ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ԽՏՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր առաջին թիւով հրատարակեցինք կաթ. պատուիրակին տըւած տեղեկութիւնները ու հաւաստիքները, Եւրոպայի թեմական կազմակերպութեան մասին:

Ինչպէս տեսան ընթերցողները, շատ մը բարի առաջադրութիւններ կամ սեղանի վրայ։ ժամանակը պիտի ցուցնէ թէ անոնց ո՛րքանը գլուխ պիտի հանուի լրջօրէն: Անկոխ գետին մըն է Եւրոպան, մանաւանդ Ֆրանսան, ազգային կազմակերպութեան տեսակէտով եւ ամէնէն առաջ կը պահանջէ անկեղծ եւ յարատեւ աշխատանք։

Գործին յաջողութեան համար, անհրաժեշտ են կարգ մը տարրական պայմաններ։

Առաջինը՝ այն, որ կաթ. պատուիրակը չտարուի խոշոր յաւակնութիւններով, եւ ամփոփուի իր դերին մէջ, իբրեւ հոգեւոր կապ: Էջմիածինէն տրուած իրաւասութիւնները շատ առանձնական են եւ եթէ, Պալաքեան եպիսկոպոս ուզէ իր հայեցողութեամբ մեկնել զանոնք, շուտով պիտի մոլորի եւ պիտի թաւալի քառակուսի անիւի մը մէջ: Այս տեսակէտէն մեծ պատասխանատուութիւն կ'իյնայ թեմակա՛ն կեդրոնական Վարչութեան վրայ, որ թէեւ առժամեայ, կոչուած է առաջին հիմնաքարերը դնելու։ Ուրիշ խնդիր, եթէ նշանակուած վարչականները հարեւանցի կը նային իրենց գործին վրայ, եւ եպիսկոպոսն է ո՛ր պիտի վարէ ու տնօրինէ։ Այն ատեն, պէտք է խոստովանիլ թէ Ֆրանսայի հայ գաղութը դժուար մըն է, որ հովիւներու կը կարօտի, իր ճամբան գտնելու համար:

Ուրեմն, կազմակերպութեան ոգին պիտի ըլլայ խիստ աշխարհական եւ ժողովրդավար: Այս գրութեան համար թոյլատու են երկրին պայմաններն ալ, կը բաւէ որ լաւ սերտենք զանոնք, եւ մանաւանդ աշխատինք առաւելագոյն օգուտը քաղել անոնցմէ:

Երկրորդ պայմանը, որ կը լրացնէ առաջինը, յարանուանական խտրութեանց Ջնջումն է:

Տարիներէ իվեր կ'արծարծուի այս հարցը, առանց որոշ լուծման մը յանգելու: Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, հազիւ կարելի եղաւ շօշափել զայն Պոլսոյ մէջ: Զինադադարին, երբ աշխարհ յեղաշրջըւած էր, հաւատացինք թէ այս ժամանակավրէպն ալ ինքնին հարթուած է: Ոգեւորութիւն, փոխադարձ հաւաստիքներ, առաջադրութիւններ, բայց, իրականին մէջ, յուսախաբութիւն:

Այդ շրջանին, 1919-1922, ամբողջ երամը այն էր որ երեք հոգեւոր պետերը, երբեմն ալ երեք հատուածներու աշխարհական ներկայացուցիչները համագումար ժողովներ կ'ունենային, եւ քանաձեւեր կը քուէարկէին ընդհանուր հարցերու մասին: Միջամտ խանդավառութիւն մը վարակած էր բոլորը, եւ մարդիկ չէին զլանար «մանրամասնութիւններով»։ Ու չիրականացաւ երեք հատուածներու իրական միացումը, ձուլումը:

Չէ իրականացած եւ այսօր, երբ վերիվայր շրջուած է ամէն բան:

Ցանկալի մէջ, միայն, պզտիկ փորձ մը եղաւ դաւանական խտրութիւնները ժխտելու, եւ սկզբունքը քուէարկուեցաւ պաշտօնապէս կողմէ: Ուրիշ ամէն տեղ, գործերը կ'ընթանան հին ճամբով,—լուսաւորչական, հռոմէական, բողոքական: Ըսելիք չունինք եկեղեցական, համոզումի խնդիրներուն, թող իւրաքանչիւրը իր աղօթատեղին, իր հովիւներն ու հոգեւոր կարգ ու սարքը ունենայ, բայց անհանդուրժելի է որ հռոմէականը մեկուսի, եւ իր հանգիստ եղանակով հետեւի համրային գործերուն, բողոքականը տարբեր, եւ լուսաւորչականն ալ՝ կքի բոլոր հոգերուն տակ: Աններելի է թոյլ տալ որ հիգերը բաժնուին եւ ամէնքին եռանդ սպառի միեւնոյն նպատակին համար, երեք տարբեր ուղղութեամբ: Այսպէս, ի՞նչ իմաստ ունին առանձին, հատուածական դպրոցները միեւնոյն քաղաքին մէջ, մանաւանդ որ նիւթական,—եւ յաճախ հոգեկան — չքաւորութիւնը չարաչար կ'ազդէ կրթական գործին վրայ:

Գիտեցինք որ Եւրոպայի թեմական կազմակերպութեան համար, առնուած է խելացի քայլ մը. —մէկ գի դրուած են, թրքահայ, ռուսահայ, պարսկահայ հայրենակցի տարբերութիւնները: Ինչո՞ւ չառնել երկրորդ քայլը, թօթափելով յարանուանական նախապաշարումները: Փարիզի մէջ գրուած հիմքը տիպար պիտի ծառայէ նաեւ Եւրոպայի միւս գաղութներուն: Արդ, ինչո՞ւ չխառնել այսքան հատուած պատահմ մը. Թեմական վարչութիւնը որոշած էր բողոքական եւ հռոմէական պաշտօնական մարմիններն ալ հրաւիրել, որ մասնակցին «հայ ժողովուրդին կրթութիւն ջամբելու գործին»։ Պէտք չէ գոհանալ այս մասնակի, հրաւէրով, եւ գործակցութեան որոշ ծրագիր մը պատրաստել:

Առանց խտրութեան, միեւնոյն նպատակին համար։

50·000 ՀՈԳԻ ԱՆՕԹԻ

«ԼԷՆԻՆԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ 40օ/օին ՍՈՎ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ»

Այս խորագրին տակ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը կարդանք «Խոր. Հայաստան»ի մէջ (թիւ 161).

Այս տարի դժբախտ տարի է Լէնինականի գաւառին համար (Ալեքսանդրապոլ)։ Վնասները բազմապատիկ են — ցրտահարութիւն, երաշտ, կարկուտ, միջատներ, բզէզներ, մուկ, դեղնութիւն են։ Մինչեւ հիմա ստուգուած տեղեկութիւնները հետեւեալ պատկերը կը կազմեն —

Առաջին գաւառակ.— Կարկուտը փճացուցած է 4 գիւղի ցանքերը և բանջարանոցները։ Երաշտը վնասած է հինգ գիւղի ցանքերուն, մուկերը՝ երկու գիւղի, միջատները և բզէզները՝ 9 գիւղի։ Անկէ զատ, բոյսերու մէջ ծագած է հիւանդութիւն մը որ կը կ'ոչնչացնէ ցանքերը։ Գաւառին մէջ մինչեւ այժմ ոչնչացած պէտք է համարել ցանքերու առնուազն 50%ը։

Երկրորդ գաւառակ.— Կարկուտը վնասած է երկու գիւղի ցանքերուն, ցուրտը՝ 7 գիւղի. փճացած է ամբողջ ցանքերու 10%ը։

Երրորդ գաւառակ.— Կարկուտը փճացուցած է 5 գիւղի ցանքերը. մուկերը ոչնչացած են մէկ գիւղի ցանքերը. ընդհանուր վնաս 20%։

Չորրորդ գաւառակ.— Կարկուտէն ոչնչացած են 7 գիւղերու ցանքերուն 50%ը, մուկերէն՝ 2 գիւղի, երաշտէն՝ 9 գիւղի, միջատներէն՝ 2 գիւղի։ Ոչնչացած կարելի է համարել ցանքերու 60%ը։

Հինգերորդ գաւառակ.— Ամէնէն ապահով վիճակը ունի այս գաւառակը, որ կաթնատնտեսութեամբ կ'ապրի։

Վեցերորդ գաւառակ.— Ամէնէն դժբախտն է. ամէն ինչ ոչնչացած է։ Աղնանացկրի մէկ մասը փճացաւ ցուրտէն, միւս մասը և գարնանացանը՝ երաշտէն և մուկերէն. բանջարանոցն ու ծխախոտը ոչնչացուցին վնասակար միջատները։ Այս գաւառակի ամբողջ բնակչութիւնը, բուռով մօտ սառը նաւթի մասնուած է սովի։ Կացութիւնը անտանելի է։ Կարկուտը լրացուց պատկերը։

Եօթերորդ գաւառակ.— Կարկուտը վնասած է 10 գիւղի ցանքերուն ուրիշ պատահարներէ ոչնչացած է 40%։

Եզրակացութիւն.— Կարկուտէն վնասուած են 42 գիւղ, ցուրտէն և երաշտէն՝ 54 գիւղ, մուկերէն՝ 5, միջատներէն և բզէզներէն՝ 13, առանց հաշուելու դեղնացնող հիւանդութեան վնասները. համագումար վնասուած են 114 գիւղերու ցանքերը,— առնուազն 75%։

Պէտք է նկատի առնել որ առատութեան տարիներուն ալ, այս գաւառին հացը չի բաւեր. միւս կողմէ, գիւղացիներուն մեծ մասը դրամ չունի։

«Սխալած չենք ըլլեր ըսելով՝ որ Լէնինականի գաւառի ազգաբնակութեան առնուազն 40 առհարիւրը— 30 հազար մարդ, կանգնած է սովի դրանը»։ Վեցերորդ գաւառի (Թալինի շրջան) բոլոր գիւղերը և Ա. և Դ. գաւառակներէն 8 գիւղ այսօր իսկ բառին բուն նշանակութեամբ սովի ճիրաններուն մէջ են և օգնութեան կը սպասեն։

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

(Տես Բ. էջ)

Վերի պատկերը կը ցուցնէ 800 մթ. վազքի մեկնումը

—

Երկրորդը

Գ. Սեպուհ Մանուոյեան (Մարսիլիա Հ. Մ. Ը. Մ.էն) հեծանիւի մրցման մէջ յաղթական

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐՔԱՆ ՀԱՅ ԿԱՅ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Տեղահանութեան սարսափը չէ փարատած Յունաստանի մէջ, որ կ'ուզէ այս տարուան ընթացքին անպատճառ երկրէն "դուրս հանել" առնուազն ութը-տասը հազար հայ գաղթականներ, մինչեւ իսկ անոնց դէպի Ուրուկուէ փոխադրութիւնը դիւրացնելով: Խորհրդային իշխանութիւնը հազիւ հազար հինգ հարիւր հոգի պիտի ընդունի այս տարի, մնար ալ երեք հարիւրը Պոլսէն: Ուրեմն մնկնութեան չի կարօտիր միւսներուն վիճակը:

Ամենավերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, այժմ Յունաստանի մէջ կը գտնուին 40,980 Հայեր, բաժնուած հետեւեալ կերպով։—

Թրակիա 4983, (Մակեդոնիա Սելանիկ միասին) 7821, Ատտիկէի նահանգ (Աթէնք եւ շրջականները միասին) 20,000, կղզիները 3732, Պելոպոնէս 2,414. հին Յունաստանի միւս վայրերը 2030. ընդհ. գումար 40980:

ԲՈՍՖՈՐԻ ԳՕԼԷՃԻ ՓԱԿՈՒՄԸ

ՊՈԼԻՍ, 8 Օգոստ. (Ռատիօ)։ Պոլսոյ ամերիկեան նշանաւոր կըրթական հաստատութիւնը Րոպըրթ գոլէճ, դուռները գոցելով պաշտօնէութիւնը պիտի փոխադրէ Աթէնք։ Փակման պատճառը այն է որ թրքական կառավարութեան պահանջները անկարելի կը դարձնեն վարժարանին գործունէութիւնը։

Սաստիկ երկրաշարժ Անատոլուի մէջ

ԻԶՄԻՐ, 8 Օգոստ.— Երէկ ժամը 22ին և այսօր ժամը 8.30ին սաստիկ ցնցումներ պատահեցան։ Շատ մը տուներ փլան Համիտիէ-Տինարի մէջ։ Երկաթուղիի կայարան մը և մօտակայ գիւղ մը ամբողջովին քանդուեցան։ Բազմաթիւ վիրաւորներ կան։ Տենիզլիի մէջ եւս ժամը 9,30ին սաստիկ ցնցումներ զգացուեցան։

(Լուրերու Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆԸ

Մարսիլիա, 10 Օգոստ.

Փոքր Ասիոյ՝ դէպքերուն հետեւանքով Մարսիլիա խուժած գաղթականներէն շուրջ 2000 հոգի 2.3 տարիէ ի վեր կը պատսպարուին Camp Oddoի գաղթային կայանին մէջ։ Տարագիրները այս աւանը կը բաղկանայ 30-37 զինուորական տաղաւարներէ։ Կեդրոնական մասը ու ամենէն ընդարձակը գրաւած են Հայերը. մէկ մասը զինուորականութեան ձեռքն է, մաս մըն ալ յատկացուած Ասորիներուն, որոնք նոյնպէս բախտակից են մերիններուն։

Գաղթային կայանի գրասենեակէն կ'իմանանք որ ցարդ 6.7000 գլուխ մտած ելած է կայանը։ Դուրս ելողները մեծ մասամբ ցրուած են մերձաւոր գիւղերը ու կեդր. Ֆրանսա։ Նըկատելի թիւ մը կայանի պատսպարեալներէն, որոնք ներկայիս թողած են կայանը ու կը մնան Մարսիլիոյ մէջ, հողեր գնած և տուներ շինած են։ Բանից, անցողակի, որ Մարսիլիոյ բարեկեցիկ գաղթականութեան մէջ, բաւեն մըտեմ մը կը նկատուի կալուածատէր դառնալու, այս բառին սահմանափակ և աւելի տնական իմաստով։ Ու այս գիծը տակաւ կը շեշտուի մանաւանդ անով որ ամերիկեան դռներու փակումէն վերջը, անոնք որ յուսախաբ եղան, տեղաւորուիլ, տունի տէր ըլլալ կ'ուզեն և կ'ըլլան։

Փակագիծը լրացնելու համար, ըսենք թէ սեփականատէր դառնալու այս բընազդական ձգտումը, բանի պրոլետարացման վիճակէն դուրս գալու տարբերային ծիգ մըն է թելադրիչ փասանդրում։

Ներկայիս Մարսիլիոյ գաղթ. կայանին մէջ կը բնակին ճիշդ 1920 հոգիներ։ Աւանձին գիւղ մըն է կայանը իր ուրոյն վարչութիւնով, հոգաբարձական ու մատակարարական մարմիններով։ Կայանին մէջ ունին մատուռ մը աւանձին քահանայով, նախակրթարան մը մանկապարտէզի բաժինով, տեկնանց բարեսիրաց միութիւն և հայրենակցական միութիւններու կորիզներ կամ՝ մասնաճիւղեր։ (Ձեռնարկած եմ Մարսիլիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր հաստատութիւններու, միութիւններու, դպրոցներու վիճակագր. ստուգապատում՝ քարտէսի մը պատրաստութեան, իրենց ուժերը և մանաւանդ գործերը երեւան հանելու մտքով, յառկապէ«Յառաջի համար։ Այն ժամանակ կը խօսինք նաև կայանի համապատասխան օրկաններու մասին։)

Կայանի Արարա վարժարանը ունի 400 երկսեռ աներ։ Առնչմէ 200ը նախակրթարան և 150ը մանկապարտէզ։

Վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ Յուլիսի 26ին Grand Casinoի հոյակապ սրահին մէջ։ Սրահը լիքն էր։ Ծնողները սուսեր թիւ մը կը ներկայացնէին հանդիսականներուն մէջ։ Նաղանգապետը, հրամանատարը և ուրիշ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ՝ որոնք արձակուրդով գիւղերը գացած են, իրենց տրուած հրաւէրներուն պատասխանած էին քաջալերիչ նամակներով։

Եղան երգեր, արտասանութիւններ. բեմադրուեցաւ Անուշէն կտոր մը, Հայկական պարերը, մարզական բաժինը հետաքրքիր էին, թէև քիչ մը խճողուած։

Վարժարանը տուաւ այս տարի 18 շրջանաւարտներ, որոնց ստացան վկայականներ։ Վկայականներու ֆրանսերէն բաժինները ստորագրեց ֆրանսական վարժարանի անօրէն մը, որ միևնոյն ատեն կայանի դպրոցին ֆրանսերէնի բաժնի վարիչն է։ (Այս տարի դպրոցը ունէր երեք ֆրանսացի ուսուցչուհիներ, որոնք խնամքով կ'ուսուցանէին տեղական լեզուն)։

20ի չափ շրջանաւարտներ տուաւ նաև մանկապարտէզը, որոնք եկող տարեշրջանին պիտի անցնին Նախակրթարանը։ Նախակրթարանէն շրջանաւարտներուն մէջ ընդունակ և խոստմնալից քանի մը պատանիներ կան, որոնք կը վառին ուսման տենչով. ակամայ կուգայ դառն հարցումը. -Ի՞նչ պիտի ըլլան այս տղաքը. պիտի թառամի՞ն այս գարհուրելի յորձանքին մէջ, վաղաժամ իյնալով գործարանները, կամ լաւագոյն պարագային եթէ անցնին լիսէ մը, ինչ դուրս պիտի գայ, անոնցմէ ազգային տեսակէտով։ Տըեիլ, զոհել և նախակրթութիւն մը տալ մեր մանուկներուն ու ձգել որ անոնք մեքենաներու միս դառնան կամ ո՛վ գիտէ, թերեւս Մայրըը Արլէնններ դառնան։ Ո՛վ պիտի մըտածէ միջնակարգ վարժարանի մը մասին. ինչ եղան մեր տաղանդաւոր որբերը, — պարզ մշակներ Գավալայի դաշտերուն մէջ...

Տեսէ՛ք այս տարուայ շրջանաւարտներու խանդավառութիւնը, արդէն կը մտածեն Արարա վարժարանի սաներու միութիւն մը կազմել, նեցուկ դառնալու համար իրենց «ուսմունք ջամբող» վարժարանին։

Չմոռնանք յիշել թէ, 2.3 տարի է կայանը եղած է ապաքինարան մեր յոգնած ու պարտասած գաղթականներուն։ Այնպէս որ շատ դէշ ազդեցին փակման լուրերը։

Այս մասին խօսակցութիւն մը ունեցայ անօրէն Գ. Թ. Խաչիկեանի հետ։ Դեռ յայտնի չէ վերջերս Փարիզի մէջ կատարուած գիմումներուն արդիւնքը։ Յուլիս 30ին, կատարուած դիմումներու հետեւանքով Փարիզէն Մարսէյլ կուգայ յատուկ քննիչ մը։ Քննիչը, Մարսիլիոյ ընդհ. ատրիկանապետներու և ուսար գործաւորներու գրասենեակի անօրէնին հետ կ'այցելէ կայանը, և գոհ կը մնայ տիրող մաքրութենէն ու կանոնաւորութենէն։

Քննիչը հակառակ չարտայայտուիր Հայերու համախումբ ապրելուն, և սակայն ոչ թէ Մարսիլիոյ, այլ գիւղերու մէջ։ Ըսած է թէ Հայերը կրնան 100ով, 200ով միաւորներ կազմել շրջանները ու զարկ տալ իրենց հաւաքական պէտքերուն։ Կայանին անօրէնը չի ծածկեր որ կայանին մէջ քիչ թէ շատ ինքաբաւ գաղթականներ կան, բայց 350-400անկար, ծեր ու աղքատները հոս կը պատսպարուին և բժշկական խնամք կը ստանան ունեցողներուն շնորհիւ, որոնք օրը 50-ական սանթիմ վճարելով, կը հոգան կայանին վարչութիւնը, մատուռը, դըպրոցը, աղքատները, բժշկա առողջապահական պահանջները։ Տնօրէնը այս 350-400 անկար աղքատները պահելու համար ամսական 3.4000 ֆրանքի նըպաստ մը կը խնդրէ Գ. Քննիչին միջոցաւ կառավարութենէն, հաւաստելով թէ կարելի է մնացեալը 24 ժամէն դուրս հանել։ Քննիչը գիտել կուտայ թէ իրենց նպատակ չունին գաղթականները հալածելով փողոց թափելու։ Ի վերջոյ կայանի վարչութիւնը կը խնդրէ Գ. Քննիչէն տարի մը ևս երկարաձգել պայմանաժամը, երբ անչափահաս փոքրերը կը հասուննան, աղջիկները կ'ամուսնանան ու իրենց անկար պարագաներուն նեցուկ կը դառնան, թեթևցնելով խնամատարական հոգը՝ որ պիտի կըսծառոր, եթէ կայանը փարպուի։

Քննիչը ըստ երեւոյթին գոհ կը մեկնի կայանէն։ Շատ բան կախում ունի անոր տալիք տեղեկագրէն։

Նկատի ունենալով այս առթիւ ֆրանսական շատ մը թերթերու, Տեպա, Էլիեռ, Էռ Նուվէլ, ԼրՓրթի Մարսէյէ նպաստաւոր արտայայտութիւնները, պէտք է յուսալ թէ կառավարութիւնը մարդասիրաբար պիտի հրահանգէ տարի մըն ալ պահել կայանը։

*** Այս չորրորդ տարին է որ Մարսիլիոյ մէջ կը հրատարակուի l'Ami du Peuple անուն ֆրանսերէն շաբաթաթերթ մը։ Այս փոքրիկ թերթը նախապէս կը հրատարակուէր ընդամէնը 4-500 օրինակ, ինչպէս ինծ կը հաւաստէր տպարանատէր Գ. Ռիլլէս։ Ներկայիս անոր տպաքանակը 10-15 հազար է, գրեթէ երեք անգամ աւելի։ Շաբաթաթերթի մը համար պզտիկ յաջողութիւն մը չէ այս։ Այս յաջողութեան մէկ պատճառն է Մարսիլիոյ քաղաքապետ Գ. Ֆլէսինէի դէմ մղած իր կատաղի պայքարը։

Քանի մը օր առաջ, տեղական Le Petit Marseillais ամենէն տարածուած թերթը (5-600,000) նոյնութեամբ հրատարակեց կայանի անօրէնին կողմէ ներքին նախարարութեան ղրկուած խնդրագիրը, l'Ami du Peupleն, հրատարակուած այդ նամակի վրայ հիմնաւորուելով, կրկին պայքար մը բացաւ քաղաքապետին դէմ։ Անոր վերջին թիւին մէջ (8 օգոստ.) կը կարդանք Գ. Արամ Թիւրապեանի մէկ բաց նամակը, խմբագրական բնորոշ ծանօթութեամբ մը։

Մ. Ս.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ Գ. ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Կիրակի օր Stade Jean-Petit-Jeanի մէջ տեղի ունեցան Փարիզի Հայկ. երրորդ ողիմպիական մրցումները, կազմակերպուած Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի և Union Sportive Arménienneի կողմէ, որուն կը մասնակցէր նաև Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր լաւագոյն քանի մը մարզիկներով։

Ստորեւ կը ներկայացնենք մրցումներուն արդիւնքները։

80 մեթր փոխերու.— 1. Ժ. Տէրտէրեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլ), 2. Ս. Գէորգեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), 3. Գ. Զալըքեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ) ժամկ. 10 1/5 երկվ.։

300 մեթր փոխերու.— 1. Ս. Գէորգեան, 2. Գ. Զալըքեան, 3. Վ. Փանթի. ժամկ. 44 երկվ.։

100 մ. վազք.— 1. Ամիրեան, 2. Սաատուրեան, 3. Ուացեան, ժամկ. 11 4/5 երկվ.։

200 մեթր վազք.— 1. Ժ. Տէրտէրեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլ), 2. Հ. Հուպիսեան (« Փարիզ), 3. չկայ, ժամ. 26 1/5. Ժ. Տէրտէրեան 3/5ով կը կոտրէ Փարիզահայ նախորդ մրցանիշը։

400 մեթր վազք.— 1. Ս. Ամիրեան, 2. Ս. Յովհաննէսեան (Union sportive), 3. Հ. Հուպիսեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ)։

800 մեթր.— 1. Գ. Շահինեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), 2. Օ. Զէր.եան (« Մարսէյլ), 3. Վ. Նարկիզեան (« Փարիզ) ժամ. 2 վ. 25 2/5 երկվ.։

1500 մեթր.— 1. Գ. Փաշճեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), 2. Մ. Մոմճեան (« Մարսէյլ), 3. Անուշեան, ժամ. 4. վ. 35 երկվ. Կ. Փաշճեան մէկ երկվ. ով կը կոտրէ ազգային մըրցանիշը։

3000 մեթր.— 1. Կ. Փաշճեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), 2. Մ Մոմճեան (« Մարսէյլ), 3 Հ. Գանթարեան ժամկ. 10 վ. 17 1/5 երկվ.։ Կ. Փաշճեան 49 4/5 երկվ.ով կը կոտրէ Փարիզահայ իր նախկին մրցանիշը։

Երկար.— 1. Ժ. Խոփկեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), 2. Գ. Քէշիշեան (« Փարիզ), 3. Թ. Յովնանեան (« Փարիզ) հեռաւոր. 10 մեթր 96 1/2։

Սկաւառակ.— 1. Ժ. Խոփկեան, 2. Թ. Յովնանեան, 3. Գ. Քէշիշեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), հեռաւոր. 31 մեթր 93

Նիզակ.— Ժ. Խոփկեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ) 2. Գ. Զաքըճեան (« Փարիզ), 3. Օ. Զէրչեան (« Փարիզ,) հեռաւոր. 34 մեթր 90։

Եռակայնութիւն.— 1. Ե. Մամիկոնեան 5 մ. 88 (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), 2. Գ. Զաքըճեան 5 մ. 80 (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), 3. Հ. Վարանթի 5. մ. 67 Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ). երեք յաղթականներն ալ յաջորդաբար կը կոտրեն փարիզահայ նախորդ մրցանիշը 5,41,

Բարձրութիւն.— 1. Գ. Զաքըճեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ) 2. Ե. Մամիկոնեան « Փարիզ) 3. չկայ բարձ. 1,59

Ձող.— 1. Ե. Մամիկոնեան 3 մ. 20 (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ), 2. Ե. Գայըքճեան 2 մ. 80 (Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ)։

Ե. Մամիկոնեան 12 սմ.ով կը կոտրէ ազգային մրցանիշը։

Դրօշարշաւ սկաուտներու միջեւ 4×100. 1. Աղուէս խմբակ 60 4/5 երկվկ.

***

Մրցումներու աւարտելէն վերջ օրուան նախագահ Գալաքեան եպիսկոպոս դաշտ եկաւ և շրջապատուած Գ. և Օր. Արուլեանէ, Գ. Դաւիթ Գէկէ, Գ. Մեծատուրեանէ, Տէր և Տիկին Նշանեանէ, Մ. Վէրմէօլէնէ, Գ. Այեանագէ, Գ. Ուզագլեանէ, Գ. Բարոխեանէ և մարզիկներէ ու անդամներէ, անձամբ բաժնեց յաղթականներուն մրցանակները։ Անշուշտ օրուան նախագահի կողքին զգալի էր պակասը օրուան Թագուհիի և պատուոյ օրիորդներու որոնք այս կարգի հանդէսներու անհրաժեշտ և ամենէն փայլուն զարդերէն մէկը կը կազմեն։

Գալաքեան եպիսկոպոս խանդավառ ճառ մը խօսեցաւ ու վեր հանելով այն դերը զոր կոչուած են կատարելու հայ կեանքին մէջ մարզական ու սկաուտական կազմակերպութիւնները ըսկ. հանրապէս և Հ. Մ. Ը. Մ.ը մասնաւորապէս, կոչ ըրաւ ներկաներուն իրենց աջակցութիւնը չխնայել այս միութեան, խրախուսելով անոր շարքերը ու նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակելով անոր։ Ինք իր կարգին պատրաստակամութիւն յայտնեց իր կարելի աջակցութիւնը բերել անոր։

Հակառակ բաւական ներկայանալի արդիւնքներուն, կազմակերպութիւնը չափազանց տկարէր, երաժշտութեամբ մը մեկնեցան անոնք որ ներկայ եղած էին նախորդ տարի երկրորդ Ողիմպիականին։

Փարիզի Հայկ. նուագախումբը բարեխառնաբար մէջ ընդ մէջ նուագելով, կը փարատէր դաշտին վրայ տիրող անկենդանութիւնն ու հանդիսականներուն ձանձրոյթը։ Գ. Ճ

Թրքասիրական Շարժումը Ամերիկայի մէջ

Թուրքիոյ բարեկամները գործի վրայ են Ամերիկայի մէջ։ Նորակազմ Թուրք-ամերիկեան ընկերակցութիւնը իր առաջին ընդհանուր ժողովը գումարած է Նիւ-Եորքի մէջ, Ամերիկացիներու և Թուրքերու մասնակցութեամբ։

Ճառեր խօսած են Պոլսոյ ամերիկեան աղջկանց վարժարանի նախորդ տնօրէնուհին, Տօքթոր Բաթրիք, Ամերիկացի դեսպաններէն Չայլտ, որ իբրեւ դիտող մասնակցեցաւ Լօզանի խորհրդաժողովին և ուրիշներ։

Գ. Չայլտ ժողովին առաջարկած է բանաձեւ մը քուէարկել, ի նպաստ Լօզանի Դաշնագրին վաւերացման։ Ժողովի նախագահ Գ. Փլիմբթըն յայտարարած է թէ ընկերակցութեան անդամներէն ծովակալ Ճէնիքսըն մօտ օրէն Էնկիւրի պիտի երթայ, Թուրք և ամերիկեան բարեկամութեան ի նպաստ շարժում մը ստեղծելու համար։ Ծովակալը իր հետ պիտի տանի 200.000 տոլարի գումար մը, սեփական շէնք մը կառուցանելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕԴԱՅԻՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի բերբեր հեռեւեալ տեղեկութիւնները կուտան «Հանրոյի մասին». – (Հայաստանի Օդային Նաւատորմի Բարեկամներու Ընկերութիւն,

Հ. Օ. Ն. Բ. Ը.ը կազմուած է 1923ի Օգոստ. 2ին։ Ընկերութիւնը մեծ աշխատանք կատարած է անցեալ տարուան հոկտեմբերէն մինչև յայլերս Տկիրպը։ Աշխատանքը առանձնապէս յաջող ընթացք ունեցած է գիւղական շրջաններու մէջ։ Հինգ ամսուան ընթացքին գիւղացի անդամներու թիւը աւելի քան վեց անգամ աւելցած է։ Եթէ 1924 Յունուար 1ին միայն 500 էր, այժմ հասած է 3409ի։ Մեծապէս աւելցեր է նաև կարմիր բանակէն արձանագրուած անդամներու թիւը, 720էն բարձրանալով 3065ի։

Ընդհանուր առումով, ընկերութեան անդամներու թիւը 4500էն բարձրացած է 13,195ի, բաժնուած հետեւեալ կերպով.— 26 բանուորական բջիջ, 2282 անդամ. 85 գիւղացիական բջիջ, 3409 անդամ, 39 կարմիր բանակէն, 3065 անդամ. 83 քաղաքային, 3652 անդամ, 15 աշակերտական, 787 անդամ։ Կարգ մը գաւառներէ տեղեկագիր չէ հասած, այնպէս որ մօտաւորապէս 15,000 կը հաշուուին ընդհանուր անդամներու թիւը։ 1924 հոկտեմբերին հրահանգուած էր 20 հազարի բարձրացնել անդամներու թիւը։

Ընկերութիւնը սարքած է շատ մը դասախօսութիւններ և մրցումներ։ Մասնաւորապէս ուժ տրուած է մօտէլներ շինելու և թռցնելու շարժումին, որուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Հայաստանը՝ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ։ Այսպէս, առաջին անգամ Երեւանի մէջ կազմակերպուած մրցումին մօտէլները կրցեր էին միայն 25-27 մեթր տարածութիւն, օդին մէջ մնալով հազիւ 5-6 վայրկեան. իսկ թռիչքի բարձրութիւնն էր 4-6 մեթր։ Հինգ օր յետոյ կտրուած տարածութիւնը կը հասնէր 30-40 մեթրի, թռիչքի տեւողութիւնը 12-25 վայրկեան, բարձրութիւնը 10-20 մեթր։ Մայիս 3ի երրորդ մրցումին մէջ, 3 օր Հայաստան չահեցաւ առաջին մըրցանակը, 110,152 և 181 մեթր. թռիչքի տեւողութիւնն էր 25, 30 և 38 վայրկեան։ Ամենէն փայլուն մրցումը տեղի ունեցաւ Յունիս 20ին, երբ Հայաստան շահեցաւ համամիութենական վերջին մրցանիշը (229 մեթր)։ Կտրուած տարածութիւններն էին 271 մեթր (Ծ. Տէհակեան), 275 (Գ. Քանքանեան), 298,312 և 355 (Ռ. Բաբայեան), 44,47 և 50 վայրկեան թռիչքի տեւողութիւնը արդէն սովորական երեւոյթ է. կան մօտէլներ որոնք կը թռչին 68, 77, 85, նոյն իսկ 110 վայրկեան. իսկ բարձրութեան չափն էր 30, 35, մինչեւ 50-60։ Այս վերջին մրցումը այնքան յաջող էր որ, բացի պաշտօնապէս որոշուած 100 րուբլի պարգեւէն, երկու լրացուցիչ պարգեւներ ալ տրուեցան (15 և 35 րուբլի)։

Այժմ ՀՕՄԲԸ Երեւանի մէջ ունի 18 խմբակ (400 անդամ), մօտէլ շինելու համար։ Մօտերս կը կազմուի նաև առաջին սաւառնակային խմբակը։ Յուլիսին բացուեցաւ սաւառնորդական դասընթացք. իսկ մայիսին՝ տեղի ունեցաւ առաջին ցուցահանդէսը, ուր եօթը օրուան մէջ այցելուներու թիւը հասաւ 14 հազարի։ Այս առթիւ օդանաւային կազմածներ ղրկուած էին Թիֆլիսէն եւ Մոսկուայէն։

Հաւաքուած գումարով ՀՕՄԲԸ օդանաւ մը պիտի գնէ և պիտի նուիրէ Կարմիր բանակի օդային նաւատորմին։

ԱՓԻՈՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԲԵՐՔԸ

Անցեալ տարի Յունաստանէն գացած հայ գաղթականները, որոնք «Նոր Բիւզանդիա» գիւղը շինած են Թալամախեան

յին մօտ, իրենց հետ տարած էին շատ մը սերմեր և խոզեր։ Եւնուած խոզ-խոզը հետեր է արդէն և առաջին ա-փիոնը հանուեցաւ։ Ցուցանին... կը հա-ւանուի թէ այս խոզխոզը տեսակով կը գերազանցէ Աֆիոն Գարահիսարի ար-տադրութիւնը և անկէ աւելի առատ բերք կու տայ։ Թէև շատ ցանուեր էր, բայց ջուրի պակասութեան պատճառով, գիւղացիները քանիներ էին նորեն մէկ մասը։ Յառաջիկայ տարի աւելի շատ պիտի ցանուի։

Աֆիոն հանելու առաջին փորձն է այս՝ Խորհրդային Միութեան մէջ։ Թէև Ռուսաստանի զանազան կողմերը խոզ-խոզ կը մշակուի, բայց աֆիոն չէ հանուեր, այլ իւղ պատրաստելու կը ծառայէ։

ՀԱՑԻ ՊԱՇԱՐԸ

Պաշտօնական յայտարարութեան մը համաձայն (Խ. Հ. թիւ 160)՝ Անդրկով-կասի մէջ 1925-26 տարեշրջանին հա-մար հացի պակասն է 13,620,000 փութ, որ պիտի լրացուի Հիւսիսային Կովկասէն։ Կը յուսացուի այս քանակէն աւելին ստանալ։ Միևնոյն ատեն, կը յուսացուի Անդրկովկասի բերրի շրջան-ներէն ձեռք բերել 2 միլիոն փութ հա-ցահատիկ։

Համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը, Անդրկովկասի համար հաւաքելիք հացա-հատիկներէն 4,800,000 փութ պիտի յատկացուի Հայաստանի բամբակացան-ներուն, 1,700,000 փ. Ատրպէճանի, 150,000 փ. Վրաստանի։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՆԹԵԼ. ԿԱՅԱՆԸ

Խորհրդային թերթերը կը հաստատեն թէ խառաջիկայ սեպտեմբերին պատ-րաստ պիտի ըլլայ Քանաքեռի (Երե-ւանէն մէկ ժամ հեռու) անթել հեռա-գրի կայանը։ Կայմերը արդէն պատ-րաստ են։ Մեքենաներն ալ հասած են։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

«Խ. Հ.»ի մէջ կը կարդանք թէ մի-ջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի պետական թատրոնը անխափան շարու-նակուի յաջորդ շրջանին։ Դերասանական խումբը, որ չէր կրնար կանոնաւոր գոր-ծել նիւթական անձկութեան պատճա-ռաւ, այս տարի պիտի վարձուի ամբողջ տարուան համար։ «Այլևս պետական թատրոնի դերասանը ազատ է ամառուան տխրեցնող հեռանկարէն. նիւթական ալ ապահով է»։ Նոր կազմակերպութիւնը պիտի բացուի 6 7 հոգիէ։ Թոշակ-ները ալ բարձրացած են։ Խաղացանկը կը պարունակէ 12 նոր խաղեր, որոնց երկուքը մանկական։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Հայաստանի համալսարանի վարչու-թիւնը յայտարարութեամբ մը կը ծա-նուցանէ թէ 1925-26 շրջանին համար առաջին դասընթացքները պիտի ընդու-նուին 390 ուսանող ուսանողուհի, որոնցմէ 70 գիւղատնտեսական ճիւղին մէջ, 70 բժ-շկական, 70 արհեստագիտական, 60 իրաւագիտական-տնտեսական, 60 մանկավարժական եւ. Ընդհանուր թիւէն 250ը պիտի առնուին Հայաստանէն, 70ը Վրաստանէն, 40ը Ատրպէճանէն (20ը Լեռնային Ղարաբաղէն), 20ը Խորհրդա-յին Միութեան միւս հանրապետութիւն-ներէն և միայն տասը արտասահ-մանէն։

Դիմումները կ'ընդունուին Յուլիս 15էն Օգոստոս 15, նոր ուսանողները պարտաւոր են ընդունելութենէն յետոյ մէկ շաբթուան ընթացքին վճարել ուս-ման վարձքին կէսը։

Յօդուածագիր մը «Խ. Հ.»ի մէջ գրելով կ'ըսէ թէ կարգ մը թերու-թիւններ խոչընդոտ կը հանդիսանան ու-սանողներու յաջողութեան։ Առաջինը այն է որ, Բ. Սաուեանի դպրոց աւար-տողները գրեթէ մեծամասնութեամբ չկարենալով ձեռք բերել պահանջուած գիտական պաշարը, շարք մը դժուա-րութիւններու կը հանդիպին համալսա-րան ընդունուելէ յետոյ։ Երկրորդ, կը դասախօսուին այնպիսի առարկաներ որոնց վերաբերեալ ոչ մէկ ձեռնարկ չկայ։ Երրորդ՝ կը դասախօսուին չինա-կան և օժանդակ առարկաներ, բայց ու-սանողը ստացած ատեն, աւելի խոր ուսումնասիրած կ'ըլլայ օժանդակ գի-տութիւնը, քան հիմնական մասնագիտու-թիւնը։ Անհրաժեշտ է խորացնել մաս-նագիտական բաժինները։

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԲԱԺԻՆԸ

Լենինականի մէջ (Ալեքսանդրապոլ) տեղի ունեցաւ համայնավար ռազմիկնե-րուն օգնող միջազգային ընկերութեան (Մոբր) Լենինականի համագումարը։ Տե-ղեկագրէն կ'երևի թէ ընկերութեան Լենինականի կազմակերպութիւնը ունի 10039 անդամ։ Հիմնուած է 1924 Մար-տին։ Մինչև հիմա հաւաքուած է 76785 րուբլի և 44 կոտր ոսկեղէն և արծա-թեղէն։ Գիրքերու վաճառումէն գոյա-ցած է 200 րբ. գորգանիշերէ՝ 1121 րբ։ Այս գումարներէն Գերմանիոյ կո-մունիստ բանտարկեալներուն ղրկուած է 5000 րուբլի գրամով և մէկ փութ ծխախոտ. մօտերս կը ղրկուի նաև 1500 րուբլի։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

ԻՆՉՊԷՍ ՍԱԳՒՑԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԽՕՍՔԵՐԸ

Սուրիոյ դէպքերուն մասին նոր տեղեկութիւններ հասան երէկ և առջի օր։

Սուրիոյ բարձր քոմիսէր զօրա-վար. Սարայլ երկար տեղեկագիր մը գրկած է արտաքին նախա-րարութեան, վերջին իրադարձու-թիւններու մասին, որմէ կը հաս-կցուի թէ ֆրանս. զինուորները կրած են մեծ պարտութիւն մը, ապստամբներուն ձեռքը թող-լով կարևոր ռազմամթերք եւ ստիպուած են եղեր պարպել ամ-բողջ շրջան մը։ Ֆրանսական զօրքերուն հրամանատարն է զօ-րավար Միշօ, որուն հրամանին տակ գտնուող սուրիացի օժան-դակ զինուորները անցած են Տիւրզիներուն կողմը։ Զօր. Սա-րայլ օգնական զօրք և ռազմա-նիւթ խնդրած է կառավարու-թենէն։

Վարչապետ Պ. Փէնլըվէ հե-տեւեալ յայտարարութիւնները ը-րաւ այս առթիւ մամուլի ներ-կայացուցիչներուն.

—«Դժբախտաբար ստոյգ է որ Ճէպէլը Տիւրզի կառավարչու-թիւնը թաղը դարձած է մանր դէպքերու, որոնց քաղաքա-կան ու զինուորական հետեւանք-ները պէտք չ' չափազանցել։ Այս շրջանին կառավարիչ նշանակ-ուած է երկրորդական սպայ մը, ոչ թէ զօր. Սարայլի, այլ նախ-կին բարձր քոմիսէրի մը կողմէ։ Ապստամբութիւնը կը կարծուի սահմանափակուած ըլլալ միայն Անդր-Լիբանանի լեռներուն, Հաւ-րանի շրջանին մէջ, ուր նմանօրինակ դէպքեր տեղի ունեցան 1920ի սեպտ.ին։

«Յուլիսին սկսած այս ապըս-տամբութեան պատճառը երեւու-թապէս աննշան դէպք մըն էր։ Տիւրզիները համեմատաբար ինք-նավար վարչութիւն մը ունէին տրուած զօր. Կուրոյէն և ազատ էին ընտրելու տեղացի կամ ֆրան-սացի կառավարիչ մը։ Վերջին ընտրութեանց միջոցին իրարու հետ բախեցան ֆրանսական ազ-դեցութեան կողմնակից տեղացի տարրերն ու քաղքենի անկա-խութիւն պահանջողները, որոնք օտար պրոպականտի ազդեցու-թեան տակ են։ Այս փոթորկայոյզ քուէարկութեան հետեւանքով կառավարիչ նշանակուեցաւ ֆը-րանսացի հարիւրապետ մը, որ տիւրզի բնակչութեան մէջ համբաւ հանեց իբրեւ խիստ մէկը։

«Հաւրան ունի 60 հազար բը-նակիչ եւ կրնայ հայթայթել ար-դիական զէնքերով զինուած 8—10 հազար ռազմիկ։ Բնակչութիւնը կը բաժնուի երկու մասի. գիւ-ղացիներ՝ որոնք առհասարակ խա-ղաղ են, եւ լեռնական ցեղախումբեր՝ որոնք խիստ անհանդարտ են եւ զինեալ ասպատակութիւն-ներ ընելը իրենց արհեստ դար-ձուցած են։ Ահա այս լեռնական-ներն են շարժումը առաջ բերող-ները։ Սկիզբը ապստամբութիւնը այնքան թեթեւ էր որ զօր. Սա-րայլ անցեալ ամիս պատերազմ. նախարարութեան յայտնեց թէ Մարօք ղրկուելու համար իր տը-րամադրութեան տակ կրնայ ըը-նել Սուրիա գտնուող զօրամաս մը. օրէ օր շարժումը զօրանալուն վրայ, զօր. Սարայլ պզտիկ զօրա-գունդեր ղրկեց Ճէպէլը Տիւրզի՝ կարգը վերահաստատելու համար։ Առողջ մէկը. բաղկացած 166 հոգիէ. հազիւ Ճէպէլը Տիւզի մը-տած՝ պաշարուեցաւ եւ բաւին խակական խմաստով կլանուեցաւ յարձակողներու հեղեղի մը կող-մէ, եւ ոչ թէ բռնուածին պէս յանկարծակիի բերուեցաւ։ Մեր զինուորները քաջաբար դիմա-դրեցին, սակայն ջախջախուեցան թիւի առաւելութեան տակ ու 60 հոգի միայն ազատեցան ջարդէն։

«Զօր. Միշօյի հրամանին տակ կարեւոր զօրագունդ մը ղրկուե-ցաւ այս արարքը պատժելու համար։ Ասոր ետեւէն կուգար ուղտի եւ ջորիի վրայ ռազմամը-թերք բեռցած կարաւան մը, որ բնականաբար հետեւակազօրքին չափ արագ չէր կրնար շարժիլ։ Մալկաշ և սուրիացի արձակա-զէններ կը պաշտպանէին կարա-ւանը։ Երբ զօրագունդը բաւա-կան հեռացաւ կարաւանէն, Տիւր-զիները երկու կողերէն այնքան սաստիկ յարձակեցան կարաւա-նին վրայ, որ Մալկաշներն ու Սուրիացիները տեղի՝ տուին եւ կարաւանը անցաւ ապստամբնե-րուն ձեռքը։ Կարաւանին հրամա-նատար ֆրանսացի սպան, որ ընդհարումի պահուն վիրաւոր-ուած էր, յարձակողներուն ձեռքը ողջ չիյնալու համար անձնասպան եղաւ։ Հետեւակազօրքը այսպէս իր ռազմամթերքէն զրկուած ըլ-լալով, ստիպուեցաւ նահանջել կռուելով։ Մինչեւ հիմա մեր տը-ւած կորուստներուն քանակը դեռ յայտնի չէ։ Այս դէպքերէն յետոյ Տիւրզիները լուրջ յարձակում չեն գործած մեր զինուորներուն վրայ։ Օխալ է արար եւ անգլ. աղբիւր-ներէ տրուած այն լուրը թէ Սուէյտա ինկած է։ Մեր զին-ւորները տէր են քիշեալ քա-ղաքին։»

Պ. Փէնլըվէ գովեստով կը խօսի սահմանակից երկիրներու անգլ. իշխանութեանց բռնած դիրքին մասին, որ ո'չ միայն արտագին եղած է, այլև մասնաւորապէս բարեկամական։

Խռովութեանց կեդրոնն է Ճէ-պէլը Տիւրզին, Դամասկոսի հա-րաւակողմը և Անդրյորդանանի սահմանագլխին վրայ. այս շրջանը ծանօթ է նաև Հաւրան անունով և դեռ շատ հեռու չեն այն օրերը, երբ օսմանեան կառավարութիւնը շարունակ զինուոր կը ղրկէր այդ խռովայոյզ լեռնականները հպա-տակեցնելու համար։ Այժմ հոգա-տար պետութիւնն է որ ժառան-գած է այդ դժուարին գործը։ 1921ին, զօր. Կուրօ Տիւրզիները սիրաշահելու համար այդ շրջանը վերածեց անկախ պետութեան և էմիր նշանակեց Տիւրզիներու Շէյխ էլ Մէշայիխ Սէլիմ փաշա էլ Աթրաշը։ Այժմ նոյն այս «սուլ-թան» Աթրաշն է ապստամբու-թիւնը վարողը։ Կը կարծուի որ սարկա անգլիասէր է և կողմ-նակից Ճէպէլը Տիւրզին կցելու Անդրյորդանանի, որուն թագա-ւորն է Շէրիֆ Հիւսէյնի տղան, էմիր Ապտուլլահ։ Տարիէ մը ի վեր Անդրյորդանանի վարչապետն է Ձէյսալի նախկին խորհրդական Րիքապի փաշա, որ երդուեալ թշնամի մըն է ֆրանս. ազդեցու-թեան։ Քանի մը տարի առաջ Զօր. Կուրոյի դէմ մահափորձ կա-տարողները այս շրջանէն եկած Արաբներ էին. նոյնպէս անցեալ տարի Օգոստոսին անոնք պար-բերաբար ասպատակութիւններ կ'ընէին ֆրանս. հողի վրայ։

Ճէպէլը Տիւրզին աչք ունին նաև Սիոնականները, որոնց պա-հանջներուն մէջ կը գտնուին Տե-բայի շրջանը և Եարմուք գետի ընթացքը։

— Նոր հեռագիր մը հասաւ Զօր. Սարայլէն, որ սակայն չի տար կորուստներուն բուն թիւը։ Միայն կը յիշէ թէ Զօր. Միշօ նահանջեց քաջաբար կռուելով. թէև կարեւոր կորուստներ ունե-ցաւ։ Թշնամին չէ անցած Ճէ-պէլի սահմանը։ Հանդարտութիւն կը տիրէ Երգայի մէջ. իսկ Սուէ-յտայի դիրքը, քանի մը անգամ յարձակման ենթարկուած է։ Հե-ռագիրը կը յայտնէ թէ Անգլիա-ցիները բարեկամաբար կը գոր-ծակցին։ Անոնց օդանաւերը և ձիաւորները ետ մղած Տիւրզի-ները որոնք կ'ուզէին հաստատ-ուիլ Անդրյորդանանի սահմանա-մերձ շրջանին մէջ, զայն իբրեւ խարիսխ գործածելու համար Ֆրանսացիներուն դէմ։

Տիւրզիներուն կուսակիցները փորձեր են ցոյց մը կազմակեր-պել Դամասկոսի մէջ, բայց չեն յաջողած։

«Թայմզ»ի դիտել կուտայ թէ Պաղեստինը, ուր Տիւրզիները աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն, հաւանաբար չպիտի ազդուի ապստամբութենէն։ Բո-լորովին տարբեր է Անդրյորդա-նանը, որ արաբական պետու-թիւն մըն է։ Պաղեստինի անգլ. իշխանութիւնները, որոնք ուղ-ղակի պատասխանատու են Անդր-յորդանանի համար, պիտի շա-րունակեն իրենց ջանքերը, որ-պէսզի Տիւրզիները գործողու-թեանց կեդրոն չդարձնեն այդ երկիրը։ Այս առթիւ ազդարարու-թիւններ պիտի ուղղեն էմիր Ապտուլլահի։

Միսս կ'արձակեն

Ամերիկեան Նպաստամա-տոյցի Պէյրութի վարչութիւնը կը շարունակէ նոր որբեր ար-ձակել։ Փիւնիկի համաձայն, ար-ձակուած որբերէն շատերուն Չ-4 ական ոսկի կը տրուի, որպէսզի երթան գործ և բնակարան գտնեն։ Իբրեւ հետեւանք, շատերը կը թափառին փողոցներու մէջ, իսկ ուրիշներ ալ ճաշարաններու մէջ կը ծառայեն, պատառ մը հացի համար,

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

Նամակ Լոնտոնէն

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի—

Ուրախութեամբ կարդացինք «Յառաջ»ի առաջին թիւը և յաջողութիւն կը մաղթենք։ «Յառաջ»ը իրական պա-հանջ մը պիտի լրացնէ մանաւանդ Ֆրանսայի, Անգլիոյ և Պելճիոյ հայ գա-ղութներուն համար, որոնք հայերէն օրաթերթի մը պակասը կը զգան երկար ատենէ ի վեր։ Բաղձալի է որ Եւրո-պայի հայ մտաւորականութիւնը լայն-օրէն բերէ իր աջակցութիւնը «Յառա-ջ»ին։

Ցոյց ունինք որ «Յառաջ»ը իր սիւ-նակներուն մէջ տեղ պիտի տայ Անգ-լիոյ հայկական կեանքի վերաբերեալ անաչառ և անկողմնակալ թղթակցու-թիւններու։

Ինչպէս յաճախ գրուած է, Լոն-տոնի հայ գաղութը չունի ազգային գա-ղափարի գործունէութիւն մը։ Կան կարգ մը միութիւններ որոնք անունով միայն գոյութիւն ունին։ Միացեալը եկեղե-ցիէն է ի վեր փորձեր կ'ընէ վարչական ձողով գումարելու և ամբողջական կը դատապարտուի։ Ինչպէս յայտնի է երբ միութեան մը ինը հոգինոց վարչա-կան ժողովի անդամներէն միայն երեքը (Ե. Պէնլեան, Արփիարեան և Փրոֆ. Թումանեան) կը պատասխանեն ժողովի հրաւէրին։ Իմացանք թէ կաթողիկոսա-կան պատուիրակը Լոնտոն ալ պիտի այցելէ, գաղութին կազմակերպութեան համար։ Պարտք կը համարինք հիմնա-ւորել ըսելու որ եթէ այդ կազմակեր-պութեան հոգը պիտի յանձնուի կարգ մը անտարբեր «երեւելի»ներու, իր բոլոր ջանքերը ապարդիւն պիտի մնան։ Աւելի քան 1200 հոգինոց գաղութին մէջ չեն պակսիր աշխատող և եռան-դուն երիտասարդներ որոնց գործունէու-թիւնը թէ ուսումնական և թէ հայկա-կան կեանքի մէջ լայն գրաւական կա-րելի է համարել։ Օրինակները չեն պակ-սիր. Հայ Բարեգործական Ընկերութեան երիտասարդ նոր անդամներուն սարքած ներկայացումը ի նպաստ որբերուն, 900 անգլ. ոսկի պատկառելի գումար մը արտադրեց։ Երիտասարդական Միու-թեան ներկայացումը 250 ոսկի։ Գովելի է նաև Աղքատախնամ անդամներու գործունէութիւնը որուն շնորհիւ Լոն-տոնի փողոցներէն պակսեցաւ հայ մու-րացկաններու թիւը որ արատ կը բերէր հայ գաղութին։

Յառաջիկային կը գրեմ Աղքատա-խնամ վեցամեայ գործունէութեան հաշուեկշիռը ՍՄԲԱՏ

Պ. ՔԻՆԿԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Ամերիկացի ծերակուտական Քինկ, որ անդամ է Հայաստանի անկախութեան ամերիկեան կո-միտէին և որ վերջերս բաւական ազմուկ հանեց դէպի Պոլիս և Էնկիւրի կատարած այցելու-թեամբ, կարգ մը յայտարարու-թիւններ ըրած է Պէյրութէն մեկնելէ առաջ։ Բայց խնդրած էոր լրագ. վիճաբանութեանց նիւթ չդարձնեն իր խօսքերը։ Այս առ-թիւ գործնական թելադրութիւն-ներ ըրած է Սուրիոյ հայ գաղ-թականներուն համար. և յայտ-նած է թէ ինք հաստատ կը մնայ իր տեսակէտին վրայ, Լօզանի դաշնագիրը մերժելու մասին։ Իր կարծիքով, Ամերիկեան Նպաս-տամատոյցի և միսիոնարութեան շրջանակները կուսակից են դաշ-նագրին վաւերացումին, բայց իր կուսակիցները պիտի աշխատին որ չվաւերացուի, առանց դոհա-ցում տալու հայ ժողովուրդին։

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Շարժումը կը ծաւալի

Ինչպէս գրած էինք կիրակի օր, դրամատուներու պաշտօնեաներու գործադուլի կոմիտէն ընդհ. գործադուլ հռչակեց երկուշաբթի օր, յայտարարութիւններով և թռուցիկներով։

Մեծ յուզում կը տիրէր ամէն կողմ, և բազմաթիւ ոստիկաններ դիրք բռնած էին դրամատուներուն առջեւ։ Մասնաւորապէս խիստ է հսկողութիւնը Սօսիէթէ Ժէնէրալի կեդրոնին մէջ, ուր քանի մը անգամ՝ ներս խուժելու փորձեր կատարեցին բանթողները։ Անցեալ շաբաթ միջադէպ մըն ալ ծագեցաւ բանթողներուն և ոստիկաններուն միջեւ, առանց ծանր հետեւանքի։ Սովորաբար, բանթողները թափոր թափոր կը պտտին փողոցները եւ դրամատուներուն առջեւ համախմբուելով, հրաւէր կը կարդան ներս մնացողներուն, որ իրենց միանան։

Աշխատանքի նախարարին և ելմտական նախարարին միջամտութեան փորձերը ապարդիւն անցած ըլլալով, երկուշաբթի օր վարչապետը անձամբ հրաւիրեց սեղանաւորական հաստատութեանց վարիչները, և կոչ ըրաւ անոնց հայրենասիրութեան, քանի որ գործադուլին հետեւանքով կը վնասուի ազգային փոխառութիւնը։

Բանթողներուն թիւը աւելի ստուարացաւ վերջին երկու օրուան ընթացքին։ Քսան հազար այր և կին պաշտօնեաներ մասնակցեցան վերջին միթինկին, ուր միաձայն որոշուեցաւ շարունակել պայքարը։ Մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Մարսիլիոյ պատուիրակը, յայտարարելով որ զանազան արհեստակցական միութիւններ կը պատրաստուին ընդհանուր գործադուլ հռչակել, օգնութեան հասնելու համար իրենց։ Գործադուլի կոմիտէին նախագահը հաղորդեց թէ դրամական օգնութիւններ կը հասնին ամէն կողմէ։

Երկուշաբթի առտուան ցոյցին, բանթողները յաջողեցան մտնել Սօսիէթէ Ժէնէրալի Սէն Միշէլի ճիւղը, բայց ոստիկանութիւնը միջամտելով դուրս հանեց ցուցարարները։

— Մինչեւ երէկ իրիկուն ոեւէ արդիւնք տուած չէին ձեռնարկները։ Ընդհակառակն, դրամատուներու վարիչները անհաշտ են, իսկ պաշտօնեաները կ'ամրացնեն դիմադրութիւնը։ Իրիկուան խոշոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ Թրոքատէրոյի հրապարակը, որ շրջապատուած էր բազմաթիւ ոստիկաններով և զինուորներով։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Մուսուլի խնդիրը

Վերջին լուրերու համաձայն, Թուրքիա 200 էջնոց տեղեկագիր մը կը պատրաստէ Մուսուլի մասին, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին ներկայացնելու համար։ Թէև տեղեկագիրը նպաստաւոր է, բայց Թուրքերը գոհ չեն եւ անպայման կը պահանջեն Մուսուլը։ Էնկիւրի զօրաւոր պատուիրակութիւն մը ճամբայ պիտի հանէ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին համար։

«Պոլիսը կը փտի»

Էնկիւրի նորէն բուռն պայքար մը սկսած է Պոլսոյ դէմ, վերջին ձերբակալութեանց առթիւ։ Կառավարական օրկանը, Հաքիմիյէթը Միլլիյէ, կը գրէ թէ Պոլիսը «փտութեան օճախ մըն է, մեր գիտցած Տէրսաադէթը, իր հաճիներով, հօճաներով, բախտագուշակներով, հանգստեան կոչուած անկեալ պաշտօնեաներով, ֆոմիքճիներով եւ բօլիթիքաճիներով։ Եթէ Պոլիսը մօտէն քննենք, կը տեսնենք որ մէկ կողմէն կը փտի, իսկ միւս կողմէն անբնական կերպով կ'աճի։ Փտող մասը՝ թրքական կողմն է, ինչ որ մեզ մտահոգութեան, նոյն իսկ խուճապի կը մատնէ, Պոլիսը կը նմանի պղպջուն ծառի մը՝, զոր երբ շարժես, ճիւղերու մէկ մասէն պտուղ կը թափի, իսկ միւս մասերէն՝ զունդ զունդ որդեր»։

Միլլի օրկանը վախ կը յայտնէ որ եթէ տնտեսական որեւէ բարգաւաճում տեղի ունենայ Պոլսոյ մէջ, նորէն ոչ-Թուրք տարրերը պիտի օգտուին։

Անշուշտ այս խօսքերը հաճելի չպիտի գային Պոլսեցիներուն։ Իրիկուան թերթ մը, Աքշամ պարտք սեպեր է պատասխանել հարուածին. «Պոլսոյ 800,000 բնակիչներուն մէջ եթէ 20-30 դաւաճաններ գտնուին, ամբողջ քաղաքը յանցաւո՞ր կ'ըլլայ։ Խռովարարներու մէկ մասը Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցաւ. բայց ամէնէն կարեւոր դէմքերը Անատօլուի մէջ բռնուեցան։ Պոլիսը ի՞նչ յանցանք ունի, եթէ քանի մը տխմար երիտասարդներ համայնավար կազմակերպութիւն յառաջ բերելու ձեռնարկեր են։»

Խռովարարներու դատը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ՝ մինչեւ հիմա կատարուած քննութեանց հետեւանքով, հաստատուած է որ երեք յեղափոխական ձեռնարկներ պիտի կատարուէին տիրող իշխանութեան դէմ։ Մէկ ձեռնարկը պիտի կատարէ եղեր քրտական կոմիտէն, երկրորդը՝ «Բարեկարգիչ աղանդը» (Իթթիլաֆականներ և Սուլթանականներ), երրորդը «Անատօլուի յեղափոխական կոմիտէ»ն, որուն անդամները նոր ձերբակալուեցան։ Այս վերջիններէն Իսմայիլ Հագգը պէյ, երբեմն հրամանատար Միլլի ուժերու, կարգ մը խոստովանութիւններ ըրած է, որոնց համաձայն Պրուսայի մէջ գնդապետ Օսման պէյ քառասուն ֆէտայիներ պատրաստած էր. Էնկիւրիի վարիչներէն երեսուն հոգի (գլուխն ըլլալով Մուսթաֆա) Քէմալը ոչնչացնելու համար։ Այս ձեռնարկը պիտի կատարուի եղեր Րէուֆ պէյի վարչապետութեան օրով, բայց յետաձգեր են։ Գործը գլուխ հանելու համար 30 հազար ոսկի պահանջեր են։ Կոմիտէին վարիչներուն մէջ են Չէրքէզ Էտհէմ և Րէշիտ պէյ, որոնց գործակիցներուն հետ Աթէնքի մէջ տեսնուեր է ամբաստանեալը։ Իրեն ծածկագիր մըն ալ յանձներ են եղեր, որուն համաձայն թիւ 2ը Րէուֆ պէյն է, 3ը Հիւսէյին Ճահիտ, 4ը Քեազիմ Գարապէքիր փաշա են.։ Իսմայիլ Հագգը Ստեփան անուն Հայ մըն ալ կը խառնէ այս գործին։

Ինչպէս քրտական ապստամբութեան առթին, այս դատին մէջ ալ Էնկիւրի յաջողած է սիրաշահիլ կամ ահաբեկել դատախազներու տեղեակ անձ մը, իր ուզած ուղղութիւնը տալու համար գործին։ Այս գործին մէջ ալ, հաւիւրապէս Իսմայիլ Հագգըն կը կատարէ այդ դերը, իբրեւ դաւադիր ներկայացնելով շատ մը յայտնի դէմքեր.— Պոլսոյ նախորդ երեսփոխան Շիւքրի, Էսկիշէհիրի երեսփոխան Էյուպ Սապրի, Միլլի երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆգըի եղբայրը, ծանօթ իթթիհատականներ են..

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին։

Կը քննեն ու կը քննեն

Միլլի վարչութեան հաստատումէն ի վեր, թրքական կառավարութիւնը անվերջ ծրագիր կը պատրաստէ ոչ իսլամ դպրոցներու համար, եւ հրահանգներ կուտայ իրարու ետեւէ։

Այս անգամ ալ նկատեր են որ գործնական չէ թուրքերէնի, պատմութեան և աշխարհագրութեան դասերու ծրագիրը, որ կը գործադրուի կառավարութեան նշանակած ուսուցիչներուն կողմէ, եւ քննան հոգինոց մասնախումբ մը կազմած են, որպէսզի նոր ծրագիր պատրաստէ։

Նոր տուրքեր

Ելմտական գործավարին յայտարարութեան համաձայն, 12 միլ. ոսկիի նոր տուրքեր պիտի հաստատուին, ելմտացոյցին բացը գոցելու համար,

---

Եւրոպայի շրջանը՝ օդանաւով

Երկուշաբթի առտու, փոթորկալի օդով մը ճամբայ ելան օդանաւորդներ Առաշառ եւ Քարոլ, Եւրոպայի շրջանը կատարելու համար։ Առաջին հանգրուանն է Փարիզ-Պոլիս(2200 քիլոմէթր)։ Օդանաւը Լիօն-Թորինօ-Վենետիկ-Ադրիական անցնելով իջաւ Պելկրատ, ժամը 11. 45ին, ութ ժամուայ թռիչքէ մը յետոյ եւ ժամը 3ին ճամբայ ելաւ դէպի Պոլիս։

Օդանաւը 540 ձիու ուժ ունի, ժամը 180 քիլոմեթր արագութիւն։ Ճամբորդներէն զատ, առած է 1200 լիտր եսանս, 100 լիտր իւղ, զանազան գործիքներ եւ ուտելիք։ Պոլսէն՝ օդանաւը պիտի երթայ Մոսկուա եւ Քոփէնակ, յետոյ պիտի գառնայ Փարիզ, իբր 7600 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով,

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Գ. էջին մէջ մանրամասն պարզած ենք Տիւրզիներու ապստամբութեան խնդիրը։ Իրիկուան թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Սառայլի տեղեկագիրը երեք մասով զրկուած է, բայց երրորդ մասը չէ հասած դեռ։ Պաշտօնական շրջանակները թէեւ գաղտնի կը պահեն լուրերը, բայց չեն ծածկեր թէ դէպքը շատ ծանր եղած է։ Իբրեւ ապացոյց, կը յիշուի թէ բարձր քոմիսէրը բանակցելու վրայ է ապստամբներուն հետ։

Ապտիւլ-Քէրիմի պայմանները

Մատրիտէն հասած հեռագրի մը համաձայն, Ապտիւլ Քէրիմ իր պայմանները հաղորդած է Սպանիոյ, յայտնելով թէ չի կրնար բանակցիլ եթէ նախապէս չճանչնան Րիֆի անկախութիւնը։

Փարիզի մէջ այժմէն որոշած են շարունակել կռիւը, որովհետեւ Ֆրանսա իր շահերուն հակառակ կը գտնէ անկախ պետութեան մը կազմութիւնը Մարոքի կողքին։ Կը վախնայ որ Գերմաններ և ուրիշ օտարականներ խարիսխ հաստատեն այնտեղ.

Տովքի ճայրենակիցներուն

Տովքի Երիտասարդաց Յառաջդիմասէր Միութեան վարչութիւնը Թախանձագին կը խնդրէ բոլոր հայրենակիցներէն՝ որ եթէ ունին Տովք գիւղին (Խարբերդ-Կէօլճիւկ) վերաբերեալ պատկեր կամ գրուածք, եւ կամ կրնան գտնել, հաճին տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին,— Goureɡh Khraian 37-38 Rue Francis de Pressensé, Marseille. *(Կնիք)*

Ց. Գ.— Կը խնդրուի բոլոր հայ թերթերէն արտատպել։

Համալսարանական երիտասարդ մը արամադրելի ժամեր ունի Ֆրանսերէնի, Անգլիերէնի և Հայերէնի Fասնաւոր դասեր տալու։ Դիմել Խմբագրութեան։

Le Gerant : H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Լեոն. Ց. Գ.— Ղրկեցինք թիւ 1էն. Բաժնեգինը մանուափոստով։

Սէն Շամօն Վ. Զ.— Աւելցուցինք թիւ 2էն. Մանրամասնութիւնները նամակով։

Շումէն Խ. Ս.— Ղրկեցինք առաջին թիւէն։

Շավիլ Գ. Կ.— Ստացանք բաժնեգինը։

Սէնթ էթիէն Գ. Ց.— Աւելցուցինք քանակը։ Մանրամասնութիւնները նամակով։

Վալանս Ս. Ժ.— Աւելցուցինք թիւ 3էն։ Մանրամասնութիւնները նամակով։

Փարիզ Հ. Ց.— Ձենք ստացած Ամերիկայի բաժանորդին հասցէն։

Վալանս Ն. Մ.— Ստացանք բաժնեգինը։

Մարսէյլ Գործկ.— Լանսիօթի և Լաւէյնի գործակալներուն ուղղակի կը ղրկուի թիւ 5էն։

Փարիզ Կ. Թ.— Մինչեւ թիւ 4 ղրկուած է հին հասցէով. փոխեցինք։

Մարսէյլ Ա. Ն.— Ստացանք քսան ֆրանքը։

Քրէօզօ Ա. Փ.— Կը կարգադրուի. Քանակը աւելցուցինք։

Վիէն Ց. Ս.— Քանակը ճշդեցինք։

Փարիզ ԵԿ. Հիսասեան.— Ձեր հասցէն չունինք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ց. Դ. «Վանյծակ» Թաղային խումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 15 Օգոստ. շաբաթ գիշեր ժամը 8 30ին 13 Rue de Londres։

Հ. Ց. Դ. Փարիզի Քաղաքային Կոմիտէին ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ բոլոր Թաղային խումբերը և ընկերները 13 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8 ու կէսին 2, Rue du vieux Colombier *ի վերի յարկը։*

ՏՐԱՊԻԶՈՆ Նահանգի Հայրենակցական միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Օգոստ, 14ի գիշերը ժամը 8:30ին Café Rocher*ի Երրորդ յարկը* 128 Bd. St. Germain (métro Odéon)։

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ՝ սոյն յայտարարութիւնը ընդունելով իբր հրաւիրագիր։

Օրակարգը ընտրութիւն վարչական մարմնոյ։

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն { 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	20 ֆր.	40 ֆր.	70 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէք. մանդաթներ եւն. ղրկել Sch. Missakian-ի անունով

ՈՒՐԲԱԹ
14
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 6 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՑ ԵՒ ՋՈՒՐ

Մէկէ աւելի տխուր տեղեկութիւններ հասան Երեւանէն, վերջին շաբաթներու ընթացքին:

Ամէնուն ծանօթ է Հնդեղէն գործած աւերը: Սարսափելի են կորուստները: Պաշտօնական հեռագրի մը համաձայն, անմիջական պէտք կայ մէկ միլիոն տոլարի, վնասները դարմանելու համար: Հեղեղը եւ կարկուտը քանդած են ճամբաներ, կամուրջներ, փողոցներ եւ ամբողջ թաղամասեր: Դեռ չենք յիշեր այգիներու, դաշտերու, բանջարանոցներու կրած վնասները, որոնց մասին ամփոփ տեղեկութիւններ տուինք մեր առաջին թիւով:

Այս աղէտին հետ զուգրնթաց, «Խորհրդային Հայաստան» հրատարակեց չարագուշակ տեղեկագիր մը Լենինական գաւառի հունձքերու մասին: (Տես «Յառաջ» թիւ 5): Ինչպէս տեսան մեր ընթերցողները, ցուրտէն, երաշտէն, կարկուտէն, միջատներէն, բզէզներէն, մուկերէն եւ գեղնութիւն կոչուած հիւանդութենէն վնասուած են 114 գիւղերու ցանքերը, — առնուազն 75 %: Աւելի որոշ գաղափար տալու համար, նորէն արտատպենք տեղեկագրին եզրակացութիւնը.

« Սխալած չենք լինիր, ասելով որ Լենինական գաւառի (նախկին Ալեքսանդրապոլ, Շիրակ) ազգաբնակութեան առնուազն 40 %ը — յիսուն հազար մարդ — կանգնած է սովի դռանը: Ութ գիւղեր այսօր իսկ բառին բուն նշանակութեամբ սովի ճիրաններուն մէջ են»:

Տակաւին կան անասուններու համաճարակը, արեւահարութեան պատճառած վնասները եւն.: Թէեւ ընդհանուր հանգամանք չունին այս չարիքները, բայց ամէն շրջան աւելի կամ պակաս չափով տագնապի մէջ է: Հեղեղէն ազատողը միջատներու փորձանքին հանդիպեր է. ասոր մը եթէ կարկուտ չէ եկեր, երաշտը չորցուցեր է ամէն բան, կամ անասուններու համաճարակը փրացուցեր է պակասը, կամ մուկերը վրայ հասեր են:

Բայց անօգուտ են հառաչանքները: Պատկերին ահաւորութիւնն իսկ անմիջական գործ կը պահանջէ, եւ պէտք է այդ ուղղութեամբ ձեռնարկել, ամէն բանէ առաջ: Օգնելու, նպաստելու սովորական ձեւերը չեն համապատասխաներ կացութեան: Հարկ է ստեղծել համաժողովրդական խոշոր շարժում մը, կարելի եղածին չափ շատ եւ շուտ օգնութիւն հասցնելու համար: Հաց կ՚ուզեն Շիրակի գիւղացիները, ջուրի պակասէն կը նեղուին ուրիշ գիւղացիներ. երկուքն ալ դրամի, եւ մեծ գումարներու հետ կապուած գործեր են: Մենք այնքան միամիտ չենք որ հաւատանք թէ գաղութները մէկ ձեռքով մէջտեղ պիտի դնեն մէկ միլիոն տոլարը: Բայց կը հաւատանք թէ կարելի է եղբայրական աջակցութեան խոշոր փորձ մը կատարել, շարժման մէջ դնելով բոլոր ուժերը: Մեզի համար կարեւոր ալ չէ թէ ո՞վ պիտի ստանձնէ նախաձեռնութեան հոգը: Թո՛ղ ապարէզ գայ ո՛վ որ կը հաւատայ թէ ուժ եւ հմայք ունի, գործին յաջողութիւնը ապահովելու համար: Եթէ վերակազմեալ «Հօկ»ն է այդ օրկանը, ի՞նչ՝ կը յամենայ: Ունին աւելի սուրբ, անյետաձգելի(?) օրակարգ, հացի եւ ջուրի այս տագնապէն առաջ:

Երկու ամիսէն աւելի է որ գաղութէ գաղութ շրջան կ՚ընէ Երեւանի ոռոգումներուն պատմութիւնը: Որքան կը յիշենք, աղէտին ծանրութեան համապատասխան ձեռնարկ մը չեղաւ, մինչեւ հիմա: Բարեգործականը հազար ստերլին յատկացուց. Հ. Օ. Դ. Ամերիկայի պատգ. ժողովը՝ հազար տոլար (հանգամանքութիւնը կը շարունակուի դեռ եւ հասած է երեք հազար տոլարի). Ցունաստանի Հայ Կարմիր Խաչը ձեռնարկեց հանգանակութեան, եւ ուրիշ մասնակի փորձեր: Ի՞նչ խօսք որ այս բոլորը բաւական չեն չարիքը դարմանելու, մանաւանդ Շիրակի շշմեցուցիչ տեղեկագրէն յետոյ,— 50 հազար մարդ կանգնած սովի դրանը»...

Ազդանշանը՝ օրուան լուրերուն մէջ է արդէն,— ողողում, կարկուտ, երաշտ, անօթութիւն: Ճառի պէտք չկայ, այս կարճ բառերուն իմաստը հասկնալու համար: Եւ մեղքնալու, «ողորմելու» տրամադրութեամբ չէ որ գործի պիտի ձեռնարկենք, այլ ամբողջ ժողովուրդի մը տնտեսական կեանքը ապահովելու, ամրապնդելու գիտակցութեամբ:

Հայրենիքները «ախ ու վախով չեն շինուիր: Խելացի եւ գործնական աշխատանքը եւ յարատեւ ջանքերն են որ պիտի սահմանափակեն չարիքը: Հայաստանի ժողովուրդը ինք հերոսական ճիգեր կը փորձէ իր արեւը վառ պահելու համար ժայռերու եւ անապատներու վրայ: Բայց իր ուժէն վեր է դիմանալ բնութեան անողոք արկածներուն եւ քմահաճոյքներուն, որոնք մէկ վայրկեանի մէջ կ՚ոչնչացնեն տարիներու արիւն-քրտինքը: Ան պատրաստ է նորէն շինելու, նորէն արտադրելու, կը բաւէ որ գիտնայ թէ եղբայրական բազուկներ կան հեռուն, ծովը երկինքի տակ:

Ճիշդ է ժամանակ վատնել:

Շ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Քանի մը օրէ ի վեր գործադուլը խիստ սուր հանգամանք մը առած է: Թրոքատերօյի մեծ ցոյցէն յետոյ առջի օրուան կարեւոր դէպքն էր Սոսիէթէ Ժէնէրալի պաշտօնեաներէն 1500 հոգիի գործադուլին մասնակցութիւնը: Ամէն օր միթինկներ տեղի կ՚ունենան և խանդավառութիւնը աւելի քան երբեք սաստիկ է: Կէսօրէն վերջ բանթողները Փուլոնեի անտառին մէջ հաւաքուեցան: Բացօթեայ միթինկ մը տեղի ունեցաւ Միութեան հրապարակը, Պելճիքայի պաշտօնեաներու և սակարանի պաշտօնեաները սենտիքա կազմելով յայտնած են որ իրենց Ֆրանսայի ընկերներուն պիտի աջակցին նիւթապէս ու բարոյապէս:

Գաւառներու մէջ ևս շարժումը կը ծաւալի: Նանսիի մէջ 900 պաշտօնեաներ օրակարգ մը քուէարկած են՝ Փարիզի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ համերաշխելու համար:

Աշխատանքի նախարարին հետ բանակցութիւնները կը շարունակուին, դեռ որոշ արդիւնք չկայ. սակայն կարգ մը համաձայնութիւններ սկսած են տեղի տալ և յայտնած են նախարարին որ ապրուստի սղութիւնը նկատի առնելով մտադիր են ամսականներուն վրայ յաւելում ընել:

ՄԱՐՈՔԻ ԿՌՈՒՆԵՐԸ

Ֆրանսական և սպանիական զինուորները միացան Օգոստոս 12ին, սահմանակից ճակատի վրայ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ուժգնութեամբ պիտի շարունակուի կռիւը: Հիւսանին գործել սկսած է արդէն. միւս կողմէ, ֆրանսական և սպանիական օդային ուժերը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն: Սպանիական օդանաւերը ռմբակոծեցին և հրկիզեցին կարգ մը գիւղեր: Մեծ յուզում կը տիրէ Ճէպէլլա ցեղին մէջ, որ կ՚ուզէ բանակցիլ, բայց կը վախնայ Աբտիւլ Քէրիմի վրէժխնդրութենէն: Սպանիացիները առանձին ալ յարձակողականի սկսած են: Աբտիւլ Քէրիմ պահանջած է Թանժէրի և ուրիշ սպանիական քաղաքի մը Ռիֆացիներէն որ իրեն միանան, այլապէս պիտի զրկուէ իրենց ստացուածքները: Արդէն յիսուն հոգի հեռացած են Թանժէրէն, իրենց բնտանիքներով:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ոսկեհանք.— Մոսկուայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, նոր և ճոխ ոսկեհանք մը գտնուած է Պայքալ լճին ափերուն վրայ Անկարսքի մօտ (Սիպերիա).

Մահաբեր մժեղը.— Երկու օրուան մէջ երրորդ անգամ ըլլալով, մարդ մը մեռաւ Լոնտոնի մէջ, մահացու մժեղի մը խայթուածքէն:

Ֆաշիստներու բռնած ընթացքին հետեւանքով Իտալիոյ նախկին վարչապետներն ու նախարարները իրարու ետեւէ կը հեռանան Իտալիայէն: Նիթթիէն, Տօնաթիյէն, Օրլանտոյէն յետոյ Ֆրանսա կուգայ Լապրիօլա:

Պատերազմի(?) խնդրին համար Ամերիկա զրկուած պելժիական պատուիրակութիւնը անընդունելի գտաւ Ամերիկացիներուն առաջարկը: Մեծ յուզում կը տիրէ Պելժիոյ մէջ: Մամուլը դառն խօսքեր կ՚արտասանէ, ըսելով թէ «Ամերիկա կ՚ուզէ մեզի վճարել տալ ցորենի վերջին հատիկին գինը և մեր ձեռքէն առնել այն գումարները զորս պիտի վճարէ Գերմանիա»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Մահուան պատիժ կը պահանջուի 15 խռովարարներու համար

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ անկախութեան դատարանը օգոստ. 9ին աւարտած է խռովարարներու դատավարութիւնը: Իբրեւ հայրենադաւ կ՚ամբաստանուին Օսման, Նիհատ, Նուրի, Հաճի Ալի, Նաքիլ, Սաֆվէթ, Րիւսթէմ, Աճնի, յիսնապետ Ըահէթ, Արար Ասըմ, Եէնի գիւղի Նախկ. Թաղապետութեան տնօրէն Քէմալ, հեռագրական տնօրէն Բաշիտ, հաշուակալ Իհսան, կառաժի վարիչ Խրիստաքի եւ Ահմէտ Համտի, որոնց համար մահապատիժ պահանջուած է: Թիապարտութեան արժանի կը նկատուին Սթէնիացի Րիզա, հեծելազօրաց յիսնապետ Րիւշտի, հարիւրապետ Ֆուատ Սաֆվէթ, հօճա Կիւրճի Սիւլէյման, երթօղրուլ Շաքիր, Սէլահէտտին, Հաֆըզ, Րիւշտի Մոլլա Գուրունսուզ Թեվֆիք, պատերազմ. առեանի խորհրդական Ֆէրիտուն, Ռումանիացի Խալիլ Սայիմ, Թաշճը Սաատէտտին, Էմիրկեանցի Քէմալէտտին, խորհրդական Պէհզատ, հարիւրապետ Իսմայիլ Հագգը, Իսկէնտէր Ֆախրի. Իսա Րուհի փաշա, ապահովագրիչ Ահմէտ, Ֆէյզուլլահ եւ Ասլան: Ամբաստանագիրը կը պահանջէ անպարտ արձակել հօճա Շիրվանի, պատմագէտ Ահմէտ Րէֆիգ, Հաճի Ալի Նուզէյմա փաշա, Էմիր Մէսուտ, Միսայիլիտիս, զօրավար Խալիլօֆ, Քէմալիէցի Իպրահիմ, Ըպտուլլահ, Հասան, Քէմալէտտին, Իհսան, Սէյիտ Հաշըմ, Պէքիր, Սապրի, դատաւոր Մէհմէտ Ալի, տեղակալ Էնվէր:

Ընդհանուր դատախազը պահանջած է նաեւ որ անպարտ արձակուի Լութֆի Ֆիքրի պէյը, նկատելով որ իր յիշատակները չէ հրատարակած: Արեւելեան անկախութեան դատարանին պիտի ղրկուի Մուզաֆֆէր էֆ., իսկ Հօճա Բասըմ էֆ.ի դատը պիտի յետաձգուի հիւանդութեան պատճառաւ: Ամբաստանեալներուն երեք օր պայմանաժամ տրուած է պատրաստելու համար իրենց գրաւոր պաշտպանողականները:

Ամբաստանեալներէն ծանօթ Իսմայիլ Հագգը շարունակելով իր «խոստովանութեանց» շարքը, յայտնած է թէ ազգ. պայքարի ընթացքին Ռումանիա երթալով գործակցած է Չէրքէզ Էտհէմի հետ. յետոյ Եավէր փաշայի հետ Թուրքիստան գացած է: Ռուսերը Տօքթ. Նազըմ փաշայի և ուրիշ կարգ մը մարդոց հետ Գերմանիա ղրկած են զինքը. որմէ վերջ Ցունաստան երթալով տեսած է որ այնտեղ Չէրքէզներէ, Հայերէ, Յոյներէ և Թուրքերէ բաղկացեալ հրոսախումբեր կազմուելով Անատոլու կը ղրկուին: Ցունաստանի մէջ կազմակերպութիւն ստեղծող այս մարդիկը շփման մէջ են եղեր Վահիտէտտինի և Ռումանիա ապաստանած ընդդիմադիրներու հետ:

Ընդհ. դատախազը «Բարեկարգիչ աղանդ»ը վերլուծած է այս կերպով. «Աղանդը ժողովուրդին հանդէպ կը ներկայանայ կրօնական հանգամանքով, իսկ մտաւորականներու հանդէպ իբրեւ իսլամ ֆրանմասօնութիւն: Աղանդին աղօթքը միայն երաժշտութիւնն է. որպէսզի Աղանդը ընդունելութիւն գտնէ երիտասարդութեան կողմէ, կնոջ և այր մարդու միջեւ ամէն արարք ներելի կը նկատուի: Ան գործակցած է Հելլէններու Անատոլուի Վրիժառու Միութեանը. կապ ունեցած է նաեւ Արեւելեան բժրոստութեան հետ»:

Կալանաւորներէն Ստեփան, Խուսրէվ, Սամի և Տէպրէցի Ֆուատ անպարտ արձակուած են:

Թրքացման աշխատանքը

Ոչ իսլամ վարժարաններու դասաւանդութեան նոր ծրագիրը մշակող մասնախումբը որոշեց որ երկրորդական վարժարաններու վերի կարգերը շաբաթը չական ժամ թուրք պատմութեան դաս պիտի առնեն փոխանակ մէկի. իսկ նախակրթարաններու վերի երկու կարգերը միասին, շաբաթական յաւել պիտի ունենան, փոխանակ 2ի:

Սեբաստիոյ մէջ ոչ աղօթելու տեղ ունին, ոչ դպրոց

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ՚իմանանք թէ. Սեբաստիոյ առաջնորդ. փոխանորդէն Պոլսոյ պատրիարքարանը ղրկուած հեռագրի մը համաձայն, եկեղեցիի եւ վարժարանի կալուածներուն մէկ մասը անցեալ տարի գրաւուած էր, իսկ այս տարի ալ գրաւուած են Ս. Նշան վանքին պատկանող հողերն ու կալուածները: Այս գրաւումը հակառակ է նոյն իսկ Էնկիւրիի կառավարութեան 5 դեկտ. 1340 թուակիր պաշտօնագրին, որուն համաձայն ազգային պայքարի միջոցին առժամաբար զինուորական իշխանութեան կողմէ գրաւուած եկեղեցիներն ու դպրոցները պիտի վերադարձուէին պատկանեալ համայնքներուն: Ասոնք ցարդ չեն վերադարձուած, նոյն իսկ եկեղեցիներէն մէկն ալ փլցուած է Մուհասէպէի Խուսուսիէյի կողմէ: Դպրոցը տակաւին յանձնուած չըլլալով՝ տղաքը առանց դպրոցի կը մնան: Երկու տարիէ ի վեր հոգեւոր պաշտամունքը գրաւուած եկեղեցւոյ ստնամաններ(?) դնելու տեղին մէջ կը կատարուէր. իսկ այժմ հրամա-

(Լուրերու Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՄԵՐ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑՆԵՐԸ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿ. ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Պ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ

— Ի՞նչ է Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին իրաւասութեան սահմանը։

— Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին իրաւասութեան սահմանը որոշուած է այն շրջաբերականով՝ որով ազգ. պատուիրակութիւնը 1924 Նոյեմբեր 30ին կը ծանուցանէր անոր կազմութիւնը, յայտնելով թէ իր լուծման առթիւ Յանձնաժողովին կը յանձնէ հայ գաղթականներու և որբերու զետեղման ու պաշտպանութեան, ինչպէս նաև ասոնց յարակից բոլոր առկախ խնդիրները որոնք կը մնային իր սեղանին վրայ։ Յանձնաժողովին կազմութեան անհրաժեշտութիւնը անկէ ծագած էր որ Ազգ. Պատուիրակութիւնը վերոյիշեալ խնդիրներու մասին թէ դաշնակից պետութեանց, թէ Մոսկուայի և Երեւանի կառավարութեան և թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հետ կը մշակէր յարաբերութիւններ, զորս կարելի չէր յանկարծ խզել մէկ օրէն միւսը։

— Ուրեմն Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը կերպով մը շարունակութիւնն է Ազգային Պատուիրակութեան։

— Էապէս այդ է, և եթէ պէտք տեսնուեցաւ անունը փոխելու, պատճառը սա էր որ Ազգ. Պատուիրակութիւնը երբեմն քաղաքական գործունէութեան նուիրուած մարմին մը ըլլալով, նոյն անունով իր յարատեւումը կրնար տեղի տալ կարգ մը թիւրիմացութեանց և անպատեհութեանց, որքան ալ բացայայտ ըլլար սա իրողութիւնը թէ Լօզանի Դաշնագրին ստորագրութենէն ասդին Ազգ. Պատուիրակութիւնը այլեւս լոկ գաղթականներու և որբերու կացութեան բարւոքման և անոնց վերջնական տեղաւորման խնդիրներով կը զբաղէր։

— Կարելի չէ՞ր արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող համանման ուրիշ մարմիններու յանձնել Ազգ. Պատուիրակութեան գործերը, փոխանակ կեդր. նոր յանձնաժողով մը կազմելու։

— Կարելի չէր, սա պարզ պատճառաւ որ, օրինակ գաղթականներու Հայաստան կամ Կովկաս փոխադրութեան գործը մէկ կողմէ կախում ունէր Մոսկուայի կառավարութենէն և միւս կողմէ Ազգերու Դաշնակցութենէն, որոնց միջև ուղղակի յարաբերութիւն գոյութիւն չունենալուն, պէտք էր որ ազգ. իրաւազօր մարմին մը ստանձնէր անոնց միջև կապակցութեան հաստատման գործը։ Այս պէտքը նոյն ինքն Մոսկուայի կառավարութիւնը ընդունած էր, գոհունակութիւն յայտնելով Ազգ. Պատուիրակութեան կողմէ հայ գաղթականներու Հայաստան փոխադրութեան համար Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ կատարուած դիմումին,—այսինքն Սարտարապատի ոռոգման ծրագրին — առթիւ փափաք յայտնելով սակայն որ ծրագրին իրականացման գործը ստանձնէ մի միայն արտասահմանի Հայ Ազգ. իրաւազօր Մարմինը,— որ այն ատեն՝ Ազգ. Պատուիրակութիւնն էր, և հիմայ ալ անկէ բխած Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովն է, քանի որ մեր ներկայ իրականութեան մէջ՝ արտասահմանի գտնուող ուրիշ ազգ. իրաւազօր մարմին մը չկայ որ կարենայ միանգամայն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան և թէ Խորհրդային Հանրապետութեանց միութեան հետ կապ պահել։ Յանձնաժողովին գոյութեան գլխաւոր, գրեթէ միակ պատճառը այս անհրաժեշտութիւնն է։ Եւ այս պարագան ծանօթ ըլլալուն համար է որ երբ Տոքթ. Նանսէն, Հայաստան մեկնելէ առաջ ուզեց հայ ազգ. իրաւազօր մարմնի մը բացատրութիւնը ունենալ իր առաքելութեան մասին, ուղղակի դիմուեցաւ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին(*), որ բնական է սիրայօժար գրեց իրեն ուղղեալ նամակ մը, որուն մէջ, առիթէն օգտուելով, փութաց թարգմանը ըլլալ հայ ժողովուրդին անսահման երախտագիտութեան, առաքելութեան հետ Հայաստան մեկնելու հաւանած ըլլալուն համար։

— Ազգ. Պատուիրակութեան լուծումէն ի վեր ի՞նչ գործեր տեսնուած են։

— Յանձնաժողովին գործունէութեան գլխաւոր առարկաները դարձան հայ գաղթականներու և որբերու տեղաւորման խնդիրները։ Իր կազմութենէն առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը 1924 սեպտեմբեր 25ի որոշումով հայ գաղթականներու գործը Աշխատութեան Միջազգային Գրասենեակին յանձնած ըլլալով, յանձնաժողովը, մինչեւ Տոքթ. Նանսէնի առաքելութեան կազմութիւնն ու մեկնումը, մշտական յարաբերութեան մէջ մնաց անոր հետ, թէ անձնական հանդիպումներով և թէ թղթակցութեամբ։ Այս յարաբերութիւնները կը շարունակուին միշտ ալ, անմիջապէս որ Պ. Նանսէն իր տեղեկագիրը մատուցանէ, կարելի ըլլայ իր բերած ծրագիրներուն գործադրութեան միջոցները ճարել կարելի եղածին չափ շուտով։ Տրագիրներ կ'ըսեմ, որովհետեւ թէեւ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, խնդիրը նախապէս լոկ Սարտարապատի ոռոգման շուրջ կը դառնար, բայց մեր Յանձնաժողովը,վախնալով որ այդ խոշոր ծրագրին իրականացման անհրաժեշտ 4-5. միլիոն տոլարի գումարը կրնայ խրտչեցնել պետութիւնները և պատճառ դառնալ որ ոչինչ ընեն, սկիզբէն իսկ աշխատեցաւ որ Տոքթ. Նանսէն, Սարտարապատի ծրագրին հետ, ուսումնասիրէ նաև մեծ ու պզտիկ խումբերով գաղթականներու հաստատման նպաստող բոլոր կարելիութիւնները զորս կ'ընծայէ Հայաստան։ Ի հարկէ, շատ աւելի դիւրին պիտի ըլլայ այս պզտիկ ծրագիրներուն համար դրամ գտնել։ Այս մտքով, յատկապէս խօսեցանք այստեղ թէ՛ Պ. Արամայիս Երզնկեանի և թէ՛ խորհրդային դեսպանատան, գրեցինք նաև Հայաստանի կառավարութեան և Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակին, և այսօր, որքան ալ տակաւին յայտնի չէ Տր. Նանսէնի տեղեկագիրը, բայց մեզի հասած հաստ ուկտորտեղեկութիւններէ ուրախութեամբ կը տեսնենք թէ Տր. Նանսէն նկատի է ունեցեր Հայաստանի ներկայացուցած ամէն կարգի հնարաւորութիւնները։ Բընական է, մեր փափաքն է ամենէն առաջ Յունաստանի հայ գաղթականութեան տագնապը թեթեւցնել աշխատիլ՝ Տր. Նանսէնի ծրագիրներուն իրագործման առթիւ, և ատոր համար արդէն պատրաստած ենք մտքերը, ու պիտի շարունակենք աշխատիլ։ Համառօտութեան մը բնոյթը չտալու համար այս տեսակցութեան, չեմ ուզեր երկարօրէն ծանրանալ Յանձնաժողովին կատարած կամ կատարելու վրայ եղած միւս գործերու մասին, ինչպէս արտասահման գտնուող Հայերու իրաւական կացութեան, անոնց ճամբորդութեան դիւրացման, Ֆրանսայի մէջ բնակութեան արտօնութեան ստացման, աշխատութեան հայթայթման, որբերու բարեկեցութեան և Հայաստան փոխադրութեան, եւն. եւն. խնդիրները, ու նաև արտասահման գտնուող Հայերու ստացուածքներուն և դրամատուներու մօտ ունեցած աւանդներուն վերաբերեալ աշխատութիւններ, որոնցմէ ոմանց մասին իրաւագէտներէ և ձեռնհաս կամ շահակից անձերէ բաղկացած մասնախումբեր կ'օժանդակեն իրեն։ Չեմ ուզեր մոռնալ սակայն շնորհակալութեամբ յիշատակելու թէ Ազգ. Պատուիրակութեան երբեմնի բոլոր հայ և օտար աշխատակիցներն ու ներկայացուցիչները, սիրայօժար կը շարունակեն իրենց անձնուէր գործակցութիւնը մեր Յանձնաժողովին։

— Ֆրանսական կառավարութեան հետ յարաբերութիւններ ունի՞ք։

— Ֆրանսական կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչցած ըլլալով մեր կեդր. յանձնաժողովը, մեր իրաւասութեանց սահմանին մէջ գտնուող ո'եւէ խնդրի մասին, երբ պէտք ծագի, կը դիմենք, ինչպէս միւս դաշնակից երկիրներու և Խորհրդային Ռուսիոյ կառավարութեանց օժանդակութեան։ Արդէն Պ. Էրիոյի դահլիճին օրով, Արտաքին գործերու նախարարութիւնը յատուկ նամակով ծանուցած էր թէ «Հայ Գաղթ. Կեդրոնական Յանձնաժողովը, ամէն պարագայի մէջ կրնայ յոյս դնել իր պաշտօնատանց օժանդակութեան և պաշտպանութեան վրայ,— հայ ժողովուրդի վիճակին բարելաւման համար։ Նոյն հաւաստիքը տուաւ նաև՝ Պ. Փէնլըվէի ներկայ դահլիճին կազմութենէն ետք, արտաքին գործոց նախարար Պ. Բրիան, մեր յանձնաժողովին գրելով թէ անվթար պիտի պահէ իր համակրութիւնը մեր հայրենակիցներուն մասին։ Եւ մեզի համար երախտագիտութեան պարտք մըն է այս առթիւ հրապարակաւ յայտնել թէ մեր Կեդր. Յանձնաժողովը միշտ բարեացակամ և համակիր վերաբերում մը գտած է Ֆրանսայի պետական պաշտօնեաներուն մօտ՝ իր դիմումներուն համար։

1500Ի ՆԵՐԳԱՂԹԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

— Ի՞նչ կարգադրութիւններ եղած են տասը հազար հայ գաղթականներ Հայաստան փոխադրելու համար։

— Տասը հազարը անցեալ տարի էր. անկէ ի վեր մօտ երկու հազար գաղթականներ փոխադրուած են Հայաստան, հազար հոգի Սելանիկէն, հազարի չափ Միջագետքէն. հետեւաբար այժմ ութը հազար հոգի կը մնայ փոխադրուելիք։ Վերջին օրերս ասոնց փոխադրութեան համար տեսնուեցայ թէ՛ Պ. Փիրումեանի և թէ Պ. Եահվէրտեանի հետ, որոնք յայտարարեցին թէ Հայաստան պատրաստ է անմիջապէս ընդունելու 1500 գաղթական, իսկ մնացեալ 6500 հոգին պիտի կրնան ընդունուիլ հետզհետէ, մինչեւ յառաջիկայ տարուան յուլիսը։ 1500 հոգիին 1200ը Յունաստանէն և 300ը Պոլիսէն պիտի առնուին. Նախապատուութիւն պիտի տրուի երկրագործներուն, շերամաբոյծներուն, ծխախոտի մշակներուն և գործագործներուն։

— Ի՞նչ պայմաններով պիտի ընդունուին այս գաղթականները։

— Հայաստան երթալիք գաղթականները պիտի բաղկանան 4-5 անդամնոց ընտանիքներէ, որոնց իւրաքանչիւրին պիտի ընկերանայ այր մը կամ որբուհի մը։ Ամէն ընտանիք 60 անգլիական ոսկիի գումար մը պէտք է ունենայ հետը։ Այս դրամները գաղթականներու ձեռքէն պիտի առնուին անոնց ճամբայ ելլելէն առաջ և միայն Հայաստան հասնելէն վերջ պիտի յանձնուին իրենց։ Ասկէ առաջ գրկուած գաղթականները նախքան ճամբայ հանուիլը յայտնած են որ պահանջուած գումարը ունին։ Բայց Հայաստան հասնելէ վերջ տեսնուած է որ անոնց՝ նոյն իսկ շաբթուան մը ապրուստի դրամ չունին. որով այսուհետեւ Երեւանի կառավարութիւնը այս դրութիւնը կը կիրարկէ։ Գալով ճամբու ծախքին, յոյս կայ որ հելլէն կառավարութիւնը միջոցներ հայթայթէ անոնց ձրի փոխադրութեան համար։

— Որքան գումար պէտք է այժմ և ի՞նչպէս պիտի հայթայթուի ։

— Մօտ տասը հազար անգլիական ոսկիի պէտք կայ։ Դիմած ենք Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, որ խնդիրը ուսումնասիրելու վրայ է։ Հաւանաբար երբ Տր. Նանսէն վերադառնայ, ընդհ. կոչ մը պիտի ընէ և միջազգային մեծ հանգանակութեան մը պիտի ձեռնարկէ։ Թերեւս ալ փոխատուութեան ձեւով կարեւոր գումար մը հաւաքուի։ Անհրաժեշտ է որ Հայերն ալ մասնակցին այդ մեծ հանգանակութեան, կազմելով ընդհ. մեծ յանձնաժողով մը։ Ճիշտ է որ պատերազմէն ի վեր հայ ժողովուրդը ամէն առթիւ փութացած է օգնութեան ձեռք կարկառել գաղթականին և որբին, սակայն ներկայ պայմաններուն մէջ ևս անհրաժեշտ է որ բերէ իր մասնակցութեան լայն բաժինը։

— Միրձաւոր Արեւելքի Միջազգային ընկերութեան առաջիկայ շաբթուան տարեկան ընդհ. ժողովին մէջ հայ գաղթականներուն մասին ի՞նչ կարգադրութիւններ պիտի ըլլան։

— Իբրև այդ ընկերութեան գործադիր ժողովին անդամ, կրնամ յայտարարել որ հայ գաղթականներու խնդիրը բնաւ նկատի չպիտի առնուի այդ ժողովին մէջ։

(*) Տոքթ. Նանսէն նոյն դիմումը րրած էր նաեւ Հ. Հ. Պատուիրակութեան։ Ս.Խ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ

ՏԻՒՐՔԻՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Այս օրերս երբ բոլորին, ուշադրութիւնը դարձած է Սուրիոյ դէպքերուն վրայ կ'արժէ քանի մը տեղեկութիւններ տալ ապստամբ Տիւրզիներու մասին։

Քանի մը գիտուններ երկար ատեն պնդած են թէ Տիւրզիները սերած են այն Խաչակիրներէն որոնք հաստատուած էին Լիբանանի մէջ և իրենց հրամանատար ունէին կոմս «Տրէօ»ն։ Այս բացատրութիւնը չդիմացաւ նոր լեզուագիտութեան քննութեանց, և արդարև կարելի եղաւ հաստատել որ անոնք իրենց անունը առած են պարզապէս իրենց կրօնական աղանդի հիմնադրէն, Մուհամմէտ պին Իսմայիլ էլ Տօրզիէն։

Այսօր բաւական դժուար է Տիւրզիները որոշել Սուրիոյ միւս ժողովուրդներէն, Մարօնի, յոյն, մելքիթ եւն. որոնց հետ շատ խառնուած են։ Անոնք կը բնակին Լիբանանի արեւմուտքը և գրեթէ ամբողջ Անդրլիբանան, 35 հազար քառ. մեթր տարածութեան վրայ։ Բնակչութեան թիւը ճամբորդներու տուած տեղեկութեանց համաձայն, կը տարուբերի 380 հազարէն մինչեւ 85 հազարի միջեւ։

Պնդակազմ, ճկուն և ուժեղ մարդիկ են Տիւրզիները, ուշագրաւ՝ իրենց խնայասիրութեամբ և գործունէութեամբ։ Քաղաքներու և գիւղերու մէջ կը բնակին, խառնուած ուրիշ ժողովուրդներու հետ։ կը մշակեն ձիթենիներ, ծխախոտ, մետաքս և այգի։ Ընդհանրապէս քաղցրաբարոյ և հաճելի առեւտուրի ընթացքին, պատերազմի ատեն ցոյց կուտան մեծ վայրագութիւն։ Երկայն ու լայն տափատ կը հագնին, կարճ պարեգօտով եւ կը դնեն ճերմակ գտակ մը, որ գլխուն վրայ կը կենայ ուղտի մազէ չուանով մը. այդպէս կը հագնին Սուրիոյ միւս ժողովուրդներն ալ. իրենց կիները գեղեցիկ են, հասակաւոր. կը հագնին ընդհանրապէս կապոյտ երկար շապիկ մը որուն կուրծքին կողմը բաց կը ձգեն ամուսնացած կիները, իսկ աղջիկները կը գոցեն։

Իրենց սեւ հիւսուած մազերուն մէջ կը դնեն բաւական լայն արծաթէ եղջիւր մը, ծայրը կախուած մուսլինէ թեթեւ հիւսուածք մը, որով երբեմն կը ծածկեն իրենց երեսները։

Բազմակնութիւն չկայ Տիւրզիներուն մէջ, բայց ամուսնալուծումը շատ ընդհանրացած է։ Կիները կը վայելեն գրեթէ եւրոպական ազատութիւն։

Տիւրզիներու ճանաչումը դժուարացնող պարագան իրենց բազմաթիւ կրօնական աղանդներն են, որոնք պառակտած են այս ժողովուրդը և որոնց իւրաքանչիւրը յաճախ քաղաքական պառակտում մը կը յանգի։

Մնաց որ իրենց կրօնքն շատ բարդ է, անոր մէջ կարելի է գտնել մազդէականութեան, մանիքէականութեան, իսլամութեան, քրիստոնէութեան և կռապաշտութեան գիծեր։ Միակ Աստուած մը կը հաւատան. այս է միակ պարզ գիծը այս բազմազանութեանց։

Տիւրզիները կը վարեն ամենահին ընտանիքներէ ընտրուած էմիրներ և Շէյխեր։ Տեսակ մը պետութիւններու ընդհանուր ժողով, որ կը գումարուի Տէյր էլ Քամմարի մէջ, այս ժողովուրդին կուտայ միութեան մը երեւոյթը իրականին մէջ կրօնական պետերը կը պայքարին իշխանութեան համար քաղաքային պետերու դէմ իւրաքանչիւր խմբակներու և այս պայքարներու հետեւանքով կը ծագի շատ հին քաղաքական մրցակցութիւն մը Ճումպլայի և Ապու Նաքոտի ընտանիքներու կողմնակիցներուն միջեւ։ Օտարականը կրնայ մոլորիլ այս կրօնական եւ քաղաքական կռիւներուն մէջ. բայց երբ նախատէ ո՛ եւ է Տիւրզի մը, վայրկենապէս բոլոր Տիւրզիները կը միանան, խոյանալու համար անարգողին դէմ։

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մարսիլիայէն կը գրեն մեզի.— Ազգ. Միութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստ. 23ին Ֆրանս Օրիան գործի գործատան պարտէզին մէջ։

Այս առթիւ, մեծ հետաքրքրութիւն կը տիրէ զանազան շրջանակներու մէջ։ Ի հարկէ միայն հետաքրքրութիւնը բաւական չէ, այլ պէտք է կրկնապատկել ջանքերը, ու իրական արդիւնք մը ապահովել։ Այժմէն կարելի չէ ըսել թէ Մարսիլիոյ հայրուտները ինչ չափով պիտի մասնակցին այս ձեռնարկին որուն կարեւորութիւնը անժխտելի է, քանի որ պիտի ապահովէ դպրոցին գոյութիւնը։

*
* *

Ազգ. Միութեան շրջանակներէն կ'իմանանք թէ Պալաքեան եպիսկ. իրեն հետ պիտի բերէ ժապաւէնեալ ատամ մը, հանգանակութեան ձեռնարկելու համար դպրոցի օգտին։ Ազգային Միութիւնը հարկ եղած քայլերը պիտի առնէ, արդիւնաւոր դարձնելու համար կաթողիկոսի պատուիրակին ներկայութիւնը։

*
* *

Անցեալ Յուլիսի 15ին Մարսիլիոյ մէջ կազմուած է «Յառաջդիմասէր» երկսեռ միութիւն մը 30է աւելի անդամներով։ Միութեան նպատակն ըլլալ կը թուի զարկ տալ գրականութեան ու ինքնակրթութեան։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Տեսին. Յ. Փ.— Առ. այժմ սպասեցէք։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԱՀԱԳՈՐԾԵՆ

«Խորհրդ. Հայաստանի» մէջ (թիւ 163) յօդուածագիր մը հետեւեալ ուշագրաւ դիտողութիւնները կ'ընէ բնակարանի տագնապի եւ այդ առթիւ եղած չարաշահութեանց մասին.—

Վերջերս բնակարանի առեւտուրը ընդհանուր հանգամանք ստացած է։ Կ'առնեն-կը ծախեն զանազան նպատակներով և ձեւերով։ Բնակարան կը գնեն գլխաւորապէս փանեցի չաշնաղէտները մեծամասնաբար չարաշահութեան նպատակներով և խարդախ ձեւերով։ Տանտերը տուն կը գնեն, իբրեւ դրամագլխի օգտագործման առարկայ, այդ չարչիներէն մէկը հաշուել բրած է թէ 500 րբ.ի գնուած տուն մը, որ կը բաղկանայ 4-5 սենեակէ, մէկ տարուան մէջ աւելի շահ կը բերէ, քան եթէ այդ գումարը առեւտուրի մէջ օգտագործուի։

Տուն կը գնեն գլխաւորապէս Թրքական Թաղամասին մէջ, ուր ապաստանած է մեծ մասով խեղճուկրակ տաճկահայ գաղթականութիւնը։ Տունը գնելէ յետոյ, «նոր սեփականատէրը» ամէն միջոցի կը դիմէ, իր սեփական բնակարանէն դուրս հանելու համար այն վարձակալները որոնց «պէտք եղած վարձքը» չեն կրնար տալ, «տունը խնամքով չեն պահեր» եւն։ Բայց ինչպէս ընել որ գործը օրինական ըլլայ։ Անոնք գիտեն թէ դատարանը կը պաշտպանէ իրենց սեփականութեան իրաւունքը և թէ օրէնքը կը տրամադրէ որ սեփականատէրերը իրենց տան մէջ բնակին։ Քանի մը օր առաջ անոնցմէ մէկը կ'ըսէր։ «Այժմ դրամով ամէն բան կարելի է ընել». ուրիշ մը. «իմ ինչ գործս է դէշ մարդ ըլլալ բնակողներուն հետ, գործը դատարան կը յանձնեմ, և ան պարտաւոր է դուրս հանել»։

Դեռ ուրիշ ձեւ մըն ալ կայ։ Փաստօրէն տունը կը գնէ մէկ հոգի, բայց քանի մը բարեկամներով կեղծ համաձայնագիր կը պատրաստեն, թէ տունը գնած են քանի մը անձատեր, և հետեւաբար անոնց իւրաքանչիւրը պէտք է ապրի իր սեփական տան մէջ։ Դատարանը յաճախ իրաւացի կը գտնէ այդ պահանջքը, և «տանտէրերը» իրաւունք կը ստանան դուրս հանելու անկարող վարձակալները։ Այդ պարագային ի՞նչ պէտք է ընեն տուներու մէջ ապրող պաշտօնեան կամ ժամանակաւորապէս խեղճ ու անպաշտպան արհեստաւորը կամ անաշխատունակը։ Կը ստիպուին երկար փնտռտուքներէ յետոյ գտնել խոնաւ նկուղ մը և երախաներուն ու կնոջը հետ ծուարիլ այնտեղ, կամ սուղ վճարել և անօթի նստիլ։ Այս վիճակին կը մատնուին գլխաւորապէս Երեւանի աշխատաւորութեան մեծամասնութիւնը կազմող մանաւանդ ծառայողները ու արհեստաւորները. ուրեմն դատարանէն չգտնելով պէտք եղած պաշտպանութիւնը և չունենալով որ և է պատսպարան, կ'ենթարկուին տանտէրերու ամենզգութեան և քմահաճոյքին.

ԻՍԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Նոյն թիւին մէջ, ուրիշ աշխատակից մը կը գրէ.—

Ամէն օր լոյսը բացուելուն պէս Երեւանի շրջանի գիւղացիները իրենց բերքերը կը բերեն ծախելու։ Միշտ այդ ժամուն խումբ մը չարչիներ գիւղացիի զգեստով Աբովեան փողոցէն կը շտապեն քաղաքին ծայրը և հազարումէկ հնարքներով կ'աշխատին չնչին գիներով խլել ապրանքները գիւղացիներու ձեռքէն։ Ասոնք ոչ խանութ ունին, ոչ ալ որ և է տուրք կուտան։ Առեւտուրը ոտքի վրայ կ'ընեն, և ամենէն չնչին պակաս չեն վաստկիր։ Ուշագրաւ է որ այս կարգի առեւտրականները կը գործեն խումբերով, ընկերներով, կազմակերպուած, կանխորոշ ծրագրով։ Ի հարկէ գիւղացիները յաճախ կ'իյնան չարչիներու ճանկը, հաւատալով անոնց սուտ երդումներուն։ Խորամանկութեան տեսակները շատ են և դէպքերը՝ տասնեակներով և հարիւրներով կարելի է յիշել։

ՎԱՐԿ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Անդրկովկասի յատկացուած 375 հազար րբ. վարկէն 67 հազար րբ. ղրկուած է Հայաստան, գիւղատնտեսական պէտքերու համար։ Այս գումարէն 25 հազարը սահմանուած է անասնաբուծութեան, 27 հազարը խորհրդային տնտեսութիւններուն, 5000ը ամերիկեան որթատունկերու մշակութեան և 10 հազարը շերամապահութեան զարգացման։

ՏԱՔԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ղամարլուի մէջ սաստիկ տաքէն արեւահար եղած են երկու կիներ։ Պաշտօնական յայտարարութեան մը համաձայն, տաքէն և ջուրի նուազութեան հետեւանքով տխուր վիճակի մատնուած են բամպակի ցանքերը, այգիները եւ ուրիշ մշակութիւններ։ Ցանքերը կ'այրին։ Շատ մը շրջաններու մէջ բերքերը կը փճանան ջուրի պակասէն։ Յուլիս 21ին Այգեստան գիւղէն Երեւան հասած պաշտօնական տեղեկութիւն մը, որ կը յայտնէ թէ բամպակի և խաղողի բերքը բոլորովին փճացած է ջուրի նուազութեան հետեւանքով։

ՈՉԽԱՐԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ

Քէշիշքէնտ գաւառէն Երեւան կը հեռագրեն թէ սուր հանգամանք ստացած է ոչխարի համաճարակը։ Օրական միջին հաշուով կը սատկին 300-500 անասուններ։ Անասնաբուժական վարչութիւնը անզօր է համաճարակին առաջքը առնելու։ Սարսափելի է գիւղացիներուն վիճակը։ Ամբողջ տուներ բոլորովին զրկուած են ոչխարէ։

Անասուններու ժանտախտ ծագած է Բորչալուի գաւառի Սառախլու և ուրիշ գիւղերու մէջ։

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

ՔԱՆԱՏԱ ՄՏՆԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան կատարած նոր քննութիւններուն հետեւանքով, Քանատա կրնան մտնել անոնք որ հողագործ և ագարակատէր ազգականներ ունին, և որոնց համար արտօնագիր կը ստացուի քանատական կառավարութենէն։ Նաեւ այն երիտասարդները որոնց հետ կը պայմանաւորուի որ և է հողագործ կամ ագարակապան, դարձեալ քանատական կառավարութեան հրամանով։

Պէտք եղած արտօնութիւնը ձեռք բերելէ յետոյ, պէտք է անձամբ ներկայանալ Փարիզի հիւպատոսարանը, վիզա առնելու համար։

Պարզ է որ, ինչպէս ուրիշ երկիրներ, Քանատան ալ միայն աշխատանքի միս կը փնտռէ։

ԼԻՈՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՀ Է ՀԱՅԵՐԷՆ

Լիոնի Ազգ. Կեդր. Միութենէն կաթ. պատուիրակութեան հասած նամակէ մը կը տեղեկանանք որ Միութեան ներկայացուցիչները ներկայացած են Ապահովութեան Տեսուչին, որ յայտնած է իրենց թէ ինքնութեան թուղթերու խնդրին մասին կեդրոնէն ստացուած նոր հրահանգին համաձայն, այսուհետեւ Թրքահայերու թուղթերուն վրայ d'origine arménienne բացատրութիւնը պիտի գրուի։

Յետոյ աւելցուցած է. «Երկրին մէջ գտնուող բոլոր օտարական տարրերէն, Հայերը միայն կառավարութեան նեղութիւն չեն պատճառած, որուն համար իմ մասնաւոր գոհունակութիւնս կը յայտնեմ. կրնաք վստահ ըլլալ որ ձեր բոլոր դիմումներուն ընթացք պիտի տրուի»։

ՆՈՐ ՓՈՐՁԱՆՔ ՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳԼԽՈՒՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»էն կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական լուրը.—

Ֆիքսի գաղթակայանի շրջապատին մէջ բնակող Յոյները յուշագիր մը տուած էին Խորհրդարանի Նախագահութեան պահանջելով որ Ֆիքսի գաղթակայանի 7000 հայութիւնը տեղահանուի։ Այս պահանջը կ'արդարացնէին հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.—

1.—Ֆիքսի Հայերը անմաքուր են և գիւղը կը պահեն աղտոտութեան մէջ։

2.—Անկարգ և խռովարար են, որով և միշտ կը վտանգեն գիւղին ապահովութիւնը։

3.—Հայ գաղթականներուն այդ հողերուն վրայ գտնուիլը սեփականութենէ զրկած է յոյն հողատէրերը։

Այս բողոքագիրը Խորհրդարանի նախագահութեան կողմէ յղուած է պատկան նախարարութեան, որ իր կարգին քննութեան ձեռնարկած է։

Ֆիքսի Թաղական խորհուրդը ժամանակին տեղեակ պահուած ըլլալով անցուդարձերէն, իր կողմէ միջոցներ ձեռք առած է հաստատելու համար թէ եղած վերագրումները պարզ զրպարտութիւններ են և թէ գիւղին մաքրութեան մեծ կարեւորութիւն կը տրուի, եայլն։

Գաղթակայանի մխիթարը, մօտէն ծանօթ կացութեան, իր կողմէ մասնաւոր տեղեկագիր մը յանձնած է պատկան նախարարութեան, վեր հանելով հայ գաղթականներու հանդարտաբարոյ ընթացքը և անոնց ջանքը գիւղը բարեկարգելու և մաքուր պահելու մասին։

Թաղ. խորհուրդը այս հարցերով լայնօրէն զբաղելու և ժողովուրդի տրամադրութեանց տեղեակ ըլլալու համար, անցեալ հինգշաբթի իրիկուն խորհրդակցական ժողովի հրաւիրեց յարանուանական, կուսակցական հայրենակցական միութեանց ներկայացուցիչները։ Ժողովի ներկայ էին նաեւ կեդր. վարչութեան երկու անդամները։

Ժողովը տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ բոլոր ներկաներուն կողմէ ստորագրուեցաւ որոշում մը, որով կը ստեղծուէր բարեկարգիչ մարմին անունով յանձնախումբ մը։

Այս մարմինը իրաւունք ունի, Թաղ. խորհուրդին հետ գործակցաբար խիստ միջոցներ ձեռք առնելու, բոլոր անոնց դէմ որ կը խանգարեն անդորրութիւնը։ Այս հիման վրայ, Թաղ. խորհուրդը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, յորդորելու որ իր գործերով զգաստ և ո՛ր և է դէպքի պարագային լուր տայ բարեկարգիչ մարմինին։

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ "ՅԱՌԱՋ"Ի

Պրիւսէլէն շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ նամակը.—

Պարոն խմբագիր,

Կը փութամ ջերմագին շնորհաւորութիւններս յայտնել «Յառաջ»ի հրատարակութեան առթիւ, որ կուգայ զգալի պակաս մը լրացնել եւ որ իր առաջնորդութիւններով կը խոստանայ լաւագոյն ազդակը դառնալ գաղութներու մէջ կապ մը հաստատելու պահանջքին իրագործման համար։

Ի նշան իմ համակրութեան, կը փափաքիմ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուիրել տասը ազգային հիմնարկութեանց. և ի սրտէ յաջողութիւն մաղթելով, կը խնդրեմ, Պարոն Խմբագիր, որ ընդունիք իմ լաւագոյն զգացումներուս հաւաստիքը։

Վ. ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆ

Յիշուած տասը թերթերը յատկացուցինք հետեւեալ հաստատութեանց.

1. Հայկական Որբանոց Արհեստանոց, Ժընեւ։
2. Ամերիկ. Որբանոց, Կորնթոս։
3. » » Սիրա
4. » » Ճիպէյլ (Սուրիա)։
5. Հայկական » Թորինօ (Իտալիա)։
6. Թումանհանց Որբանոց, Սթրունկա։
7. Ազգային Վարժարան, Խասքովօ (Պուլկարիա)։
8. Ազգ. Վարժ. Քանտիա (Կրետէ)։
9. Արարատ Վարժ. Քան Օտտօ, (Մարսիլիա)։
10. Անգլ. Որբանոց-Արհեստանոց, Քորֆու։

∴ *Լոնտոնէն Պ. Մ. Քէշիշեան երկու օրինակ «Յառաջ» կը նուիրէ։*

Երկուքը մէկ յատկացուցինք Օշ գաւառի (Ֆրանսա) որբերուն, որոնք թիւով 180 հոգի են եւ ագարակներու մէջ կ'աշխատին։

Կը խնդրուի նոր հասցէներ հաղորդել։

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

Այս խորագրին տակ կրնան երեւալ բոլոր անոնք որ ըսելիք մը ունին հանրային գործերու համար,— տեսակէտ, բողոքանք, հարց, գանգատ։

Կը խնդրենք գրել կարճ, ամփոփուելով նիւթին շուրջը, և ստորագրել իրական անունով։

Այս սիւնակն ալ ներքին կապ մը պիտի ըլլայ «Յառաջ»ի և իր ընթերցողներուն միջեւ, տեսակ մը մտերմական ասուլիս։

ՅԱՌԱՋի պատմուածքները

ՎԱՔԸ

1.

Երկար ժամանակ չգրելու պատճառները շատ են, բայց դրանցից միայն երկուսը աւելի խոր ու մեծ ազդեցութիւն են թողել վրաս։ Առաջինը իմ սիրահարութիւնն էր, որ դժբախտ վախճանի յանգեցաւ, իսկ երկրորդը՝ մանկութեան ընկերոջս վաղաժամ մահն էր, որ կսկիծով եմ գրի առնում։

Իմ սարսափելի սիրոյ պատմութիւնը այնքան ափսոսանքի արժանի չէ, որովհետեւ ես դեռ երիտասարդ եմ և ընդունակ նոր սէրեր փնտռելու։ Ինձ մտատանջողը ընկերս է, որին ընդ միշտ կորցրի։ Այնպիսի հեզ, բարի, աշխատասէր մէկը, որպիսին էր Շամեանը, հազուագիւտ է կեանքում։ Նրա պատկերը միշտ աչքիս առաջն է և ես անկարող եմ նրան նետել մոռացութեան գիրկը, քանի դեռ յիշողութիւնս իր ներկայ վիճակն ունի։

Իմ ծանօթութիւնը Շամեանի հետ պատահմունքի արդիւնք էր, ինչպէս և մեր իրար հետ ապրելը ծանր ու թեթեւ ու երկար ընտրութեան հետեւանք չէր։

Մենք բախտակիցներ էինք և շուտով ընտելացանք իրար։ Առաջ համեստ ապրում էինք և գոհ մեր վիճակից. երկուսս էլ ծառայում էինք բաւարար ռոճիկով և նոյնիսկ մի բան էլ տնտեսում էինք բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու նպատակով. սակայն այդ բախտաւոր օրերը երկար չտեւեցին։ ես անգործ մնացի, իսկ նրան դուրս վռնդեցին իր պաշտօնից «կրճատման» համար։ Հայն ու նեղ օրեր շատ տեսած մարդիկ էինք և այս անգամայ ձախորդութիւնները մեզ չէին վհատեցնում, միայն մենք ահաբեկուած էինք նրա համար, որ մեր կրթութեան համար գրկանքներով տնտեսած մի քանի կոպէկները ստիպուած էինք ծախսել սև հացի համար։

Մեր անգործութիւնը յուսահատելու չափ երկար տեւեց ու մենք ստիպուեցանք մեր սահմանափակ ծախսերը էլ աւելի կրճատել։

Այնտեղ, ուր ապրում էինք, երկու մահճակալ հազիւ պարփակող մի սենեակ էր, ձեռնտու գնով։ Սենեակը առանձին մուտք ունէր և գրեթէ անջատ էր հարեւան սենեակներից, այնպէս որ մենք կարող էինք մինչեւ ուշ գիշերը երգել, նուագել և ուրախանալ, առանց երբէք մեր հարեւաններին խանգարելու։

Շամեանը երաժշտասէր-ջութակահար էր, բայց աւելի շատ հակուած էր գրականութեան. շատ կարդացած էր և կարդում էր անդադար։ Նա մօտ քսան և հինգ տարեկան էր, բայց երեսունը անց մարդու արտաքին ունէր. Նա միջահասակ էր. աղազուն կազմուածքով, հանդարտաբարոյ և ամչկոտ, ամէն բանի մէջ բծախնդիր էր և այդ գիծը նրա հիւանդագին կողմերից մէկն էր։ Գիտութեան հաւատում էր և բժշկութեան նուաճումները նրան ոգեւորում էին։ Գեղեցիկ գրականութիւնից յետոյ՝ կարդում էր բժշկական գրքերը և առողջապահական ամէն մի խորհուրդ, իւրաքանչիւր կանոն կատարում էր ճշտութեամբ։

Ամէն անգամ, տուն վերադառնալիս՝ Շամեանը վազում էր ինձ ընդառաջ և յայտնում իր սահմանած բժշկական նոր կանոնների մասին և աղերսագին խնդրում, որ իրեն պէս ճշտութեամբ գործադրեմ. Նրան հաճոյք պատճառելու համար՝ տալիս էի իմ համաձայնութիւնը, առանց սակայն կիրառելու։ Նա մանկանից դողում էր և Թոքախտը համարում էր ամենասարսափելի հիւանդութիւն։

Մի երեկոյ, սովորականից վաղ պառկեցինք. այդ օրը Շամեանը տխուր էր և բառ իր սովորութեան, իմ իւրաքանչիւր հարցին պատասխանում էր կարճ և կտրուկ, նրա ձայնը յուսահատ շեշտ ունէր, բայց ուզում էր թաքցնել իր յուսալքումը։

Ես չէի հետաքրքրւում նրա տխրութեան պատճառներով, այդ անում էի նրա համար, որ աւելի շատ և հեշտ իմանայի նրա ամբողջ տրամադրութիւնը. Նրա այդ թոյլ կողմը լաւ էի հասկացել։

— Լսի՛ր ո՛ւ տղայ,— ասաց նա վերջապէս չկարողանալով համբերել. ինչպէս երեւում է, մեր բանը բուրդ է, գործ չենք կարող ճարել, քիչ սնունդ ենք ստանում և տնտեսած դրամն էլ ծախսում ենք. ի՞նչ պիտի լինի մեր վերջը։

— Ինչ ուզում է, թո՛ղ լինի,— պատասխանեցի ես,— դրա համար մազի չափ անգամ միտք չեմ յոգնեցնի։

— Ասենք՝ քո անտարբերութիւնն ու անհոգութիւնը ինձ յայտնի է, մինչեւ ջուրը ջրագլուխը չհասնի, դու չես սթափւի։ Բայց լա՛ւ իմացիր, որ այս անգամ մեզ մեծ չարիք է սպասում։

— Լա՛ւ, ի՞նչ կարող ենք անել։

— Այսպէս սպասելով՝ բան դուրս չի գայ։

— Արի՛ աշուղ դառնանք,— կատակեցի ես,— դու՝ կոյր ջութակահար, ես՝ առաջնորդ. հաւատացի՛ր, որ լաւ պիտի ապրենք։

— Կատակներդ թո՛ղ, ի սէր Աստուծոյ,— ես բոլորովին հանաք չեմ անում։

— Ես էլ հանաք չեմ անում։

— Մենք կործանւո՛ւմ ենք, կործանւո՛ւմ։

— Ինչպէ՞ս։

— Շատ պարզ։

— Միտքդ չեմ հասկանում։

— Այսօր Թոքախտի մասին մի գիրք էի կարդում,— ասաց նա,— այնտեղ նոր բաներ գտայ, որ կարծես յատկապէս մեզ համար գրուած լինի։

(Շար.) ՌԻՆ

յուած է երկու օրուան մէջ պարպել այդ տեղն ալ, ինչպէս նաեւ քահանաներու յատուկ սենեակը։ Այս կերպով Ներկայիս Սեբաստիոյ մէջ եկեղեցիէ զրկուած 2 հազարէն աւելի Հայեր եւ տասնց գպրոցի կը մնան 3 հարիւրէ աւելի անչափահաս մանուկներ։

Պատր. տեղապահը դիմած է վարչութեան եւ Ներքին գործավարութեան, խնդրելով որ վերադարձուին եկեղեցական կալուածները։

Ի՞նչ կ՚ընեն Հայերը Ռոտոսթոյի մէջ

Ռոտոսթոյէն կը գրեն «Մարմարա»յի.— Ռոտոսթոյի մէջ այժմ կը գտնուին մօտ 300 Հայեր, արհեստաւոր, երկրագործ և վաճառական, որոնք բոլորն ալ գործի տէր են և կ՚աշխատին։ Հարեւան տարրերու հետ կ՚ապրին կատարեալ համերաշխութեամբ։ Միակ ցաւալի պարագան է կրթական անկազմակերպ վիճակը։ Հայկ. դպրոց մը չգտնուելուն, 60—70ի մօտ աշակերտներ փողոցները կը թափառին. Նոյն վիճակին մէջ է նաև եկեղեցական գործը, եկեղեցի կայ բայց քահանայ չկայ, որով ամուսնութիւնները տեղի կ՚ունենան քաղաքային ձեւակերպութեամբ, մահերը առանց քահանայի կը թաղուին և նորածինները չեն մկրտուիր։

Թու րքիոյ Հայերը գոհ են

Նորէն գործի վրայ է Թուրքեւհայ Բարձրացման Միութիւնը որ կազմուած է հայ եւ թուրք ազատաշաններէ, իբրեւ թէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ մերձեցում հաստատելու համար։

Ընդհանուր քարտուղար Էօմէր Ազիզ պէյ այս անգամ ալ Պոլսոյ կուսակալութեան դիմելով յայտնած է թէ Հայերը կը մերժեն Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները եւ կ՚ուզեն որ իրենց սովորութիւններուն մասին պատրաստուելիք կանոնագիրը ուղղակի մշակուի կառավարութեան կողմէ։ Այս իմաստով խնդրագիր մը պատրաստուած է եւ ստորագրութիւն պիտի հաւաքուի Պոլսոյ Հայերէն։

Մուսթաֆա Քէմալի ամուսնալուծումը

Բերա, 13 Օգոստ։ (Էնթրանսիժան)—Պաշտօնապէս հրատարակուեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի ամուսնալուծումը իր կնոջ Լաթիֆէ հանըմի հետ։

Հ. Հ. Պատուիրակութեան վկայականները

Արտաքին Նախարարութիւնը համապատասխան հրահանգները տուած է, Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը վկայականները առաջուան պէս վաւերացնելու համար։

Կեղծ անցագիր շինողներ

Ընդհ. Ապահովութեան տեսչութիւնը երեւան հանեց կեղծարարներու խմբակ մը, որ օտարներու Ֆրանսա մուտքը յաջողցնելու համար կեղծ անցագիրներ կու տար։ Ձերբակալուեցան երեք պաշտօնեաներ, որոնք Աշխատանքի Նախարարութեան Ավընիւ Ռափ թիւ 2 մասնաճիւղի օտարներու անցագրի բաժնին մէջ կ՚աշխատէին։ Ասոնք են Գ. Գ. Ֆէթթահ, Կիյյօ և Օր. Սօրպիէ, որոնք խոստովանեցան իրենց յանցանքը և յայտնեցին թէ շատ դիւրին էր իրենց համար անցագիր «շինել»ը, քանի որ անհրաժեշտ պաշտ. թուղթերը, կնիքները և զանոնք գործածելու իրաւասութիւնը ունէին։ Մինչեւ հիմա հարիւրաւոր անցագիրներ տուած են և պարագային համաձայն ամէն մէկ անձէ 100-200 ֆր. կ՚առնէին։ Պաշտօնեաներէն մէկը այս շահաւէտ գործին շնորհիւ Փարիզի մօտերը վիլլա մը շինել տուած է։ Ձերբակալուածները առժամաբար ազատ ձգուած են։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆԵՐԸ

Ֆրանսական կորուստն է 800 մեռեալ եւ վիրաւոր

Զօրավար Սարայլի կողմէ ղրկուած մասնաւոր պատուիրակ մը. Պէյրութցի առեւտրական Գ. Փլէյու՝ վարչապետ Գ. Փէնլըվէի յանձնեց երկար տեղեկագիր մը վերջին դէպքերու մասին։ Տեղեկագիրը կը հաստատէ մեր Նախորդ թիւերով տուած բոլոր տեղեկութիւնները և կու տայ նոր մանրամասնութիւններ ապստամբութեան անմիջական պատճառներուն վրայ։ Այսպէս. յուլիսի սկիզբները սուլթան Աթրաշի բնտանիքին մէջ անհամաձայնութիւններ ծագած են ֆրանս. հոգատարութեան թէր ու դէմ։ Անկախութեան կողմնակիցները յարձակած են ֆրանսացիներուն վրայ որոնք ապաստանած են Սուէյտաի միջնաբերդը՝ պահպանուած Ալճերիացի արձակազէններու գումարտակէ մը։ Երկու զօրասիւներ ղրկուեցան, մէկը Սուէյտայի պահակազօրքը ուժովցնելու, միւսը շրջակայի Տիւրզիները խաղաղեցնելու համար։ Այս վերջինը բաղկացած 7 սպայէ և 165 զինուորէ (երկու երրորդը Սուրիացի և մէկ երրորդը Ալճերիացի սըահի), սուլթան Աթրաշի կողմէ գերակշիռ ուժերով պաշարուեցաւ եւ յուսահատական կռիւէ մը վերջ 70 հոգի կրցան ապաստանիլ Սուէյտա, ուր կը համնէր առնարգել միւս զօրասիւնը հետեւեալ օրը։

Զօր. Միշօ ղրկուեցաւ 3 հազար հոգիով (ֆրանսացի 63 սպայ և 840 զինուոր) որ գիշերանց յարձակում կրեց և զէնք, պաշարեղէն ու ռազմանիւթ անցան ապստամբներուն ձեռքը։ 4 Օգոստոսէն ի վեր նոր յարձակում չէ գործուած, թշնամիին կրած ծանր կորուստներուն պատճառաւ։ Սուէյտայի պահակախումբը ներկայիս պաշարուած է, բայց ունի առատ պաշար, ռազմանիւթ եւ ջուրասէ զատ օդանաւերն ալ կը պարենաւորեն զայն։

Այս կռիւներուն մէջ զօր. Միշօ ունեցաւ 385 վիրաւոր, որոնց 23ը սպայ։ Սպաննեալներուն թիւը կարելի չէ եղած հաշուել դեռ. 452 հոգի անհետացած են, ասոնց մեծագոյն մասը (Սուրիացի եւ Մալկաշ) գերի ինկած են Տիւրզիներու ձեռքը եւ կամ ապաստանած են Անդրյորդանան, ուսկից Անգլիացիները Ֆրանս. բանակը կը վերադարձնեն զանոնք։ Զօր. Սարայլ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար շատ քիչ օժանդակ ուժեր խնդրած է, որոնք անմիջապէս ղրկուած են,

«Իւմանիթէ կը գրէ որ առջի առաւօտ Մէցէն Սուրիա ղրկուած է Հիւսիսային Ափրիկեան արձակազէններու 18րդ վաշտը։

Միւս կողմէ Թրքական աղբիւրէ հասած տեղեկութիւններու համաձայն Տիւրզիներու ապստամբութիւնը Էմիր Ֆէյսալի դրդումով եղած է եւ նպատակ ունի եղեր Սուրիոյ մէջ ստեղծել Միջագետքի նման վարչութիւն մը։ Ուրիշ գրոյցի մը նայելով քարիւղի խնդիր կայ այս շարժումին ծայրը։

Բնակչութեան պակասը գոցելու համար

Երեսփոխան Ջանպէս հարցապնդում՝ մը պատրաստած է յառաջիկայ նստաշրջանին համար, բնակչութեան նուազման մասին։

Այս առթիւ միջոցներ պիտի առաջարկէ օտարականներու ձուլումը եւ հպատակութիւնը դիւրացնելու համար։

Եւրոպայի շրջանը 39 ժամ 15 վայրկեանի մէջ

Գրած էինք որ Երկուշաբթի առաւօտ Առաշար եւ Քարօլ օդանաւորդները Պուրժէի կայանէն ճամբայ ելան Եւրոպայի շրջանը կատարելու համար երեք օրուան մէջ։ Այս յանդուգն ձեռնարկը յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ օդանաւորդները չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9,35ին վերադարձան։ Առաջին օրը Փարիզէն Պելկրատ 8 ժամէն հասան։ Պելկրատէն Պոլիս՝ 4ուկէս ժամէն, երկրորդ օրը Պոլիսէն Պուքրէշ՝ երկու ու կէս ժամէն. Պուքրէշէն Մոսկուա 8 ժ. 15 վ. Երրորդ օրը Մոսկուայէն Վարշաւիա՝ 6 ժ. 4 վ., Վարշաւիայէն Քօբէնհակ՝ 4 ժ., Քօփէնհակէն Փարիզ՝ 5 ժ. 35 վայրկեանէն, Գումար 7800 քիլոմէթր, զորս կտրեցին 39 ժամ 15 վայրկեանէն, ժամը 200 մէթր արագութեամբ։ Ամբողջ ճամբորդութիւնը տեւած է 64 ժամ 40 վայրկեան։ Ամէն տեղ լաւ ընդունելութեան արժանացած են, բացի Պոլիսէն ուր թրքական իշխանութիւնը տեղեկութիւն չունի եղեր օդանաւորդներու ժամանումէն,

Մուշի հայրենակիցներուն

Մուշի Երիտասարդաց Բառաջդիմասէր Միութեան վարչութիւնը թախանձագին կը խնդրէ բոլոր հայրենակիցներէն՝ որ եթէ ունին Մուշ գիւղին (Խարբերդ-Կէօլճիւկ) վերաբերեալ պատկեր կամ գրուածք, եւ կամ կրնան զանել, հաճին տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին,— Gouregh Khraian 37-38 Rue Francis de Pressensé, Marseille. (Կնիք)

Յ. Գ.— Կը խնդրուի բոլոր հայ թերթերէն արտատպել։

ՍԱԿԱՐԱՆ
13 Օգոստոս 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին	104.10
Տոլար	21.43
Մարք (ոսկի)	5, 11
Թրքական թղթ.	12.50
Թրք. ոսկի	92.50
Մէճիտիյէ	9. 20
Լէվ—	15.80
Տրախմի	33
Լիր	77.50
Պելժ. ֆրանք	96. 40
Զուիցր. ֆրանք	417. 50
Ֆլորին	109. 95

ԱՐԺԷԹՂԹԵՐ

Քրէտի ֆոնսիէ I	1845	Ֆր.
« « II	1240	«
« « III	1205	«
Ռումելի երկթ.	102. 75	«

Comptoir Parisien de Change
et de Crédit
80, Rue Lafayette
Հայերէն կը խօսուի

ԴՐՕՇԱԿ

ՕՐԳԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան բաժնեգին — 20 ֆրանք
Ամերիկա՝ 2 տոլար։ Հատը 2 ֆրանք։
Հասցէ.— S. DER-TOVMASSIAN
6 Av. de Sully, Chaville (S. et O.)
(France)

ՅՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Կայծակ» Թաղային խումբի դատախոսական ժողովը տեղի կ՚ունենայ 15 Օգոստ. շաբաթ գիշեր ժամը 8 30ին 13 Rue de Londres.

ՏՐԱՊԻԶՈՆ Նահանգի Հայրենակցական միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս գիշեր ժամը 8 30ին Café Rocherի ներքնասրահը 128 Bd. St. Germain (métro Odéon)։

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ՝ սոյն յայտարարութիւնը ընդունելով իբր հրաւիրագիր։

Օրակարգ ընտրութիւն վարչական մարմնոյ։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ ԵՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹ

Կ. Պոլսէն նոր եկած ուսուցիչ մը տրամադրելի ժամեր ունի հայերէն լեզուի, հայ գրականութեան, հայ պատմութեան և հայ մշակոյթի դասեր տալու։

Պայմանները դիւրամատչելի։

Մանրամասնութեանց համար դիմել անձամբ կամ գրով au professeur arménien (հայերէնի ուսուցչին) 12 Rue Royer Collard Hôtel Luxembourg, Paris(5)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ստացանք Էջմիածնի Միաբանութեան հրատարակած պատասխանը Նախկ. վարդապետ Արէլ Նազարեանի «Ինչու հեռացայ» գրքոյկին առթիւ Փարիզ, 1925. 15 էջ։

Le Gérant: H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն } 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	20 ֆր.	40 ֆր.	70 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 $.	5 $.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէք. մանրափոխ ընել գրել Sch. Missakianի անունով

ԿԻՐԱԿԻ
16
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 7 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾՈՒՌ ՆՍՏԻՆՔ, ՇԻՏԱԿ ԽՕՍԻՆՔ

Տրտնջացողներ կան թէ «Յառաջ»ը կծու հրատարակութիւններ կ'ընէ Թուրքիոյ մասին:

Փութանք ըսել թէ կանխակալ կարծիքներ, ի յառաջագունէ սեւցնելու ծրագիրներ չունինք ո'չ եւ է երկրի կամ իշխանութեան մասին: Հրապարակագրին պարտքն է ամէն բանէ առաջ, տալ իրականութեան փաստացի պատկերը, եւ երբեմն հանել դէպքերու իմաստը: Յաճախ դէպքերը իրենք այնքան պերճախօս են, որ մեկնութեան չեն կարօտիր: Հրապարակագիրը կը գտնէ, կը դնէ զանոնք, եւ հաւատարկութեան կը ներկայացնէ իր վերլուծումներով:

«Յառաջ»ի հրատարակութիւններուն մէջ կա՞յ կէտ մը որ հակասէ այս ուղղութեան:

Տրտնջացողները իրենք ալ գիտեն որ հայ ժողովուրդը անժխտելի դատ մը ունի Թուրքիոյ դէմ: Պարտութիւնը՝ դատէ հրաժարում չի նշանակեր. եթէ այդպէս ըլլար, այսօր շատ մը ժողովուրդներ պիտի գալարուէին օտար բռնակալութեան մը ճիրաններուն տակ: Մենք պարտուեցանք, ճիշդ է, բայց երբեք չենք կորսնցուցած լաւագոյն օրերու հաւատքը: Այդպիսի դասալքութիւն՝ ողջ մնացողներուն դէմ պիտի հանէր մեռածներուն ոսկորները եւ սա ծովերէ ծով նետուած բազմութիւններուն անէծքը: Այն ատեն, մենք իրապէս արժանի պիտի ըլլայինք բոլորին, նոյն իսկ Թուրքերու արհամարհանքին ու ծաղրին, եւ պիտի վերածուէինք քոչուներու հօտի մը, — ճիշդ այնպէս ինչպէս ըսել կ'ուզէին Թալէաթն ու Էնվէրը:

Բայց թողունք այդ կէտերը, եւ դառնանք օրուան կեանքին:

Ի՞նչ կը տեսնենք: Էնկիւրի ճակատագրական կռիւ մը սկսած է իր բոլոր հակառակորդներուն դէմ: Մուսթաֆա-Քէմալ-Լաթիֆէ հանըմի ամուսնալուծումն իսկ մէկ հետեւանքն է այդ մահացու պայքարին. տակաւին ճշդուած չէ թէ նախագա՞ն փաշա՞ն ձգած է Լաթիֆէ հանըմը, թէ այս վերջինը՝ իր ամուսինը, չհանդուրժելով անոր անսահման դիկտատորութեան: Պէտք է նկատել որ Լաթիֆէ հանըմ Եւրոպա կրթուած կին մըն է, բազմակողմանի հմտութեամբ, եւ խոր ազդեցութիւն ունէր Ղազի փաշային վրայ — ինչպէս կը կոչեն:

Այդ կռուի ընթացքին, Էնկիւրի անողոք յարատեւութեամբ կը շարունակէ իր հալածանքը, Թուրքիա մնացած փոքրամասնութեանց դէմ: Այո, չկան ցնցող դէպքեր, — ջարդ, թալան տեղահանութիւն, բայց երեւոյթը այնքան չարաշուք է, որ մարդ կը շշմի: Երեք տարիէ ի վեր, սպիտակ ջարդի մը, բարոյական-նիւթական ոչնչացման կ'ենթարկուին ոչ-Թուրքերը. Անատոլուի խորերէն մինչեւ Պոլիս, եւ մենք դեռ լրիւ տեղեկութիւններ չունինք ամբողջ իրականութեան մասին: Տակաւին առջի օր հրատարակեցինք սրտաճմլիկ նամակ մը Սեբաստիոյ առաջնորդարանէն: Գրուած են ոչ միայն անհատական եւ ազգային կալուածները, վանքերն ու եկեղեցիները, այլեւ այն միակ վայրը —«եկեղեցիի ոտնամաններու տեղը» — ուր աղօթքը տեղի կ'ունենայ եւ պաշտամունք կը կատարուէր: Հետեւանքը.— աղօթելու տեղ մը անգամ չունին Սեբաստիոյ երկու հազարէ աւելի Հայերը, ոչ ալ դպրոց՝ երեք հարիւրէ աւելի մանուկներ: Նոյնը Թոքաթայի մէջ, ուր ոչ դպրոց կայ, ոչ ժամ, եւ 300 Հայեր ի գուր տէրտէրի մը կը սպասեն երեք տարիէ ի վեր... Չենք ուզեր խօսիլ ուրիշ գաւառներու մասին, ուր կը շնչեն մաս մը Հայեր, միշտ ենթակայ՝ ոչնչացման կամ թրքացման վտանգին: Չենք ուզեր խօսիլ նաեւ Պոլսոյ մասին, որ առայժմ կը վայելէ որոշ դիւրութիւններ, բայց միշտ կը զգայ սեւ թաթի մը ճնշումը իր կոկորդին վրայ, դպրոցէն մինչեւ եկեղեցին:

Յետո՞յ,— անհաւասիկ հրապարակաւ աճուրդի հաներ են ընդհանուր առմամբ ազատած բոլոր հայկական կալուածները, անհատական թէ ազգային: Հրահանգներու, օրէնքներու, պետական հրովարտակներու ամբողջ ցանց մը՝ ջնջելու, յափշտակելու համար անցեալի բոլոր իրաւունքները: — Ի՞նչ կը յուսան հեռատեսները,— ե՞րբ պիտի սատկի այս թալանը... կամ արդեօք վերադարձի՞ մասին կը մտածեն: Ուրեմն, չեն բաւեր մինչեւ հիմա կատարուած խողութիւններուն իմաստը, միտքը այն դիւային քաղաքականութեան որ կը յառաջ տարուի զարմանալի հետեւողականութեամբ, առանց որ եւ է տատանումի: Երթեւեկի հուժկու օրէնքէն առաջ ալ, Լօզանի օրերէն, յայտնի էր որ Նոր Թուրքիա շահ կը նկատէ Հայերու հեռացումը: Անկէ ի վեր աւելի շեշտուեցաւ այդ գիծը, եւ այսօր ոչ միայն վերադարձի յոյս չկայ— գացող եկող օտարականներն ալ կը հալածեն — այլ եւ Էնկիւրի ամէն միջոց կը փորձէ, որպէսզի մնացողներն ալ զզուին ու հեռանան:

Կը խօսինք տակաւին:

Շ.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

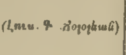
Երուսաղէմէն «Թայմզ»ի թղթակիցը հեռաձայնեց նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ճէպէլը Տիւրզի կռիւներուն մասին.—

Ֆրանս. օդանաւերը կը շրջանակեն ռմբակոծել Տիւրզի գիւղերը: Պէյրութէն և Դամասկոսէն ֆրանս. ուժեր ղրկուեցան. նոյնպէս Մարսիլիայէն նաւ հանած են օգնական ուժեր: Սուրիական բանակէն բազմաթիւ Տիւրզի ոստիկան զինուորներ դասալիք ըլլալով Սուլթան Աթրաշի բանակը անցան: Դամասկոսի Արաբ ներկայացուցիչը հերքած է թէ Վահապիները կ'օժանդակեն Տիւրզիներուն: Հիւս. սահմանագլուխի պաշտօնեան ոստիկան զինուորները զօրացուցան և անգլ. ոստ. զօրքի ջոկատներ ղրկուեցան Թուլքէրէմէն Սամախ և Ճէնինէն Պիսան: Անգլ. օդանաւեր կը հսկեն սահմանագլուխին վրայ: Սուէտայի մէջ կռուող ֆրանս. զինուորներու թիւն է 600, իսկ Տիւրզիներունը 15000: Պէյրութէն հաւանարար ֆրանս. իշխանութեանց կողմէ ղրկուած Տիւրզի երեւելիներու պատուիրակութիւն մը ետ դարձած է առանց յաջողութեան:

Դամասկոսի հիւանդանոցները լեցուն են Սենեկալցի, Մալկաշ և Ֆրանսացի վիրաւորներով: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսացիները կորսնցուցած են երեք օդանաւ: Տերաայի և Մսիֆայի միջեւ Տիւրզիները երկաթուղիի գիծը քանդած են լայն տարածութեան մը վրայ: Կ'ըսուի թէ Տիւրզիները կը գրգռեն Հաւրանի Պէտէվիները և թէ Ֆրանսացիները ձերբակալած են կարգ մը կասկածելի գործակալներ: Պէյրութէն առնուած պաշտօնական լուրերու համաձայն, Տիւրզիները խոլամ գիւղերու վրայ յարձակած և շատ մը խոյաններ ջարդած են. այդ պատճառաւ բազմաթիւ խոլամներ ֆրանս. բանակին կամաւոր կ'արձանագրուին: 1500 նոր զինուորներ հասած են Պէյրութ: Դամասկոսի մէջ ջղագրգիռ գործունէութիւն կը տիրէ և կը վախցուի որ ապստամբութիւնը ծաւալի: Դամասկոս զինուորական պարենաւորման կեդրոն դարձած է: Բազմաթիւ ֆրանսացի ընտանիքներ մեկնած են Դամասկոսէն՝ աւելի ապահովութեան համար Պէյրութի և Դամասկոսի մէջ զինուորները գիշեր ցորեկ պահակ կը պտտին և կասկածելի անձեր զաղտնի ոստիկանութեան կողմէ հսկողութեան տակ առնուած են:

Զրոյց կը շրջի թէ Դամասկոսի մէջ պաշարման վիճակ պիտի յայտարարուի և Սուրիացի պետերը պիտի բանտարկուին մինչեւ ապստամբութեան զսպումը: Սուրիացի պետ Ապտիւրրահման Շէհպէնտէր, որ Ֆէյսալի իշխանութեան օրով աքսորուած և յետոյ ազատ թողուած էր, ազդարարութիւն տուաւ որ Դամասկոսի մէջ պատահելիք ոեւ է դէպքի համար պատասխանատու պիտի բռնուի: Մանուլի գրաքննութիւնը շատ խիստ է Սուրիոյ մէջ:

Անցած կիրակի հայրենիկայաններու տեսարաններ սկաուտներու ճնշական պարը 88 ֆիլմերը ահեղանիսիկ մրցանքին սկզբնաւորութիւնը

(Լուս. Գ. Ծօլօլեան)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Մասնաւոր տեղեկութիւններ, ականատեսներէ քաղուած)

Թուրքիայէն նոր հասած լատին կրօնաւոր մը եւ ամերիկացի ծանօթ անձնաւորութիւն մը շատ գէշ կը նկարագրեն Թուրքիոյ ներքին վիճակը, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով:

Շատ նորութիւններ չկան այս տեղեկութիւններուն մէջ, բայց կ'արժէ արձանագրել քանի մը կէտեր:

Բացի Պոլսէն, թթու ազգայնականութիւն մը կը տիրապետէ ամէն կողմ. Ոչ-իսլամ տեղացիներէն զատ, արհամարհանքի ենթակայ են նաեւ օտարները: Իզմիրի մէջ, յաճախ կ'արտաքսուին, կ'անարգըւին կամ տուգանքի կը դատապարտուին Եւրոպացիները, երբ հիւպատոսը բողոքէ, կառավարիչը միշտ միեւնոյն պատասխանը կուտայ. «Գանգատը Էնկիւրի կը հաղորդենք, որպէսզի գոհացում տան»: Իսկ այս գոհացումը երբեք չեն տար: Միեւնոյն պատասխանը կը տրուի նաեւ բուն թրքահպատակներուն: Օրինակ, Պոլսոյ մէջ, մեծ հրապարակի մը վրայ հաստատուած թուրք վաճառատունէ մը եթէ 150 ոսկի տուրք կը զանձեն, ճիշդ անոր դիմացը հաստատուած Հայէն տասը, նոյն իսկ քսան անգամ աւելի կը պահանջեն. և երբ մարդը գանգատի, իբրեւ երկրին հպատակը, բանաձեւը պատրաստ է,— «Էնկիւրի կը հաղորդենք ձեր գանգատը»:

Հազիւ երկու հարիւր Հայեր կը գտնուին Իզմիրի մէջ, գրեթէ բոլորն ալ արհեստաւորներ: Ասոնք վար դրուած են զանազան պէտքերու համար, և կ'աշխատին ոստիկանական հսկողութեան տակ: Ամբողջ քաղաքին մէջ ամիսներով արհեստաւոր կը փնտռեն և չեն գտներ: Կանոնաւոր կօշկակար մը չկայ, և յաճախ կը ստիպուին Յունաստան ապսպրել կօշիկներ, ինչպէս եղաւ թրքական դպրոցի մը աշակերտներուն համար: Աւերակները նոյնութեամբ կը մնան: Թուրքերը այնքան անհոգ են որ, հրդեհէն ազատած տուները նորոգելու համար իսկ մատը մատին չեն զարներ: Այսպէս, Թուրք մը կը բնակի

(Լուրերու Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

1921ին ֆրանս. կառավարութեան հրատարակած պաշտօնական վիճակագրութիւնը մօտ 4000հայ կ'արձանագրէր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին հայ գաղթականներու գրեթէ զանգուածային ներխուժումով այսօր այդ թիւը տասնապատկուած է, ինչպէս ցոյց կուտայ ազգ. իշխանութեանց վերջին վիճակագրութիւնը զոր հրատարակեց «Յառաջ»։ Այսօր Ֆրանսան իր 40000է աւելի հայութիւնով դարձած է արտասահմանի ամենէն ուշագրաւ գաղութներէն մէկը, քանակի և որակի կրկնակ տեսակէտներով։ Ասկէ զատ, արեւմտեան և կեդրոնական Եւրոպայի մէջ չկայ ուրիշ երկիր մը, ուր այսքան հոծ թիւով հայեր համախմբուած ըլլան ներկայիս, այս պատճառով — ինչպէս նաև զանազան այլ նկատումներով, այսօր ֆրանսահայ գաղութին կ'իյնայ պատասխանատու դեր մը, բովանդակ եւրոպական հայ գաղութներուն հանդէպ։

Կ'արժէ պատմական փոքրիկ ակնարկով մը ցոյց տալ մեր ընթերցողներուն — որքան կարելի է թերթի մը նեղ սիւնակներուն մէջ — թէ ի՛նչպէս մեր նախնիքները եկած են այս հիւրընկալ երկիրը, և հետզհետէ հաստատուած՝ հոն։

⁂

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐ

Հայերը հին դարերէ ի վեր վաճառական ազգ մը ըլլալով, ինչպէս կը վկայեն Հերոդոտոս և այլ պատմիչներ, շարունակ չուեր փնտռած են Արեւելքի վաճառքները ՚օտար երկիրներ արտածելու համար։ Փոխադրութեանց միջոցներու դժուարութեան և Հայաստանէն շատ հեռու ըլլալուն պատճառաւ, հին ժամանակներու մէջ չենք կարծեր որ Հայեր այցելած ըլլան Ֆրանսա. գոնէ այս մասին պատմական որոշ տուեալներ կը պակսին։ Գիտենք սակայն թէ Միջին դարուն Գաղղիա հաստատուած են եղեր միջա Արեւելքցիներ, Փոքր Ասիացիներ, որոնք «Սուրիացի» ընդհանուր անունին տակ կը շփոթուէին։ Կը պատմուի թէ իններորդ դարուն սկիզբը (807) Հարուն էլ Րաշիտի կողմէ Արեւմուտքի կայսր Կարոլոսի ղրկուած պատգամաւորներուն մէջ իսլամներէ զատ կային նաև հայ կաթոլիկներ։ Իսկ Ժ. Դարուն արդէն հայ վաճառականներ հաստատուած էին Ֆրանսայի մէջ։ 19րդ դարու վերջերը գտնուած է հայ-լատին գրույցատրութեան գիրք մը, կցուած Ս. Յերոմոսի «Նամականի»ուն վերջը. այս ձեռագիրը արտագրուած է Թ. դարուն վերջը կամ Ժ. դարուն սկիզբը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ այդ ժամանակ արդէն Հայեր կային Ֆրանսայի մէջ։

ԺԱ. դարուն Բագրատունեանց թագաւորութեան անկումէն յետոյ, բազմաթիւ Հայեր գաղթեցին Խրիմ, Լեհաստան, Կալիցիա և Եւրոպայի զանազան քաղաքները. այդ միջոցին փոքր թիւով Հայեր եկած են նաև Ֆրանսա։ ԺԲ. դարուն Բրօվանս և Լանկտօք նահանգներուն մէջ — Մարսիլիա, Մօնփէլիէ, Նարպօն, Նիմ, — կը հանդիպինք զանազան ազգերու պատկանող վաճառականներու, որոնց մէջ նաև Հայերու։

Կիլիկեան թագաւորութեան օրով Ֆրանսայի և հայկական Կիլիկիոյ միջև առևտրական ընդարձակ յարաբերութիւններ կը հաստատուին։

Օշին թագաւորը 7 Յունվար 1314ին, իսկ անոր յաջորդը Լեւոն Դ. 16 Մարտ 1321ին Մօնփէլիէի վաճառականներուն շնորհուած հրովարտակներով մաքսատուրքէ զերծ կը կացուցանեն Կիլիկիա ներածուած և անկէ արտածուած ապրանքները։ Դժբախտաբար մինչև այսօր դեռ չեն գտնուած Մարսիլիոյ, Նարպօնի և Նիմի վաճառականներուն տրուած առանձնաշնորհները, սակայն վստահ ենք որ յիշեալ քաղաքները առևտրական սերտ յարաբերութիւններ ունեցած են Կիլիկիոյ հետ, որուն Այաս նաւահանգիստը այդ շրջանին Միջերկրականի թագուհին դարձած էր։ Ֆլօրենցայի Պարտի դրամատան ներկայացուցիչը Ֆրանչէսքօ Պալտուչչի Փէկօլօթթի, որ 1335 թուականին Կիլիկիա այցելած և նոյն տարուայ 10 Յունուարին Լեւոն Դ. թագաւորէն իր հայրենակիցներուն համար առանձնաշնորհումներ առացած էր, իր գրած խիստ կարեւոր մէկ գիրքին մէջ, շատ մը երկիրներու շարքին կը յիշէ նաև Ֆրանսայի այդ քաղաքներու բնակիչները, որոնք Այասի մէջ վաճառականութիւն կ'ընէին. նոյնպէս ֆրանսական դրամները, չափերն ու կշիռները կը բաղդատէ հայկականներուն հետ։ Կասկած չկայ որ երբ ֆրանսացի վաճառականներ Կիլիկիոյ մէջ փոքրիկ գաղութներ կազմած էին, հայեր իրենց կարգին հաստատուած էին ֆրանսական հողի վրայ, արեւելքի վաճառքները ծախելու շահաւէտ նպատակով։ Արդէն այդ դարերուն հայ առևտրականները տարածուած էին Իտալիոյ երեսունէ աւելի քաղաքներուն, մանաւանդ Վենետիկի մէջ, Ֆլանտրայի Պրիւժ, Գան և Էպլիւզ քաղաքներուն մէջ. այս վերջին քաղաքները ֆրանսական տիրապետութեան տակ էին, և առաջին անգամ Ֆիլիփ լը Պօնի հայր Ժան սը Վալուայի օրով է որ հայ վաճառականներ հաստատուած են Ֆլանտրի մէջ։ Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին մէջ գտնուած ձեռագրի մը մէջ կը կարդանք որ «Հայաստանի թագաւորութենէն Ֆլանտրա կը ներածուին բամպակ և ամէն տեսակ համեմներ»։ Հայերը աւելի շատ Պրիւժի վաճառականութեամբ կը զբաղէին հոն։

ԺԴ. դարուն երբ Ֆրանսացի նշանաւոր վաճառական Ժաք Գէօր առևտրական ահենակ մը հիմնեց իր հայրենիքը Պուրժի մէջ, այնտեղ գտաւ հայ վաճառականներ ալ։ Պուրժի մայր եկեղեցիին ձախակողմեան սիւներէն մէկուն վրայ հայերէն արձանագրութիւն մը կայ, որ մինչև այսօր կը մնայ։

Անցողակի յիշենք Ֆրանսա եկող Հայերու անունները. Ս. Գրիգոր Նիկոպոլսեցի (Ժ. Դար) որ Փիթիվիէի (Լուարէ) եկեղեցիին պաշտպաններէն մէկն է, Հեթում պատմիչ, տանուտէր Կոռիկոսի (Կիլիկիոյ նաւահանգիստ), որ կրօնաւոր դարձած և գրած է «Մագիկ արեւելքի պատմութեան» անուն գիրք մը, զոր ներկայացուցած է Կղեմէս Ե. Պապին, Ավինեօնի մէջ։ Կարոլոս Ե. թագաւորին օրով բազմաթիւ Կիլիկեցի հայեր եկած են Ֆրանսա հանգստութիւն կատարելու համար և զումարը ղրկած են Առաքեալ եպիսկոպոսին. Կիլիկիոյ վերջին թագաւորը Լեւոն Ե. Լուսինեան 1384ին եկած է Ֆրանսա, ուր հիւրընկալուած է Կարոլոս Զ. թագաւորին կողմէ (որ նաքէն խնլագարեցաւ). տարակոյս չկայ որ Լևոն թագաւորին հետ ուրիշ Հայեր ալ եկան Ֆրանսա. Սեբաստիոյ եպիսկոպոսը Սիմէօն, որ 1388ին Զատկի կիրակին Լանկռազի Լա Կրաս աբբայարանին մէջ պատարագ մատուցած է լատիներէն լեզուով։

ՆՈՐ ԴԱՐ

ԺԷ. դարէն սկսեալ Փարիզի և Մարսիլիոյ մէջ կը հաստատուին գաղութներ, որոնք հետզհետէ կը բարգաւաճին յետագային, մանաւանդ Գօլպէրի իշխանութեան օրով։ Մարսիլիոյ Հայերը մետաքսեղէնի և համեմներու առևտուրով կը զբաղէին առաւելապէս։ Դժբախտաբար վաւերաթուղթեր չկան, ԺԶ. դարու մասին։ Այնպէս որ պէտք է հասնիլ մինչև ԺԷ. դարու սկիզբները՝ վաւերական տեղեկութիւններ առնելու համար։ Վերջերս Մարսիլիոյ «արշիւ»ներուն մէջ գտնուած կարգ մը թուղթեր, ինչպէս նաև Մարսիլիոյ Առևտրական Սենեակի արձանագրութիւնները կը հաստատեն որ հայ վաճառականները շատ ծանօթ էին Ֆրանսայի մէջ և խիստ շահաւէտ առևտուրով կը զբաղէին, այն աստիճան որ տեղացի վաճառականները նախանձով կը դիտէին Հայերու Մարսիլիա հաստատուիլն ու երթևեկը։ Այս էր պատճառը որ Մարսիլիոյ քաղաքապետութիւնը 27 Նոյ. 1622ին որոշում մը կայացուց, որով վաճառաբարձ նաւերու նաւապետներուն կ'արգիլուէր իրենց նաւերուն մէջ առնել հայ և «պարսիկ» վաճառականներ, թէ Արեւելք գացած ատեննին և թէ անկէ վերադառնալնուն անսաստողները 10 հազար թուրնուա ֆրանք (livres tournois) տուգանքի պիտի ենթարկուէին։ Նոյն տարին ութը նաւապետներ այս իմաստով յանձնառութիւններ ստորագրած են։ Այս որոշումը 10 դեկտ. 1622ին հաստատուելէ զատ, Հայերուն արգիլուեցաւ ասկիի և արծաթի երկրէն դուրս փոխադրութիւնը։ Այս արգելքը տեւեց մինչև 24 յունիս 1635, երբ կարտինալ Ռիշլիէօ, Ֆրանսայի այն ատենուան ամենազօր վարիչը, հրամանագրով մը ՚արտօնեց Հայերուն որ «շարունակեն առևտուրը մետաքսեղէնի և այլ վաճառքներու, զորս իրենց երկրէն Փրօվանսի նաւահանգիստները կը բերեն», անոնց շնորհելով ազատութիւն և պաշտպանութիւն։ Հեղինակ մը կը գրէ թէ «Կարտինալ Ռիշլիէօ ծրագիր ունէր Հայերը հաստատելու Ֆրանսայի մէջ, զարկ տալու համար վաճառականութեան, և այս նպատակով էր որ հայերէն լեզուով քանի մը գիրքեր տպել տուաւ»։ Ռիշլիէօյի հրատարակած գիրքերն են Ռիվօլայի «Հայ-լատին բառարանը» և «Քերականութիւն»ը, ինչպէս նաև «Լատին քրիստոնէական»ի հայերէն թարգմանութիւնը։ Լուդովիկոս ԺԴ.ի և Ռիշլիէօյի օրով հայ վաճառականները աւելի լայն ազատութիւններ կը վայելէին և այդ շրջանին կարգ մը Հայեր ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունած են։ Սեզարօթթի եպիսկոպոսը Փիքէ, որ 1628ին Մարսիլիա կը մնար, յաջողեցաւ իր ճարպիկութեամբ մաս մը Հայեր կաթոլիկ դարձնել։

Մանաւորապէս Շահ Աբասի օրով բազմաթիւ հայ վաճառականներ եկան Պարսկաստանէն Ֆրանսա։ Վենետիկի «արշիւ»ներուն մէջ կը յիշուի թէ կարգ մը Հայեր Մարսիլիա ճամբորդած են 1612ին։ 28 Նոյ. 1629ին հայ վաճառականներուն և նոյն ինքն Շահ-Աբասի դիմումին վրայ Լուդովիկոս ԺԳ. եւ Ռիշլիէօ հրամանագիր մը հրատարակեցին արտօնելով Հայաստանի և Մարսիլիոյ միջև ազատ երթևեկը։ Նմանապէս հրամանագիրներ կը հաստատեն Էքսի և Փրօվանսի այլ քաղաքներուն մէջ Հայերու գոյութիւնը։ 1639ին Էքսի մէջ առանց կտակի մեռաւ Խօճա Փանոս անուն հայ մը, որուն ամբողջ հարստութիւնը յարքունիս գրաւուեցաւ և զոր Լուդովիկոս ԺԳ. թագաւորը 13 մայիս 1639ին իր պաշտօնեաներէն Շեյլանի նուիրեց։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'արժէ արձանագրել կարգ մը դիտողութիւններ, կիրակի օրուան մրցահանդէսին առթիւ, որուն արդիւնքը հաղորդեցինք նախորդ համարով։ Ինչպէս ըսած էինք մրցումները «թեքնիք» տեսակէտով բաւական պատուաբեր էին, բայց դժբախտաբար զուրկ՝ լուրջ կազմակերպութենէ։

Նախ չկրցինք ըմբռնել թէ յանձնախումբը ինչու մրցահանդէսը կոչած էր երկրորդ ողիմպական փոխանակ երրորդի, երբ նախընթաց երկու փառատօնը Ողիմպականներ անուանած էր արդէն փարիզահայութիւնը։ Եթէ կ'առարկուի որ անցեալ տարուանը զուտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով կազմակերպուած էր, և ընդհանուր բնոյթ չունէր, այդ պարագային ինչո՞ւ նոյն բանը նկատի չառնուիր նաև առաջինին համար որ նոյնպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով կազմակերպուած էր։ Կազմակերպիչները թերևս խրատուինք ունենային նման քայլ մը առնելու, եթէ երբեք նախորդը «ֆրանսահայ Ընդհ. Ողիմպիական» կոչուած ըլլար։

Յայտագիրը որ շատ խճողուած էր իրական գաղափար մը չէր տար օրուան գործունէութեան մասին։

Մրցանիշեր նշանակուած են հոն որոնց ուր, երբ և որու կողմէ ձեռք բերուած ըլլալը կ'անգիտանանք մինչև այսօր։ Աւելորդ է իբրև պաշտօնական նշանակել պաշտօնապէս չվաւերացուած մրցանիշեր։

Աչքի կը զարնէր նաև կարեւոր դատաւորներու պակասը մասնաւորաբար Union Sportiveի վարիչներուն բացակայութիւնը։

Նոյնպէս անհասկնալի կը մնայ այն պարագան որ հակառակ երեք տարբեր միութիւններ մասնակցելուն, մարզիկներու միակ ցանկ մը նշանակուած էր։

Ուշագրաւ պակաս մըն էր նաև օրուան թագուհիի չգոյութիւնը։ Ամբողջ բարեգահութեան մէջ կարելի չէր գտնել քանի մը տիկիններ և օրիորդներ քանի որ օրուան թագուհիները, անհրաժեշտ զարդը կը կազմեն այս տեսակ հանդէսներու մէջ։

Չենք ուզեր աւելի երկարել այս ցաւալի մասնանշումները։ Այս առթիւ ցանկալի էր բարոյական արժէքին հետ միանալ նաև նիւթական արդիւնքը։

⁂ Նախորդ թիւով տրուած տեղեկատուութեան կարգին մոռցուած էին 400 մէթրի մրցանիշը որ է 57 1)5 երկ.

Իսկ դէպի Մէտօն 88 քիլոմէթրի վրայ երթուդարձ հեծանիւով մրցման մէջ շահած են հետեւեալները.— 1. Ս. Մանուկեան (Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.էն) 2 ժ. 38 վր., 2. Հ. Ինճէյակորեան 2 ժ. 39 վր., 3. Թոփիկեան 2 ժ, 42 վր.։

⁂ Կը տեղեկանանք որ Մարսիլիոյ Ազգ. վարժարաններու մարզանքի ուսուցիչ և Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպիչ Գ. Մ. Մալումեան որ Ամերիկայի Earle Liderman վարժարանի մարզական դասընթացքներուն կը հետեւէր թղթակցութեամբ, քննութեանց մէջ յաջողելով վկայական մը ստացած է։

⁂ Կիրակի օրուան ողիմպական մրցումներու սկիզբի տողանցքէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մարզիկները Գ. Մ. Մալումեանի առաջնորդութեամբ պատուոյ բեմ ներկայացան և Մասնաճիւղին անունով ծաղկեփունջ մը նուիրեցին Փարիզի մասնաճիւղին։ Երկու մասնաճիւղի ներկայացուցիչները համակրական խօսքեր փոխանակեցին իրարու հետ։

Հանդէսէն վերջ Փարիզի մասնաճիւղն ալ Մարսիլիոյ նուիրեց Մարզական փունջ մը օրուան յիշատակին։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաջորդ և. ղանակը կը սկսի Ռուպէի մէջ. օգոստ 30ին կամ սեպտ. 6ին, մրցելով Ֆրանսայի ամէնէն համբաւաւոր խումբերէն Ռէյսինկ գլիւպ տը Ռուպէի հետ։

Շատ հաւանական է որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբը մասնակցի Ռուանի մէջ Սեպտեմբերի ընթացքին, հիւսիսի ախոյեան Ֆ. Ս. Ռուանի կազմակերպած բաժակի մրցումին.

* Հ. Մ. Ը. Մ.ը ամսոյս 23ին կը կազմակերպէ հեծելանիւի երկրորդ մրցում մը Paris-Pontoise և վերադարձ, 4 ինքնաշարժեր պիտի հետեւին մրցման և մրցանակներ պիտի տրուին առաջին 6 հասնողներուն։ Արձանագրուիլ Նաւակով Թոփաքեան, 53, րիւ Լաֆայէթ.

* Ֆրանսայէն և Անգլիայէն զատ միւս բոլոր երկիրներու մէջ, կարեւոր մրցումներ տեղի կունենան. ահա քանի մը արդիւնքներ.

Կ. ՊՈԼԻՍ. Բրակայի Չեխ խումբը «Սլավիա» այցելեց Թուրքիոյ զանազան քաղաքները, երկու մրցում ունեցաւ Պոլսոյ մէջ։ «Կալաթա Սէրայի» հետ, որմէ յաղթական ելաւ 0ի դէմ 4 կոլով, կիրակի օր ալ «Ֆէնէր Պաղչէի» հետ որմէ 0.5ով կրկին յաղթական ելաւ Չեխերը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Ուրիշ չեխ խումբ մը «Իւնիօն-Բրակ» մրցելով Գերմանիոյ ախոյեան Ս. Վ. Նորամպէրկ խումբին հետ յաղթական ելաւ 0ի դէմ 3 կոլով.

ՏԱՆԻՄԱՐՔԱՅԻ ՄԷՋ.—Աւստրիոյ ախոյեան խումբը «Ռափիտ» այժմ ըսքանտինաւեան երկիրներու շրջանը կը կատարէ։ Կիրակի օր մրցելով Տանեմարքայի ազգ. խումբին հետ հաւասար մնաց 0—0ով։

ՅԵԴՈՒՄ ՄԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական յանձնախումբը կուզայ ճշդել թէ ձողով ցատկելու հայկական մրցանիշը 3 մեթր 32 է և ոչ թէ 3 մ. 20 ինչպէս գրուած էր Գ.Յ.։

Նոյն մրցանիշը կը պատկանի Ս. Մամիկոնեանի և ձեռք բերուած է ապրիլ 19ին P. U. C.ի և Հ. Մ. Ը. Մ.ի միջև interclubs մրցման մէջ Փ. Չօյին։ Նոյն արդիւնքը ընդունուած է իբր պաշտօնական Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ l'Autoի 20 և Echo des Sportի 21 ապրիլ թիւերուն մէջ ալ յայտարարուած է։

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մարզ. Յանձնախ.
ՀԱՅԿ ԹՕՓԱՔԵԱՆ

Դուամենն օտար երկիր փախցնողներ.— Ելմտական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ 13 Յուլ. 1923ի ելմտական օրէնքին համաձայն ընդհանուր ներում պիտի արժանանան Ֆրանսա բնակող այն բոլոր Ֆրանսացիները որոնք արտասահմանի դրամատուներուն մէջ գրած կամ արժեթուղթ ունին, եթէ անոնք մինչև 1 յունուար 1926 թուականը այս հրաւէրին պատասխանելով Ֆրանսա փոխադրեն իրենց դրամագլուխները։ Անոնք զերծ պիտի կացուցուին այս մասին անհրաժեշտ պատժական ձեւակերպութիւններէ։ Միւս կողմէ բացարձակապէս արգիլուած է դրամագլուխները դուրս հանելը և այս մասին 3 ապրիլ 1918ի օրէնքը ի զօրու կը մնայ։ Առանց նախապէս արտօնութիւն ստանալու ոչ ոք օտար երկիր դրամ կրնայ ղրկել։ Սահմանագլուխի հսկողութիւնները խստացուած են և մաքսային պաշտօնատանց յանձնուած այդ գործը։

11 մեռեալ 160 վիրաւոր.— Փարիզ Գուլօննը գիծի ճեպընթացը ...ին Ամիենի կայարանին մէջ գիծէն դուրս ելաւ երբ ժամը 96 քիլ. արագութեամբ կը սուրար։ 18 վակոններէն 11ը շրջելով ջարդ ու փշուր եղան։ Վակոններէն 3ը կրակ առին։ Ամէն կողմէ օգնութեան փութացին ազատելու համար ճամբորդները որոնցմէ 11 հոգի մեռած և 160 հոգի վիրաւորուած են։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԵՐԱՄԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-Ի ՄԷՋ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1922ին Երեւանի մէջ հաստատուեցաւ շերամապահական կայան մը։ Կառավարութիւնը 1000 տուփ հունտ գնեց արտասահմանէն, տուփը 5 ոսկի րուբլի, որ ժողովուրդին բաժնուեցաւ ձրի կամ ոչինչ գնով։ 1922ին շերամապահական կայանը կրցաւ պատրաստել 300 տուփ, որ 1923ին գործածուեցաւ տեղական պէտքերու. իսկ պակասը ներածուեցաւ արտասահմանէն։ 1924ին ժողովուրդին բաժնուեցաւ 1200 տուփ հունտ, իսկ աւելցած 350 տուփը ծախուեցաւ Վրաստանի և Նախիջեւանի։ 1923ին կառավարութիւնը Նախիջեւանէն գնեց 12,500 թթենիի տունկ, որուն 2500ը ինք տնկեց, իսկ 10,000ը բաժնեց Երեւան, Թոխմախան լճի շր·ջը Նոր հաստատուած Մեղրիցիներուն՝ 1924ի եղանակին համար պատրաստուեցաւ 10,367 տուփ, որուն 1600ը բաժնուեցաւ երկրին մէջ, իսկ մնացեալ 8767 տուփը արտածուեցաւ Վրաստան, Ատրպէճան, Թիւրքիստան և Նախիջեւան։ 1925ի գարնան Ատրպէճանէն գնուեցաւ 235,000 թթենիի տունկ, որ բաժնուեցաւ ժողովուրդին և խորհրդային անտեսութեանց։ Հունտ բաժնուեցաւ նաև նորեկ Թրքահայ գաղթականներուն, որոնց հող տրուած էր։

1925ին ամբողջ Հայաստանի մէջ շատ յաջող էր բերքը. ճիշդ քանակը յայտնի չէ, բայց կը սպասուի 500 փ. թաց բոժոժ,— 50 0/0 աւելի 1924էն։ Կառավարութեան տնօրինութեամբ, 1926ի եղանակին համար Մեղրիի մէջ կը պատրաստուի 20,000 տուփ հունտ. այնքան ալ Երեւանի կայանին մէջ։

ԳԻՆԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Դարձեալ, պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Արարատ Թրըսթը, որ կ'ամփոփէ բոլոր գործարանները. 1924ին գինիի արտադրութիւնը հասցուցած էր 750,000 դոյլի, քոնեակի՝ սպիրտին արտադրութիւնը 1,000,000 աստիճանի։

1924—25ին ձմրան սառնամանիքներէն գրեթէ ոչնչացան մօտ 5069 տեսիատին այգի։ Այս վնասը դարմանելու համար, որոշուած է երկարատեւ վարկ բանալ այգեգործներուն, հետեւեալ համեմատութեամբ.— 1925ին՝ 760,000 րուբլի, 1926ին՝ 760, 380, 1927ին 304,140 համագումար՝ 1,824, 840 րբ.

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐՆ ԱԼ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Գորիսէն կը հաղորդեն թէ 10,000 րուբլի վնաս կայ վերջին հեղեղներէն։ Վնասուած են Ղաթարի խճուղին (պղնձահանքերու շրջանը) և Մատիշուկ գիւղի 100 այգիները։ Շատ մը գիւղերու մէջ կասկածելի միջատներ երեւան ելած են, վնասելով հացահատիկներուն։ Միեւնոյն ատեն երաշտութիւն կը տիրէ։ Խոտը անցեալ տարուան վրայ երկու անգամ սղած է։

ՂԱԹԱՐԻ ՊՂՆՁԱՀԱՆՔԵՐԸ

Ղաթարի պղնձի ձուլարանին մէջ այժմ կ'աշխատին 138 բանուորներ, գործարանը օրը 1500 փութ հանք կը ձուլէ որմէ 10-13 առ հարիւրը զուտ պղինձ է։

Զուլիչ գործարանը կանոնաւոր ծխնելոյզ չունենալով, մեծ քանակութեամբ թունաւոր կազ կ'արտադրուի պղինձը հալեցուցած ատեն։ Միւս կողմէ պատրաստ հանք չգտնուելով, գործարանը երեք ամիս չպիտի գործէ։

Յունուարէն մինչև Յուլիս հանքի հանք բանուորներուն մէջ 83 արկածներ պատահած են, գլխաւորապէս այրուածք և պատռուածք։ Մահուան դէպքերը շատ քիչ են։

«ԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ»

Այս խորագրին տակ, աշխատակից մը կը գրէ «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ (Թիւ 165).—

— «Բոլոր յայտարարութիւնները և կանոնները Անդրկովկասեան երկաթուղիի վրայ կը տպուին ռուսերէն և միւս հանրապետութիւններու՝ Վրաստանի, Ատրպէճանի և Հայաստանի ազգային լեզուներով. այս շատ լաւ է. բայց... Ահա կախուած յայտարարութիւն մը, կոչ մը կամ ուրիշ բան մը ո՛վ գարհուրանք. չես կարող հասկնալ թէ կարդացածդ հայերէ՞ն է թէ հայատառ անմտութիւն։ Կ'ստիպուիս ռուսերէնը կարդալ, բաղդատել, և կը տեսնես որ ռուսերէնէ բառ առ բառ թարգմանուած է հայերէնի։ Այդ դեռ բաւական չէ։ Ամէն տողի մէջ տասնեակ տառասխալներ, և այն ալ կոպիտ, աչք ծակող սխալներ։ Շատ բան է գրուած երկաթուղային բացերու մասին. գրուած է նմանապէս լեզուական աղքատութեան մասին, սակայն առանց վերացման համար ոչինչ, կամ քիչ բան է եղած»։

ՄԱԼԱՐԻԱՅԻ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

Մալարիան աւերներ կը գործէ Ղափանի շրջանին մէջ, որ ունի 700 բնակիչ, մեծ մասով Արէշցիներ և Թրքահայեր։ Թղթակից մը դիտել կու տայ թէ մինչեւ այսօր ո՛չ և է կազմակերպութիւն չկայ գիւղին մէջ։ Գանձակէն 250 Արէշցիներ եւս պիտի գան։ Մալարիան իր աւերները կը գործէ մանաւանդ նորեկ Արէշցիներու մէջ, որոնք սովոր չեն կլիմայական պայմաններու։ Օրն ի բուն աշխատող կիներ և տղամարդիկ կ'ապրին խոնաւ գոմերու մէջ. գրեթէ բոլոր երախաները հիւանդ են։ Եթէ անհոգութեան մատնուի այս գործը կրնայ նոր համաճարակ ծագիլ։

Մալարիան զգալապէս նուազած է Ղամարլուի շրջանին մէջ։ Յունիս ամսուան հիւանդանոց այցելած են 3224 հիւանդներ, որոնց 1971ը մալարիայէ վարակուած էին։ Ճահիճներու չորացման շնորհիւ, մժեղները մեծապէս պակսած են։ Այս տարի անցեալ տարուան վրայ 25 0/0 պակաս է հիւանդներուն թիւը։

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Խ. Հ.» (Թիւ 163) կը հրատարակէ մանրամասն վիճակագրութիւն մը Երեւանի մէջ կատարուած կուսակցական աշխատանքներու մասին։ Այդ վիճակագրութեան համաձայն, 1924 Յունուարին Կոմիտէն ունէր 377 անդամ և 482 թեկնածու, որոնց 56ը կին։ 1925 Յունուարին՝ 509 և 557 (66 կին), 1925 Ապրիլին՝ 685 և 482 (կին 80)։ 1925 Յունիս 1ին 731 և 27։ Ուրեմն, 16 ամսուան մէջ յաւելում եղած է 1. 8 0/0։

Ազգային փոքրամասնութեանց տեսակէտով, 1924 մարտին հայ կոմունիստները կը հաշուէին 869, Թուրքերը՝ 35, Ռուսերը՝ 20, ուրիշ ազգեր՝ 6. իսկ 1925 Յունիս 1ին Հայերը՝ 1425, Թուրքերը 63, Ռուսերը՝ 54, ուրիշներ՝ 16։ Ազգային փոքրամասնութիւնները 1924ին կը կազմէին 6 0/0. իսկ 1925 Յունիսին՝ 8 0/0. Թուրքերու համեմատութիւնը 3 0/0էն բարձրացած է 4 0/0ի։

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ԱՄՕԹ Է. ՊԱՐՈՆՆԵՐ

... Խմբագիր,

Ձեր թերթին մէջ կարդացի դիտողութիւն մը՝ Փարիզի հայ երիտասարդներու Թուրքերէն խօսակցութեան առթիւ։

Արդարեւ սրտի ցաւով կը տեսնէի թէ Պոլիս և հոս, եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ և կամ երեկոյթներու պահուն, 30 առ հարիւրը Թուրքերէն կը խօսին։ Մանաւորապէս վրդովիչ է տեսնել մեր նորահաս սերունդին այս մոլութիւնը։ Ափսո՜ս որ Թուրքերէն մեր կրած այնքան տառապանքներէ յետոյ, դարձեալ կառչած մնացած ենք այդ անճոռնի բարբառին։

Պարոննե՛ր, եթէ ձեր երակներուն մէջ թանձրացած մնացեր է թրքութիւնը, գոնէ գիտցէք յարգել ազգային արժանապատուութիւնը, մանաւանդ խղճահարեցէք մեր կորսնցուցած հարիւր հազարներով անմեղ զոհերուն, որոնք սուրին և հուրին մատնուեցան։ Անոնք դեռ մոռցուած չեն եւ չեն կրնար մոռցուիլ։

Յիշեցէ՛ք թէ մենք այս օտար երկրին մէջ, բնաւ ստիպուած չենք թուրքերէն խօսելու։ Մենք մեր ուրոյն գեղեցիկ և գրական լեզուն ունինք. և պէտք է ամէն հայ անհատ ինքզինքը հպարտ զգայ հայ ըլլալուն համար։

Այս օտար միջավայրին մէջ, մի միայն ազգային ոգին անվթար պահելով է որ մեր գոյութիւնը պիտի ապահովենք։ Թող ամէն հայ, երիտասարդ թէ ծեր, հարուստ կամ աղքատ, վառ պահէ այդ ոգին։ Եթէ չենք ուզեր ոչնչանալ և կամ ձուլուիլ, պէտք է որ ինքնամփոփ ապրինք, և գուրգուրանք մեր թանկագին աւանդներուն վրայ։ Պէտք է նաև մեր երիտասարդները հայ օրիորդներու հետ ամուսնանան։ Մանաւանդ մեր հայ մայրենի լեզուն խնամքով սորվեցնենք մեր պզտիկներուն և ամօթ սեպենք հայերէն չխօսիլը։

Եւ եթէ ոմանք անփութօրէն, կամ անգիտակցաբար թուրքերէն կը խօսին, իրենց խօսակիցը անմիջապէս պէտք է զգուշացնէ զինքը. և ստիպէ անպատճառ հայերէն խօսելու։ Պզտիկ ջանք մը կը բաւէ, այս մոլութենէն զգուշանալու համար։ Դիտեցէք ուրիշ ազգերը. Պոլսոյ մէջ Յոյները և Հրեաները, որքան բծախնդրութիւն ցոյց կու տային իրենց տոհմային լեզուին։

ՏԻԿ. ՄԱԿՐՈՒՀԻ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ՈՒՐԻՇ ՄՈԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կարգ մը երիտասարդներ իրենց բան գործ ըրած են բաղդախաղը, Փարիզի հայաշատ կեդրոններու մէջ, սրճարաններու խուլ անկիւնները քաշուած։ Բաւական կարեւոր գումարներ խաղի կը դրուին։ Ցաւոտ երեւոյթ մըն է այս որ կը սպառնայ ծաւալիլ։

Այս վարակիչ մոլութիւնը իր սաղմին մէջ խեղդելու համար, պէտք է լուրջ միջոցներ ձեռք առնել, որոնք չեն պակսիր, եթէ միայն կամք ըլլայ։

Եկեղեցիին առջեւ ալ կիրակի օրերու բազմութիւնը վերջերս աւելի յաճախ ականատես կ'ըլլայ վէճերու ու կռիւներու։ Կը վախնամ որ, այս ընթացքով քաղաքավարութիւնը արգիլէ ազգային այս համախմբումը, որ մխիթարանք մըն է մեզ համար մեր այս ցիրուցան վիճակին մէջ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

Հ. Հ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ

Օրը օրին գրած էինք Հ. Հ. Պատուիրակութեան վկայականներու մասին եղած նոր կարգադրութիւնները։

Այս առթիւ մեզի կը հաղորդեն հետեւեալ լրացուցիչ տեղեկութիւնները.—

Համաձայն կառավարութեան որոշման, ոստիկանական տեսչութիւնը այսուհետեւ բոլոր Հայերուն տրուելիք ինքնութեան թուղթերու և Նանսէնեան անցագիրներու մէջ փոխանակ nationalité arménienne նշանակելու, պիտի արձանագրէ d'origine arménienne (ծագումով հայ). իսկ այդ հայկական ծագումը հաստատող վկայականները պէտք է ստանալ Հ. Հ. Պատուիրակութեան գրասենեակէն։

Միեւնոյն ժամանակ մեզ կը տեղեկացնեն թէ Պատուիրակութեան կողմէ տրուած զանազան վկայականներ (ամուսնութեան, ժառանգութեան ևն.) կը շարունակուին վաւերացուիլ արտաքին Նախարարութեան մէջ, ինչպէս մինչև այժմ։

ՆՈՐ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ

Յառաջիկայ Զորեքշաբթի օր պաշտօնապէս կը բացուի Ռուսամ Լս. Միութեան գրադարան-ընթերցարանը 131, Rue du Faubourg du Temple. (Métro-Belleville)։ Այնուհետեւ ամէն երեկոյ ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր։ Գիրքեր կը տրուին շաբաթը երկու օր միայն, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2 ու կէսէն մինչև 5 ու կէս և չորեքշաբթի օր երեկոյեան ժամը 8էն մինչև 10 ու կէս։ Մանրամասնութիւնները հասկնալ գրապահէն։

Կ'արժէ գնահատել Պելվիլի երիտասարդութիւնը, այս ձեռնարկին համար, որ կուգայ կարեւոր պակաս մը լրացնել։ Որքան ստիպողական պահանջ է մշակոյթի կեդրոն մը, ընդհանուր ժամադրավայր մը Փարիզի մէջ, ազատելու համար սրճարանական թափառումներէն.

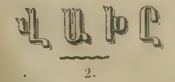
Երեւի իւրաքանչիւր թաղամաս իր գըլխուն ճարը պիտի նայի, մինչեւ որ ամէնքն ալ սթափին։

Այս տեսակէտով, պարտք մը կ'իյնայ նաեւ Սէն Միշէլի երիտասարդներուն վրայ. Պելվիլ բաղդատաբար նոր կեդրոն մըն է, իսկ Սէն Միշէլ, աւելի ճիշդ, հռչակաւոր Քառթիէ Լաթէնը՝ տարիներու պատմութիւն ունի։

Նոր հրատարակութիւններ

Ստացանք «Հայրենիք» ամսագրի Գ. տարուան 10րդ թիւը, գրական և քաղաքական ճոխ բովանդակութեամբ (144 էջ)։ Յօդուածներ ունին Յ. Օշական, Ա. Իսահակեան, Արամ Հայկազ, Ն. Ցէտէկիւլ, փրոֆ. Մ. Մինասեան, Ռուբէն եւն. Տարեկան բաժնեգին 5.30 տոլար։ Հասցէ՝ 13—15 Schawmut St. Boston, Mass.

ՅԱՌԱՋի պատմուածներ

2.

— Օրինակ։

— Այ, օրինակ, ասում է, որ ամէն առաւօտ, նախաճաշին, անհրաժեշտ է երկու ձու ուտել, կաթ խմել, ու եթէ հնարաւորութիւն կայ, հաց ու կարագ՝ մեղրով։

— Յետո՞յ։

— Եւ ի՞նչ յետոյ. մենք սրանցից ոչ մէկը չենք կարող անել, ցամաք հացով և լոկ թէյով առողջութիւն պահպանել անկարելի է,

— Այդ բոլոր յիմարութիւնները գրըւած են հարուստների համար,— ասացի ես բարձր ծիծաղելով։

— Ծիծաղի՛ր, սիրելիս, ծիծաղի՛ր, յետոյ կը տեսնես թոքախտի աւերածութիւնը։

— Ո՛չ մի թոքախտ, ոչ մի հիւանդութիւն. քեզ մխիթարէ մեր դռնապան Յակոբը, որ այդ բոլորից զրկուած է, բայց աւելի առողջ է, քան մեր վերի յարկում ապրող խաչ Գէորգովիչը, որի միայն նախաճաշին ծախսած դրամի արժէքով ես ու դու կարող ենք ապրել ամբողջ մի շաբաթ։

— Միայն խօսում ես էլի՛,— ասաց Շամեանը և շրջուելով միւս կողքի վրայ, լռեց։

Երբ առաւօտեան, մեր սովորական պահին, զարթնեցի, տեսայ որ Շամեանը երեսը դարձրած դէպի պատը կարդում էր «Թոքախտը» գիրքը։

— Արա՛մ, բարձր կարդայ. ես էլ լսեմ,— ասացի ես, յօրանջելով։

— Ինչ պիտի լսես, է՛ է՛, բժշկութեան չես հաւատում. իսկ այս անտէրը հիմնուած է գիտութեան վրայ, նախ հաւատք, յետոյ գործ, սիրելիս,— ասաց նա և աւելի խնամքով փաթաթուելով վերմակի մէջ, շարունակեց լո՛ւռ ընթերցանութիւնը։

— Ի՞նչ փոյթ, թէ չես կարդայ, ինձ հետաքրքրում է քո ընթերցումը ու ուրիշ ոչինչ։

— Ես ծաղրածու չե՛մ, սիրելիս,— ասաց Շամեանը բաւական վիրաւորուած։

Եւ իրօք, երբ Շամեանը բարձրաձայն մի բան էր կարդում, որքան էլ անբովանդակ և ձանձրալի լինէր կարդացածը, մեծ հաճոյքով լսում էի, որովհետեւ, Շամեանը ընթերցութեան ժամանակ, շարժման մէջ էր դնում իր մարմնի բոլոր մասերը, այսպէս, օրինակ, դայրոյթ արտայայտելիս՝ յօնքերը կիտում էր, ձեռքով, ոտքով տարօրինակ շարժումներ էր անում և դէմքը ծամածըռում էր, իսկ սիրոյ կամ մեղմութեան խօսքերը արտաբերելիս՝ նրա ճակատը փայլում էր և գանգի կաշին դնում-գալիս էր այնքան ժամանակ, քանի դեռ նախադասութիւնը վերջացած չէր։

— Դէ՛հ, կարդա՛, Արա՛մ, կարդա՛, որ ես էլ լսեմ,— կրկնեցի ես, ինքս չհաւատալով ասածիս։

— Կարդալը դէն ձգի՛ր, բայց եթէ հետաքրքրւում ես, լսի՛ր, քեզ մի բան ասեմ,— Ասաց Շամեանը, ծուլաբար շուռ գալով իմ կողմը,— թէև ասածս շատ հասարակ բան է, բայց էական է առողջութեան պահպանման համար, այս տեղ կարդում եմ. որ տարափոխիկ հիւանդութիւնների որոշ տոկոսը տարածւում է իրար ձեռք տալու վատ սովորութիւնից։

— Դատա՛րկ բան։

— Մի՛ ընդմիջիր, լսի՛ր մինչև վերջը. Նախ սխալւում ես, կարծելով, թէ դա դատարկ բան է, երկրորդ՝ ձեռք տալու սովորութիւնը կեղտոտ է, զազիր և շողոքորթութիւն, ընդունենք, որ կրծքի հիւանդութիւնը ձեռքից-ձեռք չի տարածւում, բայց մի մոռանալ, որ ձեռք տալիս մարդիկ աւելի իրար մօտ են կանգնում, շնչում են իրար դէմքին և ընդունենք, որ դրանցից մէկը կրծքի հիւանդութիւն ունի, ի՞նչ կլինի առողջի վիճակը։

— Ընդունենք, որ առողջն էլ վարակւեց ու հիւանդացաւ։

— Հենց այդ է, որ ես չե՛մ ընդունում, չե՛մ ընդունում և պէտք է զգոյշ լինել, ես ձեռք տալու սովորութիւնը պէտք է ձգեմ, հասկանո՞ւմ ես, պիտի ձգեմ։

— Լա՛ւ, այդ սովորութիւնը դէն ձգի՛ր, բայց դու էլ ինձ լսի՛ր,— ասացի ես, նրա համար լուրջ վէճը չընդմիջելու ցանկութեամբ. մի րոպէ ընդունենք որ կոկորդը ցաւում է և ստիպուած ես բժշկի դիմել, այդ բժիշկն էլ, ենթադրենք, որ թոքախտ ունի, բերանդ լայն բաց անում և կոկորդդ նայելու համար ուղղակի շնչում է բերնիդ, այս դէպքում ի՞նչ կլինի քո վիճակը։

— Այդ դէպքում ի՞նչ պիտի անել, ի՞նչ պիտի անել, այդ արդէն սրիկայութիւն է և ուրիշ ոչինչ։

Շամեանը ձեռք տալու չարիքը վերացնելու ճամբու վրայ էր։ Նա խուսափում էր ծանօթներին ձեռք տալու, բայց զգուշանում էր դիմացինին այդ զգացնելու։ Յաճախ, երբ փողոցում հանդիպում էինք մէկին, ես առաջինն էի մօտենում, ձեռքս մեկնում ծանօթին, ապա անհամբեր սպասում էի Շամեանին, թէ ինչպէս պիտի ազատուի փորձութիւնից։ Նա դեռ չմօտեցած ծանօթին, գլխարկը հեռուից հանում էր, բարեւում և որպէս թէ մի բան է մոռացել, գրպանները տենդօրէն նայում էր, ձեռքերը թաշկինակով, բանալիներով և զանազան իրերով զբաղեցնում և այդպէսով ազատւում էր ձեռք թօթուելու վտանգից։ Սակայն լինում էին շատ մօտիկ ընկերներ և ծանօթներ, որոնք մինչեւ վերջը սպասում էին, որ Շամեանը վերջացնէ իր որոնումները եւ ձեռք տայ։

(Շար.) ՌԻՆ

Ղ. Եսայեանի տունը, որ վնասուած է քիչ մը, բայց չեն նորոգեր և մաս մաս կը քանդուի: Ուրիշ տեղեր ալ կտոր կտոր կը քակեն և կը վառեն։

Ծերակուտական Քինկի այցելութեան առթիւ. Նախագահ Մ. Քէմալ փաշա եւ վարչապետ Իսմէթ փաշա հեռացեր են Էնկիւրիէն որպէսզի խուսափին ընդունելութենէ:

Հակառակ կարմիրներու դէմ կատարուած հալածանքներուն, յարաբերութիւնները շատ ջերմական են Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ, քաղաքական գետնի վրայ։

Ոչ միայն ոռ եւ է յոյս չկայ Հայերու վերադարձին համար, այլ եւ Թուրքերը ամեն միջոց կը փորձեն, որպէս զի մնացածներն ձգեն երթան։

Իզմիրի մէջ սկսեր են մաս-մաս վերադարձնել Յոյներուն կալուածները, քանի որ Աթէնք կրնայ ի հարկին փոխվրէժի դիմել. իսկ Հայերու կալուածները, աճուրդով կը ծախեն։ (տես մեր Բ. ցանկը):

Մնացած խմբագիրնե ն ալ մեղսակից

Պոլսէն կը հեռագրեն Օգոստոս 13 թուականով.—

Անկախութեան ատեանի որոշումով ձերբակալուեցան չորս ծանօթ հրապարակագիրներ. Ահմէտ Էմին (խմբագրապետ Վաթանի), Իսմայիլ Մուշթաք (նախկին (Թանինէն, այժմ Պէօյիւք Եօլ), Սուպհի Նուրի պէյ (եղբայր տխրահռչակ Ճէլալ Նուրիի), Ահմէտ Շիւքրի (Վազըթ), որ վերջերս Ռուսիա այցելեց։ Կալանաւորները կ'ամբաստանուին իբրեւ անուղղակի մեղսակից քրտական ապստամբութեան։

Այս հաշուով, այժմ երկրորդական խմբագիրներ և պարզ լրաբերներ կը մնան Պոլսոյ մէջ։ Ծանօթ է որ հռչակաւոր Հիւսէյին Ճահիտը Չորում աքսորուեցաւ, «Թէվհիտը էֆքեար»ի խմբագրապետ Վէլիտ պէյը՝ պիտի դատուի Խարբերդի մէջ, ուրիշ երեք խմբագիրներու հետ են.։

Ուրեմն. Էնկիւրի մահացու հարուած մը կուտայ Պոլսոյ Թուրք մտաւորականութեան, անշուշտ աչք առնելով բոլոր հետեւանքները։

Տասը վճիռներ՝ կարմիրներուն դէմ

Էնկիւրիի անկախութեան դատարանը 15 տարի թիապարտութեան դատապարտեց Շէֆիք Հիւսնի, Հասան Ալի, Նազըմ Հիքմէթ (բանաստեղծ) և Ճէվտէթ պէյերը, բոլորն ալ փախստական։ Ուրիշ 6 ամբաստանեալներ դատապարտուեցան 11 տարուան, իսկ վեց՝ հոգի եօթը տարուան։ Երեք հոգի անպարտ արձակուեցան։ Ասոնք ամբաստանուած էին իբրեւ կոմունիստ, երկրին անդորրութիւնը և ընկերային կարգ ու սարքը խանգարելու յանցանքով։

Անշուշտ Գ. Միջազգայինը նոր «բաց նամակ» մը պիտի ուղղէ Թուրք «յեղափոխական» կառավարութեան, զարմանք յայտնելով այս հակայեղափոխական քայլին համար։

80 միլիոն ֆրանքի օդանաւ կը գնեն

Թուրքիոյ օդային տորմիղը զօրացնելու համար Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովը 80 միլիոն ֆրանքի վարկ մը քուէարկած ըլլալով, երեսփոխան Ճէլալէտտին պէյի նախագահութեամբ մասնաւէտներէ բաղկացած մարմին մը Ֆրանսա եկած է օդանաւ գնելու համար։ Այս մարմինը առջի օր այցելեց Պուռժէի կեդրոնական կայանը, Գ. Ռանվուազէի առաջնորդութեամբ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Թայմզ»ի ստացած վերջին տեղեկութիւններու համաձայն Ֆրանսացիները բոլորովին տէր են Սուէտայի։ Օտարներու կողմէ գիւղերու ամրակոծումին հետեւանքով ոչ պատերազմիկ Տիւրզիները պատերազմի շրջանակէն փախած էզրա։

Արաբները համակրութեամբ կը հետեւին Տիւրզիներու շարժումին, թէեւ մինչեւ հիմա Ֆրանսացիներուն հաւատարիմ եղած են։ Կը հերքուի որ Արաբ Պէտէվիները պիտի օժանդակեն Տիւրզիներուն, որովհետեւ այս վերջինները մերժած էին մասնակցիլ 1920ի արաբական շարժման, երբ երկաթուղիով ճամբորդող Ֆրանսացի սպաներ սպաննուեցան Տէրաայի մօտ.

Ֆրանսա չի ճանչնար Րիֆի անկախութիւնը

Վարչապետ Գ. Փէնլըվէ Գըըթանեը սեկնելէ առաջ Մարօքի մասին կարգ մը յայտարարութիւններ ըրեր է ըսաւ որ Ապտիւլ Քէրիմ նախքան հաշտութեան բանակցութիւններ սկսիլը պայման կը դնէ Ռիֆի ամբողջական անկախութեան կանխաւ ճանաչումը, ինչ որ հակառակ է դաշնագիրներու ոգիին եւ միջազգային յանձնառութեանց։ Ոչ Ֆրանսա ոչ ալ Սպանիա չեն կրնար միւս տէրութեանց հանդէպ պատասխանատուութենէ զերծ մնալ։ «Եթէ Ռիֆի անկախութիւնը ճանչցուի, ամբողջ Մարօքի խնդիրը պիտի վերաբացուի անմիջապէս եւ վտանգաւոր կերպով։ Մենք Ռիֆցիներուն կ'ապահովենք վարչական, տնտեսական եւ քաղաքական ինքնավարութիւն, դաշնագիրներու հիման վրայ, այսինքն պայմանով որ անոնք սուլթանին եւ խալիֆային գերիշխանութիւնը ընդունին։

Պելճիքայի բանուորական կուսակցութիւնը

Պելճիքայի բանուորական կուսակցութիւնը երէկ տօնեց իր կազմութեան քառասնամեակը. հանդէսներուն ներկայ ըլլալու հրաւէր ստացած էր նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ երեք ներկայացուցիչներ ղրկեց։»

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅԻ ՓՈՐՁԵՐԸ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յառաջիկայ Չորեքշաբթի, 19 Օգոստոս գիշերուան ժամը 9ին

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

— ՇԱՆ'ԶԷԼԻԶԷԻ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ —

(13 և 15, Avenue Montaigne)

ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ ԻՐ ԱՆՁԻՆ ՎՐԱՅ ՊԻՏԻ ՓՈՐՁԷ ՖԱՔԻՐՆԵՐՈՒ ԶԱՐՄԱՆԱՀՐԱՇ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՄՆԻ ԿԱՐԾՐԱՑՈՒՄ

Ֆաքիրը, իր մարմնի ջղային դրութեան կեդրոններուն վրայ մասնաւոր փորձ մը կատարելէ յետոյ, անմիջապէս ուշաթափ կ'ըլլայ (catalepsie). այդ միջոցին իր մարմինը դիակի մը վիճակը կ'ունենայ։ Յետոյ կը դրուի երկու մանգաղներու բերանը, միայն ծոծրակը և ոտքերը կրթնցնելով։ Այդ վիճակին մէջ,կրնայ դիմանալ ամէնէն բուռն բաղխումներուն, ամէնէն ուժգին մուրճերով, առանց որ և է վնաս կրելու։ Փորձի պահուն, Ֆաքիրը միշտ ուշաթափ է, և իր շնչառութիւնն և արեան շրջանը կանգ առած են։

ԱՆԶԳԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆաքիրը, նախընթաց վիճակին ենթարկուելէ յետոյ, երբ սթափի, կը գտնուի ֆիզիքական զարմանալի անզգայութեան մը մէջ, որուն շնորհիւ կրնայ, առանց որ և է ցաւ զգալու, մարմինը խոցոտել դաշոյններով, խոշոր ասեղներով, երկաթէ խոշոր գամերով, և նոյն իսկ դիմանալ այրուածքներու։ Իր կամքէն կախում ունի արիւնը հոսեցնել կամ կեցնել, և վէրքերը կը սպիանան արագօրէն, առանց խալ կամ աղտ ձգելու։

ԳՈՑ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ

Ֆաքիրը կրնայ գուշակել ժիւրիի մը կողմէ տրուած գոց նամակներու բովանդակութիւնը։

ՖԱՔԻՐՆԵՐՈՒՆ ՔՈՒՆԸ

Ֆաքիրը ուշաթափութեան մատնուելէ քանի մը վայրկեան յետոյ, կ'ունենայ քուն մը ուր ամէն գիտակցութիւն կ'անհետանայ, և շնչառութիւնն ու արեան շրջանը կանգ կ'առնեն։ Այդ վիճակին մէջ, ինքզինքը թաղել կուտայ և կրնայ դագաղին մէջ մնալ որքան ատեն որ կ'ուզեն հանդիսատեսները, կը բաւէ որ նախապէս որոշուի տեւողութիւնը։

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՆ ԱԼ Կ'ԱՆԶԳԱՅԱՆԱՆ

Ֆաքիրը դպչելով անասունի մը ջղային կեդրոններէն մէկուն, կը կարծրացնէ անոր մարմինը, որով և կը կորսնցնէ անոր զգայնութիւնը։

ԹԱԼԻՍՄԱՆՆԵՐ

Իր թաղումէն յետոյ, հոգիւ սթափած Ֆաքիրը յուռութքներ կը բաժնէ (թալիսման), արեւելեան լեզուներով և բարեգուշակ խօսքերով։

Հայկական երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. Սաքօ Յակոբեանի, կը մասնակցի ներկայացումներուն։

ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱՒԱՐԸ

«Յառաջ»ի 2րդ թիւին մէջ հրատարակեցինք Իզմիրի մէջ աճուրդի հանուած հայկական կալուածներու ցանկը:

Ստորեւ կը հրատարակենք երկրորդ ցանկ մը։

Իզմիրի ազգ. կալուածներու տնօրէնութիւնը՝ հետեւեալ կալուածները աճուրդի դրած է՝ մինչև 9 օգոստոս 1925 թուականը.—

Յակոբի դուստր Մարիամի տուները 1350, Մարիամի, Սրբուհիի, Մկրտիչի և Յարութիւնի տունը 850, Յակոբի դուստր Կիւլլիի տունը 400, Արամի դուստր Աննիցայի տունը 1500, Վարդան Շէքալէթճեանի տունը 300, Մանուկ Կարապետի տունը 80, Արմենակ Մինասեանի տունը՝2000, Տէր Խաչատուրի տունը 650, Եւս Աղասեանի տուները 1500 և 3000։ Անծանօթ Հայու մը տունը 400, Թագւոր Սպարթալեանի տունը (կարասիներով 100000 ոսկի։

— Էնկիւրիի տէֆթէրտարութիւնը եւս մինչեւ 6 օգոստոս 1925 թուականը աճուրդի դրած է հետեւեալ կալուածները.—

Կեսարացի Կէօնճի Արթինի այգին՝ 300 ոսկի 8 տարիէն վճարելի։

Տէրտէր օղլուի փեսան Շամիլ օղլուի այգին՝ 150 ոսկի, 8 տարիէն վճարելի։

Քյալ օղլու Գէորգի այգին՝ 300 ոսկի 8 տարիէն վճարելի։

Պէնլեան օղլու Ռաֆայէլի դուստր Նեկտարի այգին՝ 150 ոսկի, 8 տարիէն վճարելի

Ա․քէ օղլու Ստեփանի որդի Մարկոսի տունը և այգին՝ 600 ոսկի 8 տարիէն վճարելի։

Երմէնի Վահանի տունը և այգին՝ 400 ոսկի. 8 տարիէն վճարելի։

Ուզուն օղլու Գրիգորի տունը և այգին՝ 800 ոսկի, 8 տարիէն վճարելի

Ֆէրահ օղլու Վիչէնի գետինը՝ 300 ոսկի՝ 4 տարիէն վճարելի։

Հաճի Յովսէփի ժառանգորդներուն գետինը՝ 200 ոսկի, 4 տարիէն վճարելի։

Գէորգի դուստր Կիւլիւնիայի գետինը 300 ոսկի 4 տարիէն վճարելի։

Զալըք օղլու Գէորգի գետինը 900 ոսկի, չորս տարիէն վճարելի։

Տէօվլէթ օղլու Յովհաննէսի որդի Գրիգորի գետինը 3900 ոսկի 4 տարիէն վճարելի։

Le Gérant: H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն { 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէք, մանդաներ եւն. ղրկել Sch. Missakian-ի անունով

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
19
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 8 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՋՈՒՐ ՑՈՅՍԵՐ

Նախորդ խմբագրականով պարզեցինք Թուրքիոյ ներկայ քաղաքականութեան մէկ երեսը.— լքեալ գոյքերու աւարը եւ մնացած ոչ-Թուրքերը «օրինական» միջոցներով Թրքացնելու կամ հեռացնելու ծրագիրը, որ կը գործադրուի օրէ օր:

Պէտք է միանգամ ընդ միշտ ըմբռնել որ, Էնկիւրի չի սիրեր կողմնակի ձեւերը, եւ ուղղակի նպատակին կը ձգտի կոպիտ հետեւողականութեամբ մը: Ո՛չ պետական շրջանակները, ոչ ալ մամուլը կը ծածկեն իրենց վերջնական նպատակը: Ամէն օր կ'արծարծուի «Թիւրք օղլու Թիւրք» նշանաբանը, եւ վերջին երեք տարուան փորձերը ապացոյց են թէ ընկրկելու, զգաստանալու ո՛ր եւ է յոյս չկայ:

Անոնք մեզմէ շատ աւելի լաւ գիտեն թէ երկիրը կը տուժէ տնտեսապէս, բայց կը շարունակեն հետապնդել, յափշտակել ու հալածել, որպէսզի Թուրք տարրը տիրանայ ամէն բանի, ու մզուի գործելու եւ արտադրելու: Միլլի վարիչները շատ պերճախօս բացատրութիւններ կը գործածեն, իրենց այս քաղաքականութիւնը պարզելու համար: «Որքան ատեն որ Մէհմէտը տեսնէ թէ կօշկակար Յակոբ մը կամ ոսկերիչ Գրիգոր մը կայ, երբեք չպիտի ուզէ կօշկակարութիւն կամ ոսկերչութիւն սորվիլ:» կամ, «եթէ Եւրոպայի գերի պիտի ըլլանք ելեկտրականութեան համար, չենք ուզեր, ճրագով խաւար կ'ընենք:»

Թուրք հայրենիք, Թուրք մշակոյթ, Թրքական ճարտարարուեստ, ամէն ինչ Թուրք, Թրքական կամ Թուրքերէն: Պրուսայի, Գալըճէսիրի կամ Մերսինի քաղաքապետութիւնները իրենք իրենց գլխուն չէ որ բանաձեւեր կը քուէարկեն եւ պատիժներ կը սահմանեն Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսողներուն: Եթէ Պոլսոյ մէջ ալ չեն ձեռնարկած այդ նոր ճիգերին, պատճառը այն է որ Պոլիսը մէկ օրէն միւսը չի կրնար Գալըճէսիրի վերածուիլ, եւ Էնկիւրի աւելի ծանրակշիռ հոգեր ունի այս միջոցին: Մնաց որ, արդէն ամբողջապէս իրենց Թաթը դրած են ոչ-Թուրք դպրոցներուն վրայ, եւ ամէն օր կը տաշեն, կը յղկեն, կը հարթեն նախկին «առանձնաշնորհները»: Ուսումնական կամ Թաղ. խորհուրդի անդամ մը դոդդղալով կը մօտենայ իր վարած դպրոցին, իսկ դուռները օրուան ամէն ժամուն բաց են Թուրք ոստիկանին, քննիչին, կամ լրտեսին առջեւ:

Ինչ կը վերաբերի վերադարձի իրաւունքին,— այդ մասին ալ շատ յստակ եւ կտրուկ է միլլի վարչութեան քաղաքականութիւնը: Քանի մը հայ հարուստներու վտարումը եւ երթեւեկի հրահանգը՝ շատաշուն ապտակներ են բոլոր անոնց որ տակաւին կը հաւատան թէ դուռները պիտի բացուին, օր մը… Թերեւս կը բացուին, առատ մը, բայց ո՛չ ներկայ իշխանութեան օրով: Էնկիւրի գիտէ թէ ինչ կ'ընէ եւ ինչո՞ւ կ'ընէ: Գալիք իշխանութիւնը հաւանաբար որոշ դիւրութիւններ տայ, նախկրանք շահելու, աւելի ճիշդ՝ տնտեսական քայքայումը կասեցնելու համար: Թուրքիա աւելի քան երբեք կարօտ է կթան կովերու, եւ իր շահուն համար խել Թոյլտուութիւններ կրնայ ընել, ապագային: Այն ատեն, Թող վերադառնայ ա՛վ որ իր ողջ գլուխը աւետարանին տակ դնելու մարմաջ ունի: Գացողներուն պարտքը պիտի ըլլայ. շինել-շէնցնել, իսկ իշխանութեան իրաւունքը՝ հալածել, եւ… Բայց Թարմ է պատմութիւնը:

Ուրիշ կէտ մըն ալ յաճախ կը վրիպի շատերու ուշադրութենէն:

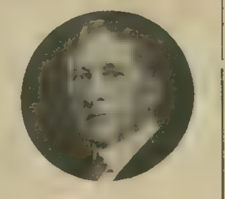
Հիմնական փոփոխութիւններ կատարուած են Թուրքիոյ մէջ, ազգայնական հոգեբանութեան տեսակէտով: Զարմանք կը սխալին անոնք որ կը հաւատան թէ բարիք յառաջ կուգայ կռնակ շոյելով: Հին սերունդը ասպարէզէն քշուած է այլ եւս, եւ մեր պապերուն սովորութիւնները ոչ թէ կարեկցութիւն, այլ արհամարհանք, զզուանք եւ զայրոյթ կը պատճառեն: Եթէ ուժ ունիս, թերեւս նկատի առնեն բողոքդ կամ առաջարկդ. այլապէս, որքա որքան կ'ուզես, կը թքնեն երեսդ եւ կոխելով կ'անցնին վրայէդ: Այսպէս է աշխարհի օրէնքը, ամէն հորիզոնի տակ, բայց մանաւանդ այսօրուան Թուրքիոյ մէջ, որ իր ուզած պայմանները դրաւ Լօզանի դաշնագրին մէջ, եւ ստորագրած յանձնառութիւններն ալ կը կատարէ համաձայն իր հայեցողութեան եւ կամքին:

Այս քանի մը լուսաբանութիւնները բաւական չեն, Էնկիւրիի ներքին քաղաքականութեան ամբողջ պատկերը տալու համար: Մեր նպատակն էր փարատել կարգ մը միամտութիւններ, որպէսզի զուր յոյսեր չսնուցանեն մեր հայրենակիցները, «բարեփոխութիւններ» սպասելով:

Թուրքիա գինովցեր է իր «յաղթանակ»էն եւ գլուխն առած կ'երթայ. լաւ է որ յստակ տեսնենք ամէն բան եւ չմոլորինք չորս ճամբու վրայ:

Հակասեմական ցոյցեր Վիեննայի մէջ

Այս պահուս Վիեննայի մէջ կը գումարուի Սիոնականներու 14րդ միջազգ. համաժողովը: Բազմաթիւ հակահրէական գերման կազմակերպութիւններ միթինկ գումարեցին ժողովատեղիին մօտակայ հրապարակի մը վրայ, ուր հետեւանքով ընդհարումներ տեղի ունեցան ոստիկանութեան հետ. քսան հոգի վիրաւորուած են եւ 106 հոգի ձերբակալուած:

ՏԵՐԱԿՈՒՍՏԱԿԱՆ ՔԻՆԿ

(Կարդալ Բ. էջ իր յայտարարութիւնները)

Ի՞նչ օրերու հասեր է Կարինը

Պոլսոյ «Մէսլէք» թերթին թղթակիցը հետեւեալ պերճախօս տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այդ նահանգի վիճակի մասին.

Քրդական ապստամբութիւնը ջլատեց Էրզրումի տնտեսական կեանքը: Ըմբոստութիւնը զսպուեցաւ, բայց ինչ եղաւ. ըմբոստութեան զսպումին հետ պարպուեցան տնտեսական արտադրութեան զանձարանները: Մեր բանակին յառաջխաղացութեան վրայ կարգ մը գիւղերու բնակիչները սարսափահար փախան: Կառավարութիւնը հրամայեց արձանագրել այդ բնակիչներուն լքած գոյքերը: Ըմբոստութեան մասնակիցներուն ինչքերը անշուշտ պիտի ծախուին:

Օրէ օր կ'աւելնայ աղքատութիւնը: Անցեալ տարի այս եղանակին իւղին օխան 30-40 ղրուշ էր, միսը 20-25 ղրուշ. այսօր առաջինը 100-140 ղրուշ է, միսը 50-60 ղշ.

Անատոլուն ցաւի բոյն է: Տնտեսական գործավարութեան հրատարակած մէկ վիճակագրութեան համաձայն, երեք տարուան մէջ 119,216 կենդանի գող ցացած է պատերազմի, եօթը միլիոն ոսկի վնաս պատճառելով: Էրզրումի պէս տեղ մը, ուր բնակչութիւնը հինէն ի վեր անասնապահութեամբ կը զբաղի, միայն 4—5 պաշտօնեաներէ կը բաղկանայ անասնաբուժական կազմակերպութիւնը:

Ահա ուրիշ ցաւ մը, «Թրախոմը»: Էրզրումի մէջ անհաւատ հաճախանութիւն. Ենթադրուած է այս հիւանդութիւնը բնակիչներուն հարիւրին 75ը վարակուած է: Առողջապահական գործը երեսի վրայ ձգուած է. փողոցները լեցուն են փոշիով եւ աղտեղութիւններով: Խանութներու պատուհանները լեցուն են միջատներով: Թաղապետութիւնը նարկիլէ քաշելով կը զբաղի:

Ուրիշ դիտելի երեւոյթ մը,— գիւղացիները քաղաք կը գաղթեն: Գիւղացին չի կրնար քաղաքին մէջ ապրիլ, որովհետեւ իր արտադրութիւնը չի բաւեր պետական տուրքերը վճարելու: Չկայ մտաւորական մը որ այս ցաւերը հասկնայ եւ գիւղացին լուսաւորէ: Եթէ այսպէս շարունակուի, պիտի ցամքին նաեւ արտադրութեան քանի մը աղբիւրներ որ մեր ձեռքը կը գտնուին:

Այս տարուան բերքը առատ է, բայց նորէն շատ անմշակ հողեր կան:

ԵԳԻՊՏ. ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՐԱՅ

Եգիպտոսի եւ Տրիպոլիսի սահմանագլուխին վրայ երբ իտալացի պաշտօնեաներ կը քննէին եգիպտ. կառավարութեան կարաւան մը, մաքսանենգներ յարձակեցան անոնց վրայ եւ սպաննեցին հրամանատար Թուճճէրօն եւ պաշտօնեայ մը: Իտալական պահակզօրքերը մարզարաններուն վրայ յարձակելով պատիժը տուին:

Մեր Բաժանորդներուն

Թղթատարական վարչութիւնը հաստատած ըլլալով «Յառաջ»ի հրատարակութիւնը իբրեւ տեղական թերթ, ի վիճակի ենք հետեւեալ զեղչերը կատարելու Ֆրանսայի բաժնեգիններուն վրայ:

Եռամսեայ 16 (փոխանակ 20ի), վեցամսեայ 35 (փոխանակ 40ի) տարեկան 65 (փոխանակ 70ի):

Անոնք որ նախորդ սակերով վճարած են՝ մէկ-մէկ ամիս աւելի թերթ պիտի ստանան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչո՞ւ բաժնուեցան

Լուրի մը համաձայն, Լաթիֆէ հանըմ լքած է իր ամուսինը, չհանդուրժելով անոր մտերմութեան՝ իր դեռատի եւ գեղանի քրոջը հետ:

Մուսթաֆա Քէմալ հինգ հազար ոսկի նիքեահ վճարած է Լաթիֆէ հանըմի:

Դատարանները կը գործեն

Անկախութեան Դատարանները մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն նորէն: Մէկ կողմէն Էնկիւրի, միւս կողմէն Խարբերդ հեւ ի հեւ աշխատանքի լծուած են եւ չեն կրնար հասնիլ բոլոր ամբաստանեալները դատելու:

Վերջին անգամ ձերբակալուած Թուրք հրապարակագիրները արդէն փոխադրուած են Խարբերդ: Իսկ նախապէս բռնուածները կը դատուին Խարբերդի մէջ: «Սօն Թէլէկրաֆ»ի խմբագիր Ֆէվզի Լութֆի պէյ կը մեղադրուի իր մէկ յօդուածին համար, որուն մէջ ըսած էր. «կուսակիցները կ'ուզեն զօվանալ իշխանութեան շուքին տակ. երեսփոխանները իրենց ականջները կը գոցեն եւ կը խեղդեն ժողովուրդին ձայնը: Ո՛վ Թուրք ժողովուրդ, դուն ալ, պաշտօնեաներդ ալ, կառավարութիւնդ ալ, բոլորս ալ դաւաճան ենք:»

Նոյն թերթի խմբագիր Սատրի Էտհէմ պէյ հարցաքննութեան ատեն սկսած է բարձրաձայն հեծկլտալ, որուն ի պատասխան դատարանի նախագահ Սալիհ պէյը ըսած է որ «փոխանակ հիմա լալու, Թող լայիք այն ատեն, երբ Շէյխ Սայիտ այնքան անմեղներու արիւնահեղութեան պատճառ եղաւ:»

Թէվհիտի խմբագրապետ Վէլիտ պէյ, որ պայքար կը մղէր Էնկիւրիի նորութիւններուն դէմ, հիմա կ'ընդունի թէ խալիֆայութեան ջնջումը եւ կայս. գերդաստանին վտարումը անհրաժեշտ էր… գալով կիներու քօղարկումին, «եթէ ան յառաջդիմութեան արգելք է, կուսակից է անոր ջնջումին, պայմանով որ աստիճանաբար կատարուի:» Ամբաստանեալներուն մէջ են նաեւ Ատանայի «Սայհա» թերթի խմբագիրներէն Նիւնտից Նատիր եւ Ապտիւլ Գատէր Քէմալի պէյերը: Ընդհ. դատախազի ամբաստանագիրը կ'ըսէ. «մամուլին մէկ մասը ընդդիմադիր ցանցի մը երեւոյթը ստանալով դէմ արտայայտուեցաւ ամէն տեսակ յառաջդիմական քայլի: Անոնք արուեստական վրդովիչ մթնոլորտ մը ստեղծելով կը խաբէին ընթերցողները եւ կ'աշխատէին ամենափոքր դէպքերէն վախ եւ անվստահութիւն ստեղծել, որով կը խանգարէին պետութեան ներքին անդորրութիւնը:

«Բարեկարգիչ Աղանդ»ի անդամներէն 11 հոգի, բոլորն ալ յայտնի դէմքեր, մահուան դատապարտուեցան:

Լութֆի Ֆիքրի պէյ անպարտ արձակուեցաւ, քանի որ տպագրութեան յանձնած չէ իր յիշատակները: Տէրսիմի նախկին մէպուս Հասան Խայրի էֆ. ալ ձերբակալուած է:

Լքեալ կալուածներու աւարը

Ելմտական Գործավարութեան 5 օգոստ. Թուակիր շրջաբերականին համաձայն լքեալ գոյքերէն անոնք որ բարոյական անձնաւորութիւններու (եկեղեցիներու, դպրոցներու, մզկիթներու, ընկերութիւններու եւայլն) անունով արձանագրուած են, ճշդուելով պիտի յանձնուին Տէֆթէրտարութեան մասնաւոր յանձնաժողովի մը:

Ասոնք անհատական սեփականութիւն չըլլալով առանձին պիտի արձանագրուին եւ անջատ մարմնի մը կողմէ պիտի մատակարարուին: Մասնաւորաբար գաւառներու մէջ կան այս կարգի բազմաթիւ կալուածներ, որոնք կը պատկանին եկեղեցիներու, վանքերու, դպրոցներու եւ այլ հաստատութիւններու. այդ վայրերուն մէջ հայ բնակչութիւն մնացած չըլլալով անոնց մատակարարութիւնը յանձնուած էր անհատներու լքեալ գոյքերուն համար կազմուած յանձնաժողովին:

Միւս կողմէ Գործավարներու Խորհուրդին որոշումով, լքեալ գոյքերու գործերը Պոլսոյ Տէֆթէրտարութենէն առնուելով յանձնուած են ելմտական գործավարութեան ենթակայ տնօրէնութեան մը: Այս գոյքերու վաճառումը տեղի պիտի ունենայ յանձնաժողովի մը միջոցաւ որուն պիտի նախագահէ նախորդ երեսփոխան Թահսին պէյ:

(Լուրերու շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

[illegible]

ԻՆՁ Կ'ԸՍԷ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՄՐ. ՔԻՆԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

Երկուքուկէս ամսուան յոգնատանջ ճամբորդութենէ մը վերջ 4 օգոստոսին Փարիզ ժամանեց Ամերիկացի ծերակուտական Մր Ուիլիըմ Քինկ, Հայերու ծանօթ բարեկամը, որ վերջերս ղեկավար դեր կատարեց Ամերիկայի ծերակոյտին մէջ՝ ձախողեցնելով Լօզանի դաշնագրին վաւերացումը։

Մր. Քինկ Հայերու վիճակին մօտէն տեղեակ ըլլալու համար, Ցունիսի սկիզբը ձեռնարկեց դէպի Արեւելք մեծ ճամբորդութեան մը եւ նախ այցելեց Անգլիա ուր տեսակցեցաւ Լոյտ Ճորճի, Լորտ Ասքուիթի եւ այլ պետական կարեւոր անձնաւորութեանց հետ. յետոյ եկաւ Փարիզ, ուր շփման մէջ մտաւ հայ պաշտօնական շրջանակներու հետ, ապա անցաւ Պերլին, հոն աշխատեցաւ որ Հայերուն յատկացուի Պերլինի դրամատան մէջ գտնուած այն հինգ միլիոն թրքական ոսկին, զոր Իթթիհատի կառավարութիւնը այստեղ առեր յանձնած էր գերման կառավարութեան եւ որ Վերսայլի դաշնագրին համաձայն պիտի գրաւուէր Դաշնակիցներուն կողմէ, ի հաշիւ գերման հատուցումներու։ Մր. Քինկ կը պաշտպանէր այն տեսակէտը թէ այդ դրամը կը պատկանի Հայերուն, որոնք պատերազմի ընթացքին ջարդուած եւ կողոպտուած են Թուրքերուն կողմէ. դաշնակիցները իրաւունք չունին այդ դրամը իրարու մէջ բաժնելու եւ պէտք է զայն վերադարձնեն անոր իրական տէրերը եղող Հայերուն։ Դժբախտաբար Մր. Քինկի այս ուղղութեամբ կատարած ջանքերը դրական արդիւնքի մը չեն յանգած։ Մր. Քինկ յետոյ այցելած է հետզհետէ Ցունաստան, Իզմիր, Պոլիս, Էնկիւրի, Էսկիշէհիր, Գոնիա, Ատանա, Հալէպ, Պէյրութ, Եգիպտոս, ուսկից Մարսիլիոյ ճամբով գացած է Ժընեվ, Պեռնի մէջ տեսնուած է Պ. Վէնիզելոսի հետ, ապա անցած է Պերլին, անկէց ալ Փարիզ։

Իր այցելած բոլոր տեղերուն մէջ Մր. Քինկ զբաղած է բացառապէս Հայերը հետաքրքրող խնդիրներով։ Իր այս քննական պտոյտին արդիւնքը իմանալու եւ իր տպաւորութիւնը հասկնալու համար դիմեցինք Մր. Քինկի, որ բարեացակամ ընդունելութեամբ մը Ֆրանսայի հայութեան վիճակին մասին տեղեկութիւններ հարցնելէ վերջ, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

—Շատ ուրախ եմ իմանալով որ Ֆրանսա ապաստանած Հայերը արդէն իսկ տեղաւորուած և ինքնապահ դարձած են։ Ես Հայերը ճանչցած եմ իբրև կենսունակ, նախաձեռնող և աշխատասէր ժողովուրդ մը, որ դարերու ընթացքին հերոսաբար տոկացած է ամէն կարգի հալածանքներու և կեղեքումներու, որ փոխանակ ջնջուելու պատմութեան էջերէն իրեն ժամանակակից միւս ազգերուն պէս, հասած է մինչեւ մեր օրերը՝ պահելով իր բովանդակ կորովը ու ապրելու կամքը։ Հայկական դատը միշտ մօտիկ եղած է իմ սրտին։ Ցաւալի է որ Հայերը ոչ միայն չունեցան անկախ պետութիւն, այլ ցիր ու ցան եղան աշխարհի չորս ծագերը և այսօր մանաւանդ Թուրքիոյ մէջ անոնք ենթարկուած են անտանելի վիճակի մը

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

— Ո՞րքան Հայեր կան այժմ Թուրքիոյ մէջ և ի՞նչ է Էնկիւրիի կառավարութեան դիրքը անոնց հանդէպ։

— Անատոլուի մէջ մօտաւորապէս 25—30,000 Հայեր կան, որոնք գրեթէ գերիի կեանք կը վարեն։ Իմ տպաւորութիւնս այն է որ Թուրք կառավարութեան նպատակն ըլլալով առեղծել զուտ թրքական հայրենիք մը, ամէն կարգի սեղմումները պիտի աւելնանէնազէնէ. այն առթիւ որ ո՛չ միայն Անատոլուի, այլև Պոլսոյ մէջ գտնուող Հայերը ստիպուին ձգել երկիրը և արտասահման ապաստանիլ։ Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութեանց մասին Թուրքիոյ յանձն առած պայմանները գրեթէ անգործադրելի մնացած են։ Էնկիւրի այցելած ատենս չկրցայ տեսնել Մուսթաֆա Քէմալ և Ըսմէթ փաշաները, բայց տեսայ արտաքին գործոց վար Րիւշտի Թէվֆիք, կրթական գործոց Համտուլլահ Սուպհի պէյերը և այլ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։ Իմ տպաւորութիւնս նոյնը մնաց Թուրքիոյ մասին՝ այդ անձնաւորութեանց հետ տեսակցութենէս վերջն ալ։

— Թուրքերը գո՞հ են այժմու կառավարութենէն և վերջին արմատական փոփոխութիւնները ի՞նչպէս կ'ընդունուին Անատոլուի ժողովուրդին կողմէ։

— Թուրք կառավարութիւնը շատ զօրաւոր է. ունի լաւ բանակ, սպաները իրեն հետ են, ընդդիմադիր կուսակցութիւն գոյութիւն չունի, շատեր արտասահման անցած են, կասկածելի բոլոր մարդիկը ձերբակալուած են, նոյն իսկ Րէուֆ պէյ, որ ընդդիմադիր եղած էր ատեն մը, այսօր կառավարութեան հետ համախորհուրդ կը գործէ. ինչպէս ատեն մը Ապտիւլ Համիտի՝ այսօր ալ միլլի կառավարութեան կը հպատակին անմռունչ։ Տնտեսութիւնը քայքայուած է, ո՛չ կանոնաւոր առուտուր կայ, ոչ ալ ճարտարարուեստ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

— Ի՞նչ վիճակի մէջ են Սուրիոյ Հայերը.

— Սուրիոյ մէջ կան 125,000 Հայեր, Հալէպէն մինչև Դամասկոս։ Պէյրութ գտնուողներու վիճակը բաղդատաբար լաւ է, որովհետեւ Պէյրութ գրեթէ միջազգային քաղաք մը ըլլալով, առեւտրական գործերը ծաղկեալ վիճակ ունին։ Ներքին քաղաքները, մանաւորաբար Հալէպի մէջ կեանքի պայմանները աւելի դժնդակ են։ Այնտեղ այր ու կին կ'աշխատին օրական 3—4 սէնթով, մինչ ապրուստը սղած է մեծապէս եւ եթէ այս վիճակը շարունակուի, առաջիկայ ձմեռ խիստ անտանելի կացութիւն կը ստեղծուի հիւսիսային Սուրիոյ հայ գաղթականներուն համար։ Անոնց քաղաքական կացութեան մասին չեմ կրնար բան մը ըսել. միայն յայտարարեմ որ կարելի էր անոնց համար առեղծել լաւագոյն վիճակ մը, մանաւանդ տնտեսական գետնի վրայ։ Սուրիոյ վերջին դէպքերուն մօտէն տեղեակ չեմ և չեմ ալ գիտեր թէ անոնք ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի կրնան ունենալ ձեր հայրենակիցներուն վրայ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

— Ի՞նչ տեղեկութիւններ ունիք Ցունաստանի հայ գաղութին մասին։ Հելլէն կառավարութիւնը ի՞նչ կը մտածէ անոնց նկատմամբ։

— Ցունաստանի Հայերէն մաս մը արդէն ինքնապահ դարձած է. Նպաստ ստացողներու թիւը հետզհետէ կը նուազի։ Հելլէն կառավարութիւնը ունէ ատեն չստիպեր հայ գաղթականները, որ երկրէն հեռանան. միայն արեւմտեան Թրակիոյ Հայերը տեղափոխուած են քաղաքական նկատումներով։ Ցունաստան կը փափաքի որ Սերպիոյ, Պուլկարիոյ և Թուրքիոյ իր սահմանագլուխներուն վրայ ունենայ տարրական ընդհանուր չնայ։ Ասիկա իր իրաւունքն է, տրուած ըլլալով Պալքաններու քաղաքական փափուկ վիճակը։ Ցոյն գաղթականները բաւական կարեւոր քանակ մը կը ներկայացնեն և կառավարութեան նիւթական միջոցները չեն ներեր երկար ատեն աջակցիլ հայ գաղթականներուն։ Տեսակցեցայ վարչապետ Փանկալոսի, արտաքին նախարար Ռանթիսի և այլ պետական մարդոց հետ՝ որոնք յայտարարեցին թէ երբեք չպիտի ստիպեն Հայերը, որ Ցունաստանէն մեկնին, սակայն գոհ կ'ըլլան եթէ անոնցմէ մաս մը ձգէ իրենց երկիրը և փոխադրուի Հայաստան կամ այլուր։

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

— Ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնէ այս օր Հայկական Դատը Ամերիկայի մէջ։

— Միացեալ Նահանգներու ժողովուրդը միշտ բարեացակամ եղած է Հայերուն նկատմամբ և մինչև այսօր առատաձեռնութեամբ կ'օգնէ հայ գաղթականին ու որբին. ասիկա գործին մարդասիրական կողմն է։ Գալով քաղաքական հոսանքներուն, Ցեմօքրաթ կուսակցութիւնը կը շարունակէ իր համակրական քաղաքականութիւնը Հայերուն նկատմամբ և կը պաշտպանէ Հայաստանի անկախութեան տեսակէտը, որով և հակառակ է Լօզանի դաշնագրին վաւերացման. իսկ ուրիշ դասակարգ մըն ալ կայ — որուն մէջ կը մտնեն նախագահ Գուլիճ և կառավարութիւնը— որ հաշտուած չըլլալով հանդերձ թըրքանպաստ (pro-turk) քաղաքականութիւն կը հետապնդէ։ Այս վերջիններուն շարքին կարեւոր տեղ կը գրաւեն նաև առեւտրականները և միսիոնարները։ Առաջինք կողմնակից են Լօզանի դաշնագրին վաւերացման։ Դրամատէրները կը կարծեն որ դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումով, Թուրքիոյ մէջ հիւպատոսներ պիտի ունենան, որ դիւրութիւններ պիտի ընծայէ իրենց առեւտրական ձեռնարկներուն մէջ։ Իսկ միսիոնարները, որոնց գլուխն է Տօքթ. Պարթըն, կը յուսան վերսկսիլ իրենց գործունէութիւնը Թուրքիոյ մէջ, որպէսզի Թուրքերը կրթեն և քրիստոնեայ դարձնեն։

— Մինչեւ հիմա քանի՞ Թուրք կրօնափոխ ըրած են։

— (Ժպտելով). Ո՛չ իսկ մէկ հատ. բայց կը յուսան... Ներկայիս մօտ 600 Թուրք աշակերտներ կը յաճախեն Պոլսոյ Ամերիկեան վարժարանները։

— Ստոյգ է որ Ռոպըրթ Գոլէճը գոցուած է Թուրք կառավարութեան ձեռք առած խստութեանց պատճառաւ։

— Այդ մասին լուր չունիմ, բայց եթէ ճիշդ է այդ, այն ատեն պէտք է սպասել որ Տօքթ. Պարթըն և ընկերները փոխեն իրենց քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ նկատմամբ։ Պէտք է գիտնալ որ Տօքթ Պարթըն անձնական բարեկամն է նախագահ Գուլիճին եւ բաւական ազդեցութիւն ունի անոր վրայ։

— Ի՞նչ կը մտածէք Լօզանի դաշնագրին վաւերացման վրայ. ձեր նախկին տեսակէտը կը պահէ՞ք։

— Աւելի քան երբեք հաստատ կը մնամ Լօզանի դաշնագիրը չվաւերացնելու համոզումիս վրայ և կրնաք վստահ ըլլալ որ Ամերիկա վերադարձիս պիտի աշխատիմ, քաղաքական բարեկամներուս հետ համախորհուրդ, որոշել այս մասին մեր ձեռք առնելիք միջոցները։ Դաշնագրի վաւերացման խնդիրը ծերակոյտի մէջ օրակարգի վրայ պիտի գայ յառաջիկայ դեկտեմբերին։ Ցեմօքրատ ծերակուտականներէն շատեր ինծի պէս իրենց ընտրական պլաթֆորմին մէջ դրած էին Լօզանի դաշնագիրը չվաւերացնելու խնդիրը։ Այնպէս որ անոնք դարձեալ պիտի քուէարկեն այդ ուղղութեամբ, որովհետեւ չեն կրնար պլաթֆորմին հակառակ գործել։ Սակայն և այնպէս շատ լաւատես չեմ քուէարկութեան արդիւնքին մասին։ Ծերակուտականներէն ոմանք այժմ այն համոզումը ունին որ Լօզանի դաշնագրին չվաւերացուիլը դրական օեւ է օգուտ չապահովեր Հայերուն։

— Դուք ի՞նչ գործնական օգուտ կը սպասէք ատկէ։

— Դժուար է այժմէն ըսել թէ Հայերուն համար ի՞նչ շահ պիտի կրնայ ապահովել Լօզանի դաշնագրին մերժումը, նախ ըսեմ որ մեծ տէրութիւններուն կողմէ անիրաւութիւն մը գործուած է Հայերուն նկատմամբ։ Դաշնագրին վաւերացումը Ամերիկայի կողմէ այդ անիրաւութեան նուիրագործումը եղած պիտի ըլլայ։ Երկրորդ՝ ամերիկեան կառավարութիւնը կրնայ շատ մը պահանջներ ներկայացնել թրքական կառավարութեան՝ Լօզանի դաշնագրին ինչ ինչ կէտերը փոփոխութեան ենթարկելու համար։ Ի վերջոյ Թուրքիա բնակող Հայերուն վիճակը կարելի կ'ըլլայ բարելաւել և այլ կարգի նպաստաւոր պայմաններ ապահովել։

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ յարգելի ծերակուտականին մեր դատին ի նպաստ իր թափած ազնիւ ջանքերուն համար և հրաժեշտ կ'առնեմ իրմէ։

Հ. Ծ.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Լոնտոն, 18 Օգոստ.

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Հայկական անցագիրները Անգլիոյ մէջ.— Անգլիա մտնելու պայմանները.—

Կը փութամ կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդել հայկական անցագիրներու ձեւակերպութեանց մասին, գաղիլու Պ. Ա. Րաֆֆիէ, որ կը վարէ հիւպատոսական գործերը.—

Անգլիական կառավարութիւնը մինչեւ քանի մը ամիս առաջ պաշտօնապէս կը ճանչնար Հ. Հ. Պատուիրակութեան տուած անցագիրները և նոյնիսկ կը մերժէր ճամբորդութեան արտօնագիր (Նանսէնեան անցագիր) տալ իրեն դիմող Հայերուն, առարկելով թէ ամէն անհատ սպարտաւոր է նախ իր պատկանած երկրին հիւպատոսարանին դիմել, անցագրի և այլ հարցերու համար։

Սակայն Լօզանի դաշնագրին վաւերացումէն և Թարհրդային Ռուսաստանի ճանաչումէն ետք, Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակներն ալ փոխեցին իրենց ընթացքը։ Պէտք է չեշտել որ ծանօթ պետութիւն մը ջանք թափեց հայկական անցագրերու գործածութիւնը ջուրը ձգելու համար։ Այսպէս կամ այնպէս, անգլիական կառավարութիւնն ալ այժմ կ'առաջարկէ Նանսէնեան անցագիր առնել։ Երկու շաբաթ է որ վերջապէս հաստատուած է Նանսէնի անցագիրներու գործածութիւնը։ Այս անցագիրները երկու տարուան համար են և ո ժեք ունին ամէն երկրի մէջ, բացի Թուրքիայէն։ Անցագրին մէջ կը գտնուի «հայկական ծագումով եւ առանց հպատակութեան» նախադասութիւնը։ Բայց նորէն անհրաժեշտ է հայ ներկայացուցչին յանձնարարականը, առանց որուն ոչ ոք կրնայ առնել այդ անցագիրը։ Այս վերջին պարագան առաւելութիւն մը կարելի է համարել։ Պ. Րաֆֆի բացատրած է թէ Հ.Հ. անցագիրներ-ու գործածութիւնը անհրաժեշտ էր ազգային տեսակէտէն, իբրեւ տեսակ մը հակակշիռ տեղափոխուած Հայերու վրայ. իսկ անոնց ջնջումէն ետք գրեթէ անկարելի պիտի ըլլայ գիտնալ Եւրոպա ապաստանած մեր հայրենակիցներու թիւը։ Օտար հաստատութիւն մը պիտի վարէ մեր շարժումները։ Այս լուսաբանութեան վրայ է որ հարկադրուած է տեղեակ պահել Հայաստանի ներկայացուցիչը եկող—գացող Հայերու մասին։

*** Այս առթիւ աւելորդ չպիտի ըլլար քանի մը ծանօթութիւններ տալ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Անգլիա մտնելու պայմաններու մասին։

Աչքի առջեւ ունենալով անգլիացի անգործներու հսկայ թիւը, կառավարութիւնը 1920 Մարտի օրէնքին համաձայն, կ'արգիլէ մուտքը այն օտարականներուն որոնք այստեղ կուգան աշխատելու մտադրութեամբ։ Օտարականը Անգլիա կրնայ գալ միայն անձնական պատճառով կամ պտոյտի համար. Դրամ շահելու կամ ապրուստ մը ապահովելու իրաւունքը բացարձակ մերժուած է եկողներուն։ 1 300,000 անգործ կայ այժմ, բոլորն ալ բանուորներ։ Պատահած է նոյնիսկ որ նիւթական լաւ պայմաններու տէր օտարներ դժուարութիւններ ունեցած են, առեւտրական գործ հաստատելու համար։ Օտարականներու պաշտօնական հարիւրին ուրիշը պէտք է անգլիացի ըլլայ։ Օտարական այցելու մը երեք ամիս կրնայ մնալ այստեղ։ Visaի արտօնութիւնը ներքին գործոց նախարարութիւնը կուտայ իր հիւպատոսներուն։ Հարցարանը բաւական ծանր է և պէտք է զգուշանալ անճիշդ տեղեկութիւններէ։

Փափաքելի է որ ամէն հայ նկատի ունենայ այս պայմանները, խուսափելու համար արկածախնդրութիւններէ։ Քիչ չէ թիւը մեր այն միամիտ հայրենակիցներուն որոնք առերկիններու փայլէն տարուած, Մանշը անցեր են, քանի մը շաբաթէն վերադառնալու համար՝ յուսախաբ և ձեռնունայն։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն,

Փրակա, 14 Օգոստ.

Փրակայի հայ ուսանողութիւնը այսօր կարեւոր թիւ մը կը կազմէ և կարելի է ըսել որ ամբողջ Եւրոպայի մէջ — թերեւս Փարիզը չհաշուած — չկայ ուրիշ կեդրոն մը, ուր այսքան թիւով ուսանողներ համախմբուած ըլլան։ Ունին ուսանողական միութիւն մը, որ օգտակար գործունէութիւն կը ցուցնէ և կ'օգտուի ամէն առիթէ՝ յաճախ սարքելով երեկոյթներ ու հանդէսներ։ Ներկայ տարուան ընթացքին անոնք սզահանդէս մը կազմակերպեցին Հայ մտաւորականներու յիշատակին Ապրիլ 24ին, տօնեցին Մայիս 28ի Անկախութեան տարեդարձը։ Այս հանդէսներուն իրենց մասնակցութիւնը բերաւ տեղական հայ գաղութը։ Նոյնպէս Չեխոսլովաքիոյ նախագահ Պ. Մասարիկին նուիրեցին երեկոյթ մը, և անոր 75 ամեակին առթիւ շնորհաւորական գիր ուղղեցին, որուն պատասխանեց նախագահը համակրական տողերով։

Միութիւնը մասնակցած նաև ռուս սօց.-յեղափոխ. քործիլ Լազրեւի յոբելեանական հանդէսին, Վրաստանի ապստամբութեան վեցամսեակին առթիւ կազմակերպուած սգահանդէսին. Արեւելեան Եւրոպայի ուսանողական միութիւններու ընդհ. Միութեան կազմակերպած քաղաքական միթինկին և Ուքրայնական Ռուս Միութեան համագումարին։ Սերտ կապ պահած են հայ սրբերուն օգնող Չեխ կոմիտէին հետ և անոր ղեկավարութեամբ կազմած են շարք մը օգտաւէտ քննական պտոյտներ։

Ասոնցմէ դուրս կազմակերպած է գրական-գիտական դասախօսութիւններ և հայերէնի դասընթացք մը բացած է ռուսախօս հայ ուսանողներու համար։ Միութիւնը ունի իր գրադարանն ու ընթերցարանը. իր նիւթական և բարոյական աջակցութեամբ կը հրատարակուի l'Orient Libre ուսանողական հանդէսը, որ կեդրոնական օրկանն է Արեւել. Եւրոպայի հայ ուսան. միութիւններու Միութեան, որուն մէջ ունի իր պաշտօնական ներկայացուցիչը։ Իր ջանքերով կարգ մը չեխ և ռուս թերթեր համակրանքով

...արտայայտուած են Հայ Դատի մասին։ Պաշտօնական ներկայացուցիչ ունեցած է նաև հայ որբերուն օգնող չէխական կոմիտէն և ուսանողական ազգերու Միութեան կոմիտէին մէջ։ Ռուսական կոմիտէին հետ յարաբերութիւնները եղած են խիստ բարեկամական և գրեթէ իր բոլոր դիմումները յարգուած են այնտեղ։ Վերջերս թէյասեղան մը տրուեցաւ ռուս. կոմիտէի նախկին նախագահ Պ. Հայնցէի՝ լեհական և վրացի ուսանողներու մասնակցութեամբ։

Ուսանողները մտերմական կապ հաստատած են Փարիզի հայ գաղութին հետ որ յաճախ իր աջակցութիւնը կը նուիրէ Ուսանողական Միութեան ազգօգուտ ձեռնարկներուն։

Վերջին անգամ քննական պայտ մը կազմակերպուեցաւ դէպի Վիեննա։ Առաջիկայ դպրոցական շրջանին ծրագիր ունին հրատարակելու ընկերային տագիրք՝ մը՝ մօտաւորապէս 200 էջով, ինչպէս նաև չեխերէն լեզուով ժողովածու մը՝ Չեխօ-սլօվաքցիներուն ծանօթացնելու համար հայկ. դատը։ Ծրագրուած է նոյնպէս առաջիկայ աշնան հրաւիրել Եւրոպայի հայ ուսանողական միութեանց համագումար մը, ստեղծելու համար ուսանողական կեդրոն մը։ Պիտի մասնակցի նաև առաջիկայ աշնան Ժընէվի մէջ բացուող միջազգ. ուսանող. ցուցահանդէսին և Ամսթերտամի միջազգային ուսանող. համագումարին։

1924—1925 ճեմարանական տարուան աշխատանքները անցան շատ յաջող և գրեթէ բոլոր ուսանողները քննութեանց մէջ ստացան լաւագոյն թիւեր։ Այս տարի Փրակայէն կը հեռանան Պ. Պ. Աճարեան Տատրեան, Ե. Սարգսեան և Վ. Ախնազարեան։ Տարուայ ընթացքին հեռացած է նաև Պ. Անտրէ Տէր-Օհանեան։ Դիմումներ կը կատարուին մեկնողներուն տեղ նոր ուսանողներ ընդունիլ տալու համար։

Կազը 65 սանթիմ.— Օգոստ. 12էն սկսեալ մէկ խորանարդ մեթրը Փարիզի մէջ պիտի կ'արժէ 65 սանթիմ փոխանակ 55ի։

Էմիր Ֆէյսալ.— Միջագետքի թագաւոր Ֆէյսալ առջի օր Փարիզէն անցնելով գնաց Լոնտոն, ուր ընդունուեցաւ Անգլիոյ թագաւորին և գաղթային նախարարին ներկայացուցիչներուն կողմէ։

Զայներ գաւառներէն

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ռոման, 15 Օգոստ.

Ռոմանը Տրոմի գաւառի ամէնէն մեծ և բազմամարդ քաղաքներէն մէկն է, Վալանս քաղաքէն յետոյ, որ գաւառին կեդրոնն է։

Ռոմանը և Պուրկ տը Փէժօ գիւղաքաղաքը ունին համագումար մը գրեթէ 28 հազար բնակչութիւն, օտարականներն ալ հաշուելով։ Երկու քաղաքները իրարմէ կը բաժնուին Իզէր գետով, և իրար կը միանան երկու մեծ կամուրջներով։

Կեանքը շէնշող է. բնակչութիւնը մեծ մասով բանուորներէ կը բաղկանայ։ Կան 125 կօշիկի և բուսական թիւով գլխարկի, կաշիի և այլ գործարաններ, որոնք ապրուստ կը հայթայթեն տասնեակ հազարաւոր գործաւորներու։

Անգործութիւն չկայ. աղջիկ, տղայ, այրեր, բոլորն ալ կ'աշխատին։ Ժամը 7—12 Ռոմանի փողոցներուն մէջ ամայութիւն կը տիրէ. ամէն տեղ աշխատանքի սրբազան երգն է որ կը հնչէ։ Հայերուն թիւը շատ փոքր է բաղդատելով գործարաններու քանակին հետ։ Հազիւ 20—21 հայեր կան։ Զորս որբուհիներ կը գտնուին մայրապետներու քով. երբեմն կ'այցելէինք անոնց, բայց այժմ բոլորովին անտեղեակ ենք անոնց վիճակէն։ Որբեր, անգործներ կամ անկարներ չունինք։

Երիտասարդութիւնը կամ աւելի ճիշդը հայ գաղթականներուն մեծ մասը կ'աշխատի Պ. Շարլի գործարանը, միւսները գլխարկի և կօշիկի գործարաններուն մէջ։ Տեղացիները շատ լաւ կը վարուին մեզի հետ. մինչեւ հիմա ոեւէ խնդիր չենք ունեցած. իշխանութեան հետ, բացի փոքր միջադէպէ մը որ հետեւանք չունեցաւ։ Բոլոր երիտասարդները խանդավառութեամբ կը հետաքրքրուին ազգային խնդիրներով։ Եթէ միութիւն մը չէ կազմուած, գլխաւոր պատճառը հարեւան Վալանսի հաւաքական հայութիւննէ, որ ուշինչ բրած է կազմակերպուելու համար։ Այդ մասին յաջորդով։ Տնտեսներ չեն պատահած նոյնպէս և մաչեր. քիչ ատենէն հարսնիք մը պիտի ունենանք։ «Յառաջ»ի երեւումը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց այստեղ, իբրեւ լուրջ ազգակ. մը ազգային մշակոյթի։

Ա. ՀՐԱՏԻՆ

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Մարսիլիայէն կը գրեն մեզի.—

1924 Յուլիսի 15ին կազմուած է Մարսիլիոյ Պատանի Միութիւնը, նախապէս 10—12 արթուն պատանիներով և իբրև նպատակ ունենալով ինքնազարգացում և մայրենի դաստիարակութիւն։

Ներկայիս արդէն ունին 35 անդամներ։ Մարսիլիոյ մէջ, վերջին մէկ երկու տարուայ ընթացքին բազմաթիւ միութիւններ ծնան ու մեռան։ Այն միութիւնները որոնք ցարդ կը մնան հազիւ թէ կը շնչեն։ Այս ժամանակի պայմաններուն տակ, բացառութիւն մըն է ՊԱՏԱՆԻ միութիւնը, որուն անդամներուն խանդավառութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ, ու իրենց ծրագիրը հաւատարմօրէն կը գործադրեն։ Անդամներուն մէկ կարեւոր մասը կը կազմեն Սուրիոյ ու Պոլսոյ որբանոցներէն ելած որբերը։ Միութեան գործերը կը վարէ 5 հոգինոց վարչութիւն մը որոնք են Պ. Պ. Գառնիկ Անթիկեան ատենապետ, Յակոբ Պախթիարեան ատենադպիր, Կայծակ Ճարաեան գանձապահ, Յակոբ Թորոսեան, Յակ. Յակոբեան խորհրդականներ։

Պատանի Միութեան անդամները մեծ մասով բնտանիքի նեցուկներ են,—քանի որ ամհատարակ որբեր են։ Հրահանգիչ երեւոյթ մըն է դիտել այս տղոց գործունէութիւնը։ Գործարանէն կամ արհեստանոցէն հազիւ դուրս ելած, դէտ տուն չգացած կը հանդիպին իրարու, կը խօսին, կը ծրագրեն ու մանաւանդ կը գործեն։

Ունին փոքրիկ գրադարան մը 50 հատոր գիրքերով։ Անվերջ կ'որոճան բնտուարացնել զայն։

Մէկ տարուայ ընթացքին ունեցած են դասախօսական, վիճաբանական ժողովներ, 5-6 գրօսապտոյտներ, 3 պաշտահանդէս, 3—4 թատերական փոքրիկ ներկայացումներ. ունին 22 հոգինոց ֆութպոլի խումբ մըն ալ։

Վերջին դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Օգոստ. 9ին Մատրակի մէջ, կոկիկ յայտագրով մը։

Բանախօսութեան մը յետոյ, ուր Պ. Մ. Գույումճեան պարզեց ալլասերման դէմ պայքարելու միջոցները, ներկայացուեցան Լը Պարպուլիէ և Շփոթած ծառան զաւեշտները, որոնց մէջ գնահատելի յաջողութիւն ցոյց տուին պատանիներ Յակոբ Թորոսեան, Հրանդ Թաշճազեան, Մկրտիչ Փափազեան, Պ. Քօքեան, Յակ. Պախթիարեան, Կայծակ Ճարաեան։

Մեծ ոգեւորութիւն ստեղծուեցաւ, պարահանդէսը լեցուն էր խուռն բազմութեամբ։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն։

Հրաբուխ Կրեսէի մէջ.— Սանթորինի հրաբուխը որ մարած էր 40 տարիէ ի վեր, խիստ բորբոքեալ վիճակ կը ներկայացնէ. քաղաքին վրայ մոխիրի անձրեւ մը կ'իյնայ. 150 մեթր տրամագծով նոր՝ ձեղք մը բացուած է։

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

... Խմբագիր,

Ուշադրութեամբ կարդացի ձեր պրպտումները հայ Գաղթ. Կեդր. յանձնաժողովի մասին։

Իբրեւ հողագործ որբ մը, կը փափաքէի հարցնել Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի նախագահութեան, թէ ի՛նչ կարգադրութիւն եղած են կամ պիտի ըլլան այն որբերու մասին, որոնք ցրուած են Ֆրանսայի զանազան կողմերը. իբրեւ հողագործ։ Կարելի պիտի ըլլա՞յ ապագային զանոնք փոխադրել հայրենիք իբր պատրաստուած հողագործներ, ինչպէս կը յայտարարուէր ատէ առաջ, ամերիկահայ թերթի մը մէջ։

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

18 ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ 12 ԱՐԿԱԾ

Անցեալ շաբթուան ընթացքին պատահած երկաթուղիի չորս արկածներուն առթիւ սարսռեւ կը հրատարակենք հետաքրքրական վիճակագրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ թէ 28 Յուլիսէն մինչեւ 14 Օգոստոս 12 ծանր ու թեթեւ դէպքեր տեղի ունեցած են Ֆրանսայի մէջ։

28 *Յուլիս.*— Գալի ճեպընթացը Կառ ըր չ'էսթի մէջ վայրաշարժի մը բաղխելով գիծէն դուրս կ'ելլէ։ 23 վիրաւոր, որոնց երկուքը կը մեռնին։

28 *Յուլ.*— Լիլի կայարանին մօտ երկու վաճառաբարձ կառախումբեր բախում կ'ունենան։ Զոհ չկայ։

28 *Յուլ.*— Գանէն եկող վաճառաբարձ կառախումբը Լիզօնի մէջ գիծէն դուրս ելած է։ կարեւոր վնասներ պատճառելով։ Զոհ չկայ։

30 *Յուլ.*— Շաթօրուի կայարանին մէջ երեք վակոններ գիծէն դուրս ելան։ Զոհ չկայ։

30 *Յուլ.*— Սէնթ-Անթուանտիւ-Ռօշէի մէջ թիւ 3689 կառախումբը գիծէն դուրս ելաւ. 16 մեռեալ, 20 վիրաւոր։

2 *Օգոստ.*— Կառախումբերու բախում Գանի մօտ. 15 վիրաւոր։

7 *Օգոստ.*— Սէթ-Պորտօ ճեպընթացը 100 քիլ. արագութեամբ սուրացած ատեն գիծէն դուրս ելած է։ Զոհ չկայ։

9 *Օգոստ.*— Պորտոյի ճեպընթացը Փուաթիէի մօտ գիծէն դուրս կ'ելլէ։ Զոհ չկայ։

13 *Օգոստ.*— Ամիէնի մեծ աղէտը կը պատահի։ 11 մեռեալ, 150 վիրաւոր։

14 *Օգոստ.*— Գոլօնիա-Փարիզ ճեպընթացը Լիլ-Փարիզ կառախումբին կը բաղխի։ 2 մեռեալ, 45 վիրաւոր.

14 *Օգոստ.*— Փոնթուազի կայարանին մէջ Փարիզ- Տիէփ էքսբրէսը գիծէն դուրս կ'ելլէ։ 6 վիրաւոր։

14 *Օգոստ.*— Պար-սիւր-Օպի մէջ կառախումբ մը գիծէն դուրս կ'ելլէ։ Նիւթական վնասներ։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Օգոստոս 11ին Մարսիլիոյ մէջ հոգին աւանդեց Պ. Մխիթար Շեխիկեանի դուստրը, փոքրիկն Անահիտ Շեխիկեանը (ծնած 11 մայիս 1916 Պանտրմա)։

Նուրբ, սիրուն և ուշիմ այս աղջնակի մահը խոր սուգի մը թողուց իր ծնողքները, պարագաները, ու բոլոր անոնք որոնք ծանօթ էին փոքրացական Անահիտի ընդունակութիւններուն.

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ օգոստ. 12ի առտուն։ Ծաղկեպսակներ ղրկած էին բարեկամներ, ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսիլիոյ քաղ. կոմիտէն։ Հայրը՝ Պ. Մ. Շեխիկեան (Միհրան) հողակոյտին վրայ կսակ մը թողուց իր վաղամեռիկ աղջնակին. Աղաւնի ձիւնափետուր թեւերով սաւառնիլ մինչեւ Տարօնի աշխարհը, ու մեր նահատակներուն ականջներուն մրմնջել մեր ուխտը. «Որդի՛, որդի՛, մի՛ մնայ այս օտար հողի տակ, գնա Մուշ քու հայրենի հողը. Մեղրագետի ափերուն և Մշյասարի բարձունքներուն վրայ սպասէ քու ազգիդ վերադարձին։»

Այս անփոխարինելի կորուստին առթիւ մեր վշտակցութիւնները Տէր և Տիկին Շեխիկներուն և պարագաներուն։

ՍԳԱԿԻՐ ՄԸ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դամասկոսէն ստացուած նոր տեղեկութիւններու համաձայն, կ'ըսէ «Իւմանիթէ», Սուրիոյ մէջ Ֆրանսացիներու կորուստն է ոչ թէ 800 այլ 1600 սպանեալ, վիրաւոր և անհետացած։ Ցարձակումի ենթարկուած գինուորները ուզած են պաշտպանել Անգրյորդանանի հողը, սակայն սահմանագլուխի անգլիացի պահակներուն կողմէ ետ մղուած են։

Միւս կողմէ Թայմզի Երուսաղէմի թղթակիցը կը հեռագրէ որ Ֆրանսօդանաւերը կը ռմբակոծեն կասկածելի բոլոր խմբաւորումները։ Ապստամբութեան շրջանակին մէջ 150 գիւղի վրայ 80ը քանդուած են։ Տիւրզիները շուրջ 20,000 զինեալ մարդ ունին։ Իրենց միացած են նաև Ճէպէլը Տիւրզի դրացի Արաբները, մանաւանդ Ղիկաներու ցեղախումբը և բուն Պէտէվիներէն մաս մը։ Օդանաւով ռմբակոծումներուն դէմ իբր փոխ վրէժ Արաբները քանդած են Էլ Քիսուայի կամուրջը Դամասկոսէն 30 քիլոմեթր հեռու։ Տիւրզիները իրենց օգնութեան կանչած են Տէրաայի Տիւրզի չէյխը, բայց Ֆրանսացիները ձերբակալած են զայն։

Դամասկոսի մէջ անապահովութեան զգացում մը կը տիրէ։ Գաղտնի կը բաժնուին մատիտով գրուած յայտարարութիւններ, որոնք ժողովուրդը ապստամբութեան կը հրաւիրեն։

ՅԱՌԱՋի պատմուածքներ

3.

Երբ այդ երկար էր տեւում, նրանք մօտենում էին Շամեանին և մի քանի անգամ ամուր սեղմում էին նրա դաստակը։ Շամեանը կարմրում, քրտնում և գլուխը շարժելով, իրերը տեղաւորում էր գրպանները։ Այդ բանը ես ու նա հասկանում էինք, բայց այդ մասին բնաւ չէինք խօսում, երբ բաժանւում էինք խօսակցից։ Սակայն ես նկատում էի, թէ ինչպէս Շամեանը, թողած ձեռքը, կաթուածահարի պէս, թոյլ թողնում էր օդի մէջ մինչեւ տուն էինք հասնում և օճառով լուանում էր ամբողջ թևը։

Մեր ամենասուրախ պահերը առաւօտեան թէյի ժամերն էին։ Մինչ բոլորը գործի էին գնում, մենք նոր միայն նստում էինք նախաճաշելու և զրուցելու զանազան հարցերի շուրջը։ Փոխն ի փոխ կարդում էինք լրագիրը ու վիճում էինք հասարակական խնդիրների մասին՝ միշտ յանգելով անողոք եզրակացութիւնների։ Շամեանը ամենից առաջ կարդում էր լրագրի ոստիկանական բաժինը, օրուայ նորութիւնները և «գիւտերի մասը»։ Վերջին բաժնում նա ամէն օր նոր յոյսով փնտռում էր թէ արդեօք գտնուած է թոքախտը ոչնչացնելու միջոցը։

Մի առաւօտ, Շամեանը վաղ զարթնեց և յայտնեց, որ գիշերը սաստիկ քրտնել է և շնչելիս թոքերը սեղմուում են։

— Թերեւս մրսած կլինե՛ս, կ'անցնի,— ասացի ես, դէպքը նրա վատ երեւակայութեան ստուերի վրայ փոքր ցոյց տալու մտահոգութեամբ։

— Միեւնոյն գիշեր մրսել և քրտնել կարելի՞ է միթէ։

— Կարելի է,— պնդեցի։

— Պէտք է բժշկի դիմեմ։

— Ո՛չ մի բժիշկ. քեզ հարկաւոր է հաստ վերմակ և այսօր պէտք է գնենք։

— Վերմակը ինձ չի փրկի, նախազգում եմ, որ օրերս համրուած են, ասաց նա, խղճալի շեշտով։

— Եկ սկսեցիր յիմարութիւններդ,— յանդիմանեցի ես,— եթէ մէկը թեթեւ ցուրտ առնի կամ հիւանդանայ, պիտի եզրակացնել, որ նրա մահը անխուսափելի է։

Նա խոր հոգոց քաշեց։

— Լսի՛ր,— շարունակեցի ես,— վերմակդ կարճ է և բարակ, թէյից յետոյ շուկայ պիտի գնանք, այս մէկ անգամ ինձ պիտի լսես։

Լսելով իմ կարեկցական խօսքերը, Շամեանը ժպտեց, բայց հայեացքով չափեց ինձ ոտից գլուխ և ծարահատ մարդու համակերպութեամբ՝ համաձայնեց գլխի դրական նշանով։

Շուկայ պիտի գնայինք։

Հաշուեցինք մեր մօտ եղած փողերը, և մի մի վերմակ գնելու համար շատ պակաս գտանք։ Դէս ընկանք, դէն ընկանք, երկար մտածեցինք մի քանի բուբլի ես հայթայթելու, բայց բան դուրս չեկաւ։

Շամեանը յուսահատ կանգնած էր, իսկ ես՝ օտարի պէս, ուշադրութեամբ զննում էի մեր սենեակի առարկաները, տեսնելու համար, թէ ի՞նչ կարող ենք վաճառել, որ մեզ պիտանի չլինի և այնքան գին ունենայ, որքան մեզ հարկաւոր է։

— Ի՞նչ ես որոնում,— հարցրեց Շամեանը քնից նոր զարթնողի պէս։

Ես իմ մտադրութիւնը յայտնեցի նրան։ Նա ուրախացաւ և վազելով՝ պատից վերցրեց ջութակը ու բացագանչեց.

— Ի՞նչ լաւ միտք է, տէր Աստուած, ի՞նչ լաւ միտք, եթէ կայ մի աւելորդ իր, դա ջութակն է։

— Դրա ժամանակը դեռ չի հասել,— առարկեցի ես։

— Սրա հերթը հէնց այսօր է, այսօ՛ր, այս անիծուածը պիտի վաճառենք, միեւնոյն է, ամայ էլ՝ ես այլեւս հաւաս չունեմ նուագելու։

— Յուսահա՛տ ես, յուսահա՛տ, կորիճ եղի՛ր մի քիչ, ի՞նչ է եղել տեսանող, կարծես թէ մահուան անկողնում ես։

— Կեանքը իր արժէքը կորցրել է ինձ համար. երկար չպիտի ապրիմ և չի էլ արժի...։

— Հիմա փիլիսոփայելու ժամանակը չէ՛, վերցրու վերարկուդ, ես էլ իմս կը վերցնեմ և այսօր մենք կըգնադ-ռենք հնավաճառութեամբ։

— Կը մեռնեմ, բայց շուկայ չեմ գնա, այդ նենգաւոր ազմուկը ինձ ջղայնացնում է, մարդիկ խաբեբաներ են, իսկ զանազան հիւանդ...

— Է՛ է՛, ի՞նչ հիւանդութիւն, ի՞նչ բան, այդ անտէրի հիւանդութիւնները հէնց մե՞զ են սպասում։

— Ես չեմ գայ։

— Չէ որ ջութակ ծախելու դէպքում նոյնպէս շուկայ պիտի գնայինք։

— Ինչո՞ւ անպայման շուկայ և այնտեղ ո՞վ է գնահատում ջութակը։

— Հապա ինչպէս։

— Կը շրջենք երաժշտական գործիքների վաճառատները։

— Ուրեմն, անպայման որոշել ես ջութակդ ծախել։

— Այո՛։

— Դա պարզ յամառութիւն է։

— Եթէ չծախեմ, պիտի ջարդեմ, այս է որոշումս։

— Լա՛ւ, ես այլեւս անզօր եմ քեզ հակառակելու։

— Բայց խնդրում եմ, առանց նեղանալու, այս դէպքում ես հետեւում եմ քո վարդապետութեանը, այսինքն՝ անել այն, ինչ որ մարդուս բաւականութիւն է պատճառում։

(Շար.) ՌԷՆ

Էնկիւրի կը պահանջէ Վահիտէտտինը

Սուլթան Վահիտէտտինի բժշկապետ Րէշատ փաշա 1924ին մեռած գտնուեցաւ Սան Ռէմոյի մէջ. իտալական ոստիկանութիւնը անձնասպանութեան որոշում տուած ըլլալով խնդիրը փակուած էր: Այժմ Էնկիւրի չընդունիր անձնասպանութեան պարագան եւ նախկին Սուլթանը կ'ամբաստանէ իբր մարդասպան։ Սան Ռէմոյէն 17 օգոս. թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Էնկիւրիի միլլի կառավարութիւնը դիւանագիտական ճամբով պահանջած է Իտալիայէն որ Վահիտէտտինը դուրս հանէ, որպէսզի անձամբ Էնկիւրի գալով պաշտպանէ ինքզինքը: Իտալ. կառավարութիւնը որոշում տալէ առաջ նոր քննութիւն մը պիտի կատարէ։ Նախկին սուլթանը կը բողոքէ, իր արժանապատուութեան դէմ եղած այս անարգանքին դէմ։

Մուսուլի խնդիրը

(Լոնտոնի մեր թղթակիցէն)

Անգլիական մամուլը չափազանց դժգոհ է քննիչ յանձնաժողովի տեղեկագրէն: Կարեւոր օրկաններ դիտել կուտան թէ այդ տեղեկագիրը միակողմանի է եւ հակասական եւ աւելի ներշնչուած՝ Թուրքիոյ երէկուան բարեկամներէն: Աշխատաւորական դահլիճը կը մեղադրուի իբրեւ պատասխանատու յանձնաժողովին այդ կազմին: Ամէն պարագայի տակ Անգլիա կը սպասէ Ազգ. Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին որոշման:

Թուրքիա որ նոյնպէս յուսախաբ եղած է տեղեկագրին պարունակութենէն, կը վախնայ որ Անգլիա պիտի շահի դատը շնորհիւ իր ազդեցութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Անգլիական թերթերը կ'ըսեն թէ Թուրքիա այնքան չէ շահագրգռուած Մուսուլի նաւթահանքերով որքան Քիւրտերով քանի որ Քիւրտերու գոյութիւնը այդ նահանգին մէջ նոր խռովութիւններ պիտի ստեղծէ ապագային: Անգլիա տրամադիր չէ պարպելու Միջագետքը 1928ին և շատ հաւանական է որ իրաւունք ստանայ 25 տարի եւս հովանաւորելու այդ հողամասը:

Ռուսիա յաճախորդ Անգլիոյ

(Լոնտոնի մեր թղթակիցէն)

Պատուիրակութիւն մը եկած է Ռուսաստանէն, հիւսուածեղէնի գործարաններուն համար մեքենաներ գնելու։ Գնումները պիտի հասնին մօտ 5 միլիոն ոսկիի, սակայն ապառիկ։ Թերթերը կ'ըսեն թէ գերմանական տուներ աւելի նպաստաւոր պայմաններ առաջարկեր են բայց Պոլշեւիկները նախընտրեր են այստեղ գալ: Պահպանողական կարեւոր թերթ մը կը թելադրէ վարկ տալ պատուիրակութեան, շեշտելով թէ «վտանգը կարծուածին չափ մեծ չէ»։ Համաձայն այդ թերթին, առեւտրական յարաբերութիւններն են որ, վերջի վերջոյ պիտի մօտեցնեն այս երկու երկիրները:

Ապահովութեան դաշինք

(Լոնտոնի մեր թղթակիցէն)

Մամուլը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի ապահովութեան դաշինքի բանակցութիւններուն։ Այստեղ ամէն ճիգ կը թափեն կանխելու ապագայ պատերազմները: Կառավարութեան վերապահ ընթացքը մեծապէս կը գնահատուի պահպանողական մամուլէն: Հանրային կարծիքը հետզհետէ կը վարժուի դաշինքի գաղափարին, իբրեւ երաշխիք վաղուան արիւնահեղութիւններուն դէմ: Սակայն ամէն կողմէ թելադրութիւններ կան որ բրիտանական կայսրութիւնը ազատ ըլլայ ընտրելու Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ ծագելիք պատերազմի մը պահուն, «միջամտելու վայրկեանը եւ եղանակը»: Ամէն պարագայի մէջ, շատ բան կը սպասուի Գերմանիոյ ուղղուած պատասխանէն զոր պատրաստեցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները: Հաւանական է որ յաջողի Անգլիոյ առաջարկած համաժողովը Գերմանիոյ մասնակցութեամբ: «Օպզըրվըր»ի կարծիքով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ գործակցութիւնը անհրաժեշտ պայման մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան։

Խորհրդային թերթերը դժգոհ են Պ. Պրիանի այցելութեան արդիւնքէն: Խորհրդային շրջանակներու մէջ կը պնդեն թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ բանակցութիւններուն նպատակն է քաղաքական ընդհանուր ուղղագիծ մը մշակել Մոսկուայի դէմ: Կ'ըսուի թէ Բրիտանիոյ կառավարութիւնը առաջարկած է Գերմանիոյ մասնակցիլ Ռուսաստանի տնտեսական մեկուսացման ծրագրին: Իբրեւ թէ Գերմանիա հաւաներ է, պայմանաւ որ պայքարը ուղղուի ոչ թէ Ռուսաստանի և անոր սահմաններու անձեռնմխելիութեան, այլ պոլշեւիզմի դէմ։

Տիւրզիներու հետ հաշտութիւն

«Թայմզ»ի Երուսաղէմի թղթակիցը կը հեռագրէ որ վերջին օրերս մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ թէ Երուսաղէմի և թէ Դամասկոսի մէջ, ուր ցոյցի համար հինգ հրասայլեր (թանք) ղրկուած են Պէյրութէն։ Լիբանանի Տիւրզիներու պատուիրակութիւնը ձեռնունայն չէ դարձած այլ իր հետը բերած է Տիւրզիներու հաշտութեան պայմանները որոնք են. 1. կառավարիչ հարիւրապետ Գուրպյէի պաշտօնանկութիւնը. 2. ֆրանս. կառավարիչը պիտի ընտրեն Տիւրզիները. 3. ոչ ոք պիտի պատժուի ապստամբութեան համար եւ Տիւրզիներու զէնքերը չպիտի գրաւուին. 4. Տիւրզիներու համար սահմանադրութիւն մը պիտի հրատարակուի։

Բոլոր Տիւրզիները չեն վաւերացուցած այս պայմանները։ Պատուիրակները Զօր. Սարայլի կողմէ ընդունուած են և Դամասկոսի, Տէրզօրի և Դուէյլէրայի մէջ բանտարկուած Տիւրզիները ազատ արձակելու հրաման տրուած է։ Թշնամութիւնները դադրած են առժամապէս։

«Տէյլի Մէյլ» կ'ըսէ թէ արդէն Ֆրանսացիներու եւ Տիւրզիներու միջեւ հաշտութիւն կնքուած է։ Պայմանները յայտնի չեն բայց ստոյգ է որ ապստամբները մեծ տուգանք մը պիտի վճարեն, իսկ Ֆրանսացիները ընդհ. ներում պիտի յայտարարեն։

Քիւրտերու բողոքը վերջին դէպքերու առթիւ

Պաղտատէն կը գրեն «Նոր Փիւնիկ»ի.—

Յուլիս 25ին քրտական Լիկայի նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցաւ քրտական մեծ միթինկ մը Թուրք կառավարութեան նախճիրներուն դէմ: Կը մասնակցէր մօտ 10,000 խուռն ու այլացեղ բազմութիւն մը։ Խօսեցան երեք ազգի ներկայացուցիչներ, քիւրտեր, արաբներ և պարսիկներ, իրենց լեզուներով։

Միթինկի վերջաւորութեան կազմուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը, որ հեռագրով Ազգերու Դաշնակցութեան ղրկուեցաւ։

Քիւրտերը ապստամբեցան Թուրքերու դէմ, իրենց ազգային գոյութեան անբռնաբարելի իրաւունքներուն տիրանալու համար։

Թուրքերը քիւրտ ժողովուրդի իրաւացի պահանջներուն իբրեւ պատասխան, ձեռնարկեցին ամենազարհուրելի գազանութիւններու գործադրութեան, որպիսին ոչ մէկ ժողովուրդի պատմութիւնը արձանագրած է։

Կազմակերպիչ մարմինը, սոյն միթինկին, որ կայացաւ ամսոյս 25ին, Պաղտատի մէջ, հրապարակաւ յայտնելով բոլոր Քիւրտերու անունով իր զայրոյթի զգացումները անլուր ջարդերու համար, զորս Թուրքերը առաջ կը բերեն Թրքական Քիւրտիստանի մէջ, քաղաքակիրթ աշխարհին բարեացակամ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ և կը խնդրէ Ազգերու Դաշնակցութենէն կազմել քննիչ յանձնաժողով մը, մեր ճնշուած ազգին հանդէպ Թուրքերու ի գործ դրած արիւնռուշտ գազանութիւններուն վերջ մը տալու նպատակով։

Վերջին կռիւները

Ինչպէս գրուեցաւ Քիւրտերու և Թուրքերու միջեւ կանոնաւոր կռիւ մը տեղի ունեցած է, Հէքեարիի և Ճուլամերկի միջեւ։ Թերթերը կը հաղորդեն թէ կռիւը վերջացած է Թուրք բանակի կատարեալ պարտութեամբ։ Խիստ արժանահաւատ աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, կռիւը Թուրք կանոնաւոր զօրքի և քիւրտ ապստամբներու միջեւ տեւած է 84 ժամ, շարունակ։ Քիւրտերը գերի բռնած են 500 Թուրք զինուոր, և գրաւած՝ 7 թնդանօթ և 3 գնդացիր։

Հակաթուրք շարժումը միաժամանակ տարածուած ըլլալով նաև պարսկական սահմանամերձ վայրերու քիւրտ ազգաբնակութեանց մէջ, Թուրք հիւպատոսները վերջիններու ստիպման տակ թողած հեռացած են։

Քիւրտական շարժումը բարոյական մեծ նուաճումներ կ'ընէ բոլոր քիւրտ ցեղերու մէջ։ Ռեւանտուզի շէյխ Մահմուտը նոյնպէս յարած է սոյն շարժման։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբերը մասնակցեցան St. Ouenի բաժակի մրցումներուն, որ տեղի ունեցան Շաբաթ 15 և Կիրակի 16 օգոստ.ին։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը վերջին քառեակին (quarts de finale)ի մէջ պարտուեցաւ Ս. Ուերիէն Մ. Ա. Պուրժէէն,

Սոյն մրցումները իբր փորձ ծառայեցին հայ ֆութպոլիստներուն որոնք երկու ամիսէ ի վեր գնդակի չէին դպած։

Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ յաջորդ կիրակի օգոստ. 23ին ընդհ. փորձեր տեղի պիտի ունենան Պակաթէլի դաշտին մէջ, ժամը 1էն սկսեալ. սոյն ընդհ. փորձերու ընթացքին պիտի կազմուին խումբերը, որոնց մրցումները կը սկսին օգոստ 30ին։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր հին ու նոր ֆութպոլիստները ջերմապէս կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ, և մասնակցիլ այս ընդհ. փորձին։

ԼՈՂԱԼՈՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Մարզական կեանք.— Նախորդ շաբաթ և կիրակի օրերը Stade nautique des Tourellesի մէջ տեղի ունեցան Ֆրանսայի լողալու ազգային ախոյեանութեան մրցումները, գեղեցիկ օդ և խուռն բազմութիւն մը մեծապէս նպաստեցին անոնց յաջողութեանը։

Մրցումներու ընթացքին Ֆրանսայի հինգ մրցանիշերը կոտրուեցան։ Այրերէն՝ Փարիզցի Տիւքօ 100 մեթրի մէջ կոտրեց Զէյպիկի մրցանիշը 2/5ով, 1 վ. 24 երկվ.էն։

Կիներու բաժնին մէջ Օր. Լըպրէօն յաջորդաբար չորս մրցանիշեր կոտրեց։ Առաջին օրուան ընթացքին 400 մեթր ազատ լողալու մրցումը շահեցաւ 6 վ. 54 2/5 երկվ էն։

Կիրակի օրուան ընթացքին 1000 մեթր մրցման միջոցին յաջորդաբար կոտրեց նաև 300, 800 և 1000 մեթրի մրցանիշերը կոտրելով առաջինը 8 վ. 52 երկվ.էն երկրորդը 14 վ. 31 1/5 երկվ.էն և վերջինը 18 վ. 12 3/5 երկվ.էն։

Կիներու և այրերու առանձին բաժիններով տեղի ունեցան նաև 100 և 400 մեթր ազատ և կռնակի վրայ, 200 մեթր (brasse), կիներու 1000 և այրերու 1500 մեթր ազատ, 200. 250 և 800 մեթր դրօշարշաւի, լողալու և զանազան ոստումներու մրցումներ։

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻ ՎԱՍՄԱՃԵԱՆ
ՊՐ. ՀՄԱՅԵԱԿ ՋՕԼՕՅԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Փարիզ, 15 Օգոստոս 1925

ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Կարելի կարգադրութիւնները ըրած ենք, «ՅԱՌԱՋ»ը ամէն տեղ հասցնելու համար։

Կը խնդրենք մեր բարեկամներէն և ընթերցողներէն, իմացնել մեզի այն վայրերը ուր թերթ չի գտնուիր։

Շատ մը ընթերցողներ իրենց հասցէները հաղորդած են մեզի, իբրեւ բաժանորդ։ Կը խնդրենք որ տեղեկացնեն նաեւ բաժանորդագրութեան պայմանաժամը, որպէսզի չուշանայ հասցէներու տպագրութիւնը։

Այս առթիւ աւելորդ է յիշեցնել որ, ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ ԿԱՆԽԻԿ է։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍԱԿԱՐԱՆ

18 Օգոստոս 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին	104.70
Տոլար	21.57
Մարք (ոսկի)	5, 13
Թրքական թղթ.	12.50
Թրք. ոսկի	92.50
Մէճիտիյէ	9. 20
Լէվա	15.80
Տրախմի	33
Լիր	77.35
Պելժ. ֆրանք	96. 23
Զուից. ֆրանք	416. 25
Ձերվոնեց	109. 95

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ

Քրէտի ֆոնսիէ I		1845	ֆր.
« «	II	1240	«
« «	III	1205	«
Ռուսելլի երկթ.		102.75	«

Le Gérant: H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 65, Rue Pascal, PARIS (13)

Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ի Ն

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէք, մանդաթներ եւն. գրել Sch. Missakianի անունով

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ 1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 9 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՒԱՆԴԿԱԽ ԵՒՐՈՊԱՆ

Կը գալարուի ու կը գալարուի ծերուկ Եւրոպան, մատնուած անսկիզբ եւ անվախճան երկունքի մը:

Բառին բուն նշանակութեամբ՝ անելի մը առջեւ է երկրագունդին այս մասը, իբրեւ հետեւանք Մեծ Պատերազմին, միջազգային խառնակութեանց եւ ընկերային-դասակարգային հակամարտութեանց: Երկար պիտի ըլլար թուել բոլոր այն տագնապները, որոնք պրկեր են, այսօր, դիւանագէտներու եւ տնտեսագէտներու ջիղերը: Անոնց ամէն մէկը լուրջ սպառնալիք մըն է խաղաղութեան համար, որ միշտ կ'ուշանայ ու կը խուսափի, հակառակ բոլոր ժողովներուն և ծրագիրներուն:

Ահաւասիկ Անգլիան, որուն արեւը երբեք մարը չի մտներ... Ներսէն՝ լրջօրէն ջլատուած է ապրուստի սղութեան, քրոնիկ անգործութեան եւ դասակարգային խլրտումներու հետեւանքով: Դուրսէն՝ օր նոր, հոգ նոր; Լոնտոն վէճ ունի խորհրդային Ռուսաստանի հետ, որ կը ձգտի խախտել բրիտանական աշխարհակալութեան հիմքերը, փութացնելու համար համաշխարհային յեղափոխութիւնը: Վէճ ունի իր դրացիներուն, երէկուան զինակիցներուն հետ, որոնք չեն կրնար վճարել իրենց պարտքերը —հարիւրաւոր միլիոններ — եւ չեն հանդուրժեր իր բարեացակամութեան պարտեալին՝ Գերմանիոյ հանդէպ: Վէճ ունի Թուրքիոյ հետ, որ կը յամառի ետ պահանջել Մուսուլը, մանաւանդ հիմա, քաջալերուած քննիչ յանձնախումբին առաձգական, երկդիմի տեղեկագրէն: Ու վերջապէս, խոշոր փորձանք մը ունի աչքի առջեւ, Չինաստանի մէջ, որ արթնցեր է իր դարաւոր քունէն եւ կը ճգնի թօթափել քրիստոնեական գերակշռութեան լուծը, ցոյցերով, գործադուլներով եւ պատերազմի սպառնալիքներով: Պզտիկ դէպք մը չէ Քանթոնի նաւահանգստին փակումը՝ յատկապէս անգլիական — եւ ճափոնական — նաւերու առջեւ:

Նոյնքան եւ աւելի փափուկ է Ֆրանսայի կացութիւնը, ներքին թէ արտաքին: Դրամատուներու պաշտօնեաներուն գործադուլը, որ երեք շաբաթը անցաւ առանց ելքի մը յանգելու, մէկ երեսն է միայն տնտեսական տագնապին, ապրուստի սղութեան: Հացի կռիւը թունաւորած է ամբողջ մթնոլորտը, եւ խլրտումները անպակաս են բոլոր խաւերուն մէջ, պետական պաշտօնեաներէն մինչեւ բանուորները: Միւս կողմէ, պարտքերու խնդիրը կը ջղագրգռէ օրուան վարիչները, որոնք հարկադրուած են միեւնոյն չափով գոհացնել թէ Մ. Նահանգները եւ թէ Անգլիան: Շատ փուշի նեղսիրտ է այս վերջինը, այն օրէն ի վեր որ ընդհատուեցան բանակցութիւնները՝ Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ: Անգլիա կ'ուզէ ապահովել գոնէ 650 միլիոն սթերլինի տոկոսներուն վճարումը, քանի որ ինք 1922էն ի վեր կը վճարէ Ամերիկայի.

Ֆրանսայի համար աւելորդ անակնկալ մը եղաւ Մարոքի կռիւը, որ արդէն կանոնաւոր պատերազմի մը ձեւը առած է, եւ պիտի լուծուի զէնքի զօրութեամբ, ինչպէս կը հաստատեն վերջին կարգադրութիւնները՝ Սպանիոյ հետ: Այս տագնապին չափ ծանր չէ Տիւրզիներուն խլրտումը, սակայն կը զբաղեցնէ միտքերը, որովհետեւ միշտ պղտոր ծրագիրներ կան Սուրիոյ մասին, ներսէն թէ դուրսէն, իսկ Թուրքերը շատ ալ դժգոհ չեն պատահած դէպքերէն... Ինչ կը վերաբերի գերմանական մղձաւանջին, ան արդէն օրակարգի դժնդակ հարցն է ինչպէս 1870էն, նոյնպէս եւ 1919էն ի վեր: Ապահովութեան դաշինքը, որուն բանաձեւը կը փնտռէին ամիսներէ ի վեր, ամփոփումն է բոլոր մտահոգութեանց:

Անդին, Իտալիան, կը տանջուի ներքին դիկտատորութեան, տնտեսական դժուարութեանց եւ բնակչութեան աճման հետեւանքով:

Դառնալով դէպի Արեւելք, Միջին Եւրոպա եւ Պալքանները, կը տեսնենք որ աւելի պայծառ չէ հորիզոնը: Ամէնքն ալ կը տագնապին թէ ընդհանուր անստուգութենէն եւ թէ ներքին հոգերէն, որոնք յաճախ անյաղթելի են: Աւստրիոյ մէջ զօրաւոր հոսանք մը կայ Գերմանիոյ հետ միանալու, իբրեւ փրկութեան միջոց. Չեխօ-Սլօվաքիա միշտ կասկածոտ է Գերմանիոյ հանդէպ. Լեհաստան ինքզինքը ապահով չզգար թէ արեւմուտքէն (Գերմանիա) եւ թէ արեւելքէն (Ռուսիա). Ռումանիա լրջօրէն մտահոգ է Պեսարապիոյ համար. Եուկօ-Սլաւիա շատ կը նմանի նախկին Աւստրիա-Հունգարիոյ. Պուլկարիա, ջախջախուած եւ կրճատուած, գերագոյն ճիգեր կը թափէ կանգուն մնալու համար. Յունաստան՝ տակաւին չկրցաւ ամրապնդել նոր վարչաձեւը, եւ կը հեւայ մէկ միլիոն փախստականներու տեղաւորման բեռին տակ: Միւս կողմէ սպառնալից ակնարկներ կ'ուղղուին հարեւանէ հարեւան, հողի եւ ջուրի համար:

Ու, կ'երթայ այսպէս, հիւանդկախ Եւրոպան...:

Շ.

Հայ Ֆաքիրին փորձերը

Առջի գիշեր Շան զ'Էլիզէի մեծ թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Ֆաքիր Թահրա պէյի առաջին հրապարակային ներկայացումը՝ ամէն դասակարգէ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Կարեւոր թիւ մը կը կազմէին հայ հանդիսականները:

Ներկայացումը սկսաւ հայկ. երգչախումբի համերգով, որմէ վերջ ժիւրի կազմուեցաւ ծանօթ բժիշկներէ— տոքթ.ներ Ժաւօրսքի, Պոռէ, Գրիգորեան են — փորձերուն հսկելու համար:

Ֆաքիրը բեմ գալով, նախ կատարեց երկու սուր մանգաղներու վրայ պառկելու փորձը. փորին վրայ դրուեցաւ 80 քիլօ ծանրութեամբ խոշոր քար մը, զոր մուրճի հարուածներով երկուքի բաժնեցին իր օգնականները:

Այս յաջող փորձէն յետոյ ժիւրիի անդամները առաջարկեցին որ Ֆաքիրը մարմնի զանազան մասերուն վրայ խոշոր ասեղներ և դանակներ խոթէ. հինգ վայրկեանի մէջ Ֆաքիրին կոկորդը, ճակատը, այտերը, թեւերը, մատները և կուրծքը ծածկուեցան զանազան հատու գործիքներով. վէրքերէն բնաւ արիւն չէր վազեր. այս վիճակին մէջ բեմէն վար իջնելով ժողովուրդին մէջ պտտեցաւ: Փորձը տեւեց մօտ կէս ժամ: Բժիշկները առաջարկեցին որ գործիքները հանած ատեն արիւն չհոսի, ինչ որ յաջողեցաւ: Տոքթ. Պոռէ, որ ներկայացման սկիզբէն ի վեր հակառակ արտայայտութիւններ կ'ընէր, առաջարկեց որ ճակատի ասեղը հանած ատեն արիւն հոսի. միայն այս փորձը անյաջող մնաց:

Երրորդ փորձին Ֆաքիրը պառկեցաւ սրածայր գամերով ծածկուած տախտակի մը վրայ և այդ վիճակին մէջ մարդ մը կանգնեցաւ փորին վրայ:

Տասնըհինգ վայրկեանի դադարէ մը վերջ տեղի ունեցան գրաւոր և անգիր «Մտածումի փոխանցման» փորձերը: Ժիւրին թուղթի մը վրայ գրեց որ Ֆաքիրը հիւանդապահուհիին քողը առ տքթ. Ժաւօրսքիի գլուխը փաթթէ. գուշակութիւնը յաջող անցաւ: Յետոյ ժողովուրդէն երկու կին և երկու պարոն բեմ հրաւիրուեցան, Ֆաքիրը կարդաց անոնց մտածումը, հանդիսականներուն մէջէն գտնելով անոնց ուզած մարդը:

Հինգերորդ փորձը տեղի ունեցաւ կենդանիներու վրայ. և Ֆաքիրը հեռուէն թմրեցուց և քուն կամ սթափեցուց երկու նապաստակներ և հաւ մը:

Ամէնէն վերջի վերապահուած էր թաղման արարողութիւնը: Ֆաքիրը երեք վայրկեան խնդրեց «մահուան» պատրաստուելու համար և այդ ժամանակամիջոցը անցուց ծալլապատիկ նստած ինքնամփոփ վիճակի մէջ. յետոյ ոտքի կանգնելով ճակատը և կոկորդը սեղմեց ու հոգեվարքի հառաչ մը արձակելով անկենդան գետին պիտի իյնար, երբ օգնականները զայն տեղաւորեցին դագաղին մէջ: Ֆաքիրին դէմքը բամպակով փաթթեցին որպէսզի բնաւ շունչ չկարենայ առնել և վրան աւազ լեցուցին: Դագաղին կափարիչը փակելէ վերջ Ֆաքիրը թողուեցաւ աւազի տակ. ժողովուրդին փափաքին համաձայն այս վիճակին մէջ մնաց 12 վայրկեան: Այս միջոցին ժիւրիի անդամները իրենց կարծիքը յայտնեցին կամաւոր մահուան այս տարօրինակ երեւոյթին վրայ:

Երբ դագաղէն հանուեցաւ Ֆաքիրը սկսաւ յուռութքներ բաժնել: Այդ պահուն խանդավառութիւնը այնքան մեծ էր որ երգչախումբը սկսաւ երգել "Սօնա Եա՛ր"ը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Բանթողներ կ'առաջարկեն գրաւել դրամատուները

Գործադուլը կը շարունակուի սաստկութեամբ և հետզհետէ կը մտնէ աւելի վճռական փուլի մը մէջ: Առջի օրուան գումարումին մէջ, բանթողները նկատի առնելով որ դրամատուները չեն ուզեր գոհացում տալ իրենց արդար պահանջներուն և թէ այս պատճառաւ կառավարութեան նոր փոխառութիւնը կը տուժէ և երկրին տնտեսութիւնը կը քայքայուի, որոշեցին պահանջել պետութենէն որ անմիջապէս եւ ամբողջութեամբ գրաւէ դրամատուները: Բանթողները յանձն կ'առնեն իրենց պաշտօնը շարունակել պետութեան, բայց ո՛չ դրամատուներու տնօրէններուն ձեռքին տակ, մինչեւ որ կատարեալ գոհացում ստանան: Նոյնպէս որոշեցին կռիւը շարունակել մինչեւ վերջ:

Բանթողներու թիւը կը հասնի 23,000ի և գործադուլը երեք շաբաթէ ի վեր կը շարունակուի: Կացութիւնը վրդովիչ համեմատութիւններ առած է: Փարիզի քաղաքապետական ժողովի անդամներէն պ. Ռէմոն Լօրան նախագահութեան ուղղուած նամակով մը կը պահանջէ անյապաղ գումարել քաղաքապետական ժողովի եւ ընդհ. ժողովի գործադիր մարմինները եւ միջոցներ ձեռք առնել, վերջ տալու համար վիճակի մը որ կը ջլատէ առեւտրական կեանքը եւ անգործութեան կը դատապարտէ քաղաքի բնակչութեան կարեւոր մէկ մասը:

Միւս կողմէ կրօնաւորներն ալ կը պաշտպանեն բանթողները: Մարսիլիոյ, Ֆրէժիւսի եւ Թուլոնի եպիսկոպոսներէն յետոյ, առջի օր ալ Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Տիւպուա բանթողներուն ուղղուած նամակով մը կ'ըսէ. «արդար է որ պաշտօնեան, ինչպէս գործաւորը, օրուան ապրուստին անհրաժեշտ վարձքը ստանան. լաւ է որ այս պայքարը շուտով վերջ գտնէ:»

Գաւառներու մէջ ալ կացութիւնը նոյնն է: Մարսիլիոյ մէջ գործադուլը կը շարունակուի արդէն մէկ ամիսէ ի վեր: Առջի օր բանթողները Սօսիէթէ Ժէնէրալի առջեւ մեծ ցոյց մը կազմակերպեցին եւ մասնաճիւղի մը վրայ յարձակելով վնասներ պատճառեցին: Ոստիկանութեան հետ ընդհարում տեղի ունեցաւ եւ ոստիկան մը վիրաւորուեցաւ: Երէկ հինգշաբթի, ամբողջ Մարսիլիոյ մէջ 24 ժամուան համար ընդհանուր գործադուլ տեղի ունեցաւ՝ համերաշխութեան համար: Թրամուէյներն ալ չբանեցան: Միայն կազի բանուորները չմասնակցեցան գործադուլին:

Վերջին Մահապատիժները

Գրած էինք թէ «Բարեկարգիչ Ազանդ»ին անդամներէն 11 հոգի մահուան դատապարտուած են.— Ասոնք են Ֆիստօլճի Նիհատ, Նուրի, Օսման Տավէր, Հաճի Նագիլ, Արապ Ասըմ, Էրթօղրուլ Շաքիր, կառավար Խրիսթաքի, Ըսմէթ, Պուրունսուզ Թէվֆիք, երբեմնի ներքին նախարար Մէհմէտ Ալիի եղբայրը Քէմալ, (Նախկ. թաղապ տնօրէն Եէնի գիւղի) եւ Ռումանացի Խալիլ:

Հինգ, տասը եւ տասնըհինգական տարի թիապարտութեան դատապարտուած են ձինճի Հօճա. Հօճա Ահմէտ Ռասըմ, Ավնի Րատի, պատ. նախարարութեան խորհրդական Պէհզատ, Իսկէնտէր Ֆախրի, նախկին կեդր. հրամանատար Սաֆվէթ եւ Իսմայիլ Հագգը էֆ.ները: 19 հոգի անպարտ արձակուած են:

Մուսթաֆա Քէմալ անձամբ նամակ մը գրելով պատերազմական ատեանին, ներում խնդրած է Լութֆի Ֆիքրի պէյի համար:

Լքեալ գոյքերու աւարը

Նախապէս տրուած որոշման մը համաձայն, փախստական անձերու ընտանիքները կամ ազգականները կրնային բնակիլ լքեալ տան մը մէջ, պայմանաւ որ անոնք մէկէ աւելի ըլլային:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ որոշուած է ծախել նաեւ այդ կարգի տուները: Միայն թէ, բնակողները պիտի կրնան մնալ մինչեւ որ տունը ծախուի:

Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, Պոլսոյ նահանգին մէջ գտնուած լքեալ գոյքերու արժէքն է եօթը միլիոն ոսկի:

Վերջերս ինը յանձնախումբեր կազմուած էին գաղթականներէ և Տէֆթէրտարութեան պաշտօնեաներէն, լքեալ գոյքերը «երեւան հանելու» համար Պոլսոյ, Բերայի եւ Սկիւտարի մէջ: Հաստատուած ըլլալով որ այս յանձնախումբերը շատ ապօրինութիւններ գործած են, որոշուեր է լուծել զանոնք: Այսուհետեւ մուհաճիրներ չպիտի գտնուին լքեալ գոյք փնտռող յանձնախումբերուն մէջ:

Ընկերվարականները չեն մասնակցիր

Ֆրանսայի ընկերվարականներու ընդհ. ժողովը, որ վերջացաւ քանի մը օր առաջ, 539ի դէմ 2210 ձայնով որոշեց չմասնակցիլ իշխանութեան, բայց ի հարկին ուժ տալ իսկապէս ձախ դահլիճի մը: Այս առթիւ դատապարտուեցաւ կառավարութեան Մարոքի քաղաքականութիւնը: Կուսակցութեան յայտնի անդամներէն Վառէն, որ ընդունած Հնդկաչինի նահանգապետութեան պաշտօնը, առանց իր ընկերներուն հաւանութեան, հրաժարած նկատուեցաւ:

(Լուրերու շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՊԶՏԻԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԵԾ ՏՕՆԸ

ՊԵԼԺ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԸ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն) Պրիւքսէլ, 18 Օգոստ.

Օտարականը որ պիտի ուզէր առաջին անգամ Պելժիա այցելել, օգոստոս 15ի պատմական օրէն աւելի յարմարագոյնը չէր կրնար ընտրել, ճշգրիտ գաղափար մը կազմելու համար Պելժ աշխատաւորութեան կազմակերպական ուժի մասին։

Այդ օրը կուսակցութիւնը կը տօնէր իր հիմնարկութեան քառասնամեակը. կը տօնէր երկարատեւ ու դժուարին պայքարով ձեռք բերուած իր նուաճումներուն յաղթանակը իր պարզութեան մէջ այնքան մեծվայելուչ՝ և պատկառազդու, որ օտարականին համար կարելի չէր զսպել իր հիացումն ու յուզումը, այս փոքրիկ ժողովուրդի կենսունակութեան և համերաշխական ոգիին հանդէպ։

Առաւօտ կանուխ, կայարանը ուր կը հասնինք, արդէն կը պարզէ անօրինակ ոգեւորութեան մը պատկերը։ Երկրին ամէն ծայրերէն կը հասնին անհամար դանգուածներ, այր, կին թէ մանուկ, պճնած իրենց կուրծքը կարմիր զարդանշաններով, խայտաբղէտ բազմութիւն մը ամէն տեսակ գործաւորներու աշխատանքի տարազներով, և զինուած ամէն մէկը իր արհեստին գործիքներովը. կիները իրենց թեւին տակ ունին առաւօտեան նախաճաշը, զոր ժամանակ չեն ունեցած լրացնելու, ինչպէս նաեւ ցերեկուանը զոր պիտի լափեն ոտքի վրայ, խճողուած գարեջրատունի մը մէկ անկիւնը։ Ամենաչնչին գիւղը իր գաւառական արհեստակցական կազմերով փութացած է մասնակցիլ այս հսկայական ցոյցին, և անոնց ամէն մէկը հետն ունի իր նուագախումբը, իր մանուկներու եւ պատանիներու միութիւնները, մարմնակրթական խումբերը, և որոնց ամբողջութիւնը ցոյց կուտայ կուսակցութեան կատարած վիթխարի աշխատանքը այս աշխատող բազմութեան կեանքի պայմաններուն բարելաւման դժուարին գործին մէջ։

Քիչ ետքը անոնք հիանալի կարգապահութեամբ մը պիտի դասաւորուին ու պիտի շրջին մայրաքաղաքին լայն պողոտաներուն մէջ, ապացուցանելու համար միութեան կենդանի և ցնցող օրինակ մը, ապացուցանելու համար իրենց ինքնավստահութիւնը, և այն հաւատքը որ իրենցն է միայն։

Ու մենք օտարականներս, տեսնելով անոնց անցքը հանդարտ ու խաղաղ, չենք կրնար չմտածել զիրենք ոգեւորող գաղափարին վրայ, զիրենք միացնող անտեսանելի ուժին վրայ, ու զիրենք վարող գործիչներուն կամքին ու տոկունութեան վրայ։ Վայրկեանը այն չէ որ կարելի ըլլայ վերլուծել այս ընկերային հոսանքին ամբողջ սկզբունքներն ու տեսութիւնները։ Բաւական է մտաբերել թէ ինչքա՛ն դժնդակ է անոնց մղած պայքարը, ինչպիսի՜ խոչընդոտներ ունին յաղթահարելու և ինչքա՛ն ծանր զոհաբերութեանց ենթակայ են իրենց իտէալին հետապնդման մէջ։

Ու իրաւ ալ այս մտածումով միայն կը տեսնենք ողողուած Պրիւքսէլի քառապատկուած բնակչութիւնը, ոտքի վրայ, 12 ժամ շարունակ. իբրեւ մէկ սիրտ ու մէկ մարմին կ'ալեծփի ու կը հրճուի ի տես այս անվերջանալի անցքին ուր ցուցադրութեան մէջ են — իրենց կեանքը օրն ի բուն տառապելու և արդիւնաբերելու նուիրած — երիտասարդ պատանիներու կազմուած բազուկները և մանկամարդուհիներու արդուզարդ և այծնուփ կուրծքերը։ Կը հրճուի ու կը ծափահարէ անոնց փառքի այս տօնը, կը մասնակցի անոնց ցնծութեան, անոնց երգերուն, ու կ'արտասուէ իր յուզումէն, ի տես «անտառ»ին 4000է աւելի դրօշակներուն որոնց ամէն մէկը պայքար մը և յաղթանակ մը կը մարմնացնէ։

Ինչպիսի՜ օրինակելի դաս, միաբանութեան և համերաշխութեան՝ մեզի համար։

***

Հանդիսութիւնները սկսան ժամը 10ին։ Հիմը դրուեցաւ Թանգարանի մը՝ նուիրուած Պելժ Ընկերվարական Կուսակցութեան պատմութեանը։ Այս առթիւ խօսեցաւ Գիտութեանց և Արուեստներու Նախարար Գ. Հիւյսմանս։ Ժամը 11ին բացումը կատարուեցաւ այն յիշատակատախտակներուն որոնք քանդակուած էին համեստ շէնքի մը ճակատը, հոն ուր 40 տարի առաջ Պելժ Ընկերվ. Կուսակցութիւնը հիմնուեցաւ։ Բոլոր երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւնները կը մասնակցէին իրենց ներկայացուցիչներով ինչպէս և Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, յանձին ընկ. Ա. Ջամալեանի։

Ժամը 1ին սկսաւ մեծ տողանցքը որ տեւեց անընդհատ 3 ժամ, ծովածաւալ ժողովուրդի ներկայութեան, նպաստաւորուած գեղեցիկ արեւով մը, որ կը բազմապատկէր օրուան զուարթ տրամադրութիւնը առանց այն ալ արդէն խիտ ուժովցած կայտառ նուագախումբերու ծիծաղկոտ կանչերուն տակ։

Պրիւքսէլի ամէնէն ինքնատիպ այցելավայրերէն մին «Grand'Palace»ը որ կը ներկայացնէ քառանկիւն տարածութիւն մը, չորս կողմերով պատնէշուած Ֆլաման ճարտարապետութիւնը յատկանշող ոսկեվառ շէնքերու ճակատներով։ Անոնց մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է քաղաքապետարանը իր սլացիկ աշտարակովը։ Այս հրապարակին վրայ պարզուեցաւ ամենէն ակնախտիղ ու եզական տեսարաններէն, երբ տասնեակ հազարներով ցուցարարները իրենց անցքը լրացնելէ ետք եկան խիտ շարքերով լեցնելու հրապարակը, լսելու օրուան հրապարակախօսները և երաժշտախումբերը։ Ժողովուրդը մնաց խիտ առ խիտ կոյտնակի մերձաւոր փողոցներուն մէջ ուր հաստատուած էին բազմաթիւ հեռախօս փողեր (haut-parleur)։ Հրապարակին մէկ անկիւնը բեմի մը վրայ տեղ գրաւած էին հազարի մօտ երգիչներ երաժշտախմբի ընկերակցութեամբ։ Խօսեցան Ընկերվ. Միջազգայինի նախագահ և պելժ արտաքին գործերու Նախարար Վանտերվէլտ, ինչպէս նաեւ Միջազգայինի ներկայացուցիչ եւ Անգլիոյ նախկին Ներքին Նախարար Հէնտէրսըն։ Շնորհիւ հեռախօս փողերու բիւրաւոր ժողովուրդ կրցան ունկնդրել այս ճառախօսները ինչպէս նաեւ Թիլքէն Սերվէի երգած «Էնթերնասիոնալ»ը իր անօրինակ փոթորիկ յարոյց և որուն յանկերգներուն ձայնակցեցաւ փողոցէ փողոց տարածուած ժողովուրդը որպէս թէ մէկ հոգի եղած ըլլար, ինքնաբերաբար այնքան ճիշդ համաչափութեամբ մը, որքան չպիտի յաջողէր ձեռք բերել աշխարհի մեծագոյն նուագապետը։

Հանդիսութիւնները շարունակուեցան ժամը 8էն մինչեւ 10 Maison du Peupleի սրահներուն մէջ, ուր ընտիր երաժշտական բաժնի մը հետ մէջ ընդ մէջ խօսեցան մէկէ աւելի ճառախօսներ մէկը միւսէն աւելի խանդավառ։ Այս առթիւ յուզիչ էր հանդիսատես ըլլալ բաշխման զգանշաններուն, որոնք տրուեցան կուսակցութեան հիմնադիրներէն 25 վաստակաւորներու, տարիներու բեռան տակ կքած պեւոր ծերունիներ ամէնքն ալ։

Երջանի՛կ ծերունիներ։ Ո՞ւր են մեր վեթերանները, ինչպէ՞ս եղաւ անոնց վախճանը։

***

Այս օրուան տօնակատարութիւնը միանգամայն եղաւ նշանակալից ցոյց մը հանդէպ երկրին միւս երկու կուսակցութեանց, որոնք չունենալով ոչ նոյն կազմակերպական կարգապահութիւնը և ոչ ալ անոնց գաղափարականին վեհութիւնը, տարուէ տարի, տեղի տալու վրայ են Պելժ ընկերվարականներու կատարած մեթոտիկ նուաճումներուն առջեւ և հեռու չէ թուիր այն օրը երբ այս վերջինները պիտի դառնան կացութեան տէրը իրենց երկրին մէջ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն)

Վիեննա, 18 Օգոստ.

Միապետական խմորումներու և ազգայնական կիրքերու այս շրջանին, Վիեննայի մէջ կը գումարուին երկու խորհրդաժողովներ. երկուքն ալ ընկերվարական, երկուքն ալ Աւստրիոյ Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան պաշտպանութեան տակ առնուած։

Մէկը Պօալ-Սիոնականներու հրեայ ընկերվարական բանուորներու դաշնակցութեան խորհրդաժողովն է, միւսը Միջազգային էսպէրանտիստ ընկերվարական բանուորներու 5րդ համագումարը։

Հակառակ հակէնկրէոյցներու (գերման ազգայնականներու) սպառնալիքներուն, հրեայ ընկերվարականները անտարբեր, շատ հանգիստ գումարեցին իրենց խորհրդաժողովի նիստերը։ (Հեռագիրը հաղորդեց թէ ծանր դէպքեր պատահած և բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են։)

Բոլոր երկիրներու Պօալ-Սիոնական կազմակերպութիւնները ղրկեր էին իրենց պատգամաւորները։ Ոստիկաններ և պահակներ կը պաշտպանէին ժողովասրահը։

Խորհրդաժողովի հիմնական օրակարգը կը կազմէր Պաղեստինի բանուորական կազմակերպութեան խնդիրը, արաբ ու հրեայ բանուորներու համագործակցութիւնը։ Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին, հրեայ ընկերվարական կազմակերպութեան մասնակցութիւնը մօտ օրերս գումարուելիք Սիոնական 14րդ համագումարին, ինչպէս և Մարսէյլի ընկերվ. ժողովին և ուրիշ ընթացիկ խնդիրներ։

Խորհրդաժողովին կը մասնակցէին հրեայ ականաւոր ընկերվարական գործիչներ։ Ողջոյնի խօսքեր ըսուեցան Աւստրիոյ Սոցիալ-Դեմոկրատ կազմակերպութեան, քաղաքապետութեան և զանազան միութիւններու կողմէ։

Ուշագրաւը այն է որ այս խորհրդաժողովը գրաւած էր Վիեննայի քաղաքական շրջանակներուն ուշադրութիւնը։ Բոլորն ալ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին աշխատանքներուն. վարչապետը Տօքթ. Ռամէկն անգամ հրապարակ եկաւ, և յիշեցուց հրեայ կազմակերպութիւններուն ներկայ կառավարութեան ուղեգիծը Հրէաստանի հանդէպ։ Շեշտեց թէ Հրեաները իրենց ապագան ու տնտեսութիւնը պիտի կապեն իրենց նոր հայրենիքին՝ Պաղեստինի համար։

Կ'արժէ քանի մը քաղուածքներ ընել տեղեկագրէն։

Այսօր Պաղեստինի մէջ կան 18 հազար կազմակերպուած հրեայ բանուորներ, որոնք կուսակցութեան միջոցով ստացած են մօտ 9 հարիւր հազար եգիպտ. ոսկի, իբրեւ նպաստ — իրենց տնտեսութեան հիմքը դնելու։

Մինչեւ այժմ Պաղեստին գաղթած են մօտ 60 հազար Հրեաներ, սակայն Հրէաստանի մէջ կան միայն 180 հազար Հրեաներ մինչդեռ ամբողջ աշխարհի հրեաներու թիւը 14 միլիոնի կը հասնի։

Հրեաները կը սկսին կապուիլ հողին հետ. Պօալ-Սիոնականները օրն ի բուն կ'աշխատին այս ուղղութեամբ։

Ամենացաւոտ կէտը, Հրեաներու և Արաբներու յարաբերութեան խնդիրը վերջերս ոչ միայն կանոնաւորուեր, այլ եւ դարձեր է բարեկամական։ Հրեայ և Արաբ բանուորները կազմած են համադաշնակցութիւն, և երկու լեզուով թերթ մը կը հրատարակեն, թիւրիմացութիւնները հարթելու համար։ Պաղեստինի հրեայ պատգամաւորները շանթեր տեղացին անգլիական դրամապետութեան հասցէին։

Այս խորհրդաժողովին նպատակն էր ծառայել նոր հայրենիքի բանուորներուն, անոր տեղաւորման, տնտեսութեան վերականգման, համագործակցական միութիւններու (կօօպէրատիւներ) տարածման. ներգաղթի լուրջ կազմակերպման։

Պօլշեւիկներու մասին ոչ մէկ խօսք, միայն խորհրդաժողովը դէմ չէ, եթէ Ռուսաստան 50 հազար Հրեաներ ընդունի Ղրիմ։ Հրեայ ընկերվարականներն ալ կը հետաքրքրուին Պաղեստինի կազմակերպման խնդրով։ Դիտելի է որ այս շարժումը սերտօրէն կապուած է գերման ընկերվարական շարժումներու հետ, և անոնց անմիջական ղեկավարութեան տակ է որ տեղի կ'ունենայ։

***

Երկրորդ համաժողովը միջազգային ընկերվարական «էսպէրանտիստ» բանուորներուն ժողովն էր։ Կը մասնակցէին մօտ 20 երկիրներու էսպէրանտիստ բանուորական կազմակերպութիւններ, Ռուսաստանէն ալ կային երկու պատգամաւորներ։

Ժողովը այնքան չէր զբաղեր էսպէրանտօ միջազգային լեզուի գիտական խնդրով, որքան այդ լեզուի միջոցով ընկերվարական շարժումը խորացնելու բոլոր երկիրներուն մէջ, ընկերվարական գաղափարները մարսելի դարձնելու բանուորական լայն շրջանակներու։

Թէ ինչո՞ւ այս զոյգ խորհրդաժողովները թոյլատրուեցան Վիեննայի մէջ, մէկ պատճառը այն է որ կառավարութիւնը հակառակ է Աւստրիոյ հակահրէական եւ հակաընկերվարական շարժումներուն։ Երկրորդ կ'ուզէր իմանալ, թէ ի՞նչ է հրեայ ընկերվարականներու տրամադրութիւնը հանդէպ հրեայ գաղթականներուն, որոնցմէ բազմութիւններ կան Աւստրիոյ մէջ և օրէ օր կը տիրանան առեւտրական ասպարէզին. իսկ երրորդ, վերջերս նուազած է օտարներու մուտքը Վիեննա, ապրուստի սղութեան հետեւանքով։ Այս իրողութենէն մեծապէս կը տուժեն ժողովուրդը, պանդոկապետները և տանտէրները, ինչպէս և առեւտրականները։

Ուշագրաւը այն է որ հիւրանոցի տէրերը յատկապէս պատգամաւորութիւն ղրկեցին ոստիկանապետին, իմանալու թէ ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին ժողովներու ապահովութեան համար։

Դիտելի է որ միապետական կազմակերպութիւնները իրենց գործունէութեան ասպարէզ դարձուցած են այժմ գաւառները, — Թիրոլի շրջանը։ Այս առթիւ վախցողներ կան որ Թիրոլի դէպքերը դէշ ազդեն օտարներու վրայ, եւ դադրի այցելուներու թիւը։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ՕՖ ՍԱՅՏ»Ի ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Ֆութպոլի միջազգային դաշնակցութիւնը իր վերջին նիստին մէջ որոշ փոխել «օֆ սայտ»ի կանոնը, ընդունելով Սկովտիոյ ներկայացուցչին առաջարկը, որով փոխանակ երեք հոգի միայն երկու հոգի պիտի բաւէ «օֆ սայտ» չըլլալու համար։

Ահա բացատրութիւնը անոր րէնքին։

Հին օրէնքով «օֆ սայտ» չըլլա համար յառաջապահ մը պէտք էր ի դիմաց ունենալ երեք հակառակորդ, այսինքն բերդապահը և երկու յ պահ, առաջինը որ կը խաղայ բերդ մօտ և երկրորդը քիչ մը աւելի առաջ։ Երբ յառաջապահ մը ունենէր գտնուէր երկրորդ վերջապահի վրայ, «օֆ սայտ» կ'ըլլար։

Նոր օրէնքով, «օֆ սայտ» է յառաջապահը որ կ'անցնի առաջին ջապահը, և կամ անոր գծին վրայ գտնուի, այսինքն դիմացը ունի միայն երկու հակառակորդներ, յետսապահ և բերդապահը։ Կամ աւելի պարզ ըսելով առաջ «օֆ սայտ»ը երկու ջապահով կը բռնուէր, հիմա մէկ վերջապահով։

Սոյն օրէնքը շատ մեծ ազդ թիւն պիտի գործէ խաղին վրայ։ երբ վերջապահ մը տեսնէր որ իր ը վտանգի տակ է, և գնդակը կ'ան ամենէն առաջ գտնուող յառաջապահ մը, կամ մօտը յառաջապահ մը անմիջապէս կ'անցնէր դաշտ ձգելով սայտ»։ Դատաւորները կը սուլ կեցնել խաղը որ շատ կը տուէ։

Ստորեւ կուտամ «Սփորթինկ-Լայ (Անգլիոյ սփորթի ամենէն թերթ ֆութպոլի քննադատի կարծիքը «օֆ սայտ»ի նոր օրէնքի մասին։

— «Նոր օրէնքի հնարիչները բացան այն կէտին վրայ որ, «օֆ սայտ»ի պատճառաւ խաղը կը կենար, մինչ նոր օրէնքը տրեր վերջապահները շահագործել սայտ»ի օրէնքը՝ առաջ անցնելով։

Իմ կարծիքովս ուրիշ առաւ թիւն մըն ալ կուտայ նոր օրէնքը առաջապահներուն, որոնք չպիտի կամ ջղայնանան վերջապահներու ղէն, կամ ռազմախաղէն որոնք պօլ խաղալու, կամ խաղ մ տեղ կը ծանրանային «օֆ սայտ» ղալու վրայ։

Հին օրէնքի հնարիչները և տաքամները, կ'ըսէին և կ'ըսեն վերջապահները խելացի կ'ըլլան և առաջապահները ոչ. նոր օրէնքով վերջապահները պիտի ապացուց այդ առակը. շուտով պիտի տեսնեն եթէ չեն ուզեր թողուլ հակառա կոլ ընել. պէտք է աշխատին «օֆ սայտ»ը բանել, այլ իգործ դնել ճարպիկութիւնը չձգելու որ հ կորդը խաղայ կամ բան տայ։

Շատեր կ'ըսեն թէ նոր օր յառաջապահները պիտի օգտագործեն րագութիւնը և թէ խումբերը նակ յառաջապահ խաղացող sprinter արագավազ մարզիկներ տի կազմեն «ֆօրվըրտ»ի գիծը, դժուար է հաստատել և պնդել տեսակէտին վրայ։ Բայց կը որ վերջապահներ կան, որոնք ջանքով, — նախկինէն աւելի աշխատանքով կրնան արգիլել գործունէութիւնը։

Միջնապահներու (հաֆ պէք) միշտ յառաջապահներու գծին հետ գործակցի և օգնէ անոր։ Միջնա ները պէտք է օրինակէն Վ. Վէս (անգլիական ազգային և Պրիստըլ խումբերու համբաւաւոր հաֆպէքը) թօտը, որ գրեթէ միշտ յաւելուած «պէք» մըն էր։

Վերջապէս նոր օրէնքով խաղը աւելի պիտի բարւոքի եւ պիտի դիտենք ֆութպոլի իրական խաղեր եւ ոչ թէ «օֆ սայտի»։

Որ Թիմայ հայ ֆութպոլիստներուն իրենց փորձերը կատարել նոր օրէնքով, մրցումներու բացումէն առաջ։ Նոր օրէնքը պարզ է եւ դիւրահասկնալի, մեր վերապահները ընտրենք խաղէ հասկցող եւ հակառակորդին յառաջապահի խաղ չգձող ֆութպոլիստները։

Հ. Թ.

Ձայներ գաւառներէն

ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՐԷՕԹԻ ՄԷՋ

Այս գաւառը կը գտնուի Սէն Շամոնի հիւսիսային կողմը, ութը քիլօմէթր հեռաւորութեան վրայ։ Կան բաւական Հայեր, ամուսնացած եւ ամուրի՝ հակառակ իրենց թիւին եւ երկար ատենուայ բնակութեան, մինչեւ հիմա ո եւ է կազմակերպութիւն չունին եւ բոլորովին զրկուած են ազգային կեանքէ։ Այս տեղի հայութիւնը բոլորովին մոռցուած է նոյնպէս մեր մամուլին մէջ։ Եթէ այսօր սեւէ գաղթ տեղի ունենայ դէպի երկիր, այս գաւառի հայութիւնը հօս պիտի մնայ, որովհետեւ արտաքին աշխարհին հետ կապ չունի ..

Չմոռնամ յիշել որ անգործ չկայ. եւ Հայերը լաւ ընդունելութիւն գտած են գործարաններու եւ թէ ժողովուրդին մէջ, շնորհիւ իրենց աշխատասիրութեան։ Ցաջորդով կուտամ վիճակագրական տեղեկութիւններ։

Ե. ԵՐԳՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Քասթէլ Սարազէնէն կը գրեն մեզի.— Օգոստոս 15ին. Թումա Թումանեան 20-21 տարեկան, իր վեց ընկերներուն հետ Կարոնի ափը կ'երթայ ձուկ որսալու, իր հարսնիքին համար, որ տեղի պիտի ունենար կիրակի օր։ Ընկերները գետը կը նետուին, թէեւ կանոնաւոր լողալ չգիտէին. Պ. Թումանեան ալ ցատկեց մէկ ու կէս մէթր հեռաւորութեամբ, կը ցատկէ գետին մէջ եւ կը սուզի։ Երկու հայրենակիցներ կը տեսնեն վտանգը, բայց չեն կրնար հասնիլ։ Պ. Պօղոս Պալապանեան օգնութեան կը հասնի ուրիշ վտանգուած ընկերոջ մը եւ կը յաջողի պատանի մը ծայրով ազատել. իսկ Թումանեան մինակ մնացած ըլլալով, կը խեղդուի։ Ջուրը ժամ յետոյ ոստիկաններու միջոցաւ տարաբախտ երիտասարդին դիակը գտնուեցաւ։

Կիրակի օր, փոխանակ հարսնիքի իր յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, մասնակցութեամբ ազակիր հայրենակիցներու։ Դագաղը ծածկուած էր հայկական եռագոյնով, իսկ ծաղկեպսակներ ղրկած էին պարագաներն եւ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէն։

Գարակէօզեան Հոմը

Լա Կօշինիեր

Հ. Գարակէօզեան Հոմը, իր անարմուկ մեկուսացումին մէջ կը շարունակէ ըլլալ հայաստանեայց պզտիկ փեթակ մը՝ Ֆրանսայի ասպնջական պարտէզին ծոցը։ Բայց Հոմը չի բաւականանար՝ լոկ ընտանեկան պատսպարան մը հանդիսանալով՝ դպրոցի ձեւին տակ։ Շրջապատուած միջավայրով մը ուր ոչ մէկ հայկական շփում կայ, անիկա ջանադիր է իր սաներուն ցեղային դիմագծութիւնը անեղծ պահելու այս երկրին մէջ։ Հոմը ունի սիրուն մատուռ մը՝ իր չքեղ դըղեակին յարակից, մատուռ մը ուր երբեմն զգուշին էր որ կ'երթար աղօթելու Ave Mariaի մեղեդիներով եւ ուր այսօր կը հնչէ «Առաւօտ Լուսոյ»ն կամ «Յէ՛ր Ողորմեա՛»ն հայ որբերու շուրթերէն, միենոյն թաւշապատ աթոռներուն առջեւ...։ Օգոստ. 16ի կիրակին այդ մատուռին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ։ Շաբաթ երեկոյէ՝ կիրամուտքի «Լոյս Զուարթ»ը, «Եկեայէ» ու նաեւ տղոց խոստովանանքը եւ պատշաճ խրատական մը՝ Բոյեան քհնյ-ի կողմէ, որ յատկապէս հրաւիրուած էր եւ որ պատարագեց կիրակի առաւօտուն,— հայկական ծէսով առաջին պատարագը նոյն մատուռին մէջ։ Երգեցողութիւնը, երկձայն, բուռ Կոմիտաս վրդ ի կը վարէր ծանօթ ուսուցիչ Պ. Գանճեան, Հոմի այցելու դպրապետ ու հայ երգերու դասատուն։ Յետոյ եկեղեցիին օծումը, վէմ քարի զետեղում, Աստուածածնի առթիւ խաղողի աւանդական օրհնութիւն, յետոյ տղոց հաղորդութիւն եւ յետոյ աղօթք՝ վաղամեռիկ հաւըրտի յիշատակին։ Եւ այս բոլորին հետ՝ տրտմալեւու եղանակները մեր նախահայրերուն.

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՔՐԷՕԶՈՅԻ ՄԷՋ

Քրէօզօ Փարիզէն երկաթուղիով ութը ժամ է։ Քաղաքը հաստատուած է երկու բլուրներուն վրայ։ Իսկ ձորի մը մէջ հաստատուած է Շնայտէր Եղբարց եւ Ընկերութեան հռչակաւոր երկաթի գործարանը։

Իզմիրի աղէտէն վերջ, քանի մը հայ երիտասարդներ Մարսիլիայէն հոս կը փոխադրուին եւ իբրեւ գործաւոր կ'ընդունուին գործարանի տնօրէնութեան կողմէ։ Անիկա հիմը կ'ըլլայ, եւ տարի մը վերջ փոքրիկ հայ գաղթականութիւն մը կը հաստատուի Քրէօզոյի մէջ։

Այժմ գործարանին մէջ կ'աշխատին 160 հայ գործաւորներ։ Ընդհ. տնօրէնութիւնը եւ բարձրագոյն պաշտօնէութիւնը գոհ են Հայերու աշխատասիրութենէն եւ օրինապահութենէն, եւ յաճախ գնահատութեան կ'արժանանանք մեր ջանասիրութեան եւ յարատեւ ու տոկուն աշխատութեանը համար։

Ընդհանուր Հայերու թիւն է, մեծ եւ փոքր 350—400, ընդհանրապէս Պոլսոյ մօտիկ գաւառներէն են, եւ քանի մը երիտասարդներ ալ Պոլսէն. Հայաստանի ներքին գաւառներէն հազիւ 10—15 երիտասարդներ կան, ամուրի։

Դպրոց յաճախելու տարիքէն ունինք 40–50 երկսեռ մանուկներ, որոնց շատերը ֆրանսական վարժարաններ կը յաճախեն ձրիաբար։

Վերջերս Ցանաստանէն հոս փոխադրուած հայ գործաւորի մը միջոցաւ, որ վարպետ է գորգագործութեան արհեստին մէջ, ֆրանսացի վաճառականի մը աջակցութեամբ գորգագործութեան արհեստանոց մը բացուեցաւ, հինգ սեզեան միայն առ այժմ, ուր կ'աշխատին վերը յիշուած արհեստաւոր Պ. Սիմոնի առաջնորդութեամբ 10—15 հայ կիներ եւ աղջիկներ։ Ցայս կայ այս արհեստանոցը ալ աւելի ընդարձակելու։

Ազգային միութեան կազմակերպութիւն յարդ գոյութիւն չունի հոս։

Այս կիրակի օր, հարսնիք մը տեղի ունեցաւ յատինական պսակով. փեսան էր Պ. Գարեգին Պետրոսեան եւ հարսը Օր. Սրբուհի Մարտիրոսեան, բնիկ Նայլը Խանցի։

Հարսնիքի տէրերը իրենց բարեկամներու միջոցաւ նախապէս կը բանակցին Լիոնի հայ քահանային հետ, որպէս զի հայկական պսակով տեղի ունենայ ամուսնութիւնը, բայց քահանան 300 ֆրանք կը պահանջէ եւ պայման կը դնէ շաբթու մէջ օր մը եւ ոչ թէ կիրակի, ինչպէս նաեւ զանազան առարկութիւններ եւ դժուարութիւններ, այնպէս որ հարսնիքի տէրերը կը ստիպուին լատինական պսակով կատարել հարսնիքը։

Քրէօզոյի քանի մը հայ երիտասարդներ, Սամաթիոյ «Մասիս» նուագախումբէն ՊՊ. Յակոբ Փէշտիմալճեան, Հայկ Ալեքսանեան, Հայկ Ճամճեան եւ Ներսէս կը մասնակցին Շնայտէրի գործարանին նուագախումբին, որոնց պետը շատ գոհ է անոնց երաժշտական կարողութենէն եւ ընդունակութենէն։

ԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք Ֆրանսայի մեր թղթակիցներէն եւ աշխատակիցներէն.—

1. Կարելի եղածին չափ քիչ տեղ տալ տեղական վէճերու։

2. Փաստացի տեղեկութիւններ թիւեր եւ իրողութիւններ հաղորդել իւրաքանչիւր շրջանի հայկական կեանքի մասին, առանց խճողելու խորհրդածութիւններով

3. Ձեռագիրները գրել մէկ էջի վրայ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուսերէն «Վօզրօժտենիէ» (Վերածնութիւն) թերթը, որ Փարիզ կը հրատարակուի, նոր մանրամասնութիւններ կուտայ Փեթրոկրատի մէջ անցեալ Յուլիսին տեղի ունեցած գնդակահարումներու մասին։ Սպաննուածներուն մէջ կան քանի մը կիներ ալ։ Ձահերուն թիւը կը հասնի 70ի, որոնց 18 հոգին գնդակահարուած են Յուլիս 2ին, մնացածը 9ին։ Որոշումը արուեր է Մոսկուայէն, այն պահուն երբ տեղեկութիւն հասեր է Լոնտոնէն թէ անգլիական կառավարութիւնը պիտի խզէ իր յարաբերութիւնները Խորհրդային Միութեան հետ։ Դիակները չեն յանձնուած ազգականներուն։

Այս գնդակահարումները մեծ տպաւորութիւն ձգած են դիւանագիտական շրջանակներուն վրայ։ Այս առթիւ կը հաղորդեն հետեւեալ պատմութիւնը.— Դիւանագիտական մարմինը հրաժեշտի ճաշ կուտար ի պատիւ Դանիական ընդհանուր հիւպատոսին։ Ներկաներուն մէջ էր նաեւ արտաքին գործոց ժողովրդական կոմիսարի ներկայացուցիչ Վայնշտէյնը։ Սկանտինաւեան պետութեան մը ներկայացուցիչը, որ նոր իմացած էր այդ գնդակահարումները, կը խնդրէ Վայնշտէյնէն տալ անունները նոր զոհերուն։ Վերջինը կը պատասխանէ թէ բան մը չգիտեր։ Ներկաները չծածկեցին իրենց անվստահութիւնը եւ ազգամութիւնը։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՅԱՋՈՐԴ ԺՈՂՈՎԸ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Անդրկովկասեան գործադիր կոմիտէն որոշած է իր հերթական նստաշրջանը գումարել սեպտեմբերի կէսին, Երեւանի մէջ։ Օրակարգի մէջ դրուած են հետեւեալ հարցերը.— Զեկուցում Հայաստանի կառավարութեան, Անդրկովկասի տնտեսական վիճակը, Անդրկովկասի գիւղացիական տնտեսութեան բարելաւման միջոցներ, Անդրկովկասի 1925-26 նախահաշիւը, Անդրկովկասեան սահմանադրութեան լրացումներ։ Անդրկովկասի գործկոմի քարտուղար Շահվերտեանը մեկնած է Երեւան, կարգադրելու համար կարգ մը գործնական խնդիրներ։

ՑՈՐԵԱՆ՝ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

1925-26 տարւոյ համար որոշուած է Վրաստան ղրկել 611 վակոն ցորեան, Ատրպէյճան 900 վակոն, Հայաստան 198 վակոն, Նախիջեւան՝ 51 վակոն։

Կարդացէք եւ տարածեցէք

"ՅԱՌԱՋ,,Ը

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ԱՆՏԷՐ ՄԱՀ..

Խմբագիր

Աստուածածնի տօնէն քանի մը օր առաջ, կեանք մը կը շիջէր Ժան Կուժօն փողոցէն անդին «Գօշէն» հիւանդանոցին մէջ։ 21 տարեկան որբի մը դագաղը կը յառաջանար, առանց աղօթքի եւ առանց յուղարկաւորի։

Երիտասարդը զգալով իր մահը, որ մը առաջ լուր կը ղրկէ ինծի, վերջին խօսքերը ընելու համար —«Ի՞նչ կը փափաքիս հարցուցի»։ — «Բան մը չեմ ուզեր ըսաւ, հոգիս լսելի ձայնովմը՝ միայն մինչեւ գերեզման գիս Տէր հայրով մը տարէք...»

Իրիկուան դէմ հիւանդանոցէն կ'իմացնեն մահուան գոյժը.

Անմիջապէս փութացի եւ ամէն բան կարգադրելէ յետոյ գացի եկեղեցի, ուղղակի Հայր Սուրբին...

— Քահանայ մը, Հայր Սուրբ, ծախքը ես պիտի տամ...

— Կ'ըլլայ զաւակս, անհոգ եղէք, կը ղրկեմ, տակաւ մեր պարտականութիւնն է։

Հետեւեալ օրը, ժամը երեքը կ'անցնի, բայց քահանայ չկայ։ Հիւանդանոցի կանոնագրին համեմատ մեզ կը ստիպեն որ ճամբայ ելլենք... Կը ներկայանամ տնօրէնին, խնդրելով որ կէս ժամ եւս մնանք, մինչեւ քահանային գալը։ Շատ բարի մարդ էր եւ սիրով ընդունեց մեր խնդրանքը։ Ժամը 4½ կ'անցնի, սակայն քահանայ չկայ. . Խեղճ երիտասարդին անշուք դագաղը առանց յուղարկաւորի եւ առանց տէրտէրի գերեզման դրինք «Ո՜վ հայր մեր» աղօթքը արտասանելով, փոսին վրայ...

Որո՞ւ բողոքեմ...

ՉԱՒԷՆ ՏԷՕՍԵԱՆ

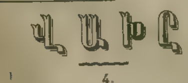
Ուրախութեամբ իմացայ թէ դպրոց մը եւ եկեղեցի մը պիտի շինուին Ալֆօրվիլի մէջ, ուր ստուար թուով հայրենակիցներ հաստատուած են։

Կը յուսամ թէ երկրորդ կարգի վրայ պէտք է գտնուի իմ բնակած գիւղս, Arnouville - les-Gonesses որ 200 տուն հայ բնակչութիւն ունի, գրեթէ ամէնն ալ 4—5 հոգիէ բաղկացած ընտանիքներ։ Ամէնուն ալ փափաքն է հայկական դպրոց եւ եկեղեցի մը տեսնել։ Մինչեւ այժմ կարելի չեղաւ որոշապէս գիտնալ թէ այդ ծրագրին գործադրութեան համար ինչ է եղած։ Եթէ կ'ուզենք ալլասերումէ փրկել մեր հայրենակիցները, պէտք է ժամ առաջ գործի ձեռնարկենք։ Մեր գիւղին մօտ կը գտնուին Sarcelle, St. Denis Pierretitte, Stains եւ Argentières գիւղերը ուր շատ մը հայ ընտանիքներ եւ մանուկներ կան։ Պէտք է պատրաստել միջոցները եւ աջակցիլ ամէն մէկ ձեռնարկի որ կը ձգտի կենդանի պահել հայ լեզուն եւ մշակոյթը։

Առնուվիլ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ պատմուածքներ

4.

Մենք լո՛ւռ կ'անցնում էինք։

Շամեանը մի վճռական շարժումով ձեռք զարկաւ ջութակին, տեղաւորեց այն պահարանում, հագաւ վերարկուն եւ մենք արդէն փողոցում էինք։

Անցնելով մէկ փողոցից միւսը, մենք պատահեցինք իմ վաղեմի ծանօթներից մէկին, որ գաւառական ուսուցիչ էր եւ գրքոյական գործերով քաղաք էր եկել։ Սովորական ձեւականութիւններից յետոյ, ուզում էի ծանօթացնել Շամեանին, բայց նա չկար։

— Ո՞վ է այդ տարօրինակ մարդն,— հարցրեց խօսակիցս։

— Ընկերս է։

— Անկիրթ է։

— Մարդ է։

— Այցելի՛ր ինձ։

— Եթէ ժամանակս ներէ։

— Ցտեսութիւն։

— Ցը...։

Կուչ եկած, ջութակը անութի տակ, Շամեանը, պատի շուքերով փայլող այծի պէս, գլխիկոր գնում էր։

— Սիրելի՛ս, գոնէ պատսպարելու համբերութիւնն ունեցիր,— ասացի ես, վերցնելով նրա տգետ թեւը։

— Ինչ ասաեմ, վարժապետին մէկն էլ այդ կըլլինէր։

— Ճանաչո՞ւմ ես նրան։

— Ջէ՛, փողկապը ծուռ՝ եւ վիզը կեղտոտ էր։

— Ջհա՛ւան ես։

— Թող կոչի՛ն... ամէն մէկին եթէ մտենանք, ծանօթանանք եւ ձեռքտանք, ի՞նչ դուրս կըգայ։

— Ուրիշներն էլ, քո մասին եթէ այդպէս խօսին։

— Հոգս չէ՛, մարդս պէտք առողջ լինի եւ միացած բոլոր բաները աւելորդ եւ յիմար են։

— Այնքան կասկածամիտ եւ վախկոտ ես, որ արդէն հագում ես։

— Այո՛, հագում եմ, ջութակս ծախելուց յետոյ, պիտի բժշկի դիմեմ։

— Մինչեւ ծախելը թոքախտից պիտի մեռնես.— կատակեցի ես։

— Խնդրում եմ, այդ անպիտան բառը մի արտասանել, գոնէ ասա «թոքակցաւ» կամ «կրծքի հիւանդութիւն»։

—Օ՛, սոսկալի հիւանդութիւն է թոքախտը,— դիտմամբ կրկնեցի ես։

Նա կարմրեց, քրտնեց եւ ջութակը կը ջարդէր, եթէ իսկոյն ներողութիւն չխնդրէի։

Ինչ ասես՝ արժէր նրա բարկութիւնը եւ արդար զայրոյթը։

Ես ամէն անգամ ծիծաղից արտասուում էի, երբ նա բարկանում էր երեխայի քմահաճոյքով, լալկան ձայնով եւ ձեռքերի ջղային եւ արագ շարժումներով։

Երկար թափառելուց յետոյ, վերջապէս մեզ յաջողուեց ջութակը ծախել կէս գնով։

Երբ հասանք երկու փողոցների անկիւնը, որտեղից պիտի գնայինք անկողնավաճառ խանութը, Շամեանը ճանապարհը ծռեց եւ առանց մի բառ արտասանելու ուղեւորեց դէպի տուն։

— Ո՞ւր ես գնում, ա՛յ տղայ։

— Բժշկի։

— Իսկ վերմա՞կ։

— Ի՞նչ արժէ վերմակ գնեմ, քանի որ առողջութեանս մասին որոշ բան չգիտեմ։

— Թո՛ղ կատակներդ, ի սէր Քրիստոսի, գիշերը մի քիչ մրսել ես, կ'անցնի, ի՞նչ բժիշկ, ի՞նչ դեղ, ի՞նչ դարման։

— Զարմանալի մարդ ես, քեզ հայերէնով ասում եմ, որ հիւանդ եմ, հիւանդ եւ հիւանդ, հասկանո՞ւմ ես։

Ես կուրծքս նայել պիտի տամ։

— «Վերմակը գնենք» յետոյ, բժիշկը չի փախչի։

— Բժշկին գնամ, յետոյ, վերմակը չի փախչի։

Ես համաձայնեցի։

Անխօս գնում էինք. ես մտքումս մեղադրում էի Շամեանին, բարկանում էի, երբ նրա տխրադէմ եւ քմահաճ արարքները միտքս էին գալիս, եւ արգահատում էի նրան, երբ տեսնում նրա վախը, կասկածը եւ թախծալի դէմքը։

Մենք կանգնեցինք բժշկի դռան առջեւ եւ Շամեանը սկսեց կարդալ ցուցանակը, մատները տանել բերելով տառերի վրայ։ Երբ հասաւ «առանձնապէս կրծքի» խօսքերին, նրա երեսի մազերը ցցուեցին նման այն մարդկանց, որոնք մի բանից խորապէս զգացւում են, կամ մրսում։

— Զգուելինե՛ր, դիտմամբ այդ խօսքերը ընդգծել են,— ասաց նա— բայց երեւում է որ այս բժիշկը շատ բարի եւ հոգեբան մարդ է, որ այդ հիւանդութեան անունը, որ «թ» տառով է սկսւում, չի ցանկացել գրել այս մահազդի վրայ։ Այո՛, այո՛, բժիշկների ցուցանակները մէկ-մէկ մահազդներ են։

Հիւանդների ընդունելութիւնները նոր սկսել էին, մեծ մասը հազում էր եւ զգուշութեան համար՝ թաշկինակը բերնին էր դնում։

«Յատակի վրայ չթքնել», «Հազալիս թաշկինակը բերնին բռնել»։

Այս ազդերի ընթերցումից յետոյ, Շամեանը մի քանի անգամ աչքով գնեց հիւանդների դէմքերը, նրանց նստուածքը եւ շարժումները, եւ կռանալով ականջիս՝ ասաց.

— Դուրս գնանք։

— Ինչո՞ւ։

Նա գլխով նշան արաց ու ես հետեւեցի նրան։

— Ի՞նչ կայ

— Չե՞ս զգում, ինչպէս ապականուած է ընդունարանի օդը։

— Ի՞նչ անենք ուրեմն։

— Դուրսը կը սպասենք, մինչեւ որ բոլորը կորչին գնան։

(վերջը՝ յաջորդով) ՌԷՆ

Սուրիոյ դէպքերը

Պէյրութէն Թայմզի թղթակիցը կը հեռագրէ.

Ճէպէլը Տիւրզիէն վիրաւորներու ժամանումը և կռիւներու մասին տարածուած չափազանցուած լուրերը Դամասկոսի մէջ առեղծեցին անախորժ կացութիւն մը, ինչ որ կարգ մը մոլեռանդներ շահագործեցին։ Ֆրանսացիներու կողմէ ձեռք առնուած միջոցները կացութիւնը բարւոքեցին և Դամասկոս շատ հանդարտ է հիմա. ոչ-իսլամներու մէջ առաջ եկած խուճապին պատճառաւ հրեայ և հայ բնակչութենէն մաս մը քաղաքէն դուրս ելաւ։

Ցամառ զրոյցներ կը շրջին Տիւրզիներու հետ հաշտութեան բանակցութեանց մասին. կ՚ըսուի թէ Տիւրզիները արդէն ազատ ձգած են հարիւր գերիներ, միւս կողմէ ֆրանսացիներն ալ տրամադիր են ազատ արձակել վտարուած պետերէն ոմանք և ազատ մուտքի հրաման տալ անոնց։ Միաժամանակ պատրաստութիւններ կը տեսնուին վճռական յարձակում մը կատարելու համար Տիւրզիներուն դէմ։ Տիւրզիներու կորուստը 2000 կը գնահատուի։ Դամասկոսի և Պէյրութի մէջ 400 ֆրանսացի վիրաւորներ կան։

—Անգլ. թերթերը գրած էին թէ Հալէպի մէջ ապստամբութիւն ծագած է, ֆրանս թերթերը կը հերքեն այս լուրը։

—Երուսաղէմէն Թայմզի ղրկուած հեռագիր մը կը հաղորդէ, որ Սուէտայի մէջ Տիւրզիներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ տեղի ունեցած է ընդհարում մը, որուն մէջ բազմաթիւ մարտիկներ սպաննուած են. ֆրանս. զինուորներ ղրկուած են դէպքի վայրը։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են։

Միւս կողմէ զօր. Սարայլի և Տիւրզիներու միջեւ բանակցութիւններ սկսած են, Տիւրզիները նախապէս պայման դրած էին ձերբակալուած ութը Տիւրզի պետերու ազատ արձակումը։ Ֆրանսացիները ընդունած ըլլալով այս պայմանը Տիւրզիները վերցուցած են Սուէտայի պաշարումը և ֆրանս. զինուորները Դամասկոս քաշուած են։

Զօր. Սարայլ հատուցում պահանջած է ըմբոստութեան ընթացքին սպաննուած ֆրանսացի զինուորներուն համար և առաջարկած է աւելցնել Սուէտայի պահակազօրքը։ Կառավարիչ Գարպիյէ պաշտօնանկ եղած և տեղը նշանակուած է հարիւրապետ Ռէնօ։

Անթել հեռագիրը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ ժողովը այս տարուան պիւտճէին մէջ կարեւոր գումար մը յատկացուցած ըլլալով Պոլսոյ և Էնկիւրիի մէջ անթել հեռագրի մեծ կայաններ հաստատելու համար, յիշեալ կայաններու շինութիւնը վերջերս աճուրդի դրուեցաւ։ Ամերիկեան, գերմանական, անգլիական, ֆրանսական և ռուսական ծանօթ տուներ մասնակցեցան աճուրդին և ի վերջոյ ընդունուեցան Ֆրանսայի անթել հեռագրի ընդհ. ընկերութեան ներկայացուցած պայմանները և առ այս անհրաժեշտ պայմանագրութիւնը կնքուելու վրայ է ներկայիս։

Էնկիւրիի կայանը պիտի ունենայ 250 քիլովաթնոց մեքենայ մը զոր պիտի բանեցնէ 600 ձիու ուժով մօթէօր մը։ 200 մեթր բարձրութեամբ վեց սիւներ ելեկտրական կոհակները պիտի հաղորդեն։ Ուժի կողմէ այս կայանը պիտի հաւասարի Եւրոպայի ամենէն մեծ կայաններուն։ Անթել հեռաձայնի համար 20 քիլօվաթնոց բաժին մը պիտի ունենայ, որ ձայն կամ երաժշտութիւն 1500 քիլոմեթրնոց շրջանակի մը վրայ պիտի կրնայ հաղորդել. այսինքն ճառ մը կամ նուագահանդէս մը պիտի կրնայ լաւ կերպով լսուիլ Թուրքիոյ ամէն կողմէն։ Այս կայանին շինութիւնը ըստ պայմանագրութեան 18 ամիսէն պիտի աւարտի։

Պոլսոյ կայանը պիտի կառուցուի նախկին Օսմանիէի կայանին տեղը, որուն շէնքերն ու սիւները պիտի օգտագործուին։ 25 քիլօվաթնոց երկու alternateurներ պիտի հայթայթեն անհրաժեշտ ելեկտրական ուժը։ Պոլսոյ կայանը եւս 20 քիլօվաթնոց հեռաձայնի բաժին պիտի ունենայ, բայց Պոլսոյ աւելի մօտիկ տեղ մը։ Պոլսոյ կայանը մէկ տարիէն պիտի շինուի։

Նաեւ միջադէպ մը եւս

Քանթօնի չինական իշխանութիւնները Ծովեզերեայ Նաւարկութեան նոր կանոնագիր հրատարակելով, կ՚արգիլեն անգլիական եւ ճարոնական նաւերու մուտքը։ Անգլ. ընդհ. հիւպատոսը հարցուցած է չինական կառավարութեան՝ թէ այս կարգադրութիւնը վերջնական է, որովհետեւ պատերազմի յայտարարութիւն կը նշանակէ։

Չինաստանի անգլ. դիւանագիտական ներկայացուցիչները լայն իրաւասութիւններ ստացած են ամէն պատահականութեան հանդէպ միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակները մտահոգ են։

Պուլկար նամակատարներու յարձակումը

Պուլկար Սոպրանիէյի նախագահ Թուլէֆ և փոխ նախագահ Վազօֆ առջի օր Նանդ Էլիզէի հրապարակէն կ՚անցնէին, երբ խումբ մը Պուլկար համայնավարներ յարձակելով խոշտանգեցին զիրենք։ Ոստիկանները վրայ հասնելով ձերբակալեցին յարձակողներէն երկուքը՝ Գորիս Թրաքեւսքի՝ կօշկակար և Ջախարէվ երկրագործուասնող։ Առաջինը Սօֆիայի մէջ 8 ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած, սակայն փախչելով Ֆրանսա ապաստանած էր։

Ոստիկանութիւնը այս առթիւ հետախուզութիւններ կատարեց կարգ մը կասկածելի Պուլկարներու բնակարանը և ձերբակալեց 17 հոգի։

Կ՚ըսուի թէ բոլորն ալ մասնակցած են յարձակումին։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ անոնք սահմանէն դուրս պիտի հանուին։

Ի՞նչպէս պիտի վճարէ Պելժիա

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացաւ Ամերիկայի եւ Պելժիոյ միջեւ, պարտքերու մասին։

Պայմանագրութեան համաձայն, Պելժիոյ պարտքերը բաժնուած են երկու մասերու. առաջինը՝ պատերազմական պարտք, 17 միլիոն տոլար, պիտի վճարուի 62 տարիէն, առանց տոկոսի. երկրորդը՝ պատերազմէն յետոյ կնքուած պարտք՝ 246 միլիոն տոլար, որուն տոկոսը պիտի հաշուեն 1922էն, փոխանակ 1919ի։ Այս ալ պիտի վճարուի 62 տարիէն, յառաջատուական տոկոսով, որ 3½ առ հարիւրի պիտի բարձրանայ տասներորդ տարին։

Կայծակ, հրդեհ եւ պայթում

Կրընօպլի ցուցահանդէսին տաղաւարներէն մէկուն վրայ առջի գիշեր կայծակ իյնալով հրդեհ առաջ բերաւ, որ ծաւալեցաւ և մոխիր դարձուց բազմաթիւ ուրիշ տաղաւարներ, ինչպէս օդանաւի, ինքնաշարժի, Լիոնի մետաքսեղէններու, ելեկտրական գործիքներու և ձեռնակաշիներու բաժինը։ Կորուստը 10 միլիոնէն աւելի կը հաշուուի։

— Նոյնպէս կայծակ իյնալով Պուժէի օդային կեդր. կայանին վրայ, հեռաձայնի թելերը քանդուեցան և քանի մը հոգի վիրաւորուեցան։

— Ամերիկեան «Մաք Քինաք» զբօսանաւին կաթսաները պայթեցան առջի օր Նիւ Փորթի առջեւ։ 700 ճամբորդներէն 200ը վիրաւորուեցան և 70ը մեռան։ Մօտերը գտնուող ամերիկեան նաւատորմը օգնութեան հասնելով ազատեց միւսները։

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

Բ. Էջին մէջ հաղորդած ենք դըժբախտ երիտասարդի մը եղերական մահը՝ Քասթել Սարազէնի մէջ։ Այս առթիւ ստացանք հետեւեալ մահազդը

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Մեկուսի Կոմիտէն և Քասթել Սարազէնի ենթակոմիտէն խորին վշտով կը ծանուցանեն մահը

ԸՆԿԵՐ ԹՈՒՄԱ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆԻ

որ զոհ գնաց ծանր արկածի մը, Օգոստոս 15ին։

Տէր և Տիկին Բարունակ Գումրուեանց գժբախտութիւնը ունեցած են կորսնցնելու իրենց մանչ զաւակը, մէկուկէս տարեկան։ Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, շաբաթ, 22 Օգոստոս, ժամը 9ին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՑԸ 1.60ի. — Ալիւրը աժանցած ըլլալով 30 Օգոստոսէն սկսեալ հացին քիլօն 1.65ի տեղ պիտի արժէ 1.60։

ՑՈՎԱՅԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պուա տը Պուլոնեի բուսաբանական պարտէզէն Ջիզի անուն յովազ մը փախած էր անցած օր սարսափի մատնելով շրջակայի բնակչութիւնը։ Առջի առաւօտ ամայի գիւղակի մը մէջ գտնուեցաւ վայրի կենդանին և ոստիկաններուն կողմէ հետապնդուելով սպաննուեցաւ։

Խմբագրութեան

Նամակատուփ

Շավիլ Գ. Կ.— Ձեր թերթը կը ղրկուի թիւ 2էն. առաքումը կը կանոնաւորուի շուտով։

Փարիզ Մ. Ղ.— Ձեր նոր հասցէին թերթ կը ղրկուի թիւ 7էն։

Մարսէյլ Ա. Ք.— Կը ղրկուի թիւ 7էն։

Սէն Շամոն Յ. Գ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

Պօյէն Ա. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք. թերթերը կը ղրկուին թիւ 7էն։

Փարիզ Թ. Մ.— Ղրկուեցաւ թիւ 1էն. խնդրուած հասցէն ներփակած ենք։

Փարիզ Ա. Գ.— Հասցէնիդ ճըշդեցինք։

Ռօման Մ. Գ.— Թիւ 8էն կը ղըրկուի ուզուած քանակութեամբ։

Փարիզ Վ. Տ. Մի.— Ստացանք 20 ֆրանք։

Փարիզ Մ. Գ.— Կարգադրեցինք ստանալնիդ անդրկացուցէք։

Փարիզ Վ. Յ.— Ղրկուած է թիւ 7էն։

Փարիզ Վ. Ա.— Ղրկուած է թիւ 1էն. ստացանք բաժնեգինը։

Փարիզ Ա. Թ.— Ստացանք 20 ֆրանք. կը ղրկուի թիւ 8էն։

Փարիզ Գ. Չ.— Ստացանք 40 ֆրանք։

Գրէօզօ Յ. Փ.— Թիւ 8էն կը ղըրկուի, 17 թուականով ձեր ուզած քանակութեամբ։

Պօյէն Մ. Գ.— Թիւ 8էն բարձրացուցինք։

Փարիզ Հ. Յ.— Ամերիկայի հասցէին ղրկուեցաւ թիւ 1էն։

Փարիզ Յ. Հ.— Ձեր յիշած գրութիւնը չենք ստացած։

Լիոն Յ. Գ.— Նամակ և դրամ չենք ստացած։

Ս. Ժիւլիէն Թ. Ն.— Ստացանք բաժնեգինը թիւ 9էն կը ղրկուի

Վալանս Ն. Մ.— Ձեր թերթը կը ղրկուի կանոնաւորաբար։

Մարսէյլ Ա. Ն.— Կը ղրկուի թիւ 5էն։

Բաժանորդներուն

Կարգ մը բաժանորդներէ գանգատներ կը ստանանք, թերթի յապաղման առթիւ։

Կը փութանք յայտարարել թէ՝ ամէն միջոց ձեռք առնուած է առաքումը կանոնաւորելու. համար։ Հասցէներու տպագրութիւնը կ՚աւարտի քանի մը օրէն, ինչ որ պիտի փութացնէ առաքումը։

Թերեւս աւելորդ չըլլար յիշեցնել թէ շատ մը յապաղումներ մեր կամքէն անկախ են, առ այժմ։ «Յառաջը» անխտրաբար ընդունելութեան գտաւ միայն կը խնդրուի որ քիչ մը համբերութիւն ունենան մեր ընթերցողները, որպէսզի կարենանք լրացնել բոլոր թերին դժուարութիւնները։

ԿՈՉ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակիցներուն

Կը փութանք յայտնել մեր թափառական հայրենակիցներուն և օտարազգի ազգակիցներուն որ Փարիզի մէջ խումբ մը Տրապիզոնցիներու ջանքերով կազմուած է «Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութիւն» մը (Տրապիզոն, Թիրէպօլու, Սամսոն, Կիրասոն, Օրտու եայլն)՝ նպատակ ունենալով օգնել իր տարաբախտ որբերուն և կարօտ հայրենակիցներուն՝ իր նիւթական հնարաւոր սահմաններուն մէջ, ուր որ ալ ըլլան անոնք, Եւրոպայի, Ամերիկայի թէ Խորհրդային երկիրներու մէջ։

Միութիւնս պիտի աշխատի իր բոլոր միջոցներով, ըլլալ կեդրոնական կապը աշխարհի չորս հովերուն ցրուած հայրենակիցներուն միջեւ։ Կը սիրենք յուսալ թէ բոլոր հայրենակիցները ընդառաջ պիտի երթան Միութեանս գործունէութեան և չպիտի խնայեն իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը այս գործի յաջողութեան համար։

Նամակներ եւ նուէրներ ղրկել հետեւեալ հասցէով։— Գ. Երուանդ Յարութիւնեան 21 Rue Cambon Paris (1er).

Ծան.— Կը խնդրուի բոլոր թերթերէն արտատպել այս կոչը։

ՅՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ վարժարանի շրջանաւարտ կամ թէ աւարտ սաներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ կարեւոր ու անյետաձգելի խորհրդակցութեան մը, որ պիտի տեղի ունենայ Օգոստոս 30ին, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ։ Կը խնդրուի իրարու լուր տալ։

Հ. Յ. Դ. «Կայծակ» Թաղային խումբի հերթական ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը՝ շաբաթ երեկոյ Օգոստ 22ին ծանօթ հաւաքատեղին

ՍԱԿԱՐԱՆ

18 Օգոստոս 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ	
Սթերլին	103.67
Տոլար	21.35
Մարք (ոսկի)	5,13
Թրքական թղթ.	12.50
Թրք. ոսկի	92.50
Մէճիտիյէ	9.20
Լէվա	15.80
Տրախմի	33
Լիր	77.15
Պելժ. ֆրանք	96.90
Զուիցր. ֆրանք	414.25
Ֆլորէնց	109.95

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ		
Քրէտի ֆոնսիէ I	1845	ֆր.
« « II	1240	«
« « III	1205	«
Ռումէլի երկթ.	102.78	«

Le Gérant: H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն } 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէք. մանրափոխ եւն. գրել Sch. Missakianի անունով

ԿԻՐԱԿԻ
23
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 10 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԹԻՉ ԳԼԱՆԸ

Բովանդակ աշխարհ վարակուած է թիւով, աններող աղգայնականութեամբ մը, որ կը զարգանայ ու կը սաստկանայ, հացի կռիւին հետ զուգընթաց:

Ոչ մէկատեն ժողովուրդները այնքան կրքոտ եղած էին իրարու հանդէպ, որքան Մեծ Պատերազմէն յետոյ, եւ մինչեւ այս օր: Գլխաւոր պատճառը՝ ապրուստի պայքարն է: Պատառ մը հաց ճարելը՝ հերոսական գործ է գարձեր միլիոններու համար: Վա՛յ անոր որ չիք ու դնդեր չունի, այդ սպառիչ տանջանքին դիմանալու համար: Դիմացողներն ալ՝ օրը օրին, յաճախ ժամը ժամին կ'ապրին: Գործատէրը հազարներ կը վարձէ ու կը ճամբէ, իբրեւ աշխատանքի միս: Տեղէ տեղ կը տարբերին պայմանները, խոշոր բարեփոխութիւններ կատարուած են շատ մը ճիւղերու մէջ, բայց գլխաւոր տագնապը այն է որ՝ քիչերը ապահովութիւն ունին, վաղուան համար: Անգլիա տարիներէ ի վեր չի կրնար գլուխ ելլել անգործութեան հետ, եւ միշտ մէկ-մէկուկէս միլիոն աշխատաւոր կը կերակրէ պետական միջոցներով: Գերմանիա, որ կը յորդի յարաճուն բնակչութեամբ եւ մեքենական արտադրութիւններով, նոյնպէս հասած է Անգլիոյ վիճակին, մօտ մէկ միլիոն անգործներով: Իտալիա ամէն տարի 400 հազար գաղթական կ'արտածէ, իբրեւ յաւելեալ նիւթ (առաջ Ամերիկա կ'երթային, դուռները փակուելէ յետոյ՝ Ֆրանսա կը խուժեն): Այսպէս եւ ուրիշ երկիրներ:

Այլապէս մտահոգ է հիւրընկալ Ֆրանսան:

Այստեղ բնակչութիւնը կը նօսրանայ տարիներէ ի վեր, ամուսնութեանց եւ ծնունդներու նուազման հետեւանքով: Երկրին վարիչները, խորհողները եւ մամուլը լրջօրէն մտահոգ են այս վտանգին համար, մանաւանդ որ Գերմանիա միշտ յաւելում կ'արձանագրէ: Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, 1924ին Գերմանիոյ մէջ ծնունդները աւելցած են 508.938, իսկ Ֆրանսայի մէջ միայն 70.000: Գերմանիոյ մէջ մահերու համեմատութիւնն է 10 առ հարիւր, իսկ այստեղ 17 առ հարիւր ինչ որ սարսափ կը պատճառէ հայրենասէրներուն: Պաշտօնակից մը գրել կուտայ թէ Իզէռի նահանգին մէջ, 525 հազար Ֆրանսացիներու դիմաց, 270000 օտարականներ կան, մինչդեռ պատերազմէն առաջ հազիւ 13000ը չէր անցներ անոնց թիւը:

Եւ զարմանալի չէ որ, ամէն կողմէ ծրագիրներ կառաջարկուին ոչ միայն ծնունդները աւելցնելու, այլ եւ նորեկները հալեցնելու, ձուլելու՝ անշուշտ առանց ո՛ր եւ է բռնութեան: Վերջերս ուրիշ պաշտօնակից մը ուրախութեամբ կ'արձանագրէր, թէ ինչպէս դպրոցներու շնորհիւ, ֆրանսացի կը դառնան գեռատի օտարականներ, ռուս, լեհ, իտալացի, հայ, թուրք եւն: Ու կը խրախուսէր այս ինքնաբեր, անխուսափելի շարժումը, գրել տալով թէ դժուար է ձուլել չափահասները:

Կարծ, — ամէն ուղղութեամբ կը գործէ հարթիչ գլանը, մեծերուն համար՝ ապրուստի պայքարով և պողոտաներու ակնախտիղ հրապոյրներով, պզտիկներուն համար՝ ձրի եւ պարտաւորիչ կրթութեամբ:

Ունի՞նք ուժ՝ այս փորձութեանց հակազդելու:

Այս ժողովուրդը չյուսահատեցաւ, երբ արեան բաղնիքներ կը սարքէին իր գլխուն, անասելի գազանութիւններով:— Ձգիտի վնասի և այսօր, այս օտար այլ հաճոյակատար ափերուն վրայ, հակառակ բոլոր դժուարութեանց: Շատ բան կախուած է մեր կամքէն, մեր սրատեսութենէն եւ լրջութենէն: Ո՛ր եւ է բռնադատում չկայ այստեղ, իր ինքնութիւնը ուրանալու համար, կեանքը, յորձանքն է որ կը մոլորեցնէ:

Բայց ինչո՞ւ պիտի մոլորինք, երբ դիմանալու միջոցներ ունինք: Շատեր —չտեսներ— հաճոյք կը զգան կեղծելով, իրենց անհատականութիւնն ու լեզուն ծածկելով: Մենք խօսք չունինք ասոնց համար, երթա՛ն բարի: Բայց մեծագոյն մասը՝ կը տուժէ պարզ անհոգութեան, կամ պէշ ունակութեան մը հետեւանքով: Ո՞վ կը ստիպէ որ թուրքերէն խօսինք այստեղ, — բայց կը խօսին, «այնպէս վարժուեր ենք»: Այդ վարժութիւնը կրնայ շատ հեռուները տանիլ, եւ այլանդակել մեր դիմագիծը: Ձմոռնանք Թրանսիլվանիոյ եւ Լեհաստանի պատմութիւնը, որուն մասին սրտառուչ խօսքեր կը սորագրէր անցեալները, Փրոֆ. Մաքլէռ, ծանօթ հայագէտը: Ա՛լ ինչո՞ւ կ'ապրինք, երբ մեր ձեռքով պիտի ոչնչացնենք մեր հաւաքական արժէքը: Ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ նոր վերածնունդի մը, երբ հոլին տուեր ենք լեզուն, եւ ամէն ինչ որ հայկական է: Հեռու մեզմէ՝ ուրիշներու աններող ազգայնամոլութիւնն ու ինքնահաւանութիւնը, բայց չմոռնանք թէ՝ ամէն ժողովուրդ ապրելու իրաւունք ունի այնքան, որքան իրական արժէք կը ներկայացնէ ինքն իր մէջ:

Անընդհատ կը թաւալի հարթիչ գլանը, մեր ճամբուն վրայ: Ինչո՞ւ անճրկիլ, երբ մեր ձեռքն է խուսափիլ անոր հետքերէն:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

Առաւօտ՞ց
Կ'ելլէ բոկիկն հեշտաւէտ
Մուժ խորանէն սա հեռուի…
Աչերըդ գոց ու անհուն
Կանուխ առտուն՝
Երբ ադաւոր հովն հարաւի
Հազար ծաղիկ կը բուրէ,
Համբուրէ՛ զիս, համբուրէ…

Կէսօրի՛.
Լոյսն ամէն կողմ կը ծաղկի…
Քեզ սիրելէն յիմար եմ
Երբ բոցեղէն մը ցրման,
Միաբան
Քու հովն ի վեր կը հալեմ:
Լոյսն իմ հոգիս կ'առ կայծէ,
Սկաւ աչերըս գոցէ…

Իրիկո՛ւն
Կիրակիի մահանուն,
Որն երբ արիւն կը բռնէ
Հիւծախտաւոր մէկուն պէս
Հերիմ վաղը երազես.
Վաղն յաւուրեան օր դժնէ,
Ու համբոյրիդ տակ, հոգիս,
Մեռցուր, կ'ուզեմ, մեռցո՛ւր զիս…

Գ. ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐ ԵՆ…

Որբերու վիճակ, գաղթականութեան զետեղում, ալյասեղում, վտառուերում, թրքախօսութիւն, բոլորը, բոլորը մէկ կողմ, որուն կարեւորագոյն խնդիրներէն մէկն է գիտնալ թէ արդեօք հայերէն գրո՞ց են Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Թուրքիոյ, Գուաթէմալայի, Եթովպիոյ, Զանզիպարի, Էսթոնիոյ, Ալպանիոյ կառավարութիւնները, Ի՞նչ գաղափար ունի, օրինակի համար, Մեկսիկայի քաղաքապետին օգնականին օգնականը հայերու մասին, ինչ կը մտածեն մեր մասին Խարթումի փոխ ոստիկանապետը, Հոնկ-Քոնկի մատենադարանին գրապահը, Զանկուլտաքի Պէյէտիէ չավուշին, եւն.:

Համազգային մղձաւանջ մը գարցած է այս կրչարչարութիւնը, հազար ձեւ կ'առնենք, ճիշդ այն դպրոցական աշակերտին պէս, որ ամէն ճիգ կը թափէ վարժապետին առջեւ, ապրիս Կիրակոս ըսել տալու համար, և սակայն տարեգլխուն միշտ ալ մրցանակը առնողը միւս այն չարաճճին Արշամն է որ՝ վարժապետին հոգին հանած է ամբողջ տասը ամիս:

Ես տակաւին չկրցայ ըմբռնել ամբողջ աշխարհի «մեզ հաւնեցնելու» զօրին պատճառը կամ օգուտը. յաճախ գլուխս սեղմած եմ գոնէ պզտիկ կայծ մը դուրս բերելու այս խնդրին լուսաբանութեանը համար, սակայն անօգուտ...

Ա՛լ հրաժարինք «հաւնելու» սա տիրացուական մղձաւանջէն և քալենք այնպէս ինչպէս որ ենք, առօրեայեւ կեանքի մէջ գովեստէն աւելի պարտաւոր է որ գործ կը տեսնէ յաճախ, ատ մեր պէյերու ազգը ատոր գերագրական մէկ օրինակն է:

Ցաճախ, ձախաւերութիւնը, գդուշաւորութեան ծառին վրայ կը բուսնի:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Լենինկրատի բնակչութեան թիւը 1925 Օգոստոս 1ին կը հասնէր 1,248,476ի, համաձայն նոր մարդահամարին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սուրիոյ դէպքերը

Զօր. Սարայլ, հեռագիր մը ղրկելով պատերազմական նախարարութեան կը հերքէ անգլիական աղբիւրէ տրուած բոլոր լուրերը եւ կ'ըսէ թէ կացութիւնը հանդարտ է Սուրիոյ մէջ: Ճէպէլը Տիւրզիի վերջին դէպքերէն ի վեր ուշագրաւ բան չէ պատահած, միայն հարկ եղած է զսպել փոքրիկ աւազակային յարձակումներ: Տիւրզիներու հետ սկսուած բանակցութիւնները կը շարունակուին:

Ճէպէլը Տիւրզիի կառավարիչ հարիւրապետ Գարպիյյէ Իսկէնտէրունի կառավարիչ նշանակուած է: Աթրաշ ընտանիքին մօտիկ բարեկամ քրիստոնեայ պետ մը, որ Փալմիրէն աքսորուած էր, արտօնուեցաւ Ճէպէլը Տիւրզի գալու և կը կարծուի թէ հաշտութեան կնքումին պիտի աջակցի: Ըմբոստները դադրեցուցած են Սուէտայի դէմ իրենց յարձակումները:

Զօր. Սուլէ Դամասկոսէն քառասուն քիլոմէթր դէպի հարաւ զինուորական գիրքերն և երկաթուղիի գիծը քննած ատեն աւազակի մը կողմէ յարձակում կրեց եւ ազդրէն վիրաւորուեցաւ: Նոյնպէս թեթեւօրէն վիրաւորուած է իրեն ընկերացող հարիւրապետ Տըկուքէլ: Այս դէպքին վրայ Ֆրանսացիները զինուոր ղրկեցին մօտակայ Միրճանէ անուն գիւղը, որուն բնակիչներէն քանի հոգի սպաննուեցան և քանի մը տուներ քանդուեցան:

Հարաւի ճամբով Պաղտատէն եկող մասնաւոր ինքնաշարժ կառք մը Դամասկոսէն 30 քիլոմէթր անդին յարձակում կրեց պէտէվի աւազակներէ, որոնք նոյնպէս կողոպտեցին մօտակայ գիւղը:

Տիւրզիները ազատ արձակած են 75 գերիներ: Սուէտայի միջնաբերդին մէջ ապաստանած Տիւրզիները քաղաք իջած են:

Թրքական աղբիւրէ կը տեղեկացնեն որ Դամասկոսի մէջ պաշարման վիճակ հրատարակուած է և թէ Դամասկոսցիները բողոքելով գոցած են իրենց խանութները:

Մուսուլի խնդիրը եւ Չէսթրրի ծրագիրը

Ամերիկացի ծովակալ Չէսթըր «Օսմ.-Ամերիկեան Զարգացման Ընկ» եան 18 Օգոստոս թուակիր նամակ մը ուղղելով կ'ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Մուսուլի մասին տալիք որոշումը երբեք չկրնար խախտել 1911ին իր ձեռք բերած առանձնաշնորհները: Իր կարծիքով տրուելիք որոշումը ամերիկացիներուն արտասահմանի մէջ ունեցած իրաւունքներն ու ստացուածքները ոտնակոխ ընելու՝ նոյթ չենկրնար ունենալ:

Անգլիա, Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ ամերիկեան պահանջներուն ամէնէն հինը ըլլալը ճանչցած են արդէն. ասկէ զատ Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովը 1923ի օգոստոսին վաւերացուցած է Չէսթըրի մենաշնորհը, որ մէկ միլիառ ոսկեդրամի արժէք կը ներկայացնէ: 1923ին Չէսթըր չկրցաւ գործի ձեռնարկել Մուսուլի շրջանին մէջ Անգլիացիներու զինուորական գործողութեանց պատճառաւ. այս մասին ժամանակին հաղորդած է թուրք կառավարութեան: Չէսթըր կը վախնայ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եթէ Թուրքիոյ աննըպաստ որոշում տայ, իր շահերը պիտի վտանգուին:

—Մուսուլի խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին առջեւ պիտի քննուի առաջիկայ 2 Սեպտ. ին: Այս առթիւ հրաւիրուած է նաեւ Թրքական կառավարութիւնը: Էնկիւրիէն ժընեվ մեկնեցաւ երէկ Թրքական պատուիրակութիւնը, որուն նախագահն է արտաքին գործերու նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, իսկ անդամներն են Պեռնի դեսպան Հիքմէթ պէյ և Պէլկրատի դեսպան Ճէվատ փաշա:

Ռուս հակաբոլշեւիկ համագումար

Օգոստոս 17ին տեղի ունեցաւ արտասահմանեան ռուս համագումարի նախաձեռնող յանձնախումբին նիստը: Որոշուեցաւ առաջիկայ 13 Սեպտ.ին Փարիզի մէջ գումարել Ֆրանսայի Ռուս հանրային կազմակերպութիւններու ընդհանուր ժողով: Ժողովին մէջ պիտի կարդացուի նախաձեռնող յանձնախումբին ծրագիրը՝ առաջադրած համագումարի մասին: Եթէ ժողովը հաւանի, անմիջապէս պիտի ընտրուի կազմակերպիչ մարմին մը, որ պիտի ստանձնէ համագումարը հրաւիրելու ամբողջ աշխատանքը: Այս օրերս հրաւէրներ կը ղրկուին Ֆրանսա գտնուած կազմակերպութիւններուն, որպէսզի Փարիզ ղրկեն նշանակուած թիւով ներկայացուցիչներ:

Ֆրանսացի օդանաւորդներ Էնկիւրիի մէջ

Էնկիւրի 22 օգոստ — Հարիւրապետ Վէս և տեղակալ Վօքոտէնպերկ, որոնք օդանաւով հոս հասան Փարիզէն, այսօր մայրաքաղաքի օդանաւի յատուկ գետնին վերեւ ցոյցի թռիչքներ կատարեցին: Քանի մը անգամ թուրք սպաներ առին օդանաւին մէջ: Օդանաւորդները այսօր պիտի ընդունուին հանրապետութեան նախագահին կողմէ և հաւանաբար կիրակի պիտի մեկնին Էնկիւրիէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ԺԷ. Դար

Մեր առաջին յօդուածով (1) ըսած էինք թէ ԺԷ. դարուն Փրօվանսի նահանգին մէջ հայ վաճառականները կարեւոր թիւ մը կը կազմէին. Մարսիլիա, Էքս, Թուլօն, Ավինեօն, Գասիս, Լա Սիօթա, Սէ-Թրոփ գլխաւոր կեդրոններն էին։ 10 Դեկտ. 1622ին Փրօվանսի խորհրդարանը Էքսի մէջ հրամանագիր մը հրատարակեց, որով Մարսիլիոյ և իր գերիշխանութեան ենթակայ ուրիշ քաղաքներու հիւպատոսներուն և համայնքներուն հրաման կը տրուէր որ յիշեալ վայրերը մետաքս և այլ ապրանքներ ծախող Հայերուն արգիլուի ոսկի կամ արծաթ փոխադրել այդ տեղերէն, հակառակ պարագային այդ դրամները պիտի գրաւուին. նոյնպէս, որպէսզի այս առթիւ զեղծումներ տեղի չունենան, իրենց պիտի արգիլուէր փոխանակագրի գործածութիւնը. ասկէ զատ Հայերէն մետաքս գնող ոեւէ վաճառականի կամ մարդու թոյլ չպիտի տրուէր Լիոնի կամ ուրիշ քաղաքի մը վրայ փոխանակագիր քաշել։ Եթէ այս հրամանագրին դէմ ոեւէ անսաստում նկատուէր, գնող վաճառականները 10 հազար ֆրանք տուգանքի պիտի ենթարկուէին։ Դրամի արտահանումը արգիլուած էր պարզապէս անոր համար որ հայ վաճառականները ստիպուէին իրենց ծախած ապրանքներուն փոխարէն ֆրանսական ապրանք գնել և փոխադրել Հայաստան կամ ուրիշ օտար երկիր։ Այդ դարու տնտեսագիտութեան պահանջն էր ասիկա։ Անգլիա աւելի խստութեամբ կը կիրարկէր այս մեթոդը։ Մետաղը կը նկատուէր հարստութեան միակ աղբիւրը և ամենէն հարուստ երկիրը կը նկատուէր այն, որ ամենէն աւելի շատ դրամ ունէր. այդ պատճառաւ ալ չէին ուզեր որ հնչուն դրամ դուրս ելլէ երկրէն։ Միեւնոյն ատեն բաւական ծանր տուրքեր դրուած էին օտարներու ներածած ապրանքներուն վրայ։

Հայ վաճառականներէն շատեր թէ այս խստութիւններուն առաջքն առնելու և թէ մաքսատուրքէ զերծ մնալու համար դիմեցին վարպետորդի միջոցներու և սկսան գործել Ֆրանսացի վաճառականներու անունով. այս ձեւով կրնային դրամ դուրս հանել։ Հրեաները եւս նոյնը կ'ընէին։ Կառավարութիւնը շատ չանցած իրազեկ եղաւ այս մեքենայութեան և առաջին հրամանագրով մը արգիլեց ֆրանս. վաճառականներուն և նաւապետներուն իրենց անունը փոխ տալ Հայերուն։ Նոյնպէս արգիլուեցաւ բոլոր նաւապետներուն և նաւատէրերուն հայ վաճառականները փոխադրել թագաւորութեան սահմաններէն դուրս, առանց նախապէս հիւպատոսներուն ներկայացնելու ցանկը այն ապրանքներուն, զորս անոնք գնած են իրենց ծախած մետաքսներուն փոխարէն. հակառակ պարագային, Հայերու բոլոր ապրանքները պիտի գրաւուին, իսկ նաւապետներն ու նաւատէրերը 10000 ֆր. տուգանքի պիտի ենթարկուին։

Այս հրամանագիրը Մարսիլիոյ Առեւտրական դատարանին մասնաւոր պաշտօնեային կողմէ անձամբ հաղորդուած է Փրօվանսի վերոյիշեալ բոլոր քաղաքներու և նաւահանգիստներու առեւտրական գործերու պաշտօնատարներուն — նօտար կամ հիւպատոս—, որպէսզի իրազեկ ըլլան նոր օրէնքին. միայն Թուլոնի մէջ է որ այս հրամանագիրը 15 դեկտ. 1622ին ուղղակի հաղորդուած է նաև Սամուէլ անուն հայու մը, որ միւսներուն «սմսար»ն (censal) էր, ի ներկայութեան այդ քաղաքի բոլոր հայ վաճառականներուն, իրենց մասնաւոր տան մէջ — լօճա — ուր բոլորը միասին կը բնակէին։

Ուրիշ հրամանագիրներ ալ հրատարակուեցան, որոնք աւելի խիստ պայմաններ կը պարտադրէին հայ վաճառականներուն։ Այսպէս, 22 Նոյ. 1639 թուակիր հրամանագրէ մը կ'իմանանք որ արդէն 27 յուլիս 1623էն սկսեալ մետաքս ներածող հայ վաճառականները ստիպուած էին ամէն Երեքշաբթի ներկայանալ առեւտրական սենեակի քարտուղարին և արձանագրել տալ իրենց ապրանքին քանակը և ստորագրել թուղթեր, որոնցմով յանձնառու կ'ըլլային վաճառումի և փոխարժէքի գործածութեան մասին գոյութիւն ունեցող օրէնքներուն հնազանդիլ։

1639 նոյ. 21ին Մարսիլիոյ հայ վաճառականներու լօճային մէջ կը գտնենք «Հայաստանի Սպահան քաղաքէն եւ Պարսից թագաւորին հպատակ» երեք հայ վաճառականներ՝ Խօճա Ֆարատ, Նանսիատ (?) և Յովհ. Մկրտիչ, ինչպէս նաեւ թարգման մը՝ Փիէռ Ժագ։ Այս վաճառականները որոշ քանակութեամբ մետաքս բերած ըլլալով, դիմած են պատկանեալ պաշտօնատունը՝ հրաման խնդրելով որ թոյլ տրուի իրենց չորս հակ մետաքս ծախել և փոխարժէքով վճարել նաւատիրոջ, մաքսատան և այլոց ունեցած իրենց պարտքերը։ Այս արտօնութիւնը 1 Դեկտ.ին տրուեցաւ իրենց, պայմանաւ որ յիշեալ հակերու փոխարժէքով ուրիշ ապրանք գնեն։

1652ին Խօճա Մկրտիչ և Կարապետ անուն երկու հայ վաճառականներ Ֆրանսացիի անունով ապրանք բերած ըլլալով՝ բռնուեցան։ Այս առթիւ նոր հրամանագիր մը եւս հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէր թէ ասկէ վերջ Մարսիլիա մտնող և Հայերու պատկանող բոլոր մետաքսեղէններն ու այլ ապրանքները եթէ միջանկեալ անձերու անունով արձանագրուած ըլլան, պիտի գրաւուին և պիտի յանձնուին ոեւէ վստահելի և հարուստ ֆրանսացի վաճառականի մը, որուն ձեռքովն է միայն որ Հայերը պիտի կրնան ծախել իրենց վաճառքները՝ իրենց ուզած գինով՝ փոխարժէքը նոյն այդ վաճառականին ձեռքով պիտի գործածուի գնելու համար ուրիշ ապրանքներ, զորս յիշեալ Հայերը Ֆրանսայէն պիտի արտածեն։ Ո՛վ որ ուղղակի կամ անուղղակի իր անունը փոխ կուտայ հայ վաճառականներուն, 3 հազար ֆր. տուգանքի կ'ենթարկուի։ Այս քանակը ետքէն 500ի զեղչուեցաւ։ Այս Հայերը նաւապետ Գուսոյի «Ս. Աննա» նաւով եկած և անոր անունով գործած էին. իրենց ապրանքները (17 հակ մետաքսեղէն) յանձնուեցան վաճառական Վիլնէօֆի։ Սակայն Մարսիլիացի երկու վաճառականներու՝ Ժան Բուէրիի և Էթիէն Կէրարի երաշխաւորութեամբ ետ դարձուեցան իրենց հայ տէրերուն։ Փոխարժէքով կերպասեղէն գնեցին եւ նաւապետ Մաթալիանի նաւով Իզմիր ղրկեցին։

Ծովակալութեան պետին ուղղուած 9 դկտ. 1652 թուակիր նամակի մը մէջ կը կարդանք որ Խօճա Մկրտիչ (Coagie Baptiste) և Կարապետ (Carapier) անուն այս հայ վաճառականները «ամէն ժամանակ ազատ մուտք ունեցած են Ֆրանսայի հողին վրայ և թէ անոնք ամէն տարի մեծ քանակութեամբ մետաքս և ուրիշ ապրանքներ կը բերեն իրենց երկրէն՝ զանոնք ծախելու և կամ ուրիշ տեղ տանելու համար, նայած թէ ո՛րն է աւելի շահաւոր, և թէ երբեք ոեւէ մէկը չէ խանգարած զիրենք իրենց առուտուրին մէջ, քանի որ հանրութիւնը շահ ունէր անոնցմէ» ևն։

Նոյն նամակին մէջ կ'ըսուի թէ հայ վաճառականներու ապրանքին գրաւումը հանրային ազատութեան դէմ հարուած մըն է, նմանապէս հակառակ է թագաւորին կողմէ հայ վաճառականներուն տրուած արտօնութեան, որով անոնք իրաւունք ունին Մարսիլիոյ և Ֆրանսայի այլ քաղաքները, Լիոն եւն. տանիլ իրենց ապրանքները և ծախել ուր որ աւելի շահաւէտ պայմաններ կը գտնեն։

Տեսանք որ Մարսիլիոյ առեւտրական սենեակը հաշտ աչքով չէր դիտեր Հայերու բարգաւաճումը Ֆրանսայի մէջ և անընդհատ բողոքներ կ'ուղղէր պատկանեալ իշխանութեանց՝ նորանոր սեղմումներ պահանջելով հայ վաճառականներուն դէմ։ Մեր ձեռքը հասած վաւերաթուղթերը ցոյց կուտան որ 19 տարուան ընթացքին (1639-1658) 23 հրամանագիրներ հրատարակուած են՝ պարզապէս հայ վաճառականներուն կարգ մը խստութիւններ սահմանելու համար, միշտ հիմք ունենալով 10 դեկտ 1622ի արքայական հրամանագիրը։ Եթէ միւս տարիներու վերաբերեալ պաշտօնաթուղթերը կորսուած չըլլային, տարակոյս չկայ որ անոնց մէջ պիտի գտնէինք այս իմաստով շատ մը ուրիշներ ալ։ Կ'երեւի թէ Հայերը շատ նկատի չէին առներ դրուած արգելքները և զանազան ձեւերով հակառակ կը գործէին, այս պէտք է ըլլայ գլխաւոր պատճառը այսքան կրկնութեանց։

Ամէն անգամ որ նոր հայ վաճառական մը գար Ֆրանսա, այս օրէնքները անոնց կը հաղորդուէին պաշտօնապէս։

1657 Մայիսին կը հանդիպինք Գէորգ և Մատթէոս անուն երկու հայ վաճառականներու, որոնք 20 հակ մետաքս բերած էին Մարսիլիա և ծախած Ֆրանսացի Պէն եղբայրներուն։

Շատ հետաքրքիր տեղեկութիւններ կը գտնենք 10 ապրիլ 1658 թուակիր Լիոնէն Ժան Մաթիէօ տը Փիւիի կողմէ Մարսիլիա՝ Կասփառ Գօլէի ղրկուած նամակի մը մէջ։

Հայերը կը շարունակէին օտար անուններով ապրանք ներածել մանաւանդ Լիոն և Մարսէյլ, որուն առեւտրականները պատուիրակութիւն մը նշանակած էին գլխաւորութեամբ Կասփառ Գօլէի, որպէսզի ասոր առաջքը առնեն։ Տը Փիւի իր նամակին մէջ կ'ըսէ. «Բայց քանի որ, բարեկամս բան պէտք չէ ծածկել ձեզմէ, գիտցէք որ չպիտի յաջողիք ձեր ձեռնարկին մէջ որովհետեւ պէտք է գիտնաք որ յիշեալ Հայերը իրենց անունով բան չեն բերեր. Լիվօռնոյի վաճառականներն են որ ամէն ինչ կը ղրկեն իրենց անունով այս քաղաքի մարդոց, որոնց ապրանքները կը ստանան, զանոնք Հայերուն կը փոխանցեն և վաճառատուներ կը հայթայթեն. այնպէս որ երբոր պետութենէն պահանջենք քսան առ հարիւր տուրք նշանակել, կը նշանակեն եւ բոլորին ալ կը պարտադրեն վճարել, սակայն Հայերը դարձեալ միջնորդներու կամ ուրիշներու անունով պիտի գործեն։ Շատ լաւ կը յիշեմ ձեր ակնարկած օրերը, երբ միայն մէկ նաւ 1000—1200 հակ մետաքս կը բերէր, իսկ այսօր 100 հակն անգամ դժուարաւ կը բերեն։ Եթէ դուք չէք հասկնար ասոր պատճառը, ըսեմ ձեզ. մինչեւ 1634 թուականը Արեւելքէն եկած մէկ հակ մետաքսը 16 ֆրանք մաքս կը վճարէր ամէնը, հիմակ 102 կը վճարէ՝ մէջն ըլլալով Վալանսի մաքսը։

«Այդ օրերուն Լիոնի տօնավաճառներուն յիշեալ մետաքսը ազատօրէն կ'արտածուէր Ֆրանսայէն դէպի Ֆլանտրը, Հոլանտա և Անգլիա. ամէն տօնավաճառի 1800—2000 հակ կը ծախուէր այս քաղաքին և շրջականներուն մէջ...»

Մաքսատուրքի յաւելումին պատճառաւ յիշեալ երկիրները սկսան ուղղակի արեւելքէն ներածել մետաքսեղէնը և այս կերպով ֆրանսական առուտուրը տուժեց մեծապէս։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ

(1) Տեսնել Յառաջի 16 Օգոստոսի թիւը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Բացերը գոցելու համար.— Ապահովութեան դաշինքը.— Գերմանիա եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը.— Միլիոններու հաշուեյարդարը.—

(Մեր մասնաւոր թղթակիցէն)

Լոնտոն, Շաբաթ

Տնտեսական տագնապը կառավարութիւնը զբաղեցնող մեծ հոգերէն մէկն է։ Մասնաւոր յանձնախումբեր կը կազմուին հետզհետէ, քննելու համար անմիջական նիւթերու սղութեան պատճառները, որոնք մեծ դժգոհութիւն կը պատճառեն ժողովուրդին։ Սեղմումներու պիտի ենթարկուին պետական հիմնարկութիւններու պիւտճէները, եթէ հնարաւոր ըլլայ։ Ելմտական նախարարը ուշադրութիւնը լարած է այդ ուղղութեամբ։ Մտադրութիւն կայ զեղչելու նոյնիսկ նախարարներու թոշակները, սկսեալ վարչապետէն։ Տարեկան 222 միլիոն ոսկի է վարչական պիւտճէն (պաշտօնէութիւն եայլն) և եթէ յաջողին նուազեցնել այդ գումարը, խնայուածը պիտի յատկացնեն ուրիշ աւելի անհրաժեշտ նպատակներու։ Անգործներու վիթխարի թիւ մը կայ ու կը մնայ տարիներէ ի վեր և կառավարութիւնը կը վճարէ անոնց ապրուստը։ Զարմանալի չէ որ այս հսկայ երկիրն անգամ իրական դժուարութիւններ կը կրէ ժողովրդին վիճակը տանելի դարձնելու գործին մէջ և պէտք կըզգայ խնայողութիւններ ընելու։

* *

Տէյլի Թէլէկրաֆի դիւանագիտ. թղթակիցը խօսելով Ապահովութ. դաշինքի մասին, կը յայտնէ թէ վերջին բանակցութիւններու ընթացքին երկու էական կէտեր զբաղեցուցած են Լոնտոնի և Փարիզի վարիչները։ Ֆրանսայի համար հրամայական պահանջ է ամուր հիմերու վրայ դնել Լեհաստանի և Չեխօսլովաքիոյ ապահովութիւնը որ տեսակ մը գրաւական պիտի ըլլայ վաղը իր ազգային սահմաններու պահպանութեան համար։ Դաշինքը, որ պիտի ենթարկուի Ազգերու Դաշնակցութեան հակակշիռին, ինքնաբերաբար թոյլ պիտի տայ Ֆրանսայի ինչպէս նաեւ Չեխօսլովաքիոյ և միւս պետութիւններուն՝ զինուորական միջոցներ ձեռք առնելու Գերմանիոյ դէմ, երբ այս վերջինը սպառնայ իր դրացիներուն։ Ֆրանսա պիտի կարենայ մտնել Հռենոսի չէզոք գօտին Ազգերու Դաշնակցութեան թոյլտուութեամբ, իսկ Մեծն Բրիտանիա որուն յանձնառութիւնները շատ տարաձգական են, պիտի բաւականանայ ձեռք առնելով այն միջոցները որոնք իրեն տրուած են Ազգերու Դաշնակցութեան պայմանագրով։ Սակայն եթէ խաղաղութեան սպառնացողը Գերմանիան չէ, այլ ուրիշ երկիր մը, չափազանց դժուար պիտի ըլլայ այդ Միջազգային Մարմին համար ապահովել զօրաւոր պետութեան մը աջակցութիւնը, արժեցնել տալու համար իր հեղինակութիւնը Լեհաստանի։

Երկրորդ տեսութեան համաձայն, եթէ յանկարծ պատերազմ ծագի Գերմանիոյ և Լեհաստանի միջեւ, Մեծն Բրիտանիա իբրեւ Հռենոսի չէզոք գօտին երաշխաւորող պետութիւն, իր դատողութեամբ եւ պատասխանատուութեամբ պիտի վճռէ Ֆրանսայի իրաւունքը այդ չէզոք հողէն անցնելու մասին։ Բնականաբար դժուար պիտի ըլլայ ստուգել յանցաւոր կողմը, որովհետեւ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ առայժմ չկայ չէզոք գօտի մը։ Ենթադրելով որ Անգլիա համոզուելով Գերմանիոյ պատասխանատուութեան, թոյլ տայ Ֆրանսայի անցնելու չէզոք հողամասէն եւ ֆրանսական բանակը պարտուելով ետ մղուի Հռենոսէն ասդին, չափազանց դժուար կացութիւն պիտի ստեղծուի Անգլիոյ համար, որ հարկադրուած պիտի միջամտէ կռիւին, փրկելու համար Ֆրանսա գերմանական արշաւանքէն։ Այսպիսով Մեծն Բրիտանիա հակառակ իր ճիգերուն, ակամայ պիտի նետուի պատերազմի մէջ որ ծայր պիտի տայ արեւելեան Եւրոպայի սահմաններէն։

* *

Թելադրութիւններ եղած են, կ'ըսեն Լոնտոնի թերթերը, որ եթէ կարելի չըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ նստաշրջանէն առաջ անդամ ընդունիլ Գերմանիան, ժողովը իրաւասութիւն տայ Խորհուրդին, այդ երկրին անդամակցութեան հարցին մասին։ Ազգերու Դաշնակցութեան պայմանագրին համաձայն ամէն երկիր անդամ կ'ընտրուի ընդհանուր ժողովին 2/3 ին մեծամասնութեան որոշումով եւ Խորհուրդը իրաւական ոչ մէկ ձեռնհասութիւն ունի այս հարցին մէջ։

* *

Սեղանի վրայ է դարձեալ պարտքերու խնդիրը։ Ֆրանսայի ելմտական նախարարը Լոնտոն կը սպասուի այս շաբթու։ Այցելութեան գլխաւոր շարժառիթն է արագ համաձայնութեան մը գալ Անգլիոյ հետ, պատերազմական պարտքերու հատուցման մասին։ Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսա այս երկրին կը պարտի 62[illegible] միլիոն ոսկի, որուն փոխարէն մինչեւ հիմա վճարում չէ եղած եւ միայն վերջին շաբաթներս առաջարկ եղաւ Փարիզէն սկսելու մասնավճարներու։ Սակայն թելադրուած մասնավճարները այնքան աննշան էին որ անգլ. կառավարութիւնը գրեթէ նկատի իսկ չառաւ։ Քայյոյի տեսակցութիւնը աւելի դրական պիտի ըլլայ։ Անգլիոյ պետական շրջանակները համոզուած են [illegible] Ֆրանսա այժմ ի վիճակի է [illegible] միլիոնի վճարում մը ընելու [illegible] ցածը հետզհետէ վերադարձնելու պայմանաւ։ Թերթերը կը տեղեկանան թէ Ֆրանսա, Իտալիա և Պելժիա կը խորհին միասնաբար պայմաններ առաջարկել իրենց պահանջատիրոջ՝ Մեծն Բրիտանիոյ։ Ասիկա տրամաբանական չեն գտներ անգլիացիները, նկատի ունենալով նախ պարտքերու «տեսակը» որ կը տարբերի այդ երեք երկիրներուն համար, մանաւանդ այն իրողութիւնը որ վճարումի դիւրութիւնները կապուած են պարտականներու տնտեսական վիճակէն որ նոյնն ու միեւնոյնը չէ Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելժիոյ համար։ Պելժիա արդէն համաձայնեցաւ Ամերիկայի հետ։

Այս առթիւ կ'արժէ քանի մը թուանշաններ յիշել.—

Միացեալ Նահանգները կը պահանջեն՝ Անգլիայէն 920 միլիոն ստերլին, Ֆրանսայէն 686 միլիոն, Իտալիայէն 100 միլիոն, Պելժիայէն 95 միլիոն ստերլին։

Անգլիա կը պահանջէ՝ Ֆրանսայէն 625 միլիոն, Ռուսիայէն 756 միլիոն, Իտալիայէն 582

միլիոն Սերպիայէն 30 միլիոն, Փորթուգալ. Ցաճաստան եւ Ռումանիայէն 73 միլիոն սթերլին։

Ասկէ զատ Անգլիա կը պահանջէ Նաեւ 43 միլիոն ոսկի զանազան երկիրներէ, իբրեւ Նպաստ կամ վերաշինութեան համար տրուած գումար (այս թիւին մէջ է Նաեւ Հայաստանի պարտքը 908 հազար ոսկի)։

Աւելցնենք որ Անգլիա կը պահանջէ իր գաղութներէն 129 միլիոն ոսկի իբրեւ պատերազմական փոխառութիւն։

Հակառակ այս հսկայական գումարներուն որոնցմէ ոչ մէկը գանձուած չկայ տարիներէ ի վեր. Անգլիա կը վճարէ իր պարտքը Միացեալ Նահանգներուն՝ «օրական հարիւր հազար սթերլին»։

ԱՐԱՄ

ՎԱՅՐԻ ԱՄԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ...

Կ'ուզեմ կենալ ջարդուած սափորի մը բեկորներուն առջեւ, ու տրտմիլ իրենց հետ...

Կ'ուզեմ գիտել փշրուած ապակիի մը փշուրները, ու խառնուիլ իրենց հետ...

Սենեկի մը մէջ մոլորուած ճռուռի մը թռչունը թո'ղ հանի ականջիս...

Ինչո՞ւ չխանգարել, չխեղճել կարաւանը մրջիւններուն, որ անվերջ կ'եր թան իրենց անվախճան կածանին մէջ։

Ինչո՞ւ չարել բոյնը սարդին, չէ՞ որ ես կ'ուզեմ տեսնել, թէ ինչպէ՞ս կը շինէ ան իր բոյնը վերստին...

Իմ'նթ քամի, կը կարծես թէ՝ հաճելի է այսպէս խաղալ մնած տերեւներուն հետ, հիւանդի մը Նայուածքին տակ...

Օ՛, թողէք, որ ես հաւաքեմ փոշիները ճամբուն, որ կը հծծեն, կը հեծկլտան մարդոց անմար ոտքերուն տակ. հաւաքեմ, տամ՝ գանոնց հովին, ու տարո՞ւիմ իրենց ետեւէն...

Թողէ՛ք զիս կենալ մանուա'նդ, ղօղանջներուն հետ սա ժայռին վրայ, ամբողջովին գոց աչքերով երկինքի դէմ, ունկնդրել անտառէ անտառ, լեռնէ՝ ի լեռ փռուող արձագանգը երկնքի զանգերուն ու տարուի՜լ, անվերջ տարուի՜լ։

Ս. ԲԱԲԱԽԵԱՆ

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէ՛ք

“ՅԱՌԱՋ„Ը

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ

Խումբ մը Գուլկար Համայնավարներու կողմէ Սօպրանիէի Նախագահին և փոխ-Նախագահին դէմ կատարուած յարձակումը կրկին օրակարգի վրայ դրաւ Ֆրանսայի մէջ գտնուող օտարականներու խնդիրը։ Ֆրանս. Թերթերը սկսան լրջօրէն զբաղիլ այս հարցով։ Ընդհանուր ապահովութեան տնօրէն Պ. Շիափ այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնները բրաւ.

«Իմ պաշտօնատունս կը զբաղի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գտնուող օտարականներու հակողութեան խնդրով։ Բնականաբար այս գործը խիստ փափուկ է սահմանագլուխի նահանգներուն, Գալէի, Մարսիլիոյ և Նիսի շրջանին մէջ, ուր քանի մը տարիէ ի վեր օտարականներու կարեւոր կորիզներ կազմուած են մտահոգիչ արագութեամբ մը։ Աւոր փոխարէն այս փափուկ գործին հոկող ոստիկաններու թիւը չէ աւելցած նոյն համեմատութեամբ, այլ եղածին պէս մնացած է։ Հետեւաբար չկրնար պէտք եղածին պէս կատարել իր պաշտօնը հակառակ իր բովանդակ ջանքերուն։ Երբ որ դէպք մը պատահի, ոստիկանութիւնը յա ախ արագ միջոցներ ձեռք կ'առնէ բուն յանցաւորները գտնելու և շարժումը ապրու կերպով զսպելու համար։ Բայց առով չլմնար ամէն բան։

«Պէտք է որ օտարականներու տուեալ ինքնութեան թուղթերը ենթակայութիւններէ վերջ միայն դրուին։ Ինքնութեան թուղթը մէկրոյի տոմսակ չէ և պէտք չէ տալ զայն անխտիր ամէն մարդու, ինքնաշարժ բաշխիչ մեքենայի մը պէս, փոքրիկ գումարի մը փոխարէն, առանց ուրիշ ձեւակերպութեան։ Ո՛չ, օտարականի թուղթը աւելի լուրջ բան է. այդ թուղթը օտարականին համար պատւաւորութեան վկայագիր մըն է, քանի որ իրաւունք կուտայ անոր Ֆրանսայի մէջ բնակելու, փոխադարձաբար, մենք ալ պէտք է ապահով ըլլանք որ այնքան յանկորէն իրենց շնորհուած այս հիւրընկալութեան համար այդ օտարականները գղջալ չպիտի տան մեզ։

«Ուստի պէտք է որ ինքնութեան թուղթը տրուի հարցաքննութենէ և լուրջ պրպտումներէ յետոյ միայն եթէ նոյնիսկ առանց արդիւնքը իմանալու համար ամիսներ սպասել պէտք ըլլայ։ Նախ պէտք է տալ առժամեայ թուղթ մը, իսկ վերջնականը՝ պահանջուած տեղեկութիւնները առնելէ վերջ միայն։

«Ասկէ առաջադրանքը կայ սակայն. այն է՝ Ներկայիս գոյութիւն ունեցող բոլոր ինքնութեան թուղթերու վերաքննութիւնը։ Ասկէ առաջին աշխատանք մըն է և շատ մը անակնկալներ կը վերապահէ, որովհետեւ ամենատարրական ձեւակերպութիւններն անգամ չեն կատարուած։ Ցանձախ անցագիր մը բաւական համարուած է։ Ասկէ շատ պարզամտական ապահովութիւն մըն է։ Կեղծ անցագրի «ֆապրիգատներ կան, որոնք հրապարակօրէն կը գործեն այսօր։ Այս բոլորին առաջքն առնելու համար պահանջեցի որ օտարականներու վրայ հսկելու պաշտօնով ոստիկանական մասնաւոր մարմին մը ստեղծուի. կը յուսամ որ առոր շահն ու առիպողականութիւնը նկատի պիտի առնուին։ Այս բանին խիստ մեծ կարեւորութիւն կուտամ և եթէ ինծի միջոցներ տրուին, յաջողութեամբ գլուխ պիտի հանեմ։

— Մարդու և քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը մամուլին հաղորդուած գրութեամբ մը կը բողոքէ որ յաճախ անճշան յանցանքներու համար պատժական ատեանները տարուած օտարականները առանց թարգմանի կամ փաստաբանի աջակցութեան կը դատուին։ Առոնցմէ ոմանք ֆրանսերէն բառ մը իսկ չգիտնալով. գրեթէ բնաւ չեն հասկնար իրենց ուղղուած հարցումները որով և իրենք զիրենք պաշտպանելու բացարձակ անկարելիութեան մէջ կը գտնուին։ Եզրակացնելով, Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ որ շրջաբերականով մը արգիլուի ասկէ վերջ օտարականները դատել առանց թարգմանի և փաստաբանի Ներկայութեան։

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

... Խմբագիր,

«Յառաջ»ի 7րորդ թիւին մէջ, «Ամօթ է Պարոններ» խորագրով գանգատ մը կարդացի, թուրքերէն խօսակցութեան առթիւ։

Մարսէյլ կամ այլուր, կան բազմաթիւ Հայեր, որոնք ոչ միայն իրարու հետ ֆրանսերէն խօսիլը սովորութիւն բրած են, այլ և հրապարակաւ կը ծաղրեն իրենց մայրենի լեզուն, և կ'ամչնան զայն գործածելու... Աւա փարակիչ ախտ մը եւս որ դէպի այլասերում կը տանի։

Կան շատեր ալ. որոնք իրենց Հայերէն խօսակցութեան մէջ չափէն աւելի ֆրանսերէն կը մտցնեն. Այս եւս ախորժելի բան մը չէ։

Զատուրինք օտարամոլութեան ախտէն։ Անկրթութիւն է ուրանալ իր ինքնութիւնը և լեզուն, հաճելի երեւալու համար։

ՍԷՆ Շամօն Յ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջկնորսութիւնը Սեւանի մէջ

Սեւանի լճին ձկնորսութիւնը երկու եղանակ ունի, Ապրիլ - Յուլիս և Սեպտեմբեր - Յունվար։ Անցեալ տարուայ Մայիսէն ձկնորսութիւնը կապալով տրուեցաւ պետական առեւտուրի վարչութեան, որ կը շահագործէ ամենալաւ տեղերը, իսկ մնացածները իր կարգին վարձու կուտայ ուրիշներուն։ Անցեալ գարնան Առեւտրական Վարչութիւնը կ'որսար 6 մեծ ուռկաններով, իսկ կապալառուները՝ 11ով։

1924ին բռնուած է 15,000 փութ ձուկ մինչ Նախապատերազմեան շրջանին կը գործէին 50 ուռկաններ, որոնք տարեկան կ'արտադրէին 50 փութ։

Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, ձուկերը ճոխացնելու և տեսակները աճեցնելու համար։ Այս Նպատակով կազմուած է ձկնաբանական կայան մը, որ կը զբաղի ոչ միայն Իշխան և Գնդարֆուլի ձուկերու, այլև ուրիշ լիճերէ բերուած ձուկերու բազմացումով։ Այժմ Սեւանի մէջ ձկնորսութեամբ կը զբաղին 350 հոգի, բայց յոյս կայ որ մօտերս աճի այս թիւը։

Նախիջեւանի մէջ

«Մարտակոչ»ի մէջ կը կարդանք (Թիւ 169).—

Իր Ներկայ սահմաններով Նախիջեւանի «Հանրապետութիւնը» կը բռնէ 5733 քառ. վերստ տարածութիւն, այսինքն 45 առհարիւր աւելի Նախկինէն։ Բնակչութեան թիւն է 76 հազար հոգի — ինչ որ կը Նշանակէ 39 հազար հոգի պակաս՝ յեղափոխութեան շրջանէն ի վեր։

Վերջին տարիներու ընթացքին մեծապէս քանդուած է Նախիջեւանը. քաղաքի 2250 տուներէն այսօր կանգուն են միայն 1295 տուն (55 առ հարիւր) Ագուլիսի Նման հարուստ գիւղերը այսօր պարզ աւերակներ են։ «Ազգամիջեան շրջանի աւերածութեան պակասը լրացուցին անպատասխանատու անձեր խորհրդային իշխանութեան օրով»

Այժմ որոշուած է փութացնել հողաշինարարական աշխատանքները, վերաշինել հին ջրանցքները և բանալ Բազարչայի Նոր ջրանցքը, շինել ճամբաները, հիմնել ելեկտրական կայան, հեռախօս, Նորոգել աղիւսի և կիրի գործարանները, վերաշինել Նախիջեւան եւ Օրտուպատ քաղաքները, վերջապէս լուծել գաղթականներու խնդիրը։ Հողաշինարարական աշխատանքներու համար մասնագէտներ զրկուած են Ազրպէյճանէն։

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

Հայերէնի դասեր Լոնտոնի մէջ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի — Գուսան վրդ. եկեղեցիին բեմէն հաղորդեց թէ հայերէնի դասեր պիտի տրուին յառաջիկայ Սեպտ. 1էն սկսեալ և հրաւիրեց ծնողները որ արձանագրեն իրենց զաւակները։

Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ 8 բնտանիքներ — մեծ մասով Հնդկահայեր, արձանագրած են իրենց երախաները։ Մեծերու համար ալ Ֆինչլըրիի լեզուաբանական համալսարանը հայերէն լեզուի համար դասընթացք մը բացած էր երկու տարի առաջ, 150 սթերլին թոշակ սահմանելով Ուսուցիչի մը։ Դժբախտաբար ոչ մէկ հայ պատասխանած է հրաւէրին։ Դասընթացքը միշտ բաց է, բայց հաւատանք թէ այս անգամ պիտի օգտուին։

— Անկլիքան եկեղեցիէ բարձրաստիճան եկեղեցական մը փափաք յայտնած է լսել հայ եկեղեցիի երգեցողութիւնները։ Այս առթիւ խոստացած են մեծ եկեղեցի մը տրամադրել։ Գուսան վրդ. հրաւէր ուղղած է 50 հոգինոց երկսեռ երգեցիկ խումբ մը պատրաստելու համար։

— Լոնտոնի Աղքատախնամը, որ հաստատուած է 1925 Յունուար 1ին, հրատարակից իր վեցամսեայ հաշուեցոյցը։ Մուտք ունեցած են 178 սթերլին, 11 շիլին, իսկ ելք՝ 124 սթերլին և 9 փէնս։

Հինգ հարիւր Հայ զինուորներ Ալճերիոյ մէջ

Զինադադարէն վերջ Պոլիսէն և Իզմիրէն բաւական թիւով Հայեր կամաւոր արձանագրուած էին ֆրանսական օտարականներու լէգէոնին։ Վերջերս այս հայ զինուորներու թիւը աւելցած է Սուրիայէն եկած Նոր կամաւորներով, այնպէս որ այսօր մօտաւորապէս 500ի կը հասնի անոնց թիւը։ Այս լէգէոնին կեդրոնն է Ալճերիա և զինուորագրուողները պարտաւոր են ծառայել հինգ տարի, որմէ վերջ իրաւունք կը ստանան ֆրանս. քաղաքացի դառնալու։

Հայերը Քանատայի մէջ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն Ներկայիս Գանատայի մէջ կան հինգ հազար Հայեր, որոնցմէ կարեւոր մաս մը հողագործական աշխատանքներու Նուիրուած է և առհասարակ բարեկեցիկ վիճակ կը Ներկայացնեն։

Ճորճթաունի հայ որբերը որբ մը որդեգրած են և այս Նպատակով արդէն 30 տոլար զրկած են Բարեգործականի Ամերիկայի կեդրոնին։

ՅԱՌԱՋի պատմուածներ

4.

— Դու արդէն չափն անցար,— ասացի ես և ջղային վերադարձայ տուն։

Հակառակ սպասածիս, այդ երեկոյ Նա ուշ տուն եկաւ, ես արդէն ընթրել էի, պատրաստւում էի անկողին մտնել, երբ Նա գլխիկոր Ներս եկաւ, առանց բարեւելու Նստեց մահճակալի վրայ, ու հառելով, անկողին մտաւ։ Տեսնելով Նրա վարմունքը բնաւ չհետաքրքրւեցի իր այցելութեան արդիւնքով, մարեցի ճրագը ու պառկեցի քնանալու։

Երկար ժամանակ չկարողացայ քնել, անհուն ցանկութիւն ունէի Նրան հարցուփորձ անել, բայց վախենալով, որ կարող է չպատասխանել կամ պատասխանել՝ ու վիրաւորել, բարւոք գտայ լռել, յոյս ունենալով, որ Նա ինքը խօսակցութիւնը բաց կ'անի։ Սակայն Շամեանը անըմբռնելի լուռ էր այդ երեկոյ։

Հետեւեալ առաւօտը ուշ զարթնեցի և առաջին անհարկս միասեց Շամեանի անկողնակալին։

Նա խորը քնած էր, վերմակը քաշել էր գլխին, այնպէս որ բարձի վրայ հազիւ Նշմարելի էին Նրա գագաթի մազերը։

— Վե՛ր կաց, Արա՛մ, ուշ է, հերիք է քնես,— ասացի ես, միաժամանակ դանդաղ հագնւելով։

Ոչ մի շարժում։

— Ի՞նչ ասա՞ց բժիշկը։

Անպատասխան։

— Գիտե՞մ, վիրաւորուած ես, երէկ քեզ լքեցի, հեռացայ, Ներիր կոպտութեանս, շատ տանջւեցի գիշերս, ուզում էի հետդ խօսել, բայց վախենում էի, որ ջղայնանաս, սպասում էի, որ դու խօսես, բայց քինախնդիր դուրս եկար։ Ինչ որ է, եղածը եղած է, պատահածը անցեալին է պատկանում, որտեղ մէջ առաջւայ ընկերական սէր ունեմ, դէ՛հ, խօսի՛ր, պատմիր տեսնենք, քո այդ անախորժական բժիշկները ի՞նչ նոր բան մտցրին գլխուդ։

Արամը լուռ էր և Նոյն դիրքի մէջ։ Մի կողմից ուրախ էի, որ այդպէս խորը քնել է՝ իսկ միւս կողմից կասկածում էի, որ գուցէ զարթնած է և չի ուզում ինձ պատասխանել։

Ես լւացւեցի, հագնւեցի, թէյ դրի, համեստ Նախաճաշի սեղանը պատրաստեցի և Նորից ձայն տւի Շամեանին.

այն առարկութեամբ, որ թէյը սառչում է։ Այս անգամ, ամենայն համարձակութեամբ, բռնեցի վերմակի կոխ ընկած ծայրից և դէն շպրտեցի... բայց աչքերս լայն բացուած մնացին, երբ տեսայ, որ Շամեանը, բերանը բաց, աչքերը չռած, ձեռքերը բռունցքով խաչած կրծքին, անթարթ Նայում էր դատարկութեան մէջ։ Ես Նոյնիսկ ծիծաղեցի, անհասկանալի ծիծաղով և ակամայ բացագանչեցի.

Առում եմ վե՛ր կաց, վե՛ր կաց։

Նա չկար, Նա մեռած էր։

Երբ հետզհետէ սթափուեցայ, ինքս ինձ գտայ և սկսեցի լուրջ դիտել, վերմակը քաշեցի ընկերոջս դէմքին, բաց մնացած աչքերն էլ ծածկեցի և արցունքոտ աչքերով լուր տւի հարեւաններին։

«Շտապօգնութեան» գրասենեակից քաղաքային գիւղակը հասաւ և Շամեանի մարմինը փոխադրեց հիւանդանոց դիակզննութեան ենթարկելու համար։

Նոյն օրը, կէս օրից յետոյ, ես Նոյն փողոցներով և ծանր մտքերով հասայ Նրան քննող բժիշկի տունը և վեր բարձրացայ։ Ընդունելութեան ժամը դեռ չէր սկսել։ Զանգահարեցի ջղային անհամբերութեամբ, ծառաեինը դուռը բացաւ և ինձ տեսնելով, սարսափահար ետ-ետ գնաց։

— Բժիշկին կանչեցէ՛ք,— ասացի ես, առանց նոյնիսկ նախաբանի։

Երեւի իմ տեսքը այնքան սարսափեցնում էր, որ աղախինը չհամարձակւեց «ինչու»ն հարցնելու։

Մի վայրկեան անց՝ աղախինը եկաւ և ասաց.—

— Ներս հրամեցէք։

— Բժի՛շկ, ասացի ես, առանց բարեւելու,— երէկ ձեզ այցելեց մի երիտասարդ, ազգուն կազմուածքով և Նիհար դէմքով...

— Նստեցէ՛ք, խնդրեմ, հանգստացէ՛ք,— ընդմիջեց բժիշկը։

— Նա իմ ընկերն էր, միասին եկանք ձեզ մօտ, բայց ես Նրան դուրսը սպասում էի, երկար մնաց ձեզ մօտ, երբ իջաւ Ներքեւ, տխուր էր, անտրամադիր և ջղային։ Ո՛չինչ չպատմեց թէ ինչ հիւանդութիւն ունի, տուն էլ լուռ մնաց, այդպէս անխօս պառկեցինք քնելու, առաւօտեան յայտնի եղաւ, որ Նա մեռած է։

— Ի՞նչ էր անունը։

— Արամ Շամեան։

— Շամեան, Շամեան,— կրկնեց բժիշկը, երկեւս այցելուների ցանկը Նայելով։

— Վերջին հիւանդների մէջ կարող է լինել, պա՛րոն բժիշկ։

— Գտայ, Շա՛ա՛մեան։

— Այո՛, հէնց այդ է, որ կայ։

— Մեռեալը ձեր տունն է։

— Ո՛չ, պարոն բժիշկ, փոխադրւած է հիւանդանոց։

— Աղէկ։

— Ինչ հիւանդութիւն ունէր, պարոն բժիշկ։

— Հա՛. այդ պիտի ասէի։ Ձեր ընկերը ոեէ որոշ հիւանդութեան Նշաններ չունէր, բայց կուրծքը շատ թոյլ էր. գիշերը թեթեւ յուրտ էր առել։

— Յետո՞յ։

— Նրան խորհուրդ տւի, որ զգոյշ լինի. գիշերները չթափառի և չմրսի, ասացի Նաև, որ թէև թոքախտի Նշաններ չունի, բայց տրամադրելի կուրծք ունի այդ հիւանդութիւնը սնուցանելու համար։ Նա մահճապարտի պէս լսում էր խօսքերս և դողում էր։ Տեսնելով Նրա վախկոտութիւնը, սիրտ տւի, ինչպէս և խորհուրդ, որ մի շաբաթ յետոյ Նորից այցելութեան գայ։

— Այդպէ՛ս, ուրեմն, պարոն բժիշկ, ընկերս լուրջ ոչինչ չի՞ ունեցել։

— Ոչինչ։

— Շնորհակա՛լ եմ, ցտեսութիւն և Ներողութիւն։

— Խնդրե՛մ։

— Մի քանի օր յետոյ, ես դիմեցի հիւանդանոց դիակզննական արդիւնքը իմանալու։

Այնտեղ ինձ յայտնեցին, որ իմ ընկեր և բարեկամ Շամեանը մեռել է վախից։ (վերջ)

Համայնավարներու դէմ ճակատմարը

Ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն առած էր որ կարգ մը Վրացի համայնավարներ պոլշեւիկեան պրոպականտ կը մղեն և յաճախակի գումարումներ կ'ունենան Ժոնքիէռ փողոցի թիւ 37 շէնքին մէջ։ Անցի գիշեր երբ անոնք ժողով կը գումարէին, ոստիկանութեան պաշտօնատարներէն Գ. Լըպրըթօն գաղտնի ոստիկաններու ընկերակցութեամբ ժողովատեղին պաշարեց և դուրս ելած առենին ձերբակալեց 19 մարդ և 3 կին, որոնք նախ մօտակայ ոստիկանատունը, յետոյ ոստիկանական տեսչութեան կեդրոնը առաջնորդուեցան, ուր հարցաքննուեցան։

∴ Էքօ տը Փառի իր երէկի թիւին մէջ կը խօսի 9 Օգոստոսին քաֆէ Վօլթէռի մէջ տեղի ունեցած համայնավարական հաւաքոյթի մը մասին, որուն մասնակցած էին 43 հայ, վրացի, լեհ և հրեայ համայնավարներ։ 15 հակապոլշեւիկ վրացիներ յարձակելով սրահին վրայ, ժողովը խանգարած են։ Այս առթիւ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է կարգ մը անձեր. իսկ Ալիխապօֆ և Ռիցիշվիլի անուն երկու համայնավարներու դէմ վտարման որոշում տրուած է։

Նոյն թերթը կ'ըսէ որ դեսպան Գ. Քրասին հեռագրած է Մոսկուայի կառավարութեան և Թիֆլիզի Չեքային որ յիշեալ հակապոլշեւիկներու ընտանիքներէն վրէժ առնեն։

∴ Անցած օր ձերբակալուած Պուլկար համայնավարներէն երկու հոգի արտաքսուեցան։

Ընկերվարական Միջազգայնականի համագումարը

Երէկ կէսօրէ վերջ Մարսիլիոյ մէջ բացուեցաւ Ընկերվարական Միջազգայնականի տարեկան համագումարը, որ պիտի տեւէ մինչեւ 27 Օգոստոս։ Այս Միջազգայնականին կ'անդամակցին 34 ազգերու պատկանող 46 կուսակցութիւններ, որոնց անդամներուն ամբողջական թիւն է 6,290,304 հոգի։

Գործադիր մարմինը արդէն երեք օրէ իվեր Մարսիլիա կը գտնուի և տուած է կարգ մը որոշումներ. այսպէս Միջազգայնականի ընդհ. քարտուղար վերընտրուած է Ֆրից Ատլէր. քարտուղարութեան կեդրոնը Լոնտոնէն Զուիցերիա փոխադրուած է Հէնտերսընի առաջարկով։ Համագումարին ներկայ պիտի ըլլան մօտաւորապէս հազար պատուիրակներ. որոնց մէջ Օթթօ Պաուէր, Ատլէր, (Աւստրիա), Քրիսփիէն, Ուէլս, Միւլլըր (Գերմանիա), Թոմ Շօ, Հէնտէրսըն (Անգլիա), Հիլքիթ (Ամերիկա). Ռընոտէլ, Պոաք, Լօնկէ, Լէոն Պլում եւ Փօլ Ֆօր (Ֆրանսա), Թուրաթթի (Իտալիա), Պուըքէր (Պելճիքա), ևն։ Կը մասնակցի նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որուն պատուիրակները երէկ առաւօտ Մարսիլիա հասան։

Ուրիշ համագումարներ

Անցի առաւօտ նոյնպէս Մարսիլիոյ մէջ բացուեցաւ կին ընկերվարականներու համագումարը, որուն կը մասնակցին 16 ազգեր մօտ հարիւր պատգամաւորներով, որոնցմէ յիշենք Ռայխսթակի անդամուհի Տիկ. Թօնի Զէնտըրը, և Պելժիացի ծերակուտական Փօլ Սփաքը։ Բ. Միջազգայնականի Գործադիր մարմինէն պատուիրակութիւն մը ներկայ եղաւ բացման նիստին։ Այս համագումարի օրակարգի հարցերն են՝ պարէնաւորում, կիներու ընկերվարական շարժման նպատակն ու մեթոտները, խաղաղութեան խնդիր։

∴ Երիտասարդ ընկերվարականներու միջազգային Գործադիր մարմինը եւս անցի օր գումարուեցաւ նոյն քաղաքին մէջ։ 12 ազգեր կը մասնակցին քսան ներկայացուցիչներով։ Զանազան որոշումներ տրուեցան մանուկներու պաշտպանութեան, աշկերտութեան կազմակերպման և պարապոյ ժամերու օգտագործման մասին։ Ասոնց համագումարը տեղի կ'ունենայ առաջիկայ տարի Ամսթէրտամի մէջ։

Լունաչարսկի Փարիզի մէջ

Թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային հանր. Միութեան կրթական գործավար Լունաչարսկի այժմ Փարիզ կը գտնուի, ծպտեալ վիճակի մէջ։ «Փօթիտիէն» կ'ըսէ թէ այցելութեան նպատակն է բանակցիլ Ֆրանսայի կրթական նախարար տը Մօնզիի հետ, երկու երկիրներու միջեւ մտաւոր կապեր հաստատելու համար: Պիտի զբաղի նաեւ մտաւորական գործակցութեան միջազգային նոր կաճառի հաստատման խնդրով։

Դրամատուներու գործադուլը

Կացութեան մէջ զգալի փոփոխութիւն չկայ։ Անցի օր ժիմնազ Ժան-Ժօռէսի միթինկին ներկայ էին 15,000 պանթողներ։ Դրամատան տնօրէնները հետեւեալը կ'առաջարկեն. Գործադուլի օրերուն համար վճարում չընել և ամսականներուն վրայ 45 ֆր. յաւելում ընել միայն։ Այս պայմանները անընդունելի են պանթողներուն կողմէ, որոնք կը պահանջեն գործադուլի օրերուն վճարումը և նուազագոյն 100 ֆր. յաւելում։ Գաւառներու մէջ եւս կացութիւնը կը մնայ նոյնը։

Կացութիւնը Թուրքիոյ մէջ

«Բարեկարգիչ ազանդ»ի պարագլուխներէն մահուան դատապարտուած 12 հոգիի մահապատիժը գործադրուած է 16 Օգոստոսի գիշերը, խորհրդարանին առջեւի հրապարակը։ Մահապարտներէն ոմանք գերագոյն վայրկեանին «Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը» պոռացած են Արապ Ասըմ մարած է. բայց երեսին ջուր սրսկելով սթափեցուցած են. Զամպօ օղլու Խրիսթաքի շատ յուզուած վիճակ կը ներկայացնէ եղեր։ Կախուողները ցուցադրուած են մինչեւ ժամը 11։

—Խարբերդի դատարանը կը շարունակէ ամբաստանուած մրադբապետներու դատավարութիւնը։ Հարցաքննուած է Սէյփուլ-իսլ-Բէշատի տը էր Նշրէֆ Էտիպ պէյ։

—Ֆրանսացի 14 փրոֆէսէօրներ հրաւիրուած են Պոլսոյ համալսարանին մէջ դասախօսելու համար։

Պոլսէն փախչողներու գոյքերը

Նլմտական գործավարութեան կողմէ հաղորդուած է Պոլսոյ կուսակալութեան թէ ուեւէ կերպով Պոլսէն փախչող կամ անյայտացող անձերու գոյքերը պէտք է որ հաշուեյարդարութեան օրէնքին (լիասֆիյէ գանունը) համաձայն յանձնանձուին։

Լքեալ գոյքերու աւարը

Գ. ՑԱՆԿ

Ծախու հանուած են հետեւեալ Հայերու լքեալ կալուածները.—

ԻԶՄԻՐ.— Մկրտիչ Փափազեանի կնոջ Մարիամի տունը 2750 ոսկի, Զարուհի Զենոբեանի տունը 1700, Պարայեն (?) Պետրոսի տունը 2600, Սարգիս Սիմոնեանի կնոջ Վերգինէի տունը 4338, Վարդան Պողոսսարեանի տունը, 350, Ինճէ Սեդրակի տունը 900, Մանուկ Խօզպէկեանի տունը 400, Մկրտիչեան Կիւլենէի տունը 500, Թագուհի Լազարօֆի տունը 1900.

ՏԻՐԱԳԻԶՈՆ.— Զոլաք օղլու Պետրոսի տունի գետինը 100, Մակար օղլու Թադէոսի գետինը 800, Մինա օղլու Մկրի գետինը 250, Զոլաք օղլու Սարգիսի և Գրիգորի գետինը 1020, տունը 2240, Զոլաք օղլու Սիմոնի ժառանգորդներուն զանազան կալուածները 4800, Քալըքճի Աղասը Գրիգորի տունը 350, Քալփաքճի օղլու Յակոբի տունը 350, Թօրպաղեան Թորոսի տունը 350, Թումաք օղլու Գէորգի տունը 350, Զաւտար օղլու Արթինի տունը 75, Պարուլճի օղլու Բիւզանդի տունը 300, Արթինի կնոջ Մարիամի տունը 300, Քոչ օղլու Գրիգորի տունը 300, Շիվէլի (?) Պողոսի և Պետրոսի 3 տուները 450, Սուճի Մինասի տունը 150, Լուլք (?) օղլու Փէրուզի և Օհաննէսի տունը 150, Ակընցի Էմիր օղլու Խաչիկի տունը 150, Քարփուզ օղլու Էգնոսի տունը 200, Աստղձագործ Առաքելի երկու տուները 300, Համաս Զորքայի (?) տունը 100 Նիկողոս օղլու Կիւլզարի տունը 100, Միքայէլ Մուլոֆի (?) տունը, 200, Արշամ օղլու Մուրատի տունը 800.

Կը փնտռուի քէօֆթաճիացի Արտաշէս Պալեան, որ երկու երեք ամիս առաջ Մարսիլիայէն Փարիզ եկած էր, կը խնդրուի իմացնել թերթիս։

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք Ֆրանսայի մեր թղթակիցներէն և աշխատակիցներէն.—

1. Կարելի եղածին չափ քիչ տեղ տալ տեղական վէճերու։

2. Փաստացի տեղեկութիւններ միւեր և իրողութիւններ հաղորդել իւրաքանչիւր շրջանի հայկական կեանքի մասին, առանց խճողելու խորհրդածութիւններով

3. Ձեռագիրները գրել մէկ էջի վրայ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ վարժարանի շրջանաւարտ կամ թէ աւարտ սաներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ կարեւոր և անյետաձգելի խորհրդակցութեան մը, որ պիտի տեղի ունենայ Օգոստոս 30ին կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ։ Կը խնդրուի իրարու լուր տալ։

Բաժանորդներուն

Կարգ մը բաժանորդներէ գանգատներ կը ստանանք, թերթի յապաղման առթիւ։

Կը փութանք յայտարարել թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է առաքումի կանոնաւորելու համար։ Հասցէներու տպագրութիւնը կ'աւարտի քանի մը օրէն, ինչ որ պիտի փութացնէ առաքումը։

Թերեւս անխուսափելի եղած ըլլայ քիչ մը շատ մը յապաղումներ։ Մեր կամքէն անկախ էն, առ այժմ։ «Յառաջ» ամէն նախընթաց ընդունելութիւն գտաւ, ... կը խնդրուի որ քիչ մը համբերութիւն ունենան մեր ընթերցողները, որպէսզի կարենանք լրացնել բոլոր թերի դժուարութիւնները։

ՍԱԿԱՐԱՆ

22 Օգոստոս 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթեռլին	103.45
Տօլար	21.30
Մարք (ոսկի)	5, 05
Թրքական թղթ.	12.45
Թրք. ոսկի	92.50
Մէճիտիյէ	8. 90
Լէվա	14.25
Տրախմի	33
Լիր	77.45
Պելժ. ֆրանք	96. 60
Զուից. ֆրանք	414. 65
Ֆլորինեց	109. 90

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ

Քրէտի ֆոնսիէ I	1845	Ֆր.
« « II	1240	«
« « III	1205	«
Ռուսելի երկթ.	102. 75	«

Comptoir Parisien de Change et de Crédit

80, Rue Lafayette

Le Gérant: H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès 65, rue Pascal Paris

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն { 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէք. մանդափոսթ եւն. ղրկել Sch. Missakianի անունով

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 11

Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ

ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

ԱՐԻՍՊԱԳՈՍԸ

(Տպաւորութիւններ)

Թաղքենի Թերթերը «Բաբելոն» կոչեցին աշխատաւորական Միջազգային Բ. Ընդհ. Ժողովը, որ բացուեցաւ Մարսէյլի մէջ, Օգոստոս 22ին:

Զարմանօրէն արձակուած այդ ծաղրը պարագային կը յարմարէր, Թերեւս լեզուական տեսակէտով: Արդարեւ, դժուար էր մէկ բարբառով վարել եւ լուսաբանել այդ բազմացեղ եւ բազմալեզու արիսպագոսը, որ համախմբուած էր չորս ծայրերէն, աշխարհի չարն ու բարին վճռելու համար: Եւ հետեւաբար կը գործածէին երեք տիրապետող լեզուները, — անգլիերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն: Եթէ ճառը կամ տեղեկագիրը անգլիերէն էր, անմիջապէս կը թարգմանուէր ֆրանսերէնի եւ գերմաներէնի եթէ ֆրանսերէն ըլլար, անգլիերէնի եւ գերմաներէնի եւ փոխադարձաբար: Այնպէս որ, իւրաքանչիւր ճառ կամ խօսք երեք անգամ կ'արտասանուէր, կազմ եւ պատրաստ թարգմաններու շնորհիւ: Ո՛րքան ալ տաղտկալի թուէր այս ձեւը, միակ ելքն էր: Պատգամաւորներ կային որոնք երեք լեզուներէն երկուքը, նոյն իսկ երեքը մէկ կը հասկնային, բայց ուրիշներ ալ կարելի էր տեսնել որոնք շատ աղօտ գաղափար ունէին մէկն ու մէկի մասին...

Ու խօսեցան, երկա՛ր խօսեցան աշխատաւորական շարժման վարիչները, օրուան հոգերու մասին, որոնք իսկապէս բաբելոնական են: Ամէնէն զարհուրելի հանգոյցը, երէկ ինչպէս այսօր, խաղաղութեան խնդիրն է: Կապարի ծանրութիւն մը կը թանձրացնէր մթնոլորտը, ամէն անգամ որ սեղանի վրայ կուգար այդ չարաբաստիկ հարցը: Լեզուներ կային որ աւելի բաց կը խօսէին, ուրիշներ՝ հպելով կ'անցնէին: Բայց կարմիր թելի մը պէս աչքի կը զարնէր բոլորին մղձաւանջը,— խաղաղութիւնը պիտի մնայ միշտ խախուտ, որքան ատեն որ չեն բարեփոխուիր 1919էն յետոյ կնքուած դաշնագիրները: Այս մասին ակնարկներ ըրին Անգլիացիները, մանաւանդ բանաձեւ ներկայացուցին ռուս Սոցիալ-Դեմոկրատները, ձաղկելով պատերազմէն յետոյ կազմուած կամ ընդարձակուած պետութեանց նուաճողական ձգտումները (Լեհաստան, Ռումանիա եւն.):

***

Լեզուներու այլազանութեան չափ, ուշագրաւ էր տեսակէտներու եւ խառնուածքներու բազմազանութիւնը: Նիրքերը չեն մարած տակաւին, ժողովուրդէ ժողովուրդ: Մասնաւոր ճիգեր կ'ընեն յաղթականն ու պարտեալը, աւելորդ խօսք մը չարտասանելու համար: Ցատկանշական պարագայ մը,— ժողովին մէջ տիրական դիրք մը ունէին Գերմանացիները, իրենց հասակով, լեզուով ու պատգամաւորներու թիւով: Չորս հարիւր պատգամաւորներէն 49ը Գերմանացի են, առանց հաշուելու 21 ուրիշ Գերմանացիներ, որոնք ներկայ են իբրեւ թղթակից կամ ունկնդիր. մինչդեռ Անգլիացիներուն թիւը 21ը չանցնիր, իսկ Ֆրանսացիները քիչ մը աւելի են, 34 հոգի: Կարելի է Գերմանացիներու հաշուին արձանագրել նաեւ Աւստրիան, իր 43 ներկայացուցիչներով, եւ սկանտինաւեան ազգերը, որոնցմէ միայն Շուէտ 21 պատգամաւոր ունի: Իսկ ամէնէն յատկանշականը, վայրկեաններ եղան ուր Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները իրար պիտի համբուրէին, ապահովութեան դաշինքի և Ժընեվի պայմանագրութեան առթիւ, որու մասին տարբեր տեսակէտ ունին Անգլիացիները: Այս համերաշխութեան հետ իրականներդաշնակութիւն մը կը կազմէր Կարլ Մարքսի պատկերը՝ բեմին վրայ, ամպիոնին առջեւ, իսկ Ժօռէսի կիսանդրին՝ աւելի խորը:

***

Ակնարկ մը ընդարձակ ժողովասրահին վրայ որ հանգիստ հազար հոգի կ'առնէ, կամ մասնախումբէ մասնախումբ որոնք, թնճուկները նօսրացնելու, քակելու պաշտօն ունին,— կը տանջէ միտքդ հազարումէկ մտմտուքներով: Անհաւասիկ մեծերը՝ ամուր եւ ինքնագոհ. եւ ահա խոնարհները, պարտուածները. անհամբեր նայուածքներով: Եւ պզտիկները աւելի անհերոդ են իրարու հանդէպ: Իրենց անզօրութիւնն իսկ, փոխանակ մօտեցնելու, կը հեռացնէ իրարմէ: Այսպէս հակապօլշեւիկ Ռուսերը եւ Լեհերը, Սերպերը եւ Պուլկարները, Հայերը եւ Վրացիները,— բայց ո՛չ, անոնք տակաւին չարտայայտուեցան. անոնց անհասկացողութեան բուն գաղտնիքը այն է որ Վրացիները դատ չունին Թուրքիոյ հետ, — կամ այնպէս կը ձեւացնեն և այն կողմը կը հակին իրենց անկախութիւնը փրկելու համար, ու, ա՛յդ իսկ պատճառով առանց վերապահութեան կը պահանջեն որ ռուս զօրքը հեռանայ Վրաստանէն, իսկ մենք...

Զաճապարենք. ժողովը չէ վերջացած տակաւին:

Շ.

Մարսէյլ, 24 Օգոստոս

Սուրիոյ կացութիւնը մտահոգիչ

Դամասկոսէն «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ որ Ֆրանսացիներու կրած կորուստները շատ աւելի մեծ են քան պաշտօնական զեկոյցներու ցոյց տուած թիւերը: Զանազան աղբիւրներէ առնուած տեղեկութիւններու համաձայն Ֆրանսացիներուն կորուստն է 2000 հոգի, որոնց մէջ 23 Ֆրանսացի սպայ սպաննեալ: Տիւրզիները գրաւած են 14 դաշտային թնդանօթ, 30 գնդացիր, մեծաքանակ ռումբ և փամփուշտ. անոնք նոյնպէս վար առած են շատ մը օդանաւեր: Դամասկոսի և Պէյրութի հիւանդանոցները վիրաւորներով լեցուն են: Ֆրանս. իշխանութիւնները կը մերժեն ո և է բան ըսել: Ընդհանուր կարծիքն այն է որ եթէ Տիւրզիները Դամասկոսի մօտակայքը արշաւանք մը կատարեն, ամբողջ Սուրիոյ մէջ ընդհանուր ապստամբութիւն կրնայ ծագիլ:

Պէյրութ հասած են 5000 օգնական զինուորներ, յառաջիկայ շաբաթ ալ 7000 զինուոր կը սպասուի: Պէյրութի և Դամասկոսի միջեւ երկաթուղիի երթեւեկը արգիլուած է քաղաքային բնակչութեան:

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք անգլ. աղբիւրէ արուած այս լուրերը:

Հիւսիս. Սուրիոյ կացութիւնը

«Թանի» թղթակիցը Պէյրութէն հեռախօսել տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Հալէպի նահանգին մէջ ծագած ըմբոստական շարժումին մասին.— Իսքենտերունի Հարաւ-Արեւելեան կողմը ձէպէլը Մուսայի շրջանին մէջ տասնըհինգ օր առաջ գրգռութիւնը այն աստիճան սաստիկ եղած է որ Ֆրանսացիները ստիպուած են զինուոր ղրկել հոն: Հալէպի Հիւսիսային կողմը Ազազի և Նիպալայի մէջ ևս դէպքեր տեղի ունեցած են: Հոմսի հիւսիսակողմը Փալմիրէն եկած հրոսախումբեր մինչեւ Համա և Րէսթան հասած են:

Ասոնք առանձնակի դէպքեր են և ինքնին շատ ծանր չեն, սակայն այս ժողովուրդներու հոգեկան մտահոգ վիճակը կը մատնանշեն: Պէյրութի մէջ Սուէտայի պահակազօրքին և ոչ ալ Տիւրզիներու հետ հաշտութեան բանակցութեանց մասին պաշտօնապէս ո՛չ մէկ զեկուցում կ'ընեն: Պէտք է գիտնալ որ Սուրիոյ և Լիբանանի ընդհանուր կացութիւնը մեծապէս կախում ունի ներկայիս ձէպէլը Հաւրանի մէջ տեղի ունեցող դէպքերէն:

∴ Միւս կողմէ Զօր. Սարայլէ եկած նոր հեռագիր մը կը տեղեկացնէ որ Սուէտա պաշարուած է դեռ Տիւրզիներէն և թէ Ֆրանսացիները օդանաւով կը պարէնաւորեն միջնաբերդի Ֆրանս. ուժերը: Գնդապետ Պէրտէլ Սուէտայի վերև օդանաւով քննութիւն կատարած ատեն ապստամբները յաջողած են վար առնել զայն: Օդանաւը կրակ առած է, սակայն գնդապետը յաջողած է ֆրանս. զինուորներուն միանալ:

Դամասկոսի վրայ յարձակում

Երէկ իրիկուան թերթերը կը գրեն որ ձէպէլը Տիւրզիէն եկած 1500 ապստամբներ Դամասկոսի վրայ յարձակած են: Ֆրանսական հեծելազօրքն ու օդանաւերը իրենց կարգին յարձակած են ապստամբներուն վրայ, որոնք կարեւոր կորուստներ կրելէ վերջ դէպի ձէպէլը Տիւրզի ետ մղուած են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Նոր ձերբակալութիւններ

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը 20 Օգոստոսին կրկին ձերբակալած է «Արար Բարեխիրական Ընկ.»եան հիմնադիրներէն 14 հոգի, որոնց մէջ են դեղագործ Պէշիր Բէմալ, Հօճա Համիտ, Հօճա Նաիմ Հիճազզատէ Էօմէր, Էմին Էլղուրբէ, հազարապետ Ահմէտ, Հիճազզատէ Սուպհի, վաճառական Բահվանճիզատէ Արիֆ եւ Սաաըզ, արապ Հիւսէյին, Ֆէրիտ Ապուտ պէյ եւայլն այս վերջինին հայրը, որ մեռած է, նախագահն է եղեր այս ընկերութեան: Հաստատուած է որ ընկ ը Թուրքիոյ դէմ քաղաքական նպատակներ հետապնդած է. ձեռք անցուած են օտար դեսպանատանց հետ անոնց կատարած թղթակցութիւնները: Ձերբակալուածները ըստ սովորութեան անկախութեան դատարան յանձնուելու համար Էնկիւրի պիտի ղրկուին:

Թրքացումի ջանքերը կը շարունակուին

Նոր ծրագրին համաձայն ոչ-թուրք նախակրթարաններու բոլոր կարգերը շաբաթական վեց պահ, իսկ երկրորդական վարժարաններու վեցերորդ և աւելի բարձր կարգերը շաբաթական չորս ժամ Թուրքերէն լեզուի դաս պիտի ունենան: Թուրք ուսուցիչներու դասագինը 73 ղրշ.էն 100 ղրշ.ի պիտի բարձրանայ, և Թուրք պատմութեան ու աշխարհագրութեան համար նոր դասագիրքեր պիտի պատրաստուին: Նկատելով որ այս որոշումին հետեւանքով Պոլսոյ ազգ. վարժարանները նիւթական տագնապալի կացութեան պիտի մատնուին, Պատրիարքարանը դիմում կատարած է կրթական գործավարութեան՝ անփոփոխ պահելու համար դասաժամերու թիւը, մանաւանդ որ ազգ. վարժարանները Թուրքերէնի մէջ գնահատելի յաջողութիւններ ձեռք բերած և կրթական քննիչներու շնորհաւորութեան արժանացած էին: Նոյնպէս խնդրած է որ նախակրթութեան տուրքէն բաժին մը յատկացուի թաղային վարժարաններուն: Նոյն դիմումը պիտի կատարեն նաեւ ազգ. վարժարաններու հիմնադիրները:

20 օգոստ.ին Պոլսոյ մէջ սկսած են քննել ոչ-իսլամ վարժարաններու տնօրէնները: Քննութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ 7 սեպտ. և Թուրքերէնի մէջ տկար եղողները պաշտօնանկ պիտի ըլլան: Օտար վարժարաններու Թուրք ուսուցիչներէն մօտ 200 հոգի անկարող կամ անկարգ եղած ըլլալով պիտի հրաժարեցուին եղեր:

Ի՞նչպէս պիտի ծախուին լքեալ գոյքերը

Լքեալ գոյքերու տնօրէն Թահսին պէյ ըսած է թէ մինչեւ հիմա ոչ մէկ լքեալ գոյք աճուրդի դրուած է: Թղթածրարները դասաւորելէ յետոյ յանձնաժողով մը պիտի կազմուի եւ վաճառումը անոր միջոցաւ պիտի կատարուի: Վաճառումը պիտի ծանուցուի թերթերով եւ ծախուելիք տուներուն վրայ ալ տախտակներ պիտի դրուին: Այժմ 5000 թղթածրարներ կան եղեր եւ կը յուսան առնուազն 10 հազար կալուած ծախել:

Աթէնքի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը որոշած է պատուիրակութիւն մը ղրկել Ժընեվ, Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ նիստին՝ ներկայացնելու համար Հայերուն Թուրքիա ձգած կալուածներուն խնդիրը: Պատուիրակութեան ծախքերը պիտի հոգացուին վիճակահանութիւնով մը, որմէ կը յուսացուի եղեր գոհացնել 50,000 տրախմի:

Իզմիրի թուզն ու չամիչը

Թուրք թերթերը կը գանգատին որ Աւստրալիա գործօն պրոպականտ կը մղէ Անգլիոյ և Ամերիկայի մէջ Իզմիրի թուզին և չամիչին դէմ, որպէսզի իր արտադրութիւնները քշէ յիշեալ երկիրներուն մէջ: Տօքթ. Րէսթ ստորագրութեամբ յօդուած մը հրատարակուած է «Տէյլի Մէյլ»ի մէջ, ուր կ'ըսուի թէ Թուրքերը շատ աղտոտ և հակաառողջապահական եղանակով կը պատրաստեն զանոնք: Թուրք կառավարութիւնը այս առթիւ սինէմայի ֆիլմերով Եւրոպայի և Ամերիկայի ցոյց պիտի տայ եղեր այդ պտուղներու պատրաստութիւնը՝ այգեկութքէն մինչեւ տուփ դրուիլը:

Կովկասի եւ Թուրքիոյ միջեւ դաշնագիր

Մէկ կողմէն Թուրքիոյ, միւս կողմէն Հայաստանի, Վրաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ երկաթուղիով փոխադրութեանց մասին կնքուած դաշնագիրը Ռուսիոյ կողմէ վաւերացուած ըլլալով գործադրութեան սկսած է: Նախապէս այս դաշնագիրը վաւերացուած էր արդէն Ազգ. Մեծ Ժողովէն:

Միւս կողմէ Թուրքևռուս առեւտրական դաշնագրի մը կնքման համար կատարուած բանակցութիւնները նպաստաւոր փուլի մը մէջ մտած են:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐԸ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Պրիւսէլ 24 Օգոստոս

Պելճիան մէկն է այն փոքրիկ երկիրներէն որոնց պատմութիւնը ամէնէն աւելի նմանութիւններ ունի մերինին հետ։ Կեսարէն մինչեւ Նափոլէոն, ոտքի կոխան է եղած, փոխնիփոխ գերակշռութիւն առաջող զանազան ազգութիւններու հակամարտութեանց բերմամբ։ 1831ին միայն տիրացած իր անկախութեան, վերջին պատերազմին իր ցոյց տուած հերոսական ընթացքով դարձաւ բոլոր ժողովուրդներու հիացման ու համակրանքին արժանի։ Փայլուն ճարտարարուեստի տեր, խնայասէր ու աշխատող՝ գլխաւոր ներքին ցաւը որ ունի այս ժողովուրդը, լեզուական խնդիրն է որ յաճախ սուր տագնապի մը կը մատնէ և կը կազմէ մեծագոյն սպառնալիքը ազգային միութեան։

Ցեղագրական երկու գլխաւոր բաժանումներ կը տեսնենք.— Ֆլաման և Վալլոն։ Առաջինները որ մեծամասնութիւն կը կազմեն կը խօսին Ֆլամանկերէնը (աղաւաղեալ գերմաներէն մը խառն անգլիերէնով), իսկ վերջինները կը խօսին ֆրանսերէն։ Ըստ այնմ ալ ենթակայ են այս երկու մեծ ազգերուն միջակութային ազդեցութեան։ Պատերազմէն առաջին գերմանական քաղաքութիւնը տեղի տուած է ֆրանսականին։ Բայց չեզոք ու արդար դիտող մը չէր կրնար առանց համակրանքի նայիլ Ֆլամէնկաններու վարած պայքարին ֆրանսական ներգործութեան դէմ՝ որուն տակ Վալլոններու առեղծուածը մշակոյթը դատապարտուած է միջակ ու խամրած մնալու։ Այնինչ Ֆլաման գեղարուեստը, իր բոլոր ճիւղերուն մէջ, (գրականութիւն ճարտարապետութիւն, նկարչութիւն և նոյն իսկ երաժշտութիւն), կը պարծի իր միջազգային համբաւ ունեցող վարպետներով։

Ներքին այս տռուհոգութենէն դուրս պելճ ժողովուրդը կը ներկայանայ .բարեհամբոյր, համեստ և ուրիշ ազգերու մէջ ամէնէն աւելի քիչ այլամերժ։ Օտարականները որպէս հիւր կը նկատուին, բայց կառավարութիւնը առանց մուտքը խիստ արգելքներու է ենթարկած, պաշտպանելու համար իր ժողովուրդի աշխատող բազուկներու շահերը։ Այս է պատճառը որ Հայերս բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու քիչ ենք թիւով եւ դանդաղօրէն աւելնալու հետամուտ։

*
* *

Տակաւին շուրջ 20 տարի առաջ Պելճիոյ հայ գաղութը մատի վրայ համբուող քանի մը անդամներէ կը բաղկանայ միայն։ Այսօր Պրիւսէլի և Անվէրսի հայերու միացեալ թիւը կը հասնի շուրջ 7—8 հազարի։ Շէն զիրքի տէր են և ընդհանրապէս կը զբաղին ծխախոտի, գորգի, ադամանդի և կանագաններու առեւտուրով։ Պատերազմի սկիզբը գերմանական խուժումին հետ, դեռ փոքրաթիւ այս գաղութը հալիւ կրցած է ճողոպրիլ Թրքական ճանկէն, շնորհիւ հեռատեսութեանը Գ. Վ. Խօրասանճեանի, որ ըլլալով մէկը ամենահիններէն, ամէնէն աչքառու անձնաւորութիւնն է գաղութին, պետական թէ առեւտրական բարձր շրջանակներու մէջ իր վայելած յարգանքի և հեղինակութեան ուժովը։

Տրուած ըլլալով մասւորական տարրին պակասը, այս գաղութին մէջ, ազգ. կեանքը երկար ատեն կը տեսնենք որ հազիւ թէ աղօտ գծագրութիւն մը կը ներկայացնէ նոյնիսկ պատերազմէն ետք, և չերմաւորուիլ կը սկսի վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։ Եւ այս մեծագոյն խթանը կազմեցին այն հայկ. համերգները, որոնք սարքուեցան մեծ շուքով ու յաջողութեամբ, ծագումով սերող ողբացեալ Տիկ. Մելանի Խօրասանճեանի նախաձեռնութեամբ, և որոնց արդիւնք զարթնումի մը ազգանշանը տուին ամբողջ գաղութին համար։ Հետզհետէ կազմուեցան կարգ մը միութիւններ որոնց հետքն իսկ չկար նախապէս։ Անվէրսի «Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը» որ համեստ բայց գովելի գործունէութեան մը մէջ է արդէն, Պրիւսէլի «Հայ Տիկնանց Միութիւնը», նմանապէս «Հայ Ակումբը», որ մասնաւորներու իր ծառայէ միայն։ Վերջերս կազմուեցաւ նաև Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը. իսկ կ'իմանանք թէ սաղմնաւորուելու վրայ է նաև Պրիւսէլի «Հայ Երիտասարդաց»ը։

Հակառակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան փայլած համակրանքին, գիտելի է որ մինչեւ այսօր կուսակցական շարժում գոյութիւն չէ ունեցած այստեղ։

Կուսակցութեան մը քանի մը չէզէքը, ուրիշ հայաշատ կեդրոններու մէջ երեւելի և աներեւոյթ արկածախնդրութիւններէ ետք, մէկիկ մէկիկ՝ ապաստանելու վրայ են այժմ, ցարդ ներքնապէս խաղաղ այս գաղութին ծոցը, և ըստ սովորութեան հետամուտ անօգուտ պայքարներու։ Ամենահին ներկայացուցիչը որ անոնք ունին այստեղ, բռնուած անկասկած մեծամոլական անբուժելի ախտէ մը, օգտուելով գաղութին ընդհանուր անտարբերութենէն, տարիներէ ի վեր յաջողած է քանի մը մարդիկներ հաւաքել իր շուրջը և ինքզինքը «Բաէզիստան» հռչակել տալ գաղութի գլխին, չմոռնալով ինքնիրեն նուիրած այս մեծաշուք տիտղոսը խոշոր տառով նշանակել այցաքարտին վրայ, և իբր այն հեռագիրներ ուղարկել Լօյտ Ճորճին...

Ցաւալի է արդարեւ որ Պելճիոյ Հայերը այսքան երկար ժամանակ զրած ըլլան արթննալու համար իրենց թմրութենէն, թոյլ տալով իրենց գիրենց գործիք դառնալու քինոտ անձնասէրութեանց (1)։ Կը բաւէ միայն ակնարկ մը նետել այն կանոնագրին որ երկու տարի առաջ պատրաստուեցաւ մեր պարոն «բաէզիստան»ին կողմէ և որ կը յաւակնի վարել գաղութին Ազգային Կազմակերպութիւնը։ Լեցուն հակասութիւններով, ծիծաղելի ըլլալու աստիճան լեցուն մեղանչումներով մեր Ազգ. Սահմանադրութեան ոգւոյն իսկ դէմ, ողբալի գաղափար մըն է որ կուտայ առհասարակ գաղութի քաղաքացիական հասունութեան և մասնաւորապէս յօրինողին մըտայնութեան մասին։

*
* *

Զարմանալի չէ ուրեմն որ այս կանոնագրին հիման վրայ կազմուած «մասնախումբ»ը, որ առաջին տարին կոչւեցաւ «Գաղութին Ազգային գործերը վարելու», այս առաջադրութիւնը արդարացնող դրական աշխատանք մը կարող եղած չըլլար բերել մեզի։ Ամէնէն նշանաւոր գործը որ կատարեց, եղաւ նախ պատգամաւոր մը ղրկել Ժընէվ, հայասէրներու Լիկային, որպէսզի անիկա երթայ իր մաղձը թափէ այս վերջիններու հասցէին, եւ երկրորդ՝ քանի մը մասնաւորներու համար միայն գրտնել հաւաքատեղի մը որ ցարդ պարարահէ մը աւելի արժէք չունեցաւ, իսկ այսօր ալ խաղատունի վերածուած է ամբողջապէս (2)։

Շուրջ 5 ամիս առաջ կատարուած «նոր մասնախումբի» ընտրութիւնը կը կազմէ այն ամենավերջին խեղկատակութիւնը որուն գերակատարները հանգիստայան, ձեռք ձեռքի տուած, կուսակցութեան մը շէֆերը և որ անխուսափելիօրէն կոչուած էր երկուքի բաժնելու Պելճիոյ Հայ Գաղութը։

(1) Տակաւին մինչեւ այսօր ալ չեն պակսիր իրողութիւնը չճանչցողներ եւ երկիցս զարմանալի է անշուշտ որ առանց մէկ զգնուի նոյն իսկ Հ. Հ. Դաշնակցութեան Ներկայացուցչին որդին, որուն ազնուութիւնը չարաչար շահագործուելու վրայ է ի հեճուկս իր հօր քաղաքական շահերուն։

(2) Տ. Էնֆիաճեան, խանի մը օր առաջ մեծափանակ զուռնար մը կորսնցնելէ վերջ, վերադարձին կարսւածանար կ'իյնայ։ Նշանակելի պարագայ մը եւս, վարչութիւնը կը յանձնարարէ Պելճ դռնապանին որ միայն զինւորի անդամներուն թոյլատրէ մուտքը։ Այս վերջինը աւելի խնայողի խան մեր խաղամոլները. կը պատասխանէ. Ի՛նչպէս կրնամ արգիլել միւս Հայերուն մուտքը, խանի որ «Foyer Arménien» կը կոչուի։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Կ'ԱՃԻ ԱՐԱԳՕՐԷՆ

Ֆրանսայի ծնունդներ կը պակսին

Վերջերս գերման կառավարութիւնը հրատարակեց Գերմանիոյ ամբողջական և վերջնական մարդահամարը։ Ստորեւ կուտանք կարգ մը հետաքրքրական թիւեր, բաղդատելով զանոնք ֆրանս. վիճակագրութեան հետ.

Տարի	Ծնունդ	Մահ	Աճում
1923	1,241,364	868,403	372,961
1924	1,268,542	759,604	508,938

Այս ացխուսակին մէջ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ մահերու անհաւատալիօրէն նուազումը Գերմանիոյ մէջ, 1923ի հետ բաղդատելով 1924 տարւան ընթացքին 100,000 հոգի պակաս մեռած է։ Նոյնպէս յատկանշական է որ այս նուազումը աւելի շատ կը նկատուի մանուկներու վրայ. Անոնց թիւը 170,441էն 137,282ի իջած է 1924ին եթէ 1913ի թիւերուն հետ բաղդատենք, համեմատութիւնը 15,1 առհարիւրէն 10.8 առհարիւրի իջած կը գտնենք։ Գերման բժիշկները որ այս յաջողութիւնը ձեռք բերած են, չեն ուզեր գոհանալ այս չափով և կը պնդեն որ մինչեւ տասը տարի այս համեմատութիւնը 7 առհարիւրէն պակասի պիտի իջեցնեն։

Գալով Ֆրանսայի, 1924 տարուան ընթացքին ծնունդներու տարբերութիւնը 70000 միայն աւելի եղած է մահերէն ու կը վախցուի որ այս տարի այդքան ալ չպիտի ունենան։ Ամբողջ Եւրոպայի մէջ Ֆրանսան է ամենէն քիչ ծնունդ ունեցող երկիրը, իսկ մահերու համեմատութիւնն է 17 առհարիւր։

Գերմանիոյ բնակչութեան խտութիւնը և Ֆրանսայի մէջ ծնունդներու մտահոգիչ նուազութիւնը իրենց ուղղակի ազդեցութիւնը ունեցած են Ֆրանսայի ներքին կեանքին վրայ, մասնաւորապէս երեք միլիոն օտարականներու Ֆրանսա խուժումովը։

Փոքրիկ վիճակագրութիւն մը բաւական է ցոյց տալու համար թէ Ֆրանսա դէպի ո՞ւր կ'երթայ։ Իզէրի նահանգին մէջ այսօր 525,000 ֆրանսացիներու կողքին 270 հազար օտարականներ կան, մինչդեռ պատերազմէն առաջ անոնց թիւն էր 13 հազար։ Եթէ այս աճումը շարունակուի, քանի մը տարիէն Իզէրի նահանգին մէջ օտարականներու թիւը պիտի հաւասարի Ֆրանսացիներուն։

«Մաթէն» կ'ըսէ թէ այս կացութեան առջեւ բոլորովին անկարելի կը դառնայ օտարականները ձուլելու հարցը։ Այս վիճակին առաջքն առնելու միակ միջոցն է, կ'ըսէ նոյն թերթը, «ծնունդի քաղաքականութիւն» մը հետապնդել անյապաղ, եթէ Ֆրանսա չուզեր օտարներու գաղթավայր մը դառնալ, կամ աշխարհի քարտէսէն ջնջուիլ օր մը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ներքին հոգեր,— Համայնավարներն ու Ընկերվարականներ.— Սովիէթական բանակի անկազմակերպ վիճակը.— Էմիր Ֆէյսալ Լոնտոնի մէջ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Լոնտոն, Սեպտեմբեր

Ինչպէս գիտել կուտայինք անցեալ օր, ամէն ժամանակէ աւելի շեշտուած է պետական ծախքերը սահմանափակելու անհրաժեշտութիւնը։ Վարչական ծախքերու քննութեան հետ, անմիջական ձեռնարկներ պիտի ըլլան կրճատելու համար ծովային և ցամաքային ուժերու պիւտճէները, անորոշ է տակաւին թէ ինչ փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի օդային ուժը որուն ընդարձակման մասին այնքան մտահոգ են օրուան վարիչները։ 1925—26 պիւտճէն է՝ 60 ուկէս միլիոն, ցամաքային 44ուկէս միլիոն իսկ օդայինը 15 ուկէս միլիոն անգլիական ոսկի։ Շատ բան կը սպասուի ելմտական նախարար Չըրչիլէն։ Վարչական պիւտճէի կրճատումներէն հաւանական կը նկատուի նուազագոյն մէկ միլիոն ոսկի խնայողութիւն մը. իսկ պատերազմական նախարարութիւնը առայժմ կը նախատեսէ 250,000 ոսկիի թեթեւցում մը իր պիւտճէէն։ Այս թիւերը առայժմ հիմնուած են նախնական հաշիւներու վրայ և շատ աւելի կարեւոր գումարներ խնայելու յոյս կայ պետական շրջանակներու մէջ։ Տարեկան 799 միլիոն ոսկիի պիւտճէին միայն 373 միլիոնը պիտի ենթարկուի այս կերպով, վերագնահատման, այս թիւին մէջ ըլլալով նաև մեր վերը յիշած պատերազմական ուժերու պիւտճէները։ Պահպանողական թերթ մը խօսելով այս երեւոյթին մասին, կը շեշտէ որ անգլիական ապրանքները աւելի քիչ կը սպառին այժմ օտար երկիրներու մէջ, սղութեան հետեւանքով եւ եթէ կ'ուզուի ձեռքբերել նախապատերազմեան օրերը, պէտք է արտադրել կարելի եղածին չափ շատ՝ աժանցնելով գիները իսկ այս բանին համար անհրաժեշտ է չի ծանրաբեռնել ժողովուրդը տուրքերով կամ անտեղի ծախքերով։

*
* *

Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը նամակ մը ղրկած է աշխատաւորական կուսակցութեան քարտուղար Ա. Հէնտըրսընի որ ներքին գործերու նախարարն էր Մաքտոնալտի դահլիճին մէջ։ Այդ նամակով հրաւէր կ'ըլլայ Ընկերվարականներու որ «արթնցնեն» բանակը դրամատիրական վտանգին առջեւ։ Բրօքականտի շեշտ ունեցող այս գրութիւնը մէկ ծայրէն միւսը կը ձգտի շփոթեցնելու միտքերը Աշխատաւորականներուն, որոնք ընդհանուր ժողովի կը պատրաստուին յառաջիկայ սեպտեմբերի 28ին համար։ Նամակագրին համոզումով, դրամատիրութիւնը կ'աշխատի ամէն միջոցով ճզմելու աշխատաւոր դասակարգը ամէն անգամ որ այս վերջինը կը փորձէ ընդդիմանալ իր դիկտատորութեան, այս նպատակին համար անիկա միշտ պատրաստ ունի բանակը։ Բացի այդ. դրամատէր Անգլիան, ապահովելու համար իր յաղթանակը, կ'աշխատի երկպառակութիւն ձգել բանւորական կազմակերպութիւններու միջեւ, որպէսզի անոնք չի կարենան պահել միացած ճակատ մը պահպանողականներուն դէմ։ Օրինակ մըն է ասիկա անգլիացի համայնավարներու գործունէութենէն որ տարակոյս չկայ թէ ղրղուած է Մոսկուայէն։ Դժուար թէ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը, ուրեմն անգլիական ընկերվարութիւնը ականջ տայ այս կարմիր քարոզութիւններուն, մանաւանդ որ դեռ շատ թարմ են իրենց լիտըրին յարձակումները պոլշեւիզմի դէմ։ Պէտք է ըսել որ Լէնինի աշակերտներուն թիւը խոշոր չէ այս երկրին մէջ և շատ հեռու են քաղաքական ազդեցիկ ըլլալէ. 615 հոգինոց խորհրդարանին մէջ ունին «միայն մէկ» ներկայացուցիչ։

Անհրաժեշտ երազ է կ'ըսէ Անգլիացիք, որ այդ աննշան հաւածը այս ժողովուրդին մէջ յաջողի օր մը իր ափին մէջ առնելու Աշխատաւորներու վիթխարի բանակը, նոյնիսկ աչքի առջեւ ունենալով այս վերջիններուն կարգ մը չափազանցութիւնները Պահպանողական և ազատական թերթերը յօդուածներ նուիրեցին վերը յիշուած նամակին, շեշտելով ձեռնարկին ծիծաղելիութիւնը։

*
* *

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Րիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ Սովիէթական բանակի ներկայ վիճակին մասին ռուսական մամուլի մէջ երեւցած գանգատները։ Համաձայն այդ տեղեկութեանց բանակը անկազմակերպ գրութեան մէջ է։ Գիւղերու Սովիէթները մէկ օժանդակութիւն կը բերեն զօրահաւաքի աշխատանքներուն, այդ հողը յանձնուած ըլլալով իւրաքանչիւր գաւառի տեղական ու քաղաքական իշխանութիւններուն։ Այսպիսով շատ մը ապօրինութիւններ կատարուած են. փախստականներու թիւը հետզհետէ աճելու վրայ է։ Ազգութեանց հարցը կ'ըլլան Մոսկուայի կառավարութեան, որպէսզի մանաւանդ ուշադրութիւն դարձնէ բանակի կազմակերպութեան [illegible]սական հարցին։

«Վարպետները բանակը [illegible] դացնելու կ'աշխատին, իսկ «[illegible] կերտները եղածը քանդելու [illegible] կ'ընեն ըմբոստութիւն քարոզ[illegible]

*
* *

Զանազան մեկնութիւններու տեղի տուած է Ֆէյսալ Թագաւորին այցելութիւնը, որուն [illegible] ժամիթը, համաձայն տրուած [illegible] ւաստիքներուն, բոլորովին ան[illegible]նական է։ Թագաւորին առողջ[illegible] կան վիճակը մտահոգիչ ըլլալ[illegible] եկած է խնամուելու մասնագէտ[illegible]ներու կողմէ։ Ամէն պարագայ[illegible] ուշագրաւ է զուգադիպութիւ[illegible] իր հիւանդութեան և Միջագետքի հարցին ներկայ ծանրակշիռ գրութեան միջեւ։ Թէեւ բացայայտ [illegible] որ քաղաքական պաշտօն մը [illegible]նի, սակայն անհաւանական չէ [illegible] իր Լոնտոն բնակութեան [illegible] թագին պատեհութիւնը ունե[illegible] արտայայտուելու «ի մէջ այլ[illegible] իր սրտին մօտիկ եղող խնդիր[illegible]րու մասին անգլիական կառավա[illegible]րութեան մօտ։ Մանաւանդ ըլլալով իր անգլիասէր քաղաքականութիւնը, պէտք չէ զարմանալ [illegible] կ'ըսուի թէ Թագաւորը պիտի առաջարկէ որ երկարաձգուի բրիտանական հովանաւորութիւնը Միջագետքի վրայ քսան և հինգ տարի եւս։

ԱՐԱՄ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երբ, մէկ կողմէն կ'աշխատինք Մարսիլիոյ դպրոցին անցեալ բացը գոցելու, ու յառաջիկայ տարեշրջանին համար հիմնադրամ մը մէջտեղ բերելու անհրաժեշտ է որ մտածենք նաև թէ ինչ կը խորհինք դպրոցին կրթական մակարդակը բարձրացնելու, անոր ծրագիրը ընդլայնելու. կարճ խօսքով Նիւթական զոհողութիւնները արժեցնելու մասին։

Ինչ խօսք որ առաւելապէս գաղութներու մէջ, պատեան հրատապ խնդիրն է նոր սերունդին փրկութիւնը։ Գաղութ մը, հայկական ոևէ համախմբում այնքան միայն կենսունակ, արթուն ու հեռատես է որքան ցանկալի լուծումը կուտայ այդ հոգին, խրախոյս պահանջ մը գոհացնելու առաջադրութեամբ։ Նոր սերունդը փրկագործելու նուիրական աշխատանքը երբե՛ք չի վերջանար, մաս մը մանուկներ չորս պատերու մէջ թխելով և այբուբենը սաւուցանելով։ Ընդհակառակը՝ այդ նախաքայլէն յետոյ է որ կը սկսի դժուարին պատասխանատու աշխատանքը, իսկապէս փրկելու նոր սերունդը, ոչ միայն այբուբենը ուսուցանելով անոր, այլև զայն հաղորդակցութեան մէջ դնելով մշակոյթին հետ։

Նախակրթութիւնը կամ չորս հինգ դասարանով ծաղկոցը, տարրական կըր-թութիւն մը միայն կուտայ մանուկներուն, անոնց մտքին մէջ հազիւ դրոշմելով Սահակ-Մեսրոպեան առաջնորդ պատկերը։ Այս օտար միջավայրին մէջ, այդպիսի առանց խորքի պատկեր մը պիտի եղծուի առաջին իսկ հպումով, աւելի հզօր ազդեցութիններու տակ։ Թէ ինչու անհրաժեշտ է մասնաւոր չարեքը, առանց մանրամասնութիւններու մէջ իյնալու։

Տարրական կրթարանները միջոցներ չեն պայքարելու համար ուծացման դէմ որ կը սպառնայ փողոցներէն մինչև մեր տուները։ Մանկապարտէզին մէջ երախան գրել կարդալ չպիտի սորվի. ու այն մանկապարտէզները որոնք գրել կարդալ սորվեցնելու ալ կը միտին, անոնք ամէնէն քիչ հասկցած են իրենց դերը։

Մանկապարտէզները՝ ընտանիքին ու դպրոցը իրարու միացնող գիծեր են. կամ փոխանցման շրջան մը՝ անցնելու վարժարան։ Առով մտքէս իսկ չանցնիր մանկապարտէզի դերը ստորագնահատել. ընդհակառակը, ընդգծելով հանդերձ թէ անոր կոչումէն դուրս է ուսում տալ, կը յիշեմ որ այդ փոխանցման շըրջանը, երախային հոգեկան կազմութեան գործը հեշտացնելու տեսակէտէն խիստ կենսական է։ Մանկապարտէզներուն կոչումը, պիտի ըլլայ երախան դէմ յանդիման դնել գեղեցիկին հետ, մարզել անոր բնական հետաքրքրութիւնը, մանկական նուրբ սիրտը հոգին ողողելու համար ազնիւ, գեղեցիկ ու բարի ներշնչումներով։ Պէտք կա՞յ ըսելու որ այս ազդեցութիւնը ձեռք բերելու է բնականութեամբ, առանց հարկադրելու մեղմով միայն, մանկավարժական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, որ անտարակոյս աւելի բարձր ըլլալու է քան «ընտանիքը»։ Եթէ ուզէինք հարցնել թէ ներկայ պահանջներուն գոհացում կուտա՞յ մանկապարտէզը, պատասխանը դառն պիտի ըլլար։ Շատ անգամ տեսնուած է, որ հայկական մանկապարտէզները աւելի խճողուած, անմարսելի ծրագիր ունին քան նախակրթարանները. ու մեր մանուկները յաճախ զգուած կը մնան իրենց նստարաններուն, յօրանջելով, ձանձրոյթ մատնելով քան թէ ուսանելով, թռչկոտելով իրական թիթեռնիկներու պէս անհոգ, զուարթ ու գեղեցիկ։

Նախակրթարանին մէջն է որ պիտի սկսի մանուկը սորվիլ, գրել ու կարդալ։ Գրել կարդալու այս շրջանը, որ պիտի սկսի վարժարանին առաջին կարգէն, աւելնալու է մինչև հինգերորդ դասարանը։ Հանի՛ որ գրել կարդալ սորվելու քառամեայ այս շրջանը աւելի մեքենական է քան ուսումնական։ Եթէ խիստ է այս գնահատութիւնը ջանանք քիչ մը մեղմել։ Տղու մը կրթութեան գործը ամբողջացնելու համար, պէտք է հնգամեայ հիմնադրութեան շրջան մը, իսկ ամբողջ կառուցուածքի համար ութը տարուայ ուսումնական շրջան մը։

Վերը ըսինք որ առաջին հինգ տարիները աւելի մեքենական են։ Այն ժամանակ երբ հինգերորդ դասարաններէն յետոյ — պիտի սկսի « նոր սերունդի խաչալներուն, ձգտումներու խմորման շրջանը. այժմու մեր Նախակրթարաններէն շատերը իրենց գործը վերջացած կը նկատեն ու կը բանեն փողոցը կը նետեն տղաքը ձեռքերնին անուրժէք թուղթ մը տալով իբր, վկայական։

Ահա այս է որ պիտի հասկնան գաղութները։ Պէտք է բոլոր Նախակրթարանները վերածել ութնամեայ բարձրագոյն վարժարանի մը։ Ուսուցիչը, մանկավարժը հինգերորդ դասարանէն վերջն է միայն վեց, եօթը, ութերորդ դասարաններուն՝ որ պիտի կրնայ պատրաստել նոր սերունդը, համաձայն օրուան պահանջներուն. ու անկէ յետոյ է որ մենք պիտի կրնանք հաշուել թէ ուծացումէ, այլասերումէ հեռու և գէթ կը մնայ երիտասարդութիւնը։

Մեր նպատակէն դուրս է այստեղ ծրագիր ներկայացնել, բայց պատկերը խտացնելու համար աւելցնենք որ, ազգային դաստիարակութիւն ըսելով պէտք չէ հասկնալ բնաւ այբուբենին, աշխարհացոյց քարտէսին, երկրագունդին կլորութեան, չորս գործողութեան կամ Ապայ գեղեցիկին թութակային ասացումը։ Որպէսզի կարենանք ըսել թէ նոր սերունդին ազգային կրթութիւն տըւած ենք, պէտք է անոր սորվեցնենք — գէթ համեստ չափով — Հայաստանի պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, գիրքը. գիրք, հայկական մատենագրութիւնը, հին ու նոր մեր գրողներուն ձգտումները, կարճ՝ մեր ամբողջ մշակոյթը։ Որովհետեւ ասոնցմով միայն կրնանք ոգեւորել, սրտագինել գաղութներու մէջ մեր երիտասարդութիւնը։ Պիտի գիտնանք անվերջ խանդավառել, հայրենի արժէքներու անշէջ կրակով վառել մեր տղաքը, որպէսզի կարենանք հաւատալ թէ անոնք մեր վաղուան ստոյգ վերածնութեան լծակները պիտի դառնան։ Զուգահեռաբար տանելով այս աշխատանքին հետ, եւրոպական առողջ դաստիարակութեան պատուաստումը, անհրաժեշտ նախադրութիւններով Մարսիլիան ունի կորիզ մը։ Հաւատա՞նք որ այդ կորիզը զարգացնելու միջոցները պիտի գտնենք՝ ու մեր վարժարանը պիտի վերածենք ութնամեայ կրթարանի։

Մարսիլահայ ընթերցողը պիտի հարցնէ.— Լաւ, սակայն ունի՞նք այդ դասարանները կազմելու համար համապատասխան աշակերտներ ...

Պատասխանը կուտամ յաջորդով։

Մարսիլիա · Մ. Յ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Փոխրամասնութիւններ Հայաստանի մէջ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, փոխրամասնութիւնները հետեւեալ համեմատութիւնը կը ներկայացնեն Հայաստանի մէջ.—

Առաջին տեղը կը բռնեն Թուրքերը, որոնց թիւն է 90,000, յետոյ կուգան Մալականները՝ 18,480, Եզիտիները (որոնց թիւը վերջնականապէս ճշդուած չէ) 13,800, Ասորիներ՝ 2,161, Յոյներ՝ 2554։

Ներկայիս կան 103 Թուրք դպրոցներ 4000 աշակերտներով։ Մալականները ունին 24 դպրոց 2660 աշակերտներով։ Եզիտիներն ունին 11 դպրոցներ 109 աշակերտներով։

90,000 Թուրքերուն մէջ միայն 132 հոգի Կոմիւնիստ կուսակցութեան անդամ են։

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

Որբերը Անատոլուի մէջ

Կեսարիոյ առաջնորդական փոխանորդ Գուրմեան քահ. խօսելով Կեսարիոյ Ս. Կարապետի որբերուն վրայ, կ'ըսէ թէ անոնց անունը կը սպառնայ պակսիլ, չունին ձերմակեղէն և զգեստ, անոնց մարմը պատռած, փոշիին ու քրտինքին մէջ սեւցած ու կոշտացած է ծառերու վրայ երկցած խարտուքոտ խաւերուն պէս։ Վերջերս Եօզղատէն Կեսարիա հասած են 8-12 տարեկան կարգ մը նոր որբեր ալ, որոնցմէ մէկ քանին այդ քաղաքի շուկաներուն մէջ կը մուրան եղեր։ Եօզղատ կը գտնուին դեռ 100-150 որբեր, որոնք անտիրական կը թափառին։ Առաջն. փոխանորդը կոչ կ'ուղղէ բոլոր Կեսարիոյ և Եօզղատի հայրենակիցներուն, հրաւիրելով զանոնք նիւթապէս աջակցիլ այդ որբերուն։

Յունաստանի գաղութը

Աշխատանքի Միջազգային դիւանին շաբաթական տեղեկագիրը երկար տեղեկութիւններ կուտայ գաղթականներու տեղաւորման համար Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած ձեռնարկներուն մասին։ Այս առթիւ հրատարակուած վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ թէ Յունաստանի մէջ 7136 անգործ հայ գաղթականներ կան, բայց կը յաւաացուի որ հետզհետէ կարելի պիտի ըլլայ գործ հայթայթել անոնց։

Վերջերս կարգ մը Յունարէն թերթեր քանի մը Հայերու անհատական գործերը մասի փաթթոց ընելով հակահայ հրատարակութիւններ ըրած էին։ Այս մասին բողոքելու համար Աթէնքի Ազգ. վարչութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Հելլէն մամուլի դիւանի փոխ-անօրէն Գ. Մոսքոփուլոսի, որ ցաւ յայտնելով եղած հրատարակութիւններուն համար, բացատրած է որ ասոնք հիմնաւոր բաներ չեն, այլ զաւեշտի ձեւով գրութիւններ, որոնց պէտք չէ շատ մեծ արժէք տալ։ «Կառավարութիւնը ոչ մէկ առնչութիւն կը բաժնէ մամուլի մէկ մասին այդ գրութիւններուն», աւելցուցած է Գ. Մոսքոփուլօ, և եթէ կը փափաքիք, մեզմէ հանդարտեցնող հերքումներ մը ղրկեցէք, որպէսզի կարեւոր թերթերու մէջ հրատարակել տամ զայն։

Թրակիոյ առաջնորդ Եղուանդ Եպս. Փէքրաւշեան ներքին նախարար Փանտազօփուլոսի ներկայացած է Սելանիկի մէջ և խօսած է Հայերու հպատակութեան և տեղաւորութեան մասին։ Նախարարը ըսած է թէ դժբախտաբար ներկայ կառավարութիւնը չկրնար նոր կարգադրութիւն մը ընել տեղաւորութեան մասին, քանի որ այդ որոշումը կը պատկանի նախորդ կառավարութեան և իրենք ստիպուած են գործադրել։ Նախարարը խոստացած է Աթէնք վերադարձին զբաղիլ նաև Հայերու հպատակութեան դիմումներուն հետեւանք տալու խնդրով։

Փարիզ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան Օգոստ. 14ին գումարած ընդհ. ժողովին մէջ կարծիքներու փոխանակութենէ յետոյ ձեռնարկուեցաւ վարչական մարմնոյ ընտրութեան և ընտրուեցան հետեւեալները—

Գ. Գ. Եղուանդ Ցարութիւնեան, Սեդրաք Փօշաճեան, Տիկին Շաղիկ Դեր Յակոբեան, Գ. Գ. Նազարէթ Սամուէլեան և Մինաս Շահրիկեան։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

Պալքանեան Նոր Դաշնակցութիւն մը

Վերջին մեծ պատերազմը իր անհուն աւերներով ո՛րքան սարսափեցուցած է ժողովուրդները, որ ամէն երկիր միջոցներ կը փնտռէ ապագայ նմանօրինակ նախճիրներէ խուսափելու համար։ Ֆրանքօ-գերմանական վտանգի կողքին կայ նաև յաւիտենական Պալքանեան խնդիր մը և այս անգամ ալ այդ երկրի ժողովուրդներն են որ կ'ուզեն ապահովութեան դաշինք մը կնքել իրարու միջեւ։ Առաջարկը հրապարակ դնողն է Յունաստանի արտաքին նախարար Գ. Ռէնտիս, որ արդէն իր ծրագիրը ներկայացուցած է Ռումանիոյ, Եուկօսլավիոյ և Թուրքիոյ կառավարութիւններուն։ Պուլկարիան ևս անտես չպիտի առնուի։ Ծրագրի հիմնական պայմաններն են՝ գործադրութեան մէջ եղող բոլոր դաշնագիրներու, Պալքանեան բոլոր երկիրներու հողային ամբողջութեան և անոնց ազգային գերիշխանութեան պահպանումը։ Այս դաշինքին յարակից պիտի կնքուին ուրիշ դաշնագիրներ ալ՝ որով պարտաւորիչ իրաւախոհութիւնը պիտի ընդունուի բոլոր անհամաձայնութիւններու համար։

Ռումանիա սկզբունքով ընդունած է այս առաջարկը, բայց իր վերջնական դիրքը պիտի ճշդէ Եուկօսլավիոյ տալիք պատասխանէն յետոյ։ Աթէնքի Թուրք դեսպան Զէվատ պէյ այս մասին գրած է Էնկիւրիի կառավարութեան, որուն պատասխանին կը սպասուի այս օրերս։ Յունաստան առաջարկած է որ Պալքանեան շահերու վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու կարգադրութեան համար Պոլիսը նշանակուի իբրև կեդրոն պարբերական ժողովներու։

Փոքրիկ համաձայնութենէն վերջ Պալքանեան այս համաձայնութեան կազմուիլը միանգամ ընդ միշտ կը ձգտի պատուար մը ըլլալ համայնավարական շարժումին դէպի Եւրոպա ծաւալումին դէմ։

∴ Միւս կողմէ Յունաստանի Վարչապետ Զօր. Բանկալօս Հելլէն-Պուլկար, և Հելլէն-Սերպ անհամաձայնութեանց կարգադրութեան առիթով հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.— Յունաստանի արտաքին կացութիւնը գոհացուցիչ է։ Ազգ. ույժերու կազմակերպութեան կ'աշխատուի փութով։ Պալքանեան բոլոր պետութիններու մէջ ամենէն աւելի խաղաղասէր եղող Յունաստան՝ չկրնար հանդուրժել որ իր արժանապատուութիւնը ոտնակոխ ըլլայ և ուղղակի կամ անուղղակի իրեն դէմ ո և է սպառնալիք տեղի ունենայ, երբ բոլոր Պալքանեան երկիրներու ամէն դիւրութիւն կուտայ իրենց բարեկամական յարաբերութիւնը ամրապնդելու։ Յունաստան իր ազգային ույժերուն վրայ կատարեալ վստահութիւն ունի և կարող է ճնշել անոնք, որ կը յանդգնին անցնիլ իր սահմանը։ Յունաստանի հողային ամբողջութիւնը խանգարել ուզողները, իրենց դէմ պիտի գտնեն Հելլէն հողը պաշտպանող 600 հազար հոգիէ բաղկացեալ մեծ բանակ մը։

Տիւրզիները Սուրիոյ անկախութիւնը կը պահանջեն

«Ֆոպիշէ Ծայթունկ»ի մասնաւոր թղթակիցը Մէճէլի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է Տիւրզիներու ապստամբական շարժման ղեկավար Սուլթան Աթրաշ փաշայի հետ, որ յայտարարած է թէ Ֆրանսացիներէն գրաւուած զէնքերը չպիտի վերադարձնէ և բացարձակապէս չպիտի դարմանէ ապստամբութեան երեսէն առաջ եկած, մասնաւորաբար աւերակներուն կրած վնասները։

Սուլթան Աթրաշ չգոհանար Տիւրզիներուն տրուելիք ինքնավարութիւնով, այլ կը պահանջէ բովանդակ Սուրիոյ ամբողջական անկախութիւնը՝ իր խորհրդարանով, իր բանակով, իր ազգային կառավարութիւնով և իր Թագաւորով կամ Նախագահով։ Ֆրանսացիները պարզապէս խորհրդականի պաշտօն ունենալու են։

Տիւրզիներու պետը շատ վստահ է իրերու ներկայ կացութենէն՝ և կը յուսայ որ իր բարեկամներուն և հաշտակիցներուն միջոցով պիտի յաջողի ամբողջ Սուրիոյ մէջ ընդհ. ապստամբութիւն առաջ բերել։

Եօթը Եգիպտացի կախուած

Անցեալ տարի Եգիպտոսի մէջ անգլ. հրամանատար սերտար Սըր Լի Սթէքը սպաննողներէն եօթը հոգի կիրակի առտու կախաղան հանուեցան Գահիրէի մէջ։ Մահապարտներէն Ապտէլ Ֆաթթահ Էնանաթի պատիժը ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի փոխուեցաւ, իր ցուցմունքներուն պատճառաւ։ Բոլոր մահապարտներն ալ քաջաբար դիմաւորեցին մահը, բացի Տօքթ. Շէֆիք Մանսուրէ որ ուժգին դիմադրութիւն ցոյց տուաւ և մինչեւ կախաղան քաշկռտուելով տարուեցաւ։

Վէհապիները Մէքքէի վրայ կը յարձակին

Երուսաղէմէն առնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Վէհապիները Մէտինէի դէմ յարձակողական սկսած են։ Ռմբակոծումը մեծ վնասներ պատճառած է և մարգարէին գերեզմանը պարունակող մզկիթին շուրջերը ծանրապէս վնասուած են։ Ուրիշ մզկիթ մը, որ Մուհամմէտի հօրեղբայր Համզայի երեզմանը կը պարփակէ, քանդուած է։

Օտար համայնավարներու դէմ հալածանք

Համայնավար կամ անիշխանական կուսակցութեանց պատկանող օտարականներու մասին ոստիկանական տեսչութիւնը կը շարունակէ քննութիւններ կատարել։ Անցի օր երկու Սպանիացի երկու Իտալացի և ինը Պուլկար համայնավարներու վտարման որոշում տրըւեցաւ։ Քաղաքական գործունէութիւն ունեցող ուրիշ «անբաղձալի»ներու մասին ալ մօտ օրէն նմանօրինակ որոշումներ պիտի տրուին։

Անցած օր ժողովէ ելած ատեննին ձերբակալուած 22 վրացի համայնավարները ազատ թողուեցան, հաստատուած ըլլալով որ անոնց հաւաքումին նպատակն էր աղջիկի մը մաղթել իրենց 10 ընկերներուն, որոնք Վրաստան պիտի մեկնէին։ Յիշեալ 10 հոգին արդէն մեկնած են Գերմանիոյ ճամբով։

Պոլիս

Գերման օդանաւերու կեդրոն

Գերման օդանաւեր քանի մը օր առաջ Սերպիոյ և Ռումանիոյ ճամբով Թուրքիա գացած են, հակառակ Վէրսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց։ Գերմանները ներկայիս զբաղած են Պալքաններու և Թուրքիոյ մէջ օդակայաններ հաստատելու, սկսելով Սպանիայէն, ուր արդէն ապասարկութիւն մը հաստատած են Կորիզայի և Թիրանայի միջեւ։ Երեք նոր գիծեր կան տըրւած ներկայիս, և մօտ օրէն անոնք պիտի երկարին մինչեւ Սելանիկ և Պոլիս։

Գերման օդանաւային սպասարկութեանց կեդրոնը պիտի ըլլայ Պոլիսը, ուսկից երթեւեկներ պիտի կատարուին Օտէսայի, Պաքուի, Թիֆլիզի, Էնկիւրիի և Իզմիրի հետ։

Այս ընդարձակ ձեռնարկը իրականացնելիք դրամագլուխ ձեռք բերելու համար ներկայիս բանակցութիւններ կը կատարուին Պերլինի մէջ։ Զինուորկաններու մէջ կան բազմաթիւ գերման զինուորական և քաղաքային օդանաւորդներ։

Քրէտի Ֆօնսիէի ստանող թիւերը

Օգոստոս 15ին տեղի ունեցած վիճակահանութեան մէջ 50000ական ֆրանքի շահած են հետեւեալ թիւերը.— 1886ի շրջաբերութենէն՝ թիւ 306,892, 1903էն՝ 540,214, 1911էն՝ 254,296։

Զարդարարներու վարձատրութիւնը

Մարաշ քաղաքը Էնկիւրիի Ազգային Մեծ ժողովէն՝ իր հերոսական պայքարին համար իբր վարձատրութիւն՝ ստացած է կարմիր ժապաւէնով «Անկախութեան շքանշան» մը, որ անցած շաբաթ մեծ հանդիսաւորութեամբ և հազարրոր ժողովուրդի ներկայութեան կախուած է քաղաքի միջնաբերդին դրօշակին վրայ: Ամէն կողմ դրօշազարդուած է, խանութները փակուած են, ուրախութեան ցոյցեր կատարուած և ճառեր խօսուած են: Այս այն Մարաշն է, ուր միլլիճի թուրքերը 13,000 հայ ջարդեցին 1920ի Յունուարին, երբ ֆրանսական գրաւման բանակը գիշերանց պարպեց քաղաքը և Ատանա քաշուեցաւ: Միլլիճիներու առաջին յաջողութիւնը կը սկսի այդ թուականէն: Էնկիւրիի վարձատրութիւնը շատ ուշ հասած է:

Հայերու «կացինը»

Քրտական շարժման հետեւանքով սկսած դատավարութեանց շարքը դեռ չէ վերջացած: Այդ ապստամբութեան մասնակից բոլոր գիւղերու աչքառու բնակիչները Անկախութեան դատարաններու հաւատաքննական բովէն կ'անցնին: Բերթիշ գիւղի բնակիչներէն 8 հոգի, որոնք ազատ արձակուած են եւ այս ուրախալի առթիւ մաղթանքներ բրած են Էնկիւրիի կառավարութեան հասցէին, որ զիրենք ազատելով «Հայերու կացիններէն եւ Ռուսերու լուծէն», իրենց լծկաններ ապահոված և սերմնցու տուած էր:

Խանէքիի դէպքին մասնակցող 15 հոգիի դատավարութիւնը դեռ չէ վերջացած: Նոյնպէս կը շարունակուի լրագրապետներու հարցաքննութիւնը:

Թուրք օդանաւային պատուիրակութեան ի պատիւ

Գրած էինք թէ թուրք օդանաւային պատուիրակութիւն մը եկած է Ֆրանսա և այցելած է Պուրժէի օդակայանը: Պատուիրակութեան նախագահն է Ճէվատ Ապպաս պէյ, անդամներն են՝ հրամանատար Իսքէնտէր պէյ, օդանաւորդ Վեհիպ, Շաքիր Հաշիմ և Սիւլէյման պէյերը, որոնց կ'ընկերանայ հարիւրապետ Պարըրթէն, Թուրքիոյ ֆրանս. օդանաւային կցորդը: Առջի օր Աէօրօ-Գլիւպի սրահներուն մէջ այս պատուիրակութեան ի պատիւ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ. Ներկայ էին օդանաւորդային սպասարկութեան փոխնախարար պ. Լօրան Էյնաք, իր գրասենեակի տնօրէնը փոխգնդապետ Կուտ և բազմաթիւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Աէօրօ-Գլիւպի փոխ. նախագահ պ, Ռօտոլֆ Սօրօ բարի գալուստ մաղթեց հիւրերուն, որմէ վերջ Միջազգ. օդանաւ. դաշնակցութեան Նախագահ պ. Հանրի տը Լա Վօ գովեց ջանքերը Թուրք օդան. դաշնակցութեան, որուն Նախագահը Ճէվատ Ապպաս պէյ մինչեւ անցեալ Փետրուար 40 միլիոն ֆրանք ստացած է և մինչեւ տարուան վերջը կը յուսայ կրկնապատկել այս գումարը՝ գործածելու համար օդանաւերու գնման: Թրքական այս դաշնակցութիւնը 400 գրասենեակներ ունի Թուրքիոյ մէջ և հանգանակութիւնները փութով առաջ կը տարուին:

Պ. Լօրան Էյնաք ճառ մը խօսելով մաղթեց որ Ֆրանսա և Թուրքիա սերտօրէն աշխատակցին և թէ երկու հանրապետութեանց միջեւ յարաբերութիւնները բարւոքին:

Ճէվատ Ապպաս պէյ շնորհակալութիւն յայտնեց կառավարութեան և օդանաւային ընկերութեանց ներկայացուցիչներուն և յայտնեց որ իրենք քաղաքային օդանաւորդութեան արդի վիճակին մասին Եւրոպայի մէջ քննութիւն կը կատարեն և գտած են որ Ֆրանսա առաջին շարքին վրայ կուգայ:

Թրքական օդանաւային դաշնակցութիւնը մօտ օրէն պիտի ընդունուի միջազգային լիկային մէջ:

Պոլշեւիկ գործիչին դաւաճանութիւնը

Մէշիլավ Եարօսլավսքի անուն Պոլշեւիկ մը, որ Վիեննայի սովիեթական դեսպանատան խորհրդականի տիտղոսը ունէր, իրականին մէջ Զինովիէվի կողմէ պաշտօն ստանձնած էր Վիեննայի մէջ համայնավարական քարոզութեանց կեդրոն մը ստեղծելու, արեւմտեան Եւրոպայի և մանաւանդ Պալքաններու մէջ յեղափոխական շարժում առաջ բերելու համար: Այս անձը 1918էն իվեր ղեկավար դեր կը կատարէր Գ. Միջազգայնականի մէջ և կ'աշխատակցէր Փրավտա եւ Իզվեսթիա պաշտօնաթերթերուն:

Ժամանակէ մը իվեր խորհրդային ղեկավարները կը նշմարէին որ Մոսկուայէն զանազան տէրութեանց համար տրուած գաղտնի հրահանգները շահագրգռուող պետութեանց կողմէ կ'իմացուէին զարմանալի արագութեամբ մը և միջոցներ ձեռք կ'առնուէին անոնց կողմէ ջուրը ձգելու համար այդ հրահանգներու գործադրութիւնը: Այս մասին լուրջ կասկածներ ծանրացան յիշեալ Մէշիլավ Եարօսլավսքիի վրայ, որ յանկարծ հրաման ստացաւ Զինովիէվէն Մոսկուա դառնալու և բացատրութիւններ տալու համար: Ասոր վրայ պոլշեւիկ գործիչը դեսպանատան բոլոր կարեւոր վաւերաթուղթերը հետը առնելով փախուստ տուած է Վիեննայէն եւ կ'ըսուի թէ ապաստանած է օտար տէրութեան մը հողը, որուն յանձնած է պոլշեւիկեան պրոպականտին վրայ խիստ զգայացունց յայտնութիւններ պարունակող թուղթեր:

Դրամատուներու գործադուլը

Ամիսը վերջացաւ եւ տակաւին դրամատուներու գործադուլը կը շարունակուի: Յիշենք որ գործադուլի ազդանշանը տրուեցաւ նախ Մարսիլիայէն 21 Յուլիսին եւ երեք օր վերջ Փարիզի մէջ արձագանգ գտաւ: Հիմա արդէն հինգերորդ շաբաթը մտած ենք եւ բանթողներու թիւը 30,000ի հասած է, անոնց միացած ըլլալով արձակուրդէ վերադարձող բազմաթիւ պաշտօնեաներ:

Բանակցութիւնները կը շարունակուին դեռ: Դրամատան տնօրէնները առջի օր ներկայացան Աշխատանքի նախարարին, առանց սակայն արդիւնքի յանգելու: Զօրտոյի քաղաքապետ երեսփոխան Պ. Մարքէ մեծ քաղաքներու իր պաշտօնակիցներուն նամակ մը ղրկելով կը թելադրէ որ իրենց միանան խնդրելու համար վարչապետ Պ. Փէնլվէէն, որ իրաւարարի դեր կատարէ գործադուլին վերջ տալու համար:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա կը ճամբորդէ Սեւ Ծովու եզերքը Գասթէմունիէն մինչեւ Ինէպօլու:

— Ատանայի մէջ սեպտ.ի կիսուն բամպակի համաժողով մը պիտի գումարուի, որուն ներկայ պիտի ըլլան Մ. Քէմալ եւ նախարարները: Այս տարի բամպակի բերքը խիստ առատ է և կարելի պիտի ըլլայ եղեր 150 հազար հակ արտածել:

— Գոլսոյ Շիրքէթի գործաւորները գործադուլ յայտարարած են 19 օգոստոսին, սակայն ծովային զինուորներ անմիջապէս բռնած են անոնց տեղը, որով շոգենաւի երթեւեկը չէ դադրած:

— Թրիէսթէէն Պոլիս եկող Գիկօրարա շոգենաւէն 22,200 պրակ մաքսանենգուած սիկառի թուղթ գրաւուած է:

Լքեալ գոյքերու ծախը

Դ. ՑԱՆԿ

Վերջին անգամ ծախուած են հօգեւեալ հայերու լքեալ գոյքերը.— Էնկիւրի:

Համի Մարթա օղլու Գէորգի տունը 500, Պալը Պետրոս օղլու Օննիկի տունը 100, Մագլում օղլու Օննիկի տունը 300, Փափազ օղլու Յովսէփի այգին 40, Զաքին օղլու Պետրոսի արտը 50, Մաքսուտ օղլու Փեթրոյի արտը 40, Սէֆէրշահ օղլու Վիչէնի այգին 150, Գեղանուշի դուստր Մարիքայի այգին 35, Պինեատ օղլու Գէորգի արտը 30, Օտապաշը օղլու Քամիսի, արտը 30 Կաթոլիկ Գրիգորի արտը 25, Փոսպըլըզ օղլու Պետրոսի արտը 30, Ոււզումանի դուստր Մաննիկի տունը 250, Ուզուման օղլու Օննիկի արտը 150, Հաւի Մարթա օղլու Օննիկի այգին 50, Ուզուման օղլու Օհաննէսի կնոջ այգին 20 ոսկի:

ՔԷՍՔԻՆ. — Համի Յակոբ օղլու Աւետիսի տունը 500 ոսկի, Ուլաշեան Սարգիսի և Ռուբէնի տունը 400, Մինաս օղլու Յակոբի տունը 100 ոսկի, Ալաճի օղլու Համիի տունը 600, Թէրէզեան Օհաննէսի տունը 200, Ստեփանեան Ստեփանի տունը 50, Չիլինկիրեան դերձակ Գաբրիէլի տունը 150, Պաճատրեան Յակոբի տունը 200, Նաշակ օղլու Թորոսի տունը 700, Հալաճեան Նշանի 8 խանութները 2050 ոսկի:

ՍԱՐՈՒԽԱՆ. — Իզմիրցի Սիմոն Սիմոնեանի տունը 22500 ոսկի, Սափրիչ Յարութիւնի տունը 5685, Քէօլէեան Յարութիւնի տունը 5876, Մանիսացի Փափազ օղլու Յակոբի 2 այգիները 1800, Թէրզի քըզը Միքայէլի այգին 1422, Էրմէնի Գալապան Յակոբի այգին 340, Համի Բարզիկի այգին 1610, Ուամի Օննիկի այգին 700, Միսաքի այգին 515, Թաշճիս Յակոբի այգին 1350, Աւետիսի այգին 2700, Ունձի Արթինի այգին 470, «Սահաթճի Էրմէնի»ի այգին 600, Դերձակ Արսլանի 2 այգիները 5880, Ատաղձագործ Համի Յակոբի այգին 300, Գինեպան Համի Յակոբի այգին 655, Երկաթագործ Գարագաշի այգին 1320, Գարա Քէհեայի այգին 700, Երկաթագործ Գրիգորի այգին 400 ոսկի:

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք Ֆրանսայի մեր թղթակիցներէն և աշխատակիցներէն.—

1. Կարելի եղածին չափ քիչ տեղ տալ տեղական վէճերու:

2. Փաստացի տեղեկութիւններ թիւեր և իրողութիւններ հաղորդել իւրաքանչիւր շրջանի հայկական կեանքի մասին, առանց խճողելու խորհրդածութիւններով

3. Ձեռագիրները գրել մէկ էջի վրայ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Կայծակ» Թաղային խումբի բոլոր ընկերները անյապաղ ժողովի կը հրաւիրուին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար 29 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ, ծանօթ հաւաքատեղին

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Քաղաքային կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Պիյյանքուրի և շրջակայի Դաշնակցական բոլոր ընկերները՝ յառաջիկայ Շաբաթ 29 Օգոստոս ժամը 9ին՝ 41 Rue de St Cloud Billancourt:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ վարժարանի շրջանաւարտ կամ թերաւարտ սաներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ կարեւոր ու անյետաձգելի խորհրդակցութեան մը, որ պիտի տեղի ունենայ Օգոստոս 30ին, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ: Կը խնդրուի իրարու լուր տալ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ շաբաթ երեկոյ 29 օգոստ. ժամը 8ուկէսին 130 rue du Bac,— metro Sèvres Babylone.

Հ. Յ. Դ. Արմէն-Գարօ Թաղային կոմիտէի դասախօսական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 29 օգոստ. շաբաթ գիշեր, 95 Bld. St. Germain Metro Odéon:

«ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ»Ի ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ.— «Բարձր Հայք»ցի խումբ մը հայրենակիցներ հայրենակցական միութիւն մը հիմնած են. այս առթիւ կրկին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ միութեան յառաջիկայ ընդհ. ժողովին՝ որ տեղի պիտի ունենայ 30 օգոստ. կիրակի օր ժամը 3ին, 21 Rue de Faubourg de Temple. metro Belle-Ville:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ստացանք «Հառաչներ և Շողեր» (Քերթուածներ), հեղինակ՝ Սարգիս Բարսեղեան, Փարիզ, 1925, տպագր. Ներսէս, 43 էջ, գին 3 ֆրանք:

Կը փնտռուի քէօթահիացի Արտաշէս Պալեան, որ երկու երեք ամիս առաջ Մարսիլիայէն Փարիզ եկած էր, կը խնդրուի իմացնել թերթիս:

Բաժանորդներուն

Կարգ մը բաժանորդներէ գանգատներ կը ստանանք, թերթի յապաղման առթիւ:

Կը փութանք յայտարարել թէ՝ ամէն միջոց ձեռք առնուած է առաքումը կանոնաւորելու համար: Հասցէներու տպագրութիւնը կ'աւարտի քանի մը օրէն, ինչ որ պիտի փութացնէ առաքումը:

Թերեւս աւելորդ չըլլար յիշեցնել թէ շատ մը յապաղումներ մեր կամքէն անկախ են, ու այժմ: «Յառաջը» ... նախընթաց ընդունելութիւն գտաւ միայն կը խնդրուի որ քիչ մը համբերութիւն ունենան մեր ընթերցողները, որպէսզի կարենանք լրացնել բոլոր թերի դժուարութիւնները:

ՍԱԿԱՐԱՆ

22 Օգոստոս 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին	103.05
Տոլար	21.18
Մարք (ոսկի)	5,04
Թրքական թղթ.	12.20
Թրք. ոսկի	93.—
Մէճիտիյէ	10.—
Լէվա	15.50
Տրախմի	34
Լիր	79.10
Պելժ. ֆրանք	96.45
Զուից. ֆրանք	411.—
Ֆլորին	108.—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ

Քրէտի ֆոնսիէ I	1845	Ֆր.
« « II	1240	«
« « III	1205	«
Ռուսիոյ երկթ.	102.75	«

Le Gérant : H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 $.	5 $.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէք, մանդաթներ եւն. ղրկել Sch. Missakian-ի անունով

ՇԱԲԱԹ
28
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 12 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԱՐԻԶ-ԼՈՆՏՈՆ-ՊՐԻՒՍԷԼ

Մեր թղթակիցներն ու աշխատակիցները հետզհետէ նիւթեր կը հայթայթեն «Յառաջ»ի, իրենց շրջաններու հայկական կեանքի մասին։

Տակաւին անկատար են տեղեկութիւնները։ Շրջաններ կան որոնց պատկերը ծանօթ չէ։ Մեզի ստացուած անկիւններն ալ շատ են։ Տակաւին երէկ նամակ մը ստացանք բարեկամէ մը, որ կը պատմէ թէ բաւական թիւով հայրենակիցներ կը գտնուին Լա Սէրվալիէռ, Լանժանթիէափ, Օմնասի, Վալ-լէ-Պէնի մէջ (Արտէշի գաւառ), ամէնքն ալ քիչ շատ աշխատանք ճարած, բայց զուրկ հաւաքական կեանքէ։ Միայն երկու մանրամասներու մէջ կ'աշխատին 40-50 կիներ ու աղջիկներ, իսկ բազմաթիւ մանուկներ ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն կամ կը թափառին, մոռնալով ամէն բան։

Պատմութիւնը նոյնն է ամէն տեղի համար։ Պէտք է շարունակել պրպտումները, որպէսզի կարելի ըլլայ ամբողջական գաղափար մը կազմել։ Իսկ մինչեւ այդ պէտք է գործել հոն ուր կացութիւնը պարզ է, և մարդիկ ու միջոցներ կան։ Բոլոր արգելքները անյաղթելի չեն. կը բաւէ որ յիշողութիւնք թէ օրուան վաստակէն յետոյ ուրիշ գործեր ալ կան որ աշխատանքի կը կանչեն մեզ։ Եթէ միայն գործարանին սուլիչը պիտի շարժէ մեզ, կը հետեւի թէ չենք հասկնար գալիք վտանգը։ Ժամանակի մասին չենք խօսիր. որովհետեւ միշտ կարելի է շաբաթը քանի մը ժամ խնայել, սրճարանի և թղթախաղի պահերէն կամ գիշերային թափառումներէն։

Շատ մը վայրեր երեսի վրայ մնացած են, քանի որ կեդրոններն իսկ դեռ նոր կը կազմակերպուին։ Փարիզ, սահմանային վիճակի մէջ է։ Մարմիններ առնեղծուեցան, ծրագիրներ կան սեղանի վրայ, բայց մայրաքաղաքը տակաւին ինքզինքը կառավարել չէ սկսած, որպէս զի կարենայ հասնիլ գաւառներուն, եւ իւրաքանչիւր գաւառի հայաշատ աւանին։ Գեղեցիկ առաջադրութիւններ կան Մարսիլիոյ համար ալ, ինչպէս կը հասկցուի այս օրուան թղթակցութենէն։ Միայն թէ, ինչպէս Փարիզի մէջ, այստեղ ալ աւելի շատ կաթողպատուիրակին հաւատքներն են որ կը լսուին, քան իրական գործեր։ Հոգեւոր հովիւը անդադար կը խօսի ու կը ծրագրէ, կը պտտի եւ աւետիսներ կուտայ։ Ժամանակը պիտի ցուցնէ այդ հաւատքներուն իրական արժէքը։

Սպասելով այդ օրուան, հաճոյքով կ'արձանագրենք այն հաւատքը թէ միայն եկեղեցին պիտի պահէ դաւանանքի տարբերութիւնը, իսկ հանրային կեանքի մէջ, ազգային կազմակերպութեան համար, բոլոր Հայերը պիտի մասնակցին առանց խտրութեան։ Անշուշտ Պալաքեան եպսկ. ինքնաբերաբար չէ բռած այս յայտարարութիւնը, եւ թեմական Առժամեայ Վարչութիւնը ամբողջովին կ'իւրացնէ զայն։ Արդէն շատ ուշ մնացած ենք այս ճամբուն վրայ, եւ ողբալի պիտի ըլլայ արդիւնքը, եթէ նորէն ձգձգուի։ Ո՛չ ակադեմական վէճերու պէտք կայ, ոչ ալ աւելորդ մտավախութեանց, այս տարրական պահանջը լրացնելու համար։

Բայց մենք ուրիշ կէտի մը մասին պիտի խօսէինք։

Ֆրանսայի հետ բաղդատելով, երկրորդական են Անգլիոյ եւ Պելճիոյ գաղութները, բայց այդ չի նշանակեր թէ անոնք իրաւունք ունին յօրանջելու եւ ամէն բան բախտին ձգելու։ Պրիւսէլ եւ Անվէրս, ուր կեդրոնացած են մեր հայրենակիցները, աւելի ամփոփ են քան Փարիզը։ Մանչէսդըրը շատ մը յարմարութիւններ ունի։ Լիոնի վրայ, իբրեւ հին եւ հաստատուն գաղութ. իսկ Լոնտոնը եթէ ցրուած է, գոնէ թշուառ չէ։ Ո՞ր օրուան կը սպասեն այս կեդրոնները, կենդանութիւն եւ շարժում ստեղծելու համար իրենց բոլորտիքը։ Օտարացման որդը անդադար կը կրծէ եւ կը քամէ այդ գաղութներուն կենսական հիւթերը։ Տարին քանի մը հանդէսով կամ պատահական ողորմութիւններով ոչ հայկական մշակոյթը կը զարգանայ, ոչ ալ կը լրանայ մեր պարտականութիւնը Հայաստանի հանդէպ։ Որքան լայն եւ ամուր կազմակերպուած ըլլայ գաղութ մը ինքն իր մէջ, այնքան աւելի արդիւնաւոր գործ կ'արտադրէ թէ ինքն իրեն եւ թէ ընդհանուրին համար։ Փարիզ, Լոնտոն և Պրիւսէլ պատահական կայաններ չեն այլեւս։ Ոչ մէկու մտքէն կ'անցնի թէ, լքուել որ բոլորը տուն տեղ ըլլան այդ օտար ափերուն վրայ. բայց քանի որ հարկադրուած են խարիսխ նետել այս ու այն կողմ, պարտաւոր են առաւելագոյն օգուտը քաղել տեղին վրայ, այսօրուան եւ վաղուան համար։

Հուրք եւ սրտցաւ աշխատանքով մը, Լոնտոն, Փարիզ եւ Պրիւսէլ պիտի փրկեն ոչ միայն իրենք զիրենք այլ եւ իրենց եղբայրական բազուկը պիտի երկարեն անբախտներուն, եւ աւելի հեռուներուն։

ՏՈՄՍԵՐ

Ո՞Վ ՄԵԾԱՕՐԱՆՔԸ ԳՈՒ ԼԵԶՈՒ ...

Պօն ժուռ, փըթիթ մամա...
Պօնճուր, աճուճիկս...
—Փըթիթ մամա, այս եղեկոյ թատրոն պիտի չերթա՞նք
—Չէ աղջիկս, այսօր գործ ունիմ
—Է՜ գործ ունիմ, գործ ունիմ. միշտ մամա, ես անհոյժ կ'ըլլամ կոր. . է՜ մամա էրդանժէ, ես չեմ հասկնար կոր ասոր համար չեմ երթար կոր. .
—Ճիշդ ճանչ, աղաս
—Միւսիւ չէ, մամա, մէ բոն Ժիւ. ես Լէկլիզ պիտի երթամ բարեւիլի հետ, ամ, ա ...
—Էկլիզը ի՞նչ է աղաս
Էկլի՞զ, ուր է հոն փղէրքը կայ, մօնսէնյէօր կայ, ժէգիւ-Քրիստ կայ, սիէօ կայ, ուր է փղիէղ կ'ընեն հոն..
Աշխ, եկուր սրդոր չեղուն հասկցիր, ի՞նչ կ'ուզէ
Ճանըմ ժամ էրթանք կ'ըսէ չէ՞ս հասկնար
—Մամա, էրդանժէնները սա՞ կ'ըլլան. . մամա մենք բո՞ւղ ենք, էնօլ ինծի բուղ կ'ըսեն կոր։
—Հայ ենք զաւակս
—Աղմէնիէն չէ՞նք մամա, Է՛ ինչո՞ւ բուղ կ'ըսեն կոր։
Եկուր աղաս, Ժրանսերէն մի խօսէ ոռ, հօրամոյեղ լաւ
—Մամա, հօդամոյդ մի ըսեր, ամօթ է. պաւիզ բաէ, Էրդանժէները կ'ըսեն հօդամոյդ. . բաբա, այսօր բըդ առի խըղուաղէս, վաղը մասէօդիս, աղւոր համս մը պիտի սայ ինծի
Այս էմբամէնէն վերջ, բըղմիէղ պիտի անցնիմ...

—

«Աղջկերնիս է յաւ...

Ու փա՞ռք տալու է, եթէ, հինգ-տասը տարի յետոյ, հանի մը նայերէն բառ մնացած ըլլայ հայ մանուկի բերնին մէջ

Կ. ՊԵՏՐՈՍ

ԿՈՇԿՈՒԹ Է ԿԱՊԵՐ ...

— Ինչու այդքան ուշադիր կը նայիս սա ձիուն։

— Շատ եմ տեսեր մէկուն մը համար խնամուած, սնուցուած ձիեր, մանաւանդ հոս Փարիզի մէջ։ Ձիս յափշտակողը ձիէն աւելի իր վրայ նետուած սա թանկարժէք բուրդէ ծածկոցն է։ Մե՞ղք որ ձիու կարելի չեմ փոխել. հազար կոյր դարձողի մաքիս մէջ, չափել ձեւելով սա խոշոր կտորը. որոշ կերպով գիտնալու համար թէ անկէ քանի՛ վերարկու կարելի է հանել Կեսարիոյ խեղճ որբուկներուն համար.— Բայց ասոնց կաշին կարծրացեր է այնքա, արեւէն, անձրեւէն կոշկոռ է կապեր վայրի կենդանիներու մորթին պէս. իսկ այս ձին ազնիւ ցեղ է, փափուկ է. գիւրագգած մորթ ունի և չի կրնար դիմանալ անձրեւին արեւին... Եթէ հիւանդանայ ձիւրանը, վա՜յ է եկեր հայ ազգին գլխուն։

— Նորէն ի՞նչ սեւեռեր ես նայուածքդ սա տիկնոջ դէմքին։ Գեղուհի չէ՞ս տեսած Փարիզի մէջ...

— Շա՛տ են գեղուհիները Փարիզի մէջ, բայց սա մէկը ուրիշ է, հայ է... իսկ ես ուրիշ բան կը դիտեմ. տես վիզ-գլուխը կը նայիմ, կը հաշուեմ, կը գնահատեմ հագուստը, վերարկուն, մուշտակը, մարգարիտէ մանեակը, ադամանդները ու նոյն իսկ կօշիկը որուն համար 1000 ֆրանք է վճարեր, կ'ըսեն։ Ու այս բոլորը ծախելով կը գնեմ հաստարակ ամերիկեան կտաւ, շապիկ կարելու համար Կեսարիոյ որբերուն որոնց կաշին կոշկոռ է կապեր մերկ ու բոպիկ պտտելէն, անձրեւին, արեւին տակ։

— Կամաց, շլեն, միթէ Կեսարացի են, կը նայիս տիկինը կը յուզուի և հարիւր հազարնոց մանեակը կը նետէ ձեռքերուդ մէջ

— Մի՛ վախնար, ասոնց ալ սիրտերը կոշկոռ է կապեր Փարիզի արեւին ու անձրեւին. .

ԱՐՏԵՄԻՍ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ե՞րբ պիտի փոխադրուին Հայաստան

Յունահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ Պ. Դ. Շահվէրտեան Յունաստանի մէջ ներկայիս կը զբաղի հայ գաղթականները Հայաստան փոխադրելու խնդրով։ Ամէնքի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի կեդրոնական վարչութենէն ղրկուած 1000 տոլարը յանձներ է Պ. Շահվէրտեանի, ներգաղթի յառաջացնելու համար։ Այս առթիւ պիտի գիմեն Ամերիկա, որպէսզի նոր գումարներ ղրկեն։

«Նոր Օր» կը գրէ թէ քանի մը տասնեակ գաղթականներ հաւաքուած են Պ. Շահվէրտեանի իջեւանած «Կրանտ Պրըթանիք» պանդոկին առջեւ և ուզած են տեսնուիլ, Հայաստան երթալու համար։ Պանդոկին դռնապանը արգիլած ըլլալով անոնց մուտքը, գաղթականները աղմկած են, դժգոհութեան բացագանչութիւններով։ Ուրիշ գաղթականներ բան գործ ձգած երկու օր շարունակ առտուընէ մինչեւ իրիկուն ի զուր սպասած են եկեղեցիին բակը՝ արձանագրուելու համար. ոչ Պ.Շահվէրտեան և ոչ ալ արձանագրող պաշտօնեան երեւցած են։ Կայաններուն մէջ ջղագրգռութիւն կը տիրէ, ներգաղթի մասին դրուած սահմանափակումներուն դէմ։

Ֆիքսի ՀՕԿ ի մասնաճիւղը բէյասեղան մը տուած է ի պատիւ Պ. Շահվէրտեանի։ Վարչութիւնը իր տեղեկագրին մէջ յայտնած է որ ընդդիմադիրներու և տեղական մամուլի պայքարին պատճառաւ ՀՕԿը ձախողած է իր նպատակին մէջ։ Պ. Շահվէրտեան յայտարարած է թէ ՀՕԿները բացարձակապէս հեռու պէտք է մնան ներգաղթի գործերէն և իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացնեն միայն վերաշինական աշխատանքներու շուրջ։

Խօսելով տօքթ. Նանսէնի ծրագրին եւ անոր կողմէ իբրեւ պահանջք ներկայացուելիք 9 միլիոն րուպլիի մասին, Պ. Շահվէրտեան յայտարարած է թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ոչ մէկ յոյս դրած է Ազգերու Դաշնակցութեան փրայ եւ աւելցուցած է թէ գաղութահայերը պէտք է նիւթական միջոցներ տրամադրեն, որպէսզի հոգիէր ոտքելով կարելի ըլլայ տեղ պատրաստել։

Պ. Շահվէրտեան Հայաստան մեկնելու համար իրեն ներկայացող ոչ բանւոր և մասնագէտ անձերու յայտնած է թէ «Ներկայիս Հայաստանի մէջ կեանքի պայմանները բաւական ծանր են և հոն գացողները պէտք է իրենց ապագան կապեն հողին ու ջուրին։ Ներկայիս Հայաստան պէտք է փոխադրուին տաճկահայ գիւղացիութիւնն ու աշխատաւորութիւնը, որոնք արդէն վարժուած են չարքաշ կեանքի։» Փոխադրուելիք 1200 հոգիին հազարը Թրակիա-Մակեդոնիայէն, 200ը հին Յունաստանէն պիտի առնուին։

Պրուսացի և Մանիսացի 40 ընտանիքներու անունով Պ. Շահվէրտեանի ներկայացած է մետաքսագործ Պ. Գէորգ Չաքրեան, յայտնելով թէ բոլորն ալ վարժ մետաքսագործ և մանիսայագործներ են, որոնք իրենց հետ պիտի տանին իրենց ձեզգեանները և բաւականաչափ դրամագլուխ՝ կառավարութեան բեռ չըլլալու համար։ Պ. Շահվէրտեան յայտնած է թէ այժմ չի կրնար ընդ առաջ երթալ այդ ցանկութեան, այլ պէտք է սպասել երկրորդ կարաւանին։

Պ. Շահվէրտեան այցելած է Ֆիքսի գաղթակայանը և հայ արիներու սենեակը, ուր կախուած հայկական եռագոյնը տեսնելով ըսած է. «տակաւին կը գործածէ՞ք այդ դրօշակը». սկաուտապետ մը պատասխանած է թէ գաղութներու մէջ հայրենիքի խորհրդանշանը միայն այդ է։

Նոր ծրագիր պարտքերու վճարման համար

Տարիներով քաշքշել և դատն խօսքեր փոխանակելէ յետոյ, երեւի պիտի համաձայնին Անգլիա և Ֆրանսա, պարտքերու վճարման համար։ Պ. Քայյօ վերադարձաւ Լոնտոնէն, միասին բերելով Անգլիոյ նոր առաջարկը։

Ինչպէս կը յիշուի, Անգլիա կը պահանջէր 62 տարիէն հատուցանել պարտքերը, տարեկան 20 միլիոն ստերլին վճարելով։ Այս առաջարկը անընդունելի դատուեցաւ ֆրանսական պատուիրակութեան կողմէ, որ Լոնտոնէն դարձաւ առանց բանակցութիւնները խզելու։ Ելմտական նախարարին հետ վէճը շարունակուեցաւ նոյն գետնին վրայ. Անգլիա տարեվճարը ղեղչած էր 16 միլիոնի, Ֆրանսա կը պնդէր տասնի վրայ։ Վերջին պահուն, Լոնտոն առաջարկեց 12.500,000 միլիոն, և յոյս կայ որ ընդունուի։ Պ. Քայյօ վերադարձած է իր պաշտօնակիցներուն հետ խորհրդակցելու և վերջնական համաձայնութեան ծրագիրը մշակելու համար։

Տարեվճարէն մաս մը գերմանական հատուցումներէն պիտի առնուի, բայց երաշխաւորը Ֆրանսան է։

Որբերու համար արհեստանոց

ՀՕԿ-ի կեդր. վարչութիւնը որոշած է Սուրիայէն Հայաստան փոխադրուած որբերուն համար Երեւանի մէջ դերձակի ուղղեձագործարան մը բանալ։ Կառավարութիւնը 10 խանութ յատկացուցած է այս նպատակով։ Մնացած ծախքերը պիտի հոգայ ՀՕԿ-ը։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԻՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ 14ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հակահրէական մեծ ցոյցեր եւ ընդհարումներ Վիեննայի մէջ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Վիեննա 25 օգոստոս

Այս վերջին օրերս Վիեննան կ'ապրի ջղային օրեր։ Ժողովուրդի անդորրութիւնը խանգարուած է և տրամադրութիւնները՝ ինկած։

Գերման ազգայնականները, իրենց միապետական կազմակերպութիւններով Վիեննայի համար դարձեր են կատաղեալ պատուհաս մը. ժողովուրդին տականքներուն հակահրեայ և հակաընկերվարական տրամադրութիւնները կը շահագործուին անոնց կողմէ։ Նախորդ թղթակցութեանս մէջ յիշած էի որ Վիեննայի մէջ պիտի գումարուի Սիոնականի 14րդ համագումարը. այս առթիւ միապետականները չքաշուեցան հրապարակաւ յայտարարելու, որ հրէական բնոյթ կրող այդպիսի համագումարներ չեն կրնար տեղի ունենալ Վիեննայի մէջ։ Հակառակ ասոր, Հրեաները որոշեցին չհրաժարիլ նախկին որոշումէն և արհամարհել գերման ազգայնականներուն սպառնալիքները։ Գերմանական ամբողջ մամուլը կը զբաղէր այդ խնդրով։ Կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն տուաւ նկատի ունենալով այդ համագումարին միջազգային բնոյթը։ Վարչապետ Տօքթ. Ռամէկը բացորոշ յայտարարեց մամուլին, որ չէր կրնար նման ժողովի մը Վիեննայի մէջ գումարուիլը չթոյլատրել, որովհետեւ, հրէական շարժումը, ինչպէս և ինքը հրեայ ժողովուրդը Ազգերու Դաշնակցութեան խնամքին տակ կը գտնուին, հետեւաբար Աւստրիան իբրեւ անոր մէկ անդամը, ընդառաջ պիտի երթար բոլոր դիմումներուն։ Անշուշտ վարչապետը կը զգայ, որ Աւստրիոյ տնտեսական կացութիւնը բարելաւելու համար շատ բան է կախուած հրեայ դրամատէրներէն, որոնք այս օր սփռուած են դրամատիրական երկիրներու մէջ և մեծ կշիռ ունին, որպէս քաղաքական ու տնտեսական ազդակ։ Վարչապետը մտքերը խաղաղեցնելու համար, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը և գերման ժողովուրդը շատ լաւ են տրամադրուած դէպի հրեայ ժողովուրդը, միայն վախ ունի որ համագումարի առթիւ վերջին շաբաթ արեւելեան երկիրներէն Վիեննա եկած մօտ 30,000 Հրեաներ Վիեննա հաստատուելով, պիտի աւելցնեն անգործներու թիւը։

Հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն, ոստիկանութիւնը չկրցաւ առաջքն առնել հակահրեայ շարժումներուն որոնք սկսան ամսոյս 17ի գիշերը։ Նոյն օրը համագումարի բացումն էր և պիտի մասնակցէին մօտ 2000 պատգամաւորներ։ Միապետականները թոյլտուութիւն խնդրած էին ցոյց կազմակերպելու, այն ալ երեկոյեան ժամը 7ին։ Ոստիկանութիւնը չթոյլատրեց, յայտարարելով, որ այդ ժամը շատ անյարմար ժամանակ է, և տականքները Վիեննայի մթութենէն օգտուելով՝ կրնան խժդժութիւններ գործ դնել։ Բայց ամբարտաւան ազգայնականները, որոնց համար Հրեան սատանայ է, չանսացին այս արգելքին և ապօրինի ցոյցեր կատարեցին, որոնք վերջացան արիւնահեղութեամբ։ 17ի և 18ի գիշերները Վիեննայի ժողովուրդը ականատես էր դէպքերու, որոնք եթէ ժամանակին չզսպուէին, ահաւոր պիտի ըլլար պատկերը։ Միապետականները, նախօրօք պատրաստուած ծրագիրով, կ'ուզէին մտնել հրէական թաղը և համագումարի շէնքը. սակայն ոստիկանութիւնը բռնած էր այն բոլոր ճամբաները, որոնք կը տանէին դէպի Վիեննայի 2րդ թաղամասը՝ Լէոփոլտշթատը, և Վիեննայի համերգային մեծ սրահի շէնքը։ Խժդժութիւնները սկսան համալսարանի շէնքէն և տարածուեցան մինչեւ գլխաւոր փողոցները։ Գիշերային մթութեան մէջ, ցուցարարները կը գոռային. «Անկցի՜ Սիոնական ժողովը», «Անկցի՜ հրէութիւնը», «Կեցցէ՜ Փոկրոմը» (թալան և ջարդ). ցուցարարները զինուած էին։ Ոստիկանական ջոկատները պահ մը հնարաւորութիւն չունեցան զսպելու ամբոխը, յատկապէս միապետական երիտասարդութիւնը, որոնք գոռում գոչիւններով, սկսան քարերով տուներու ապակիները կոտրել, յարձակիլ թրամուէյին վրայ, անհանգստացնել ժողովուրդը, ներս խուժել բոլոր այն պանդոկները, ուր Հրեաներ կը գտնուէին։ Ոստիկանութիւնը ստիպուած եղաւ դիմել զէնքի և մտրակներու։ Ոստիկանութեան ձիերու ոտքերուն տակ կոխկռտուեցան ցոյցին մասնակցողներուն հետ միասին շատ մը խաղաղ անցորդներ ալ։ Կանանց ճիչերը աւելի կը գրգռէին ամբոխը և ոստիկանութիւնը։ Կացութիւնը կը լրջանար. ամբոխը չէր խնայած ոչ ոքի, օտարականները անոնց աչքին փուշ էին. փակուեցան բոլոր սրճարանները, հիւրանոցները. տուներու մէջ լոյսերը մարեցին. և հաղորդակցութիւնը կանգ առաւ։ Ոստիկանները ստանալով նոր ջոկատներ հազիւ կարողացան ցրուել երեկուան ժամը 5ին սկսուած և մինչեւ կէս գիշեր տեւող ցոյցը։

Երկու գիշերուան մէջ ձերբակալուեցան 132 հոգի, վիրաւորուեցան 39 ցուցարար և շատ մը ոստիկաններ։ Ցուցարարները յաջողեցան հասնիլ մինչեւ համագումարի նստավայրը և հրէական թաղամասի սահմանները։

Ցուցարարները ցրուելով փոքրիկ խումբեր կազմեցին, որպէսզի նիստէն տուն դարձող պատգամաւորները անհանգստացնեն։ Ցուցարարներու հասցուցած վնասները կը հասնին միլիոններու։ Այս բոլորին հանդէպ, բոլորովին սառն ու անտարբեր են Սիոնական պատգամաւորները, իրենց ազգային տարազով կը հասնին նիստի վայրը և շատ հանդիսաւորութեամբ կը բանան նիստը։ Ներկայ են հրէական շարժման ամենակարկառուն դէմքերը, խոշոր դրամատէրներէն սկսած մինչեւ վերջին հոգեւորականը։ Համագումարը արժէքաւոր է եւ անով որ բացման նիստին ողջոյնի ճառեր արտասանեցին Անգլիոյ, Ամերիկայի, Ֆրանսայի և Գերմանիոյ և բոլոր պետութիւններու ներկայացուցիչները, ինչպէս և Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Տօքթ. Ցիմմերմանը։ Աւստրիական կառավարութիւնը ղրկած էր նախարարներէն մէկը, որուն ճառը ընդունուեցաւ բուռն ծափահարութիւններով։ Ճառերը կը խօսուին անգլիերէն լեզուով։

Համագումարը աւելի շատ պիտի զբաղէր Ներգաղթի և Պաղեստինի վերաշինութեան խնդիրներով։ Առաջին նիստին իսկ, ողջոյնի ճառերուն մէջ, շօշափուեցան արաբ-հրէական յարաբերութիւններու խնդիրը, որ առանցքը կը կազմէ այս համագումարին. միջոցներ կը խորհին ազգամիջեան կռիւներէն խոյս տալու համար։

Բոլոր պատգամաւորները շեշտեցին որ Պաղեստինը սեփականութիւնը չէ միայն այն 160,000 Հրեաներուն, որոնք ներկայիս կը գտնուին այնտեղ, այլ ամբողջ հրէութեան։ Պատգամաւորները բուռն կերպով պիտի պայքարէին, Պաղեստինի դրամատիրական պետութիւններու կողմէ գաղութ դառնալուն դէմ։ Ինչ խօսք որ քար կը նետեն Անգլիոյ և կը զգուշացնեն զայն որ Հրեաները փորձառու և դիւանագէտ ժողովուրդ են և չեն դառնար դիւանագէտներու խաղալիքը. և հետեւապէս ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը պէտք չէ աղճատուի։

Առաջին նիստին իսկ ընկերվարական պատգամաւորներու ճառերը յուզմունքով լսուեցան։ Համագումարը կը ղեկավարեն հրեայ կարկառուն դէմքեր՝ Վայցման և Սոքոլով։ Համագումարը մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերած է Վիեննայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ։ Նիստերու ընթացքին հազարաւոր ժողովուրդ կը խռնուի շէնքին դուռներուն մօտ։

Ոստիկանական ձիաւոր ջոկատները կը պաշտպանեն շէնքը. առանց արտօնագրի ոչ ոք իրաւունք ունի մտնել այդ շրջանակը։

Հրեաներէն 1500 հոգի նաւով դրօսնելու կ'երթային. Դանուբի ափին խռնուած ազգայնականները համազարկ տեղացուցին նաւին վրայ։ Ձերբակալուածները խիստ հսկողութեան տակ են։ Այսօր միապետականները նոր թռուցիկ հրատարակեցին հրահրելով ժողովուրդին վատ բնազդները և յայտնելով, որ գեղեցիկ Վիեննան արդէն հրէական գոյն ստացաւ և դարձաւ Հրեաներու սեփականութիւն. Կատարուեցան նոր ձերբակալութիւններ, որոնց մէջ նաեւ համայնավարներ։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Հայկական կեանք — Դպրոցի հոգը, — Իտալիոյ ծրագիրները. — Կարմիրները եւ աշխատաւորականները. — Ամէն մարդ օդանաւորդ Գահաժառանգը եւ առեւտուրը

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Լոնտոն, 27 Օգոստոս

Հակառակ իր ապրած միջավայրի կենտրոնականութեան, Լոնտոնի գաղութը չունի սփոփարար կեանք մը ազգային տեսակէտէն։ Մեծ է թիւը այն հայրենակիցներուն, որոնք ընդվզեցնող անհոգութիւն մը ունին այս ժողովուրդին ցաւերուն հանդէպ։ Առանց չափազանցելու կրնանք ըսել որ եթէ գաղութին նիւթական կացութիւնը թոյլ չտար իրեն տարին քանի մը հարիւր ոսկեյին նուիրելու ազգային հիմնարկութիւններուն, իր գոյութիւնն անգամ պիտի մոռցուէր հեռաւոր տեղերէն։ Արդար ըլլալու համար պէտք է ցոյց տանք գլխաւոր պատճառ մը։ Գաղութին մեծամասնութիւնը առեւտրականներէ կազմուած է և մասի վրայ կը համրուին ուրիշ ասպարէզներու հետեւողներ։ Առեւտրականը որքան ալ լաւ տրամադրութիւններ ունենայ, անընդունակ է, իր զբաղումներուն բերումով, տրամադրելու իր աշխատանքը ազգային գործերուն։ Մտաւորականութիւնն է ջիղը հանրային գործունէութեան, իսկ այդ ազդակը չկայ այստեղ։ Հոս է մեր ցաւը։

Գաղութային հաւաքումներ չունինք, ժողովներ չունինք, գեղարուեստական վայելքի պահեր չունինք և իրարու կը հանդիպինք կամ եկեղեցիին դուռը կամ արեւելեան ճաշարանի մը անկիւնը։

Փորձեր եղան անցեալ տարի ընդհանուր կազմակերպութիւն մը ստեղծելու առաջարկութեամբ, սակայն ցաւալի է ըսել որ ծանօթ խմբակ մը որ հետզհետէ կը կորսնցնէ գաղութին համակրութիւնը, զզուելի միջոցներով արգիլեց ձեռնարկին յաջողութիւնը։ Այժմ մեծ յոյսեր դրուած են կաթողիկոսական պատուիրակին իրաւասութիւններուն վրայ և կարծողներ կան որ հրաշք պիտի գործուի Լոնտոնի մէջ։ Բաղձալի է որ իրագործուին այդ յոյսերը, բայց կը շեշտենք որ լիազօրը պէտք է խուսափի ամէն փառամոլութիւններ շոյելու վտանգէն։ Գործունեայ բայց շուքի մէջ մնացած Հայեր կան այս տեղ, որոնք օգտակար կրնան ըլլալ, եթէ պատեհութիւն տրուի իրենց։

Երիտասարդներու միութիւն մը մեծ դեր ունի կատարելիք այստեղ։ Անհրաժեշտ է միայն կազմակերպուիլ թօթափելով անտեղի յաւակնութիւններ։ Անգլիախօս հայուհիներու ակումբը եթէ ջանայ հայկական շունչ տալ իր գործունէութեան, կը յաջողի լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք բերել, թէ նիւթական և թէ բարոյական։

Աւելի կենսական պահանջ մըն է դպրոցի խնդիրը։ Հոգեւոր հովիւը հայերէնի, պատմութեան և կրօնքի դասեր պիտի տայ երախաներուն՝ Առաջնորդարանին մէջ։ Ձեռնարկը գովելի է անշուշտ, բայց գործնական չէ։ Լոնտոնի պէս հսկայ քաղաքի մը մէջ ուր Հայերը ցրուած են և համախմբուած չկան ոչ մէկ թաղի մէջ, չափազանց դժուար պիտի ըլլայ առաջնորդարան հաւաքել 8-15 տարեկան երախաներ, շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ։ Տեղական պայմանները պէտք է նկատի առնուին այս տեսակ լուրջ ծրագրի մը համար։ Թերեւս լաւագոյն է Լոնտոն բերել մէկ երկու ուսուցչուհի, որոնք կրնան տրամադրել իրենց ամբողջ ժամանակը, այցելելով տուները և դասեր տալով հայերէնի և պատմութեան (կրօնքը արդէն կ'ուսուցուի անգլ. վարժարանին մէջ, ուր կը յաճախէ հայ մանուկը)։ Այս կարգադրութիւնը փոխանցման շրջանին համար՝ մինչեւ որ կանոնաւոր դպրոց մը ունենանք։

Փակուած են եկեղեցիի վէճերը, որոնցմով այնքան լարուած էր գաղութը երկու տարի առաջ։ Մատակարարութեան հոգը ստանձնած է Գ. Գ. Գիւլպէնկեան, իսկ ներքին կազմակերպութիւնը կը վարէ խնամակալութիւնը։ Երբեմն անիմաստ քայլեր կ'առնուին։ Օրինակ, արգիլուած է [illegible] նոյն իսկ որբերու կամ գաղթականներու օգտին, լաւ. բայց ի՞նչ տրամաբանութեամբ հանգանակութիւն կատարուեցաւ քանի մը կիրակի առաջ, ի նպաստ Անգլիական հիւանդանոցներու։

∴

«Թայմզ»ի Հռոմի թղթակիցը կը տեղեկանայ թէ Իտալիա մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Դաշինքի բանակցութիւններուն։ Տակաւին յայտնի չէ թէ Մուսոլինի ինչ դիրք պիտի բռնէ, սակայն կը թուի թէ միշտ պիտի խուսափի անտեղի կաշկանդումներէ։ Միւս կողմէ Հռոմի վարիչները շահագրգռուած են Պալքանեան դաշինքով որ իբրեւ թէ պիտի կնքուի Յունաստանի, Սերպիոյ, Ռումանիոյ և Թուրքիոյ միջեւ։ Այդ երկուքէն ալ հեռու մնալուն հետեւանքները ծանօթ են Իտալիոյ վարչապետին։ Այդ պատճառաւ կը փորձէ քաղաքական և տնտեսական համաձայնութիւն մը մշակել Խորհրդային Ռուսաստանի հետ որ միակ նպաստաւոր հողն է այժմ իտալական քաղաքականութեան տեսակէտէն, մանաւանդ որ տեսակ մը ցրտութիւն յառաջ եկած է Թուրքիոյ հետ։ Իտալական և Ամերիկեան դրամատուներ կ'աշխատին մեծ ձեռնարկներ կատարել Ռուսիոյ մէջ։ Իտալիա պիտի օգտուի այս առիթէն, կ'ըսէ թղթակիցը, Ամերիկայի վճարելիք իր գումարները ուղղակի Ռուսաստան փոխադրելով։

∴

«Սընտէյ Թայմզ»ի խմբագիրը տեսակցութիւններ ունեցած է Աշխատաւորական կուսակցութեան խորհրդարանի վարիչ Քլայնսի և Արհեստակցական Միութիւններու ընդհանուր քարտուղար Պրէմլիի հետ։ Տեսակցութեան պատեհութիւնը ստեղծած է համայնավարներու վերջին կոչը, որով ըմբոստութեան կը հրաւիրէին բանակը և նաւատորմը։

Շահեկան են երկուքին ալ յայտարարութիւնները համայնավարներու հասցէին։

— Համայնավարութիւնը, կ'ըսէ Քլայնս, այլեւս անկարող է վնասելու այս երկրին աշխատաւորութեան և ուժի անտեղի վատնում է։ Քանի իրենց հմայքը կը նուազի այնքան աւելի կը խօսին յեղափոխութեան մասին։ Բոլորովին սխալ է իրենց հասկացողութիւնը աշխատաւոր դասակարգի մասին։ Պօլշեւիկ վարիչներուն գլխաւոր նպատակն էր տարաձայնեցնել դրամատէր դասակարգը և անոնք որ կ'ուզեն գործնական միջոցներով օգնել երկրին տնտեսական վերաշինութեան, զզուանքով կը հեռանան այդ կուսակցութենէն։ Պօլշեւիկները պէտք է գիտնան որ իրենց դասակարգային կռիւի կամ յեղափոխութեան քարոզութիւնները մեծապէս կը վնասեն երկրին տնտեսական դր[illegible]թեան։

Պրէմլիի համաձայն անգլիացի Պօլշեւիկներու սխալը հոն է որ անոնք կ'երեւակայեն թէ Ռուսիոյ մէջ գործադրուած միջոցները կարելի է գործադրել նաև այս երկրին մէջ։ «Եթէ աշխատաւորին տրուած քաղաքական իրաւունքները և ազատութիւնը նմանէին մեր այստեղ վայելածին, այդ երկրի պատմութիւնը բոլորովին տարբեր պիտի ըլլար հիմա»։

∴

Անգլիոյ օդանաւային նախարարութիւնը ծրագիր մը կը մշակէ, որուն համաձայն թոյլ պիտի տրուի որ օդանաւորդական ակումբներ հաստատուին։ Այս կերպով պիտի աշխատին ժողովրդականացնել օդանաւի գործածութիւնը, որքան կարելի է։ Կ'ենթադրուի որ եթէ ծրագիրը իրականանայ, շուտով պիտի ամենաց[illegible] մեքենաները, ինչպէս եղաւ հեծանիւ[illegible] համար։ Կառավարութիւնը ամէն միջոցի կը դիմէ զարկ տալու համար օդային երթեւեկի յառաջդիմութեան, սակայն վերջին վիճակագրութիւն մը ցոյց կու տայ թէ եւրոպական գլխաւոր պետութիւններուն մէջ օդանաւերը աւելի շատ մարդ փոխադրած են քան անգլիականները։

∴

Պատկառելի գումար մը և նոյնքան պատկառելի դրահաւոր մը տրամադրուած է գահաժառանգին որ ծովերէ ծով կը ճամբորդէ, ամենուրեք ի վեր[illegible]նելու համար այն երկիրները որոնց վրայ պիտի իշխէ օր մը։ Վեհապետները ժողովրդականացնելու աւանդական սովորութիւն մըն է այս՝ Անգլիոյ համար։ Գահաժառանգը քաղաքական դէմք չէ, բայց իր անձը կրնայ կապ մը ստեղծել, զէթ բարոյական, մայր երկրին և գաղութներուն միջեւ, կը տրամաբանեն Անգլիացիները։ Ընկերվարականները ի զուր կը փորձեն վերջ տալու այս «աննպատակ մսխումներուն». պահպանողական Անգլիան գիտէ իր ընելիքը և բարոյական արդիւնքին հետ դրամականն ալ կ'ապահովէ։

Հարաւային Ափրիկէէն հարաւային Ամերիկա անցաւ իշխանը հինգ [illegible] օր առաջ և հեռագիրները կը հաղորդեն որ Արժանթինի կառավարութիւնը, որուն հիւրն է ինք այժմ, որոշած է [illegible] երկաթուղիներու նիւթերը գնել Անգլիայէն, [illegible] հինգ միլիոն ոսկի արժողութեամբ։

ԱՐԱՄ

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

Պելվիլը չմոռնանք

Յառաջի մէջ լոյս տեսած մը [illegible] «Foyer Fraçais»ի կազմակերպած ֆրանսերէն դասերու մասին։ Այս [illegible] թիւ կ'ըսուէր թէ իբր յարմար վայր ընտրած են Սէն Միշէլի հայաշատ թաղը։

Կարելի չէ՞ որ յիշեալ ընկերութիւն մասնաճիւղ մըն ալ բանայ Պելվիլի թաղամասին մէջ, որ Փարիզի ամէնէն հայաշատ կեդրոններէն մէկն է և ուր ո՛րքան զգալի է պակասը այդ տեսակ հաստատութեան մը։

Պելվիլի Հայերը սիրով պիտի հետեւին այդ դասերուն. արդէն այդ թաղի երիտասարդութիւնը իր կենսունակութեան ապացոյցը տուաւ, բանալով Գրադարան-Ընթերցարան մը։

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԵՍԵԱՆ

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսիլիոյ մեր թղթակիցը կարգ մը հարցումներ ուղղելով կարգ. պատասխանատուներէ, հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղած է.

Դաւանանքական - խտրութիւնը պիտի վերնա՞յ

—Եւրոպայի հայ գաղթականութեանց մէջ, Փարիզէն վերջը երկրորդ կարեւոր տեղը կը գրաւէ Մարսիլիոյ հայ գաղութը, որ լաւ տպաւորութիւն ձգեց, իր հայրենասիրութեամբ ու կենսունակութեամբ ջերմապէս գնահատելի Ազգ. Միութեան Նախաձեռնութիւնը եկեղեցիի ու դպրոցի հաստատման համար։

12 օրուայ մեր ուսումնասիրութեան ու քննութեան արդիւնքը բերին մեզ սա համոզման թէ՝ որչափ հին գաղութին կանոնագիրը անբաւարար է ներկայ հոծ գաղութին պայմաններուն, նոյնքան նոր պատրաստուած կանոնագիրը հեռու է աւելի քան 13 հազար հայ գաղութի մը բազմապահանջ պէտքերուն, ուստի անհրաժեշտ կը նկատենք նոր կանոնագիր մը, որուն պատրաստութենէն յետոյ պիտի վերակազմենք Մարսիլիոյ հայ գաղութը։ Մեր սկզբունքն է որ յառաջիկայ բոլոր ընտրութեանց մէջ հայ գաղութը բերէ իր մասնակցութիւնը, առանց դաւանական և կուսակցական խտրութեանց։ Իսկ մինչև այդ, ներկայ կազմակերպութիւնները բնականաբար պիտի պահենք և այս կազմակերպութեանց մէջ, միայն եկեղեցին և [illegible] իսկ ժողովներու ընտրութեանց լայնօրէն պիտի մասնակցին նաեւ միւս յարանուանութիւնները։ Մարսիլիոյ հայ գաղութը գրաւելով երկրորդ կարեւոր տեղը Եւրոպայի թեմին կազմակերպութեան մէջ, պիտի ունենայ իր հոգեւոր հովիւը. [illegible] համալսարանական եկեղեցականներէն յարմարագոյնին ընտրութիւնը պիտի ձգեմ Մարսիլիոյ հայ գաղութին իրաւասու ժողովներուն։

Ներկայիս Մարսիլիոյ ամբողջ կազմակերպութենէն վերջը, հոգաբարձութ. գլխաւոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ մատակարարութիւնը եկեղեցւոյ և վարժարանի։

Որովհետեւ, շատ ներքին թշուառութիւններ կրնան ստեղծուիլ, երբ եկեղեցին և իր հասոյթները հոգաբարձութեան ձեռքը գտնուին, իսկ դպրոցն ու իր ծախքերը՝ տարբեր մարմնի մը ձեռքը, Ազգ. Միութիւնն ալ համաձայն գտնուեցաւ որ դպրոցի մատակարարութեան հոգը առանձնէ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, քանի որ հասոյթները իր ձեռքն են։

Ազգային խորհուրդ ոչ թէ Միութիւն

Գալով Ազգ. Միութեան, որուն պիտի անդամակցին միւս յարանուանութիւններն ալ, Նոր կանոնագրով պիտի կոչուի Ազգ. Խորհուրդ, (Conseil National Arménien) և ոչ թէ Union NationaleArménienne. Զինադադարէն յետոյ ամէն տեղ Ազգ. Միութիւններ կազմուեցան քաղաքական նպատակներով։ Մեր հոգեւոր-վարչական պաշտօնէն բացարձակապէս դուրս կը գտնուի քաղաքական ամէն գործունէութիւն։ Այս իսկ պատճառով այսուհետեւ Եւրոպայի հայ գաղութներու Ազգային բոլոր Միութիւնները Ազգ. Խորհուրդ անունը պիտի կրեն։ Անոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ, օրինակ, Մարսէյլի մէջ միութեան կապ դառնալ Մարսիլիոյ քաղաքին շրջակայ և հայաշատ կեդրոններէն Կարտանի, Լասեյն-Թուլօնի, Մարթիգի, Նիսի, Թուլուզի, Գասթել-Սառազէնի, Ավինյոնի միջեւ։ Ազգային խորհուրդին գործն է այս բոլոր շրջանի վարչական ու խնամատարական հոգերը տանիլ և օժանդակ մարմիններ ստեղծել.

Իսկ Մարսիլիոյ Ազգ. խորհուրդին (այժմու Ազգ. Միութեան) և Փարիզի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, ինչպէս նաեւ հոգաբարձութեան իրաւասութիւնները կարելի պիտի ըլլայ ճշդել երբ Եւրոպայի Հայոց պատգ. ժողովը գումարուելով, մշակէ Ազգ. Սահմանադրութիւնը

Ի՞նչ պիտի ըլլայ գաղթային կայանը

Վերջերս եղած դիմումներու վրայ, խոստացուած է առ այժմ չփակել Camp Oddoի կայանը, որպէս զի գաղթականները կարենան հանգիստ դուրս ելլել։ Սակայն, նկատելով որ իրենց ազգային նկարագրի պահպանութեան համար անհրաժեշտ է կեդրոնացած պահել զանոնք, այս շաբթուան ընթացքին ծովեզերքի մօտ, քաղաքէն քիչ հեռու. ընդարձակ հողեր տեսնելու պիտի երթանք, կայանի վարչութեան հետ համախորհուրդ, վարձելու համար 10-15 տարուան պայմանաժամով յարմարագոյն գետին մը։ Հետզհետէ այս տեղ պիտի փոխադրուին գաղթականները, ունենալով իրենց յատուկ մատուռն ու դպրոցը։ Վարչութիւնը պիտի ընտրուի ուղղակի կայանի ժողովուրդէն, ենթարկուելով մեծերու ընտրուելիք Ազգ. Խորհուրդին։ Ազգային Միութեան հետ համախորհուրդ որոշած ենք անմիջապէս ձեռնարկել արդի մատրան ու դպրոցին շէնքերուն գնման։ Ուրախ ենք որ օգնութիւն ստեղծած է այս ձեռնարկը և [illegible] ալ պատրաստ է արդէն վաճառելու ամենանպաստաւոր պայմաններով։ Այս շէնքերուն գնման համար արդէն ձեռնարկած ենք անձնապէս 100 հազար ֆրանք անմիջապէս հանգանակելու և գոհ ենք որ մեր դիմումները արդէն կը յաջողին։ Քանի մը հայրենակիցներ ժապաւինեալ տամարին մէջ արձանագրուեցան 10 հազարական և 5 հազարական ֆրանք։ Այս առթիւ, հարկ է գիտել տալ թէ գաղութի ներկայ պահանջներուն անբաւարար է 150 աշակերտով դպրոց մը։ Անոր համար անհրաժեշտ է գնել դպրոցին ընդարձակ շէնքը։ Կը յուսանք մինչեւ 500ի հասցնել երկսեռ աշակերտներուն թիւը։ Իմ՝ ամբողջ գործունէութեանս առանցքը պիտի ըլլայ մատրան և դպրոցի շէնքերուն գնումը և նոր կայանի մը հողին վարձումը։ Եթէ այս նպատակներուն գործադրութեան համար Մարսիլիոյ հայ գաղութը չկրնայ ամբողջացնել պէտք եղած գումարը, պակասը պիտի լրացնենք անձնապէս դիմում ընելով հարուստ գաղութներուն։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր գործակալներէն և բաժանորդներէն մեզի ղրկել իրենց թերթերուն գոտին (պանտ), մեկնումի և ժամանումի թուականները ցոյցնող կնիքներով, երբ ուշ կը հասնի թերթը։ Հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն, այնպիսի յապաղումներ կը պատահին որոնք անհասկնալի են։ Այսպէս, Օգոստոս 16ին Փարիզի կեդրոնական նամակատունէն կնքուած եւ ղրկուած թերթը Լոնտոն հասած է 19ին. Օգոստոս 21ի թերթը, որ գիշերուընէ ձգուած էր դարձեալ կեդր. նամակատունէն կնքուած եւ ղրկուած էր նոյն օրուան թուականով, Մարսէյլ հասած է 25ին, եւայլն։ [illegible] պէտք ունինք այս կարգի պանտերուն, նոր և փաստացի բողոք մը ներկայացնելու համար թղթատարական վարչութեան։ Այս առթիւ գործակալներէն կը խնդրենք գիտել նաեւ տեղական նամակատուներուն։

Կարդացէք եւ տարածեցէք

“ՅԱՌԱՋ„ը

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

Սուրիոյ կացութիւնը
Կռիւներ Դամասկոսի շուրջ

Առջի օր գրած էինք թէ 1500 Տիւրզիներ յարձակած են Դամասկոսի վրայ։ Այս լուրը կը հաստատուի Զօր. Սարայլի կողմէ, որ միեւնոյն ատեն կը տեղեկացնէ թէ Սուէտայի մէջ պաշարուած Ֆրանսացիներու կիները. ու զաւակները կարելի եղած է փոխադրել ապահով վայրեր։

Դուվրէէն «Թայմզ»ի ստացած լուրերուն նայելով, ամբողջ Սուրիոյ, մանաւանդ Դամասկոսի մէջ խիստ անհանգիստ վիճակ կը տիրէ։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ ապստամբներուն կողմէ ձեռք բերուելիք նոր յաջողութիւններ անխուսափելիօրէն պիտի փութացնեն ընդարձակ ապստամբութիւն մը դժգոհ տարրերուն մէջ, որոնք Հաւրանի ֆրանսական ձախողութիւններէն ի վեր խիստ մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան։

Երուսաղէմէն «Ռիւթէր»ի թղթակիցը հեռագրով մանրամասնութիւնները կուտայ Դամասկոսի կռիւներուն մասին.— 24 Օգոստոսին ֆրանսացի զինուորներու և Տիւրզիներու միջեւ տեղի ունեցած կռիւները շատ ուժգին եղած են. Տիւրզիները գրաւած են Խըրպէթ էլ Կադը։

Ապստամբները կարեւոր կորուստներ կրած են։ Միայն օդանաւէ նետուած ռումբէ մը քառասուն հոգի վիրաւորուած կամ սպաննուած են։ Նոյն օդանաւը նկատած է որ իւրաքանչիւր երեսուն ուղտէ բաղկացած երկու կարաւան մեռեալներ ու վիրաւորներ կը փոխադրէին դէպի Ճէպէլը Տիւրզի։

Օգոստոս 24էն 25 լուսնալիք գիշերը թշնամի ուժերու Մայորդիները դէպի Հաւրան քշուած են։ 25 Օգոստոսի գիշերը Դամասկոսի մէջ շրջած գրոյցի մը համաձայն քաղաքին վրայ արշաւանք կատարող ապստամբները արուարձաններուն վրայ յարձակած են։ Ժողովուրդին յուզումը հանդարտած է շուտով և այդ օրը ուրիշ դէպք չէ պատահած։

25 Օգոստոսի իրիկունը նոր կռիւ մը սկսած է Էզրաայի մօտ։ Միեւնոյն ժամուն Տիւրզիները յարձակած են Դամասկոսէն երկու մղոն դէպի Հաւրան, Կոթա բռնուած տեղւոյն ֆրանսացի սուրիական զինուորներուն վրայ։

Ատանայէն Թրքական աղբիւրէ առնուած լուրերու համաձայն, Տիւրզիները անգլիական դրօշ կը քաշեն և [illegible] կը սպաննեն իրենց դէմ ելած ֆրանսական զինուորները։ Կառավարութեան պաշտօնեաներուն հետ անոնք կը վարուին։ Ֆրանսացիները օրը 10—12 կառախումբով զինուորական փոխադրութիւններ կը կատարեն, ու վիրաւորները կէս գիշերին Պէյրութ կը փոխադրեն։ Դամասկոս գտնուող օտարներու ընտանիքները Պէյրութ կը փոխադրուին։ Ֆրանսացիները հոն կանչած են շրջականերու բնիկ սուրիական զինուորները։ Ոչ-զինուորական փոխադրութիւնները դադրեցուցած են այդ կողմերը։ Հաւրան երթալու [illegible] մէջ գտնուողները մասնաւոր արտօնագիր առնելու են Հալէպի և Դամասկոսի, Պէյրութի եւ Դամասկոսի միջեւ [illegible] փոխադրութիւնները դադրած են, որովհետեւ այդ երկաթուղագիծը զինուորական փոխադրութեանց յատկացուած է։

Ֆրանսայի պարտքը Անգլիոյ

Օրուան կարեւոր խնդիրն է միջդաշնակցային պարտքերու կարգադրութիւնը։ Ֆրանսայի ելմտական նախարար Ժ. Քայյօ Լոնտոն գնաց քանի մը օր առաջ և բանակցեցաւ Չըրչիլի հետ։ Կ'ըսուի որ եթէ յաջողի ընդունիլ տալու 623 միլիոն ոսկիի վճարման մասին իր առաջարկելիք եղանակը, այն ատեն պիտի աշխատի նաեւ վարկեր ապահովելու Անգլիոյ մէջ Ֆրանսայի տնտեսական վերաշինութեան համար։ Անգլ. մամուլը առայժմ չափաւոր շեշտ ունի գործին յաջողութեան վերաբերմամբ ու աւելի տարակոյս կայ քան լաւատեսութիւն։ Ուշագրաւ է երկու պետութիւններուն միջեւ կատարուող սակարկութիւնը վերջին երկու տարուան մէջ։ 1923ին Պօնըր Լօի դահլիճը առաջարկեց միանգամ ընդ միշտ ջնջել պարտքերը փոխադարձ համաձայնութեամբ մը։ Ֆրանսա մերժեց կարգադրութեան այդ ձեւը, որովհետեւ մեծ յոյսեր կային Գերմանիոյ վճարումներուն վրայ։ Հարցը մնաց առկախ մինչեւ ներկայ տարուան սկիզբը։ Փետրուարին Չըրչիլ ծրագրով առաջարկուեցաւ Ֆրանսայի տարեվճարները բաժնել երկուքի։ Ֆրանսա պարտաւոր էր վճարելու տարեկան անփոփոխ գումար մը ինչպէս նաեւ հատուցումներու հաշիւէն իրեն ինկած բաժինէն որոշ սակ մը։ Փարիզի վարիչները աշխատեցան որ իրենց վճարումները համեմատական ըլլան իրենց գանձումներուն, սակայն ոչ Լոնտոն, և ոչ ալ Ուաշինկթըն տրամադրական գտան այդ լուծումը։ Խնդիրը ձգձգուեցաւ մինչեւ որ քանի մը շաբաթ առաջ Քէ տ'Օրսէյէն ղրկուած ժամանակէտներու միջոցաւ Ֆրանսա առաջարկեց տարեկան 6 կամ 7 միլիոն ոսկի վճարել, մինչդեռ Անգլիա կը պահանջէր նուազագոյն քսան միլիոն ոսկի։ Խնդիրը այդ փուլին մէջ էր երբ կարեւոր նկատուեցաւ երկու նախարարներու անձնական տեսակցութիւնը։

Շահեկան թիւեր ու մեկնութիւններ կան թերթերու մէջ։ Ի՞նչ պատճառ կայ, կ'ըսեն, որ Անգլիա վճարէ իր պարտքը Միացեալ Նահանգներուն, իսկ իր բարեկամները խուսափին կատարելու իրենց յանձնառութիւնները։ Մեծն Բրիտանիա տարին 37 միլիոն ոսկի կը վերադարձնէ Ամերիկայի փոխարէն՝ ստանալով միայն 12 միլիոն ոսկի գերմանական հատուցումներէն. իսկ մնացեալ 25 միլիոնը պէտք է ստանայ իր դաշնակիցներէն, առայժմ մէկ կողմ ձգելով Ռուսիան։ Պահպանողական թերթ մը, որ ցոյց կուտայ այս թիւերը, կ'ըսէ թէ Ֆրանսա առնուազն ի վիճակի է վերադարձնելու տարեկան 13 միլիոն։

Խօսելով այս հարցի մասին, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի աշխատակիցը կը գտնէ որ անտեղի է Անգլիոյ աճապարանքը պարտքերու կարգադրութեան հարցին մէջ.— մանաւանդ Ֆրանսայի հետ որուն ներկայ քաղաքական ու զինուորական ծանր կացութիւնը պատճառ պիտի ստեղծէ իրեն համար ստանալու դիւրին պայմաններ ու մասնավճարներ։ Լաւագոյն է որ առայժմ փոքրիկ մասնավճարներ ընդունինք քանի մը տարուան համար, բայց խուսափինք վերջնական կարգադրութենէ։ Ատկէ անկախաբար պէտք է սպասել տեսնելու համար թէ Ամերիկա ինչ պայմաններ պիտի առաջարկէ Ֆրանսայի։

Երեւանի աղէտին առթիւ

Համեստ աշխատաւոր մը, Աւետիս Փայլակեան, 20 ֆրանք, իսկ Աղասի Խանճեան տասը ֆրանք ղրկած են մեզ, Երեւանի վերջին ողողումներուն առթիւ,

Կը խնդրենք «Հօկ»ի վարչութենէն ստանալ համապատասխան ընկալագիրը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷ

Հայ Գաղթականները Նիսի մէջ

Նիսէն 26 Օգոստոս թուականով կը գրեն մեզ.—

Նիսի մէջ մօտաւորապէս 250 հայեր կան, որոնք բոլորն ալ կ'աշխատին և գոհ են։ Երեսուն հայ ընտանիքներ հող գնած են Մասյէն բռնած տեղը և հետզհետէ տուներ կը շինեն։ Հողատէրը Հօմէն անուն ռուս մըն է, որ ձրի հող կը տրամադրէ հայ գաղութին՝ եկեղեցի մը շինութեան համար։ Մտադիր ենք եկեղեցի և քովն ալ վարժարան մը շինել։

Տեղւոյս [illegible] հայրապետներէն Գ. Նահապետեան ձեռնարկներ կատարած է Նիսի հայ հարուստներուն մօտ, որպէսզի հիմնադրամ մը կազմուի և այդ դրամով հող գնուի գաղթական հայերուն, որոնք առաջիկային մաս առ մաս պիտի վճարեն իրենց պարտքը։ Դժբախտաբար այս ձեռնարկը չէ յաջողած առ այժմ. սակայն մտադրութիւն կայ կրկնել այս փորձը Նիսի առաջիկայ սէզոնին։

Մարսիլիոյ Կարմիր Խաչը

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.—Կարմիր Խաչի տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Ազգ. վարժարանին մէջ։

Տիկին Լեւոն Ճանթ վարչութեան գործունէութեան զեկուցումը ըրաւ։

Այս տարի եւս Կարմիր Խաչը Հայաստան ղրկած է դեղեր և 1000 ֆր. վերջին աղէտին առթիւ։ Նիւթապէս և բարոյապէս օգնած է այն բոլոր որբերուն որոնք դիմած են վարչութեան՝ և անոնց հետ բարոյական կապ պահած է, ղրկելով հայերէն թերթեր և գրքեր։ Ստանձնած է քանի անկեալ հիւանդներու տարեկան հոգը, հայթայթելով բժշկական խնամք և դեղեր։ Բացած է ընդունարան մը ուր կը խնամուին մօտաւորապէս 70-80 երախաներ, ստանալով դեղերը, օճառ, կաթ, ֆօսֆաթին եւայլն։ Բժշկական հոգը ստանձնած է բժիշկ Մ. Մելքոնեան առանց ո եւ է [illegible]։

Նոր վարչութիւնը իր գլուխը կազմեց հետեւեալ կերպով.— Ատենապետ Տիկին Քիպրիթճեան, ատենադպիր Պ. Շաւարշ Թաշճեան, գանձապահ Տիկին Անժէլ Ժամկոչեան, անդամներ օր. Իսկուհի Ճաշլամեան, տոքթ. Արմենակ Ճաղպալեան։

Հայաստանի Բնակչութիւնը

Հայաստանի եօթը քաղաքներուն բնակչութեան թիւը հետեւեալն է, ըստ 1923ի քաղաքային վիճակագրութեան.—

Երեւան	47,524
Լենինական	48,086
Նոր Բայազիդ	8,882
Վաղարշապատ	7,277
Ղարաքիլիսա	6,283
Դիլիջան	4,155
Գորիս	2,304

Ըստ Կեդրոնական Վիճակագրական Վարչութեան, Հայաստանի ընդհա. բնակչութիւնը հետեւեալ թուական աճումը ունեցած է երեք տարուայ ընթացքին.—

1922ին	բնակչութիւնն էր	781,111
1923ին	» »	841,043
1124ին	» »	907,755

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Նոր Եղանակը

Այս կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. և Բ. [illegible] խումբերը կը սկսին 925-26 եղանակը, A. F. Gar. Colombesի (division d'Honneur)էն Ա. և պահեստի խումբերուն դէմ մրցելով. նախապէս որոշուած էր C. A. Montreuilի դէմ խաղալ բայց CAM հինգշաբթի առտուան «ֆօֆէ» ըրած է մրցումը յետաձգելով 20 Սեպտ.ին։

Ա. Բ. և Գ. խումբերու բոլոր հետաքրքրուողները կը հրաւիրուին Gare Saint Lazare, cour de Rome ժամը 12ին ճիշդ մեկնում 12.25 շոգեկառքով։

—Սեպտ 6ին Ա. խումբը պիտի երթայ գաւառ, 13ին Սեպտ. Փարիզի մէջ Gallia Clubի դէմ ի նպաստ «Ֆէդի»ի [illegible], 20 Սեպտ. CAMի դէմ, և 27 Սեպտ. [illegible] քաղաքը Փարիզէն 170 քիլոմ. հեռու։

Տիւրզիները ազատ կը ձգեն 40 Հայ գերիներ

Նիւ Եորք Հէրըլտի Պէյրութէն և Գահիրէէն առած տեղեկու. թիւններուն համաձայն Ճէպէլը Տիւրզիի շրջանին մէջ զինուորական կացութիւնը շատ գէշ է։ Երկուշաբթի օրուան կռիւներու ընթացքին բազմաթիւ ֆրանսացիներ վիրաւորուած են, ի մէջ այլոց ալժերիական հեծելազօրքի հրամանատարը։ Տիւրզիներու պետ Թէվֆիգ-Էլ-Աթրաշի հրամանով ազատ արձակուած են 40 գերիներ, որոնց եօթը կիներ, ինչպէս նաեւ 40 Հայեր։

Դամասկոս գտնուող թրքական բանակի նախկին սպաներ միացած են Տիւրզիներուն, որոնք Պէտէվիներու աջակցութեամբ փորձած են կտրել ֆրանսական հաղորդակցութիւնները։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Մեր վերջին թիւով գրած էինք թէ ձերբակալուած են «Արար Բարեգործական Միութեան» անդամները։ Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուի նաև կաթոլիկ արաբ մը՝ Իպրահիմ Սուաա պէյ, նախկին ժողթատարական նախարար։ Բոլորն ալ Էնկիւրի հասած են և շուտով կը սկսի դատավարութիւնը։

Թրքական ապստամբութեան հաշուեյարդարը դեռ չէ վերջացած։ Պարագլուխներու և ուղղակի կամ անուղղակի գրգռիչներու դէմ ձեռք առնուած կտրուկ միջոցներէն յետոյ, այս անգամ ալ պիտի պատժուին բոլոր այն զինուորցուները, որոնք Գ. զօրաբանակի սահմաններուն մէջ գտնուելով չեն պատասխանած քրդական շարժման աթիւ յայտարարուած զօրակոչին։ Այդպիսիները իրենց տարեկիցներէն երկու անգամ աւելի տեւողութեամբ զինուորական ծառայութիւն պիտի կատարեն։

Շինարարական Աշխատանք...

Էնկիւրիի կառավարութիւնը սկսած է գրաղիլ շինարարական գործով։ Նոր պիւտճէին մէջ 30 միլիոն պիտի տրամադրուի Հանրօգուտ շինութեանց գործավարութեան՝ Էնկիւրի-Սվազ երկաթուղիին և Անատոլուի զանազան մասերուն մէջ նոր երկաթուղագծերու շինութեան համար։ Նոյնպէս Չուէյս միլիոն յատկացուած է ճամբաներու շինութեան։ Երկրագործական գործավարութեան պիւտճէն 7 միլիոն ոսկիէ կը բաղկանայ։

Էնկիւրիէն դարձող ֆրանսական օդանաւը խորտակուած

Առնէ մը իվեր Ֆրանսական և գերմանական օդանաւերը իրարու հետ կը մրցին՝ գրաւելու համար Թուրքիոյ հրապարակը։ Մինչեւ հիմա գերմանները աւելի տիրապետող համբաւ ունին Թուրքիոյ մէջ, մանաւանդ իբրեւ միակ երկիրը որ մետաղեայ թեթեւ օդանաւեր կ'արտադրէ, մինչ ֆրանսականները առհասարակ փայտաշէն են։ Այս տպաւորութիւնը փարատելու և ցոյց տալու համար որ Ֆրանսան ալ մետաղեայ օդանաւեր կրնայ շինել, անցեալ շաբաթ, ինչպէս գրեցինք, այսպիսի օդանաւ մը մեկնեցաւ Էնկիւրի՝ հարիւրապետ Վէյսի ղեկավարութեամբ։

Սերպիայէն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ այս օդանաւը Էնկիւրիէն վերադարձին Պելկրատի մօտ Փանսըվոյի կայանը իջած էր և հարիւրապետը չուաններով զայն հողին կը կապէր, երբ ուրական մը շրջած է թէ զինք և թէ օդանաւը, որ քանդուած է և անգործածելի վիճակի ենթարկուած։ Վէյս և ընկերը Վանքօտէնպէրկ երկաթուղիով Փարիզ պիտի դառնան։

Դռամատուներու գործադուլը

Այսօր գործադուլի 36րորդ օրն է և տակաւին կացութեան մէջ փոփոխութիւն չկայ։ Ընդհանրական շարժումը հակամէտ է աւելի եւս ծաւալելու։ Բոլոր բանւորական սէնտիքաները համակիր են բանթողներուն և հանգանակութիւններ կը կատարուին անոնց օժանդակելու համար։ Ամիսը վերջանալու վրայ է եւ գործադուլին մասնակցող պաշտօնեաները նիւթական ծանր վիճակի մէջ են։ Գործադուլի յանձնաժողովը օրական 10000 ֆրանքէն աւելի նպաստ կը բաշխէ բանթողներուն, իսկ ամսոյն վերջը անոնցմէ իւրաքանչիւրը պիտի ստանայ կարեւոր գումար մը։ Մասնաւորաբար Մարսիլիոյ մէջ լաւ կազմակերպուած է հանգանակութեան խնդիրը և գոհացուցիչ արդիւնք կուտայ։ Նիւթական այս ապահովութիւնը ուժ կուտայ բանթողներուն, որոնք աւելի քան երբեք կը պնդեն իրենց արդար պահանջներուն վրայ։

Ամէնօրեայ միթինկները կանոնաւորաբար տեղի կ'ունենան։ Վերջին անգամ միաձայնութեամբ քուէարկուած օրակարգին մէջ կ'ըսեն, «ինչպէս առաջին օրը, մեր նշանաբանը կը մնայ «բոլորը մէկի համար, մէկը բոլորին համար». և ինչ որ ալ պատահի այս բանաձեւէն չպիտի հրաժարինք։»

Մոսկուայի պահուն կարդացուեցաւ համառուսական պաշտօնեաներու դաշնակցութեան մէկ հեռագիրը, որով իրենց համակրութիւնը յայտնելով բանթողներուն, կը տեղեկացնէին 5000 րուբլիի առաքումը։

Պանք տը Ֆրանսի պաշտօնեաները եւս կը պատրաստուին մասնակցիլ գործադուլին։ Վերջին անգամ պատուիրակութիւն մը եւս ղրկած են պանքայի տնօրէնին՝ պահանջելով որ 1 Յուլիսէն սկսեալ իրենց ամսականին վրայ 100 ֆրանքի յաւելում մը ըլլայ։ Եթէ մինչեւ վաղը հաստատական պատասխան չստանան, անոնք ալ գործադուլ պիտի յայտարարեն։

Առջի օր մեծ ցոյց մը կատարեցին Օբերայի հրապարակին վրայ և մէկ ժամու չափ խանգարեցին երթեւեկը։ Ոստիկանները միջամտեցին՝ ցրուելով ցուցարարները։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱՃԱՐԴ

Ե. Յանկ

Ռոտոսթոյի եւփքերնարութեանը կը ծանուցանէ թէ Հայերու պատկանող հետեւեալ շէնքերը կալուածները ծախու հանուած են։

ՌՈՏՈՍԹՕ. — Հաճի Կարապետի դուստր Եղիսաբէթի տունը (Փէշտիմալճի թաղ) 500 ոսկի, Պէզիրճի Կարապետ օղլու Պօղոսի տունը (Լաթին Քիլիսա) 850, Միսքճեան Կարապետի կնոջ տունը (Լաթին Քիլիսա) 650, Հաճի Թագուորի կնոջ՝ Հաճի Թագուհիի տունը (Չէյտիրէ Պայիրի) 450, Մաշմուրը Կարապետի որդի Թագւորի տունը (Չէյտիրէ Պայիրի) 400, Նէվրուզեան Կարապետի, Աճէմեան Գրիգորի և Փափազեան Ստեփանի քարուկիր խանութը (Մուսալլա ճամտէսի) 300, Քիւրօղլու Կարապետի և աղջկան Անթառամի տունը (Փէշտիմալճը) 600, Սազըգլը Յովհաննէսի կնոջ՝ Սրբուհիի տունը (Փէշտիմալճը) 650, Փապուչճը Իբրահոսի տղան պագալ Յովհի. տունը (Գուրթալի) 600, Սուլթանեան Նիկողոսի տղան Յովհաննէսի տունը (Թինթին Բունարը) 1500, Ֆէտըլ Գրիգորի տղան Միքայէլի տունը (Թինթին Բունարը) 1500, Փաստարճի Թոմաս էֆէնտիի տունը 1200, Կարապետի որդի Կարապետի և դուստրը Տիւրիկի տունը 900, Նորօրեան Կարապետ, Աճէմեան Գրիգոր և Փափազեան Ստեփանի խանութը 1200, Ստեփան Յակոբի որդի Սարգիսի տունը՝ 200, Զաքար Յովհաննէսի որդի Լեւոնի կնոջ տունը 1100, Զաքար Յովհ. որդի Գրիգորի և Մկրտիչի տունը՝ 1100, Գլըճեան Յակոբի կնոջ Անիկյայի տունը 800 Հաճի Յակոբ աղայի որդի Պօղոսի տունը՝ 900, Գալուստ Պօղոսի որդի Հաճի Յակոբ աղայի տունը՝ 1400, Մարիքաի և Յակոբի կնոջ Թագուհիի տունը՝ 900, Գրիգորի որդի Ալեքսանեանի տունը՝ 2700, Տոքթ. Մովսէսի տունը՝ 1400, Եամալը Կարապետի որդի Մարտիրոսի տունը՝ 500, դերձակ Թորոսի դուստր Հռիփսիմէի տունը՝ 600 Լեւոնի կնոջ՝ Քամիլիայի տունը՝ 650 Կարապետի կնոջ՝ Իսկուհիի տունը՝ 400, Պզտիկ Պապայի՝ դուստր Աղաւնիի տունը 450, Կիրակոսի որդի Յովհաննէսի տունը՝ 800, Գրիգորի որդի Յակոբի տունը՝ 1000, Յակոբի կնոջ Աղաւնիի տունը՝ 1200, Փապազեան Սուքիասի զաւակներուն գետինը՝ 130, Տոքթ. Էմիրեան Պետրոս էֆէնտիի տունը՝ 3000։

Կալուածներուն արժէքը տարուէ տարի որոշ մասնավճարներով պիտի վճարուին։ Առաջին մասնավճարը միայն վճարուի, իսկ մնացեալները 4էն 8 տարուան ընթացքին պիտի վճարուին։

ՍԱԿԱՐԱՆ

27 Օգոստոս 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին	103.25
Տոլար	21. 29
Մարք (ոսկի)	5, 04
Թրքական թղթ.	12. 10
Թրք. ոսկի	94. —
Մէճիտիյէ	8. 60
Լէվա	15. 60
Դրախմի	32.75
Լիր	79. 50
Պելժ. ֆրանք	96. 10
Զուից. ֆրանք	411. —
Չերվոնեց	108. 95

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ

Քրէտի ֆոնսիէ I	1520 Ֆր.
« « II	1295 «
« « III	1120 «
Ռուսիոյ երկթ.	104. «

Comptoir Parisien de Change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Հայերէն կը խօսուի

Le Gérant: H. TEURNIER.

Impr Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Կայծակ» թաղային խումբի բոլոր ընկերները անյապաղ ժողովի կը հրաւիրուին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար վաղը շաբաթ երեկոյ, ծանօթ հասցէատեղին

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Կազաքային կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Պիյյանքուրի և շրջակայի Դաշնակցական բոլոր ընկերները՝ վաղը 9ին 41 Rue de St Cloud Billancourt։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ վարժարանի շրջանաւարտ կամ թեկնածու սաներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ կարեւոր ու անյետաձգելի խորհրդակցութեան մը, որ պիտի տեղի ունենայ Օգոստոս 30ին, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ։ Կը խնդրուի իրարու լուր տալ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ուկէսին 130 rue du Bac,— metro Sèvres Babylone.

Հ. Յ. Դ. Արմէն-Գարօ թաղային կոմիտէի դասախօսական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը շաբաթ գիշեր, 95 Bld. St. Germain Metro Odéon։

«ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ»Ի ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ.— «Բարձր Հայքացի խումբ մը հայրենակիցներ հայրենակցական միութիւն մը հիմնած են. այս առթիւ կրկին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ միութեան յառաջիկայ ընդհ. ժողովին՝ որ տեղի պիտի ունենայ 30 օգոստ. կիրակի օր ժամը 3ին, 21 Rue de Faubourg de Temple, metro Belle-Ville։

Տիար Խաչիկ Պետրոսեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Լիոնաբնակ հայրենիքին և ամէն անոնց որոնք անձամբ ներկայ գտնուեցան, իր սիրելի տիկնոջ, ՏԻԿԻՆ ՊԱՅԾԱՌ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ, յուղարկաւորութեան առթիւ և իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին այս տխուր առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Գրիւսէլ. Զեփիւռ — Նոյն թեմը կը տպուի պայմանաւ որ ...րագրէք.

Ռումանիա, Ս. Գ. — Առաջինը ...ուած է։ Երկրորդը՝ (Վալանս) չի ...ուիր։ ...տեղեկութիւններ գրեցէք։ Հաճ... ները առանձին։

Վիլիֆրանշ Ե. Ի. — Ստացանք ...եան, թերթը կը ղրկուի Օգոստ. 26...

Փարիզ Ղ. Փ. — Ստացանք ...նեցինք, թերթը կը ղրկուի Օգոստ. 26էն։

Գրէօզօ Ա. Փ. — Ստացանք ...տափօսթը, հաշիւներու մանրամասն... թիւնները ղրկուեցան շուտով ...

Լը Բիւի Ա. Թագ. — Թերթը ... շարունակենք. Ճշդեցէք ձեր խնդր... տեղեկութիւնները։

Վալանս. — Ն. Ս. ձեր թերթը կա... նոնաւոր կերպով կը ղրկուի։

Սաւոնա. — Բ. Ա. — Ստացինք, ... կու վերադարձուցէք.

Պուա Գօլոմպ Յ. Հ. — Հասցէնիդ փոխեցինք. Նախորդ Նամակատուփ... պատասխանած էինք թէ ղրկուած գր... թիւնը չենք ստացած։

Փարիզ Թ. Մ. — Ստացանք բաժն... գինը։

Բասսիյնարացեն. Տ. Օ. — Կ... րադարձուցէք։

Պուա Գօլոմպ Գ. Յ. — Ստացանք երկու բաժնեգինները նախորդ նամակ... չենք առած, Գ.ի թերթը սկսանք թի... 12էն։

ԿՈՉ
Տրապզոնի Նահանգի
հայրենակիցներուն

Կը փութանք յայտնել մեր թափառական հայրենակիցներուն և արտասահմանի ազգակիցներուն որ Փարիզի մէջ խումբ մը Տրապզոնցիներու ջանքերով կազմուած է «Տրապզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութիւն» մը (Տրապիզոն, Թիրէպօլու, Սամսոն, Կիրասոն, Օրտու, ...եայլն)՝ նպատակ ունենալով օգնել տարաբախտ որբերուն և կարօտ հայրենակիցներուն՝ իր նիւթական հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, ուր որ ալ ըլլան անոնք, Եւրոպայի, Ամերիկայի թէ ...հրդային երկիրներու մէջ։

Միութիւնս պիտի աշխատի իր բոլոր միջոցներով ըլլալ կեդրոնական կապը աշխարհի չորս հովերուն ցրուած հայրենակիցներուն միջեւ։ Կը սիրենք յուսալ թէ բոլոր հայրենակիցները ընդառաջ պիտի երթան Միութեանս գործունէութեան և չպիտի խնայեն իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը այս գործի յաջողութեան համար։

Նամակներ եւ նուէրներ ղրկել հետեւեալ հասցէով։— Պ. Երուանդ Յարութիւնեան 21 Rue Cambon Paris (1er).

Ծան.— Կը խնդրուի բոլոր թերթերէն արտատպել այս կոչը։

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH"
Journal Arménien
Paraissant trois fois par semaine
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն } 65, Rue Pascal, PARIS (13)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա եւ «	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Չէֆ. մանտափոր եւն. գրել Sch. Missakianի անունով

ԿԻՐԱԿԻ
30
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 13

Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՈՒՐԲԱԹ

ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՏԱԿԱՒԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ՞Ք"

— «Տակաւին կը գործածէ՞ք այս դրօշակը», հարցուցեր է Անդրկովկասի հայ առեւտրական ներկայացուցիչը Յունաստանի մէջ, գաղթականներու կայան մը պտտած ատեն:

— «Գաղութներու մէջ ա՛յս է միայն հայրենիքի խորհրդանշանը», պատասխաներ է հայ որբներու վարիչը:

Գ. Շահվէրտեան խելօք մարդ է — այս բառին Թրքահայերէն իմաստովը: Տասը կը հաշուէ, մէկ բառ արտասանելու համար: Անչէս որ զարմացանք թէ ինչպէս խելք ըրեր է բերան առնել այս չափազանց անխելք հարցումը.— « Տակաւին կը գործածէ՞ք»...

«Տակաւին կ'ապրի՞ք», ըսել կ'ուզէ. անշուշտ: Ինք Յունաստան գնաց 1200 գաղթականներու փոխադրութեան գործը կարգադրելու համար: Այնտեղ իր աչքերովը տեսաւ համատարած թշուառութիւնը, և իր ականջներովը լսեց թախանձագին գիմումները, նոյն իսկ դժգոհութեան ցոյցերը. ներգաղթի դէմ գրուած արգելքներուն առթիւ: Բայց երեւի այս բոլորը այնքան չեն ազդած իր վրայ, որքան սա չարաբաստիկ եռագոյնը, — կարմիր, կապոյտ, և նարնջագոյն. երեք խորհուրդներ, որոնք սեւ երազի մը պէս կը խանգարեն իր եւ իրեններուն քունը:

Ինչո՞ւ այս ցաւագար առելութիւնը խորհրդանշանի մը հանդէպ, որ չարաչար խաբուած ժողովուրդի մը վերջին մասունքն է՝ ընդհանուր փլուզումէն յետոյ: Դաշնակցութի՛ւնը կը յիշեցնէ եռագոյնը — բայց Դաշնակցութիւնը ունի արդէն իր խորհրդանշանը, որ բոլորովին տարբեր բան է, կուսակցական ազդանշան մը, ինչպէս միւսը, պռոստ կարմիրը: Ի՞նչ կուզեն սա թշուառ գաղթականներէն եւ որբերէն. որոնք գուրգուրանքով պահեր են զայն իրենց լքիկին մէջ. ինչպէս մինչեւ վերջերս կը պահէին նոյն իսկ Հայաստանի, ամերիկեան որբանոցներու մէջ:

Դժուա՞ր թէ այսքան մանրամար, գռեհկանար սեռական վաբիչ մը, ուրիշ ժողովուրդներու մէջ, այն ալ բռնաւեր, ցիրուցան բազմութիւններու, իր հարազատներուն առջեւ: Ամէն ժողովուրդ ալ ունի իր խաչալը, եւ ազգային խորհրդանշան մը — անկախ կուսակցական-կազմակերպականէն: Հայկական եռագոյնն ալ խտացումն է ամբողջ շրջանի մը պատմութեան, հայ ժողովուրդի մարտնչումներուն եւ յաղթանակներուն, թրծուած՝ քրտինքով եւ արիւնով: կարմիր-կապոյտ-նարնջագոյնը երդ մը, խորհուրդ մըն է այլեւս, հայ ժողովուրդին համար, անկախ ո՛ր եւ է փարչածեւէ,— եւ պիտի պահուի ու ծածանի հակառակ բոլոր ձախողանքներուն եւ հրովարտակներուն:

Բայց աւելորդ է պաշտպանել դատ մը որ, անվիճաբանելի է, եւ լայն ու խոր արմատ բռնած: Կեանքը ինք շատոնց տուեր է զարմացողներուն պատասխանը. եւ լաւ կ'ըլլայ որ վերջ գտնեն ջուրը պատէն վեր հանելու փորձերը: Հերիք է որքան ցամքեցուցին սիրտերն ու միտքերը, փետրաթափ անծեղներու վերածելով ամբողջ սերունդ մը:

ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Հինգշաբթի գիշեր վերջացաւ Աշխատաւորական Միջազգայինի ընդհ. ժողովը, որ կը գումարուէր Մարսէյլի մէջ, Օգոստ. 22էն ի վեր:

Խօսքը բառեր չկան տրուած որոշումներուն մէջ: Սկիզբէն մինչեւ վերջը, ժողովը կը հեւար ծանր մղձաւանջի մը տակ.— Պատերազմ, երէկուանը եւ վաղուանը: Օրուան հռետորները կարգով կ'արտասանէին այդ չարաշուք բառը, la guerre, աշխարհի բոլոր լեզուներով: Ամէնէն մտացրիւ ունկնդիրն ալ կը զգար թէ աւելի շատ քաղաքագէտներ էին որ կը խօսէին ու կը բանաձեւէին ոչ թէ նոր նշանախօսքեր առաջարկելու, այլ գալիք փոթորիկին շանթարգելը գտնելու մտահոգութեամբ:

Եւ, այս գետնին վրայ, բոլոր ծրագիրներն ու առաջարկները եկան յանգեցան շատ համեստ որոշումներու,— Ընդհանրացնել եւ ժողովրդականացնել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, պարտաւորիչ իրաւարարութեամբ լուծել բոլոր վէճերը, չթոյլատրել ո՛ր եւ է թշնամական գործողութիւն Խորհրդային Միութեան դէմ, ձգտելով որ այս վերջինը ժողովրդավար դառնայ եւ վերահաստատէ քաղաքական ազատութիւնը, ինքնորոշման իրաւունք տալ այն ժողովուրդներուն որոնք կը ճնշուին 1918էն ի վեր կնքուած դաշնագիրներուն հետեւանքով, «ինչպէս եւ այն ժողովուրդներուն, որոնք անկախութեան հասեր էին յեղափոխութեան շրջանին, ինչպէս Հայաստան, Վրաստան, Ուկրայինա եւն»:

Որոշումները տրուած են: Կը մնայ սպասել անոնց գործադրութեան, որ այնքան արդիւնաւոր կրնայ ըլլալ, որքան աշխատաւորական վարիչները խուսափին գրասենեակի եւ գահլիճի փորձութիւններէն:

Շ.

ՏՈՄՍԵՐ

ՈՒՏԵՄ ՉԵՄ . . .

— Ժեռա՛ր, Թոպի՛ր, ութանոլոն ըրէֆ. վուաթիւռ կայ:

Եեղն Կիշիկեղի մայրիկն է որ կցկտուր ֆրանսերէնով մը կ'աշխատի բան հասկցնել իր երախաներուն, որոնք շատոնց կորսնցուցեր են իրենց բոցոված ճանի մը բառ հայերէնը:

Կը պատրաստուին հարցումներով նեղել ինչ մը տիկին մայրիկը, երբ երախաներէն պզտիկ Թոպիրը (հասկցաք անշուշտ որ Ռուբէն է բնագիրը, ինչպէս Ժեռարը՝ Ժիրայր) նոր խոց մը կ'աւելցնէ սրտին վրայ: Այս անգամ պզտիկն է որ կը ջանայ հասկնալ ընել իր մայրիկին.

— Նօ՛ մամա՛, օտանօ ուտել չեմ, սիրոից ուզեմ:

— Բանի՛ տարի է Փարիզ էֆ, տիկին:

— Հինգ տարին լրացաւ, օտանօ մեծ մասը դպրոցը կ'անցընեն. Բանի մը ժամ կը խաղան իրենց ֆրանսացի ընկերներուն հետ, ու հազիւ ճանի մը վայրկեան կը լսեն մեր հայերէնը, երբ աղէկն ճանաչու կը պատրաստին:

— Չը՞ պիտի ուզէիք որ անոնք յիշոտնան իրենց մայրենի լեզուն,— միայն աւանդը որ միասին բերած էնք մեր աւերակ երկրէն մինչեւ այս շէնք ափերը:

— Ի հարկէ, բայց ո՞վ պիտի զգայի, գործի եր մարդիկ ենք. հայերէնի ամբողջ օրը յանախորդներով զբաղած է, իսկ ես խոհանոցով կամ գրկիս երախայով:

Եւ այս՝ բախտաւոր՝ ընտանիք մըն է, որ ամէն միջոց ունի Ժիրայրը Ժեռար եւ Ռուբէնը Թոպէր չդարձնելու: Հապա միւսնե՞րը, անոնք որ պարզ աշխատաւորներ են եւ օրն ի բուն կը տեղին ծուխին ու մուրին մէջ, եւ իրիկունը տուն կը դառնան յոգնաբեկ, անմիջապէս անկողին նետուելու եւ առտուն հինգին արթննալու համար...

Եւ տակաւին ֆրանսացի խմբագիրներ կան որոնք անվերջ կը տրտնջան թէ օտարականները չեն ձուլուիր: Ի՞նչ լաւ որ անոնք իրենց գլուխը տանիկ անգամ մը նեղու չեն երկարած մեր տուներէն:

ԱՐՏԵՄԻՍ

Հայ ճախիրը եւ Քարփանթիէ

Հայ փաքիր Թաշրո պէյ երեսփոխան Պ. Գոբնիւշէյի հրաւէրով անցեալ շաբաթ Տօվիլ մեկնեցաւ՝ ներկայացումներ տալու համար ծովափնեայ թեան մէջ գտնուող ամենազգի հարուստներուն: Ներկայացումները կրկնուեցան չորս հինգ անգամ:

Առաջին երեկոյթը տրուեցաւ ի նպաստ Մարոքի զինուորներուն և այս առթիւ յուռութքները ծախուեցան հարիւրական ֆրանքի, իսկ տոմսակներ՝ մինչեւ հազար ֆրանքի: Երբ Թաքիրը սկսաւ մորթին և ոտքերուն գըլխարկի խոշոր ասեղներ խոթել, միայն երեք չորս հոգի մեկնեցան սրահէն, որոնց առաջինը եղաւ նշանաւոր կըռփամարտիկ Քարփանթիէն:

«Փարի Սուար» կը պատմէ թէ, երբ հարցուցին որինչո՞ւ դուրս կ'ելլէր, Քարփանթիէ պատասխանեց.

— Արիւնէն կը սոսկամ. երբ տեսնեմ որ փողոցին մէջ երկու հոգի կը ծեծկուին, միջտ կը հեռանամ, սիրտս չի դիմանար: Կռփամարտի տեսարաններուն կարելի եղածին չափ քիչ ներկայ կ'ըլլամ: Բիրտ ուժը շատ գէշ կ'ազդէ վրաս: Ես քաղցրաբարոյ մարդ մըն եմ...

Ֆաքիրը, որ 70.80 հազար ֆրանք շահած էր այս պտոյտէն, Փարիզ դարձած և 20.000 ֆրանքի ինքնաշարժ մը գնած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գահիրէէն «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Կ'ըսուի թէ Տէր-Զորի մօտերը գտնուող ապստամբներ գրաւած են յիշեալ քաղաքը, գերի բռնելով ֆրանս. պահակազօրքը: Տէր-Զօր կը գտնուի Եփրատի վրայ և Ճէպէլը Տրիւզէն 300 մղոնի չափ հեռու է: Էրմօզարքամ կ'ըսէ թէ Ճէպէլը Տրիւզի մէջ երկու կողմերն ալ բռնոն կռիւի կը պատրաստուին. Նոյնպէս կը հաստատէ թէ բազմաթիւ Պէտէվիներ Անդրյորդանանէն անցնելով միացած են Տիւրզիներուն: Կ'ըսուի թէ Սուրիոյ հիւսիսակողմը լուրջ դէպքեր տեղի ունեցած են. Հալէպի և Հոմսի շարժումներուն մասին զանազան շշուկներ կը շրջին, սակայն դեռ չեն հաստատուած:

Դամասկոսի վրայ կատարուած վերջին յարձակումին առեն Տիւրզիները գրաւած են թանք մը և վար առած են օդանաւ մը: Ֆրանսացիները պարպած են Խըրպէթ էլ Կազալան և կարեւոր պարտութիւն մը կրած են Էզրաայի մէջ:

Հավասի գործակալութիւնը երկար զեկոյց մը կը հրատարակէ Սուրիոյ դէպքերուն մասին, որմէ կը քաղենք հետեւեալը.— Սխալ է թէ Տիւրզիները 60000 հոգի ունին. կիներն ու մանուկներն ալ հաշուած՝ 40000ը չեն անցնիր: Ունին 10000 հրացան, որոնց վրայ աւելցած է ֆրանս. կարաւանէն իրենց գրաւած 2000 հրացանը: Անոնք սուրիական լեգէոնի և Մալկաշներու խուճապին միջոցին կրցան գրաւել նաև 65նոց լեռնային հրետանիի մարտկոց մը, 12 գնդացիր, սակայն զանոնք գործածող չունին. որովհետեւ բոլորն ալ հեծելազօրք են և մէջերնին օտար տարր չկայ: Անոնք կը կռուին վերին աստիճանի քաջութեամբ, և մինչեւ իսկ զէնք կը պարպէն գնդացիրներուն դէմ:

Էնկիւրիի մասը...

Հավասի Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Սուրիոյ մէջ երեք պետութիւններ փրոպականտ կը մղեն ապստամբութիւն առաջ բերելու համար. անոնք են Մոսկուա, Էնկիւրի և Անդրյորդանան: Նկատի առնելով Սուրիոյ ընդարձակ տարածութիւնը, շատ քիչ է հոն գտնուող ֆրանսացի զինուորներու թիւը: 10000 հոգին բաւական չեն զսպելու ամէն վայրկեան սպառնացող շարժումները: Փորձը ցոյց տուաւ որ տեղացիներ զինուորագրելը հաստատ պետութեան համար առաւելութիւն մը չէ, այլ նոր վտանգ մը: Անգլիա անկախ յայտարարեց Միջագետքը և անհրաժեշտ նկատեց իր վրայ առնել զինուորական կազմակերպութեան հոգը. բանակին ամբողջ ծախքերը Իրաքցիներու հաշուոյն անցնելու պայմանով: Կարելի էր օրինակ առնել անկէ:

Նոր լուրեր Դամասկոսի մասին

Էքօ տը Փարիի Լոնտոնի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ անգլ. շրջանակները մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Սուրիոյ դէպքերուն: Դեռ չէ հաստատուած այն լուրը թէ Տիւրզիներն ու Պէտէվիները 27 Օգոստին գրաւած են Դամասկոսը: Ֆրանսացիներու կորուստն է եղեր 4000 հոգի: Ականատես վկաներու պատմածին նայելով, քանի մը օրէ ի վեր ֆրանսացի սպաներ Դամասկոսի փողոցներուն մէջ բացէ ի բաց կ'անարգուին և կը նախատուին:

Ոսկի փոխադրող կարաւան մը կողոպտուած

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Պարսիկ կայս. դրամատան հաշուոյն Պաղտատէն Սուրիա ինքնաշարժերով մեծաքանակ ոսկի փոխադրող կարաւան մը Պաղտատէն 55 քիլոմեդր դէպի Պէյրութ, անապատին մէջ յարձակում կրած և կողոպտուած է Ճէպէլը Տրիւզի աւազակներէն: Կարաւանին ընկերացող երեք Անգլիացիներ, որոնցմէ մէկը կին, յարձակման պահուն վիրաւորուելով Պաղտատ փոխադրուած են: Ոսկին ապահովագրուած էր: Ֆրանսացիները ուղտապաններ և օդանաւեր ղրկած են դէպքին վայրը: Անապատի մէջ երթեւեկը դադրած է մինչեւ ապահովութեան վերահաստատումը:

Ձերբակալութիւններ Դամասկոսի մէջ

Հաստատուած ըլլալով որ արաբ ազգայնականներու Դամասկոսի ժողովրդական կուսակցութիւնը կը գործակցի Տիւրզիներուն, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: Գահիրէի Սուրիացիները մեծապէս յուզուած են, իմանալով որ այդ կուսակցութեան նախագահ Տօքթ. Ապտիւրրահման Շահպէնտէր Ֆրանսացիներուն կողմէ ձերբակալուելով Ռուատ կղզին աքսորուած է: Վերջին լուրերու համաձայն Շահպէնտէր յաջողած է փախչիլ:

Սուրիա-Պաղեստինեան համաժողովին գործադիր մարմինը որոշած է Գահիրէէն պատուիրակութիւն մը ղրկել Ժընեւ, իր պահանջները ներկայացնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸՆԷ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Հայ-կաթոլիկ հասարակութիւնը կարեւոր թիւ մը կը կազմէ արդէն և սկսած է կազմակերպուիլ։ Ժողովրդապետ Հ. Պետրոս Քէտիճեան, որ Հռոմ և Թորինօ այցելելէ վերջ անցած շաբթու վերադարձաւ, հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ մեզ Փարիզի հայ-կաթոլիկ կազմակերպութեանց, եւ Թորինոյի հայ որբուհիներու մասին.—

— Փարիզի մէջ հինէն ի վեր հաստատուած են ցանցառ թիւով հայ-կաթոլիկներ, որոնք բարեկեցիկ վիճակ ունէին։ Անոնց թիւին սակաւութեան պատճառաւ ոչ մէկ ձեռնարկ եղած էր կազմակերպուելու. կար միայն անպաշտօն քահանայ մը, հոգեւոր պէտքերու համար։ Սակայն երբ վերջին տարիներու դէպքերուն բերումով, գաղթականական հոսանքը Փարիզ նետեց նաև մեր հասարակութենէն բազմաթիւ հայրենակիցներ, անհրաժեշտ տեսնուեցաւ Փարիզի մէջ ստեղծել ժողովրդապետութիւն մը և 1923ի վերջերը Պոլսոյ պատրիարքարանին ու Հռոմի որոշումով Փարիզի թեմին ժողովրդապետ նշանակուեցայ, եկեղեցական և վարչական իրաւասութիւններով։ Գաղատիոյ առաջնորդ Գրիգոր եպսկ. Պահապանեան Փարիզի Հայ-կաթոլիկներուն եպիսկոպոսն է։ Այժմ Փարիզ և շրջակաները գտնուող հայ-կաթոլիկներու թիւն է մօտ 4000։ Բոլորն ալ կ'աշխատին եւ ինքնապահ դարձած են։ Մարսիլիոյ հայ-կաթոլիկներուն թիւն է մօտ 2000, անոնք ալ կազմակերպուած են։ Լիոն եւս ունի ժողովրդապետութիւն մը, բայց հոն մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ։

— Ի՞նչ կարգադրութիւններ ըրած էք մինչեւ հիմա։

— Ամենէն առաջ ուզած ենք եկեղեցի մը ունենալ։ Փարիզի արքեպիսկոպոս Կարտինալ Տիւպուա խոստացած է առանձին եկեղեցի մը տալ մեզ, իբր սեփականութիւն. մինչեւ այդ մեզի տրամադրուած է 128, Ռիւ տիւ Պաք, Միսիոն Էթրանժէռի մատուռը։ Անկէ զատ Փարիզի զանազան թեմերը կը հրաւիրեն մեզ կրօնական արարողութիւն կատարել իրենց եկեղեցիներուն մէջ։ Այս ձմեռ, Կարտինալ Տիւպուայի նախագահութեամբ մեծ արարողութիւն մը պիտի կատարուի հայկական և առհասարակ արեւելեան բոլոր եկեղեցիներու միութեան համար։ Հակառակ մեր հասարակութեան կարեւոր մէկ մասին թրքախօս ըլլալուն, եկեղեցիի մէջ քարոզները կը տրուին հայերէն։

Կազմեցինք աղքատախնամ փոքրիկ մարմին մը որ նորեկ գաղթականներուն կ'օգնէ նիւթապէս։ Հիմա նիւթական միջոցները պակսած և կարօտեալներու թիւը նուազած ըլլալով, այդ մարմինին գործունէութեան վերջ տրուած է։ Ժողովրդապետութիւնս առանց կրօնի խտրութեան օժանդակած է իրեն դիմող կարօտ և հիւանդ գաղթականներու, որոնցմէ 30է աւելին տեղաւորուած են հիւանդանոցներու մէջ։

Կայ Ֆրանսացի ազնուական տիկիններէ կազմուած յանձնախումբ մը, որ գործ կը հայթայթէ գաղթականներուն, մանաւանդ հայ աղջիկներու և կիներու։

Ուրիշ մարմին մըն ալ՝ նոյնպէս բաղկացած ֆրանսացի տիկիններէ՝ Փարիզի բոլոր հիւանդանոցները այցելելով կը մխիթարէ հայ հիւանդները և անոնցմէ հոգեւոր ծառայութեան պէտք ունեցողներու մասին տեղեկութիւն կուտայ մեզ. այնպէս որ ոչ մէկ հիւանդ կամ մեռեալ առանց քահանայի չի մնար։

Վերջերս ձեռնարկեցինք նաև կազմութեանը վարչական ժողովի մը՝ հին գաղութի կարող և բարեկեցիկ անդամներէն՝ որուն պաշտօնը խորհրդակցական պիտի ըլլայ։

Անոնցմէ զատ, հայկական դատը Ֆրանսացիներուն ծանօթացնելու համար կազմակերպած ենք հրապարակային բանախօսութիւններ Փարիզի զանազան թաղամասերուն մէջ, որոնց ներկայ եղած է ֆրանսացի ժողովուրդին այն դասակարգը, որ բնաւ գաղափար չունէր Հայերու և հայկական դատի մասին։

— Կրթական ի՞նչ ձեռնարկներ ունիք։

— Փարիզի գաղութին վիճակը թոյլատու չէ ցերեկեայ նախակրթարաններ բանալու։ Հետեւաբար անհրաժեշտ է ունենալ գիշերօթիկ վարժարան մը։ Կը փափաքինք որ Մխիթարեանները Փարիզ գան և այսպիսի ձեռնարկ մը գլուխ հանեն։

— Յարաբերութիւն ունի՞ք ֆրանսական կառավարութեան հետ։

— Մեր յարաբերութիւնները շատ սիրալիր են ֆրանսական կառավարութեան, մասնաւորաբար արտաքին նախարարութեան հետ։ Կառավարութիւնը օժանդակած է մեզ մէկ անգամ։

— Իսկ հայ եկեղեցիի՞ն հետ։

— Ժողովրդապետութեանս յարաբերութիւնները շատ սերտ են Փարիզի հոգեւոր հովիւ Քիպարեան եպիսկոպոսի հետ։

Թորինոյի որբուհիներ

— Հռոմէն վերադարձիս հանդիպեցայ Թորինօ և մեծապէս ուրախացայ տեսնելով հայ որբուհիներու լաւ վիճակը։ Անոնց թիւն է մօտ 300։ Կը ստանան ազգային և եւրոպական դաստիարակութիւն միանգամայն։ Բացի Անարատ Յղութեան Մայրապետներէն, քաղաքապետութիւնը տրամադրած է եօթը իտալացի վարժուհիներ։ Հայերէնէն զատ կ'ուսանին ֆրանսերէն և իտալերէն լեզուները։ Քաղաքապետութիւնը կապահովէ նաև անոնց գրքերն ու տետրակները։ Նոյնպէս ապագային ինքնապահ դառնալու համար զիրենք, արհեստներ ալ կը սորվեցնեն, գուլպայագործութիւն, ելեքտրական մեքենաներով կար կարել, ձեռագործ եւն.։ Տիկին Կոլիայի առաջնորդութեամբ անոնք կը սորվին նաև նոր արհեստ մը՝ Գոպլէնի գորգերուն նման գորգագործութիւն կահերու համար։ Հայ որբուհիներու այս ձեռարուեստները ցուցադրուած են Փարիզի Զարդարուեստի ցուցահանդէսին իտալական տաղաւարը, Տիկին Կոլիայի յատկացուած բաժնին մէջ։

Իտալական կառավարութիւնը շատ սիրալիր վերաբերում ունի որբանոցին հանդէպ։ Մայր թագուհին և արքայական ընտանիքը ամէն անգամ որ Թորինօ կ'երթան, կ'այցելեն որբուհիներուն։

Յաճախ ներկայացումներ կը սարքեն։ Նոյնպէս շատ յաջող են մարմնակրթութեան մէջ։ Վերջերս մասնակցեցան Աթիի մէջ տեղի ունեցած միջազգային մրցումներուն, և շուէտական մարզանքներուն մէջ առաջին հանդիսանալով շահեցան արծաթ բաժակ մը։

Որբուհիներէն շատեր ամուսնացած են հայ երիտասարդներու հետ. կան բաւական թիւով նշանուածներ ալ, որոնք Ամերիկա երթալու համար ճամբաներու բացուելուն կը սպասեն։

Ունին Le Orfane Armene անուն ամսաթերթ մը, որուն ճակատը կը զարդարէ հայկական և իտալական դրօշակները գրկած որբուհի մը, և որուն կ'աշխատակցին հայ և իտալացի ծանօթ գրողներ։

Այս թերթէն երեք թիւ լոյս տեսած է արդէն։

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

I

Ի զուր կը ժպտիս.
Հրճուիլ չեմ կրնար, ցաւս իմ մըտածէր.
Ու եթէ կ'ուզես խնդիլ սիրոս ծէր
Ու ճիւաղ հոգիս.

Երգաւ մի' զգուէր.
Շատ եմ տառապեր, ա՛լ երբէք չզգար
Ու ո՛չ մէկ զգամն. ո՛չ ալ կիրք մ'անցնար
Մարմինըս ատէր:

Ըսի: Մի՛ խօսիր.
Փակ է ականջըս ամէն ձայնի դէմ.
Գնա եւ թող զիս որ կեանքիս փեսէմ
Թերթերը զազիր:

II

Գուցիր, ժպիտեղ
Կարծես սող մ'աղօթ, դեռ կը պլպլայ
Երգիկներ խաւար պատերուն վերայ
Ու սրտիս մէջ խէթ:

Ու դեռ խօսքերեդ,
Ականջներուս մէջ, վերջին ձեւս մ'անուժ
Կը յամենայ, զերդ քնքուշիկ մ'անուշ
Շրթոց մ'անձնեքեր:

Եկուր ու նորէն
Գգուէ զգուանքէդ՝ թող հոգիս թափուր
Եղչի կամ բըսուի ժպիտէ սեւ փրփուր
Հոգիս անօրէն:

III

Գիտի զաս նորէն, դուն յաւէս ժպտուն.
Եւ երբոր խնդաս, երնուանքներն ամէն
Տաք պիտի զարնեն ձայնիդ մէջ ճնշուն,
Մինչ ես պիտի լամ լուռ՝ սրտիս խորէն:

Ջիս պիտի բաղձաս զերդ անձնաս երազ.
Եւ երբ զիս դիտես աղօթք մը բերնիդ,
Դողեր սրտիդ մէջ,իբրեւ բուռ մ'աւազ
Նայուածքս խոցէ պիս' աչքիդ անճքիր:

Եւ ինքնամառոյց՝ երբ միտդ անսարաս
Բանաս զգուանքիս, պիս' ընդուներ քեզ,
Ես՝ ինծ Աստծոյ ծեր յուրժ մը յայրաս,
Դուն՝ անզօյ էին անմեղ ողջակէզ...:

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

* * *

Անվերջ քախիծ,
Գգեոր քախիծ,
Խուլ, չուռ ձեւչեր,
Ու աղմկող երազ յուշեր...
Անձայր, անձաս,
Անվերադարձ
Սիրուն յուշեր...
Կաթիլ, կաթիլ
Մաշող լոյսեր:

Տաւի ծայրից
Մինչ ժպտացող,
Լուսամուտից
Ներս թափանցող,
Լուսնի լոյսով
Ինձ օծելով,
Մուր, գիշերին
Կախարդելով...
Անդարձ անցած,
Փոշի դարձած
Անվերադարձ
Սիրուն յուշեր:

ԼԱՍ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն Անգլիոյ անգործներու թիւն է 1,298,400, այսինքն 146.085 աւելի քան անցեալ տարի։

«ՅԱՌԱՋԻ» ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՋՈՒՐԸ

Անտիպ-Գործ ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ

Ամէն մարդ իր խղճին վրայ ունի քանի մը պատառներ։ Ահա մէկն ալ ես ինքս ունիմ։

Սովորաբար, մարդիկ հոգիին այդ զարդարանքը կը տանին փայլելու հանդարտութեամբ մը, օրինակ՝ օսլայուած լանջապանները կրող աշխարհիկները։ Բայց ես չունիմ օսլայուած շապիկներ, և այս պատճառաւ, անկասկած, իմ սրտս կը նեղէ զիս։ Կարճ և յստակ խօսելու համար, կ'ուզեմ խոստովանանք ընել։

Ո՛չ, ոչ մէկ պատճառ —որ կը մղէ մարդս առհասարակ խոստովանելու հրապարակաւ — կը դրդէ զիս սա պահուն։ Կը խոստովանիմ պարզապէս, որովհետեւ եկած է զղջալու վայրկեանը։

Կը զինուիմ ուրեմն գրչովս, մաքրելու համար, ինչպէս խոզանակով մը, տխուր բիծը որ կը կրծէ հոգիս։

Պատմութիւնը սկսած էր Մայիսի գեղեցիկ օր մը, երբ, պտոյտի մը ընթացքին պատահեցայ լիսէի շատ փոքր աշակերտուհիի մը, զոր կը ճանչնայի։ Անունն էր Լիզէթ։ Ունէր չափազանց ծիծաղկոտ բաց ու շագանակագոյն աչքեր։ Սակայն, այսօր, իր աչքերը տխուր էին։ Նրբահալ և խիստ վարդագոյն դէմքը գունատ էր և անփայլ՝ երբ հանդիպեցանք։ Իր քալուածքն ունէր թռչունին թեթեւութիւնը, մինչդեռ հիմա՝ հազիւ կը քաշքշէր իր ոտքերը։

— Բարեւ, Լիզէթ։ Ձեր պուպրիկները լա՞ւ են։

Մոռցայ ըսելու որ շատ կը սիրէր իր հետ պուպրիկ խաղալ, որովհետեւ այս բանը փոփոխութիւն մը կը դնէր չափահասներու հետ ունեցած յարաբերութիւններուն մէջ։

— Բարեւ, ըսաւ Լիզէթ, արտասուալից ձայնով։

— Ի՞նչ ունիք, աղջնակս, հարցուցի յուզուած։

Խոստովանիմ ձեզի. շատ կը սիրէի զինք իր տասներկու տարիներու աշխուժութեամբն ու խանդովը։ Իսկ ես, յիսուներեք տարեկան էի։

— Մեզի... տուին... դարձեալ... շարադրութիւն մը ... յարեց արցունքը աչքերուն։

— Շարադրութիւն մը... հը՛... նիւթը այդքա՞ն տխուր է որ, գրելէ առաջ արդէն կուլաք։

Ծիծաղեցաւ։

— Այո՛, ի՞նչ հանդարտ կը խօսիք. հարկա՛ւ, ձեզ չէ որ կը ստիպեն գրել այս շարադրութիւնը...

— Ափսո՛ս, Լիզէթ, զիս ալ կ'ըստիպեն..։ Ձեզի համար ուսուցիչն է որ կը պահանջէ այդ բանը, ինծի համար՝ հանգամանքներն են։ Ձեր ուզեր փնտռել թէ այս երկուքէն ո՞րը աւելի գէշ է։ Բայց մի նեղուիք այսպէս։ Ես պիտի գրեմ ձեր շարադրութիւնը։ Ի՞նչ է նիւթը։

— «Ջուրը, իր դերը մարդոց կեանքին և բնութեան մէջ»։ Ուրեմն դուք պիտի գրէք։ Ո՛հ, իմ սիրելի բարեկամս. նիշս հինգ պիտի ըլլայ, այնպէս չէ՞։

— Պիտի ջանամ։

— Եւ յետոյ պիտի գա՞ք պուպրիկ խաղալու։

— Շարադրութենէն յետոյ. անշուշտ։

— Ցտեսութիւն այն ատեն։ Ի՞նչ պատուական մարդ էք։

Եւ խոյս տուաւ։

Ուրիշ առիթներով ալ մատուցեր էի նման ծառայութիւններ։ Այս պատճառով այնքան շատ յանձն առի կատարել իր պարտականութիւնը։ Օր մը գրականութեան ուսուցիչ մը նիշս երկու դրած էր շարադրութեան մը համար զոր գրած էի հինգերորդ կարգի աշակերտի մը տեղ։ Նիւթն էր Սքալոզուպի և Մոլչալինի նկարագրերուն գրական գիծերը։

Ուրիշ անգամ մը, զէրօ մը դրին շարադրութեան մը զոր գրեր էի վեցերորդ կարգի զօլէճականի մը համար, «Ծնողքին հանդէպ եղած յարգանքին օգտակարութիւնն ու վնասակարութիւնը»։ Կամ ասոր մօտ բան մը։

Ունէի, ուրեմն, անհրաժեշտ փորձառութիւնը։ Սակայն և այնպէս, մտածումներու մէջ ինկայ։

Ջերմապէս կ'ըղձայի որ իմ սիրելի աղջնակը ստանար բարձրագոյն նիշը։ Արդ, ի՞նչպէս ընել որ չահէր այնքան բուռն կերպով մաղթելի հինգը և ոչ իսկ մէկ քառորդ նիշ պակաս։

Խորհրդածելէ վերջ, ըսի ինքնիրենս թէ գրելէ առաջ, պէտք էր մոռնալ որ ես մեծ մարդ մըն էի, 180 սանթիմեթր բարձրութեամբ, բայց չափազանց պզտիկ, ճեմարանականի մը վարդ այտերով և տասներկու տարեկան։ Պարզ էր թէ ուսուցիչը նիւթ մը առաջարկելով իր աշակերտներուն, նկատի կ'առնէր անոնց ճանաչողութիւնը, անոր հոգեբանութիւնը, ոճը, և վերջապէս գաղափար զոր կրնար ունենալ գրուելիք նիւթին մասին։

Ուրեմն պարտաւոր էի կարելի եղածին չափ նմանիլ տղուն։ Լա՛ւ։

Տուն երթալէ վերջ երկնցայ բազմոցին վրայ սիկար մը վառեցի և քնացայ, ինչ որ ծրագիրներուս մաս չէր կազմեր. արթնցայ բարեկամի մը կոչով, որ եկած էր զիս տեսնելու, ինչ որ իր ալ մտքին մէջ չկար։ այսպէս իրեն ճառեցի ջուրի հարցէն։

Բարեբախտաբար, դեռ ատեն ունէի. շարադրութիւնը յանձնարարուած էր շաբաթ օրուան համար. ուրեմն ունէի երկու օր։ Յաջորդ օր, այլեւս բարեկամս չէր որ արգելք հանդիսացաւ ջուրի հարցը պատրաստելուս, հապա գինին զոր խմած էինք և որ հետս կը վարուէր իբրեւ թշնամի.

Վերջապէս հասաւ վերջին օրը։ Լծուեցայ «Ջուրը, իր դերը մարդոց կեանքին և բնութեան մէջ» նիւթին շարադրութեան։

Գլուխս կը ցաւէր, սակայն և այնպէս գրեցի։ Երբոր վերջացուցի, կարդացի և բան չհասկցայ։ Բայց համոզուած ըլլալով որ կրցայ խիստ՝ ճարտարօրէն կեղծել տղուն ոճը, ինչ որ յայտնապէս պիտի գոհացնէր ուսուցիչը, աշխատանքս տարի իմ պզտիկ ճեմարանականիս։

Ուրախութեամբ ընդունեց զիս։

— Պատրա՛ստ է։ Ա՜հ, ի՛նչ բարեդասութիւն... Ա՛լ պիտի առնեմ հինգը, այնպէս չէ՞։ Կասկած չկայ քանի որ դուք գրագէտ էք... Եկէ՛ք այժմ, երթանք պուպրիկ խաղալու։

Խաղացինք, յետոյ տուն վերադարձայ և ամբողջ գիշերը քնացայ արդար քունով մը։

Կիրակի, կ'երթայի զինքը տեսնելու։ Մայրը դիմացս ելաւ. արտայայտութիւնը հանդիսաւոր էր ինչպէս դանդաղ կատուինը։ Աչքերը ինծի յառեց նման ատրճանակի երկու գնդակներուն։

— Ա՜հ, դո՞ւք էք։ պարոն։ Դո՞ւք իսկ։

— Կարծեմ թէ, տիկի՛ն, ես եմ։

— Կատակի ժամանակ չէ, պարոն...

— ? ? ?

— Գրագէտ էք, հէ՜... զինակ...կ'ը մանա՞ք.

— Կարծեմ թէ կ'իմանամ... բայց վստահ չեմ թէ կը հասկնամ.

— Ի՞նչ ըրիք աղջկանս։

— Թողէք որ յիշեմ...

— Գացէք տեսէք անգամ մը։

Գացի... տեսայ։ Պառկած էր իր պզտիկ անկողնին վրայ ու կուլար, Թըշուառը, բոլոր ուժովը։

— Լիզէթ... ակսայ։

— Ո՜չ, մա՜յր, գնա՛ կանչէ պոռնամը որպէսզի սպաննէ այս մարդը, ապականեց աղջնակը։

Եղաւ կործեցայ։

— Առէք ձեր սոսկալի շարադրութիւնը, ծաղր ու ծանակ դարձուց աղջիկս ամբողջ լիսէին առջեւ և պատճառ եղաւ որ իր պատշին զերօն առնէ... առէք տարէք...

Զզուշօրէն առի գրածս, զրի զըրպանս և հեռացայ։ Կը թուէր թէ միասին կը տանէի Ատլանտեան Ովկիանոսը իր բոլոր կաղամարներովը։

Ծուն հասնելէ վերջ նորէն կարդացի...

Դուք ալ կարդացէք։

(Մնացեալը յաջորդ թիւով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հացի պակասը

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1925-26 շրջանին համար Անդրկովկասի հացի պակասն է 16 միլիոն փութ, որուն 14 միլիոնը պիտի հոգայ Թիֆլիսի պետութիւնը, մէկ միլիոնը՝ մասնաւոր անձեր, իսկ մնացածը պիտի ճարուի տեղին վրայ։

Զօրանոցներու նորոգում

Որոշուած է նորոգել Հայաստանի բոլոր զօրանոցները. Այս նպատակով 48 միլիոն րուպլի սահմանուած է։

Ճահճատենդը և չխաւորութիւնը Իջեւանի մէջ

Հին ժամանակներէ ի վեր ճահճատենդը բոյն դրած է այս գաւառին մէջ։ Շամշադինի, Իջեւանի և Բարանայի գաւառակներուն 43 գիւղերէն 24ը վարակուած են ճահճատենդով։

Հացի և առհասարակ աշխատանքի պակասը պատուհաս դարձած է Իջեւանի չքաւոր գիւղացիներուն համար։ Հազարաւոր և տասնեակ հազարաւոր գիւղացիներ Ասրպէճան կ'երթան և առաւօտէն մինչեւ իրիկուն ուշ առանց դաշտի կիզիչ արեւուն տակ կ'աշխատին կէս կուշտ կէս անօթի, և ճահճատենդէ կը բռնուին։ 1924 Յուլիս 20էն, ճահճատենդի հիւանդանոցին հաստատման թուականէն մինչեւ նոյն տարուան Հոկտեմբերը արձանագրուած են 11,495 հիւանդներ. իսկ միայն Իջեւանի մէջ՝ 11,634 հոգի (1924 Նոյ.— 1925 Մարտ)։ Բուժարաններէն անցած հիւանդներուն 45 առհարիւրը բժշկուած են։

Այս չարիքը անշուշտ գէշ հետեւանքներ կ'ունենայ նաև ծնունդներու վրայ, որոնք կը նուազին, միեւնոյն ատեն աւելցնելով մահերու քանակը։ Որոշուած է լեռնային շրջաններ փոխադրել չորս գիւղերու բնակիչները։ Կը խորհուի բնալուծարան մըն ալ հաստատել, որպէսզի կարելի ըլլայ քննել թուքը և արիւնը, և չորցնել ճահիճները։

Հիւսիսային Կովկասի մէջ

Մանկավարժական ժողովի մը առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոր Նախիջեւանի մէջ, պատգամաւորները հետաքրքիր տեղեկութիւններ հաղորդեցին։ Հաստատուեցաւ որ Ռօշիի կրթական գործը մխիթարական չէ, իբրեւ հետեւանք ժողովուրդին աշխատութեան։ Բայց և այնպէս, շրջանի 101 դպրոցներէն 69ը հայկական են։ Անոնց 25ը կը պահէ Ռօշիի հայութիւնը, իր սեփական միջոցներով։ Մեծ պահանջ կայ միջնակարգ դպրոցներու և պատրաստուած ուսուցիչներու։ Կացութիւնը աւելի նպաստաւոր կ'երեւայ Արմաւիրի կարգ մը շրջաններուն մէջ։ Նոր Նախիջեւանի դպրոցներու աշակերտներուն թիւն է 613, ուսուցիչները՝ 25։ Պահանջ կայ հայերէն և թարգմանածոյ գրքերու. Ծրագրուած է հայ ուսանողներու համար գիտական ճիւղ մը հաստատել Ռոստովի համալսարանին մէջ, բանալ քանի մը գիտական և արհեստական դպրոցներ, ինչպէս և հրատարակել հայերէն թերթ մը՝ Հիւս. Կովկասի համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Նախապատերազմեան վարչական բաժանումներէն ներկայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ կը մտնեն հետեւեալ շրջանները։ Երեւան նահանգէն 2,533 քառ. վերստ. Ալեքսանդրապոլէն երեք հազար երկու հարիւր յիսուն ք. վր. Նոր Բայազիտէն 5,375, Շարուր Դարալագեազէն 1,874, Էջմիածնէն 3,398, Նախիջեւանէն 167, Ղազախէն 2,687, Ջիվանշիրէն 127, Զանգեզուրէն 3,919, Կարսէն 578, Բորչալուէն 2418 ք. վ.։ Հայաստանի տարածութիւնն է ուրեմն նոյն թուականին, 26,358 ք. վերստ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հայերը Արտէքի շրջանին մէջ

Լա Օրիկալիեռ Լաուժանիկեռէն կը գրեն մեզի.—

Այստեղ մեծ ու պզտիկ մօտաւորապէս 100—120 Հայ կայ, որոնցմէ կիները և աղջիկները մինչեւ 13 տարեկանէն վեր, կ'աշխատին մետաքսի մանարաններու մէջ, իսկ 13 տարեկանէն պզտիկները, կերթան ֆրանսական դըպրոց։ Թէև խորհեցանք հայերէնի համար կարգադրութիւն մը ընել, սակայն շատ դժուար է, որովհետեւ հակառակ ամէն կերպով հանգիստ ըլլալնուն, բանուորները կը սպասեն իրենց մէկ տարուան պայմանագրութեանց վերջանալուն, մեծ քաղաքներ երթալու համար։

Այրերու համար գործ կը պակսի, թէև մինչեւ այսօր պարապ մնացած չեն, ճամբաներու շինութեանց աշխատելով (օրական 20 ֆրանք, սակայն անձրեւ օրերը չէին կրնար աշխատիլ)։ Հիմա ոմանք ղրկուած են Վալս-լէ-պէն հանքային ջուրերը, որ 25 քիլոմեթր հեռու է. կը ստանան օրական 16—19 ֆրանք և տեւական գործ։ Կարծեմ այստեղի Հայերը Փարիզի գործարաններէ աշխատողներէն աւելի հանգիստ են, որովհետեւ ոչ տան վարձք ունին, ոչ ածուխի և ոչ ալ ելեքտրականութեան ծախք. գործատէրը ձրի կը տրամադրէ այս բոլորը, ինչպէս նաև մահճակալ, անկողին, աման ևն. Վերջերս գործաւորուհիներուն համար մասնաւորապէս շինուեցաւ տաք և պաղ ջուրի տուշ։ Կիներուն համար ամենէն հանգիստ և ապահով տեղն է, բայց կրկին գոհ չեն և մեծ խաղալիքներ մեկնիլ կը պատրաստուին։ Մէկ տարուայ մէջ, մէկ հարսնիք և 8 ծնունդ տեղի ունեցաւ։ Դեռ կը սպասենք քանի մը հարսնիքներու և շատ մը ծնունդներու։ Վալանսէն հայ երիտասարդներ եկան և նշանուած են հոս։

Ամէն բան կայ, սակայն հաւաքական կեանք չի կայ, որովհետեւ բոլորն ալ գործի են։ Մեր հայրենակիցները ընդհանրապէս Պրուսայի Եէնիճէյէն, Ճէբաչէն և քանի մը ընտանիքներ ալ Նալլըխանէն են։

Զենոնեանց կը դառնայ

Ռուս առեւտրական պատուիրակութիւնը որ Լոնտոն գացած էր հինգ միլիոն սթերլին արժէքով հիւսուածեղէնի մեքենաներ գնելու, համաձայնեցաւ գործարաններու հետ, որովհետեւ բոլորովին անընդունելի պայմաններ առաջարկուած են վճարման եղանակներու մասին։ Երկու շաբաթ պատուելէ ետք Ռուսերը գընած են միայն 60 հազար սթերլինի ապրանք։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

Պարտքերու խնդիրը

(Լոնտոնի մեր թղթակիցէն)

Մանուածապատ հաշիւներով լեցուն են տեղական թերթերը, պարտքերու խնդրին առթիւ՝ դըժգոհութեան ձայներ ալ պակաս չեն, Ֆրանսայի եղած զիջումին համար։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» դիտել կուտայ թէ Անգլիա իրաւունք ունի պահանջելու տարեկան համագումար 100 միլիոն, իր բոլոր պարտատէրերէն։ Հիմա երբ այնքան վեհանձնօրէն կը պահանջուի 25 կամ 26 միլիոն, ոչ մէկ լուրջ պատճառ կայ գանգատելու։ Այդ գումարին 18—20 միլիոնը զոր նկատի ունէր Չրչիլ, պէտք է գանձուի Ֆրանսայէն։

Համաձայն թերթին տեղեկութիւններուն, Ֆրանսա ազգային հարստութեան տեսակէտէն կը գրաւէ 2րդ տեղը՝ առաջինը ըլլալով Անգլիա։ Այսպէս.— Մեծն Բրիտանիա 70 միլիառ տոլար, Ֆրանսա 57 միլիառ տոլար, Իտալիա 21մէկ քառորդ միլ. տոլար։

Իսկ ազգային եկամուտը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.— Մեծն Բրիտանիա 10 միլիառ տոլար, Ֆրանսա 7 միլիառ տոլար, Իտալիա 3ուկէս միլիառ տոլար։

Ֆրանսա տրամադիր է բարձրացնելու իր տարեվճարներուն գումարը, պայմանաւ որ մեծագոյն մասը մարքով վճարուի։ Անգլիոյ համար, շատ աւելի ձեռնտու է ոսկիին գանձել քան գերմանական մարք։ Այս սկզբունքին համաձայն է որ թերթերը կ'առաջարկեն 18 կամ 15 միլիոնի հիման վրայ ընդունիլ միայն 6 միլիոն մարք։

«Յեղափոխութիւն ինը ամիսէն»

Ինչպէս յայտնի է, հանքերու վերջին գործադուլին առջեւ առնելու համար, անգլիական կառավարութիւնը տրամադրեց 10 միլիոն ոսկիի նպաստ մը։ Հարցը չի փակուեցաւ, սակայն առժամեայ կարգադրութիւն մըն է այս, «զինադադար», ինչպէս կը կոչեն թերթերը։ Այս կարգադրութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ յառաջիկայ մայիս, երբ պիտի մտածեն նոր պայմաններու մասին։ Որոշ գոհացում ստացան շահակից կողմերը, բացի հանքագործներու դաշնակցութեան քարտուղարէն որ բուռն պայքար կը մղէ հիմա, որովհետեւ որոշումը վաւերացընող յանձնաժողովը ընտրուեցաւ միայն չէզոք անձերէ և հանքագործները չունեցան իրենց պատգամաւորը։ Քարտուղար Քուք շատ սանձարձակ լեզու կը գործածէ։ Իր զուշակութեան համաձայն նպաստին պայմանաժամը աւարտելուն պէս, ուրեմն Մայիսին, յեղափոխութիւն մը պիտի ծագի Անգլիոյ աշխատաւորութեան մէջ եւ ինք պիտի ըլլայ շարժումին ջահակիրը. գրամատիրութիւնը պիտի քայքայուի և բռնակը և նաւատորմը պիտի անցնին ընկերվարական կառավարութեան մը ձեռքը։

Կարդացէք եւ տարածեցէք

“ՅԱՌԱՋ„ը

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

Սթօքհօլմի ժողովը

Սթօքհօլմէն կը գրեն մեզի.— Օգոստ. 24ին բացուեցաւ մօտաւոր Արեւելքի Միջազգային Ընկերակցութեան ժողովը։ Ներկայ էին Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ, Պելժիոյ, Գերմանիոյ, Շուէտի ևն. պատուիրակները։ Հայերուն կողմէ՝ Պ. Պ. Ա. Խատիսեան և Աղաթօն որդի։ Զեկուցումը կարդաց ընդհ. քարտուղար Պ. Պէրրի։ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի ընդհ. քարտուղար Պ. Վիքրիի տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ ընկերակցութիւնը 1924ին հասոյթ ունեցած է չորս միլիոն տոլար, իսկ ծախք՝ երեք միլիոն։ Այժմ նպաստամատոյցի որբանոցներուն մէջ կան 43 հազար որբեր։ Տոքթ. Նանսէն իր տեղեկագիրը Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին վերապահած ըլլալով, անպաշտօն զեկուցում մը միայն եղաւ իր առաքելութեան մասին։ Հայ գաղթականներու կացութեան մասին տեղեկագիրներ կարդացին Հ. Հ. Պատուիրակութեան ներկայացուցիչը և Պ Քրաֆթ-Պօնար։

Ինչպէս յայտնի է միեւնոյն ատեն Սթօքհօլմի մէջ տեղի ունեցաւ քրիստոնէական եկեղեցիներու ընդհանուր ժողովը։

Օգոստոս 25ին հացկերոյթ մը տրուեցաւ, որուն ներկայ էին 620 կոչնականներ։

Հայերու լքեալ գոյքերը

Հայ փախստականներու լքեալ գոյքերուն մասին Ներքին և Ելմտական գործավարութիւնները կը բանակցին եղեր վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար։ Ելմտական գործավարութիւնը մտադիր է եղեր գնել լքեալ կալուածները՝ անոնց մէկ մասը Նորեկ թուրք գաղթականներուն, մնացեալն ալ պատերազմէն և հրդեհէն փնասուած անձերու տալու համար։

Պր. Ե. Պենլեան յանկարծամահ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.— Անցի օր յանկարծամահ եղաւ զաղութին ծանօթ դէմքերէն Պ. Եղիա Պէնլեան, որ վերջերս 20,000 ֆր. ղրկեց Փարիզ, զանազան ձեռնարկներու համար։ Հանգուցեալը կը սիրէր հետաքրքրուիլ ազգային գործերով, նիւթապէս ալ կ'օգնէր։ Յիշուած 20,000 ֆր.ի գումարէն 10,000ը պիտի յատկացուի իր անունով մանկապարտէզ մը բանալու Փարիզի մէջ։

Տօքթ. Յովհաննէս Արշակունի

Ամերիկահայ թերթերը կը հաղորդեն մահը, Տոքթ. Յովհաննէս Արշակունիի, որ յանկարծամահ եղած է ճաշէն անմիջապէս յետոյ։

Բնիկ Պոլսեցի և շրջանաւարտ Շահնազարեան վարժարանէն, այս հոթանասնամեայ գիտնականը մասնակցած է ազգային գործերու իբրեւ երեսփոխան և վարիչ։ 1902ին ատենապետն էր Ամերիկահայ պատգամաւոր. ժողովին, որ վաւերացուց Սահմանադրութիւնը։ Օսմ. Սահմանադրութեան ատեն Պոլիս էր, 1912ին նորէն կը դառնայ Ամերիկա։ Մասնաւոր մոլութիւն մը ունէր ոգեհարցական գիտութիւններու։ Բոլոր գոյքերը ձգած է Բարեգործականին։ Իր կտակին համաձայն, մարմինը հրկիզուած է։

Կարդալ Դ. էջ

Մարզական Կեանք

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

Անտասելի ուխտ մը

Հիւանդ մը որ, երկու ամիսէ ի վեր կը տառապէր հիւանդանոցին մէջ, վերջապէս մեռաւ, Օգոս. 17ին։ Օգոստ. 20ին պիտի թաղուէր, գացինք մեր եկեղեցին լուր տուինք։ Քահանան խօսք տուաւ գերեզմանատուն գալու։ Մեւսելը տարինք գերեզմանատունը, բայց տէրտէրը չեկաւ ու չեկաւ։ Գերեզմանատունը ռուս տէրտէր մը կար, գացինք աղաչեցինք, եկաւ երկու աղօթք կարդաց և մեռելը թաղեցինք։ Ինչո՞ւ չեկաւ մեր քահանան, խայտառակելով մեզ օտարներու առջեւ։

ԳՐԻԳՈՐ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Քահանաներն ալ

. . . Խմբագիր

Ես ալ կը ձայնակցիմ այն արդար կշտամբանքներուն, որոնք «Յառաջ»ի Ազատ բեմէն ուղղուեցան մեր Թըքասէրկ հայրենակիցներուն։ Արդարեւ ունինք երիտասարդութիւն մը որուն մօտ ո՛չ միայն թուրքերէն խօսելու, այլեւ գիրար թրքական անուններով յորջորջելու սովորութիւնը ախտի մը համեմատութիւնները առած է։

Նոյնպէս ուսակութիւն...

Բայց ի՞նչպէս որակել ընթացքը այն հայ քահանաներուն, որոնք Սէն Միշէլի հրապարակին վրայ, աւելի ախորժով կը շաղփաղփեն Հաճի-Այվատին բարբառը, քան Ճնորհալիին սրբազնորհ երգերը եկեղեցիին մէջ։

Բարձրէն տրուած այս կարգի յոռի օրինակները նշաւակելու համար է որ Սայնոյ Զարի հայ մանկալը կը հաւաքէ.

«Ջոջ ակօսը ջոջ եզան յանցանքովն է որ ծուռ է...»

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Գողը Գողէն Գողացաւ. .

Ամասիայէն կը գրեն Պոլսոյ ‘‘ՎԱԳՐԹ„ լրագրին.—

Ծունի տաղնապը ո՛չ Իզմիրի մէջ կը տեսնուի, և ոչ ալ Էնկիւրիի մէջ։ Ամասիա հիմներ մեծ մասով մէկուկէս ամիս տուն կը փնտռեն, ու ի վերջոյ հին և արեւագուրկ տնակի մը մէջ կը հաստատուին։

Հիմա երկրէն մեկնողներուն սեփական տախտակի փլփլած կոյսերն ալ կը ծախուին. Սակայն, ժողովուրդը բնաւ չօգտուիր ասկէ։ Երկիրը էլբաֆ կոչուած հինգ-տասը հարուստներու մենատիրութեան ենթարկուած է։ Այդ մարդիկը պաշտօնեայի մը կամ ժողովուրդէն մէկուն հանդէպ գտնուած ատեն, հարիւր ոսկի արժող մէկ սենեակնոց տունը 900 ոսկիի կը բարձրացնեն։ Չափազանցութիւն չկայ բառերուս մէջ։ Տարապայման գնով ձեռք անցուած այն սեփականութիւնները ուրիշներու կը փոխանցեն շահով։ Այդ մարդոց միակ բաղձանքն է առեւտրական ձեւ մը տալ կալուածներու վաճառումին։ Ամասիայի կալուածները մենավաճառի ենթարկող այդ անձերը փողը տուներուն վարձքերը պիտի բարձրացնեն, իրենց գնածները հանելու համար։ Այսօր սուղ կը նկատենք անծխի ու անարեւ եղող երկու սենեակնոց տուներու տրուած երկու ոսկի վարձքը՝ Վաղը տասը, թերեւս քսան ոսկիի պիտի բարձրացնեն վարձքը, վեց ամսուանը կանխիկ ըլլալու պայմանով։ Մենք պաշտօնեաներս որ օրը օրին կ'ապրինք մեր թոշակով, *անոնց գերին պիտի ըլլանք։* Մենք վստահ ենք թէ հանրապետութիւնը, որ այս պահուս բնաջինջ կ'ընէ ատտապետութիւնը, մեր վրայ պիտի խորհի։ Անշուշտ չի փափաքիր որ անտուն և անապաստան մնանք։

Նոր յայտնութիւններ Սուրիոյ ապստամբութեան մասին

Էռ Նուվել փաւերական աղբիւլ է մը քաղելով կը գրէ թէ ապստամբական շարժումը կը պատրաստուէր գարունէն ի վեր։ Պէյրութի, Հոմսի և Համայի կեդրոններէն լայն պրոպականտ մղուած է ընդդէմ ֆրանս. տիրապետութեան և ի նպաստ Սուրիոյ ու Լիբանանի անկախութեան։ Բազմաթիւ իսլամական կազմակերպութիւններ, Գ. Միջազգայինի գործակալներ, և այս շրջանին մէջ տնտեսական շահեր ունեցող գերման ընկերութիւններ անմիջապէս ուժ տուած են այս գրգռութեանց։ Երուսաղէմի Նախկին գերման փոխ հիւպատոսը Հէրման, որ Եաֆա կը բնակէր, անցեալ Ապրիլին Պէյրութ և Ներքին գաւառները գացած է։ Երկար ատեն այս երկիրները ապրած ըլլալով, սահուն արաբերէն կը խօսի և ծանօթ դէմք մըն է իսլամական և գերմանական զանազան շրջանակներու մէջ։ Այս կազմակերպութիւնները կարեւոր դեր կատարած են Տիւրգերու և ուրիշ ցեղախումբերու զինման մէջ։ Մայիսին Գէրլինի սուրիական քօմիթէն Սուրիա ղրկած է Ապտիւլ Կավաշը՝ քննական պտոյտ կատարելու և կապ հաստատելու համար Դամասկոսի շրջանին և Միջերկրականի եզերքին ազգայնական և իսլամական զանազան կազմակերպութեանց միջեւ։ Ապստամբութիւնը չսկսած Գ. Միջազգայինը յարաբերութիւն ունէր Ճէպէլը Տրիւզի հետ։ Ներկայիս Սուլթան Աթրաշի մօտ կը գտնուի իր պատուիրակներէն ռուս իսլամ Չէքէրօֆը (հաւանաբար Չէքի փաշա էլ Չէրքէզի, ծանօթ պրօպականտիստ և անդամ Կոմինտէրնի Արեւելեան բաժնի) և մեծ ազդեցութիւն ունի անոր վրայ։ Իր մօտ գացած է նոյնպէս արաբ անկախութեան պետերէն Հալէպցի Էշրէֆ, որ Համայի մէջ կը գործէ այժմ։

Ի՞նչ կը պահանջեն ապստամբները

Ներկայ շարժումը երեք նպատակի կը ձգտի. 1. Տիւրգերը կը պահանջեն ֆրանս. հոգատարութեան տակ դրուած հողերու անկախութիւնը, ամէն ազգ. Սուրիացի, Տիւրգի, Լիբանանցի, եւն. ազգային վարչութիւն մը պիտի ունենայ։ 2. Սուրիա Պաղեստինական ազգայնականները կ'ուզեն ստեղծել այդ հողամասերու բոլոր ազգերու Համադաշնակցութիւն մը, իբրեւ անկախ պետութիւն։ 3. Գերման շահագրգիռ շրջանակները կը ջատագովեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազատագրումը եւ թրքական գերիշխանութեան վերադարձը։

Բոլոր այս տարրերը համաձայն են մէկ կէտի վրայ, Սուրիոյ և Լիբանանի անկախութիւնը։ Աւդ է պատճառը որ ապստամբական շարժումը այսքան շուտ ծաւալեցաւ։ Իսլամներն ու ազգայնականները շատ վստահ չեն Տիւրգիներէն, անոր համար մինչեւ Դամասկոսի գրաւումը գործօն մասնակցութիւն չպիտի ունենան։ Միեւնոյն պատճառով Տիւրգերը միշտ Դամասկոսի վրայ յառած են իրենց աչքերը։ Եթէ ծրագիրը յաջողի, ընդհանուր զինեալ ապստամբութիւնը պիտի սկսի անոր գրաւումէն վերջ և անմիջապէս պիտի գրաւուի Հոմսը, երկաթուղիի գիծերու կեդրոնը, որպէսզի խանգարուին ֆրանս. բանակին շարժումները։

Պէտէվները ապստամբեցնելու պաշտօնը ստանձնած է մեծահարուստ ազգայնական Պաղեստինցի Ալի էլ Նիզամի, որ արդէն իր կողմը շահած է 5—6 ցեղապետներ և անոնց զէնք, ռազմանիւթ եւ դրամ տուած է։ Այս դէպքէն վերջ Անգլիացիները զինքը Միջագետք աքսորած են։ Թէ Տիւրգերը եւ թէ Իսլամ ու ազգայնական միւս տարրերը մեծաքանակ զէնք ու ռազմանիւթ ունին, մէկ մասը նոյնինքն Սուրիայէն գնուած, միւս մասը Պաղեստինէն եւ Թուրքիայէն ներածուած։ Եաֆայի առեւտրական տուներէն Ժագ Պարուքաս Անդրյորդանանի մէջ զէնք գնելով Սուրիա փոխադրած է։ Այս տունը Գերլին Մէհմէտ Էֆ. Գապուճը գատէ անուն մէկուն հետ կը կարգադրէ իր հաշիւները։

Աշխ. Ընկ. Ընդհ. Ժողովը եւ Արեւելք

Աշխատաւորական Միջազգայինի ընդհանուր ժողովին մէջ, որ վերջացաւ օգոստ 27ին, մեծամասնութեամբ ընդունուեցաւ Օթթօ Պաուէրի (Աւստրիա) բանաձեւը՝ Խորհրդային Միութեան, Արեւելքի և ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքի մասին։ Փոքրամասնութեան կողմէ վերապահումներ ըրաւ քաղաքացի Տը Պրուքէր, Ֆրանսայի, Լեհաստանի, Հայաստանի, Վրաստանի, Էսթոնիոյ, Լիթուանիոյ, Եուկօ-Սլաւիոյ, Պուլկարիոյ, Ֆինլանտայի, Պելժիոյ եւ Շուէտի անունով, բայց միացաւ մեծամասնութեան, քանի որ բանաձեւը կ'ընդունի ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը։

Տեղի անձկութեան պատճառով, յաջորդ համարին կը յետաձգենք բանաձեւերուն հրատարակութիւնը։

Մուսուլի ճակատին վրայ...

Էնկիւրիէն և Պոլիսէն ստացուած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ Հէքքեարիէն եւ Ռավանտուզէն եկած 500 անգլիացի կանոնաւոր զինուորներ (ուրիշ հեռագրի մը համաձայն աւազակներ) Մուսուլի չէզոք գօտին անցնելով յարձակած են Շաֆաթանի թրքական պահականոցին վրայ եւ ետ մղուած են։ Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն այս լուրը և կ'ըսեն թէ Թուրքիա այս տեսակ սուտ լուրեր հրապարակ նետելով, կ'ուզէ ազդել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, որ մօտ օրէն պիտի զբաղի այս խնդրով։

Համայնավարներու ցոյցը

Անցեալ շաբաթ Լեհ կառավարութիւնը մահապատիժի ենթարկեց երեք երիտասարդ համայնավարներ։ Քանի մը օր առաջ Փարիզի Լեհ դեսպանատան առջեւ անյաջող ցոյց մը ընելէ յետոյ, համայնավարները մեծ ցոյց մը կազմակերպեցին աջի իրիկուն՝ մանաւորապէս «Լիպէռթէ», «Էքօ տը Փարի», «Աքսիօն Ֆրանսէզ», «Էքլէռ», «Փըթի Ժուռնալ» թերթերու խմբագրատուներուն առջեւ։ Ոստիկանութիւնը կարեւոր ուժերով կը պաշտպանէր յիշեալ շէնքերը եւ կարգ մը հրապարակներ։ Այս առթիւ ընդհարումներ տեղի ունեցան Օփէրայի հրապարակին վրայ։ Ձերբակալուեցան մօտ 200 ցուցարարներ, որոնցմէ 30ը օտարական՝ Լեհ, Ռուս, Սպանիացի եւն.։ Միայն 12 հոգի վար դրուեցան։

Մարզական կեանք

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սէն Քուէն Պ. Վահան Հարիկեան կարգ մը դիտողութիւններ գրած է մեզի, հայկական վերջին ողիմպիականի կազմակերպութեան և արդիւնքներու մասին։ Կը տպենք միայն այն մասերը որոնք կապ ունին մեր հրատարակութեան հետ։

Այս առթիւ աւելորդ անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք թէ՛ շատ սխալ կ'ընեն թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի և թէ Հ. Մ. Մ.ի վարիչները, միշտ արծարծելով իրենց միութեանց անհամ քաշքշուքը, որ կը սպառնայ կազմալուծել այնքան գեղեցիկ շարժում մը։ Մինչեւ ե՞րբ «մենք»ի, «դուք»ի այս անտաշ վէճերը, որոնք բոլորովին կը հակասեն մարզական առաքինութեանց։ Վերջապէս չը՞ պիտի գտնուի միջոց մը, տղամարդու պէս կարել նստելու համար թարախ կապած վէրքը, և նոր ոգեւորութեամբ ու համերաշխութեամբ զարգացնելու բուն մարզանքը, որ փոխանակ բարիքի, չարիք պիտի պատճառէ, այս ընթացքով։

ԽՄԲ.

. . . Խմբագիր,

Աչքիս առջեւ ունիմ ֆրանսական L'Auto. և Echo des Sportsի թիւերուն հետ «Յառաջ»ի 5 և 7 թիւերը, որոնց մրցման արդիւնքները իրար կը խաչաձեւեն։ L'Auto և Echo des Sports տուած են հետեւեալ արդիւնքները, ինչ որ պէտք է նկատել պաշտօնական.—

100 մէթր վազք

Ա.— Ամիրեան, Բ.— Քրաջեան, Գ.— Վառանտի Հմայեակ, ժամանակ $11^{4}/_{5}$, երեքն ալ Union Sportive Arménienneի անդամ, և ո՛չ, ինչպէս Գ. Ճ. կը գրէ, Ամիրեան, Աստուրեան և Աւագեան։

Հայ մարզիկները երբեք յաջողած չեն ասկից առաջուան Փարիզի Հայկ. Ողիմպիականներուն 100 մէթրը այդքան կարճ ժամանակէն առնել, եղածները 12էն շատ բարձր էին։

200 մէթր վազք

Ա.— Ամիրեան անդամ (Հ. Մ.)ի ժամանակ $24^{1}/_{5}$, Բ— Տէրտէրեան, $26^{1}/_{5}$ Գ.— Հուպիսեան, և ո՛չ Ա.— Տէրտէրեան, Բ.— Հուպիսեան և Գ.— պարզապէս չկայ։

Վառանտի անդամ է Հ. Մ.ի և ոչ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ինչպէս գրած է «Յառաջ»ի աշխատակիցը (թիւ 5)։

Բարձրութիւն.— (Միշտ Auto և Echo des Sportsէն)

Ա.— Զաքըճեան, Բ.— Քոհարէ (Հ. Մ.)էն 1.55, Գ.— Մամիկոնեան և ոչ Զաքըճեան, Մամիկոնեան. Գ — չկայ։

Ձող.— Ա.— Մամիկոնեան 3.20, Բ.— Քոհափէ (Հ. Մ.) 3.— Գ.— Գալըքճեան 2.60, և ո՛չ Ա.— Մամիկոնեան և Բ— Գալըքճեան և Գ. չկայ։

Գ. Տեղեկատուն, ամէն անգամ մրցորդի անունին քով կ'աւելցնէ, «Հ. Մ. Ը. Մ.»ը, նոյնիսկ՝ անոնց քով, որ, երբե՛ք պատկանած չեն այդ միութեան։ Այդ օրը Հ. Մ. հազիւ տասնեակ մը անդամներով իր մասնակցութիւնը բերած էր՝ բայց գրեթէ շահած է բոլոր Սփրինթ մրցումներուն մէջ, այսպէս 100, 200 և 400։

Լաւ գիտենք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի և Հ. Մ.ի յարաբերութիւնները այնքան մտերիմ չեն, բայց ուզելով վերջակէտ մը դնել տիրող անհամաձայնութեան, երկու կողմէն կազմուած մարզական խառն յանձնախումբը՝ որուշեց բացարձակապէս խորութիւն չդնել 2 միութիւններու միջեւ, և ներկայանալ հանրութեան առանց զանազանութեան։ Ահա այս ձեւով արգիլուեցաւ անդամներուն կրելու կուրծքերնուն վրայ իրենց միութեան պատկանող նշանակները, և նոյնպէս յայտագրերու վրայ՝ մարզիկներու միակ ցանկ մը նշանակուեցաւ։ Այսպիսով ամէն հայ մարզիկ իր խնկական անունով պիտի մրցէր և ոչ այս կամ այն Միութեան համար։ Տղաքները տեղի պիտի ունենար խառն ու միասին, միայն առջեւէն պիտի երթային դրօշակիրները, վերջին պահուն այս ալ փոխուած է՝ շնորհիւ Սարսփլիայէն եկած Պ. Մալումեանի (դատաւոր)։

Կալով մրցանիշներու խնդրին, պիտի ուզէի հասկնալ թէ՛ այդպիսի պաշտօնական սարքին մը գոյութիւն ունի՞ արտասահմանի մէջ, որ իրաւասութիւն ու մանաւանդ կարողութիւն ունենայ զատելու ու վճիռ տալու։

∴ Այս տարուան նոր տարեշրջանին Հ. Մ. կը մասնակցի Ֆրանսայի պաշտօնական ֆութպոլի ախոյեանական մրցումներուն. այս առթիւ 4 խումբ արձանագրուած է, ֆրանսական ֆութպոլի ֆետէրասիոնին մէջ։ Փարիզի քաղաքապետութիւնը կրկին մեր տրամադրութեան տակ դրած է ֆութպոլի սիրուն դաշտ մը, բոլորովին ձրի, որուն եզերքը հաստատուած է հանուելիք վայր մը, ձրի լոգարաններով։

Իսկ Օգոստոս 30ին, երկրորդ անգամ ըլլալով, այս տարի հրաւիրուած ենք Cormeilles, մասնակցելու համար ամէնամեծ աթլէթիք մրցման, որ տեղի պիտի ունենայ Cormeillesի սիրուն Սթատին մէջ, ներկայութեամբ ու նախագահութեամբ քաղաքապետին ու ֆրանսական տասնեակ մը միութիւններուն։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՐԻԿԵԱՆ

- o -

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Առաջին Մրցումը

Այսօր, Կիրակի, 30 օգոստ., La Folieի սիրուն մարզավայրին մէջ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. և պահեստի խումբերը պիտի մրցին A.F. Gar.Colombesի Ա. և պահեստի խումբերուն դէմ։

Հայ խումբը եթէ լման դաշտ գայ, այսինքն Արծիւեան, Խուպէսէրեան չպակսին, հաւանաբար հաւասար Յեայ, եւ կամ յաղթէ մէկ կոլի տարբերութեամբ. այլապէս պարտութիւն մը կ'սպասէ։ Շատ գեղեցիկ խաղ մըն է որ տեղի պիտի ունենայ, երկու հակառակորդներն ալ նոյն ույժի վրայ ըլլալով, և խումբերն ալ կազմուած արժէքաւոր և առաջին դասի խաղացողներէ։

Պահեստի խումբն ալ հաւանաբար յաղթէ իր հակառակորդին, եթէ իր լաւագոյն խաղացողները չկրացունեն Ա. խումբի պակասները։

Կը յուսանք թէ Փարիզահայ երիտասարդութիւնը խմբովին ներկայ պիտի ըլլայ այս հետաքրքրաշարժ մրցումին, որուն համար Հայերու մուտքը ձրի է։

Հ. Թ.

Ե.Գ. La Folie երթալու համար Gare St. Lazareէն առնել շոգեկառքը. խումբերը պիտի մեկնին 1.10ի շոգեկառքով. տոմսի գին 2.30 երթ ու դարձ։

Լճեայ Գոյներու Աւարը

Ջ. Ցանկ.

Մարաշ

Մարաշի ազգային կալուածներու վարչութիւնը ծախու հանած է Հայերու պատկանող հետեւեալ լքեալ գոյքերը։ Խանութներուն փոխարժէքը հինգ, իսկ տուներուն փոխարժէքը ութը տարիէն պիտի վճարուին յանձնառուներուն կողմէ.— Պիլէզիկճեան Կարապետի խանութը 2000 ոսկի, Լանքէճեան Նազարէթի տղուն Աստուրի խանութը 800, Քէօլէեան Սարգիսի խանութը 750, Քիւրտ Սարգիսի տղուն՝ Սահեանի խանութը 900, Հօճա Տուրսու փողոցէն՝ Մարկոսի խանութը 500, Գաթպաթեան Կարապետի և Լեւոնի խանութը 500, Շեքէրլեանի տունը 700, Այվազ Մկրտիչի և Գրիգորի այգին 100, Խըրլագեան Յարութիւնի այգին 35, Գասըրի Յովհաննէսի տունը 2500, Քալայճեան Յովհաննէսի տունը 400, Շատարեանի տունը 170, Հասիպ օղլու Երամի տունը 150 ոսկի։

ՍԱԿԱՐԱՆ

29 Օգոստոս 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին	103.35
Տոլար	21.29
Մարք (ոսկի)	5, 05
Թրքական թղթ.	12.20
Թրք. ոսկի	93.50
Մէճիտիյէ	7.50
Լէվա	15.25
Դրախմի	33.
Լիր	80.
Պելժ. ֆրանք	96.15
Զուից. ֆրանք	413.—
Ֆլորին	105.9

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ

Քրէտի Ֆոնսիէ I	1520 ֆր.
« « II	1295 «
« « III	1120 «
Թուրքի երկթ.	106. «

Le Gérant : H. TEURNIER.

Impr. Ch. Nercès—65, rue Pascal Paris